

7

GG
II
17.

13.11.9.38

CHRISTIANI WOLFII
JUS NATURÆ
METHODO SCIENTIFICA
PERTRACTATUM,
PARS SECUNDA,
IN QUAGITUR
DE DOMINIO
AGINDE
RESULTANTIBUS JURIBUS
GUMQUE IIS
CONNEXIS OBLIGATIONIBUS
ET NUNC PRIMUM CUM
VIRI CL. DE VATTEL
ANIMADVERSIONIBUS:
EDITIO NOVISSIMA EMENDATIO, ET AUCTIOR.

FRANCOFURTI, ET LIPSIAE,
MDCCLXIV.

ÆRE SOCIETATIS VENETÆ,
SUPERIORUM FACULTATE, AC PRIVILEGIIS.

THE STATE OF TEXAS,
COUNTY OF [illegible]
I, [illegible], Clerk of the County,
do hereby certify that [illegible]
is the true and correct copy of [illegible]

IN WITNESS WHEREOF,
I have hereunto set my hand and
the seal of said County, at [illegible]

Serenissimo ac Potentissimo Principi ac Dom. Dom.

FRIDERICO REGI BORUSSIÆ,

Marggravo Brandenburgensi, Sacri Romani Imperii Archi-Camerario & Principi Electori, Supremo Silesiæ Inferioris Duci, Principi Supremo Aragonensi, novi Castri & Valangiz, Geldriz, Magdeburgi, Cliviz, Juliaci, Montium, Stetini, Pomeraniz, Cassoborum, Vandalorum & Megapolis, nec non Crofinae Duci, Burggravo Norimbergensi, Principi Halberstadii, Mindæ, Camini, Vandalii, Suerini, Raceburgi, Ostfrisiæ & Morfii, Comiti Hohenzolleræ, Rupini, Marcæ, Ravensbergi, Hohensteini, Tecklenburgi, Suerini, Lingæ, Burz & Leerdami, Domino Rostochii, Stargardiz, Lauenburgi, Batoviz, Arlayz & Bredz &c. &c. &c.

REGI AC DOMINO MEO LONGE CLEMENTISSIMO.

R E X A U G U S T E .

*N*terest generis humani, ut Jura illa certa sint, quibus Gentes inter se utuntur & negotia publica reguntur : incertitudo enim magnam post se trahit malorum catervam. Jura hæc ipsa rerum natura constituta sunt, & inter se indivulso nexu coherent, ita ut ex aliis nascantur alia, nec detur aliquod, quod non agnoscat rationem sufficientem in primitivis, quæ immediate ex ipsa hominis ac rerum natura deducuntur. Illa ego in ordinem redigere capi sub protectione Potentissimi Suecorum Regis Hassiæ Langravii, sub TUÆ autem MAJESTATIS auspiciis alibi secundis avibus capta nunc continuo. Prima jam in lucem prodit continuatio, quæ partem Javis naturæ secundam comprehendit de rerum communiione primæva ac dominio in ejus locum surrogato. Ex illa intelligitur, quæ homini unicuique natura rerum convenient jura, & Regum ac Principum est curare, ne dominia in præjudicium eorundem introducta esse jure quis conqueri possit. Jura hæc quæ homini natura competunt, tueri debent Principes, qui ut potestate legislativa rite utantur, legum, quas ferunt, normam, agnoscere tenentur Jus illud æternum ac immutabile. Hæc MAJESTATI TUÆ intime perspecta esse novit orbis universus, ut adeo nullus dubitem fore, ut REX SAPIENTISSIME TIBI probetur meum, quod in enucleando Jure Naturæ ac Gentium colloco, studium, quemadmodum ipso facto admodum lucrulenter ostendisti, non improbari TIBI meos philosophiam univer-

sum, qua nihil præstantius homini a Deo datum esse agnovit antiquitas, reformandi conatus. Etenim vix solum conscenderas, cum de me in terras TUAS revocando & de fortunis meis omni ex parte augendis cogitares, cumque Rex Sueciæ, Hassiæ Landgravius, ægre me dimittere vellet, cujus munificentia ac protectione prorsus singulari inter tot inimicorum insultus ac furem molimina tutus ac securus per multos annos fueram usus, ipsemet effecisti, ut veniam abunde ac Halam redeundi impetrem. Publice igitur MAJESTATI TUÆ gratias immortales humillima ac venerabunda mente agere jubet pietas, sine ingratitude labe non intermittendas. Ea est ratio, quæ præsens operum meorum volumen ad pedes MAJESTATIS TUÆ subjectissima mente deponere jubet, tanquam animi grati tesseram, ut pateat orbis universo, quicquid ad amplificandos generis humani thesavos, quos in veritatibus ad augendam felicitatem hominum utilibus consistere certum ac exploratum est, indefessa opera post hac collaturus sum, id totum munificentia TUÆ deberi. Primis statim diebus, cum, Regum SAPIENTISSIME, regnum oculis omnium in TE conversis capesses, celeri gradu fama minime fallax exibat per orbem unversum, fore ut per MAJESTATEM TUAM scientiis ac artibus suis restituantur bonos, & eadem longe lateque diffundantur, quo sane munere augustius humano generi dare nequeunt Reges. Et quamvis divina providentia contigerit, ut in ipso statim regiminis limine Mars ad se TE totum iraxisse videretur, ut TE Heroem agnoscant Gentes potentia ac fortitudine præstantem; non tamen adeo infestus est Mars Minervæ, ut amico fudere jungi non possint. Quamobrem non vana spe expectamus Saturniam ætatem a Te in Terramvducendam, ubi pace Germaniæ, intacto Europæ unversa restituta TIBI ipsi redderis, ut Marte lampada tradente Minervæ, quod de scientiis ac artibus propagandis & amplificandis summa prudentia apud animum TUUM statuisti, ipso opere exequaris. Servet TE Deus, REX vere AUGUSTE, Delitium generis humani, & consiliis TUIS respondere jubeat evenrum. Ita vovet.

AUGUSTÆ MAJESTATIS TUÆ.

humillimus ac subjectissimus
 CHRISTIANUS WOLFIUS
 P.R.E.

P R Æ F A T I O .

Rodit jam ex intervallo pars secunda juris naturæ. Quod id sit longius, ne mireris: primum enim cogitatio de mutando domicilio, deinde ipsa mutatio moram iniecit operi cœpto continuando. Cum enim anno 1740. in lucem prodiret pars prima, ad professionem, in Academia Ultrajectina

lauris conditionibus invitabar, quam præter commoda privata, scientiæ propagandæ ac naturalis præsertim felicius perficiendæ opportunitas non parum commendabat. Exiguo intervallo interjecto Rex Borussiae pro voluntate in scientias earumque cultores ac me imprimis propensissima conditionibus splendidissimis ac lautissimis me Halam revocabat. Fatorum meorum non ignari facile per se judicabunt, quænam mihi fuerint rationes, cur providentiæ divinæ singulari tribuerem reditum adeo honorificum in Academiam Fridericianam. Erat tamen Marburgi non modo commodissima mearum Musarum sedes, verum etiam ea rei meæ familiaris ratio, quæ vel insolita munificentia alibi vix ac ne vix quidem in melius mutari posse videbatur, quemadmodum jam publicæ professus sum (a). Dudum quoque decreveram vitam Marburgi finire, probe gnarus sedem, qua sedemus, commodam non sine gravissimis rationibus mutandam esse, & gratus in Domum Hassiacam animus cogitationem omnem a mutando domicilio retrahebat. Inter has animi distractiones de continuando Jure naturæ cogitare non licebat, præsertim eum novæ editioni Tomi primi Elementorum Matheseos vacarem, cujus maxima pars per ætatem anni 1740. typis describebatur, donec sub ejus finem in Algebra gradum sistere jubebat domiciliū translatio. Qui factum fuerit, ut ex tam dubiis animi fluctibus emergerim & quomodo quasi nolentem ad mutandum domicilium traxerint fata, alibi jam dixi (b). Cum Halam rediissem die sexta Decembris urbem ingressus & in rebus meis adornandis totus essem; statim munus Pro-
me-
 Rectoratus negotiosissimum mihi offerebatur: & quamvis onus hoc declinarem, semestri tamen spatio elapso eidem ut hu-

(a) In Programmate de necessitate methodi scientiæ & genuino usu Juris Naturæ
 Gentium p. 4. (b) loc. cit. p. 6. 7.

meros meos submitterem tandem mihi persuaderi passus sum ob rationes satis prægnantes. Moram igitur facile excusabunt, qui æqui rerum arbitri sunt. Rationes moræ silentio præterire haud debebam, propterea quod, qui inimicium in me animum nondum depofuerunt, sed invidia potius exacerbarunt, mendaces sparferunt rumores, quasi animi corporisque vires adeo defecissent, ut muneri meo obeundo non par sim, nec animum ad scribendum eodem, quo ante, successu appellere detur, cum tamen idem adhuc vigor sit, anno climacterico magno inter tot curas & labores exacto, qui fuerat ante hos octodecim annos, cum Hala Marburgum tanquam in asylum secederem. Et quoniam confido, Deo providente eundem vigorem adhuc conservatum iri, operam quoque daturus sum, ut non interrupta continuatione mora pensetur.

Præsentem partem secundam quod attinet, agit ea de dominio ac inde resultantibus Juribus una cum iis connexis obligationibus. Dominia surrogata in locum communionis rerum primævæ. Quamobrem necesse erat hanc ante explicari, quam de dominio ageremus. Dominia nimirum inde orta, quod jus natura omnium commune fieri cœperit proprium. Quamobrem quale sit jus, dominium & quænam jura particularia hinc descendant, nemo intime perspicit, nisi qui communionem primævam intime perspectam habet. Vulgo Autores de communionem rerum primævæ non nisi perfunctorie agunt, immo non desunt Jesti, qui eandem ex jure naturæ eliminandam esse contendunt, non alia certe de causa, quam quod originem omnis juris non satis profunde scrutati sunt, nec quomodo alia ex aliis obstetricantibus obligationibus nascantur perviderunt. Quodsi quis attenta mente perlegerit, quæ a nobis in præsentî volumine demonstrata sunt, is non modo comprehendet, quam necessaria sit ampla de communionem primævæ tractatio, ne doctrina de dominio luce sua destituatur; verum etiam abunde convincetur, communionem primævam legi naturæ ex affe convenire, etsi nec ea repugnante in ejus locum dominia successerint. Qui jura intime perscrutari voluerit, is primo loco perpendere debet, quale sit jus aliquod in statu naturali originario, quodnam jus gignat in adventitio, introductis dominiis ac imperiis privatis. Deinde inquirendum est, quamnam mutationem subeant hæc jura in statu civili, ut pateat quid tum vi notio-

nis civitatis in genere, tum vi formæ regiminis & status civitatis in specie addendum vel demendum sit juri naturali, ut efficiatur jus civile, quod vel civitati omni, vel in specie huic vi formæ ac status sibi proprii convenit. Ita demum penitus inspiciuntur Jura tam naturalia, quam positiva, & liquido constat, quomodo civilia ex naturalibus efficiantur, & quænam horum in omni civitate recipi possint, quænam vero inepte introducantur. Multi conqueruntur de legibus Romanis absurde apud nos receptis, quod a nostris moribus abhorreant: quod est verum sit de iis legibus, quæ rationem sufficientem in statu Reip. Romanæ agnoscunt, adeoque Romanorum propriæ recte dicuntur, earum tamen a ceteris differentiam hæctenus non satis ostenderunt Juris Romani interpretes. Quodsi quis ea, quam dixi, methodo leges Romanas ad examen revocare voluerit, is ipso facto convincetur, vera esse, quæ a nobis dicuntur. Neque enim loquimur nisi experta, qui ejus rei periculum fecimus, cum in Lectionibus publicis differentias Juris naturalis ac Romani secundum ordinem Institutionum explicarem. Nullus dubito fore, ut mentem meam plenius perciperet, si vel unum titulum Institutionum hoc modo evolveremus: instituti vero præsentis ratio id minime permittit. Rectius fidem oculatam dabimus suo loco, quando theoriam legum civilium naturalem demonstraturi sumus. In parte prima explicavimus Jura quæ homini connascuntur primaria, una cum obligationibus respondentibus. Ex iis a priori deducuntur, quæ de communione rerum primæva tradidimus. Dominium resultat, dum ex jure communi efficitur proprium, quemadmodum jam ante insinuavimus. Quicquid vero de dominio & resultantibus inde Juribus ac cum iis connexis obligationibus demonstratum fuit, id suo modo jam obtinuit in communione primæva, nec introductis dominiis locum haberet, nisi in communione primæva jam locus aliquis eidem fuisset. Minime existimandum est, factis humano demum effici Jura naturæ, quin potius certum est, Jura homini connata in statu adventitio solummodo mutationem quandam subire pro ratione hujus status. Qui attentionem sufficientem afferunt ad præsentem de communione primæva ac dominio tractationem perpendendam, modo jurium in parte prima explicatorum fuerint probe memores, hanc jurium immutationem pro diverso statu admodum clare perspicient, & in sequentibus

non sine voluptate eandem contuebuntur. Atque ita demum extra omnem controversiam positum erit, Jus naturæ omne, five absolutum, five hypotheticum dixeris, immo Jus omne etiam positivum, quod nomen suum tuetur, nec per abusum Jus dicitur, quod injuria dici rectius debebat, in ipsa hominis natura radicari. Poterant in præsentis opere multa dici brevius, sed minime consultum existimavimus, ut, dum breves esse volumus, evadamus obscuri, nec ab iis satis intelligamur; multo minus eos convincamus, quibus scribimus. Alia dabitur occasio, qua totum Jus naturæ ad principia generalia nonnulla revocare licebit, unde cetera per modum corollariorum nuda subsumptione fluent. Id enim fieri posse, in hoc ipso opere hinc inde ostendimus, & quæ modo diximus de omni Jure in natura humana radicato idem loquuntur. Erunt fortassis etiam nonnulla in hoc opere, quæ paradoxæ videbuntur iis, qui notionibus Juris Romani imbutam possident mentem. Sed nebulæ, quæ mentem ipsorum occupant, suo tempore veluti sponte sua dispellentur. Quod si quidam fuerint, quibus diversa placent, illi per me statuant, quid velint: ego nemini litem movebo. Et quemadmodum ego neminem in scriptis meis nominatim perstringo, ita & cum nemine feram contentionis recipiabo, qui litigare voluerit. Multa adhuc mihi agenda sunt, antequam totum opus fuerit absolutum, quod aggressus sum, ut adeo tempus, quod in illo continuando inutiliter collocatur, vanis litigiis fallere nefas existimem. Neque etiam ætati, nec dignitati, nec moribus meis convenit altercari cum aliis, qui aliorum nævos non cognosco, nisi ut proprios emendem, & recte ac bene ab aliis facta laudo, ut ad bene & recte agendum incendantur alii, & cuilibet a me saus deferatur honor. Hos mores non mutabo; quoad vixero, nemini unquam gravis futurus: philosophi enim esse puto omnem dare operam, ut sit perperuus ac constans vitæ ac doctrinæ consensus. Non eo fine scribo, ut ad nominis famam contendam; qui unumquemque laude sua etiam immerita quiete frui patior; sed ut eorum studia juvem, qui mea opera eadem juvari posse persuasi sunt. Non ad pompam philosophari constitui, sed ad utilitatem aliorum. Faxit Deus, ut, qui sunt docili ac ingenuo ingenio præditi, eam utilitatem consequantur, quam intendo. Halæ Magdeburgicæ die 10. Aprilis Anno 1742.

EX ACTIS ERUDITORUM LIPSIENSIIUM

Anni 1743. pag. 638. & seqq.

DE *Tomo primo* hujus Operis diximus nuperrime; nostrum igitur est, ut de ceteris quoque, quæ prostant, dicamus Ill. Auctor initio Præfationis rationem reddit, cur *Parte secunda* lucem demum adspexeris An. 1741. cum prima jam prodisset An. 1740. Commemorat nempe distractiones animi ob invitationes sub conditionibus honorificis ac lautissimis tum ad Professionem in Academia Ultrajectina, tum ad reditum in Academiam Halensem, cum Marburgi non modo commodissimam haberet Mularum suarum sedem, verum etiam ea esset rei familiaris ratio, quæ vel insolita munificentia alibi vix ac ne vix quidem in melius mutari posse videbatur, grato inprimis animo in domum Hassiacam cogitationem omnem a mutando domicilio retrahente. Accedebat cura novæ editionis *Tomi primi Elementorum Mathematicorum*, quæ maximam partem A. 1740. typis fuit descripta. Tandem moram iniecit domicilii mutatio, & oblatum munus Pro-Rectoratus negotiosissimum, cum vix Halam redisset, & in rebus suis adornandis totus esset; quod onus etsi initio declinaret, semestri tamen spatio elapso eidem humeros submittere coactus fuit. Non autem moram sine ratione excusat. Sparferant enim nonnulli falsos rumores, quasi animi corporisque vires adeo defecissent, ut nec muneri suo obeundo par esset, nec eodem, quo ante, successu animum ad scribendum appellere posset.

In *Parte prima* Ill. Auctor egit de obligationibus ac juribus connatis. Hisce opponuntur acquisita, quæ ex sola quadam obligatione connata non oriuntur, sed interveniente demum factò quodam humano resultant. Jura acquisita primaria, unde cetera omnia tanquam rivuli ex fonte suo deducuntur, duo sunt Dominium & Imperium. Quamobrem in hac *Parte secunda* progreditur Cel. Auctor ad Dominium ac inde resultantia jura, & obligationes explicandas. Dominia surrogata sunt in locum communionis primævæ, utpote inde orta, quod jus natura omnium commune, fieri cæperit proprium. Cum adeo nemo intime perspicere possit, quale sit jus Dominium, & quænam jura particularia hinc descendant, nisi qui communionem primævam intime perceptam habet, ideo amplam Ill. Auctor instituit de hac tractationem, ne doctrina de Dominio luce sua destituatur. Nimirum qui jura intime perspicere voluerit, is, Judice nostro, primo loco pendere debet, quale sit jus aliquod in statu naturali originario, quodnam ipsi gignat in adventitio, introductis dominiis ac imperiis privatis; deinde inquirendum jus est, quamnam mutationem subeant hæc jura in statu civili, ut pateat, quid tum vi notionis civitatis in genere, tum vi formæ regiminis & status civitatis in specie addendum, vel demendum sit juri naturali, ut efficiatur jus civile, quod vel civitati omni, vel in specie huic, vi formæ ac status sibi proprii convenit. Hac via igitur incedens Ill. Auctor, ex iis, quæ *Parte prima* de obligationibus ac juribus connatis demonstravit, a priore deducit, quæ de communionem rerum primævæ tenenda sunt. Rerum communio primævæ ipsa jus connatum est, & in usu rerum omnium, tam necessariarum quam utilium, & voluptuariarum, necessario consistit qui scilicet ad hoc requiritur, ut obligationi naturali satisfaciatur. Usus igitur hic promiscue patet omnibus, nec quisquam licite ab eodem excluditur. Sunt vero etiam res industriales, & artificiales eodem modo, quo naturales, communes, utpote quæ naturalibus incorporantur, singulis communis utilitatis gratia laborantibus, ita ut unusquisque eo defungatur labore, quo maxime opus est, & quem recte perficere valet. Relinquendum autem est unuscujusque judicio, in quantum usus rerum sit ipsi necessarius, & quanta sit indigentia sua, & unicuique comperit jus resistendi ei qui usum rei necessarium quocunque modo impedire conatur, consequenter se adversus impedire volentem defendendi vi infinita prouti major vel minor requiritur, ut connatus impeditur irritus reddatur; immo etiam jus puniendi eum, qui impeditur, eodem modo infinitum, ut securitati futuræ prospiciatur. Hinc deducit Noster, quænam bella in communionem primævæ licita sint, seu justa, quænam injusta. Ex communi jure rerum fluit etiam jus commune ad actus, sine quibus usus rerum necessarius obtineri nequit. Monet autem Ill. Auctor, imaginem hujus juris adhuc supersesse penes Religiosos in Ecclesia Romana, qui voto paupertatis tenentur; quod penitus inspicere datur per ea, quæ de communionem primævæ demonstrata sunt. Hinc autem simul intelligi, cur Pa-

Wolffii Jus Naturæ Tom. II.

b

tres,

Patres, & leges Religioforum votum paupertatis cum voto obedientie, conjunxerint. Cum enim voto paupertatis Religiosi renuntient omni proprietati, & hoc jus cum communione primæva committunt; voto obedientie renuntiant juri libertatis, & id in superiore transferunt, ut adeo quoad exercitium juris communionis seu usum facti non dependeant a propria, sed superioris voluntate, sicque evitetur omnis juris abusus, evitentur omnia bella, quibus in communione primæva locus est. Ut vero intelligatur, communionem primævam licite fuisse sublatam, & Dominia introducta, ideo Auctor copiose docet, in illa homines persistere non posse, nisi aut non nimis multiplicato genere humano in vitæ simplicitate persistant, aut in eximia admodum charitate, quarum illa legi nature contraria, hæc vero, etsi lege naturali præcepta, magis tamen optanda, quam speranda est. Monet hic, Patres Religioforum ideo introduxisse communionem rerum negativam, qualis est primæva, ut non modo Religiosis charitatis exercitium reddatur familiare, sed suo etiam exemplo eandem doceant ceteros, eosque ad eandem excitent. Quando a communione primæva receditur, res, quæ fuerunt communes, sunt singulorum, seu juri proprio subiciuntur, ut is cujus res est, ab ejus usu licite arceat omnes, & eidem competat jus, de ea pro arbitrio suo disponendi: quod ipsum est Dominium. Quoniam autem pluribus in re indivisa Dominium competere pro parte rata potest; hinc oritur communio positiva, a primæva illa, quæ negativa est, differens, nec confundenda cum mixta, in qua res equidem sunt in Dominio universitatis, omnibus tamen non competit, nisi usus earundem indifferenter, prout scilicet unicuique opus fuerit, ita ut nemo debeat Dominium pro rata in rebus indivisis. Communionem mixtam Auctor esse monet eam, quæ est Religioforum, quam cum vulgo cum positiva confundant Protestantes, votum paupertatis cum divitiis cœnobiorum pugnare ipsis videri, cum tamen hoc ipsum votum pulcherrime consentiat in communione mixta, in qua nemo in re ulla neque divisa, neque indivisa, Dominium habet, & singuli re utuntur tanquam communi, non tanquam propria, quæ est universitatis. Ceterum Dominium plenum tria jura involvit, nimirum proprietatem, jus fruendi, & jus utendi, quorum illo de ipsa substantia, isto de fructu ejusdem, hoc denique de quovis usu, disponitur. Quoniam vero nemo actu de re sua disponere potest, nisi eo in statu sit, ut eidem etiam competat potentia physica, de eadem pro arbitrio disponendi; ideo ad Dominium accedere debet possessio, de qua ipsa agit Ill. Auctor, quid inter possessorem bonæ ac malæ fidei interfit, demonstrans. Naturaliter homo re sua aliter uti non debet, quam ut satisfaciatur obligationi naturali, abusu lege naturali prohibito; vi tamen libertatis naturalis ipsi ab aliis permitendus etiam abusus est, quamvis nil fecit contra jus eorum. Postquam igitur Ill. Auctor in genere docuit, quid Dominium sit, & quomodo idem exercendum; pluribus demonstrat, quomodo Dominium rerum, tam corporalium, mobilium, & immobilium, quam incorporalium, acquiratur, expendens simul, quid lex naturæ præcipiat de singulis modis acquirendi, qui in Jure Romano naturales appellantur; ubi haud exiguam deprehendens differentiam eorum, quæ Ill. Auctor demonstrat, a placitis Jætorum Romanorum. De his exponere, hic nimis longum foret; id igitur adhuc monemus, demonstrari a Nostro, introductis Dominii omnes hominis actiones liberas æquiparari rebus, quæ sunt in Dominio ipsius, cum hoc sit principium sævundissimum in multis aliis demonstrandis. Et quoniam res, quæ sunt in Dominio universitatis spectatæ, nullo attentio earum discrimine, in patrimonio esse possunt, omnium aut bonorum, quæ quis habet, universitas patrimonium constituit, quid unicuique circa patrimonium (Cap. 3.) incumbat, quid Juris sit, Noster ostendit. Tandem Ill. Auctor inquirat in obligationes, & Jura ex Dominio oriunda. Pertinet hoc obligatio, rem domino restituendi, si ea quomodocunque in potestate nostram venerit, damnus, culpa, vel dolo, datum, quodcumque reparandi, nemini inficio vel invito rem suam aufferendi, quocumque animo, vel de possessione rei immobilis alios vi ejiciendi, aut eos defraudandi, porro rem suam vindicandi, furem, & prædonem, defraudatorem, turbatorem possessionis, & furtum usus aut possessionis consistentem, puniendi, jus fundum immutandi, rem alienandi, & jus quoddam ad actum quemcumque vi domini sibi licitum in alterum transferendi, res suas, earumque possessionem, defendendi, & quæ alia sunt, hisce agnata. In singulis Ill. Auctor descendit ad particularia, quæ singula sigillatim persequi, abhorret ab instituto nostro.

QUÆSTIONES
DE JURE NATURALI
CUM ANIMADVERSIONIBUS IN OPUS
C L W O L F I I
DE JURE NATURÆ
A U C T O R E
DOM. DE WATTEL

Ex Gallico in Latinum conversæ.

ANIMADVERSIONES CL. VIRI DE VATTEL

In Partem Secundam Juris Naturæ

CL. VVOLFFII.

Pars II. §. 29. *In communiõne primæva etiam res industriales
& artificiales sunt communes.*

St id verum ex hypothesi, dum fingitur perfecta communitas sine ulla proprietate; sed nonne extra hypothesin, discrimen magnum interest inter res tantum naturales, & industriz vel artis fructus? Perfecta communio rerum naturalium pendet ab hominum æqualitate qui in dona naturæ eodem jure potiuntur. At qui industriz sua aut fructum educavit, aut machinam aliquam construxit, num potiore jure non fruatur? Si enim quisque curare debet copiam & abun-

dantiam rerum necessariorum, utilium, & jucundarum, cum quisque sibi primum debeat quæ debet alteri, certe in fructus industriz suæ jus majus habet. Communiõ
rerum arti-
ficialium
& indu-
strialium.

Sane hæc videtur esse origo domini vel proprietatis, quæ primævam communionem exclusit. Qui primus agrum coluit, profecto judicavit, fructus ejusdem agri ad ipsum pertinere, colque sibi addixit, deinceps paulatim agrum sibi adscripsit, quem postea ceteri sunt imitati.

§. 85. *In simplicitate vitæ non alia homini boni notio est, quam quod bonum existimes, quod a radio, sive molestia, vel dolore liberat &c.*

Pictura hæc vitæ simplicis vix agnoscitur. Non enim concipi potest ullum tempus, quo nullam aliam voluptatem homines cognoscerent, quam doloris vacuitatem. Bestias ipsas videmus cognoscere voluptatem veram & bonum positivum. Ex. c. Canis sature panem recusat, at frustum carnis assæ arripit avide; manifesto indicio, eum præter expulsiõnem doloris cognoscere veram voluptatem. Homines ipsi in

vita simplici procul dubio cognoverunt alimenta differentia, ideoque præter satiatam famem voluptates alias experierunt. Quid? voluptates amoris! nunquid ad eas & homines & belluas pellic solius doloris fuga? Equidem opinor viva quadam voluptate ad eas ferri cuncta animantia; nec tamen inficior, eam voluptatem in simplicitate vitæ, quam Wolfius fingit sensu solo terminari potuisse. Notio boni
in vita sim-
plici.

Wolfii Jus Naturæ Tom. II.

b 3

§. 118.

§. 118. *Jus proprium disponendi de re pro arbitrio suo Dominium appellamus, &*

§. 131. *Jus disponendi de ipsa substantia rei Proprietas dicitur.*

*Definitio
Dominii &
Proprietatis.*

Distinguit Wolfius optimo consilio *Dominium & Proprietatem*. Quia tamen plerumque scriptores Galli vertunt nomen *Dominium* per *Proprietatem*; moneo me fortasse aliquando

conjungere aut confundere posse voces has *Dominium & Proprietatem*, sed tantum ubi distinctio non est necessaria.

§. 173. *Si quis in communione primæva actu quodam externo declarat, quod ipse solus ea (re) uti frui velit, sive usum ejus sibi soli asserit, eandem dominio suo subjicit. Vide Adnot.*

*Modus
acquirendi
Dominium
in communione
primæva.*

Non satis probare videtur auctor, consensum, saltem tacitum, cæterorum hominum non esse necessarium, ut quis, cum prius viveret in primæva communione, exire ab ipsa, sibi que tribuere proprietatem possit, aut dominium rei alicujus, præcipue fundi. Allegat libertatem naturalem, ex qua potest homo, ut Auctor ait, judicare hanc, vel illam rem, e. g. fructum fundi, sibi esse necessariam, & moneo cum auctoritate ceteros eam ad se unum spectare. Verum ex ipso Wolfio in communione primæva nemo excludi potest ab usu rerum, quas obvias offendit, quo tempore iis indiget. Fingamus ergo, alios homines prope fundum transire momento, quo hic sibi ejus arrogat dominium, eisdemque illis fructibus indigere, nonne jure capere possunt? Anne novus dominus jus habebit impediendi? Non videtur jure defendere posse nisi fructus, quos se ipsa carpit, & inibi est ut manducet. Quare originem *proprietatis* vel *dominii* ita potius repeterem.

Prout genus humanum exercebat, spontanei vero terre fructus non sufficiebant, ideoque industria atque ars necessariæ fuerunt, quidam magis pro-

vidi opportunum esse fenserunt, fructus reponere, & fundum colere, quam casu vivere: & quia jus habebant promiscue in omnia, fortasse jus proprium ad portionem certam circumscriperunt, reliqua omnia ceteris relinquendo, neminem ita sedendo neque ullam obstandi causam præbendo. Tunc labore suo peculiare jus acquiserunt in fructus, in ea parte terræ provenientes, quam colebant. (Vide Animadversionem 1. ad §. 29.). Ceteri imitatione ducti atque exemplo similia fecerunt. Ecce ortum *proprietatis & dominii*. Demus etiam, partem hominum vitæ errasti, & incultæ adhærentes, divisioni huic resistere voluisse; tunc, genere humano multiplicato, & a prima vitæ simplicitate recedente, communione promiscua hominibus jam nocente, bonorum proprietate jam reddita necessaria ut conservationem & perfectionem suam tuerentur, unoquoque jus habente in ea que sibi necessaria sunt ad conservationem & perfectionem; tum, inquam, jure poterant etiam sepellere quicumque æquam & innocuam rerum partitionem impedire aggressus esset.

§. 320. In nota. *Ponamus operarios jussu suo effodere terram in fundo suo . . . Et intra ejus viscera reperiri mineras, aut minerale quoddam, in casu propositionis praesentis (cum jus ea eruendi a te non fuerit occupatum) dubium non est; quin, quod inveniunt, sis operariorum, modo quod inveniunt occupare, adeoque occupando suum facere velint.*

Nonnihil dubito de hoc auctoris iudicio. Mihi videtur ad me spectare quidquid continet fundus meus quia pars ejus est, ut mineralia; nec quisquam alius jure potest ea querere. Quod si molitiones & fossiones impero, laborant operarii nomine meo, mihi que jure competit quod detegunt etiam casu; secus est si usufructuarius, aut conductor, jure laborans in fundo quo fruitur, casu Thesaurum deprehenderet. Illius esset Thesaurus nisi forte jus querendi quod terra tegit, ad fundi dominum spectaret. Verum hæc omnia mihi videntur supervacanea: si enim fundum occupo, simul occupo omnes ejus usus mihi que jure tribuo. Consuetudo, & jus publicum omnium

nationum, non minus quam jus gentium communiter receptum, in hoc consentiunt, nullus certe Princeps pateretur exteros sibi Thesaurum sumere quem in territorio suo invenissent. Est enim Thesaurus hic nationis, vel Principis quia agrum occupando, simul quidquid ager continet, occuparunt. Jam agri vel regionis occupatio a natione aliqua facta, refert ad usum occupationem fundi a privato factam in statu naturæ. Lege tantum civili Thesauri, mineræ &c. fere apud omnes populos non pertinent ad privatos quorum fundi sunt; perstiterunt enim in communiōe: sed certe pertinent ad ipsam nationem, vel Principem.

*De rebus
effosis in
fundo alie-
no.*

§. 323. *Si jus omnium hominum commune cum jure proprio collidatur; proprium vincit commune.*

Demonstratio hujus propositionis minus placet. Auctor enim nullâ ratione allata ait: *qui jure communi uti vult, cedere potius debet ei, qui jure utitur proprio, quâto ut pretendere possit, hunc, in gratiam sui, juri proprio cedere debere.* Hoc erat probandum. At ipsa propositio mihi vacillare videtur; nam E. C. jus proprium mihi est impediendi, ne quis transeat per fundum meum; tamen jus hoc cedit juri communi omnibus hominibus, si quis latrones fugiens cogere tur vitæ tuendæ causa per agrum meum transire. Neque dicas, ad eludendam difficultatem, me ex officio debere tran-

sire permittere: ita, sed non est factis; hic enim fugitivus potest me cogere ne ipsum impediam, quia jus meum proprium dominii existere nequivit cum læsione juris communis, quod hominibus eripi nequit.

Quoties jus proprium natura sua est tantum restrictio quæ legitime adhiberi potuit juri communi, in casu collisionis vincere debet; fuit enim ex ipsa notione *dominii* & juris proprii, & hæc est norma judicandi quaestiones in hoc genere. Fingamus e. g. campum relictum ab omnibus, aut omnibus ad venandum & pascendum communem: fingamus etiam, me par-

*De casu
collisionis
inter jus
commune
& pro-
prium.*

tem

§. 118. *Jus proprium disponendi de re pro arbitrio suo Dominium appellamus, &*

§. 131. *Jus disponendi de ipsa substantia rei Proprietas dicitur.*

*Definitio
Dominii &
Proprietatis.*

Distinguit Wolfius optimo consilio *Dominium & Proprietatem*. Quia tamen plerumque scriptores Galli vertunt nomen *Dominium* per *Proprietatem*; moneo me fortasse aliquando

conjungere aut confundere posse voces has *Dominium & Proprietatem*, sed tantum ubi distinctio non est necessaria.

§. 173. *Si quis in communiōe primæva actu quodam externo declarat, quod ipse solus ea (re) usi frui velit, sive usum ejus sibi soli asserit, eandem dominio suo subjicit. Vide Adnot.*

*Modus
acquirendi
Dominium
in communiōe
primæva.*

Non satis probare videtur auctor, consensum, saltem tacitum, cæterorum hominum non esse necessarium, ut quis, cum prius viveret in primæva communiōe, exire ab ipsa, sibi que tribuere proprietatem possit, aut dominium rei alicujus, præcipue fundi. Allegat libertatem naturalem, ex qua potest homo, ut Auctor ait, judicare hanc, vel illam rem, e. g. fructum fundi, sibi esse necessariam, & moneat cum auctoritate ceteros eam ad se unum spectare. Verum ex ipso Wolfio in communiōe primæva nemo excludi potest ab usu rerum, quas obvias offendit, quo tempore iis indiget. Fingamus ergo, alios homines prope fundum transire momento, quo hic sibi ejus arrogat dominium, eisdemque illis fructibus indigere, nonne jure capere possunt? Anne novus dominus jus habebit impediendi? Non videtur jure defendere posse nisi fructus, quos re ipsa carpit, & inibi est ut manducet. Quare originem *proprietatis* vel *dominii* ita potius repetere.

Prout genus humanum exercebat, spontanei vero terre fructus non sufficiebant, ideoque industria atque ars necessariae fuerunt, quidam magis pro-

vidi opportunum esse fenserunt, fructus reponere, & fundum colere, quam casu vivere: & quia jus habebant promiscue in omnia, fortasse jus proprium ad portionem certam circumscripterunt, reliqua omnia ceteris relinquendo, neminem ita sedendo neque ullam obstandi causam præbendo. Tunc labore suo peculiare jus acquiserunt in fructus, in ea parte terræ provenientes, quam colebant. (Vide Animadversionem 1. ad §. 29.). Ceteri imitatione ducti atque exemplo similia fecerunt. Ecce ortum *proprietatis & dominii*. Demus etiam, partem hominum vitæ extrahi, & incultæ adhærentes, divisioni huic resistere voluisse; tunc, genere humano multiplicato, & a prima vitæ simplicitate recedente, communiōe promiscua hominibus jam nocente, bonorum proprietate jam reddita necessaria ut conservationem & perfectionem suam tuerentur, unoquoque jus habente in ea que sibi necessaria sunt ad conservationem & perfectionem; sum, inquam, jure poterant etiam repellere quicumque æquam & innocuam rerum partitionem impedire aggressus esset.

§. 320. In nota. *Ponamus operarios jussu suo effodere terram in fundo suo . . . Et intra ejus viscera reperiri mineras, aut minerale quoddam, in casu propositionis præsens (cum jus ea eruendi a te non fuerit occupatum) dubium non est; quin, quod inveniunt, sit operariorum, modo quod inveniunt occupare, adeoque occupando suum facere velint.*

Nonnihil dubito de hoc auctoris iudicio. Mihi videtur ad me spectare quidquid continet fundus meus quia pars ejus est, ut mineralia; nec quisquam alius jure potest ea quærere. Quod si molitiones & fossiones impero, laborant operarii nomine meo, mihi que jure competit quod detegunt etiam casu; secus est si usufructuarius, aut conductor, jure laborans in fundo quo fruitur, casu Theaurum deprehenderet. Illius esset Theaurus nisi forte jus quærendi quod terra tegit, ad fundi dominum spectaret. Verum hæc omnia mihi videntur supervacanea: si enim fundum occupo, simul occupo omnes ejus usus mihi que jure tribuo. Consuetudo, & jus publicum omnium

nationum, non minus quam jus gentium communiter receptum, in hoc consentiunt, nullus certe Princeps pateretur exteros sibi Theaurum sumere quem in territorio suo invenissent. Est enim Theaurus hic nationis, vel Principis quia agrum occupando, simul quidquid ager continet, occuparunt. Jam agri vel regionis occupatio a natione aliqua facta, refert admissam occupationem fundi a privato factam in statu naturæ. Lege tantum civili Theauri, mineræ &c. fere apud omnes populos non pertinent ad privatos quorum fundi sunt; persisterunt enim in communiione: sed certe pertinent ad ipsam nationem, vel Principem.

De rebus effossis in fundo alieno.

§. 323. *Si jus omnium hominum commune cum jure proprio collidatur; proprium vincit commune.*

Demonstratio hujus propositionis minus placet. Auctor enim nullam rationem allata ait: *qui jure communi uti vult, cedere potius debet ei, qui jure utitur proprio, quam ut pretereundere possit, hunc, in gratiam sui, juri proprio cedere debere.* Hoc erat probandum. At ipsa propositio mihi vacillare videtur; nam E. C. jus proprium mihi est impediendi, ne quis transeat per fundum meum; tamen jus hoc cedit juri communi omnibus hominibus, si quis latrone fugiens cogeretur vitæ tuendæ causa per agrum meum transire. Neque dicas, ad eludendam difficultatem, me ex officio debere tran-

sire permittere: ita, sed non est factis; hic enim fugitivus potest me cogere ne ipsum impediam, quia jus meum proprium domini existere nequivit cum læsione juris communis, quod hominibus eripi nequit.

Quoties jus proprium natura sua est tantum restrictio quæ legitime adhiberi potuit juri communi, in casu collisionis vincere debet; fuit enim ex ipsa notione domini & juris proprii, & hæc est norma judicandi quæstiones in hoc genere. Fingamus e. g. campum relictum ab omnibus, aut omnibus ad venandum & pascendum communem: fingamus etiam, me par-

De casu collisionis inter jus commune & proprium.

tem campi hujus acquirere, ut in hortum convertam: jam non licet amplius sine assensu meo cuilibet in horto meo venari; quoniam enim legitime jus proprium acquisivi in hanc terræ partem, legitime coarctavi jus commune venandi.

Contra fingamus, navigationem fluvii alicujus esse communem & liberam; in tractu autem quodam illius sibi quendam sumere jus piscandi: nunquid is impedire poterit alios a navigatione, dum piscatur, quod studium suum turbent? minime vero: quandiu enim fluvii dominium non acquiri, jus piscandi non obinet, nisi quantum permittit jus commune navigandi.

Quoties autem jus proprium & commune sibi obstant in eadem re, jus proprium vincit; est enim manifesta

exceptio restrictioque vera ac legitima juris communis.

In exemplo paulo ante allato, si qui in vineam meam irrumpit vitæ servandæ causa ingredi nequit sine vitæ meæ ipsius evidenti periculo, ingressum prohibere possum: nullum enim esset jus meum proprietatis & domini nisi in iisdem circumstantiis unius ejusdemque rei, quæ venit in questionem, mihi possessionem adsciscat. Ita navis tempestate acta potest jure communi in portum quemlibet confugere: at si pestilentia infecta sit, portus dominus asylum negare potest, cum enim portus hic salutem duobus simul afferre nequeat, jus proprium exceptionem necessariam inducit in jus commune; proprietas enim eo tendit, ut constituat jus prælatoris in eadem re.

§. 341. *Nova species ex aliena materia facta adhuc communis erit domino materiae, & speciei auctori, pro rata ejus, quantum unumquodque est, etiamsi hic in mala fide versetur, b. e. etiamsi norit, materiam esse alterius.*

De specificatione.

Id verum, si questio sit tantum in genere, quantum ad utrumvis spectat, si pacifice conveniant. Quod si convenire nequeant, & questio sit, utri res adjudicanda, non videtur dubitandum quin ratio habenda sit malæ fidei, vel solius erroris, in eo qui rei formam mutavit. Probavit auctor in paragrapho præcedenti, si quis adhibuit materiam alterius, rem elaboratam in communi pertinere ad materiam dominum & artificem pro rata materię & artificii; idque probavit ex eo, quod meum me invito non potest evadere tuum, sed hoc admitti nequit, sine hac conditione: nisi culpa mea rei amittendæ periculum eveniat. Si enim culpa mea, vel errore, ac præcipue mala fide, eo rem adduxi, ut alter necessario amittat rem suam, aut usu

ejus se privet, nisi meæ jacturam faciam, quo jure damnum ipsi creabo, ut jacturam evitem quam ipse præparavi? Profecto magnum discrimen est inter *specificatorem* malæ fidei qui alienam rem opere permutavit, & rei ejusdem dominum: hic invito nihil amittere debet: ille ultro periculum subit operam suam amittendi. Videtur ergo generatim dominus materię præferendus artifici malæ fidei, qui novam formam induxit in hanc materiam.

Sed aliz adhuc circumstantiæ considerandæ sunt unde cognoscatur verum jus domini supra eum, qui re ulus est ipso invito; hujusmodi est ejus indigentia materię suæ, usus quem adhibere poterat, aut poterit, aut volet, rei arte laboratæ &c. Alia

ex

ex parte videndum, nunquid dominus aliquid contulerit in factum; præterea quænam conditio & dispositio fuerit artificis; utrum egerit ignorantia invincibili an vincibili, an fide mala, atque hoc, qua mente & qua præsumptione: quæ omnia materiæ dominus potest ac debet pensare magis, vel minus, dum materiam suam reclamat & punire vult artificem, qui se invito eam elaboravit. Ex.gr. lignum reposuit ad ignem, idque necessitate sculptor statuam facit: supervenio, & juri meo atque indigentiaæ urgenti cedens statuam comburo: nunquid artifex jure queri potest? Operam suam juxta amittit, temere enim egit; neque ego ipsius culpa damnum pati debeo. At si indigentia non urgeat, ceteras omnes circumstantias considerare debeo: ex.c. non possum mihi arrogare ac vendere statuam, nisi pensato opere sculptoris, dummodo ipsum erroris aut malæ fidei causa punire nolim. Quod si tes est parvi

momenti opus autem magni pretii; puto cum Barbeirac materiæ dominum recipere posse ac debere justam compensationem; artifex enim non immerito putare potuit, sibi rem vilem facile venditum iri.

Extra hunc casum, quoties artifex, aut errore, aut mala fide, formam novam inducit materiæ alienæ, artefactum ad materiæ dominum spectat si velit, ratione habita operæ artificis; idque ex eo, quod ait Wolfius ipse, quod dominus invitus rem suam amittere non debet, nulla tua culpa interveniente quod artifex allegare nequit pro se ipso.

Contra si materia adhibita fuerit domini culpa, opus ad artificem spectat, qui tantum materiæ pretium solvere debet. Denique, si nec domini, nec artificis ulla culpa existat, opus erit utriusque commune, & unusquisque partem ejus quod suum est in pretio consequetur.

§. 374. *Ripa, qua termini fundi seu agri, sunt ejus cujus est fundus, seu ager fluvio adjacent, qua pars alvei, ejus cujus alveus est. Unde porro sequitur, ripas oppositas, qua terminos fundorum & agrorum in diversorum dominio esse posse, etsi qua extremitates alvei in unius dominio sint.*

Duplex hoc dominium repugnare videtur: quoniam enim dominium est jus disponendi de substantia ipsa rei, quomodo duo simul dominium habere possunt unius ejusdemque rei, nisi forte ea possideant in communi, & in indivisio? Secus est de ripis fluminum: aut enim sunt pars alvei aut pars agri adjacentis; si hoc, pertinent ad dominum fundi, tantum cum hac

servitute ut alveum constituent, & fluvium contineant, ita ut dominus nihil moliri possit huic usui repugnans ex.grat. incisiones, quibus aquæ fluvii dilaberentur. Sæpe ripa significat partem alvei, quæ plerumque sicca manet. Tunc autem est alvei pars, & pertinet ad dominum fluvii atque alvei.

Qui spectant ripam fluvium.

§. 377. *Si fluuius alveo in uniuersum deuelicto ad aliam partem fluens sibi fecerit alveum ex agro suo; possessionem agri amittis; alveus novus, qua alveus ejus est cujus est flumen.*

Quid ju-
ris, alveo
fluminis
mutato.

Hæc sententia non videtur consona juri naturæ, ideoque nec gentium juri. Eo casu fluuius perit antiquo domino & nascitur domino fundi, per quem modo fluit. Mosella pertinet ad electorem Trevirensis, quamdiu trajicit ipsius territorium: quid si cursum mutet infra Thionvilliam, & jam trajiciat regiones Flandricas, num electoris dominium in alveo novo flumen persequetur? Quod pronunciat auctor, locum haberet in ea regione

Obiectio
in juris
consultos
Romanos.

qua fluuius alveum mutaret, territorio non mutato. At hoc alia de causa, quia scilicet fluvii pertinent ad rempublicam & Principem intra finem ditionis, quacumque fluant.

§. 379. & 380. In Notis. Poterat adhuc urgere auctor contra Romanos Jurisconsultos, agros vicinos alvei novi, nequaquam fluuiio terminari, sed esse ex numero eorum, qui *limitati* vel *assignati* dicuntur, ideoque non gaudere jure alluvionis.

§. 386. *Si ex re mea non amplius extante factus es locupletior, tantum mihi restituere poteris, in quantum locupletior factus es.*

De restitu-
tione lucrif
sum, ex re ad
alium perti-
nente.

Si hujus propositionis hic sensus est, me reddere debere quicquid lucratus sum, ex re ad alium pertinente, nec amplius existente; non videtur omnino vera, & eo sensu demonstratio vacillat. Pendet enim ab hoc principio: *nemo locupletior fieri debet ex damno alterius*, ideoque cadit, si dominum reficio; ex quo consequitur, tantum solvendum esse pretium rei non amplius existentis, & damna compensanda & lucra cessantia, si qua sint. Nonne cum domino pacisci licet de pretio, etsi hoc non æquet lucrum totum? hæc ipsa est quaestio, quæ judicanda videtur, judicium autem pendet a circumstantiis pluribus. Si fingamus, quod verisimile est dominum præsentem usurum fuisse re sua eodem modo ac tu usus es, omne lucrum ei restituere debes, non enim agere potuisti, nisi ipsius nomine; tantum si negotiatio lucrosa fuit, tibi mercedem, vel præmium debet, ut tu

illi compensationem, si damnofa. E. c. si mercator intulit in navem tuam frumentum ut illud in statum portum, quo se magno pretio venditurum sperat, transferres; tu autem transeundo prope portum fame obsecum, frumentum vendas, procul dubio totum pretium mercatori reddere debes. Quoties autem mercator ipse secus acturus fuisset, puto, ipsum constituendum esse eo loco & statu, quo fuisset, nisi tu ipsius mercem alienasses; insuper, si culpa aut negligentia non vacas, jure te ab illo punitum iri, quod eo inscio vel invito ejusdem rem vendideris.

Oportet etiam cogitare, utrum arbitrio suo dominum in discrimen rei amittendæ conjeceris; utrum solvendo fueris, si res male vertisset. Nam in primo casu, omne lucrum ipsi debetur, quippe cum ejus periculo res acta sit, ipsius merce lucrum acquisitum, ideoque ejus nomine actum.

Ex.

Ex. gr. Vicarius impotens utitur pecunia domini, ut jura quædam forensia vel negotiosa tempore periculoso emat, *actiones* vel lucra crescunt; hæc lucra spectant ad ipsum dominum. In altero casu dominus compensandus tantum, & jus habet puniendi cum qui injuria ipso inconsulto usus est bonis ejus, ex. gr. idem Vicarius decem aureos sumit ex area domini, quos est solvendo; emit titulum ad Ludum publicum; si fortuna ipsi favet, lucrum acquirit, sed aureos red-

dere debet, cum censu congruo, dominus autem jus habet puniendi.

Tandem distingui potest alia ratio, ubi res ipsa adhibita deprehenditur lucrum peperisse, ita ut nulla alia res ejusdem speciei idem efficere potuisset; hic enim lucrum totum est domini rei ex. gr. mihi est velocissimus equus cujus pretium centum aureorum. Quidam me inscio descendit in certamen cursus, ducentos aureos pro premio vincit; sed perit equus: aurei ducenti mihi debentur: acquisiti sunt enim equo meo.

§. 610. *Impensæ necessarie utilibus præferendæ.*

Manifestum hoc, ratione unius ejusdemque rei: sed ratione duarum rerum, non satis evidens: *Homo*, inquit Wolfius, *conservare tenetur quantum potest quicquid possidet*. Cur? quia patrimonium & conservare & augere pro viribus tenetur (§. 608.). Fingamus me duplo meliorem reddere possessionem, quæ mille æstimatur; sed hoc fieri non posse, nisi neglecta & relicta possessione cujus pretium est certum. Nonne hæc relinquenda ea ipsa de causa, quam affert Auctor, cum patrimonium meum augeatur nongen-

tis? Addit etiam Wolfius (not. §. 608.) teneri hominem conservare res propter utilitatem. At si unam conservare nequeo, nisi negligam augmentum alterius multo amplius, nonne utilius præferre debeo? res conservata tum evaderet perniciofa; non enim existit nisi per jacturam rei melioris: ergo hæc propositio non est generatim vera. Quod si intelligantur impensæ, aut instaurationes ejusdem rei, non est operæ pretium laborare, ut ostendatur, instaurationes necessarias ad fundi conservationem præferendas esse utilibus tantum.

Utrum impensæ necessarie utilibus præferendæ.

§. 626. *Impensæ utiles, quibus res utilior facta possessori b. f. restituenda non sunt, nisi quatenus domino aequè utiles sunt, vel in quantum res pretiosior facta.*

Pars prima propositionis hujus non videtur vera: non sunt restituendæ impensæ utiles possessori bonæ fidei, nisi sub iisdem conditionibus, quas possessori malæ fidei tribuit; idest nisi quatenus hujusmodi impensæ, rem magis utilem, & pretiosam domino reddiderunt; aliter enim non sunt utiles. Si possessor bonæ fidei non tenetur de impensis suis erga dominum, an ne hic damnum pati debet, quod alter possedit ejus bonum, eique re-

stituere impensas, quæ illi soli erant utiles, inutiles autem ipsi domino? Saltem æqualitas servanda inter duas hæc personas: qui jacturam facit si ne culpa alterius, aut utilitate, jacturam ipse solam ferre debet. Fatetur tamen, quia possessor bonæ fidei ab omni culpa vacat, dominum ex lege æquitatis hujusmodi impensas compensare debere, quoad fieri potest sine gravi ejus incomodo. Possessor autem malæ fidei nullam compensationem meretur.

De restituendis impensis utilibus possessori bonæ vel malæ fidei.

§. 628. *Impensa voluptuaria, quæ tolli nequeunt simpliciter, vel sine rei detrimento, possessori bonæ fidei restituenda, quanti sunt semper restitutioni rei.*

De restituendis impensu voluptuariis.

In hanc propositionem eadem animadverto: non enim vera est, nisi addendo *quanti sunt domino*; hinc enim tantum dominus fieret ditior, nisi impensas restitueret: cur enim restitutionem impensas tantum voluptatis causa factas, si hæc ornamenta aut nulli utilitati mihi sunt, aut fortuna mea non finit sumptum hunc facere? Ex. gr. in hereditate mea extat domus solida & commoda, me absente quidam possessor bonæ fidei valde dives, domum hanc refecit auro ac signis superbam; hortulum meum convertit in viridarium, pometum autem in amœ-

num lucum. Anne ego illi hereditatem meam relinquere cogar, quia rot impensas reddere nequeo? Potius hominem ita alloquor; parva mea domus mihi satis erat, imo magis conveniebat; satis sit, me pati damnum horti & pometi fructuosi, quæ tu, amice, in colores & umbras inutiles convertisti. Laudo principium non oportere ditescere bonis alterius: verum hic dominus nequaquam ditior est, & si fundus ejus ornatus fuerit &, quoad alios, majoris pretii evaserit.

§. 631. *Quoniam damnum pro casuali habendum, si damnum tuum colliditur cum damno alterius, uterque autem culpa vacet; damnum ejus esse debet quod damnum casuale patitur necesse est: & in adn. Concludit Auctor: hinc ostendi poterat, possessori bonæ fidei restituendas esse & utiles & voluptuarias impensas, non attento damno, si quod inde patitur dominus. Damnum enim hoc in presenti casu habendum pro casuali adeoque ferendum cui res perit.*

Ego quidem contrarium potius concluderem. Calamitas est, si possessor bonæ fidei amittit impensas, quas fecit in ornanda domo mea, impensas mihi profus inutiles, vel potius nocentes, ideoque non restituendas. Æqualitas juris servanda. Si res deterior facta est apud possessorem bonæ fidei, etiam culpa ipsius, Auctor judicat (§. 620.) accipiendam a domino, prout se habet sine compensatione. Cur

autem damnum hoc pati debeat? quia non potest imputare possessorem bonæ fidei, damnum hoc debet putare casuale. *Casuale autem damnum est ejus cui res perit.* Ergo pari jure possessor bonæ fidei ferre debet impensas quas voluptatis causa fecit, inutiles domino. Hæc enim jactura imputari domino nequit, & possessori ipsi accidit, *et res perit.*

§. 645. *Si animalia quædam aluntur propter solum usum, quicumque tandem is fuerit, dominus sine pabuli restitutione animal suum recipere debet.*

Utrum restituendum pabulum in animalia inventa consumptum.

In adnotatione autem affertur exemplum canum, pavonum aliarumque avium quæ voluptatis causa aluntur. Verum canis aut pavonis usus domi-

num juvat, nihil autem inventorem. Quare dominus inventori canis, vel pavonis sui, pabulum restituere, vel solvere debet.

FINIS SECUNDÆ PARTIS.

JURIS NATURÆ

PARS SECUNDA.

De Dominio ac inde resultantibus Juribus, cumque iis connexis obligationibus.

CAPUT PRIMUM.

De primæva rerum Communione.

§. 1.

Jus rerum dicitur, quod homini competit respectu rerum.

*Jus rerum
quodam
fit.*

Ita jus ad eas res homini natura competens, ut scilicet eas in cibum ac potum capere liceat, iuxta corpus alere possunt (§. 383 p. 1. *Jur. nat.*), ad jus rerum spectat.

§. 2.

Jus commune vocamus jus idem, quod pluribus simul competit: *Proprium* vero, quod uni cuidam homini in singulari soli competit.

*Jus commune
& prop-
rium quod-
dam
nam dica-
tur.*

Ita jus natura homini competens ad eas res, quæ corpus alere possunt, jus commune est, quod omnibus hominibus simul competit, ita tandem numero rem in cibum vel potum capere liceat, cui libera sit. Insuper autem patet, dominium esse jus proprium, quod soli domino competit. Notandum vero subinde alios quos considerari, tanquam unum hominem seu personam unam in oppositione ad alios ab ipsis diversos: quo respectu jus quoddam etiam ipsi proprium dicitur. Ex. gr. Potestas parentum in liberos est jus, quod solis parentibus competit, non vero homini eisdem alii. Quamobrem ea respectu hominum ceterorum, qui parentes non sunt, jus proprium dicitur. Ceterum ad evi-

tandam æquivocationem (§. 143. *Dis. prelim.*) vocabulum juris semper sumimus pro facultate morali agendi (§. 156 p. 1. *Phil. pract. univ.*), nunquam vero pro lege: quo i. posteriore significatu *commune omnium hominum jus* dicitur leges, quibus omnes p. pulli utantur; *Romanorum* vero *proprium* vocantur leges, quas populus Romanus sibi constituit §. 1. Insuper de J. N. G. & C. Denique nec hoc prætermittendum, quod identitatem non aliter intelligamus, quam qualem definitivam in Philosophia prima (§. 181. *Quæst.*), ne quæ certo respectu eadem dicuntur habeantur pro ipsâ omni respectu.

*Acta 19. Augusti
1705*

§. 3.

Communio Communio rei, est jus commune rei ejusdem, hoc est, jus idem pluribus *fructu* quid sit. mul respectu ejusdem rei competens (§. 1. 2.).

Definitio communione rerum in genere, ut definitio valeat de qualibet ejus specie, tum ea, quæ inter jura homini connata referuntur, tum alia quæcumque, quæ a dominio pendet. Ita natura homini competit jus ad res, quæ corpus alere possunt (§. 388. *part. 1. Jur. nat.*). Cuilibet igitur homini licet earum quæcumque in cibum ac potum capere, nec natura definitam est, quam hic, vel ille capere debeat. Hoc ipsum jus dicitur communio rerum. Similiter primi Christiani A&or. II. 44. 45. omnia, quæ habebant, in unam massam conferbant; & di-

tribuebatur singulis, prout cuique opus erat. Jus ad res singulis erat isdem rebus utendi, prout necessitatibus suis succurrendum erat. Hoc jus erat rerum, quæ cœtus integer habebat, communio. Morem hunc imitantur Religiosi in cœnobiiis, quorum singuli nihil proprii habent, singulorum autem necessitatibus proficiunt ex communi massa, prout unicuique opus est. Vid. *van Espen* in Appendice ad Vindictas Dissert. Canon. de peculiaritate & simonia cap. 1. §. 6. §. 65. 2.

§. 4.

Res communes. Hinc *Res communes* dicuntur, ad quas pluribus idem jus competit.

Hinc natura res communes sunt, quæ cibo ac potui inserviunt (*not. §. 2.*). Et primorum christianorum omnia dicuntur fuisse communia, A&or. II. 44. Monachorum quoque omnia communia sunt (*not. §. 3.*).

§. 5.

Quanam Res singulares aut, si mavis, *Res singulorum* dicuntur, ad quas jus proprium cuidam competit, hoc est, ad quas homini cuidam in singulari soli jus aliquod *fructu* competit (§. 2.).

Ex. grat. Si tibi soli competit jus percipiendi fructus arboris cujusdam, nec liceat alteri cuique proprio ausu aliquem horum fructuum percipere; fructus isti dicuntur res singulares, seu in numerum rerum, quæ singulorum sunt,

referendæ. Similiter si tibi soli competit jus colendi hunc agrum & fruges, quæ profert, colligendi; ager & fruges erunt res singulares; seu, tam ager, quam fruges pertinent ad res singulorum.

§. 6.

Res nullius. *Res nullius* sunt, ad quas nemini hominum competit jus proprium.

quanam sint.

Ita aves per aerem volitantes res nullius sunt, quoniam nemini hominum in hanc avem, quæ per aerem volitat, jus quoddam proprium competit.

§. 7.

Quales sint *Natura res omnes corporales sunt communes; qualibet earum esse nullius*. Quoniam rei nomine venit ens omne, quod homini usui esse potest, veluti ad vitam conservandam, & commode ac jucunde transigendam, vel ad animæ corporisque perfectionem quomodocumque promovendam (§. 495. *part. 1. Jur. nat.*); jus autem natura homini competit ad ea omnia, sine quibus obligationi suæ naturali, qualis est ea ad vitam conservandam (§. 350. *part. 1. Jur. nat.*), & commode ac jucunde transigendam (§. 466. 471. *part. 1. Jur. nat.*), nec non ad animæ corporisque perfectionem promovendam (§. 173. *part. 1. Jur. nat.*), satisfacere nequit (§. 159. *part. 1. Phil. pract. univ.*); homini cuilibet competit in-

diffe-

differenter jus ad res omnes, quæ in mundo sensu percipi possunt, adeoque corporales (§. 496. part. 1. Jur. nat.); sine quibus obligationi suæ naturali satisfacere nequit, consequenter quæ quomodocunque usui ipsi esse possunt. Quoniam adeo idem jus hominibus in univèrsum omnibus ad res omnes corporales in hoc mundo adfectabili natura competit; per demonstrata, communes vero omnium hominum sunt res, ad quas omnibus idem jus competit (§. 4.); res corporales omnes in hoc mundo adfectabili natura communes sunt. *Quod erat primum.*

Quoniam hominibus in univèrsum omnibus natura competit jus ad res corporales omnes in hoc mundo adfectabili per demonstrata; nemini eorum in singulari soli jus quoddam in hanc rem competere potest, quod non etiam competit ceteris, consequenter nulla datur in hoc mundo adfectabili res corporalis, ad quam homini cuidam in singulari jus proprium competit (§. 2.). Quare cum res nullius sit, ad quam nemini jus proprium competit (§. 6.); unaquælibet rerum corporalium in hoc mundo adfectabili res nullius est. *Quod erat alterum.*

Utrumque etiam ita ostenditur. Natura homines omnes æquales sunt (§. 81. part. 1. Jur. nat.), adeoque eadem omnium jura (§. 78. part. 1. Jur. nat.), consequenter idem quoque jus omnibus competit ad eas res, quæ usui ipsorum quomodocunque inservire possunt (§. 159. Phil. pract. univ.) & adeoque ad res omnes corporales (§. 495. 496. Jur. nat.), neque adeo soli natura competere potest aliquod jus in hanc rem, quod non eodem modo competit ceteris. Enimvero communes sunt res, ad quas omnibus idem jus competit (§. 4.), & nullius sunt, ad quas nemini hominum competit jus proprium (§. 6.), consequenter jus quoddam ipsi in singulari soli (§. 2.). Natura igitur res omnes corporales communes sunt earumque quælibet nullius est.

Per demonstratiõnem priorẽ patet communiõnem rerum habere rationem sufficientem in ipsa essentia & natura hominum; & per posteriorem vero liquet, eandem convenire naturali hominum æqualitati. Etenim obligatio legis naturalis rationem sufficientem in natura ac essentia hominis rerumque habet (§. 143. p. 1. Phil. pract. univ.), ex ea vero descendit jus ad omnia, sine quibus eidem satisfacere nequit (§. 159. part. 1. Phil. pract. univ.), consequenter ad res omnes corporales (§. 495. 496. part. 1. Jur. nat.), prouti unicuique opus fuerit. Quod adeo res sint communes, rationem sufficientem in ipsa essentia & natura hominis deprehendimus. Enimvero nullo modo ex essentia & natura sua exsculpes rationem, quod tibi soli competat jus ad hanc rem in singulari, ita ut ex tantummodo pateat tuis usus, ab ejus autem usu arceantur ceteri omnes. Videmus itaque natura non dari res singularum (§. 5.), sed omnes esse communes. Quamobrem legi naturæ non repugnat, res omnes esse communes, quemadmodum visum est nonnullis Jctis, veluti *Strauchius* in Dissertatione de imperio maris e. 1. & *Oldendorp* apud *Schardium* in Lexico Juridico voce *Communiõ rerum omnium*. Conf. *Mulertus* ad *Strauchium* Exercit. 3. lib. 1. tit. 8. §. 75.

not. 6. Rectius omnino *Ambrosius* offic. lib. 1. c. 28. Natura, inquit, jus commune generavit. Quoniam hoc jus stat ex essentia & natura hominum ac brutorum communi, quemadmodum principia demonstratiõnis prioris sperie loquuntur, si rite expendantur eorundem demonstratiõnes, si imaginem hujus juris etiam videmus, in brutis, quatenus unamquodque eorum ex his rebus, quæ usui ipsius inserviunt, arripit eas, quæ obvia sunt, nulli eorum re quadam in singulari per naturam assignati. Demonstratiõ posterior communiõnem rerum omnium deducit ex naturali hominum æqualitate, adeoque dubitari nequit, quod eadem naturali hominum æqualitati conveniat. Quamdiu nimirum res sunt communes, nemo hominum deterioris conditionis est altero: unicusque enim adfuit ea, quibus opus habet ut vitæ legi naturæ conformem agere naturalemque sollicitatem, cupis capax est, consequi valeat. Æqualitas hominum naturalis æliminanda est ex identitate juris ad eas, quibus indiget, non vero ex quantitate eorum, quibus ad usum suos opus habet. Neque enim communiõ rerum requirit, ut unicuique tantundem tribuatur, quemadmodum mox clarius elucescet.

§. 8.

Natura non datur res singularum. Etenim natura res quælibet corporalis nulli datur res
 jus est (§. 7.), consequenter nemini ad eam quoddam in singulari jus proprium
 A 2

An natura

datur res
singularum.

4
 prium competit (§. 8.). Quoniam itaque res singulorum non sunt, ad quas ne-
 mini in singulari jus proprium competit (§. 5.); natura non dantur res sin-
 gulorum.

§. 9.

*Communio
 primæva
 quid sit.*

Rerum omnium corporaliū communio natura toti humano generi compe-
 tens *Communio rerum primæva* dicitur.

Realitas hujus definitionis patet per propo-
 sitionem præcedentem, qua evictas, natura res
 omnes corporales esse communes, quamlibet ve-
 ro earum esse nullius. Dicit autem fuit com-
 munitio rerum primæva, quæ natura toti huma-
 no generi competit, quia dominiorum origo
 concipi nequit, nisi præsupposita rerum om-
 nium communione, apote quæ ex essentia &
 natura hominis, seu is, quæ homini natura
 insunt, deduci nequit, quemadmodum inde
 fuit communio rerum, nec res singulorum da-

ri concipi potest; nisi præsupponas; omnes
 fuisse communes, prouti ex sequentibus consta-
 bit. Quamvis ideo communio rerum primæva
 non amplius subsistat: non tamen ideo super-
 vacueum censendum est accurate in eandem
 inquiri, ut tota quæstio patet. Neque enim
 solum origini dominiorum lucem affundit,
 sed multa admodum dantur Jurisprudentiæ
 naturalis capita, quæ sine ista non intelliguntur.

§. 10.

*Quale sit
 jus.*

Communio rerum primæva est jus connatum. Competit enim toti generi hu-
 mano natura (§. 9.), adeoque per essentiam & naturam humanam (§. 32. part.
 1. Jur. nat.), consequenter posita essentia & natura hominis ponitur. Quoniam
 itaque jus connatum omne ponitur posita essentia & natura hominis (§. 28.
 part. 1. Jur. nat.), non vero, quod eidem opponitur (§. 26. 35. part. 1. Jur. nat.),
 jus acquiritur (§. 36. part. 1. Jur. nat.); communio rerum primæva jus con-
 natum est.

Quæsi definitiones juris connati & acquisiti
 (§. 26. 35. part. 1. Jur. nat.) inter se contuleris,
 statim apparet jus naturale omne vel esse
 connatum, vel acquiritum, consequenter cum
 illud ponatur posita essentia & natura homi-
 nis, hoc vero eodem sola posita nondum ponatur
 (§. 28. 36. part. 1. Jur. nat.), jus illud con-

natum esse; quod essentia & natura hominis
 posita ponitur, adeoque quod rationem suffi-
 cientem in ea agnoscit sola (§. 118. Arist.).
 Unde patet utramque propositionem posse con-
 verti, ut adeo convertas denum demonstrari
 non fuerit opus.

§. 11.

*In quo statu
 communio
 rerum obti-
 netur.*

Quoniam status naturalis originarius determinatur per jura connata eonna-
 tasque obligationes (§. 28. part. 1. Jur. nat.), communio autem rerum primæ-
 va jus connatum est (§. 10.); *communio rerum primæva obtinetur in statu naturali
 originario.*

Non loquimur hic de qualibet communione;
 sed tantummodo primæva. Quamobrem non est
 quod objectas communione rerum adhuc sub-
 sistere posse cum in statu adventitio, dominis
 rerum introductis & imperis particularibus,
 tum in specie etiam civili, introductis imperiis
 civilibus, eximplo Monachorum in cenobis,
 quorum omnia sunt communia, singulorum ni-
 hil est, etiam cenobias habeant res in dominio,
 monachi substat superiori vivantque in civita-

tibus. Communio enim ista particularis non
 est eadem cum primæva; etiam eam imitetur.
 Nec inutilibus objectionibus, quales plures præ-
 fetim hodie proruduntur, locus est. Diximus
 enim in propositione tanquam modo, communitio-
 nem rerum primævam in statu naturali origi-
 nario obtinere: id quod impugari nullo modo
 potest. Postea vero videbimus, quid in im-
 muret status adventitius.

§. 12.

Usum rerum necessarium appellamus eum, qui ad hoc requiritur, ut obligationi nostræ naturali satisfaciamus.

Usum necessarium quoniam dicitur.

Ex. gr. Homo corpus suum conservare debet (§. 349. part. 1. Jur. nat.). Quare cum sine cibo ac potu idem conservare nequeat (§. 380. part. 1. Jur. nat.), usus earum rerum, quæ cibo ac potui inferviunt, necessarius est. Patet idem eodem modo de usu rerum, quæ ad vi-

tam commode ac jucunde transigendam requiruntur (§. 466. 471. part. 1. Jur. nat.). Dicitur nimirum necessarius intuitu ejus, quod ab homine fieri debet: Tolle enim rerum usum, neque amplius fieri poterit, quod fieri debet.

§. 13.

Usum rerum non modo necessarium, verum etiam utilem & voluptuarium necessarium est. Quoniam res necessariae sunt, quæ ad vitæ ac sanitatis conservationem & animam perficiendam requiruntur (§. 449. part. 1. Jur. nat.), utiles vero, quæ ad vitam commode degendam (§. 500. part. 1. Jur. nat.), & jucundam denique, quæ ad eam jucunde transigendam faciunt (§. 501. part. 1. Jur. nat.); rerum necessarium usus requiritur ad vitæ ac sanitatis conservationem & animam perficiendam, usus vero utilium ad vitæ commoditatem & usum voluptuarium ad ejusdem jucunditatem. Enimvero homo non modo obligatur ad vitam & sanitatem conservandam (§. 350. 393. part. 1. Jur. nat.), verum etiam ad vitam commode ac jucunde transigendam (§. 466. 471. part. 1. Jur. nat.). Usus adeo non modo rerum necessarium, verum etiam utilium & voluptuarium ad hoc requiritur, ut obligationi naturali satisfaciatur. Quoniam itaque usus rerum necessarium est, qui ad hoc requiritur, ut obligationi nostræ naturali satisfaciamus (§. 12.); usus non modo rerum necessarium, verum etiam utilium & voluptuarium necessarius est.

Quoniam rerum dicitur usus necessarium.

Ne præfens propositio in perversum sensum trahatur, non modo probe pendendum est, quo sensu usus rerum dicitur necessarius (not. §. 12.); verum etiam definitiones commoditatis ac jucunditatis vitæ animofunt recolendæ (§. 405. 470. part. 1. Jur. nat.), ut definitiones rerum utilium & voluptuarium non contra mentem nostram explicetur. Si vitam commode ac jucunde transigere debes, usus rerum utilium & voluptuarium non minus necessarius est, quam usus necessarium, si corpus vivum ac sanum conservare velis. Sicuti impossibile est, ut sine

usu rerum necessarium vita ac sanitas conservetur; ita etiam fieri nequit, ut sine usu rerum utilium & voluptuarium vita sit eorum, modo & jucunda. Distingendus etiam est usus ab abusu. Quædammodum enim rerum necessarium vita ac sanitas destruit aut in periculum adducit; ita etiam abusu rerum utilium & voluptuarium non consulte commoditatem ac jucunditatem vitæ. Modo ex notionibus determinatis sicuti ratiocinatio, omnia sese ite habent.

§. 14.

Lex naturæ homini tribuit usum necessarium rerum non minus utilem & voluptuarium, quam necessarium. Usus enim rerum necessarium ad hoc requiritur, ut obligationi nostræ naturali satisfaciatur (§. 12.). Quoniam itaque lex naturæ dat nobis jus ad ea, sine quibus obligationi naturali satisfieri nequit (§. 159. part. 1. Phil. nat.); omnem omnino usum rerum necessarium homini tribuit. Sed usus rerum non modo necessarium, verum etiam utilem & voluptuarium necessarius (§. 13.). Lex igitur naturæ homini tribuit usum necessarium non minus rerum utilium & voluptuarium, quam necessarium.

Qualis rerum usus lege naturæ homini tribuitur.

Lex naturæ non minus convenit, ut necessarium faciamus usum rerum utilium & voluptuarium, quam necessarium, quantum in possibilitate nostra est. A vero igitur aberrant, qui omnem

omnem rerum utilium & voluptuariarum usum promiscue damnant & pro abusu habent, nec nisi necessarium licitum pronunciant. Aberrant non alia de causa, quam quod confusi rerum

utilium & voluptuariarum notione deludantur: cui tacite admittunt, quæ ex eisdem exulare debent ea non agnoscentes, quæ homo summetipsum debet.

§. 15.

Quænam rerum usus licitus. *Rerum omnium necessarium, utilium & voluptuariarum usus necessarius licitus.* Lex enim naturæ hominibus tribuit usum necessarium rerum non minus utilium & voluptuariarum, quam necessarium (§. 14.), adeoque jus eum faciendi confert (§. 156. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quoniam itaque licitum est omne, quod agendi jus habemus (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*); rerum omnium necessarium, utilium & voluptuariarum usus necessarius licitus est.

Si usus rerum utilium aut voluptuariarum esset illicitus; ad eum omitendum obligaremur (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum res utiles faciant ad vitam commoditatem (§. 500. part. 1. *Jur. nat.*), voluptuaria vero ad jucunditatem (§. 501. part. 1. *Jur. nat.*); homini prohibendum esset vitam commode ac jucunde transigere contrarium vero ostendimus (§. 466. 471. part. 1. *Jur. nat.*). Poterat eundem rerum usus licitus etiam ostendi hoc mo-

do. Homini jus est ad omnia, quæ quomodocunque ad vitam commoditatem & jucunditatem faciunt, & ad omnes usus huc repositos (§. 465. 472. part. 1. *Jur. nat.*), adeoque etiam ad usum necessarium faciendum rerum utilium & voluptuariarum (§. 500. 501. part. 1. *Jur. nat.*). Quoniam itaque licitum est, ad quod faciendum jus habemus (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*); Rerum utilium & voluptuariarum usus necessarius licitus est.

§. 16.

Quænam res usu consumuntur.

Res illæ usu consumi dicuntur, quarum nullus fieri potest usus, nisi inteteant.

Coincidit hæc definitio cum ea, quam tradit *Commodus* lib. 7. c. 3. n. 4. id quod ideo nomen, ne videamur definiisse, quæ definiti vulgo non solent, ac ideo definitione nulla indigere putantur. Dari autem istiusmodi res, ex-

perientia docet. Tales nimirum sunt, quæ usum alimentorum & medicamentorum præbent. Talia etiam sunt ligas, quæ caloris necessitate causa cremantur.

§. 17.

Destitutio rerum quid sit.

Res destrui dicuntur, quæ facto quodam nostro intereunt.

Ita destruantur poma, quæ comedimus, cum iam ore masticata & in ventriculo digesta poma

esse desinant. Similiter destruantur ligna, quæ a nobis concrescantur.

§. 18.

Quænam res destrui licet.

Res, quæ usu consumuntur, usus necessarii gratia destrui licet. Rerum enim, quæ usu consumuntur, nullus fieri potest usus, nisi intereant (§. 16.), consequenter nisi a nobis destruantur (§. 17.). Quoniam itaque rerum omnium tam necessarium, quam utilium & voluptuariarum usus necessarius licitus (§. 15.); res quoque omnes, quæ usu consumuntur, usus necessarii gratia destrui licet.

Imaginem hujus juris videmus in animalibus brutis tam carnivoris, quæ nonnisi carne aliorum animalium aluntur, quam ita, quæ plantis aut fructibus arborum vescuntur. Natura enim seruitur ad sui conservationem: quod ut fieri possit, cibo conveniente utantur necesse est. Quamobrem cum hic usus obtineri nequeat sine

destructione corporum organicorum aliorum; sive ex regno animali, sive ex vegetabili: per naturam quoque sum ad destructionem eorundem tendunt. Ceterum præsens propositio principium secundum deprehenditur in jure hominis in bruta evocando.

§. 19.

In communione rerum primæva usus rerum corporalium necessarius promiscue patet omnibus. Etenim in communione primæva idem jus ad res omnes competit promiscue omnibus natura (§. 9. 2.). Quoniam itaque lex naturæ omnibus omnino hominibus rerum omnium corporalium, tam necessariarum, quam utilium & voluptuariarum usum necessarium tribuit (§. 14.); in communione rerum primæva usus rerum corporalium necessarius promiscue patet omnibus.

Quomodo se habeat usus rerum necessarius in communione primæva.

Hinc a nonnullis res communes toti generi humano dicuntur, quorum usus promiscue patet hominibus omnibus. Testi autem usus simpliciter dicitur, non tamen alius intelligi potest, quam qui nobis necessarius vocatur, nempe is, qui obligationi naturali satisfaciendæ inservit (§. 12.). Neque enim aliunde deduci potest jus, quod in communione primæva homini natura competit, quam ex obligatione naturali, qua

tenetur (§. 23. 25. part. 1. Jur. nat.); Sane brutis nullum tribuitur jus, non sive de causa, quam quia in eadem nulla eadem obligatio, & imagoem juris in iis spectamus, quatenus necessitas quædam physica agendi deprehenditur in usdem, quæ æquipollet morali in homine, hoc est, obligationi ejusdem (§. 218. part. 1. Phil. pract. univ.).

§. 20.

Quoniam in communione rerum primæva usus rerum corporalium necessarius promiscue patet omnibus (§. 19.), nemo ab usu rerum corporalium necessario in communione primæva arceri potest.

Communio primæva neminem excludit.

In communione primæva res corporales singulæ sunt nullius (§. 7.), usus vero necessarius earundem omnibus promiscue seu indifferenter patet *in presentis*. Unde cum res quilibet pertinet per se ad nullum, ut nemo di-

cete possit eandem esse suam seu sibi propriam, cuilibet tamen competit usus necessarius, ut quilibet firmare possit, sibi perinde competere usum ejus ac alteri; Communio hæc a nonnullis vocari solet *negativa*.

§. 21.

In communione rerum primæva nemini præter usum rerum corporalium necessarium jus quoddam in eas competere potest. Jus enim, quod homini in communione primæva tribuitur, natura eidem competit (§. 9.), adeoque a lege naturæ tribuitur (§. 135. part. 1. Phil. pract. univ.). Sed lex naturæ non tribuit jus ad res corporales, nisi quatenus iisdem opus habemus ad satisfaciendum obligationi nostræ naturali (§. 159. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum usus rerum corporalium necessarius ad hoc sufficiat (§. 12.); nec jus aliud præter usum necessarium in res corporales homini competere potest.

Quale sit jus rerum in communione primæva.

Res non sperantur, nisi quatenus aliquem habent usum, quæ nullum habent usum, sicut quorum usus ignoratur, ex continentur. Jus adeo eirea res nullum concipi potest, nisi quatenus aliquis est earum usus. Quamdiu res sunt communes, usus rerum necessarius promiscue patet omnibus (§. 19.), nec quisquam rei eundem usum sibi arrogare potest exclusivè

ris hominibus (§. 7.). Unde præter usum rerum necessarium in communione primæva jus nullum concipi potest, quod homini competit eirea res. Ne forsan dicas dari etiam jus fructu di seu percipiendi fructus ex re aliqua provenientes, quod sit a jure utendi diversum: sequentes addere lubet propositiones.

§. 22.

In communione primæva fructus rerum tantummodo spectantur tanquam res, nec ab iis distinguuntur. Cum enim fructus sint res ex rebus aliis quomodocunque spectantur provenientes, veluti poma arborum fructus (§. 956. part. 1. Theol. nat.), in fructus re-

Quomodo spectantur fructus rerum in communione primæva.

*sum in communi-
one primæva.* Communione autem rerum primæva usus rerum corporalium necessarius promiscue pateat omnibus (§. 19.); fructuum quoque usus promiscue omnibus patet, immo quilibet eorum nullius est (§. 7.). In communionem adeo primæva nulla ratio est, cur fructus a rebus, unde proveniant, distinguantur, consequenter tantummodo spectantur tanquam res, nec ab iis distinguuntur.

Habent nimirum fructus in communionem primæva idem commune cum rebus ceteris; quod ad omnes pertinet, nec sunt singulorum (§. 8.). Quomobrem cum nemini hominum in aliquem fructum competat aliquid jus, quod non similiter competit alteri cuiusque; nulla sane ratione fructus a rebus, unde proveniunt, intuitu juris distinguantur. Convenit fructui definitione rerum (§. 495. part. 1. Jur. nat.), ut adeo

in numerum rerum recte referantur. Quod vero ex aliis rebus proveniant, in communionem primæva attendendum non est: neque enim hic queritur, cujusnam sint fructus, cum sint perinde ac res, ex quibus proveniunt, nullius, quoad usum vero quemadmodum ceteræ communes, adeoque usus solius gratia fructus a rebus, ex quibus proveniunt, distingui opus non est.

§. 23.

*Cur in communi-
one primæva
non detur
jus fruendi.* Quoniam in communionem primæva fructus rerum spectantur tanquam res, nec ab iis distinguuntur (§. 22.), præter usum vero rerum corporalium necessarium nemini jus quoddam aliud competere potest (§. 21.); In communionem primæva præter usum necessarium fructuum jus nullum aliud concipi potest, consequenter nec datur jus fruendi, quod sit a jure utendi diversum (958. 957. part. 1. Theol. nat.).

Jus fruendi, quo fructus singulis acquiruntur & usus eorum ad singulos restringitur (§. 958. part. 1. Theol. nat.), supponit res singulorum,

quales nullis novit communio primæva, quemadmodum facile ostenditur.

§. 24.

*Cur in communi-
one primæva
res nullæ
dantur singulorum.* In communionem primæva nullæ dantur res singulorum; sed omnes sunt communes. Etenim in communionem rerum primæva natura toti humano generi competit rerum omnium corporalium communio (§. 9.). Sed natura non dantur res singulorum (§. 8.), omnes sunt communes (§. 7.). Ergo in communionem primæva nullæ dantur res singulorum, sed omnes sunt communes.

Res singulorum opponantur communibus, qualis est primæva (§. 9.), tollit res singulorum (§. 4.) : universalis adeo rerum communio, nec ullam esse permittit ullius.

§. 25.

*Communi-
o fructuum
omnium.* In communionem primæva fructus nulli sunt singulorum; sed omnes communes. Fructus enim tantummodo spectantur tanquam res, nec ab iis distinguuntur (§. 22.). Quomobrem cum in communionem primæva nullæ dantur res singulorum, sed omnes sint communes (§. 24.); nec fructus ulli singulorum sunt, sed communes omnes.

In communionem primæva nemo usum fructuum quorundam, veluti arboris cujusdam sibi soli asserere potest: Ego his fructibus uti volo, seu horum fructuum usus ad me solum

pertinere debet. Hoc enim pacto sibi assereret jus proprium in fructus illius arboris (§. 2.) : consequenter ex rebus communibus faceret singularem (§. 5.).

§. 26.

In communione rerum primæva nemo ab usu fructuum quorumcunque necessario arceri potest. Etenim fructus tantummodo spectantur tanquam res, nec ab aliis usu ullorum rebus distinguuntur (§. 22.). Enimvero in communione primæva nemo ab usu fructuum rerum necessario arceri potest (§. 20.). Ergo nec quisquam arceri potest ab exclusiv. usu fructuum quorumcunque necessario. *du.*

Imaginem hujus Juris videmus in brutis animalibus, quæ fructibus arborum vescuntur. Patent enim iidem indifferenter omnibus, quæ iidem vescuntur, nec fructus quidam ita sunt animæ, ut hoc solum in singulis iidem vesca-

tur; nec alteri veluti avi huc advolare iidemque vesci sit concessum. Eodem profus modo sese res habet cum usu fructuum necessario in communione primæva.

§. 27.

In communione primæva usus rerum necessarius unicuique patet in quantum neces. *Quo usque sarius, seu prout cuique opus est.* Etenim in communione primæva unicuique patet usus rerum necessarius (§. 19.), consequenter is, qui ad hoc requiritur, ut obligationi suæ naturali satisfaciatur (§. 12.). Quoniam vero obligationi suæ satisfacere nequit, nisi usus hic eoque extendatur, donec obligationi satisfaciendæ sufficiat, consequenter in quantum necessarius est (§. cit.), & lex naturæ eoque usum rerum nobis concedit (§. 159. part. 1. Phil. pract. univ.); in communione primæva usus rerum necessarius unicuique omnino patet, in quantum necessarius, seu prout cuique opus est. *jus univ. cujusque in commu. nio. ne primæva extendatur.*

Nimirum si æliamare volueris, prouti cuique opus sit usu rerum, respiciendum ad obligationem, cujus gratia is conceditur (§. 159. part. 1. Phil. pract. univ.), consequenter quo respectu necessarius est (§. 12.). Quomobrem si eo sine plurium rerum usu quis opus habet, quam alter, eidem quoque plurium rerum usus est necessarius, adeoque concessus: si cui distantiore rei, quæ usu non consumitur, usu opus est,

quam alteri; distantiore quoque ejusdem usus ei concessus. Hinc primi Christiani communionem primævam imitati distribuerebant singulis de communi, prout cuique opus erat, Act. II. 44. 45. Similiter religiosi de communi, cujus administratio incumbit superiori, ad eodem indifferenter distribuunt, prout cuique opus est, juxta regulam Augustini.

§. 28.

Quoniam in communione primæva usus rerum necessarius unicuique patet, prout unicuique opus est (§. 27.); qui pluribus indiget, si etiam natura plurium rerum usus concessus, quam qui paucioribus indiget. *Quomodo natura res utendæ distribuatur.*

Natura res utendas non distribuit æqualiter, quis non omnes indigent æqualiter. Non datur superfluum, sed quantum unicuique opus est. Imitati sunt naturam primi Christiani, imitantur adhuc superiores in monasterio aut ad eorum naturam consilium officiales, qui, quæ

communia sunt, administrant. Videmus ideo doct. usum Juris naturæ de communione primæva, etiam ea amplius non subsistat, lucem tamen affandere Juris Canonico de paupertate Religiosorum.

§. 29.

In communione primæva etiam res industriales & artificiales sunt communes. An in communione rituum, utilium & voluptuariarum, sive industrialium, sive artificialium (§. 311. primæva part. 1. Jur. nat.) Quomobrem cum per ipsam essentiam atque naturam suam res industriales obligentur ad perfectionem suam statoque sui conjunctis viribus promovendam sitales & *Welfi Jus Naturæ Tom. II.* B (§. 221.)

artificiales
sunt com-
munes.

(§. 321. part. 1. *Phil. pract. univ.*), in communione vero primæva nullæ dentur res singulorum, sed omnes sunt communes (§. 24.); in multiplicandis rebus necessariis, utilibus & voluptuariis tam industrialibus, quam artificialibus usum, præter quem jus nullum in rem quandam ulli competere potest (§. 27.), non solum tantum, sed omnium communem intendere debent. Quoniam adeo omnibus ad eandem res industriales & artificiales idem jus est *per demonstrata*; res omnes industriales & artificiales in communione primæva sunt communes.

Si natura non sua sponte profert res necessarias tante copie, quanta omnibus sufficit; ad earum proveniendum opera sua multiplicandum obligantur homines (§. 506. part. 1. *Jur. nat.*). Hinc obligantur ad agros & hortos usui æconomico destinatos colendum (§. 507. part. 1. *Jur. nat.*), et rem pecuariam faciendam, (§. 508. part. 1. *Jur. nat.*), ad sylviculturam (§. 509. part. 1. *Jur. nat.*). Et ubi natura non sua sponte profert, aut sola producere nequit, quæ ad vitæ commoditatem et jucunditatem faciunt & ea arte sua se industriis parare tenentur (§. 510. part. 1. *Jur. nat.*). Hæc obligatio non cessat in communione primæva, utpote necessariæ & immutabilis (§. 142. part. 1. *Phil. pract. univ.*). In communione igitur primæva si quis agros et hortos colit, fruges, olera & fructus arborum non ipsius sunt, sed omnium promiscue patent

usui necessario; ita ut singuli iidem rei possunt, prout unicuique opus est (§. 27.). Eodem modo, si quis arte parat instrumenta ad agriculturam vel horticulturam necessaria aut saltem utilia, eorum usus non ipsi proprius est, sed omnium communis, qui eodem indigent. Idem intelligitur de rebus quibuscumque aliis. Quodsi euidam difficultatet quædam obiciantur circa harum rerum usum communem; eadem per frequentiam evanescent. Communio rerum, quæ nihil proprium seu singulorum esse permittit (§. 24.), & omnes æquales facit (§. 32. part. 2. *Jur. nat.* & § 98. part. 2. *ejusd.*), non aliter fert, quam ut res industriales & artificiales, quarum ne ullus sit defectus qui possunt curare tenentur, sint communes & promiscue ac indifferenter pateant unicuiqueque usui necessarii, prout unicuique opus est.

§. 30.

Incorporatio rerum quid sit.

Res una dicitur incorporari rebus aliis, si eidem juri subijcitur, cujus sunt ceteræ.

Ex gr. In monasterio omnia bona Monasterii sunt communia & inde indifferenter providetur singulorum religiosorum necessitatibus, prout cuique opus est. Pone autem religioso uni undecunque obvenerit res quæcumque, siue nummos, cum proprii nihil habere possit, in commune rediguntur, & perinde ac de ceteris bonis Monasterii singulorum necessitatibus inde providetur, prout cuique opus est. Res igitur

religioso uni undecunque provenientes dicuntur incorporari bonis Monasterii. Similiter cum Christiani primævi omnia, quæ habebant, ad Apostolos referrent, ut herent communia, de quibus singulis distribuere prout unicuique opus esset, AG. II. 44-45. bona, quæ singuli afferbant, incorporabantur eis, quæ jam communia erant.

§. 31.

Incorporatio rerum industrialium & artificialium in communione primæva.

In communione primæva res industriales & artificiales incorporantur pure naturalibus. Cum res pure naturales sint, quas natura sua sponte profert (§. 503. part. 1. *Jur. nat.*), quæque adeo dantur, antequam ulla datur res industrialis & artificialis (§. 504. 505. part. 1. *Jur. nat.*), natura vero res omnes corporales sint communes (§. 7.); res pure naturales natura, adeoque in communione primæva (§. 9.), communes esse, nemo est qui dubitet. Enimvero in communione primæva etiam res industriales & artificiales sunt communes (§. 29.), adeoque eidem subijcuntur juri, quo pure naturales (§. 4.). Quoniam itaque res incorporantur in res alias, si eidem juri subijcuntur, cujus sunt, ceteræ (§. 30.); in communione primæva res industriales & artificiales pure naturalibus incorporantur.

Quædam adeo concipitur communitio primæva, res industriales & artificiales cum pure naturalibus constituunt communem omnibus hominibus seu toti generi humano nullam bonorum,

ad quam unicuique hominum idem jus est, nempe ut eadem qualibet utatur, prout ipsi opus est. Pone adeo in communione primæva a te plantari arborem, ut fructus edat. Non idem

ideo dicere licet, ego fructum gratia hanc arborem plantavi. Ergo orandum usum mihi vindico. Sed usus hic indifferenter patet omnibus, ita ut fructus percipere possit quicumque, qui isdem opus habet. Sive igitur tu plantasti arborem, ut fructus sint res industriales; sive natura sua sponte eandem produxit, ut fructus sint pure naturales; idem in hoc tibi jus competit, nempe non proprium, sed quod omnium hominum commune est. Intuitu juris hominibus competens in communione primæva res industriales & artificiales æquipolettent pure naturalibus, nec ab his distinguuntur. Primævam adeo rerum communionem imitati sunt Christiani in Actis & imitati sunt Religio-

rum Patres & Legislatores, veluti Basilii in *Augsburgensi*, *Benedictini* (not. §. 30.). Etenim potissimum respexerint communionem Christianorum primævorum in Actis, cum tamen eisdem imitetur communionem primævam, a veritate alienum non est, quod communio Religiosorum imitetur primævam rerum communionem. Quamobrem cum jus naturæ sit sensu juriæ ceterorum omnium, & nos illud ita tradere intendamus, ut usus ejus in jure cism Romano & Canonico clarescat, non modo terminos in utroque jure usitatos in Jure naturæ retinemus, sed hinc inde etiam, ubi et re videtur, hoc ad illud applicamus.

§. 32.

In communione primæva verum industrialium & artificialium usus non magis patet iis, quorum industria ac arti ea debentur, quam alii cuicumque. Sunt enim communes (§. 29.), adeoque cum primæva communio terti generi humano competat (§. 9.), omnes omnino homines in eas idem jus habent (§. 3.). Quoniam itaque in communione primæva nemini præter usum necessarium ejus quoddam competere potest (§. 21.), usus autem necessarius omnibus promiscue patet (§. 19.); rerum quoque industrialium & artificialium usus non magis patet iis, quorum industria ac arti ea debentur, quam alii cuicumque.

Quomodo in se habeat usus verum industrialium & artificialium in communione primæva.

Incorporantur res industriales & artificiales pure naturalibus (§. 31.), adeoque cum iis, quæ natura communes sunt (§. 7.), in eandem massam redigantur, unde providetur unicuique, prout opus habet, indifferenter. Non igitur ei, cujus industria ac arti debetur res industrialis & artificialis, in ejus usu ulla competit præ-

rogativa. Neque enim in usu ejus omnibus indifferenter competente attenditur, cujusnam industria ac arti accepta ferenda. Idem omnino obtinet in communione Religiosorum (not. §. 31.), quemadmodum latius deduxit van Espen loca supra (not. §. 3.) citatio.

§. 33.

In communione verum primæva usus verum quarumvis proportionatur indigentia, seu necessitati satisfaciendi obligationi suæ naturali. Etenim in communione primæva usus rerum necessarius unicuique patet, in quantum necessarius (§. 27.), utn consequenter prout cuique opus est ad hoc, ut obligationi suæ naturali satisfaciendi fiat (§. 12.), & hinc qui pluribus indiget, ei etiam natura plurium rerum usus concessus, quam alteri, qui indiget paucioribus (§. 28.). Tantus adeo est cuique competens usus, quanta indigentia, seu quanto opus habet ad satisfaciendum obligationi suæ naturali. Præterea vero in communione primæva res industriales & artificiales non minus communes sunt (§. 29. 32.), quam pure naturales (§. 7. 9.), rerumque utilium & voluptuariarum usus perinde necessarius ac necessarius (§. 13.). Quamobrem patet in communione primæva usum rerum quarumvis proportionari indigentia, seu necessitati obligationi naturali satisfaciendi.

In communione adeo primæva non spectetur æqualitas usus, sed juris ad res utendas. Quod vero hoc non repugnet æqualitati hominum naturali, ostendimus jam superius (not. §. 7.). Nullius adeo jus violatur, si, qui pluribus indiget rebus, pluribus etiam utatur: violaretur vero, si æqualis esse deberet usus omnibus, &

idem æstimaretur ex indigentia ejus, qui paucioribus opus habet. Superfluum enim in communione primæva nulla ratione appetuntur. Non adeo sit injuria ei, qui paucioribus indiget, quando alter pluribus utitur, qui opus pluribus habet (§. 29. p. 1. *Jur. nat.*).

§ 34.

*Ufus aucto-
ritatem quomodo
restringat-
ur.* Eadem re in singulari non nisi unus actu uti potest, si usu consumitur; eodem tem-
pore vero non nisi unus, si non consumitur. Si enim usu consumitur, nullus ejus
fieri potest usus, nisi intereat (§. 16.), adeoque finito usu non amplius extat.
Quamobrem præterea alterius usui inservire nequit, adeoque non nisi unus ea-
dem actu uti potest. *Quod erat unum.*

Si res usu non absumentur, in ipso usu non intereant (§. 16.), adeoque fi-
nito usu adhuc superfluit, consequenter posthac alterius usui inservire possunt.
Quod vero quando tu eadem uteris, non simul alius eadem uti possit, per se
patet. *Quod erat alterum.*

Ufus pomorum in eo consistit; ut comedan-
tur. Quod tu comedis pomum, idem numero
alius simul comedere nequit. Ligna, quæ a te
eo sine concremantur, ut corpus tuum calore
foveas, non simul ab alio eodem sine concreman-
ri possunt. Si qui præterea igni adfuerint,
possunt idem usum, quem facis, participare.
De eo autem jam non quaestio est, quemadmodum
nec de eo, si plures in eo consentiant,
ut simul faciant usum rerum consumptilium, cu-
jus plures participes fieri possunt, veluti si li-
gna egerant & igni injiciant, ut simul cor-
pus suum calore ejus foveant. In hoc enim ca-
su posteriori plures in usum consentientes ha-
bentur pro uno; in priori usum intendit ac
facit non nisi unus, & ex accidente est, quod
plures eundem participent. Quæ de rerum con-
sumptilium usu unico, quem actu habere pos-
sunt, diximus; eadem valent de usu solitario

rerum non consumptilium; qui actu fieri po-
test. Eo tempore, quo tu uteris eaneo ad sin-
denda ligna, alius eodem uti nequit eodem fi-
ne. Et quando tu citharam pulsas, non simul
alius eandem pulsare potest. Cum tamen hoc
facias auribus oblectandæ causa, eundem, quem
tu auribus hauris sonum, si qui adfuerint,
alii suis quoque auribus haurire possunt. Sed
tum participat usum, quem tu facis & factu-
rus eras, etiam nemo præterea eundem partici-
paret, sique adeo quod participent ex accidente
est. Quod si plures in eo consentiant, quod su-
no citharæ pulsâ productio aures suas oblectare
velint; plures quoque hic habentur pro uno;
consensus enim in numero idem unam facit per-
sonam moraleam, quem quoad usum, cujus plu-
res participes fieri possunt, non nisi una ad se
voluntas. Præter necessitatem adeo præfens pro-
positio restringeretur.

§. 35.

*Quomodo se
habent a-
ctualis re-
rum in sin-
gulari usus
in commu-
nitione pri-
mæva.* In communiōne primæva si tu re quadam in singulari, quæ usu consumitur, actu
uteris; nemo alius ejusdem usum licite præterdere potest: si vero uteris re, quæ usu
actualis re- non consumitur, nemo alius eodem tempore ejusdem usum præterdere licite potest.
In communiōne enim primæva idem omnium est jus ad res quaslibet tanquam
communes (§. 24. 4.), quatenus nempe usum necessariam habent (§. 21.). Pa-
tet earum usus promiscue omnibus (§. 19.), ut adeo eundem lacere possit,
qui opus habet (§. 27.). Quoniam itaque re, quæ usu consumitur, non nisi
unus actu uti potest (§. 34.); si quis eadem actu utitur, nemo alius ejusdem
licite præterdere potest. *Quod erat unum.*

Et quia re, quæ usu non consumitur, eodem tempore non nisi unus actu uti
potest (§. cit.), nec quisquam alius eodem tempore eundem usum licite præter-
dere potest. *Quod erat alterum.*

Utrumque etiam ostenditur hoc modo. Ponamus licitum esse, ut, si tu re
quadam in singulari jam actu uteris aut in eo es, ut utaris, alius quicumque
eundem usum præterdat, adeoque te eundem ipsi cedere debere. In commu-
nitione igitur primæva te ab usu rei cujuscunque necessario licite arcere potest,
qui voluerit. Enimvero nemo in eadem ab usu rerum necessario arceri potest
(§. 20.). Ergo nec tu, si re quadam in singulari actu utaris, ab eo usu arceri
potes licite, consequenter si tu re quadam in singulari actu uteris, quæ usu
consumitur, nemo alius eundem usum licite præterdere potest: si vero uteris
re, quæ usu non consumitur, nemo alius eodem tempore eundem usum licite
præterdere potest.

Poterit idem multis adhuc aliis modis ostendi. Cum in communione omnium ideam jus sit (§. 3.), si tu usum rei alteri relinquere tenaris, quando in eo es, ut eadem utaris, vel actu uteris, eidem præ te jus quoddam competere deberet (§. 156. *part. 1. Phil. præf. univ.*), consequenter prærogativa quandam natura haberet (§. 93. *part. 1. Jur. nat.*), eum communio primæva homini natura competat (§. 9.). Hoc vero absurdum est, cum natura homini nulli prærogativa ullis comparari (§. 94. p. 1. *Jur. nat.*). Cumque æqualitatem tollat prærogativa (§. 97. *part. 1. Jur. nat.*), in communione primæva, consequenter natura (§. 9.) homines omnes non forent æquales: quod denotat absurdum, cum na-

tura omnes æquales sint (§. 81. p. 1. *Jur. nat.*): Similiter is, qui te arcete licite potest ab usu rei eujusdam, aut plus juris habet (§. 82. p. 1. *Jur. nat.*): quod ipsum quoque absurdum, cum natura nemo hominum plus juris habeat, quam alter (§. 89. p. 1. *Jur. nat.*). Natura usum rerum omnium æqualem facit quoad jus, non quoad factum, nisi namque ut quilibet te quascunque uti possit, qui ea opus habet, sed singuli rebus utantur non æqualiter, verum prout unicuique opus facit. Quod igitur requasdam uteris, hoc facis jure tuo, quod citra injuriam nemo tibi violare potest.

§. 36.

Quoniam in communione primæva nemo usum necessarium ejus rei in singulari, quem tu facis, prætereunde licite potest (§. 35.); si usum necessarii gratia rem quandam manu apprehendis, vel quomodocunque, in eum statum redigis, quo eam apprehendere poteris, eandem statim apprehensus, nemini licet eandem tibi invito eripere, vel ab ea apprehendenda vi depellere.

Rei apprehenso quid efficiat in communione primæva.

Actu; quo quis rem utendam apprehendit; vel in eum statum redigit, ut apprehendere possit, nullum jus acquiritur, quod quis antea nondum habet; sed pertinet is ad exercitium juris, quod habet, & sine quo jus esset nullum (§. 156. *part. 1. Phil. præf. univ.*), nimirum ad actuale usum. Usus quoad potentiam, hoc est, quatenus fieri potest, jus est; quoad actum, hoc est, quatenus fit, factum, in quo exercitium ejus consistit, & ad hoc etiam pertinent facta quæcunque alia, sine quibus usus obtineri nequit, ad ministras actiones, quas diximus (§. 437. *part. 1. Jur. nat.*), referenda. Nimirum jus est facultas quædam agendi (§. 156. *part. 1. Phil. præf. univ.*), ut licite quid facere possis (§. 170. *part. 1. Phil. præf. univ.*). Quando igitur actu agis, jus tuum exeres & licite facis, quod licite facere poteris. Quoniam ergo nemo habet jus te impediendi, quo minus jure tuo utaris (§. 180. *part. 1. Phil. præf. univ.*), nec quisquam licite te impediendo potest, ut, quod licite a te fieri potest, facias. Quamobrem actu apprehensionis rei utendæ nullum acquiritur jus prioritatis (§. 111. *part. 1. Jur. nat.*), consequenter nullum præcedentium (§. 104. p. 1. *Jur. nat.*), quævis natura homini nulli competit (§. 106. p. 1. *Jur. nat.*) & quæ tollit æqualitatem (§. 107. *part. 1. Jur. nat.*) status originario convenientem (§. 130. *part. 1. Jur. nat.*), in quo obtinet communio primæva (§. 11.). Defectum adeo æquinitatis probant, qui in casu

propositionis præsentis jus quoddam prioritatis ex pacto tacito hominum deducunt. Hinc vero simul patet, quam sit necesse in jure naturæ omnia referari ad vivum, hoc est, in notionem primas referri, ne in his, quæ magis implicita sunt, definiendis easpites, pro istum habens, quæ ad confusas notiones attento eadem videntur, non sunt. Ceterum præter præter principium secundum est nullas questiones particulares resolvendi, nec hoc inutile censeri debet, quoniam communio primæva, est non simpliciter subsistit, non tamen penitus sublata occurruntque præterea, quæ ad ejus normam exigenda, aut saltem penitus abique ea intelligi nequeant in jure positivo; etiam Romano civili & Canonico. Sed demus illud exemplum facile, quo præter propositionem illustretur. Ponamus Titium in communione primæva decerpere pomum, ut comedat: nemo eum licite impedit, quo minus decerpas, nec licite eripit, ut ipse comedat. Similiter ponamus, eum sagitta ferre feram & hanc edere, ut eam apprehendere possit. Nemo eundem licite impedit, quo minus sagittam in eam emittere possit, aut sic eadit, eum vi prosterat, ne apprehendere queat, aut eandem apprehendit, ut caro ejus sibi usum cibi præparet. Quæ in genere diximus ad hunc casum particulares applicari possunt, ac quid in his relinquatur quod sit obscurum.

§. 37.

In communione primæva nemo utitur rebus tanquam suis, sed tanquam communibus. Etenim in ea præter usum rerum necessarium nemini in eas jus quoddam competere potest (§. 21.). Quamobrem cum nemo prætereunde licite potest uti

Quomodo res in usu communis.

usum ejus rei in singulari, quem tu actu facis (§. 35.), nec ullo modo licite impediatur, quo minus eundem facere possis (§. 36.); in eas res, quibus actu uteris, non aliquid tibi jus competat necesse est, quo ceteri carent, ut uti possis, consequenter necesse non est, ut propter usum actualem fiant singulorum (§. 5.), quæ antea communes erant, non singulorum (§. 24.). Magnæ igitur communes in ipso usu, adeoque nemo in communiōne primæva re utitur tanquam sua (§. 131. *part. 1. Jur. nat.*), sed tanquam communi.

Idem obtinet in communiōne religioforum, quæ perinde ac primæva res singulorum non sunt. Nemo enim eorum, quæ ad necessitatem concedantur, quicquam possidere debet ut pro-

prium; neque uti ut proprio, quemadmodum habeat verba *Clementis VIII.* apud scriptus locum datam *vas Elfen* loc. cit. §. 8. l. 68. b.

• 38.

Quid inde sequatur.

Quoniam in communiōne primæva nemo utitur re quadam tanquam sua, sed tanquam communi (§. 37.), consequenter in ipso usu res manent communes, adeoque in eas non tollitur jus ceterorum (§. 4.); finito rerum usu, quæ usu non consumuntur, alius quicumque easdem licite uti potest, nec is, qui usus ante fuerat, eum ab earundem usu arcere potest (§. 20.).

Nimirum si usus rei, quæ usu non consumuntur, propter usum, quem quis semel fecit, jam subesse ipsi juri proprio, ut de eodem pro suo arbitrio disponere possit; jura, quod natura omnibus competit, expirare debet. Nulla vero est ratio, cur hoc fieri debeat, cum quis jure suo uti possit, quod cum aliis commune habet, salvo jure ceterorum, quibus idem commune est. Exercitium juris unius non permittit juris ejusdem exercitium alteri una, cum hoc per se fieri nequeat; non tamen tollit jus alter-

ius, cum alter eodem tempore eadem re uti potuisset, si antequam alter id faceret ad hoc faciendum voluntatem suam determinasset, & posthac uti poterit, quando liberit, si quidem usu unius non absumitur res. Et hoc ipso comprobatur, non inane esse distinctionem inter usum rei tanquam propriæ & tanquam communiæ. Ut quoad votum paupertatis illibitum conscientiam servet religiosus, distinctio hæc maximi momenti est, juri naturæ convenienter facta, non temere conficta a Pontifice (*art. 37.*)

§. 39.

Idem jure etiam quoad res artificiales.

Quoniam res artificiales in communiōne primæva incorporantur pure naturalibus (§. 31.), consequenter eam pure naturalibus eidem juri subjiciuntur (§. 30.); finito usu rei artificialis quem fecit, qui eam arte paravit sua (§. 505. *part. 1. Jur. nat.*), alii quicumque concedere tenetur actualem ejusdem usum, nec ab eo quemquam licite arcere potest (§. 38.).

Paradoxum hoc nobis videtur, postquam dominia introducta, & res artificiales sunt propriæ ejus, qui arte sua easdem paravit, neque satis aperta est obligatio naturalis communem perfectionem conjunctis viribus promovendi (§. 211. *part. 1. Phil. pract. univ.*), a qua proprietatis cognitio animam avertit. In præsentis utique status hoc absonum foret: in statu autem originario, in quo communiōne primæva regnat (§. 11.), nullum locum habet sensus repugnantis æquitati, neque enim adeit consensu perceptio, quæ proprietatem nascit rei artificiali. Dicant igitur, quomodo fallax sit sensus moralis,

quem sensus communis quandam speciem nonnulli habent, & ad discernendum bonum a malo, æquum ab iniquo nobis datum sibi imaginantur, sicuti odoratus externi sensus species ad discernendos odores natura hominibus ac animalibus brutis perfectis concessit. Quamdiu primæva communiōne subsistit, nullus proprietatis sensus animos hominum obedit; quid sit meum, quid tuum ignoratur; præter rerum usum nil appetitur. Quamobrem rerum artificialium perceptionibus nec cognitio proprietatis mei ac tui admisceri potest, nec acta admiscetur.

§. 40.

§. 40.

Si in communione primæva usum rei, quem actu facis, adhuc alii participare possunt; quo minus volentes participant impedire non debes, sed participatio promiscue omnibus volentibus permittenda. Etenim in communione primæva rerum omnium necessarius usus promiscue patet omnibus (§. 19.), nec quisquam ab eodem arceri potest (§. 20.), & ubi re quadam actu uteris, non uteris tanquam tua, sed tanquam communi (§. 37.), consequenter usu, quem tu facis, non tollitur jus alterius. Quamobrem si usus, quem tu actu facis, alii adhuc participes fieri possunt, qui soli eundem facere jure suo poterant, quod non impediri possint, quo minus volentes eundem participant, sed participatio potius volentibus omnibus promiscue permittenda sit, oppido manifestum est.

Participatio usus rerum communium.

Dedimus jam supra not §. 34. exempla, quibus præfens propositio illustratur. Nimirum si ligna a te concremanti corporis calcificandi gratia, nemo prohiberi potest ne eodem ligni accedens igni aditet. Quæ enim a te concremantur ligna, eadem ab alio quocunque eodem jure concremari poterant, neque hoc actus ligna sunt tua, sed manent communia. Quamobrem nullum jus tuum violatur, si aliter corporis sui calcificandi gratia ad ignem accedat eisdemque ad-

itet, quoadlibet, violaretur vero jus alterius, si ferre molles, ac eodem tecum calore frueretur. In communione primæva calor ignis non minus communis est, quam radiorum solarium. Est enim ille in numerum rerum industrialium referendus sit (§. 504. p. 1. Jur. nat.), cum hic sit pure naturalis (§. 505. part. 1. Jur. nat.); in primæva tamen communione res industriales incorporantur pure naturalibus (§. 31.), adeoque cum his eodem jure censentur (§. 31.).

§. 41.

In communione primæva omnibus laborandum communis utilitatis gratia, nemini otium dandum. Etenim hominibus laborandum est (§. 514. part. 1. Jur. nat.), adeoque opera danda, ut res sive corporales, sive incorporeales producantur, vel comparantur, aut ut ad eas producendas saltem concurratur, quæ ad vitam commode, jucunde ac decore agendam quomodocunque requiruntur (§. 512. part. 1. Jur. nat.). Quoniam res corporales industriales sunt, quæ natura nonnisi interveniente opera humana produci (§. 504. part. 1. Jur. nat.), artificiales vero, quæ arte humana parantur (§. 505. part. 1. Jur. nat.); laborandum est, ne deficiat sufficiens rerum industrialium & artificialium copia, quam usus necessarius exigit (§. 12.). Enimvero in communione primæva rerum industrialium & artificialium usus non magis patet iis, quorum industria ac arti ex debentur, quam alii cuicunque (§. 32.) & proportionatur eujusvis indigentie (§. 33.). Quoad res adeo corporales laborandum est communis utilitatis gratia. Porro opera danda est unicuique, ut homines etiam alii consequantur omnem habitum facultatis eujuslibet animæ acquisitioni sibi possibilem (§. 637. part. 1. Jur. nat.), nec quisquam in propagandis virtutibus intellectualibus & moralibus industriam suam desiderari patiatur opus est (§. 638. part. 1. Jur. nat.), immo exemplo suo virtutes intellectuales & morales docere & ad earum studium incitare debet alios (§. 639. part. 1. Jur. nat.). Virtutes intellectuales & morales referendæ in numerum rerum incorporalium (§. 497. part. 1. Jur. nat.). Cum adeo in iis acquirendis respiciendum sit quoque ad alios & dum aliorum animis eas instillamus, aliorum utilitati velificamus, evidens est, laborem, qui impenditur virtutibus intellectualibus ac moralibus acquirendis & propagandis, communis utilitatis fieri. Quamobrem quia præter res corporales & incorporales non dantur aliæ (§. 496. 497. part. 1. Jur. nat.); labor vero, qui tam illis, quam hisce impenditur, communis utilitatis gratia fieri debet per demonstrata, in communione primæva omnibus laborandum communis utilitatis gratia. *Quod erat unum.*

Cur laborandum in communione primæva.

Quoniam itaque utilitatis communis gratia in communione primæva omnibus laborandum est per demonstrata; nemini otium dandum. *Quod erat alterum.*

In

In communione primæva nemo querit quod suum est, sed unusquisque querit quod est commune, adeoque in omni labore communem utilitatem intendit. Dum vero unusquisque querit quod aliorum est, singulis provideretur abunde, ne desit eicquom, quo indiget. Unde si omnes pro virili laborant, cuius, etsi nihil habent nec labore suo quicquam acquirat proprii, nihil tamen desit, sed abunde suppetant omnia, quibus opus habet. Status adeo communionis primævæ non est status indigentis, modo homines obligationi suæ naturali satisficiant

in univertum omnes: Per se communioni primævæ non repugnat, ut homines quoque commode ac jucunde vitam transigant, immo etiam decore, neque opus est, ut eam degant vitam, quam in gentibus incultis conspicimus, quemadmodum quibusdam videtur. Cur vero difficile sit, aliunde est, prouti sequentia docebunt. Cum commoio primæva nobis explicanda sit, non sufficit demonstrare, quid in ea juris sit, verum etiam quænam juri respondeat obligatio ostendendum.

§. 42.

Quinam labor uniuscuique conveniat in communione primæva. In communione primæva eo unusquisque defungi debet labore, quo maxime opus est, & quem recte perficere valet. Homines enim operam dare debent, ne defuit sufficiens copia rerum necessariarum, utilium & voluptuariarum, sive industrialium, sive artificialium (§. 521. part. 1. Jur. nat.), Quamobrem cum in communione primæva omnibus laborandum sit communis utilitatis gratia (§. 41.), res necessariæ autem voluptuariis & utilibus preferendæ (§. 502. part. 1. Jur. nat.) & quilibet obligetur ad laborem suum recte perficiendum (§. 522. part. 1. Jur. nat.); in ea unusquisque eo defungi debet labore, quo maxime opus est & quem recte perficere valet.

In communione primæva nemini esse otiosum, paulo ante ostendimus (§. 41.). Quodsi omnes eodem laborem suum facerent, utilitati communi non consuleretur, cum rebus aliis abundarent, aliis carerent, quibus non minus ac illi indigerent, qui in communione vivunt. Ut igitur utilitati communis grata laborent, duo perpendenda sunt, antequam laborent. Nimirum inquirendum, quænam rerum non-dum suppetat sufficiens copia, & quænam ex iis necessariæ, quænam utiles, quænam voluptuariæ sint, ut iudicium fieri possit, quoniam labore maxime opus sit. Deinde perpendendum,

quemnam laborem recte perficere aut saltem alio rectius perficere quis possit: Etsi autem commoio primæva hodie non amplius subsistat, propositio tamen prærens non inutilis censeri debet. Habet enim non modo usum in communioe Religioforum, ut superior laborem unicuique convenientem assignet; verum etiam in civitate, ubi hoc principio opus habemus oio ad unum demonstrandum. Datur enim etiam aliis qua commoio in civitate, quæ quidem non eadem est cum primæva, ex primæva tamen originem suam trahit, ut adeo sine hoc penitus non intelligatur.

§. 43.

Quinam definire debeat usum rerum necessarium in communione primæva. In communione primæva unuscuiusque iudicio relinquendum, in quantum usus rerum sit ipsi necessarius, & quanta sit indigentia sua. Etenim commoio primæva, jus connatum (§. 10.), in statu originario obtinet (§. 11.). In statu autem originario quilibet homo liber est (§. 144. part. 1. Jur. nat.), adeoque ipsi permittendum, ut in determinandis actionibus suis suum sequatur iudicium, quamdiu contra jus alterius nil facit (§. 156. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum suo jure utatur dum rebus utitur, in quantum earum usus ipse necessarius (§. 27.); ipsius quoque iudicio relinquendum, in quantum usus rerum, ipsi sit necessarius, seu quantum sit indigentia sua.

Ostendi etiam potest per indirectum hoc modo. Ponamus Titium in communione primæva definiendi jus habere, quanta sit uniuscuiusque, veluti Caji, Grachi, Sempronii indigentia, consequenter hos rebus uti non posse, nisi in quantum visum fuerit Titio. In earundem itaque utu a voluntate Titii erunt dependentes (§. 851. Ontol.), consequenter minime liberi (§. 152. part. 1. Jur. nat.). Quoniam itaque commoio primæva in statu originario obtinet (§. 11.); in statu originario homines omnes non erunt liberi: quod absurdum (§. 144. part. 1. Jur. nat.).

Quodsi

Quodsi singulæ, cæterum quendam hominum inter se convenire, ut usum rerum unus quidam definiat, cuius voluntatem sequi velint; libertati naturali renunciant & imperium introducunt, quæ natura nemini competit in alterum. Immo rerum quandam quantitatem sibi

propriam faciunt, communem scilicet huic cœtui, non vero amplius integro generi humano, consequenter a communione primæva recedunt. Non vero jam quæsitio est, num melius faciatis sed quid in communione primæva juris sit.

§. 44.

Quoniam in communione primæva uniuscujusque judicio relinquendum, in quantum usum rerum sit ipsi necessarius (§. 43.); quilibet rebus uti potest, quibus uti unus usus

Analisis rerum usus quomodo determinetur

Quoad exercitium juris in communione primæva nemo dependet a voluntate alterius, sed quod lubet licet respectu cæterorum, scilicet ut nemini rationem reddere teneatur usus, quem facit. Sequitur hoc ex libertate naturali (§. 152. part. 1. Jur. nat.). Est enim libertas non tollat obligationem naturalem (§. 159. part. 1. Jur. nat.), adeoque nemo quoque uti debeat rebus nisi prout ipsi opus fuerit (§. 27.):

uniuscujusque estmen conscientie relinquendum, in primæva communione, num jure suo utatur, an vero eodem abutatur (§. 157. part. 1. Jur. nat.). Quomodo quis non excluditur ab usu rerum, nec usus eidem contrahitur; nihil sit contra jus ipsius (§. 20.); consequenter nec ipsi competit jus exigendi rationem usus, quem fecit alter (§. 158. part. 1. Jur. nat.).

§. 45.

In communione primæva unicuique competit jus resistendi ei, qui usum necessarium sui resistendi quo minus faciat, impedire quomodocunque conatur. Etenim in communione de usu rei primæva unicuique competit usus rerum necessarius prout cuique opus est (§. impedire 27.), ut adeo rebus uti possit, quibus uti libuerit & prout libuerit (§. 44.); conatus in Ex adverso nemo alius eum ab hoc usu arcere potest (§. 20.), ut adeo, si usus communione necessarius gratia rem quandam manu apprehendit, vel quomodocunque in eum ne primæva statum redigit, quo eam apprehendere potest eandem statim apprehensurus, nemini va. liceat eandem invito eripere, vel ab ea apprehendenda vi depellere (§. 26.), nec alteri liceat præterdere usum ejus rei, qua tu actu uteris (§. 35); consequenter quilibet obligatur ad nullo modo alterum impediendum, quo minus rebus utatur, quibus uti libuerit & prout libuerit. Ponamus itaque licet in communione primæva non competere jus resistendi ei, qui usum necessarium rei quo minus faciat quomodocunque impedire conatur. Nihil ipsum juvabit nisi rebus utendi, nil jus independenter ab alterius voluntate utendi natura ipsi concessum, nil proderit ipsi obligatio alterius non impediendi usum, quem facit independenter a voluntate alterius. Quoniam igitur natura homini non frustra confert jura, nec frustra obligat cæteros ad usum jurium seu exercitium eorumdem non impediendum; ferendum non est, si quis usum rerum necessarium quomodocunque impedire conatur, ubi quis eidem uti voluerit, consequenter ipsi, quo minus alter hoc faciat, impedire, adeoque resistere licet (§. 727. Ontol.). Unicuique adeo in communione primæva competit jus resistendi ei, qui usum necessarium rei quo minus faciat impedire quomodocunque conatur.

Fluit hoc jus resistendi ex obligatione ad non arcendum alterum ab usu rerum necessariis & ad non impediendum actuslem usum (§. 23. p. 1. Jur. nat.), quæ obligatio respondet juri rebus utendi communi, cujus exercitium independenter facit a voluntate alterius jus libertatis. Ubi vides sublato jure resistendi, de quo sermo est in propositione præterenti, perinde esse, sive tibi sit aliquod jus, sive nullum, live eidem alii

Wolfit Jus Nature Tom. II.

qua respondeat obligatio, sive nulla. Neque enim tibi facere licet, nisi quod voluerit alter, & alteri licet tibi prescribere, quid facere debeat, ipse vero facere poterit, quod libuerit. Tus igitur libertas nulla est, libertas vero alterius in licitatione veritur. Qui deo odentiam jurium & obligationum a se invicem intime perspexit, non conspexerit potest jura homini concessum, & obligationem ad potentiam, quæ

exco-

exercitio juris penitus adversa. Quod si ad exempla maxime vulgaris animi attendas, quam absurda foret obligatio ad istiusmodi patientiam statim percipitur. Ponamus itaque in communione primæva te pomum decerpere, ut comedas. Natura tibi competit jus hoc faciendi, & dum facis, jure tuo uteris. Nemini jus sub quocunque prætextu pomum tibi eripiendi, quod decerpisti, nec licite impedire quisquam potest, quo minus decerpas, immo quilibet obligatur, ne eripiat, ne impediat, seu eripere aut impedire non debet (§. 170 p. 1. *Phil. pract. univers.*). Quis ergo agat contra obligationem suam & contra jus tuum, dum tu tantummodo uteris jure tuo, nihil facis contra jus alterius? sane sublato jure resistendi in casu propositionis præ-

sentis, alteri plus juris in se competit, quam tibi in alterum, aut minimum tibi ferendum, ut plus juris in se sibi arroget, quam tibi in ipsum competit: quod cum naturali hominum æqualitate in statu originario, in quo viget rerum omnium primæva communio (§. 11.), minime consistit (§. 120. *part. 1. Jur. nat.*). Quod si dicas patientiam istam, qua jus resistendi nostrum vel tollitur, vel saltem inutile redditur aut in effectum nullam, convenire omnibus; Jurium & obligationum naturalium pugna multo magis conspicua evadet. Jure naturæ non datur manus una, quod altera aufertur. Quando igitur jus quoddam natura concessum obligatione naturali rolleretur, aut saltem inutile redderetur; hanc nullam esse & gratis fingi liquet.

§. 46.

*Ufus rerum
necessarius
quale sit
jus.*

Quoniam in communione primæva unicuique competit jus resistendi ei, quod usum necessarium quo minus faciat impedire quomodocunque conatur (§. 45.), adeoque usus rerum necessarius conjungitur cum jure cogendi alterum, ut obligationi suæ naturali de non impediendo usu rei necessario, quem actu facis, nec te arcendo ab eodem satisfaciat (§. 36. 20.); *usus rerum necessarius in communione primæva unicuique competens, in quantum necessarius, seu prout cuique opus est* (§. 27.) *jus perfectum est* (§. 235. *part. 1. Phil. pract. univ.*) & similiter obligatio neminem arcendi ab usu rerum necessario, nec ullo modo impediendi actualem earum usum respectu eorum, quibus obligaris, perfecta est (§. 236. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

Scilicet perfecte obligaris alteri in communione primæva, ne ipsum ab usu rerum necessario arcas, nec ullo modo actualem earum usum, quem facere vult, aut jam facit, impedias. Et

huic perfecte obligationi respondes vis licita: qua contra eandem agenti resistitur ad tuendum jus perfectum rebus utendi, prout opus fuerit.

§. 47.

*Alio adhuc
modo idem
ostenditur.*

Jus in res communes cuilibet competens in communione primæva jus perfectum est. Etenim jus, quod unicuique competit in primæva communione in res communes (§. 24.), consistit in usu earum necessario (§. 21.), adeoque lege naturæ eidem tribuitur ad satisfaciendum obligationi suæ naturali (§. 14. 12.). Enimvero jus omne, quod homini dat lex naturæ ad satisfaciendum obligationi suæ naturali, perfectum jus est (§. 905. *part. 1. Jur. nat.*). Ergo jus in res communes cuilibet competens in communione primæva jus perfectum est.

Usum rerum necessarium in communione primæva esse jus perfectum hoc modo poterit independenter a jure resistendi illum impedire conanti, ut adeo satisfaciat iis, qui in admittendo jure resistendi sunt scrupulosiores, antequam demonstraveris esse jus perfectum. Non tamen propterea superfluum censeri debet, quod esse usum illum jus perfectum etiam deduxerimus ex

jure resistendi eundem impedire conanti (§. 46.), quoniam hoc pacto magis conspicua sit jurium & obligationum naturalium quædam dependentia a se invicem (*not. §. 44.*): id quod plurimum conducit ad jus naturæ inimus percipiendum. Quodsi vero independenter a jure resistendi demonstrares usum rerum necessarium esse jus perfectum, inde jus resistendi colligitur.

§. 48.

Qui in communione primaeva alterum impedire quocunque modo conatur, ne rebus, prouti opus fuerit, utatur; eundem lædit. *Ufus impeditur in communione primaeva, ne primaeva usus sit.* Usus enim rerum necessarius, prouti cuique opus fuerit, in communione primaeva jus perfectum est (§. 47.), consequenter qui alterum quocunque modo impedire conatur, ne rebus, prouti opus fuerit, utatur, contra jus perfectum alterius hoc facit. Sed qui quid facit contra jus alterius, eum lædit (§. 920. part. 1. Jur. nat.). Qui ergo in communione primaeva alterum impedire quocunque modo conatur, ne rebus, prouti opus fuerit, utatur, eundem lædit.

§. 49.

Quoniam in communione primaeva alterum lædit, qui quocunque modo impedire conatur, ne rebus, prouti opus fuerit eidem, utatur (§. 48.), homini autem jus perfectum competit non patiendi, ut alteri ipsum lædat (§. 913. part. 1. Jur. nat.); in communione primaeva homini jus perfectum competit non patiendi, ut alter ipsum quocunque modo impedire conetur, ne rebus, prouti ipsi opus fuerit, utatur. *Jus non patiendi impeditur.*

Vides adeo patientiam æquo animo ferendi impeditorem usus necessarii rerum in communione primaeva, cui jus resistendi impedire conanti contrariatur, invito jure naturæ fingi, cum independentem a jure resistendi demonstratur. hominem pati non debere, ut quis alius eum impediatur, quo minus rebus utatur, prouti ipsi opus fuerit.

§. 50.

Quia jus non patiendi, ut quis te lædat, jus securitatis est (§. 917. part. 1. Jur. nat.), qui vero impedit, ne rebus in communione utaris (primaeva, prouti tibi opus fuerit, te lædit (§. 48.); jus in communione primaeva tibi competens non patiendi, ut quis impedire quocunque modo conetur, ne rebus utaris, sicuti tibi opus fuerit, ad jus securitatis pertinet homini omni competenti (§. 918. part. 1. Jur. nat.); consequenter qui in communione primaeva alterum impedire quocunque modo conatur, ne rebus utatur, prouti ipsi opus fuerit, jus securitatis violat. *Ad quodnam genus illud referendum.*

Qui adeo commendant patientiam ferendi impeditorem usus necessarii in communione primaeva, jus securitatis in eadem tollunt, aut minimum liberam faciunt unicuique ejus violationem, ut saltem omnis securitatis violatio impune fieri debeat. Hinc facile perspicitur, quam sit absurdum patientiam illam fingi juri naturæ convenientem, quoniam non subsistit nisi cum violatione securitatis impune facta.

§. 51.

Qui in communione primaeva alteri resistit, qui usum rerum necessarium quo minus faciat impedire quocunque modo conatur, se adversus eum defendit. Etenim qui in communione primaeva alterum impedire quomodocunque conatur, ne rebus, prouti ipsi opus fuerit, utatur, eum lædit (§. 48.). Qui itaque eidem resistit, lædere conanti resistit, ne lædere possit, aut ut læsionem, quantum in se est, avertat. Qui vero hoc facit, se defendit (§. 973. part. 1. Jur. nat.). Ergo qui in communione primaeva alteri resistit, qui quomodocunque impedire conatur, quo minus rei cujusdam usum necessarium faciat, adversus hunc se defendit. *Defensio sui in communione primaeva in quo consistat.*

§. 52.

Quod sit licita. Quoniam itaque homini competit jus se defendendi (§. 973. part. 1. Jur. nat.); in communione primæva homini competit jus resistendi ei, qui quomodocunque impedire conatur, quo minus usum rei alicujus necessarium faciat (§. 51.).

Placuit hanc propositionem superius (§. 46.) jam demonstratam adhuc aliter demonstrare ex hoc principio, in quod demonstratio præfens resolvitur, quod jus in res homini competens in communione primæva sit perfectum (§. 47.). ne forsan julto scrupulose in demonstratione superiore difficultates commiscantur, essi præter necessitatem, Securitas non tamen inter ea

jura referatur, quæ homini natura competunt, quam libertas & usus rerum necessarius, prout cuique opus est. Er Juris situs imaginem etiam conspiciere licet in animalibus brutis, quæ usum unamquodque eorum natura ferunt ad sui defensionem, consequenter securitatem appetit, quodque natura singulorum securitati consule organica corporis constructione.

§. 53.

Quas habeat limites. Jus se defendendi adversus eum, qui quocunque modo usum rerum necessarium impedire conatur, seu eidem resistendi infinitum est. Jus enim se defendendi omnne infinitum est (§. 978. part. 1. Jur. nat.). Ergo etiam jus se defendendi adversus eum, qui quocunque modo usum rerum necessarium alicui impedire conatur, seu eidem resistendi infinitum est (§. 52.).

Quo sensu jus dicatur infinitum; diximus alius (§. 997. part. 1. Jur. nat.), atque iode patet, quomodo interpretanda sit propositio præfens. Nimirum in genere præfcribi nequeant limites, intra quos coerceri debeat, sed tantum

dem licet, quantum ad vim repellendum sufficit. Datur enim hoc jus, ne usu rerum necessario excidamus, adeoque in casu dato mensuram accipit a vi, quæ superanda, ne hoc fiat.

§. 54.

Vis quænam licita in eum, qui in communione primæva quocunque modo impedit usum rerum necessarium actualem, sine qua conatus ejus irritus fieri nequit. Etenim qui usum rerum necessarium actualem quocunque modo impedire conatur in communione primæva alterum lædit (§. 48.), adeoque aggressor est (§. 979 part. 1. Jur. nat.). Enimvero in aggressorem tantundem licet, quantum læsioni arcendæ sufficit (§. 980. part. 1. Jur. nat.). Ergo vis omnis licita in eum, qui in communione primæva quocunque modo impedire conatur, ne rebus prouti opus fuerit utatur, sine qua conatus irritus fieri nequit.

Quoniam jus resistendi usum rerum necessarium actualem in communione primæva impedire conari ad jus se defendendi pertinet (§. 51.); quæ de hoc Jure demonstravimus (§. 982. & seq. part. 1. Jur. nat.), ad illud quoque appli-

canda sunt, ut adeo nobis non opus sit præter necessitatem esse prolixiores. Pelegenda igitur sunt; quæ ibidem tradidimus: ita enim fore confidimus, ne quid in præfenti superfluum sit obscuri, vel dubii.

§. 55.

Num puniri possit in modo impedit, quo minus rebus uti poterit, prout ipsi opus erat. Etenim homini cuilibet natura competit jus puniendi eum, qui ipsam lædit (§. 1061. part. 1. Jur. nat.). Lædit vero alterum in communione primæva, qui quocunque modo impedit, quo minus rebus utatur, prout ipsi opus fuerit (§. 48.). Ergo homini quoque in communione primæva competit jus puniendi eum, qui ipsam quocunque modo impedit, quo minus rebus uti poterit, prout ipsi opus erat.

Quoniam

Quoniam de Jure puniendi homini natura competente proxime jam egimus (§. 1061. de seqq. part. 1. Jur. nat.) ; quæ ibidem in genere demonstravimus, ad Jus puniendi in casu propositionis præsentis quoque applicanda sunt. Ne jus hoc paradoxum videatur, pœnarum tantummodo species ad animam revocandæ (§. 1066. part. 1. Jur. nat.). Pœna enim emendatrix repetitur ab eo, qui læsit, ut animam lædendi mutet; exemplaris vero, ut alius metus incutiat, quo a te aliove lædendis deterreatur. Facile hinc intelligitur, pœnis provideri securitati in futurum. Natura homini concessus est usus rerum necessarius, prout ipsi opus fuerit (§. 27.). Natura etiam ipsi competit securitatis jus (§. 912. part. 1. Jur. nat.), vi cujus pati

non tenetur, ut quis ipsum lædat (§. 917. p. 2. Jur. nat.), consequenter ut ipsum impediatur, quo minus rebus utatur, prout ipsi opus fuerit. Quodsi igitur quis eum actum impedit, nec is impedire conatur resistere potuit, ut vim vi repelleret, nec usum, quem intendebat, excideret; non modo metuendum ipsi est, ne, si factum impune ferat, in posterum denovo ab eodem lædatur, verum etiam ne exemplum sequantur alii. Jus adeo securitatis in futurum admodum vacillat. Ad hoc igitur firmandum pœnis & emendatricibus, & exemplaribus opus est. Natura igitur, quæ jus securitatis tribuit, pœnis quoque emendatricibus & exemplaribus locum facit, sine quibus illud in suo colloquio acquirit.

§. 56.

Jus puniendi eum, qui alterum impedit, quo minus rebus uti potuerit, prout ^{Quo h. beat lini. ter.} ipsi opus erat, infinitum est. Jus enim puniendi omne, quod homini natura competit, infinitum est (§. 1063. part. 1. Jur. nat.). Ergo etiam jus puniendi eum, qui alterum impedit, quo minus rebus uti potuerit, prout ipsi opus erat, homini in communione primæva competens (§. 55.), infinitum est.

Quæ de interpretatione juris sese defendendi in communione primæva diximus (not. §. 53.), de interpretatione quoque juris puniendi tenenda sunt. Nulli in genere eadem præscribi possunt limites; sed tantumdem licet, quantum se-

curitas in futurum exigit. Datus enim securitatis in futurum gratia (not. §. 55.); adeoque mensuram recipit in casu dato ex spe probabili securitatis in futurum obtinendæ.

§. 57.

Si quis impedire conatur, quo minus rebus, prout tibi opus fuerit, utaris, vel Bellum in actu impedit, quo minus uti poteris; in eum jus belli tibi competit in commu- ^{communio- ne primæva- ne primæva- justum.} nione primæva. Etenim in communione primæva tibi competit jus te defendendi adversus eum, qui quocunque modo te impedire conatur, ne rebus utaris, prout tibi opus fuerit (§. 52.), & jus puniendi eum, qui te actu impedit, quo minus rebus uti poteris, prout tibi opus erat (§. 55.). Enimvero qui se defendit & pœnam ab eo, qui ipsum læsit, sumit, bellum gerit (§. 114. part. 2. Jur. nat.). In communione igitur primæva in eum tibi competit jus belli, qui te impedire conatur, quo minus rebus, prout tibi opus fuerit, utaris, vel actu impedit, quo minus uti poteris.

Videmus aden bellum in communione primæva evitari non posse, nisi permitendum sit, ut pravorum licentis jus communionis, libertatis, æqualitatis, securitatis continuo violetur. Ratio hæc facile videtur, quod statum originarium sibi imaginatus fuerit Hobbesius instar belli convini omnium contra omnes, cujus finiendi gratia homines introduxerint dominia & imperia, adeoque jura sibi cōstituerint, eaque de causa

ex bello omnium contra omnes Jus naturæ derivaverit. Animum nimirum non adverteit ad jura connata, per quæ istius originaria determinatur (§. 122. part. 1. Jur. nat.); sed eum finxit omnis juris expertem, in quo mera licentia regnat, bellorum non jure, sed ipso facto genitrix, quasi bellum sit vis, quæ quis ab altero extorquere conatur, quod libet.

§. 58.

Bellum in communione primæva justum est, quod geritur in eum, qui alterum vel ^{Bellum in primæva- communio- ne quoddam- uti} impedit, quo minus rebus uti poteris, quemadmodum ipsi opus erat, vel impedit conatur, quo minus utaris. Etenim si quis te impedit, quo minus rebus justum sit uti

uti potueris, prouti tibi opus erat, cum usus rerum necessarius in communione primæva tibi competat prouti tibi opus est (§. 27.), & idem jus perfectum fit (§. 47.), evidens est eundem jus perfectum tuum violasse, adeoque injuriam fecisse (§. 859. part. 1. Jur. nat.). Eodem patet modo, si quis te impedire conatur, quo minus rebus utaris, prouti opus tibi fuerit, eum injuriam tibi facere velle. Belli adeo, quod geritur in illum, causa est injuria facta; quod adversus hunc, injuria facienda, consequenter justa (§. 1109. part. 1. Jur. nat.). Bellum justum est, quod justam habet causam (§. 1110. part. 1. Jur. nat.). Justum igitur est bellum in communione primæva, quod geritur in eum, qui alterum vel impedivit, quo minus rebus uti potuerit, prout ipsi opus erat, vel impedire conatur, quo minus utatur.

Nos hic tantummodo loquimur de bello; quod nonnisi in communione primæva locum habet, non vero de bello omni, quod in statu originario obtinet. De omni enim bello in genere, quod in statu naturali locum habet, egimus in parte primi juris naturæ, ut ibi dicta valeant non minus in adventu, quam in ori-

ginatio: Quemadmodum vero hic ostenditur; quomodo applicatione principiorum generalium facta patet, quodnam bellum justum sit violato jure communionis; iterum eodem modo ostendi potest, quænam bella sint justa violatis juri- bus aliis perfectis.

§. 59.

*Bellum in
justum in
communio-
ne primæ-
va.*

Qui in communione primæva alterum ab usu rei cujusdam actuali vi depellere conatur; bellum injustum gerit. Etenim quod unicuique in communione primæva competit jus perfectum est (§. 47.), consequenter qui alterum ab usu rei actuali vi depellere conatur jus ejus perfectum violat, consequenter injuriam ipsi facit (§. 859. part. 1. Jur. nat.). Enimvero injuria omnis illicita est (§. 911. part. 1. Jur. nat.), adeoque injuriæ inferendæ causa bellare non licet. Quoniam itaque injusta belli causa est, ob quam bellare non licet (§. 1108. part. 1. Jur. nat.); qui in communione primæva alterum ab usu rei cujusdam actuali vi depellere conatur, justam belli causam non habet. Quamobrem cum injustum bellum sit, cujus causa justa non est (§. 1110. part. 1. Jur. nat.); qui in communione primæva alterum ab usu rei cujusdam actuali vi depellere conatur, bellum injustum gerit.

In bello persequimur jus nostrum adversus eum, qui idem nobis tribuere non vult (§. 1103. part. 1. Jur. nat.), veluti in communione primæva usum rerum necessarium actuslem. In bello itaque, quod obtinet in communione primæva, duo de usu rei ejusdem per vim certant. Bellum ex parte ejus justum est, qui usum

sibi competentem vi vindicat; injustum ex parte alterum, qui eundem alteri vi eripere tentat, sive ubi eripuit, ponat, quæ licite exigitur, sese submittere non vult. Qui bellum injustum gerit, jus, quod sibi fingit, vel arrogat, persequitur; qui justum, quod sibi severa competit.

§. 60.

*Auxilium
in bello
communio-
nis primæ-
va.*

Si quis in communione primæva vim ejus vi depellere conatur, qui ipsum ab usu rei actuali necessario depellere conatur, vel eum, qui hoc fecit, punire vult; qui possunt alii ad opem ipsi ferendam obligantur. Etenim qui in communione primæva alterum vi ab usu rei cujusdam necessario actuali depellere conatur, vel actu hoc fecit, in eum, quod geritur, bellum justum est (§. 58.). Enimvero ad ferendam opem bellum justum gerenti, siquidem eadem opus habet, obligatur qui potest (§. 1116. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem si quis in communione primæva vim ejus vi repellere conatur, qui ipsum ab usu rei actuali necessario depellere conatur, vel eum, qui hoc fecit, punire vult; qui possunt alii ad opem ipsi ferendam obligantur.

Videmus adeo, quomodo licite, immo debite implicentur alii bello, quod iner duos geritur: id quod probe notandum est. Per se autem patet, quomodo nullo quidem jure, ipso tamen facto eidem implicentur alii ex parte ejus, qui bellum injustum gerit. Absit autem ut hinc inferas, communiõnem primævam perperam inter jura referri homini natura competentia, cum

ex levi causa in eisdem nascantur bella, quibus multi implicari possunt, immo subinde debent, cumque belli jus infinitum sit (§. 1107. part. 1. Jur. nat.), levissima de causa domna multa dari possint oculis. Neque enim hoc communitio primævæ per se convenit, sed ex accidente est, ut tanta inde sequantur mala, quemadmodum ex sequentibus constabit.

§. 61.

Communio primævæ turbator dicitur, qui vi impedire conatur sive per se, sive per alios, quo minus quis rebus uti possit, prout ipsi opus fuerit.

Nimirum per se communiõnem primævam turbat, qui ipse viutitur ad impediendum usum rerum naturalem, prouti huic vel isti opus fuerit; turbat per alios, qui eos ad hoc inducit,

inligat, vel alio quocunque modo concurrat, veluti consilium dando, turbatorem adjuvando, sit & ita porro, quemadmodum alibi docuimus (§. 111. & seqq. part. 2. Phil. pract. univ.).

§. 62.

Quicquid in communiõne primævæ in gratiam turbatoris fit, illicitum est ac injustum. Qui enim communiõnem primævam turbat, is impedire conatur sive ferre belli per se, sive per alios, quo minus quis rebus uti possit, prout ipsi opus fuerit geranti (§. 61.). Sed qui in communiõne primævæ alterum ab usu rei cujusdam actua- li vi depellere conatur, bellum injustum gerit (§. 59.). Communio primævæ turbamentum bellum injustum est. Quoniam itaque illicitum, & injustum est, quicquid alius quicunque in gratiam ejus facit, qui bellum injustum gerit (§. 1115. part. 1. Jur. nat.); quicquid in communiõne primævæ in gratiam turbatoris fit, illicitum est ac injustum.

Quando igitur quis se defendit adversus turbatorem, vel eundem punit, nemo huic licite fert opem, neque enim alia de causa ferret,

quam ut defensor & punitor sine ulla excideret, quem tamen licite persequitur, ut adeo illicitum sit eidem adversari.

§. 63.

Si quis in defensione sui adversus turbatorem communiõnis primævæ vel in eodem puniendo modum excedit; alii, qui possunt, eidem licite opem ferunt, immo ferre ceat turbatori belligeranti opem ferre. Si enim in defensione sui modum excedit, turbatorem communiõnis primævæ adjuvandi jus habet unusquisque, immo si ipse, qui fuerat turbator, adversus excessum sese defendere nequit, ad eum defendendum seu adjuvandum obligatur, quantum in potestate sua positum (§. 1007. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem eidem licite opem fert, immo quantum potest ferre debet (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.). Quod erat unum.

Similiter si quis in puniendo turbatore communiõnis primævæ modum excedit, eum lædit (§. 1067. part. 1. Jur. nat.). Quare cum qui alterum lædit aggressor sit (§. 979. part. 1. Jur. nat.); punitor, quam primum modum puniendi excedit, fit aggressor. Quoniam itaque homini competit jus defendendi alterum, quantum potest, immo etiam obligatur ad defendendum alterum, quantum in potestate sua positum, si ipse sibi defendendo non sufficit (§. 990. part. 1. Jur. nat.); si punitor in puniendo turbatore communiõnis primævæ modum excedit, alii qui possunt eidem licite opem ferunt, immo ferre debent. Quod erat alterum.

Videmus ideo, quomodo in communione primæva bella ex bellis nascantur & bellum, quod erat ab initio duorum, fiat multorum commune: id quod probe notandum est, ut posthac rectius intelligatur, cur a communione primæva fuerit recedendum. Qui propositionem præsentem perpendit, haud obicere animadvertet, fieri quoque posse ut turbatori opem ferentes, adversus excellentem defensionis vel punitionis & ipsi modum excedant: quo factio aggressivæ personam induunt, adeoque denuo jus dant alii defensori & punitori succurrendi. Hoc modo progressus belli patet in infinitum, raro, immo rarissime late terminandi, non nisi casu finendi. eventus prorsus incipiti, ut non semper finem, quem licite intenderat is, cui justa belli causa initio fuerat, consequatur, quin potius eodem excidat plurima insuper damna per-

peffus. Ceterum qui ad animum revocat; quæ de bello in communione primæva dicta sunt & is abunde intelligit, cur votum paupertatis cum voto obedientiæ conjunctum sit a Patribus religiosorum. Etenim voto paupertatis renunciant omni proprietati & hoc jus cum jure communionis commutant. Voto autem obedientiæ renunciant juri libertatis, & id in superiorem transferunt. Unde etiam quod exercitium juris communionis seu usum facti non dependet a propria, sed a superiori voluntate, siquæ evitantur omnia bella, quibus in communione primæva locus est. Communio ideo religiosorum etiam imitatur communionem primævam (see §. 21.); non tamen est mater discordiarum & bellorum genitrix, quemadmodum communio primæva. Tolluntur enim discordiæ, tolluntur bella voto obedientiæ.

§. 64.

Jus communi- ad ad usus. In communione primæva homini competit jus ad omnes actus, sine quibus usus rerum necessarius obtineri nequit. Sine usu rerum necessario, qui in communione primæva lege naturæ homini tribuitur (§. 14.), obligationi suæ naturali satisfacere nequit (§. 12.). Quomobrem nec eidem satisfacere potest absque iis actibus, sine quibus usus rerum necessarius obtineri nequit. Quoniam itaque jus naturæ dat nobis jus ad ea, sine quibus obligationi naturali satisfieri nequit (§. 159. part. 1. *Phil. præf. univ.*); jus etiam dat ad eos actus, sine quibus usus rerum necessarius obtineri nequit, consequenter in communione primæva homini competit jus ad omnes actus, sine quibus usus rerum necessarius obtineri nequit.

Ostenditur etiam indirecte hoc modo. Ponamus homini non competere jus ad omnes actus, sine quibus usus rerum necessarius obtineri nequit. Qui ergo hos actus impedit, nil facit contra jus alterius; consequenter nec contra jus alterius quicquam facit, qui impedit, quo minus alter rebus utatur, prout ipsi opus fuerit. Vi libertatis naturalis homo facere potest, quod libet, quamvis nil facit contra jus alterius (§. 156. part. 1. *Jur. nat.*). Ergo in communione primæva, quæ datur in statu originario (§. 11.), in quo viget libertas naturalis (§. 155. part. 1. *Jur. nat.*), quilibet impedit potest, quo minus alter utatur rebus, prout opus ipsi fuerit, ubi libuerit. Quod absurdum (§. 20.).

Indirecte brevius etiam ostenditur hoc modo. Ponamus denuo homini in communione primæva nullum competere jus ad eos actus, sine quibus usus rerum necessarius obtineri nequit. Qui ergo hos actus impedit, nil facit contra jus alterius, consequenter nec eum lædit (§. 920. 921. part. 1. *Jur. nat.*). Quomobrem alterum non lædit, qui impedit quo minus rebus utatur, prout opus fuerit: quod denuo absurdum (§. 48.).

Propositio hæc probe notanda est: utrum enim ea in frequentibus ad alia demonstranda, neque superflua aut nullius momenti censeri debet. Ceterum neq. in se propositio illegitima ac

nullius usus existimari debet: sunt enim ex eodem per motum corollariorum multa jura particularia, quod ut apparet sequens corollarium subnectere valum est:

§. 65.

Jura particularia, ad usus communia. Quoniam in communione primæva homini competit jus ad omnes actus, sine quibus usus rerum necessarius obtineri nequit (§. 64.); per se patet, quod ipsi competit jus venandi, piscandi, aucupandi, poma decerpenti, ligna cadenti & ita potest.

Non opus est; ut plura jura particularia ad actus recensamus: vi enim propositionis præcedentis dato quocunque actu statim patet, num

homini in communione primæ ad eundem jus conveniat.

§. 66.

In communione primæ homini commorari ac habitare ubivis terrarum licet, Jus commo- ubi liberit & quamdiu liberit, transire quoque per loca quæcunque, prout ipsi tandi, habi- opus visumque fuerit. In communione enim primæ usus rerum corporalium tandi & necessarius promiscue patet omnibus (§. 19.). Quoniam res corporales sunt, transiunt. quæ sensu percipi possunt (§. 496. part. 1. Jur. nat.), & in rerum numerum referenda sunt, quæ cunque homini usui esse possunt (§. 495. part. 1. Jur. nat.); terra quoque tota in rerum corporalium numero est, adeoque tota patet promiscue omnium usibus. Quamobrem ubivis terrarum homini cuicunque in communione primæ commorari ac habitare licet, ubi & quamdiu libuerit, & per quæcunque terræ partes sive loca transire, prout ipsi opus fuerit. Quod erat primum.

In communione primæ uniuscujusque judicio relinquendum, in quantum usus rerum sit necessarius, & quanta sit indigentia sua (§. 43.). Quamobrem cum tota terra pateat promiscue omnium usibus per demonstrata; in quantum usus quidam ejus sit ipsi necessarius, consequenter, cur hic potius, quam alibi commorari, aut habitare ipsi opus videatur, & quamdiu hoc tibi videatur, & per quænam loca transire ipsi e re sua videatur, immo cur transitu opus habeat, ipsius judicio relinquendum. Quod erat alterum.

Videmus imaginem hujus juris in brutis animalibus, veluti in feris & avibus, quarum ille hac illuc circumvagantur, hæc circumvolitant, loca quæcunque, in quibus somno indulgent & ab aeris injuriis tutæ sunt, nides etiam extruunt, ubi commodum fuerit. Ceterum quemadmodum in genere notandum est, jura hominis in communione probe esse excutienda, cum hinc definienda sint jura, quæ obtinent dominii & imperii introductis; ita idem etiam de

jura commorandi, habitandi & transiendi tenenda sunt, quod adeo quale fuerit in statu originario, in quo vivebat rerum omnium communio (§. 11.), hic demonstrandum fuit, ne desint in sequentibus demonstrandi præcipia. Fons enim juris in statu originario fuit jura in statu originario. Adhuc itaque, ut tibi persuderes, quis communio primæ non amplius subsistit, inutilem esse tantam ejus discussionem.

§. 67.

Si quis in communione primæ in iis locis, ad quæ accedit, videt ædes a nemine inhabitatas, aut quæ plures habitatores recipere possunt: in iis habitandi jus habet; quamdiu ipsi opus visumque fuerit. Etenim in communione primæ etiam res artificiales, adeoque etiam ædes (§. 505. part. 1. Jur. nat.) sunt communes (§. 19.), toti nempe generi humano (§. 9.), eorumque usus non magis patet iis, qui eas extruxerunt, quam alii cuicunque (§. 32.): eodem tamen tempore, quo alius easdem inhabitat, nemo alius licite pretendere potest, ut eas sibi inhabitandas cedat (§. 35.). Quamobrem patet, si quis in iis locis, ad quæ accedit, videt ædes a nemine inhabitatas, quod eas licite inhabitare possit. Quod erat primum.

Porro si in communione primæ usum rei, quem actu facis, adhuc alii participare possunt; quo minus volentes participant, impedire non debes, sed participatio promiscue omnibus volentibus concedenda (§. 40.). Quamobrem si ædes plures habitatores recipere possunt, in iis habitandi jus habet in communione primæ, quicunque ad ea loca, in quibus extructa sunt, accedit. Quod erat secundum.

Denique in communione primæ uniuscujusque judicio relinquendum, in quantum usus rerum sit necessarius & quanta sit indigentia sua (§. 43.). Quamobrem

Ædium
ubique
extructarum
usum in com-
munionem
primæ.

mobrem ubi ad alia loca accedens ædes, quas vacuas videt, inhabitat; eas inhabitare potest, quamdiu visum fuerit. *Quod erat tertium.*

§. 68.

Simplicitas vite simplex dicitur, in qua homines rebus pure naturalibus maxima saltem parte contenti non appetunt cibum ac potum, nisi quatenus ad famem explendam & sitim restringendam sufficit, nec veste utuntur, nisi quæ contra injurias tempestatum eos defendit, aut in climate mitiori nudi incedunt, nec nisi in casis humilibus ac tuguriolis quiescunt.

Simplicitatem vite in Scythis describit *Justinus* lib. 2. cap. 2. Hominibus, inquit, inter se nulli fines, neque enim agrum exerceant: nec domus illis ulla, aut tectum, aut sedes est, armenta & pecora semper pascentibus, & per incultas solitudines errare solent. Uxores liberofque secum in plaustris vehunt, quibus coriis imbrum hiemisq; causa tectis pro domibus utuntur. Aurum & argentum non perinde ac reliqui mortales appetunt. Lactis & melle vescuntur. Lanæ usus ac vestium ignotus; quanquam continuis frigidibus utuntur: pellibus tamen ferinis aut murinis utuntur. Geminam vite simplicitatem hodiernum observare licet in Hottentottis Africæ progenie, nec deest exempli gemina in extremis septentrione. Iltiusmodi quoque vite simplicitatem olim fe-

sti sunt Indorum sapientes, cujus exemplum memorari dignum recenset *Arrianus* lib. 7. Cum enim *Alexander M.* aliquem eorum sibi adjungi optaret, incredibilem in eis laborum tolerantiam admiratus; inter eos natu maximus, *Dandamis*, respondit, neque se ad *Alexandrum* venturum, neque aliis ut irent permisurum. Se enim etiam Jovis esse filium, perinde atque *Alexander*, neque ulla re ab *Alexandro* egere: is enim, quæ haberat consentium esse. Nichil se expectere eorum, quæ *Alexander* largiri posset; sed nec timere quidem, ne ita, quæ possideret, prohiberetur. Quamdiu enim viveret, Indorum regionem tempestivos sitis anni paribus fructus ferentem ipsi sufficere. Notandum vero, Indorum sapientes incessisse nudos, adeoque nullam ipsis vestium curam fuisse.

§. 69.

Quanta sit indigentia in vita simplicis. In simplicitate vite homines paucis indigent. Quoniam enim cibum ac potum non appetunt, nisi qui fami explendæ ac siti restringendæ sufficit (§. 68.), huic autem aqua, illi quæ sponte nascuntur abunde sufficiunt; ad alendum corpus paucis admodum opus habent homines in simplicitate vite. Jam vero qui in ea persistunt, aut nudi incedunt, aut corpus non vestiunt, nisi quantum ad idem contra tempestatum injurias tegendum sufficit (§. cit.), veluti pellibus ferinis (not. §. 68.); vestitus adeo gratia paucis opus habent. Denique in casis humilibus ac tuguriolis quiescunt (§. 68.), aut Scytharum more in plaustris corio tectis. Habitationis adeo causa paucis opus habent. Cum ad vitam tolerandam præter cibum ac potum, vestem, quæ corpus in climate immitiori adversus injurias tempestatum defenditur, & locum, in quo quiescit ac somno indulgetur, nulla re alia sit opus; qui in simplicitate vite persistunt, paucis admodum indigent.

Hinc intelligitur, quid sibi velit illud perulgatum: Natura paucis contenta. Respicit nimirum vite simplicitatem, qualis fuit Scytharum & prætorum sapientum in India (not. §. 68.). Quantum vero ab hac simplicitate abeat nostra vivendi ratio, equilibet per se patet, qui utramque inter se conferre voluerit. Simplex ista vita propius accedit ad vitam animantium brutorum, ut adeo in eis imaginem ejusdem conspiciatur deus. Vescuntur ea sponte nascentibus, nec cibum appetunt, nisi quantum ad famem explendam sufficit. Sitimque restringunt.

Veste nullis opus habent, cum natura corpora satis muniverit adversus injurias tempestatum, loca, ubi tuta quiescunt, facile ubivis reperiant, ut adeo nullis opus habeant ædibus. Et si natura talia non offerre, ipsamet sibi arte ac industria ea parant, quæ usus exigat necessarium. Ita videmus aves sibi construere nidos, quibus ad foras excludendos & educandos opus habent. Ratio adeo vivendi brutorum cum simplicitate vite hominum convenit. Quædammodum itaque hæc paucis indigent; ita etiam homines in simplicitate vite non multis habent opus.

§. 70.

Si homines in simplicitate vitæ perfruuntur, ob communionem primævam non multum metuenda sunt bella. Etenim in simplicitate vitæ homines contenti sunt civitate ac potu, qui ad famem explendam & sitim restringendam sufficit, vestemine utuntur aut nulla, aut ea, quæ corpus contra injurias tempestatum defendit, nec nisi in casa humili facile paranda quiescunt contenti rebus pure naturalibus, maxima saltem ex parte (§. 68.). Cum adeo non modo perpauca sint, quibus indigent homines, quamdiu in communione primævam persistunt, verum etiam ea ubivis abundanter offerat natura absque illorum industria atque arte; raro contingere potest, ut quis alterum impediat vel impedire conetur, quominus rebus utatur communibus, prouti ipsi opus fuerit. Quoniam igitur in communione primævam, quæ præter usum rerum corporalium necessarium jus in eas aliud non novit (§. 21.), neque iustum, neque iniustum datur bellum, nisi ubi quis alterum ab usu rei communis actuali vi depellere conatur (§. 38. 39.); quamdiu homines in simplicitate vitæ persistunt, ob communionem primævam non multum metuenda sunt bella.

Quoniam in simplicitate vitæ paucis admodum indiget homo (§. 69.) & non est cur ejus rei usum in singulari prætentat, qua actu utitur alter, aut ut vi eandem eripiat. Neque enim deficit altera, qua ipse uti potest. Unde nulla ratio est, quæ bellum sudeat iniustum (§. 49.), nec belli iusti causa ponitur (§. 52.). Communio adeo primævam, quamdiu in simplicitate vitæ persistitur, rarius patit bella. Quod si hic prolixioribus esse liceret; idem multa

adhuc evidentius ostendi poterat, ubi expensum ante fuisset, quantum vitiorum ignorantia cum simplicitate illa sit conjuncta, & quarumnam virtutum exercitium sit in ea facile: sed nec nullum est in tantis ambigebat jam descendere, nec eas præsentis instituti ratio apprime exigit. Ne tamen quis dubitet utrumque esse verum, quod hic sumitur; ad animum tantummodo revocet, quæ de Scythis refert *Justinus* lib. 2. c. 2.

§. 71.

Si genus humanum multiplicatur, res pure naturales simplicitati vitæ non sufficiunt. Etenim nostro, quo vivimus, tempore in Europa genus humanum multiplicatum est. Equis veteri nostrum est, qui nesciat, etiamsi agri ubivis exercentur & horti colantur, si sterilitates contingant, ea, quæ terra profert, non sufficere hominibus? Quodsi adeo ponamus, per universam Europam nullos exerceri agros, nec hortos coli, ut sponte nascentibus tantummodo vescendum sit; nemo non fatebitur, hæc tantæ hominum multitudini, quæ nunc est, non sufficere. Quamobrem cum, quas terra sua sponte edit, res pure naturales sint (§. 503. *part. 1. Jur. nat.*); si genus humanum multiplicatur, res pure naturales non sufficiunt victui & amictui eorundem, consequenter nec simplicitati vitæ.

Nemo a nobis exigat, ut calculo definiamus, quantum ad simplicitatem vitæ homini uni necessaria sint, & quantum sit sponte nascentium proventus in regione quadam inculta, ut inde probabiliter colligatur, quanta foret sponte nascentium copia apud nos, agricultura & horticulura, immo omnia œconomia rurali neglecta ut hinc porro determinetur, quanto hominum numero apud nos sponte nascentia sufficerent: ut denique ostendatur hominum nunc viventium numerum hunc longe superare. Quamvis enim istiusmodi probatio magis convenire videatur sententiæ philosophicæ, magis etiam satisfacere ponantur evidentibus allentis solitis & ea tamen

nec facilis est, nec hic loci necessaria, ubi sumere licet, quæ levi attentione ad ea, quæ ipsimet experti sumus, & adhuc experimur, cognoscuntur. Ipse sane *Euclides* notiones communes sumit domesticas utriusqueque experientia confirmandas, ut ex his tanquam principis demonstret, quæ ad Geometriam & Arithmeticeam pertinent. Quidni etiam nos in *Jure naturæ* demonstrando sumamus, quæ domesticæ experientie nobis offert, si ad eam animo attendere velimus? Probationem serupulosam ostentationis ingenii magis inserviturum, quam assensui extorquendo necessarium esse, haud obscure intelligitur.

D 2

§. 72.

An res pure naturales? & visa simplicitati sufficiant.

§. 72.

*Quando
nam ea exi-
gat res in-
dustriales.*

Multiplicato genere humano vitæ simplicitas exigit res industriales. Multiplicato enim genere humano res pure naturales simplicitati vitæ non sufficiunt (§. 71.); adeoque terra tantam earum copiam non producit sua sponte, quanta omnibus sufficit (§. 503. part. 1. Jur. nat.). Necessè igitur est, ut opera sua rerum necessarium proventum multiplicare studeant homines. Quoniam res industriales sunt, quas natura non nisi interveniente opera humana producit (§. 504. part. 1. Jur. nat.); evidens omnino est, multiplicato genere humano vitæ simplicitatem exigere res industriales.

Immo non alis de causis homines de agris exercendis & hortis in usum œconomicum colendis, de re item pecuscia sciendis cogitare cœperunt, quam quod sponte nascens simplicitati eorum vitæ non amplius sufficere animadvertent, genere humano multiplicato. Immo videas Scythas, etsi per incultas solitudines errare solitos in summa vitæ simplicitate rei tamen pecuarie

opæram dedisse (not. §. 68.); manifesto indicio, sponte nascens ipsis non sufficere, quavis adeo non multiplicatus esset eorum numerus, quemadmodum hodie in nostris oris humano genus multiplicatum videmus, quippe ubi nullæ sunt solitudines incolæ, quæ incolis desistuntur.

§. 73.

*An vitæ
simplicitas
sufficiat ad
vitam
commoditatem
& jucunditatem
vitæ.*

In simplicitate vitæ necessitati vitæ tantummodo prospicitur, nulla propemodum simplicitas est cogitatio de ejus commoditate ac jucunditate. Etenim in simplicitate vitæ homines non appetunt cibum ac potum, nisi quatenus ad famem explendam & sitim restinguendam sufficit, nec utuntur veste, nisi quæ contra injurias tempestatis eos defendit, aut in climatibus mitioribus prorsus nudi incedunt, nec nisi in casibus humilibus ac tuguriolis quiescunt (§. 68.), consequenter eos unice tangit corporis sui conservandi cura. Patet igitur, quod in simplicitate vitæ tantummodo vitæ necessitati prospiciatur. *Quod erat unum.*

Porro quoniam in vitæ simplicitate rebus pure naturalibus maxima saltem ex parte contenti sunt homines (§. 68.), ac vitæ tantummodo necessitati prospiciunt *per demonstrata*, experientia autem docemur, naturam sua sponte non offerre ea, quæ ab actionibus nostris omnem molestiam remonent, & ex quibus veram, aut saltem innocuam percipere licet voluptatem, præterea casæ humiles & tuguriola non comparanda veniunt cum ædibus comode ac pulchre extrudis, quales ignorat vitæ simplicitas (§. 68.); in vitæ simplicitate homines parum tangit cura omnem ab actionibus suis molestiam removendi & voluptate, qua frui licite poterant, fruendi. In ea igitur nulla propemodum est de vitæ commoditate ac jucunditate cogitatio (§. 465. 470. p. r. Jur. nat.). *Quod erat alterum.*

Quæ ad vitæ commoditatem & jucunditatem faciunt, non esse negligenda, non modo alias demonstravimus (§. 466. 471. part. 1. Jur. nat.); verum etiam natura indicat, quid homini conveniat, dum non modo necessitati, sed & commoditati brutorum animantium prospexit. Consulit necessitati, quatenus sufficienti copia offert unicuique bruto propriis alimenta, sine quibus conservari non poterant. Consulit commoditati ipsi organorum structura, quæ talis præcisè deprehenditur, quæ ad eorumdem usum in capiendis cibo ac potu aliisque eo aut alio sine edendis actionibus requiritur. Ita in avibus deprehendimus rostra ex præcisè figura ac magnitudine, quæ cibo ipsorum capiendo conveniat, ut scilicet comode capi possit. Per

naturam suam ipsis inest industria, quæ ad com-
moditatem nonnulla faciendâ opus est. Exemplo
sunt aves, quarum unaqueque commodum sibi
nidum loco comode extruit, quando eodem
modo opus habet. Exemplo etiam sunt stragæ,
dum rete suum muscarum capiendarum causa
perficiunt. Prostant exempla aliis insectorum,
quæ ex virisummi de Reaumur historis insecto-
rum peti poterant. Sed de hisce nobis agendum
erit in Teleologia. Consulit vero etiam natura
jucunditati vitæ, quatenus singulis brutis
concessit arma ad corpus suum defendendum,
& vestium dedit, quo corpus adversus aeris
injuriis munitur, consequenter doloris ac mo-
lestiæ sensum ab his abesse vult. Jucunditati adeo
vitæ brutorum providet natura, quantum est in
ipsa

ipsa cadit. Quamobrem falluntur, qui in vita brutorum nullam commoditatis ac jucunditatis rationem haberi arbitrantur. Abiit sacem, ut quis sibi persuaderet, naturam magis prospexisse brutis, quam hominibus, ne desint ad vitam conservandam eamque commode ac jucunde de-

gendem necessariis: Isignita enim hominibus est eas animæ facultates præter aptis corporis organa, quarum legitimo usu obtineri potest, quicquid non modo vitæ necessitas, verum etiam commoditas & jucunditas exigit.

§. 74.

Si homines omnes in simplicitate vitæ persistunt, artes & scientias parum excolunt. Etenim in simplicitate vitæ tantummodo prospicitur necessitati vitæ, nulla propemodum de eius commoditate ac jucunditate cogitatio est (§. 73.). Quoniam itaque illi sufficiunt res pure naturales (§. 68.), nec ea industriales exigit, nisi in nimium multiplicato genere humano (§. 72.); nulla ipsis ratio est, cur de rebus arte parandis, adeoque artificialibus cogitent (§. 505. part. 1. Jur. nat.). Artes igitur parum excolunt. *Quod erat unum.*

Scientiarum & artium cultura neglecta in vita simplicitate.

Scientiarum culturam esse nullam, ignoratis aut neglectis artibus omnibus, etsi non adeo pronum sit ostendere, quamdiu scientiarum & artium mutua a se invicem dependentia non fuerit perspecta; hic tamen doceri potest, quantum præsentis instituto sufficit. Cum nihil sit sine ratione sufficiente, cur potius sit, quam non sit (§. 70. Ontol.); ratio etiam aliqua adesse debet, cur homines, quos omnium scientiarum ac artium rudes supponimus, de scientiis excolendis cogitent & quæ eos, ubi hæc cogitatio animum subit, ad easdem excolendas invitet. In simplicitate vitæ homines contenti sunt rebus pure naturalibus (§. 62.), nec has curant, nisi quatenus eorum usus vitæ necessitati servit (§. 73.). Quoniam paucis admodum indigent (§. 69.), & multa in rerum natura vident, quorum nullus ipsis est usus; forsitan sagacior aliquis quæriverit, quo sine reliqua a natura producantur, & curiosior sollicitus esse potest, quomodo Sol, Luna & astra reliqua moveantur in cælo, ut stans temporibus ad pristina redeant loca; immo quænam sint meteororum per vias redeuntium causæ. Prima igitur cogitatio de Astronomia & Physica incidit. Hinc etiam videmus Astronomiam antiquissimis temporibus ubique gentium fuisse excoltam, ubi scientiis aliquis honor esse cœpit, ac deinde de causis rerum naturalium eas fuisse sollicitas. Enimvero observationes exigit Astronomia absque instrumentorum subsidio non comparandas, sine quibus nullus datur, nec sperandus est in ea progressus. Quamdiu adeo arte parari nequeunt instrumenta, vana est de Astronomia excolenda cogitatio, quam admiratio parit. Quam multas vero artes supponat instrumentorum astronomicorum constructio, nemo ignorat, nisi qui nunquam perpendit, quamnam causarum serie actus rerum artificialium determinetur. Si quis in causas rerum naturalium earundemque usum latentem inquirere voluerit, usu facultatum cognoscendi pollere debet, qui homini naturalis non est, sed ipso earum usu acquirendus, quem necessitas quædam exigit, ut adeo veluti sponte sua elici videatur. Quamobrem dubium non est, quin primum homines de vitæ commoditate cogitare cœperint molestiam ab actionibus suis remoueri (§. 465. part. 1. Jur. nat.), sicque ad artium culturam fuerint adducti, qua facultatum cognoscendi usus aliquis fuit obtentus, ad Astronomiam primum, deinde & Physicam excolendam adhibitus non sine omni prorsus successu, donec ipsa sui continuatione successive fuerit perfectus. Patet itaque, antequam artes manuarum fuerint excoltæ, nullam quoque fuisse scientiarum culturam. Quare cum homines, quamdiu in simplicitate vitæ persistunt, artes parum excolunt *per num. 1. quamdiu in eadem persistunt, scientias quoque parum excolunt. Quod erat alterum.*

Ne quæ hic dicuntur in perversum sensum se habent, unum alterumque moneri consuevit ducimus. Notandum itaque est, nos in præsentibus, ubi de statu originario agimus, quæ sit hominum

minum fuerit necesse est, cum primi existero cœperunt in hisce terris, supponere totum humanum genus omnium scientiarum ac artium rude, nec res ullas in coexistentes præter eas, quæ natura sua sponte productæ, hoc est, pure naturales (§. 60; part. 1. Jur. nat.). In hac hypothefi nihil sumitur, quod sit a veritate alienum. Antequam enim supponat homines in terra existentes, præter res pure naturales nullæ in ea exsistentes concipi possunt, quæ ipsorum industriae ac artium debentur hoc est, artificiales & industriales nullæ (§. 504, 505, part. 1. Jur. nat.). Ipsa natura homines perinde ac animantia bruta ducuntur ad usum earum rerum, quibus vitæ necessitati prospiciatur. Usus autem sibi nullus in potestate est nisi rerum pure naturalium. Quamobrem hæc quaeritur, quænam ratio ipsos impulerit, ut de rebus artificialibus & industrialibus cogitare cœperint, & ad scientias ac artes excolendas animum appulerint. Ratio ista petendi omnino est ex statu originario, qualis fuisse concipitur, cum primum cœperit humanum genus. Quilibet adeo facile perspicit, quamdiu res pure naturales suffecerant, nullam hominibus fuisse rationem, cur de rebus naturalibus operis sua multiplicandis cogitarent, adeoque non ante rebus industrialibus ullum concedi posse locum. Arce quæ parantur, commoditati vitæ socijunctitati ejusdem inserviant. In statu originario nulla dari potest ratio, cur de rebus artificialibus cogitare cœperint homines, quam sensus molestæ actiones quasdam ipsorum comitans ob defectum rerum artificialem: cui quomodo mederi possent cogitare cœperunt natura ingenio & sagacitate ceteros vincentes. Similiter in statu originario, quo sensu non perceperunt res alias præter pure naturales, nulla alia datur, immo ne fingi quidem potest ratio, quæ cupidinem sciendi exciterit in animis hominum, quæ admiratio orta ex consideratione eorum, quorum usus ignorabant: id quod dudum signum fuit ab eis, quibus debetur pervulgatum illud: Propter admirari cœperunt homines philosophari. Nullum

vero in statu originario fuit objectum, ad quod animum adverterent, præter sidera cæli & corpora partialia in Tellure una cum meteoris. Quamprimum vero rebus industrialibus operam navare cœperunt, propior jam aderat ratio, cur de motu solis ac stellarum cognoscendo essent solliciti. Unde non mirum, quod Astronomia primo omnium fuerit exulta. Videmus adeo, quæ a nobis dicta sunt (§. 71, 73, 74.) factis sibi consistere. Quodsi antiqui satis de vestigiis studiniibus status humani generis monumenta profertent & nullus dubito, quin singulis, quæ diximus, a posteriore quoque confirmaretur. Quamvis vero hisce adminiculis destituerent, manifesta tamen indicia deprehendimus in iis gentibus, quæ a vitæ simplicitate parum recesserunt. Exempli loco paulo ante adduximus Scythas, quos *Justinus* describit. Non exercebant agros: lacte & melle vescerantur, per incultas solitudines errare soliti. De rebus adeo industrialibus non cogitantur, multo minus ipsæ operam navarant, quia pure naturales in illa vitæ simplicitate sufficiebant. Eadem de causâ lætæ ipsi usus ac vestium ignotus erat, quod pellibus ferinis ac marinis utebantur, quia rebus naturalibus sufficientibus de artificialibus non cogitabant. Et dum justitiam in genis cultam, non legibus, ipsæ tribuit *Justinus*, & naturam quosdam mores quosdam illis dedisse affirmat, quod Græci longa spemurum doctrina præceptive philosophorum consequi non potuerint; unde hinc intelligitur, eos de scientiarum cultura parum fuisse sollicitos. Unicum exemplum cum sufficiat ad ea confirmanda, quæ a nobis dicta sunt: cur de pluribus sane laborare non est. Nullum igitur dubium superest, artes & scientias in eo, in quo nunc sunt, statu nondum extituras fuisse: siquidem ad nostram ætate tempora totum humanum genus in istius simplicitate vitæ persistisset. Alia vero longe quaestio est, num hodie, qui in vitæ simplicitate unus persistit, arte ac scientia præstare possit sibi. Sed cum ea in præsentem nihil nobis negotii.

§. 75.

Quando in communitate primaeva nulla metuenda sunt bella, nec metuendum est verum industrialium & artificialium defectus. Si in charitate mutua persistunt homines, etiamsi in simplicitate vitæ non persistant, nulla in communitate metuenda sunt bella, nec metuendum est verum industrialium & artificialium defectus. Quoniam enim charitas virtus est, qua alios diligimus tanquam nos metipsos (§. 620. part. 1. Jur. nat.), alterum vero tanquam se ipsum diligit is, cui constans & perpetua est voluntas felicitatem alterius promovendi, hoc est, omni studio id agendi, ut alter sit felix, ac ea vendi, ne fiat infelix (§. 617. part. 1. Jur. nat.); si in charitate mutua persistunt homines, unusquisque ad alterius felicitatem pro virili confert, quod potest, & consequenter in communitate primaeva, in qua usus rerum necessarius unicuique patet, prout cuique opus est (§. 27.), & unicuique laborandum communis utilitatis gratia, nemini oriandum (§. 41.), unusquisque vero eo defungitur debet labore, quo maxime opus est, & quem recte perficere valet (§. 42.), nemo alterum quocunque modo impedit, ne rebus utatur, prout ipsi opus viderit, communis utilitatis gratia lubentissime laborat, eoque defungitur labore, quo maxime opus habent omnes, & quem rectius alio labore & rectius quam alii perficere

perficere valet. Quamobrem cum in communione primæva non oriantur bella nisi quatenus quis quocunque modo impeditur, ne rebus utatur, prout ipse opus fuerit (§. 57. & seqq.), & res industriales interveniente opera humana a natura (§. 504. part. 1. Jur. nat.), & res artificiales arte humana producantur (§. 505. part. 1. Jur. nat.); si homines in charitate mutua persistunt, nulla in communione primæva metuenda sunt bella, nullus metuendus est rerum industrialium & artificialium defectus. *Quod erat unum.*

In simplicitate vitæ tantummodo prospicitur vitæ necessitati, nulla propemodum est de ejus commoditate ac jucunditate cogitatio (§. 73.). Enimvero cum homines non modo operam dare debeant, ne desit sufficiens copia rerum necessariorum, sed etiam ne desit utilium & voluptuaria, sive industrialium, sive artificialium (§. 511. part. 1. Jur. nat.), quamdiu vero in mutua charitate persistunt, omnes simul in communione primæva huic obligationi pro virili satisfaciunt *per demonstrata*; quamdiu in mutua charitate persistunt, nec ullus in communione primæva metuendus est defectus rerum utilium & voluptuaria, consequenter earum, quæ ad vitam comode ac jucunde transigendam requiruntur (§. 500. part. 1. Jur. nat.), etiam si in simplicitate vitæ non persistunt. *Quod erat alterum.*

Non est quod objicias, singi statum, qui dari nequit. Neque enim affirmamus, statum istum pro presenti humani generis conditione possibilem esse. Sed hoc tantummodo quaeritur, quid in tali statu evenire debeat, ubi res omnes fuerint communes, nec in simplicitate vitæ persistant homines, sive si possibilibus ponatur, sive impossibilibus. Interest autem nosse, qualis esse debeat hominum status, ut in communione rerum omnium singuli vitam comode ac jucunde transigere possint, & ne communitio degeneret in statum indigentis, quo vitæ ac ne vitæ quidem suppetunt quæ ad vitæ necessitatem requiruntur. Rara omnino est charitas, qua quis alterum quemvis diligit tanquam seipsum & eodem studio quaerit quæ alteri prosunt, quo quæ sibi, nullo facto inter se ac alios discriminet. Hac charitate indubii fuerunt primi christiani, nec alia causa eos impulit, ut omnia, quæ singuli habebant, ad Apostolos deferrent in communem massam redigenda, unde singulorum necessitati provideretur, prout cuique opus foret Act. II. 44. 45. Primorum christianorum communitio cum ex sincera charitate proficere, & usus adeo communitio continuus esset ejus exercitium, simulque signum infalli-

bile virtutis in animis latens; Patres Religiosorum sanctissimam illam disciplinam appellaverunt, & ideo in Ordinis Religiosorum eandem introduxerunt, ut non modo ipsa charitatis exercitium redderetur familiare, sed fœdus etiam exemplo charitatem docerent ceteros eoque ad eandem excitarent. Charitas lege naturali præcepta (§. 62. part. 1. Jur. nat.), quæ cum a natura proficiscitur (§. 135. part. 1. Phil. præf. univ.), non absolum videri potest, quod natura etiam res omnes tam pure naturales (§. 24.), quam industriales & artificiales sint communes (§. 29.). Lex naturæ vult homines mutuo amoris vinculo copulari, quos ipsa naturæ auctor Deus, ut non nisi conjunctis viribus eam consequi valeant perfectionem, quæ in ipso cadit (§. 220. p. 1. Phil. præf. univ.). Quod si adeo legi naturæ convenienter viverent homines, rerum omnium tam naturalium, quam industrialium & artificialium communitio nihil haberet incommodi, nec bellum mutuis animis præberet. Communitio itaque primæva, qualem depinximus in anterioribus, custodiæ legum naturalium maxime convenit, & per eam ac cum ea subsistit.

§. 76.

Si homines in simplicitate vitæ persistunt, nondum multiplicati in nimium in communione præsertim primæva nullum rerum affluxum appetunt, multo minus autem aurum atque argentum. Etenim si in simplicitate vitæ persistunt, rebus admodum paucis indigent (§. 69.), quæ nondum in nimium multiplicato genere humano pure naturales sunt (§. 71.), adeoque a natura sponte sua offeruntur (§. 503. part. 1. Jur. nat.): in communione autem primæva earum usus necessarius unicuique patet, prouti cuique opus est (§. 27.), nec res ullæ sunt singulorum, communes omnes (§. 24.). Præterea vitæ tantummodo necessitati prospicitur in vitæ simplicitate, nec ulla de ejus commoditate ac jucunditate cogitatio est (§. 73.). Quamobrem nulla prorsus ratio est, cur homines, rerum multatam affluxum, argentum præsertim ac aurum cui sit usui ignorantes, rerum

*Continetia
quando ob-
tinat in
communitio-
ne prima.
ut.*

rerum affluxum, aurum inprimis ac argentum appeterent (§. 56. *Ontol.*). Quando itaque homines in simplicitate vitæ persistunt, in nimium nondum multiplicati in communiōne præsertim primæva nullum rerum affluxum, multo minus autem aurum & argentum appetunt (§. 70. *Ontol.*).

Quilibet in seipso experitur; se rem nullam appetere, cuius usum ignorat. Equis appetit herbas in pratis sponte nascentes, quarum nullus ipsi est usus? Quis appetit lapillos in arena jacentes, quorum nullum percipit usum? Quis inficiatur ranis, quas esui esse posse ignorat, aut a quarum esu abhorret? Postquam rebus, quarum datur aliquis usus, pretium statuum est: inter usus etiam referendi debet, quod ex his locupletiores fieri possimus, etsi nulli nobis fiat usus. Hæc vero ratio non locum habet in

communiōne primæva: immo nec dominiis introductis, quamdiu ob vitæ simplicitatem permutuioni soli locus est, emtio venditio ignoratur. Quamvis vero idem eodem modo sese habet, quamdiu homines in simplicitate vitæ persistunt, sive in communiōne vivant, sive aliqui saltem proprii habeant; in communiōne tamen primæva abundat ratio, propter quod nulla proprietatis cogitatio hominum animos subire potest, & natura ubivis sponte offert quod unicuique opus est.

§. 77.

Communiō primæva Si homines nondum in nimium multiplicati, absque charitate subsistere potest primæva communiō in vitæ simplicitate: si vero in nimium multiplicentur, communiō quando ab. subsistere nequit, ne quidem in simplicitate absque charitate, immo nec subsistere posse chari. test, nondum in nimium multiplicato genere humano, absque charitate, si vitam te subs. quoque commode ac jucunde transigere velint. Etenim quamdiu genus humanum non multiplicatur in nimium, res pure naturales simplicitati sufficiunt, non amplius sustentur, ubi in nimium fuerit multiplicatum (§. 75.). Quoniam itaque natura sua sponte unicuique offert, quibus ad vitæ necessitatem sustentandam opus habet (§. 503. part. 1. *Jur. nat.*); nemo ad amplificandam rerum necessariorum copiam quicquam conferre tenetur, adeoque nemini laborandum communis utilitatis gratia in communiōne primæva (§. 29.), consequenter ne in ea desit rerum necessariorum copia, necesse non est ut unusquisque alios diligat tanquam semetipsum (§. 617. part. 1. *Jur. nat.*). Quoniam itaque charitas virtus illa est, qua quis alterum diligit tanquam seipsum (§. 620. part. 1. *Jur. nat.*); in communiōne primæva, quamdiu homines in nimium nondum multiplicati in simplicitate vitæ persistunt, charitas huc non facit, ne quis sit rerum necessariorum defectus, consequenter absque charitate eadem persistere potest. Quod erat primum.

Quodsi vero genus humanum multiplicetur, vitæ etiam simplicitas res industriales exigit (§. 72.), consequenter ut natura res necessarias tanta copia producat, quanta necessitati vitæ omnium sufficit, homines operam suam huc conferre tenentur (§. 504. part. 1. *Jur. nat.*), agros & hortos usui œconomico destinatos colendo (§. 507. part. 1. *Jur. nat.*), consequenter laborandum (§. 512. part. 1. *Jur. nat.*). Enimvero in communiōne primæva omnibus laborandum communis utilitatis gratia (§. 41.) & unusquisque eo defungi debet labore, quo maxime opus est, & quem recte perficere valet (§. 42.), cumque communiō primæva sit in statu originario (§. 11.), in quo homines omnes liberi sunt (§. 144. part. 1. *Jur. nat.*), in laborando nemo dependet ab alio homine, sed a se ipso (§. 153. part. 1. *Jur. nat.*), consequenter ipsius iudicio relinquendum, num sibi laborare conveniens existimet, ac quo labore defungi velit. Quamobrem cum communis utilitatis gratia sua sponte sit laborandum, & quidem non suus, sed aliorum subinde unice intendendus sit usus per demonstrata; unusquisque in communiōne primæva, multiplicato genere humano, etiamsi in simplicitate vitæ persistat, ad aliorum felicitatem promte conferre debet, quod potest, consequenter homines ceteros omnes diligit necesse est tanquam semetipsum (§. 617. part. 1. *Jur. nat.*). Virtus illa charitas est, qua homines alios diligimus tanquam nosmetipsos (§. 620. part. 1. *Jur. nat.*). Patet itaque multiplicato in nimium

mum genere humano, etiamſi in ſimplicitate vitæ perſiſtat, communiōnem primævam abſque charitate ſubſiſtere non poſſe. *Quod erat ſecundum.*

Denique ſi in vitæ ſimplicitate non perſiſtitur, in qua tantummodo proſpici- tur vitæ neceſſitati (§. 73.), & artes ac ſcienciæ parum excoluntur (§. 74.), ſed de vita etiam commode ac jucunde degenda cogitatio eſt: rebus quoque utilibus & voluptuariis opus habent (§. 500. ſol. part. 1. Jur. nat.), ipſarumque rerum neceſſarium major requiritur varietas (§. 499. part. 1. Jur. nat.). Experi- entia in eo, quo nunc vivimus, ſtatu obvia conſtat, naturam ſpes utiles ac voluptuarias non ſua ſponte producere tanta copia, quæ ſufficiat omnibus, im- mo eas maxima parte indutriæ ac arti hominum deberi. Quamobrem etiamſi non in nimium multiplicetur genus humanum, ſi in communiōne primæva re- ocedatur a vitæ ſimplicitate, hominibus ſingulis utilitatis communis gratia labo- randum eſt & ſinguli non ſuum, ſed aliorum plerumque intendere debent uſum. Unde porro eodem, quo ante modo n. 2. conſicitur, communiōnem primævam non poſſe ſubſiſtere abſque charitate, genere humano in nimium non multipli- cato, ſi in vitæ ſimplicitate non perſiſtat. *Quod erat tertium.*

Charitas eſt lege naturali omnibus præcepta ſit, rara tamen avis eſt in hiſce terris. Et quamvis maior humani generis concepi non poſ- ſit felicitas, quam quando omnium animi cha- ritate uniantur, ut totam humanum genus ſit una quaſi perſona & corpori aſſimiletur, cujus ſingula organa dum agunt quod ſuum eſt, toti corpori bene eſt; & pauci tamen ſunt, qui hoc capiunt. Quoniam itaque communiō primæva non ſubſiſtere poteſt abſque charitate, ſi non modo neceſſitati, verum etiam commoditati & jucunditati vitæ proſpicendum, eſt genus hu- manum non fuerit multiplicatum; nemo non intelligit, quam parum conveniat communiō primæva ſtatu præſenti generis humani, ut adeo vana ſint illorum conſilia, qui communiō- nem univerſalem introducere intendunt ſeu primævam rerum omnium communiōnem revocare conantur, & dominus præſens ſublatis. Adeo pa- rum convenit primæva communiō ſtatu præ- ſenti, ut, quando demonſtratur, in communiō- ne primæva omnibus utilitatis communis gratia eſſe laborandum, omnes etiam res indutriales & artiſianales communes eſſe debere, na ut nis poſſit uti unuſquiſque, prout ipſi opus fuerit, nec

jure potior ſit, cujus indutriæ & arti res de- beatur, quam alius quicumque, hæc omnis adeo abſona videatur, ut viz ſibi a riſu temperare poſſint bene multi. Aut enim animum avertunt a charitate, quæ eſt poſſibilem facit; aut cha- ritate perfectam omnibus animis inſillari non poſſe perpendunt, conſequenter eam nonniſi in hypotheſi impoſſibili poſſibile agnoſcunt, adeoque inter ideas Platonicas referunt. Que- quid ſit, mox tamen conſtat, nos non ſine ratione hanc de communiōne primæva traſta- tionem doctrinæ de dominio præmiſiſſe, immo præmiſiſſe debuiſſe. Ceterum abſit, ut primæ- vam illam communiōnem univerſalem, quæ to- tius generis humani eſt, aut, ſaltem hominum, regiones quaſdam meolentium, in quibus ipſi cum aliis gentibus, apud quas dominia rerum introducta ſunt, nullum eſt commercium, cum communiōne particulari certas ejuſdem inter alios homines, quibus dominia ſunt, degentes in eandem cenſum referas & ex hoc de illa ju- dicium ſeras. Magnam enim inter utramque in- tereſſe diſtinctionem, ut promiſſe ab una ad al- teram non valeat argumentatio.

§. 78.

In vitæ ſimplicitate homines tantummodo corporis conſervandi, nullam vero ani- mam perficienda rationem habent. Quamdiu enim in vitæ ſimplicitate perſiſtunt, contenti ſunt famem explèviſſe & ſitim reſtinxiſſe, corpus utcumque contra injurias aeris muniviſſe, & in loco ab imbris tuto quieviſſe (§. 68.), vitæ tantummodo neceſſitati proſpicientes (§. 73.). Patet adeo, quod nonniſi corpo- ris conſervandi curam habeant, de anima autem perficienda artes & ſciencias minime excolentes (§. 74.) nullam præſens habeant cogitationem.

Experientia propoſitionem præſentem factis ſuperque confirmat. Videmus enim adhuc hodie, gentes a vitæ ſimplicitate parum reedentes traſa rerum omnium ignorantia laborare & ab eo facultatum animæ uſu procul abeſſe, qui apud gentes cultiores obſervatur, ubi artes ac ſcienciæ excoluntur. Cavendum vero etiam hic

Wolſi Jus Naturæ Tom. II.

eſt, ne perſonas ſingulares inter gentes cultio- res degentes aut etiam inter incultas, quibus cum cultioribus commercium eſt, & vitæ ſim- plicitatem aſſectantes, atque gentes integras in ſimplicitate vitæ perſiſtentes, nec cum aliis gen- tibus cultioribus commercium quoddam habentes in eandem cenſum referas; neque enim ab illis

E

ad

*Neglectus
anima pro-
ficienda in
ſimplicitate
vitæ.*

ad has valet argumentatio; cum ingens admodum discrimen inter utrasque intercedat. Supponitur hic totum humanum genus perflitere in vitæ simplicitate & nihil adhuc artium, ni-

hil scientiarum ulli innovisse; & quid ex hac hypothesis sequatur, quales sint homines in hoc statu disquirimus.

§. 79.

An vita simplicitas conveniat cum lege naturali.

In Vita simplicitate homines non satisfaciunt obligationi suæ naturali. In vitæ simplicitate homines tantummodo corporis sui conservandi, nullam vero animæ perficiendæ rationem habent (§. 78.). Enimvero lege naturali præcipitur, ut officia erga animam & quoad statum externum cum officiis quoad corpus conjungantur (§. 170. part. 1. Jur. nat.), & cura corporis cum neglectu animæ ac status externi conjuncta improbat (§. 171. part. 1. Jur. nat.). Quoniam itaque obligatio, quæ a lege naturæ venit, naturalis est (§. 141. part. 1. Phil. præf. univ.); in vitæ simplicitate homines non satisfaciunt obligationi suæ naturali.

Non negamus; curam corporis conservandi esse obligationi naturali conformem (§. 349. p. 1. Jur. nat.), & hominem cibum ac potum nonnisi sanitatis conservandæ gratia appetere debere (§. 408. part. 1. Jur. nat.), nec nisi ea quantitate, quæ corpori conservando sufficit (§. 403.

part. 1. Jur. nat.), consequenter quatenus hoc faciunt qui in simplicitate vitæ perflunt, eos obligationi naturali satisfacere. Enim vero obligatio naturalis latius extenditur: cetera igitur qui negligit, eidem minime satisfacit.

§. 80.

Prima natura dicuntur ea, ad quæ animalia sua natura feruntur. Unde quænam sint prima nature patet, si ad primas animalium, imo etiam hominum, simul atque nati sunt, actiones animi advertimus.

Stoici prima nature distinxerunt in homine ab iis, quæ ea consequuntur, quando usu rationis pollet, quemadmodum videre est apud Ciceronem lib. 3. de finib. bon. & mal. Et respectu primorum nature ipsa etiam animantia bruta juris nature quadam peritia censentur l. 1.

ff. de J. & J. quasi brutis insit natura notitia quædam eorum, quæ ad prima nature faciunt. Et quatenus prima illa nature: hominibus ac brutis communia sunt; imago quædam juris nature etiam in brutis conspicitur.

§. 81.

Quoniam animalia, simulatque in lucem edita sunt, cibum ac potum appetunt, non aliunde edocta se defendunt, & ubi ad generandum apta sunt, ea faciunt; quæ ad generationem atque educationem fetus necessaria sunt, prima nature sunt conservatio & defensus sui, generatio & educatio prolis, seu conservatio sui, status sui ac speciei suæ.

Quod animantia bruta aliunde non edocta faciunt ea, quæ ad prima nature spectant; exemplis facile docetur, & dadum docere veteres. Si pullus ex ovo exclusus a gallina ovis incubante removetur, granula milii objecta rostro statim colligit, quamvis hoc nondum fieri viderit ab alio. Erucæ ex ovulis exclusæ foliola recentia arborum statim depascunt, etsi non viderint ab alio. Quomobrem cum cibo ac potu, seu alimentis corpus conservetur; hinc patet animalia bruta natura ad sui conservationem ferri. Galenus jam observavit, animantium quodque eo ad sui tutelam uti, quo maxime valet. Vitulos nondum enatis cornibus ea parte

minari, ut hinc Lucretius argute cornus nota prius vitulo dixerit, quam-frontibus existat, & equuleos nondum firmatis unguibus calcitrare & castellos dentibus nondum robustis moritare. Unde denuo patet, bruta animantia non aliunde edocta facere, quæ fieri necesse est sui defendendi causa. Nec multa attentione opus est, ut observes, brutis esse perfectum coeundi modum, etsi coitum alterius nondum viderint; aves exstruere nidos, quorum structuram nemo eas docuit: quid fieri debeat in partu, canes nosse, etsi partes alterius non adfuerint. Omitto cetera, quæ ad educationem parvis faciunt. Undenam sit, ut bruta natura ferantur ad sui statu.

statusque sui se speciei suæ conservationem, & quomodo fieri possit, ut hac facientes edant actiones non edocta ab aliis; nostrum non est in præsentem disquirere. Ea enim questio ad

Physicam pertinet. Nobis hic sufficit nosse; primis naturæ non gratia esse conficta, sed vera dari.

§. 82.

Simplicitas vitæ intra terminos primorum naturæ subsistit. Etenim in vitæ simplicitate homines tantummodo corporis conservandi, nullam vero animæ perfectionem rationem habent (§. 78.); consequenter non curant nisi ea, quæ ad sui & status sui, quem natura habent, conservationem faciunt. Quod vero etiam in simplicitate vitæ generationi prolis operam navent homines, nemo est qui dubitat, nec vitæ simplicitas huic ullo modo contrariatur: quod per se patet. Quomobrem in vitæ simplicitate locum quoque habet cura conservandi speciem suam. Enimvero prima naturæ sunt conservatio sui, status sui ac speciei suæ (§. 81.). Vitæ adeo simplicitas intra terminos primorum naturæ subsistit.

Simplicitas vitæ terminis.

Primis naturæ stitit a brutis, & ab homine satisfieri potest, etiam si nullo rationis usu polleat. Simplicitas adeo vitæ non convenit homini, quia intra terminos primorum naturæ subsistit.

§. 83.

Prima naturæ cum jure naturæ consentiunt. Etenim prima naturæ sunt conservatio sui & status sui, defensio sui, & conservatio speciei suæ (§. 81.). *An prima naturæ con-* Enimvero lex naturæ hominem obligat ad corpus suum (§. 349. *part. 1. Jur. veniant* *nat.*), & integritatem omnium organorum corporis conservandum (§. 372. *part. cum juve* *1. Jur. nat.*), atque eidem jus se defendendi (§. 973. *part. 1. Jur. nat.*). Est igitur *natura* conservatio sui, & ejus, quem natura corpus nostrum habet, status sui que defensio legi naturæ conveniens. Quod vero eidem quoque conveniat conservatio speciei suæ, ostendetur suo loco. Atque adeo patet, prima naturæ cum jure naturæ consentire.

Idem etiam in genere ex ipsa primorum naturæ notione, non eundo per species, ostenditur hoc modo. Ad prima naturæ animalia & homo ante omnem rationis usum aut absque hoc usu sua natura feruntur (§. 80.), consequenter ea considerari possunt tanquam rationes finales, per quas determinantur actiones ad eadem tendentes (§. 932. *Ontol.*). Quoniam homo actiones hæc cum brutis habet communes, quæ libertate agendi destituuntur (§. 763. *Pfisch. nat.*); quin ex naturalibus æquipolleant, dubitandum non est (§. 12. *part. 1. Phil. præd. univ.*). Enimvero actiones, quæ per easdem rationes finales cum naturalibus determinantur, lege naturali præcipiuntur (§. 179. *part. 1. Phil. præd. univ.*). Actiones itaque ad prima naturæ tendentes legi naturali conformes sunt, consequenter prima naturæ cum eadem consentiunt.

Inde est, quod homines in simplicissime vitæ facientes ea, quæ primis naturæ conveniunt (§. 81.), faciunt quoque juri naturæ conformia sunt, sed non ea intentione, ut legi naturæ voluntatem suam submittant ac obligationi suæ naturali satisficiant. Similiter & bruta, quatenus primis naturæ conformiter vivunt, faciunt, quæ juri naturæ conveniunt, non tamen quis conveniunt, ut ideo non opus habeant juris naturæ notitia, quæ nec in ipsa cadit. Quomobrem non proprie intelligendum est, quando

Ulpianus affirmat naturam jus naturæ omnium animalium docuisse & ea hujus juris peritis censeferi. Quo sensu autem hoc accipiendum sit a doctrinis in Horis Subsecutivis Ann. 1729. *tributum. n. 2 §. 2.* Ceterum hanc jam uberius intelligitur, quod in simplicitate vitæ non satisfaciunt homines obligationi suæ naturali. Est enim faciunt nonnulla, ad quæ naturaliter sunt obligati, non tamen faciunt ideo, quia ad hoc faciendum sese obligatos agnoscunt.

An deus
virtutis co-
gnis in
simplicita-
te vite.

In vite simplicitate non est cognitio virtutis. Etenim in vite simplicitate homines intra terminos primorum nature subsistunt (§. 82.): quæ quoniam cum jure nature consentiunt (§. 83.), aliqua quidem faciunt perinde ac animalia bruta, quæ juri nature conveniunt, non tamen ideo quia eidem conveniunt, nec ea intentione, ut obligationi suæ naturali satisficiant (not. §. 83.), quemadmodum nec ceteroquin cogitant, quomodo obligationi suæ naturali, præsertim quoad animam (§. 78.), satisficiant (§. 79.). Enimvero cum virtutis sit habitus actiones suas legi naturali conformiter dirigendi (§. 321. part. 1. Phil. præf. univ.); ubi sunt, quæ juri nature conveniunt, non quia eidem conveniunt, nec ea intentione, ut obligationi naturali satisfiat, immo de actionibus suis legi naturali conformandis parum cogitatur, ibi nulla virtutis cognitio est. In vite igitur simplicitate cognitio virtutis non est.

Probe hic tenendum, quod supra jam annotavimus (not. §. 74.), nobis hic sermone esse de toto humano genere in simplicitate vite persistente, vel natione aliqua integra, cui cum suis gentibus cultioribus nullum est commercium. Sane de Scythis commemorat Justinus lib. 2. c. 2. quod nulla ipsi fuerit virtutis cognitio, quos simplicitati vite deditos fuisse sa-

pra monuimus (not. §. 68.). Sed nulla hic foret Justini autoritas, nisi ratione corroboraretur, cum judicio, quod discursivum vocamus in Logicis, cognitionem virtutis denegat, non verofactum sensu percipiendum narret. Nemo igitur temere reprehendat, quod ea rationibus evincamus, quæ fide veterum monumentorum constare poterant.

§. 85.

Qualis ho-
ni. & mali
notio in pri-
mæva sim-
plicitate.

In simplicitate vite non alia homini boni notio est, quam quod bonum existimet, & mali quod a tedio sive molestia vel dolore liberat, adeoque malum, quod tedium sive molestiam creat aut dolorem parit. Etenim in vite simplicitate homines rebus pure naturalibus contenti maxima saltem parte, non appetunt cibum ac potum, nisi quatenus ad famem explendam & sitim restinguendam sufficit, nec veste utuntur, nisi quæ contra injurias tempestatum eos defendit, aut in climate mitiori nudi incidunt, nec nisi in casibus humilibus aut tuguriolis quiescunt (§. 68.). Facile adeo patet, quod averfentur ob sensum molestum, qui ex fame ac siti est, & quem injuriæ tempestatum creant, famem, sitim, injurias tempestatum. Enimvero quoribus quid averfatur, id nobis representamus tanquam malum, etiam si sensitiva fuerit averfatio (§. 893. Psych. empir.). In simplicitate adeo primæva non alia mali notio est, quam quod tedium sive molestiam creet, aut dolorem pariat. Quod erat unum.

Appetunt vero cibum ac potum, ut a fame ac siti liberentur, vel eandem evitent; appetunt vestes, appetunt quietem in casibus humilibus, ut ab injuriis tempestatum sint liberi & lassitudo sedetur. Quamobrem cum nobis tanquam bonum representemus, quod appetimus, etiam si appetitus fuerit sensitivus (§. 893. Psych. empir.); patet in simplicitate vite bonum censei, quod a tedium sive molestia & dolore nos liberat. Quod erat alterum.

Habent homines in simplicitate vite notionem mali positivam, quatenus molestiam ac dolorem ex nonnullis percipiunt: sit boni nonnulli negativam, quatenus id censetur bonum, quod a malo nos liberat; vel idem areet. Propositioni prægens fecundum principium est distincte explicandi, quomodo animalia bruta & homines ante rationis usum suæ nature serantur ad appetendos primis nature convenientia, ut nulla requiratur de conservatione sui ac speciei suæ

cogitatio, consequenter nulla opus sit notitia inihi, quod animal seipsum & speciem suam conservare debeat, quodque habeat jus adversus vim conservationi oppositum se defendendi & quæ sunt principia illa Juris nature, quod hominum ac animalium proprium appellari solet. Atque vi hujus ipsius propositionis porro adhuc clarius intelligitur, quod in propositione præcedente evicimus, in vite simplicitate non esse cognitionem virtutis, nec virtutis amore

paucis contentos esse homines. Immo hinc tandem intelligitur, quid sciendum sit de illa Stoicorum opinione, quod prima naturæ antecedat omnem voluptatis notionem, quæ de causâ appetitio eorum, quæ ipsi conformia sunt, non videtur subselle legi appetitui generali. Unde amorem quandam naturalem superius tanquam antiquari cuiusque infirmum commentum sunt, qui sit stimulus sui conservandi ac speciei suæ.

Stoicis vero vix condonandum videtur, quod in negativa boni notionem, qualem in vitæ simplicitate obtinere ostendimus & cui convenienter determinatur primæ omnium hominum ac animalium appetitiones, acquiescentiam in praxi morali nonnisi de vitanda molestia, non vero de percipiendâ voluptate animi cogitaverint. Ceterum hæc obiter: suo enim loco de hæc ex infirmo agendum.

§. 86.

In simplicitate vitæ actiones humanae determinantur juxta hanc regulam: Quæ Lex naturæ molestiam vel dolorem creant, vitanda; quæ avertunt, aut inde nos liberant, faciendæ. In vitæ enim simplicitate non alia erat hominibus notio mali, quam quod molestiam vel dolorem creet, nec boni alia, quam quod a molestia vel dolore liberet (§. 85.). Quod vero tanquam bonum cognoscimus, id appetimus (§. 89. *Psych. empir.*); quod tanquam malum, id averfamur (§. 590.) *Psych. empir.*). Patet itaque in simplicitate vitæ actiones humanas determinari juxta hanc regulam: Ea esse vitanda, quæ molestiam vel dolorem creant; faciendæ vero, quæ avertunt, aut inde nos liberant.

Hæc regula videtur in simplicitate vitæ lex naturæ ipsi hominum animis natura inscripta. Fallit tamen, si universaliter intelligatur de omni molestia in casu molestiæ innocuæ (§. 286. *part. 1. Phil. pract. univ.*), quæ apparens tan-

tummodo est; non vera. Ubi vero verant ab apparente seu innocua distinguere noveris, non satisfacit, cum in notionem boni negativa subsistat, nec ad positivum extendatur (*not. §. 85.*).

§. 87.

In vitæ simplicitate plerorumque, si non omnium vitiorum ignorantia est. In vitæ simplicitate homines una viventes actiones suas determinant juxta hanc regulam: Quæ molestiam vel dolorem creant, vitanda; quæ avertunt, aut inde nos liberant, faciendæ (§. 86.). Quamdiu in vitæ simplicitate persistunt, necessitati tantummodo vitæ prospiciunt, de commoditate vero ejusdem ac judicant non cogitant (§. 73.), & neglectis artibus ac scientiis (§. 74.), corporis solum conservandi, nullam vero animæ perficiendæ rationem habent (§. 78.). Quamobrem regula ista agenti imponere nequit, ut, quod malum est, appeteret sub ratione boni, vel etiam, quod bonum est, averfaretur sub ratione mali. Quamdiu itaque malum non allicit appetitum sub ratione boni, nec bonum averfationem ciet sub ratione mali; ignoratur, quoniam sint actus legi naturæ contrarii (§. 153. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quoniam itaque vitium consistit in habitu actiones suas ratione contraria determinandi, quam lege naturali præscribitur (§. 323. *part. 1. Phil. pract. univ.*), evidens est in simplicitate vitæ si non omnium, saltem plerorumque vitiorum esse ignorantiam.

Vitiorum ignorantia in vitæ simplicitate.

Ignorantiam vitiorum Scythis tribuit ob vitæ simplicitatem *Justinus* lib. 1. c. 1. & eam plus in ipsis profectile affirmat, quam in Græcis virtutis cognitionem. Ex demonstratione propositionis præsentis non modo liquet, ignorantiam vitiorum ob vitæ simplicitatem recte tribui Scythis; verum etiam per eandem patet ratio, cur in ea vitiorum cognitio nulla ipsis esse poterit. Probe autem tenendum est, nos hic loqui de ignorantia simplici, quam vocant Scholastici, non vero de composita, quæ cum errore eadem est. Nimirum vi propositionis præsen-

tis in simplicitate vitæ nullam esse hominibus notionem vitiorum contenditur (hoc enim est, quod simpliciter ignoratur); non vero defenditur, quod per errorem vitiosus scdus non habuerint pro salibus. Si notio aliqua vitiorum hominibus in simplicitate vitæ persistentibus esse deberet, aut eam haberent a priori, aut a posteriori. A priori habere nequeant, neque enim scientias excolunt (§. 74.), immo nec intellectum perficiunt (§. 78.). Frustra igitur affirmatur, ipsis aliquam vitiorum notionem a priori venire potuisse (§. 438. *Psych. empir.*).

No.

Neque etiam a posteriori vitia cognoscere ipsis datur, quia in simplicitate vitæ deest actus virtuosos parandi occasio, quemadmodum quivis facile admittit, qui tantummodo cogitat, in simplicitate vitæ hominem paucis contentum esse, quæ unicuique abunde suppeditat natura, omnesque esse æquales & eodem vivere modo. Quodsi Philosophia moralis jam exaret, in quæ vitiatorum origo demonstranda venit: multo adhuc clarius ostendi posset, quamdiu homines in primæva communitate viventis in vitæ simplicitate persistunt, vitiatorum deesse fomitem, consequenter vitia exulare, nec fieri posse, ut eorum hominibus ulla sit notio a posteriori.

Quoniam vero nec virtutis cognitio est (§. 84.) vitia una cum virtute exulant, si non omnia, pleraque certe. Non tamen ideo boni sunt, qui mala non faciunt, quod deest faciendi occasio, & quod ignoti nulla sit cupido. Secus enim & bruta laudem mereremur, quæ tamen nemo laudaverit, nec laudum capacia iudicaverit. Id demum virtutis est ac laudem mereri, si a vitis abhorretur ob eorum, quam cognoscis, turpitudinem virtutis amore? Absit adeo, ut vitæ simplicitatem, de qua nobis in presenti sermo est, ob vitiatorum ignorantiam vitæ cultiori præferas.

§. 88.

Quando in primæva communitate non nil fiat contra charitatem. Si in communitate primæva in vitæ simplicitate persistunt homines, nulla fere ipsis ratio est, cur edant actus charitati contrarios, aut eidem contrarii orientur affectus, non in nimium multiplicato genere humano. Etenim in vitæ simplicitate homines tantummodo corporis conservandi rationem habent, animæ autem perficiendæ nullam (§. 78.), & vitæ tantummodo necessitati prospicitur, nulla propemodum est de ejus commoditate ac jucunditate cogitatio (§. 73.). Non modo paucis indigent homines (§. 69.), sed etiam nondum multiplicato genere humano rebus industrialibus non indigent (§. 72.), pure naturalibus contenti (§. 68.). Quamobrem homo unus raro indiget ope alterius, cumque omnes eodem modo vivant & eodem fruantur jure (§. 3. 9.), nulla sane ratio est, cur unus alterum se existimet feliciorum, consequenter nullus tristitiæ locus est ob felicitatem alterius, adeoque nec invidia locum habet (§. 705. *Psych. empir.*).

Quoniam itaque charitas virtus est, qua alios diligimus tanquam nosmetipsos (§. 620. *part. 1. Jur. nat.*), consequenter constantem & perpetuam exigit voluntatem alterius felicitatem promovendi, hoc est, omni studio id agendi, ut alter sit felix, ac cavendi, ne fiat infelix (§. 617. *part. 1. Jur. nat.*); patet omnino in communitate primæva, quamdiu homines in nimium nondum multiplicati in simplicitate vitæ persistunt, nullam fere ipsis esse rationem, cur edant actiones charitati contrarias, aut cur eidem contrarii orientur affectus.

In eo statu, quem supponimus in propositione præsentem, nulla vera occasio ad charitatis exercitium homines invitat, immo vix reperire licet in eodem; per quæ idea charitatis in animi hominum suscitetur, ut adeo quemadmodum vitatum ceterarum, ita hujus quoque tam eximie virtutis nulla sit cognitio (§. 84.). Nemo de charitate cogitat. Accedit, quod ob notio-nem boni nonnisi negativam (§. 85.) nec felicitatis notio ab omni defectu libera sit (§. 636. *Psych. empir.*), sine qua tamen quid sit charitas non intelligitur (§. 617. 620. *part. 1. Jur. nat.*). Quemadmodum vero nulla propemodum occasio est charitatem exercendi; ita nec facile datur aliqua eidem contrarios actus edendi. Si Philosophia moralis jam prostraret, qualem animo conceptam tenemus, multo evidentiùs ac uberius hæc omnia demonstrari poterant. Etenim vero cum nunc in contenti esse debeamus, quæ unicuique domestica experientia suggerit: ad confirmandam propositionem præsentem hæc annotasse sufficit. Quoties videmus homines actus

charitati contrarios edentes vel affectibus eidem adversis indulgentes; inquirendum tantummodo est in rationem tam illorum actuum, quam horum affectuum, seu cur istos edant, hæc indulgant. Nemo non deprehendet statim absque ulla difficultate, rationem non esse aliam, quam inæqualitatem quosdam opes, honores seu dignitates & vivendi modum. Inæqualitas ista profus cessat in communitate primæva, quæ in statu originario obtinet, quamdiu in simplicitate vitæ persistunt, nec in nimium multiplicatur genus humanum, ut industrialis sus quid conferre debeant singuli ad communem utilitatem, pro uti abunde perspectum est, qui anteriori animo probe comprehendit. Cessat itaque ratio, cur charitati contrarios actus edant homines, & cur adversis eidem affectibus indulgant. Non tamen propterea dici potest, quod in eo, quem supponit præsens propositio, statu homines sese diligant mutuo tanquam seipos: nam nil facere contra charitatem non idem est ac facere, quod est charitatis.

§. 89.

Si homines in vitæ simplicitate non persistunt; in communiõne primæva praxis charitatis difficilis est, ac facillime oriuntur affectus eidem contrarii. Quodsi enim homines a simplicitate vitæ recedunt, non solum vitæ necessitati prospiciunt, verum etiam vitam commode ac jucunde transigere volunt (§. 73.), nec corporis tantummodo conservandi, verum etiam animæ perficiendæ rationem habent (§. 78.). Quamobrem non modo rerum necessariarum major requiritur varietas (§. 499. part. I. Jur. nat.); sed & utilibus ac voluptuariis opus est (§. 500. 501. part. I. Jur. nat.). Quoniam itaque experientia in eo, quo nunc vivimus, statu obvia constat, naturam res utiles ac voluptuarias non sua sponte producere tanta copia, quæ sufficiat omnibus, immo nec res necessarias omnes; eadem industriæ ac arti hominum debentur, consequenter ut prostant res industriales ac artificiales (§. 504. 505. part. I. Jur. nat.), omnibus hominibus laborandum est (§. 512. part. I. Jur. nat.). Enimvero in communiõne primæva omnibus laborandum est communis utilitatis gratia (§. 41.) & eo unusquisque defungi debet labore, quo maxime opus est, & quem recte perficere valet (§. 42.). Quamobrem si contingat, alium tanto labore defungi vel non posse, vel nolle, quo tu defungeris, vel defungi labore, qui tibi alio minus necessarius videtur, adeoque eundem non tantundem conferre existimas ad communem utilitatem, quantum a te confertur; cum tamen hoc non obstante rerum industrialium & artificialium usus eidem non magis pateat quam tibi (§. 32.), immo earundem usus proportionetur ipsius indigentia (§. 33.), ut adeo & plurium, & earum, quæ usu non consumuntur, diuturnior usus eidem sit concedendus; nemo non facile assequitur, quot & quantæ hinc oriuntur querelæ de labore alterius, quod & affectet usum indigentia suæ proportionatum, qui potius labori communis utilitatis gratia perlato proportionandus videbatur, in æstimando valore ejus non omnibus consentientibus. Unde porro intelligitur, quantæ hinc oriuntur contentiones, & quod potentiores facile vi impedire conentur, quo minus eum, quem usu indignum judicant, ab eodem arceant. Hæc omnia esse contraria constanti ac perpetuæ voluntati omni studio id agendi, ut alter sit felix, ac cavendi, ne sit infelix, adeoque dilectioni (§. 617. part. I. Jur. nat.), consequenter etiam virtuti, quæ alios diligimus tantamquam nosmetipsos, hoc est, charitati (§. 620. part. I. Jur. nat.), nemo non intelligit. Abunde igitur patet, si homines in simplicitate vitæ non persistunt; in communiõne primæva praxin charitatis admodum difficilem esse. *Quod erat primum.*

Si homines in vitæ simplicitate non persistunt, in communiõne primæva iis, qui amore vitæ commode ac jucunde transigendæ & artium ac scientiarum ducti nulli labori parcunt, iis displicet, quod alii, quos rebus communibus uti, prouti ipsi opus esse videtur (§. 27. 43.); vel otientur, vel non satis laborem *per demonstrata*. Enimvero si quod in altero observatur, quod displicet, odium oritur (§. 677. *Psych. empir.*). In communiõne igitur primæva facile oriuntur odia. Si quis alterum videt vel prorsus otiantem, vel suo judicio non satis laborantem, vel non merentem labore suo eum, quem sibi vindicat, rerum usum; quin eum indignum judicet jure communibus utendi, prouti ipsi opus videtur, quo una cum ceteris fruatur, qui non modo labore sese magis defatigant, vel plus conferunt earum rerum, quæ ad vitæ commoditatem ac jucunditatem faciunt, vix ac ne vix quidem fieri potest. Quoniam itaque invidia oritur, si alterum indignum judicamus bono, quo fruatur (§. 714. *Psych. empir.*); in communiõne primæva, si homines in simplicitate vitæ non persistunt, facile invidia oritur. Iisdem modis ubi contingit alterum uti re industriali & artificiali, qua tu uti volueras, & quæ industriæ vel arti tuæ debetur, cum tu ipsi eandem eripere vel ab ea apprehendenda vi depellere non debeas (§. 36. 43.), facile injuriam tibi fieri existimabis (§. 859. part. I. Jur. nat.), jus quoddam præla-

Charitatis
quoniam lo-
cus sit ho-
minibus
a simplici-
tate vitæ
recedenti-
bus.

prælationis in usû rei; quæ industriz vel arti tuæ debetur, tibi competere optinatus. Quamobrem cum ira nascatur ex opinione injuriæ nobis factæ (§. 862. *Pfych. empir.*); in communiõne primæva, a simplicitate vitæ recentibus hominibus, ita facile exandescit animus. Et quoniam ira cum cupiditate vindictæ conjungitur (§. 872. *Pfych. empir.*); vindictæ etiam cupidini locus est. Affectus hoscæ charitati contrarios esse, vix opus est, ut multis demonstretur. Ne tamen precario hoc sumissemus videamur; pauca saltem indigitanda sunt. Charitas jubet alterum diligere tanquam seipsum (§. 620. *part. i. Jur. nat.*), adeoque constanter ac perpetuo omni studio in id entis, ut alter sit felix, ac cavere, ne fiat infelix (§. 617. *part. i. Jur. nat.*), consequenter voluptatem percipere ex alterius felicitate (§. 904. 558. *Pfych. empir.*). Enimvero qui alterum odit ex ejus infelicitate voluptatem percipit (§. 661. *Pfych. empir.*), qui invidia laborat, ex alterius felicitate tridium percipit (§. 705. *Pfych. empir.*); ira cum cupidine vindictæ conjuncta (§. 872. *Pfych. empir.*), in id, quod malum alteri est, fertur (§. 871. *Pfych. empir.*), consequenter quod tridium ipsi creat (§. 569. *Pfych. empir.*), adeoque infelicem eundem reddit (§. 637. *Pfych. empir.*). Apparet adeo affectus, quos in communiõne primæva facile oriri posse ostendimus, charitati contrarios esse. *Quod erat alterum.*

Qui homines supponit, quales sunt; non quales esse debeant, ei nos in evincenda propositionis præsentis veritate abunde satisfecisse existimamus. Adduximus enim rationes ex ipsa communiõne primæva, qualis esse debet hominibus, in vitæ simplicitate non persistentibus, petitas, cur praxis charitatis sit difficilis & cur affectus eidem contrarii facile oriuntur. An hæc sufficientes sint, anullisque in seipso quodammodo expectari poterit, si fingat se in statu communiõnis primævæ esse constitutum, & in ea obvis casus conerit cum aliis, quos in suo statu ante hæc experiri fuerit. Posterius enim necessarium nobis videtur, hæc quis plus speret de facultatibus suis, quam in eis est: id quod plerumque accidere solet, ubi nos fingimus in iis circumstantiis positos, quæ nondum actû præsentis sunt. Magna est animorum varietas, sive eos spectes quos ea, quæ natura insunt, sive quos cetera, quæ acquisita sunt. Pro hac varietate non solum variant hominum iudicia, quando appetitibus & averfabilibus serendum est iudicium, verum etiam ipsæ appetitiones at-

que averfiones; & iidem focii affectus. Mula adeo discussione opus foret, quæ nec hujus loci est, si charitatis desiderium & affectum eidem contrarium oritur rationes pro illa varietate dererminare vellemus. Diximus tanquam modo, charitatis praxin esse difficilem in hypothesi propositionis præsentis ac facile oriri affectus eidem contrarios, et hæc paucos fore arbitror, qui fieri non posse existimantur sunt, ut charitas mutis viget inter homines in eo communiõnis primævæ statu, quem vi antecederent in demonstratione propositionis præsentis summus. Neque inficit, est absolute loquendo impossibile non sit, ut mutus charitate in eo etiam statu, quem supponit præsentis propositio, usatur erga se invicem homines, id tamen pro impossibili habendam esse pro præsentis hominum conditione. Statum integritatis supponere non licet, ubi status corruptionis est, siquidem cum Theologis loqui volueris. Fingere homines, qui portare mentis angelis æquipoilent, non videtur convenire præsentis instituto.

§. 90.

Quando idem magis metuentum. Quoniam charitatis praxis difficilis in communiõne primæva, si in vitæ simplicitate non persistunt homines, & facile oriuntur affectus illi contrarii (§. 89.); utrumque multo adhuc magis metuentum est, multiplicato in nimium genere humano.

Multiplicato enim in nimium genere humano multo major rerum-industrialium & artificialium copia requiritur ad vitam commode ac jucunde transigendam. Et vix credendum est, tantam partem posse, quanta omnibus ad æque commode ac jucunde vivendum sufficit. Quamobrem hæc difficulter conjectare licet, praxi charitatis mutæ statum communiõnis primævæ, quem hic supponimus, magis utique adversari, si genus humanum fuerit multiplicatum, ita ut difficultas exercitii crescat cum numero homi-

num, quorum idem jus est ad vitæ commoditatem & jucunditatem. Querelas continuas de inæqualitate laboris & fructuionis, seu usus rerum, ac inde enatis dissensionibus, paci communi adversas, dudum allegarunt, quorquor tam communiõnem primævam, quam illam *Platoniam a Campanellis* in Republicis Solis repositam inter ea reulerunt, quæ pro præsentis hominum conditione impossibilia sunt, aut subsistere non possunt.

§. 91.

Vitæ simplicitas legi naturæ contrariatur. Etenim in vitæ simplicitate tantummodo corporis conservandi, nulla vero animæ perficiendæ ratio habetur (§. 72.), ac vitæ tantummodo necessitati prospicitur, quæ vero ad vitæ commoditatem ac jucunditatem spectant, negliguntur (§. 73.). Enimvero lex naturæ exigit a nobis omnem facultatum nostrarum usum, qui ad perficiendum animam, corpus & statum nostrum, & ad arcendum omnem ab anima, corpore & statu nostro imperfectionem requiritur (§. 173. part. 1. Jur. nat.) ac non usum prohibet (§. 174. part. 1. Jur. nat.). Hominem quoque ad vitam commode (§. 466. part. 1. Jur. nat.) & jucunde transigendam obligat (§. 471. part. 1. Jur. nat.). Vitæ igitur simplicitas legi naturæ contrariatur.

Nam vitæ simplicitas legi naturæ conveniat.

Erunt forsitan nonnulli, quibus durum videbitur, vitæ simplicitatem inierit ea referri, quæ legi naturæ contrariæ sunt. Sed hi erunt, qui ex notionibus confusi de rebus per transcensam conspectus judicare solent, non expensentes, in quoniam vitæ simplicitas, in quoniam ejus commoditas & jucunditas consistit. Eoimvero cum huic dubio jam satisfecerimus (not. §. 466. 470. & seq. part. 1. Jur. nat.); non opus est, ut, quæ ibidem legi possunt, repetamus. Quodsi objecis, in vitæ simplicitate plerorumque, si non omnium vitiorum esse ignorantiam (§. 87.), ut adeo parum locus sit actionibus, quæ legi naturæ adversantur (§. 322. part. 1. Phil. pract. univ.), atque hinc porro inferas esse eam medium vitia hî non omnia, saltem pleraque exterminandis; cogitandum quoque est, in eadem vitæ simplicitate non esse cognitionem virtutis (§. 84.), adeoque actus positivos, qui videatur legi naturæ conformes, eidem non magis convenire, quam actiones brutorum, multasque omniti legi naturæ præceptis (§. 321. part. 1. Phil. pract. univ.), quemadmodum nec actus privativi, quibus vitiosorum omnium continetur, legi naturæ respondent, qui tales actus non omittantur tanquam legi naturæ adversi, sed quia ignorantur, nec eos eodeo occasione ostenditur. Neque actus hî privativi virtuti it-

bui possunt, cum virtuosus actiones legi dissonas libenter ac libere omittere debet (§. 344. part. 1. Phil. pract. univ.). Ad actionem rectam etiam requiritur notio actionis sufficienter determinata & judicium verum de ejus malicia, si omitti debeat, (§. 189. part. 1. Phil. pract. univ.); ad actionem vero rectitudinem ipsa lege naturæ obligatur (§. 189. part. 1. Phil. pract. univ.). Facultates animæ homini datæ non sunt frustra, ut nullum eorum faciat usum; qui poris naturæ humanæ conforme est, ut, quemadmodum organa vitalia corporis sponte sua eum faciunt usum, qui ipsis convenit, ita etiam homo facultatum animæ libere faciat eum usum, quem habere possunt ac vi legis naturalis habere debent. Hinc non per omnia probari potest judicium *Justini* de Scythis lib. 2. c. 2. quod natura illis dederit, quod Græci longa sapientium doctrina præceptisque philosophorum consequi non potuerunt, cultique mores inculturæ barbaræ collatione superentur, neque facti ex vero dicitur, simplicitatem vitæ esse medium exterminandæ vitia, cum simul exterminetur virtus. Alia vero questio est, quantum hominibus in simplicitate vitæ ab in-vite ætate persilientibus imputari possint defectus, quos per demonstrata arguit lex naturæ: quam hic nostram non facimus.

§. 92.

Quoniam vitæ simplicitas legi naturæ contrariatur (§. 91.); juxta legem naturæ actiones nostras determinare obligamur (§. 131. 135. part. 1. Phil. pract. univ.), hæcque obligatio necessaria & immutabilis est (§. 142. part. 1. Phil. nat.); in vitæ simplicitate hominibus non est persilendum.

An in vitæ simplicitate hominibus persilere liceat.

Loquimur hic de hominibus in universum omnibus simul sumtis aut gente quodam, cui cum aliis cultioribus nullam est commercium.

Nec vitæ simplicitatem aliter interpretari convenit, quam fert definitio supra allata (§. 68.) & qualem observamus in gentibus incultis.

§. 93.

Si quis in communiione primæva ad usum necessarium futurum res quasdam, quas An in comprehendit, servat, eas ipsi eripere non licet. Si tamen res, quas servat, usu non nunquam consumuntur, interea temporis, quo ipse iisdem non utitur, earum usum aliis communiione

Wolffii Jus Naturæ Tom. II.

F

cedere

quodam in
futurum
usum ser-
vari possint.

cedere tenetur. Etenim in communione primæva usus rerum unicuique patet, prout ipsi opus est (§. 27.), indigentia ipsius proportionatus (§. 33.), & uniuersusque iudicio relinquitur, in quantum usus rerum sit necessarius & quanta sit indigentia sua (§. 43.). Quamobrem si cui videtur usus quarundam rerum necessarius in futurum, quin usus futuri gratia res istas apprehendere, consequenter in eandem seruire liceat, dubitandum non est. Enimvero si quis usus necessarii gratia rem quandam manu apprehendit, nemini licet eandem ipsi invito eripere (§. 36.). Ergo nec res eripere licet, quas quis in communione primæva ad usum necessarium futurum seruat. *Quod erat unum.*

Porro in communione primæva rerum omnium usus necessarius promiscue patet omnibus (§. 19.), nec quisquam ab eodem arceri potest (§. 20.), & ubi re quadam uteris, non uteris tanquam tua, sed tanquam communi (§. 37.), consequenter etiam ubi eandem seruas usus futuri gratia, non seruas tanquam tuam, sed tanquam communem. Quamobrem quod rem quandam in usum futurum seruas, eo ipso non tollitur jus alterius. Quodsi ergo interea temporis re ista, quam in futurum usum seruas, uti possit, cum usu non consumatur, *per hypothesin*, eidem is omnino concedendus. *Quod erat alterum.*

Equidem non ignoro, quibusdam hoc potest videri proprietatem introduci in communione, quis ab usu ejus rei, quam quis apprehendit, excluduntur ceteri omnes ac idem restringitur non nisi ad unum, eum scilicet, qui usus presentis vel futuri gratia rem quandam apprehendit; minime tamen hoc inde sequitur. Neque enim solum jam *Gratius* lib. 2. cap. 2. §. 2. recte observavit, quod talis usus universalis juris sit vice proprietatis quæ quod quisque arripuerit, id ei eripere alicui nisi per injuriam non poterit; verum etiam nos supra ostendimus, quod in communione primæva nemo utatur rebus tanquam suis, sed tanquam communibus (§. 37.): id quod clarius conspicitur in iis rebus, quæ usu non consumuntur & quarum usum plures alii participare possunt. Si quæ enim usu non consumuntur, finito rerum usu, alius quicumque iisdem licite uti potest, nec is, qui usus ante fuerat eum ab eandem usu arceri potest (§. 33.), & si res in usum futurum aservatur, interea temporis ejus usum alii quicumque concedere tenetur, qui futuri usus gratia eam apprehendit, *vi presentis*. Si vero alii

usum participare velint, participatio omni vobis leni permittenda (§. 40.). Nullum vero foret jus utendi competens unicuique, nisi idem exerceere valeret, consequenter si alteri liceret impedire usum rei, quæ eodem consumitur, & sibi vindicare, vel ejus, quæ usu non consumitur, usum eodem tempore præterdediticite possent. Neque enim rei natura patitur, ut rei, quæ usu consumitur, usum plures simul actu faciant, aut, si usu non consumitur, eodem faciant tempore (§. 34.). Distinguedum est inter jus & exercitium juris, quod in actu consistit. Jus universale esse potest, etsi actus non sit nisi singularis. Quando autem de proprietate sermo est, non queritur, num idem actus eodem tempore non possit esse nisi unus; sed an jus, hoc est facultas moralis edendi illius modi actus (§. 156. *part. I. Phil. pract. univers.*), uni soli competat. In priori casu physice impossibile est, ut eadem re, quæ usu consumitur, utantur plures, ea autem, quæ usu non consumitur, utantur simul eodem tempore (§. 34.); in posteriori autem moraliter impossibile est, ut eadem utantur plures, prout ipsi opus videtur.

§. 94.

In communione primæva incolis cujusque regionis excurrere licet in regionem quamcumque aliam ut inde petant res, quarum usus ipsi necessarius; si vero earum appertent in eam regionem, quam ipsi incolunt, omnium usibus ibidem promiscue patent, prouti cuique opus fuerit. Etenim in communione primæva res omnes per totum terrarum orbem communes sunt (§. 24.) & nemo ab usu earundem arceri potest (§. 20.). Quamobrem rerum, quæ dantur in regione quacunque, usus non modo patet incolis ejusdem regionis, verum etiam hominibus quibuscumque aliis in aliis regionibus commorantibus, nec quisquam eorum ab eandem usu arceri licite potest. Quodsi ergo homines aliam regionem incolentes excurrant in aliam, ut inde petant res, quarum usus ipsi necessarius est; hoc ipsis facere licet. *Quod erat unum.*

Res, quæ ex regionibus aliis afferuntur in alias, in quibus non nascuntur æquipollent iis, quæ natura non nisi interveniente opera humana producit, adeoque industrialibus (§. 504. *part. I. Jur. nat.*). Enimvero in communione primæva

primæva

maxima rerum industrialium usus non magis patet iis, quorum industria ex debentur, quam alii cuiuscunque (§. 32.), prouti ipsi fuerit opus (§. 27.). Ergo si quis in communione primæva ex regionibus aliis apporet res in aliam, in hac earum usus non magis ipsi patet, quam alii cuiuscunque regionis illius incolam, prouti unicuique opus fuerit. *Quod erat alterum.*

Paradoxum, immo absurdum hoc videtur nostris moribus, ubi sensus proprietatis occupavit hominum animos, ut eidem e diametro contraria sensus, quem dicunt, communi repugnare arbitrentur. Neque enim acuminis suo discernunt, undenam sit illis repugnantis. Absurdum adeo videtur, magno favore aliunde illata sistorum non minus, quam suo usui destinata esse debere, ita ut unus cuiusque indigentia usum actualium determinet. Enimvero cum ex ipsa demonstratione patet, res aliunde illatas acquiparandas esse industrialibus, non major hic difficultas est, quam quod res industriales incorporentur pure naturalibus (§. 31.), ut cum pure naturalibus constituant communem quandam toti generi humano nullam bonorum (*see §. 11.*). In communione primæva, qua nullæ res dantur singulorum (§. 24.), aliud quid obtinere acquirit. Abiit autem ut tibi persuadeas, humanæ naturæ repugnare, ut ex aliis regionibus apporetur res in communem nullam redigendæ, ut inde provideatur indifferenter cuiuscunque proati ipsi opus fuerit. Contrarium enim loquitur praxis religiosorum (*see §. 30.*). Quod si tibi videatur votum obedientiæ & hinc pendente subiectionem liberatam voluntatis non proferi intactam relinquere, ut faciat, quod sua sponte tibi relicti non facerent sibi quidem durum, immo iniquum videtur de religiosis in universum omnibus ita sentire, quasi qual-

lus eorum infactis charitate fratrum frueretur & cum gaudio quæreret quod sistorum, non quod suum est: nolo tamen ea de re litigari cum hominibus, quorum animos affectus in transversum abripit. Ad aliud igitur exemplum provoco omni exceptione majus: Labor non magis molestus concipi potest homini præsertim erudito & qui acuminis intellectus vincit alios, quam constructio Tabularum Sinuum & tangentium atque Logarithmorum, ut de astronomiis nihil dicam. Tabularum igitur conditores eo fuerunt animo, ut utilitatis alienæ gratia multas calculorum molestias sine ullo suo commodo devorare non dubitarent. Dantur omnino homines, quorum es est indoles, ut de illis bene mereri magis ipsi volupe sit, quam propriæ utilitati vellicari: qualis animus charitati spectime convenit, & hinc naturæ lege ab omnibus exigitur. Ceterum si quis usus rei a se aliunde illate fuerit necessarius, cum eam hujus gratiam arripuerit, nemo eandem ipsi eripere licite potest, etiam si ejus usus ipsi sit necessarius (§. 36.). Non tamen hoc in casu re ista utitur tanquam ea, in quam ipsi jus quoddam potius competit, quod eandem aliunde apportet, sed tanquam communj (§. 37.), quatenus scilicet contingit ejus ipsi usum ante necessarium esse, quam alteri, aut providentiæ convenit eandem in usum certo futurum asseverari (§. 37.).

§. 95.

In communione primæva non licet incolas regionis cujusque a sede sua ex-An in compellere aliis eandem incolere volentibus. Etenim cum res omnes corporales, *communione primæva* in numero etiam in numero Terra est, commune hominum ac animalium ac *incolam* incolarum habitaculum (§. 495. 496. part. 1. *Jur. nat.*), omnium usui promiscue *omnibus* pateant (§. 19.): Terra etiam quoad habitationem promiscue patet omnibus *unius sede* omnino hominibus, ita ut unus quisque in ea sedem sibi eligere possit, *sua licite* prouti visum fuerit (§. 43.). Enimvero in communione primæva nemo alius *expellantur* usum ejus rei licite præterdit, qua tu actu uteris, eodem tempore (§. 35.), nec ab usu rerum necessario quisquam arceri potest (§. 20.). Quamobrem cum regionem, quam alij jam actu incolunt, inhabitare velle alij licite nequeunt, nec incolas sede sua expellere eo fine licet.

Non est, quod hic singas proprietatem in communione, quod in primitiva utique absurdum, quæ res nullas novit nisi communes (§. 24.). Qui tractam quandam Telluris incolunt, tum incolunt tanquam communem, non tanquam sibi propriam: cujus effectus est, ut nec alij denegent accessum in eandem regionem, ibidem commorantibus, quamvis visum fuerit (§. 66.), ut Jaris participandi usum ejus

rei, quem alij actu facit, plures vero participare possunt (§. 40.). Quod si tractus terræ consideretur tanquam res corporalis, qua jam actu utitur aliquis, nihil difficultatis erit circa propositionem præsentem. Quæ enim de usu cuiuscunque res dicta sunt, ea etiam de partibus superficiei Telluris, qua inhabitantur, intelligenda sunt, modo obtineatur, eorum usum in eo consilire, ut inhabitentur. Pullere adeo

alterum sedes, quam sibi habitaculum commodum elegit, parinde est ac pomum eripere e manibus, quod comedere jam cepit. Cum nemo non fieri debeat in communione primæva.

hoc non licere, nec affirmare licet; quod incolæ regionis eujusdam sedes pelere permisum sit aliis, qui eandem incolere volunt.

§. 96.

In communione primæva homines omnes simul non sunt nisi usuarii rerum omnium tam pure naturalium, quam industrialium & artificialium, hoc sive industria ac nione pri. arti, sive alienæ hæc debeantur. Etenim in primæva communione nemini præter usum rerum corporum alium necessarium jus quoddam in eas competere potest nisi usu. (§. 21.) & rerum industrialium & artificialium usus non magis patet iis, quorum industria ac arti ex debentur, quam alii cuicumque (§. 32.). Quoniam itaque non nisi usuarius est, cui præter jus re quadam utendi nullum aliud in eandem ipsi competit (§. 377. part. 1. Jur. nat.); in communione primæva homines omnes simul non sunt nisi usuarii rerum omnium tam pure naturalium, quam industrialium & artificialium, sive sive industria ac arti, sive alienæ hæc debeantur.

Non est, quod excipias, in communione primæva homines etiam percipere fructus rerum corporum, consequenter iidem quoque competere debere jus fruendi (§. 958. p. 1. Jur. nat.), adeoque jus utendi & fruendi simul. Dicendos

igitur esse potius usufructuarios, quam usufructuarios. Etenim jam superius (§. 21.) evicimus, in communione primæva fructus rerum tantummodo spectari tanquam res, nec quoad jus inter rema & ejus fructum tam ullam esse differentiam.

§. 97.

Quicquid in communione primæva circa usum necessarium circa res quascunque tam industriales & artificiales, quam pure naturales fit, id licitum non est. Etenim præter usum rerum necessarium in communione primæva homini nullum jus competit (§. 21.), cumque res industriales ac artificiales incorporantur pure naturalibus (§. 32.), una cum his eidem juri subjiciuntur (§. 30.). Quicquid igitur circa res quascunque tam industriales & artificiales, quam pure naturales circa usum necessarium fit, id nullo jure fit. Quamobrem cum licitum non sit, quod nullo jure fit (§. 170. p. 1. Jur. nat.); quicquid in communione primæva circa usum necessarium circa res quascunque tam industriales & artificiales, quam pure naturales fit, id licitum non est.

Habemus ideo principium faciendum discernendi quod licet ad eo, quod non licet in communione primæva. Actus nimirum omnes æstimantur ex usu rerum communione necessario. Abiit autem ut res necessarias cum usu rerum necessario confundas, consequenter rerum utilium & voluptuariarum usum, præsertim harum, damnet; quod idem foret ac ad vitæ simpliciter redire velle, in qua tamen homini-

bus non est persistendum (§. 92.). Habent nimirum etiam res utiles ac voluptuarias usum necessarium, ad hoc requisitum, ut obligationi nostræ naturali satisficiamus (§. 12.), cum ad vitam quoque comode ac jucunde transigendam obligemur (§. 466. 471. part. 1. Jur. nat.), quo usus rerum utilium & voluptuariarum facit (§. 500 501. part. 1. Jur. nat.).

§. 98.

Quoniam usus necessarius est, qui ad hoc requiritur, ut obligationi nostræ naturali satisficiamus (§. 12.), quicquid vero in communione primæva circa usum necessarium circa res quascunque tam industriales & artificiales, quam pure naturales fit, id licitum non est (§. 97.); quicquid circa eandem, fit, nec ad satisficiendum obligationi cuidam naturali facit, id licitum non est.

Videmus adeo; quomodo definiendum fit in casu quocunque dato, num actus pertinet ad usum necessarium rerum, an citra eundem fiat. Ita temporis fallendi gratia destruere res necessarias omnino actus est, qui ad hoc non requiritur, ut obligationi cuidam naturali satisfaciatur unde apparet, id licitum non esse. Similiter nimiam cibi quantitatem capere obligationi naturali repugnat (§ 400. part. 1. Jur. nat.), ad-eoque actus hic ad hoc minime requiritur, ut obligationi cuidam naturali satisfiat: unde ap-

paret nemini licere in communione primæva eatum rerum, quæ nobis alimento sunt, majorem quantitatem arripere, quam quæ corpori conservando sufficit. Nimirum est in communione primæva uniuscujusque judicio relinquendum fit, quid ipsi opus sit (§. 43.) ; non tamen propterea liberatis ab obligatione naturali, cui satisfaciendum, etiam pro arbitrio tuo res communibus utaris. Usus continetur intra obligationis naturalis limites, quos quamprimum quis transiit in abusum degenerat.

§. 99.

Omnis actus circa res obligationi cuidam nostræ naturali contrarius abusus rerum In quorum est. Abusus enim cum opponatur usui (§. 646. part. 1. Tbol. nat.); iis constare abusus ver-
debet actibus, qui illis, in quibus usus consistit, contrarii sunt. Enimvero usus rum consti-
rerum consistit in actibus, sine quibus obligationi nostræ naturali satisfacere stat.
non possumus (§. 12.) atque hoc intuitu eundem homini necessarium diximus
(§. cit.). Ergo abusus consistere debet in actibus, qui obligationi cuidam nos-
træ naturali adversantur. Patet itaque omnem omnino actum circa res obliga-
tioni cuidam nostræ naturali contrarium esse abusum rerum.

E. gr. Solius voluptatis percipiendæ gratia cibum ac potam appetere licitum non est (§. 412. part. 1. Jur. nat.). Abusus adeo cibi est, si quis

eodem non fruitur nisi voluptatis solius gratia: Idem dicendum est de vino generoso, eodem sine hausto.

§. 100.

In communione primæva nemo majorem vitæ commoditatem ac jucunditatem licite præterdit altero. Etenim in communione primæva hominibus in universum omnibus idem jus est ad res omnes corporales (§. 3. 9.) etiam industriales & artificiales (§. 29.), nec ultra usum necessarium hoc jus extenditur (§. 21.), sed quicquid præter eundem circa rem quamcunque fit, id licitum non est (§. 97.). Nemo igitur usum quandam licite præterdit, quem non æque alius quicunque præterdere possit (§. 170. part. 1. Pbil. pract. univ.). Enimvero rerum usus facit ad vitam conservandam & commode ac jucunde transigendam, ac ad animæ corporisque perfectionem quomodocunque promovendam (§. 491. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem nemo majorem vitæ commoditatem ac jucunditatem licite præterdit altero in communione primæva.

Num diver-
sum vivendi
genus
conveniat
communioni
primæva.

Diversum vivendi genus repugnat æqualitati juris in communione primæva. Atque ea ratio est, quod vitæ simplicitati maxime conveniat, quæ diversitatem non admittit (§. 68.); quamprimum autem a simplicitate vitæ recedatur, praxis charitatis reddatur dissoluta, ac affectibus ei contrariis frequens detur locus (§. 89.).

Experimur quotidie, quomodo homines alii aliorum vivendi genus asserent, ac videri velint deterioris conditionis: ut adeo nihil magis apium sit ad gignendam invidiam aliisque charitatis adversos affectus, quam diversum vivendi generis affectatio in communione primæva.

§. 101.

Quoniam in communione primæva nemo majorem vitæ commoditatem ac jucunditatem licite præterdit altero (§. 100.); si quis rebus quibusdam alios indigere novit ad vitæ necessitatem, iis uti non licet ad utilitatem & jucunditatem rerum uti. Cumque nemo non concedat vitæ commoditatem præstare nuda delectatione; licet & vo-
nec

luptuariarum obser- vanda. nec ad jucunditatem vitæ uti licet rebus, quas quis novit alios indigere ad vitæ utilitatem.

Offendimus res utiles voluptuariis, necessarias autem & utiles, & voluptuariis anteponendas esse (§ 402. p. 1. *Jur. nat.*). Quomodo itaque hæc unusquisque observare tenetur respectu sui in quocunque statu; ita idem tenere debet respectu ceterorum in communiione primæva, ubi omnes simul idem jus, quod promiscue competit singulis, unam facit personam moralem. Si quis adeo in ea communiione ad utilitatem vel jucunditatem utitur rebus, quæ aliorum necessitati serviunt ac servire debent, cum hoc pacto res necessarias veritas in utiles vel jucundas, vel etiam utiles in jucundas, utiles & jucundas necessarias, jucundas utiles antepone-

dicendus est contra id, quod fieri debet. Justitia universalis jus suum tribuit alteri quoad omnes actiones, quatenus respiciunt alios (§ 294. part. 1. *Jur. nat.*). Eisdem igitur convenit, ut in usu rerum communiium quocunque modo violetur jus alterius. Jubet ea, quomodo in omnibus aliis, ita etiam in usu rerum communiium aliorum semper haberi rationem, ne cui justitæ sint jure eo, quem nos facimus, hic aliorum querela. Ceterum necessitas vitæ hinc æstimanda est non modo quoad corpus, verum etiam quoad animum, quomodo fert rerum necessitatem definitio (§ 499. part. 1. *Jur. nat.*).

§. 102.

*Quin-
tus in
primæva
re-
rum com-
muniione il-
licitus.*

In communiione primæva non licitus est usus rerum, qui tendit ad minuendum earum numerum indigentia communi proportionatum. Homines enim operam dare debent, ne defuit sufficiens copia rerum necessariorum, utilium & voluptuariarum, sive industrialium, sive artificialium (§ 311. part. 1. *Jur. nat.*). Ergo omittere debent ea, quæ tendunt ad minuendam hanc copiam, consequenter earum numerum in communiione primæva indigentia communi proportionatum. Quamobrem si quarundam rerum usus tendat ad minuendum earum numerum indigentia communi proportionatum, quin is in communiione primæva sit omitterendus, adeoque lege naturali prohibitus (§ 163. part. 1. *Phil. pract. univ.*), consequenter illicitus (§ 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*), dupitandum non est.

Ita in communiione primæva non licet exdere arbores frugiferas propter ligni usum, si alimentorum copia non fuerit superflua, ut, quæ natura profert, omnia consumminare possint, nec quorundam annorum sterilitas compensanda sit fertilitate aliorum. Eadem de causa non

capere licet pisciculos, antequam præxim sibi natura attingerint mensam. Probet hæc notanda sunt, cum habent usum in definitio jure superiori civitatis competere usum dominiarum, legibus positivis limitandi.

§. 103.

*An in
communiione
primæva
usus quoad
jus exclu-
dat alie.
tium.*

In communiione primæva nemo excluditur a jure utendi re quacunque. Etenim in communiione primæva omnibus idem jus est in res quascunque (§ 3. 9.), iisdem nempe utendi (§ 12.), prout ipsis opus fuerit (§ 27.), nec ab usu rerum corporalium necessario quisquam arceri licite potest (§ 20.). Patet adeo in communiione primæva neminem excludi a jure utendi re quacunque.

Distinguendum est jus utendi ab usu actuali, qui in facto consistit. Jus excludit neminem quippe quod commune esse non repugnat: est usus actualis sive factum, quod non nisi unus esse potest (§ 34.), excludit ceteros omnes.

Nimirum poterant & ipsi eadem re licite uti, nisi jam alius eadem uteretur: sed ubi alius eadem jam utitur, per se patet, quod idem fieri nequeat.

*Communit
negativa
quam di-
catur.*

§. 104.

Communitio negativa dicitur, in qua res communes sunt nullius.

Ideo nimirum negativa appellatur, quia res, in quas omnibus idem jus competit, nullius sunt, ut nec omnes simul dicere possint, ea esse sua; nec unus eorum dicere queat, quod sua sit. Equidem quidam communionem negativam dici abstrahunt, quod nemini eorum, qui in communione sunt, animus sit alium quemcumque abusu eorundem rerum excludendi: immo in eo communionem primævam consistere sibi persuadent; non tamen hi jus a factis distinguunt, quod ex illo ortum trahit. Et enim si res sunt communes omnibus in universum hominibus, cuilibet eorum competit jus

utendi re quacunq;. Ac ideo prohibetur; ne quis alterum ab usu rei cujuscuq; arceat. Factum hoc redditur illicitum a jure alterius, quod eodem violatur. In nulla communionem licite ab usu rei arceatur, qui jus utendi commune habet, ab altero. Atque propterea hoc nihil facit ad separandam communionem negativam a positiva. Differentiam hanc peperit rerum nullius & propriarum, seu quæ sunt singulorum, differentiam: ut adeo negativa communio peculiariter constituit communionis speciem, quatenus res communes in ea sunt nullius.

§. 105.

Communiõ primæva negativæ est. Et eadem in communione primæva res omnes sunt communes (§. 24.), etiam industriales & artificiales (§. 29.). Nullæ earum sunt singulorum (§. 24.), adeoque nulla datur, ad quod homini cuidam soli in singulari jus proprium competat (§. 5.). Quamobrem cum res nullius sint, ad quas nemini hominum competit jus proprium (§. 6.); res in communione primævæ communes nullius sunt. Communiõ negativa est, in qua res communes sunt nullius (§. 104.). Primævæ igitur communiõ negativa est.

Communiõ primævæ negativæ qualis sit.

Patebit deinceps, e re esse, ut communiõ negativa a positiva distinguatur, ne uni tribuantur, quæ nonnisi alteri propriæ sunt. Quamobrem consultum fuit offendere, qualis communiõ sit primævæ, ne eidem tribuas, quæ communiõ nonnisi positivæ conveniunt, vel ea, quæ de primævæ demonstrata sunt, parum con-

grue ad positivam applices. Ceterum cum primævæ communiõ negativæ sit, hoc est ea, quæ natura datur, res omnes communes, sed nullas illiusfaciens; quæ de eadem quæ primævæ offendimus, de communiõne negativa accipiendi sunt.

§. 106.

Communiõ primævæ per se legi naturæ non contrariatur; sed cum eadem apprimis consentit. Quodsi enim homines in charitate mutua persistunt, etiam in vitæ simplicitate legi naturæ contraria (§. 91.) non persistant, nulla in communione primævæ metuenda sunt bella, nec metuendus est rerum industrialium & artificialium defectus (§. 75.), consequenter ratio nulla est, cur in eadem persistere non detur (§. 56. Ontol.): absque charitate autem ea subsistere nequit, ne quidem in simplicitate vitæ, multiplicato nimirum genere humano [§. 77.]. Enimvero homines ad charitatem mutuum colendam ipsa lege naturali obligantur [§. 621. part. 1. Jur. nat.]. Quamdiu itaque actiones suas juxta legem naturæ determinant, quemadmodum debent [§. 70. part. 1. Phil. præd. univ.]; nulla datur ratio, cur in ea persistere non possint, adeoque ea per se legi naturæ non contrariatur. Quod erat unum.

An communiõ primævæ legi naturæ contrarietur.

Communiõ primævæ subsistere potest, quamdiu homines in mutua charitate persistunt (§. 75.). Enimvero charitas mutua lege naturali præcipitur (§. 621. part. 1. Jur. nat.), cumque hominum nullus se statumque suum solus perficere possit, quemadmodum urget lex naturæ (§. 167. part. 1. Phil. præd. univ.), sed unusquisque aliorum indigeat auxilio, nec nisi conjunctis viribus perfectio ista obtineri possit (§. 220. part. 1. Phil. præd. univ.), & hinc unusquisque ad perfectionem alterius statusque ipsius conferre teneatur per ipsam essentiam atque naturam suam, quantum conferre valet (§. 221. part. 1. Philosophiæ præd. univ.), omnes autem simul obligentur ad perfectionem suam statusque sui conjunctis viribus promovendam (§. 221. part. 1. Philosophiæ præd. universalis) charitas autem, quæ quemvis alium diligere jubet tanquam seipsum (§. 620. part. 1. Jur. nat.), urgeat ut alterius felicitatem omni studio promoveamus (§. 617. part. 1.

part. 1. Jur. nat.), charitate nihil naturæ humanæ, consequenter legi naturæ quæ in ea rationem sufficientem habet (§. 135. part. 1. Phil. præf. univ.), convenientius dici potest. Quamobrem patet, ipsam quoque primævam communionem cum naturæ lege apprime per se consentire. *Quod erat alterum.*

Consentit utique cum lege naturæ; quod ejus custodiæ subalternum solum debet. Quamobrem nemo non consensum communionis primævæ cum lege naturali agnoscere tenetur, modo animo comprehensa tenet, quæ in interioribus demonstrata sunt, iisque principiis, quæ in parte prima tam Philosophiæ prædictæ universitatis, quam Juris naturalis evictus, animam habuerit imbutum. Quodsi communio primævæ per se legi naturæ consentiret; necesse omnino foret, ut, si homines in eadem persistere vellent, actiones sua contraria ratione determinare deberent, quam juxta legem naturæ determinare debebant. Etenimvero communio pri-

mævæ per se non obstat; quo minus homines actiones suas juxta legem naturæ determinant; quin potius murum charitatem urget, cum sine ea subsistere nequeat (§. 77.). Omnia adeo incommoda, quæ in communione primævæ locum habent, ex eo sunt, quod homines actiones suas legi naturæ convenienter determinare nolint, quemadmodum debebant. Consensus communionis primævæ cum lege naturali non tollitur, nisi ejus transgressione (§. 139. part. 1. Phil. præf. univ.). Quod vero transgressioni legi naturæ contrarium; id ipsi naturæ legi contrarium esse nequit, sed potius cum eadem consentiat necesse est.

§. 107.

An in communione primævæ persistere, aut eam imitari sit licitum. Quoniam communio primævæ per se legi naturæ non contrariatur, sed cum eadem apprime consentit (§. 106.); legi quoque naturæ non adversatur, ut in communione primævæ persistatur, aut etiam, ubi res singulorum esse ceperunt, cætus quidam hominum in eis, quæ ipsorum sunt, aut quorum usus iisdem proprius est, communionem primævam imitentur.

Patet adeo communionem primævorum Christianorum Hierosolymis, quæ imitabatur primævam (not. §. 27.), non fuisse juri naturali adversam. Et similiter cum communio religio-

sorum eisdem imitetur (not. §. 31.); nec eadem legi naturæ adversa dici potest, immo vi voti obedientie obtinetur, ut cum eadem apprime consentit (not. §. 62.).

§. 108.

Legi naturali non repugnat, ut res fiant singulorum. Etenim lex naturæ hominibus confert jus rebus utendi, prouti cuique oportet, ad satisfaciendum obligationi suæ naturali (§. 159. part. 1. Phil. nat.). Quoniam usus rerum dependet a rebus ipsis antecedenter ad jus, quod homini in eas competere potest (not. §. 495. part. 1. Jur. nat.), non autem a jure, quod homini in eas competit; idem manet, si ve omnibus idem jus in easdem res indifferenter competit, si ve uni soli in res certas in singulari, quibus opus habet, consequenter si ve sint communes (§. 4.), si ve singulorum (§. 5.). Atque adeo cum usus necessarius ad hoc requiratur, ut obligationi suæ naturali satisfaciatur homo (§. 12.); obligationi naturali non minus satisfieri potest, si res fiant singulorum, quam si communes fierent, earundem usu. Quamobrem patet legi naturali, quatenus vult nos rebus uti ad satisfaciendum obligationi nostræ naturali (§. 12. 14.), non minus satisfieri posse, si ve res fuerint communes, si ve fiant singulorum. Legi ergo naturali non repugnat, ut res fiant singulorum.

Usus rerum spectatur tanquam medium, & obligatio, cui eorum usu satisfieri debet, tanquam finis. Quamvis itaque usus rerum invariatus manet, erimus jus eodem utendi variat, sicut in modo consequi licet. Perinde igitur est, si ve indifferenter in res, quibus opus habes, tibi competat jus, ut eas accipias atque

iisdem utaris, quando opus habes si ve res quædam, quibus opus habes, tux sint, nec præterquam tibi jus istem utendi ulli competat. Finem adeo cum coniequi deur, quem lex naturæ intendit, dum usum rerum concedit, si ve res sine communes, si ve singulorum fiant, nec primævæ rerum communio, nec rerum proprie-

res legi naturæ repugnat. Eadem igitur salva & in communione primæva persilii, & in proprietatem res deduci possunt; modo non alix sint causæ, ob quas homines sive jure communi, sive proprio utentes legem naturæ transgredi, quam custodire malint. In utroque casu quæ emergunt incommoda, ex sola transgressione legum naturalium, non ex discretis juris resultant. Inde est, quod nonnulli affirmant, legem naturæ hominum arbitrio relin-

quere, utrum in communione persistere, an vero res in proprietatem deducere velint, respectu nimirum habito ad res solas & ius in eas competens, non vero simul ad hominum mores, quorum si rationem habere velis, non amplius indifferens est, sive jure communi, sive proprio utantur homines, quemadmodum ex illis liquet, quæ in anterioribus demonstrata sunt (§. 37.).

§. 109.

Quoniam res singulorum fieri nequeunt, nisi communes esse desinant (§. 4. An communio primæva tollatur, seu ab eodem discendatur. §. 108.); legi autem naturæ non repugnat, ut res sint singulorum (§. 108.); eadem quoque non repugnat, ut communio primæva tollatur, seu ab eodem discendatur.

Est autem adeo, qui sibi persuadent non sine multarum injuriarum a communione primæva suis se discessum, & charitati adversum statuunt, quod fuerit sublata, ideo eandem reduci debere contentendos: id quod fecerit voluisse Johannem Ludovicum, Anabaptistarum sectæ addictum, Thuanus auctor est lib. 1. & 20. In omni philosopho, qui circa actiones hominum versatur, multa cautione opus est, ne judicium præcipiatur, cuius spem sibi aliquo respectu veræ appareant, quæ rite expensa a veritate procul distant. Exemplo præsentis hoc doceri potest, modo sufficienter attendenti. Qui præstantem rerum utilitatem considerantes animum ad inæqualitatem in usu rerum obviam advertunt, &

in communione primæva omnibus idem jus suis se perpendunt; hinc protinus inferunt, violatum esse jus multorum, dum communione sublata in proprietatem res fuerunt deductæ. Arbitrantur nimirum quod futuræ rerum perfectam observandam esse æqualitatem, & abusus in præfenti rerum statu obvios juri proprio tribuunt, a quibus communionem primævam profus liberam sibi imaginantur. Nemo non vel ex hisce videt, quomodo confundantur, quæ discernenda sunt; quomodo non considerentur, quæ in primis attentionem merebantur; quomodo singulantur, quæ non sunt, aut saltem supponantur tacite, quæ esse nequeunt.

CAPUT II.

De dominio & modo idem acquirendi originario.

§. 110.

Res omnes aut communes esse debent, aut singulorum. Etenim aut omnibus indifferenter competit jus idem in rem quamcumque, aut in eandem rem jus nullum competit nisi uni soli, aut pluribus; quatenus in oppositione ad ceteros homines instat unius personæ considerantur. Enimvero si idem jus omnibus indifferenter competit in rem eandem, ea communis est (§. 4.); si vero in eandem rem non competit jus ullum nisi uni soli, consequenter etiam pluribus, quatenus simul sumti instat unius personæ spectantur in oppositione ad ceteros homines, ea pertinet ad res singulorum (§. 5.). Patet itaque res omnes aut communes esse debere, aut singulorum.

Natura res omnes communes sunt, nullæ singulorum (§. 7. 5.). Quod ideo uni jus est in rem quamcumque, id etiam alteri eusdemque competit (§. 3.). Inde est, quod non minus alius quicumque eandem in usum suum arripere licite possit, quam tibi hoc facere licet. Enimvero potius, rem communem esse non debere: necesse omnino est, ut tibi soli hoc jus tribuatur, quod alteri competeat indifferenter.

Walfii Jus Naturæ Tom. II.

omnibus. Et hoc modo fit ius (§. 131. part. 1. Jur. nat.), Quæ præsertim ideo res communes esse desinant, singulorum sunt. Quod quædam hominum multitudo res quædam inter se communes esse velit, ab extrinsecis tamen communionem ceteros omnes excludat; supra jam monuimus (not. §. 2.), istam hominum multitudinem quoad rem quam genus humanum ac respectu aliorum quorumcumque hominum spectat instat unius.

unius individui, ut adeo res ad ipsos pertineant non simpliciter referantur in numerum rerum communium, sed earum potius, quæ factæ sunt singulorum: Non ideo opus est, ut inrer communionem primævam, quæ jus totius generis humani commune est, & inter jus proprium, quo res sunt singulorum, intermedium aliquod admittatur, per quod nonnisi ab uno ad alterum sit transitus. Res communes sunt juris communis; res singulorum vero propriæ. A jure communi non datur transitus nisi ad pro-

prium, si ve hoc jus proprium plures invicem animo conjuncti velint sibi esse commune, si ve id individuo uni relinquatur. In moribus individuum physicum & moralem nam idemque sunt. Facit autem individuum morale animorum conjunctio, quatenus nimirum plures idem volunt: quale quid non obtinet in communi-
one primæva, ubi juris idemitas non derivatur ab omnium hominum in unam consentiente voluntate.

§. 111.

Quales sunt communioni primæva sublata. Quoniam res vel communes sunt, vel singulorum (§. 110.): sublata commu-
nitione primæva, res, quæ fuerunt communes, fieri debent singulorum, aut, quod perinde est, quæ erant juris communis, esse subjici debent juri proprio (§. 2. 4. 7.).

Quod si quem offendant, quod res communes, quales spectantur in communioni primæva, & res singulorum sibi mutuo opponantur, & ferre nequeat fictionem individui moralis, quod sit animorum conjunctione, ut sic conjunctorum

nonnisi unus sit voluntas (not. §. 110.): is rebus juris communis opponatur res juris proprii, quantum ubi omnia ad vivum ratiocantur, denique in fictionem istam inciditur, quali posthæc præsumendum erit in argumentis maxime æquis.

§. 112.

Universitas quid dicatur. Per Universitatem hic intelligimus multitudinem hominum certo fine confociatorum. Confociari autem dicuntur, qui in eundem finem conjunctim persequendum consentiunt.

De hac hominum confociatione; quæ apud Philosophos Societatis nomine venit, dicemus suo loco ex instituto. Hic tantummodo explicare volumus, quid hoc vocabulo indigitur, ut significetur Universitatis nihil habere quod sit obscuro, quia eodem modo uremur. Ex. gr. Si plures homines in hoc consentiant, quod a communioni primæva discedere, & res ante communes juri suo proprio subicere velint.

quibus tamen ipsi tanquam communibus in se utantur; eo fine confociati simul summi universitatem constituunt. Hoc sensu in civitate omnia collegia universitatis nomine veniunt, & integer populus universitatem constituit. Pec se autem pater nobis hic esse sermonem de universitate personarum, cui opponitur universitas rerum, de qua suo loco.

§. 113.

Universitas tenens unam personam representat. Quoniam qui universitatem constituunt in eundem finem consentiunt conjunctim persequendum (§. 112.), consequenter universi idem facere volunt (§. 658. part. 1. Phil. pract. univ.); universitas quoad finem conjunctim persequendum in oppositione ad alios homines spectatur instar unius personæ, consequenter hoc respectu personam unam representat.

Universitati una tantummodo est voluntas; & in agendo unum tantummodo representat agens. Quomobrem perinde est ac si una tantummodo esset persona. Quæ ei tribuuntur,

prædicantur de eodem tanquam una persona. Hoc principio læpissime utemur, adeoque etiam convenit, ut eodem utamur in declaranda origine dominiorum.

§. 114.

Quomodo usus rerum restringatur ad singulos. Si res sunt singulorum, cujus rei usus uni competit, is non amplius indifferenter omnibus, immo præter ipsum alii nulli competere potest. Etenim si res sunt singulorum, nonnisi uni soli in eandem rem jus quoddam competere potest (§. 5.). Quoniam itaque sublata communioni primæva res, quæ erant communes, singulo.

gulum sunt (§. 111.), in primæva autem communione præter usum rerum nemini sunt quoddam in eas competere potest (§. 21.) ; ubi res sunt singulorum, usus ejusdem rei, qui antea promiscue omnibus competebat (§. 19.), uni soli competit, consequenter ejus rei usus uni competit, is non amplius indifferenter omnibus, immo præter ipsum alii nulli competere potest.

Communis adeo se indifferens rerum usus ad singulos ita restringitur, dum res sunt singulorum, ut ejusdem rei usus non patet nisi uni ; nec quisquam sibi eundem arrogare valet.

§. 115.

Quoniam universitas quoad finem conjunctim persequendum spectatur instar personæ unius (§. 113.) ; si res universitatis sit, cujus rei usus eidem universitati ad universitatem.

Notanda hic est differentia, quæ inter duas dictiones intercedit, quarum una aliquid affirmatur de omnibus, altera vero de universis. Quodsi dicas, omnes sibi rerum quarundam usum vindicantur ; id ita intelligendum est, quod singuli eorum rerum singularem usum sibi vindicaverint. Quodsi vero dicas, universi sibi re-

rum quarundam usum vindicantur ; id ita capiendum, quod omnes conjunctim sibi quarundam rerum usum asserunt communem. Hæc probe notanda est differentia, ut deinceps rectius intelligatur, quale jus universitati acquiratur, dum a communione primæva receditur.

§. 116.

Si res factæ sunt singulorum, is, cujus res est, ab ejus usu ceteros omnes licite arcere potest. Quando enim res sunt singulorum, cujus rei usus uni competit, ab usu rei ejusdem usus præterea alii nulli competere potest (§. 114.). Quamobrem cum legi naturali non repugnet, ut res fiant singulorum (§. 108.), ubi singulorum fiunt, jus quoque unicuique conferat necesse est ab usu earum rerum, quæ unius cujusque fiunt, ceteros omnes arcendi. Enimvero licite fit, ad quod agendum homini jus est (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem si res factæ sunt singulorum, is, cujus res est, ab ejus usu ceteros omnes licite arcere potest.

Nimirum jus arcendi ab usu rei cujusdam ceteros omnes in jure proprio, cui subiciuntur res dum sunt singulorum, continetur, ita ut absque illo hoc foret nullum. Quamobrem si jus proprium, quo res fiunt singulorum, legi naturali non repugnat, nec jus arcendi ceteros ab usu rei ejusdem eidem repugnare potest. In communione primæva nemo alterum ab usu rei cujusque licite arcere poterat (§. 20.) ; quod adeo in illa erat illicitum, ea sublata fit licitum. Hoc minime advertatur intrinsecæ actio-

num honestati ac turpitudini, quæ juri naturæ immutabile reddit: neque enim honestas ac turpitudine intrinsecæ actionis intelligitur, nisi de actione sufficienter determinata. Variis circumstantiis notio actionis per eas determinanda non amplius eidem manet. Per notionem autem actionis ejus determinatur moralitas. Abiit adeo, ut hinc contra moralitatem intrinsecam quid inferas, quod sub aliis circumstantiis actus illicitus esse possit, qui sub aliis licitus.

§. 117.

Si res factæ sunt singulorum, unicuique competit jus pro arbitrio suo disponendi de rebus juri ipsius proprio subiectis. Etenim usus rerum, qui proprio unicuique juri subiciuntur, unicuique soli competit, nec ulli alii competere præter ipsum potest (§. 114.), quin potius eidem jus est ceteros omnes ab eodem usu arcendi, quicumque fuerint (§. 116.). Contra jus igitur alterius non agit, quomodocumque de re ista disponat. Enimvero natura homines omnes liberi sunt (§. 146. part. 1. Jur. nat.), nec ulli hominum rationem reddere tenentur actionum suarum, quamdiu nihil faciunt contra jus alterius (§. 158. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem ubi res factæ sunt singulorum, unusquisque vi

Jus libero de re aliqua disponendi § unde nascitur.

libertatis naturalis de rebus juri suo proprio subiectis statuere potest, quod sibi videtur, consequenter ipsi competit jus pro arbitrio suo disponendi de rebus juri ipsius proprio subiectis.

Ex ea demonstratione propositionis præsentis patet, jus de re aliqua disponendi pro arbitrata suo nasci ex jure primævæ communionis & libertatis naturalis. Nimirum vi primævæ communionis homini competit jus re, qua indiget, utendi (§. 17.) & jus non patiendi, ut alter ipsum quocunque modo impedire conetur, ne rebus, prout ipsi opus fuerit, utatur (§. 49.). aut rem, quam usus necessarius gratis apprehendit, invito eripiat (§. 36.). Vi libertatis autem naturalis eidem competit jus de re utenda disponendi, prout ipsi visum fuerit, quale jus etiam ipsi jam est in communione primævæ ita-

tuendi de usu rerum necessario & indigentia sua (§. 43.), quod in jus disponendi de re utenda transit, ubi res juri proprio subjiçuntur. Factum humanum solum jus nullum parere potest, quippe cujus sensus est obligatio passiva (§. 23. part. 1. Jur. nat.), ex qua interveniente factio legi naturali non repugnante resultat potest (§. 35. part. 1. Jur. nat. & §. 163. part. 1. Phil. pract. novu.), quatenus scilicet jus quoddam natura nobis competens & ex obligatione naturali originem suam deducens factio illo licito aliquant mutationem subit.

§. 118.

Jus proprium disponendi de re pro arbitrio suo, prouti scilicet visum fuerit, *Dominium* appellamus.

Dominium quid sit,

In hunc modum definitivum dominium in Theologia naturali (§. 93. part. 1.). Et eodem fere modo idem definitum reperio a *Struove*, Jctō magni nominis, Exercit. II. lib. 6. Tit. I. §. 4. nisi quod addat *proprio nominis*; quis etiam sator de rebus pupillis videtur pro arbitrio suo disponere: id quod fallere patet suo loco. Tutor enim non potius pro arbitrio suo disponit, cum rationem reddere teneatur, ad hocque alieno iudicio subdicere debeat, quomodo de rebus pupillis disposuerit: id quod non est ejus, qui de re disponit jus habet, prouti sibi visum fuerit. Immo sunt alii Jcti plures eodem modo dominium deficientes, nisi quod subinde nonnullis addant, quæ ex definitione exulare debeant, cum per eam demonstrari possint. Jcti Romani nullam dominii definitionem dederunt, quod mirum videri poterat, cum maxima pars totius juris Romani dominio dicitur. Inde est, quod ejusdem interpretæ non omnes eodem prorsus modo dominium definitiverint. Sed nostrum non est eorum definitiones sub incudem revocare. Quodsi excipias pupillis non competere facultatem libere de re disponendi, eadem tamen ipsi adempta manere dominus jus cum exercitio juris confandi. Competere ipsi jus de rebus suis pro arbitrio disponendi, tanto minus in dubium vocari potest, cum tutor, qui de ipsis disponit, rationem reddere teneatur administrationis suæ: quo sane usus non erit, si jus illud in tutorem fuisse translatum & pupillo ademptum. Exercitium adeo juris ob iudicium immutatum suspendit jus civile in ipsorum commodum principis juris naturalis convenienter, quemadmodum suo loco ostendimus. Qui vero per seipsum vel alio quocunque de causa jus suum exercere prohibetur, is adeo jus non amittit. Rex capitiva retinet imperium, civitati idem administrare nequit. Et si pupillus idem administrare non potest, jus tamen imperandi ipsi competi-

re nemo in dubium vocare potest, cum ejus nomine ideo expediat omnia, cui administratio demandata. Equis ergo dixerit in gratiam eorum casum, quibus Rex imperium administrare prohibetur, idem aliter definitivum esse, quam fert ejus natura. In rebus deficientibus id tantummodo spectandum est, ut ex his, per quæ definitivum, cetera de hisdem affirmanda demonstrari possint. In hanc enim usum conduntur definitiones in scientia, quæ rebus conventioni ad sua genera susque species reductarum. Demonstrativum paulo ante (§. 116.), ubi res factæ sunt singularum, eum, cujus res est, ab ejus usu ceteris omnes licite arcere posse. Videtur itaque consultus esse, ut dominium definitivum per jus usu sicutus res alius excludendi. Enimvero hoc pacto alienus prorsus introduceretur dominii significatus, vi cujus dominium tribuendum foret illi, quos dominos dici nemo juris peritus patitur. Et enim usufructuarius habet jus ceteros omnes usu rerum excludendi, cum solus rebus uti frui possit, nec alius quocunque ipso invito iisdem uti frui queat; non tamen ideo est dominus. In communione primævæ si quis rebus quædam in singulari, quæ usa consumitur, actu utitur, nemo alius ejusdem usum licite præterdere potest, & si usua non consumitur, nemo alius eodem tempore ejusdem usum præterdere licite potest (§. 31.), adeoque utenti jus est ceteros omnes in casu priori penitus, in posteriori ad tenuis usu rei sicuti excludendi. Nemo tamen dixerit, eum esse rei, qui utitur, dominum, in posteriori temporarium, cum in communione primævæ nemo utatur rebus tanquam suis, sed tanquam communibus (§. 27.). Idem omnino patet in communione Religiosorum, ubi usui rei a superiore sibi assignatæ unus excludit ceteros, etsi re ista utatur tanquam communi, non tanquam propria.

neq diei possit dominus ejus . quod a superiori
ipfi fuit assignatum . Enimvero ut appareat ra-

tio , cur dominium ita definiti nequeat , se-
quentem addere lubet propositionem .

§. 119.

Jus proprium omne involvit jus alios eodem excludendi . Etenim jus proprium unum in singulari soli competit (§. 2.) . Ponamus itaque jus hoc non involvere jus alios eodem excludendi . Necesse igitur est , ut præterea etiam aliis competat . Quamobrem proprium non erit (§. cit.) : quod utique absurdum (§. 28. Ontol.) .

*Jus pro-
prium quod-
nam invol-
vat .*

Videmus itaque exclusionem aliorum ab usu ejus rei , quæ est in dominio , non competere dominio , quatenus dominium est , sed quatenus est jus proprium , consequenter dominium hoc cum omni jure proprio habet commune . Neque ante constat , vi domini ab usu alicujus rei alios excludi , nisi ante constet , quale jus sit domi-

nium quoad differentiam specificam . Immo cum dominium non tantummodo conferat usum rei , sed præterea actus alios faciat licitos domi-
que proprios ; vi ejusdem non modo usu rei ,
verum etiam actibus aliis circa eandem rem alii
quicunque excluduntur , prout ex sequentibus
luculentius constabit .

§. 120.

Quoniam dominium jus proprium est (§. 118.) , jus proprium autem omne involvit jus alios eodem excludendi (§. 119.) ; dominium quoque involvit jus excludendi omnes alios eodem jure , in quorum dominio res non est .

*Quale jus
exclusionis
infit domi-
nio .*

Atque sic videmus , quodcumque licitam est circa rem aliquam , in ejus dominio ea est , idem illicitum esse alii cuicunque , ut adeo jure suo is excludat ceteros omnes iis actibus , qui

vi domini ipsi liciti sunt . Jus adeo exclusionis non restringitur ad solum usum , sed indifferenter ad actus alios quoscunque circa rem vi domini licitos .

§. 121.

Dominus dicitur , in cujus dominio res est : Non dominus vero , in cujus dominio non est . Quamobrem cum dominium contineat jus excludendi omnes alios eodem jure , quod domino est (§. 120.) ; domino competit jus interdicens minus quicquid non domino omni actu vi domini licito , nec patiendi , ut quis alius quicquam faciat se invito , quod sibi vi domini facere licet .

*Dominus
& non do-
& non fit
& quodnam
illi in hunc
jus compe-
tat .*

Principium hoc admodum fecundum est , cum hinc definiuntur omnes actus , a quibus dominus introducit abstinendum , cum in communione primæva essent liciti . Jus commune & proprium sibi mutuo opponuntur , ut quod uni convenit alteri contrarietur (§. 2.) . Quamobrem cum res a jure communi in proprium fuerint deductæ , ubi in domini distinctæ fuerunt (§. 112.) , non mirum videtur , actus , qui antea fuerunt liciti , jam illicitos esse . Omne dubium , quod angit hebetiores , inde est , quod tacite supponant , actus licitos factis quodam humano , quale est introductio dominiorum , factis fuisse illicitos : id quod immutabilitati juris naturalis & interfectæ actuum moralitati repugnare videtur . Enimvero introductio dominiorum æquum dominio contrarium non demum illicitum fecit ; sed tantummodo efficit , ut actus istiusmodi , qui ab omni æternitate illicitus erat , committi non possent . Ab omni æternitate pos-

sibile fuit , ut res dominio subicerentur . Ab omni æternitate verum fuit , homines , si qui existerent , non invito naturæ lege res domino subicere posse . Ab omni quoque æternitate verum fuit , dominus introductus non licere non domino , quod domino licet . Sed ut non dominus faceret quod non licet , fieri non poterat , antequam esset dominus . Jus naturæ non tantum complectitur propositiones categoricas , verum etiam hypotheticas : actus vero , qui hypotheticis præcipiuntur , prohibentur aut permittuntur , non ante cum hisce legis confecti possunt , quam conditione existente . Sub diversis autem conditionibus idem actus & præceptus , & prohibitus , & permissus , & non permissus intelligitur . Notandum hoc in genere est , cum idem notasse profit ad multas difficultates tollendas , quæ circa theoriam generalem de Jure naturæ subinde suboriantur , præsertim in ea latitudine , quam nos huic Juri tribuimus .

§. 122.

Dominium quale fit ius.

Dominium jus perfectum est. Continet enim jus interdicensi cuiusvis non domino omni actu vi domini licito, nec patiendi, ut quis alius quicquam faciat se invito, quod sibi vi domini facere licet (§. 121.), consequenter jus cogendi alterum, ne resistat actibus sibi domino licitis, & ne quicquam faciat se invito, quod sibi soli facere licet. Enimvero jus perfectum est, quod conjunctum est cum jure cogendi alterum, si obligationi suae satisfacere noluerit (§. 235. part. 1. *Phil. prax. univ.*). Ergo dominium jus perfectum est.

Quodsi dubites, an recte supponatur, quemlibet non dominum obligari, ne resistat actibus domino vi domini licitis, & ne invito domi-

no faciat, quod sibi soli facere licet: sequentem addere lubet propositionem.

§. 123.

Actus dominio alterius contrarii sunt illiciti.

Omnes actus dominio alterius contrarii illiciti sunt. Etenim nemo quicquam contra jus alterius facere debet (§. 910. part. 1. *Jur. nat.*). Quamobrem cum dominium sit jus idque perfectum (§. 122.); nemo quoque quicquam facere debet, quod est contra dominium alterius. Illicitum est, ad quod omittendum obligamur (§. 170. part. 1. *Jur. nat.*). Illiciti itaque sunt actus omnes dominio alterius contrarii.

Nemo non fateri cogitur; dominio alterius contrariari si quis resistere velit actibus domino licitis, aut si quis eodem invito facere velit, quod eidem soli licet facere. Unde manifestum est actus omnes, quibus resistitur actibus domino licitis, omnesque actus, qui domino invito edantur ab alio quocunque non domino, illi

autem soli liciti sunt, lege naturali prohibitos esse, atque ideo non dominum ad eos omittendos obligari. Poterat hoc recte sumi vi principii generalis (§. 910. part. 1. *Jur. nat.*), ex quo etiam hic inferatur. Non tamen inconsumatum fuit idem demonstrari ob usum sequentem.

§. 124.

Quoniam res sine no. fit.

Res nostras dicimus, in quibus dominium habemus. Dicimus autem convenienter definitioni suae in genere, quam dedimus (§. 131. part. 1. *Jur. nat.*). Etenim cum dominium sit jus perfectum (§. 122.) idemque proprium (§. 118.), in iis rebus, in quibus dominium habemus, nobis solis jus quoddam perfectum competit (§. 2.). Quoniam itaque suum est, in quod homini cuidam soli jus perfectum competit (§. 131. part. 1. *Jur. nat.*); res utique nostrae sunt, in quibus dominium habemus.

Definitio haec non debet videri superflua. Hinc enim patet, eum, qui contendit rem esse suam, probare debere, quod sibi in ea dominium com-

petat: quam probationem non esse adeo facilem ex iis, quae pro deo dominio demonstrantur, elucescet.

§. 125.

Cur meum est tuum.

Quoniam dominium, quod nos in re aliqua habemus, eodem jure in re ista excludit ceteros omnes (§. 120.), res autem ejus non esse possunt, qui dominium in iis non habet (§. 124.); *Quod nostrum est, alterius esse nequit, seu quod meum est, tuum non est.*

§. 126.

Communio positiva.

Communio positiva est, in qua plures in re indivisa dominium omnibus conjunctim competens pro parte rata habent.

Plur.

Plures hic simul in re una eademque idem jus conjunctim habent, quod alias uni competit. Atque ideo omnes simul repræsentant unam personam, in cuius dominio res est in relatione ad alios, qui extra communionem sunt. Quamdiu res indivisa est, dominium quoque non nisi unum est, nec tot possunt dici dominii, quot sunt in communionem personæ, neque etiam de uno in individuo dici potest, quod habet in ea re dominium, absolute, sed non nisi cum addito pro rata. Hinc quilibet eorum fructus percipit pro rata, ubi res venditur, pretium participat pro rata; ubi dividitur, ratam accipit partem. E. gr. Si Cajo, Titio & Mævio dominium in aliquo prædio competit æqualiter, unusquisque tertium fructuum partem percipit, & ubi venditur, tertiam pretii partem accipit. At si Cæjus dominium habet pro partibus tribus, Tertius pro duabus, Mævius

pro una; Cajo debetur dimidium fructuum & ubi prædium venditur, pretium dimidium; Titio in utroque casu pars tertia, Mævio sexta; aut, si ager communis dividitur, Cajo cedit ager dimidius, Titio pars tertia, Mævio sexta. Quodsi res, quæ erat communis, dividatur, pars, quam unusquisque accipit, est in dominio ipsius a domino ceterorum distincto. Nec est, quod absonum videatur, loco dominii unius, facta divisione, resultare plura, veluti in casa datorum. Jus enim, quod locum habet in re tota, locum quoque habere potest in quolibet ejus parte, si dividi potest. Gaminum quid obtinet in rerum natura, ubi corpus inægram non nisi unum habere potest centræ gravitatis, quodsi tamen in plures dividatur partes in quæcunque ratione, quilibet pars centræ gravitatis habet proprium, ut jam fiet tot centræ gravitatis diversis, quot sunt partes.

§. 127.

Quoniam in communionem positiva quilibet non nisi pro parte dominium habet in re communi, omnibus conjunctim competens, qui in communionem sunt (§. 126.), dominus vero est, qui in re quadam dominium habet (§. 121.). Quilibet, qui in communionem positiva est, pro parte rei communis dominus est; omnes conjunctim dominus sunt.

Quoniam
fit dominus
in commu-
nitione posi-
tiva.

Ita in exemplo, quod modo dedimus (not. §. 126.), Cæjus pro parte tertia dominus est in casu priore, in posteriore pro partibus tribus: nemo autem solus dominus dici potest, sed omnes conjunctim dominus sunt. Neque vanis hæc subtilitates est; quæ enim licita sumi domino, ea non licent nisi omnibus conjunctim, ut adeo ad singulos istas omnium requiratur consensus, quemadmodum deinceps ostendetur; commoda veto dominii distribuuntur pro rata, hoc est pro parte, qui quis dominus est, prouti modo monuimus (not. §. cit.). Qui subtilitates juris contemnit, is in multis cæcatur, nec nisi alienis oculis videt, in aliis hæret, in alijs cæsi-

ta. Quamdiu distinguuntur, quæ diversa sunt; de subtilitatibus temerarie sunt quærelæ. Cum dominium sit jus de re pro arbitrio suo disponendi (§. 118.), ut constat, num licite de eodem disponatur, constare utique debet, quinam sit dominus. Quoniam veto in communionem positiva dominium est propter utilitatem multorum, pro rata participandam singulis; considerandum quoque, pro qua parte unusquisque dominus sit. Priore respectu omnes conjunctim sunt una persona & utuntur jure indiviso seu eodem in re indivisa; posteriori autem spectantur tanquam plures, & singuli in percipiendis utilitate utuntur jure sibi proprio.

§. 128.

Qui sunt in communionem positiva dominio suo excludunt ceteros omnes, qui extra eam sunt. Etenim dominium involvit jus excludendi omnes alios eodem jure, in quorum dominio res non est (§. 120.). Quoniam itaque qui in communionem positiva sunt, conjunctim dominium habent in re indivisa (§. 126.); qui in eadem sunt dominio suo excludere debent omnes, qui extra eam sunt.

Quoniam
communio
positiva ex-
cludat.

Omnes nimirum conjunctim sunt rei indivisæ dominus (§. 127.), & hætenus spectantur in oppositione ad alios tanquam persona una (not. §. cit.). Quamobrem quæ domini vis est in singulis, ea etiam est in illis, qui in communionem positiva sunt, ut adeo inter dominium singulorum & eorum, qui in communionem positiva sunt, conjunctim spectatorum, nulla pro-

fus intercedat differentia. Quæ de causa quoque dominium, quod pluribus conjunctim in re indivisa competit, non distinguimus a dominio, quod indivisivo physico est, in relatione scilicet, ad non dominos. Atque adeo rebus natura consumantibus res singulorum unice opposuimus (§. 110.).

§. 129.

Communio mixta quænam sit. Communio mixta est, in qua res equidem sunt in dominio universitatis, omnibus tamen non competit nisi usus earundem indifferenter, prouti scilicet unicuique opus fuerit.

Convenit ideo communio mixta cum positiva, quod res a communione primæva, quæ negativa erat (§. 105.), in dominium fuerint deductæ, universitati competens; cum negativa vero, quod membris universitatis inter se non alio jure utantur, quam quod fuerat in communione primæva (§. 31. 27.). Impletur positivam respectu eorum, qui sunt extra universitatem; negativam vero intuitu eorum extra, qui sunt de universitate. Unde apparet, cur eam mixtam vocemus. Equidem non ignoro, communionem vulgo non distingui nisi in negativam & positivam, ita ut in negativa sint res nullius (§. 104.), in positiva vero res in dominium deductæ (§. 126.): nemo tamen negaverit, communionem, quæ mixtam vocamus, differre a positiva. Cum enim in positiva qui sunt in communione dominium in rebus indivisibilibus pro parte rata habent; in mixta qui sunt dominium pro rata non habent, sed eorum respectu res considerantur tanquam nullius. Unde alia prorsus sunt singulorum jura in communione positiva, alia in mixta. Ne-

esse igitur est; mixtam distingui a positiva, quemadmodum hæc distinguitur a negativa. Neque existimandum est, quasi hoc fiat nullius utriusque gratia. Mixta enim communio religiosorum est. Et horum interest, ne eam cum positiva confundant contra intentionem Patrum & Legistorum eorundem, ut quoddam votum paupertatis illibitatum servent conscientiam suam. Neque alia de causa Protestantibus vulgo votum paupertatis cum divitiis cœnobiolorum pugnantem videntur, quam quod communionem mixtam cum positiva confundant. Pugnat enim cum positiva, sed pulcherrime consentit cum mixta. Votum paupertatis non aliud dicit, quam quod quis rem nullam habere velit in dominio suo; ut adeo nec pro rata dominium in rebus indivisibilibus habere possit voto hoc obstrictus, quemadmodum fert communio positiva (§. 126.). In communione autem mixta nemo pro parte dominus est, adeoque in re prorsus nullus, neque divisi, neque indivisi dominium habet.

§. 130.

Quoniam communio mixta excludat. Qui sunt in communione mixta dominio universitatis excludunt omnes, qui sunt extra universitatem. Etenim in communione mixta res sunt in dominio universitatis (§. 129.). Quoniam itaque in dominio continetur jus excludendi alios eodem jure, in quorum dominio res non est (§. 120.); universitas dominio suo excludit omnes, qui sunt extra universitatem, seu, quod perinde est, qui sunt in communione mixta dominio universitatis eosdem excludunt.

Ita bonis cœnobia excluduntur omnes, qui non sunt religiosi ejusdem cœnobia, etsi accurate loquendo dicere non possint, hæc esse sua,

cum sint cœnobia & eorum saltem usus indifferenter ipsis pateat, prouti cuique opus fuerit (§. 129.).

§. 131.

Proprietas quid sit. Jus disponendi de ipsa substantia rei *Proprietas* dicitur. Et cui proprietas in re aliqua competit, *Proprietarius* appellatur.

Proprietatem & dominium multi pro synonymis habent, nec a se invicem distinguunt, quos inter *Puffendorphus* de J. N. & G. libr. 4. c. 4. §. 2. & *Huberus* ad Instit. lib. 1. tit. 14. §. 13. pag. m. 85. a dominium & proprietatem unum idemque esse pronunciant. Diximus jam sæpe ver. §. 1. 8. istos Romanos dominium non definitivè: quod & de proprietate tenendum. Vago igitur significatu contenti cum fuerint, facile acciderent potuit, ut vocabula subinde promiscue usurparent. Etsi autem ea libertate, quæ circa definitiones nominales unicuique compe-

tit, proprietatem a dominio distinguere liceat; ut non confundenda a se invicem separarentur, si vel maxime tota Interpretum juris Romani cohors proprietatem & dominium unum idemque esse affirmaret; a recepto tamen vocabulo in Jure significatu præter necessitatem recedere nolimus. Sunt autem plures Isti, qui proprietatem a dominio ita distinguant, ut proprietatem dicant dominium usufructu deminutum. Quod si autem a Jure in re, ut cujus de eadem pro arbitrio disponere licet, aufert usufructum, non sane relinquatur nisi jus disponendi

menſi de ipſa ſubſtantia rei, quod proprietas nomine indigitari poteſt. Immo nec hic ſignificatus a mente ſcſorum Romanorum alienus. Unde *Schardius* in *Lexico vocabulo Proprietas*: domini nomine, inquit, ſolidum dominium ſere intelligitur, id eſt, in quo uſufructus ineſt, unde uſufructus dominium appellatur *l. 2. ff. de uſufr.* Cum igitur dominium uſufructu deminutum ſignificare vellent, proprietatem dixerunt, ut patet ex titulo de uſufructu locis

innumeris, in quibus uſufructus proprietati opponitur. Hæc ille. Noſtrum non eſt in textuum explicacione tempus conſumere. Sufficit enim offendiſſe, quod ſignificatus vocabuli Proprietatis non ſit a nobis noviter conſtitus, Quoniam jus, quod præter uſufructum dominio ineſt; adeo diſtingui neceſſe eſt, quemadmodum deinceps patebit, adeoque vocabulo opus eſt, quo idem indigetimus; nullum convenienter reperiri potuit, quam proprietas.

§. 132.

Res proprie dicuntur, in quibus jus proprietatis habemus.

*Res propria
quoniam di-*

Ita ager proprius eſt, in quo jus proprietatis nobis eſt: ſimiliter domus propria eſt, in qua jus proprietatis habemus.

§. 133.

Res ſingulorum ſunt res propria. Etenim ſi res factæ ſunt ſingulorum, unicuique competit jus pro arbitrio diſponendi de rebus proprio ipſius juri ſubſiſt. *Quoniam* ſectis (§. 117.), conſequenter de ſubſtantia ipſarum. Enimvero jus diſponendi de ſubſtantia rerum proprietas eſt (§. 131.). Quando itaque res factæ ſunt ſingulorum, unusquiſque in iis, quæ juri ipſius proprio ſubjiciuntur, jus proprietatis habet. Sed in quibus nobis jus proprietatis eſt, eæ res nobis propriæ ſunt (§. 132.). Res igitur ſingulorum ſunt res propriæ.

Patet itaque a communione primæva, ut pote qua ſublata res, quæ fuerant communes, ſingulorum ſunt (§. 111.), tranſiunt fieri ad pro-

prietatem. Quæprimò adeo communio primæva tollitur, communes ſunt propriæ.

§. 134.

Res aut communes ſunt, aut propria. Etenim aut communes ſunt, aut ſingulorum (§. 110.). Sed res ſingulorum propriæ ſunt (§. 133.). Ergo res aut communes, aut propriæ ſunt. *Quales res
eſſe poſſunt.*

Inter communionem adeo negativam & proprietatem non datur mediũ. Unde qui in communione negativa degunt, nihil proprii habent, & qui nihil habent proprii, in negativa communione degunt. Religioſi vi voti pauper-

tatis nihil proprii habere poſſunt. Atque adeo patet communionem, in qua vivunt, quod ipſos eſſe negativam, quemadmodum paulo ante (*not. §. 129.*) diximus.

§. 135.

Jus diſponendi de quolibet rei uſu pro arbitrio ſuo dicimus *Jus utendi*: jus autem diſponendi de quolibet rei fructu pro arbitrio ſuo *Jus fruendi*: jus utendi & fruendi conjunctim *Jus utendi fruendi*, omiſſa conjunctione copulativa. *quodnam
dicatur.*

Equidem hæc definitiones jam dedimus in Theologia naturali (*par. 1. §. 957. 958.*); quoniam tamen hic quædam de iis adhuc monenda ſunt, ea repetenda eſſe duximus, præſertim cum hic propriæ earum ſedes ſit. Conſiderari poteſt jus utendi & fruendi vel tanquam in dominio contentum, vel tanquam eodem ſeparatum. *Quantum
Wolffii Jus Nature Tom. II.*

Idem Jure Romano jus utendi vocatur ſimpli-
citer uſus, jus utendi fruendi vero uſufructus
poſteriori modo ſpectatur. Quamobrem quæſiones
de jure utendi & fruendi tanquam in dominio
contento loquimur, non ambigunt uſum & uſu-
fructum dicemus, ne ambiguitati obnoxia ſiant,
quæ perſpicua eſſe debent.

H

§. 136.

§. 136.

Jura in dominio contenta -

Dominium continet & proprietatem, & jus utendi, & jus fruendi. Est enim dominium jus proprium de re aliqua disponendi pro arbitrio suo, prouti scilicet visum fuerit (§. 118.), nec permittit, ut alius quicumque de eadem ullo modo disponat (§. 120.). Quoniam itaque vel de substantia rei, vel de usu ejus, vel denique de fructu disponi potest, dominium continet jus disponendi de substantia, usu & fructu rei pro suo arbitrio. Enimvero jus disponendi de substantia rei pro arbitrio suo proprietas est (§. 131.); jus disponendi de usu, itemque de fructu rei pro arbitrio suo jus utendi & jus fruendi est (§. 135.). Dominium itaque continet & proprietatem, & jus utendi, & jus fruendi.

Ex. gr. Ponamus tibi competere dominium in arbore: licebit tibi eandem excindere, si visum fuerit, vel ramos amputare, furculos tranco inferere alterius speciei: quod dum facis, de ipsa substantia disponis jure proprietatis. Licebit ligna arboris excisa concremare vel alii usui cuiquam, quem habere possint, adhibere, sub umbra virentis sedere, quandoquaque & quo-

visum fuerit, ac arborem omni usui tuo destinare, cui inservire potest, qualiscunque tandem fuerit, vi juris utendi. Denique fructus, quos profert arbor, tibi percipere liceat jure fruendi & de hinc fructibus deinceps disponere pro arbitrio tuo tanquam rebus tuis.

§. 137.

Dominium plenum est, quod nullo jure deminutum in dominio contento. Quamobrem cum dominium contineat & proprietatem, & jus utendi, & jus fruendi (§. 136.); *dominio pleno inest proprietates, ac jus utendi fruendi nulla ex parte deminutum.*

Quomodo fieri possit, ut dominium jure quodam ad ipsum pertinente deminutur vel ex toto, vel ex parte, ostendemus inferius. Quamobrem in presenti non expendimus objectionem, quae fieri poterat, quomodo dominium subsiste-

re possit, sublato jure quodam ad ipsum pertinentem: id enim praeinde videtur, ac si triangulum aequaliterum subsistere deberet, sublata laterum aequalitate.

§. 138.

Quoniam dominium plenum continet proprietatem & jus utendi fruendi (§. 137.), dominium vero omnes eodem jure excludit, in quorum dominio res non est (§. 120.); *dominium plenum excludit omnes proprietates, jure utendi, jure fruendi, in quorum dominio res non est.*

Quo jure excludantur non domini.

Quando dominium simpliciter appellamus, semper intelligimus dominium plenum. Quemadmodum corpus humanum simpliciter dictum denotat corpus integrum nulla ex parte mutilatum. Quodsi adeo perpendas, quinam actus sub proprietate, quinam sub jure utendi, qui-

nam denique sub jure fruendi contineantur, haud difficile erit, in dato quocunque casu definire, quinam actus sint domino liciti & quibus non dominus excludatur, quosque adeo dominus ferre non teneatur in non domino (§. 121.).

§. 139.

Quando res in dominio deducuntur. Si res sunt singulorum, in dominium deducuntur. Si enim res singulorum sunt, ita subjiciuntur juri singulorum, ut unicuique competat jus pro arbitrio suo de rebus disponendi (§. 117.). Quoniam itaque jus disponendi de re pro arbitrio suo dominium est (§. 118.); quando res sunt singulorum, in dominium deducuntur.

Cum iure singulorum in re ponitur dominium; unde dominia cœperunt; quâprimùm res nonnullæ factæ sunt singulorum.

§. 140.

Quoniam dominia introducuntur, ubi res fiunt singulorum (§. 139.), res autem singulorum fiant necesse est communione primæva sublata (§. 111.); *Quando ea communione primæva sublata, dominia introduci necesse est.*

Inter communionem adeo primævam & dominium non datur jus intermedium, per quod ab illa ad hoc sit transitus. Sive enim multi conjunctim juri suo proprio res quasdam subjiciunt, sive singuli singulas suas faciunt, sublata

communione dominia introducuntur. Singuli autem res quasdam in dominium suum statim deducere possunt, neque opus est, ut ante deducantur in communionem positivam.

§. 141.

Legi naturæ non repugnat, ut dominia introducantur. Etenim communione primæva sublata, dominia introduci necesse est (§. 140.); ut adeo utrumque fiat uno eodemque actu. Enimvero legi naturæ non repugnat, ut communio primæva tollatur (§. 109.). Quamobrem nec eidem repugnat, ut dominia introducantur. *An dominiorum introductio legi naturæ repugnet.*

Idem etiam ostenditur hoc modo. Legi naturæ non repugnat, ut res fiant singulorum (§. 108.). Enimvero quando res fiunt singulorum, in dominium deducuntur (§. 139.). Legi adeo naturæ non repugnat, ut res in dominium deducantur; consequenter ut dominia introducantur.

Videmus itaque dominiorum introductionem non fuisse illicitam. Errant adeo, qui sibi perfusent, quasi homo bona conscientia nihil in dominio habere possit, ac propterea communionem mixtam introduci volunt. Quodsi dominia rerum essent illicita, nec communio mixta licita foret, propterea quod res pluribus ita com-

munes, ut earum usus singulis indifferenter potest, prout unicuique opus fuerit, quemadmodum obtinet in communione primæva (§. 127.), in dominio universitatis sunt (§. 129.), adeoque dominium tanquam legi naturæ non adversum supponunt. Dominia rerum non invita legi naturæ fuerunt introducta.

§. 142.

Communio nec positiva, nec mixta legi naturæ repugnat. In communione positiva pluribus in re indivisa dominium pro parte competit (§. 126.), ut adeo perinde sit, sive singuli in aliqua parte separatim dominium habeant, sive universi seu omnes simul habeant dominium in re indivisa. Enimvero dominia legi naturæ non repugnat (§. 141.). Quamobrem nec eidem repugnat communio positiva. *Communio positiva & mixta non repugnat.*

In communione mixta res sunt in dominio universitatis, omnibus tamen non competit nisi usus earundem indifferenter, prouti unicuique opus fuerit (§. 129.), adeoque nullius eorum res universitatis dominio subjicitur censetur, quemadmodum in communione negativa (§. 104.), qualis est primæva (§. 105.). Communio itaque mixta partim jus domini, partim jus communionis primævæ continet. Enimvero nec communio primæva (§. 106.), nec dominium legi naturæ repugnat (§. 141.). Ergo nec communio mixta eidem repugnat.

Videmus itaque; nec communionem positivam, nec mixtam illicitam esse. Non invita igitur naturæ lege & in communione primitiva persistere possunt homines, & communionem positivam introducere, & in mixta vivere, &

dominia singularia communioni cuicumque præferre, prout ipsi commodum visum fuerit. Loquimur autem hic de juri bus hinc in se spectatis. Quodsi enim eadem spectentur sub certis circumstantiis, lex naturæ perfectiva præferri ju-

ri jabet jus, quod pro istis circumstantiis melius. Ita instituto religiosorum convenientissima est communicatio mixta, qui exemplo suo proximi Christianissimi docere debent ceteros, quemadmodum hinc facile ostendi poterat. Eam igitur

dominiis singularibus & communiioni positivæ præterant illorum Patres & Legislatores, communiõne primæva non amplius subsistente, nec denuo introducenda ob rationes, quas ex supra demonstratis facile petere licet.

§. 143.

Quomodo in communiõne positivæ unusquisque pro rata excludit ceteros, qui in communiõne positivæ sunt, proprietate & jure utendi fruendi. Qui enim in communiõne positivæ est, pro rata dominium habet in re indivisa (§. 126.), adeoque perinde est ac si pars quædam rei in dominio ipsius esset. Enimvero si pars rei divisa in ipsius dominio esset, jure suo in ea excluderet ceteros, qui in ceteris partibus dominium haberent (§. 120.). Ergo qui in communiõne positivæ est pro rata jure, quod in re indivisa habent omnes conjunctim, excludit ceteros. Quoniam itaque dominium proprietatem & jus utendi fruendi continet (§. 126.); qui in communiõne positivæ est, pro rata excludit ceteros, qui in eadem sunt, proprietate & jure utendi fruendi.

Hanc propositionem addere lubuit, ut tanto evidentius pateret, res in communiõne positivæ non differre a rebus singularum, sive eas referas ad eos, qui sunt in communiõne, sive ad

ceteros, qui sunt extra eandem. Ubivis enim vis juris proprii sese exerit, qua res sunt singularum (§. 4.). Proderit tamen præterea hæc propositiõne etiam notasse ob alia.

§. 144.

Quale jus eorum qui in communiõne mixta sunt. Qui in communiõne mixta sunt, eodem inter se jure utuntur, quod est in communiõne primæva. Etenim qui in communiõne mixta sunt, iis non competit nisi usus rerum indifferenter, prouti cuique opus fuerit, nec præterea aliud in rebus, quæ sunt universitatis, jus competit (§. 129.). Enimvero in communiõne primæva rerum usus unicuique indifferenter patet, prout ipsi opus fuerit (§. 27.), nec ulli præter rerum usum necessarium jus quoddam in eas competere potest (§. 21.). Quamobrem qui in communiõne mixta sunt, eodem inter se jure utuntur, quod est in communiõne primæva.

Quæ igitur de communiõne primæva demonstrata sunt, ea etiam ad mixtam applicari possunt respectu eorum, qui in eadem sunt. Principium adeo hoc secundum est, siquidem com-

muniõne religiosorum intimius inspicere voluerit id quod utile est in multis Juris Canonici capitibus.

§. 145.

Quomodo actuali rei, que usu consumitur, aut, si ea usu non consumitur, eodem tempore, quo eadem utitur, si alii usum participare nequeunt. Qui in communiõne mixta sunt, eodem inter se jure utuntur, quod est in communiõne primæva (§. 144.). Enimvero si in communiõne primæva tu re quadam in singulari, quæ usu consumitur, actu uteris, nemo alius ejusdem usum licite præterdere potest, adeoque tu actuali ejus usu excludis ceteros omnes; si vero res, qua uteris, usu non consumitur, nemo alius eodem tempore ejusdem usum præterdere licite potest, adeoque eo, quo uteris tempore, usu actuali ceteros omnes excludis (§. 35.). Quodsi vero rei, quem actu facis, usum adhuc alii participare possunt, participatio promiscue omnibus volentibus permittenda (§. 40.). In communiõne igitur mixta nemo excludit alterum, qui in communiõne est, nisi actuali-

actuali rei, quæ usu consumitur, usu, aut, si ea usu non consumitur, eodem tempore, quo eadem utitur, siquidem alii eundem participare nequeunt.

In communiōe adeo mixta nemo alterum excludit jure quodam in te, sed tantummodo factō, quod pluribus circa eandem rem simul competere nequit. Neque hæc exclusio venit a jure ad rem, quod omnium commune est, sed ab impossibilitate physica, quod scilicet actualis rei ejusdem usus, qui in factō consistit, plu-

rium simul esse non possit. Licetam vèro hæc exclusionem facit ipsum jus commune, quod sine eadem nulli proficere poterat: actualis enim usus determinatur per indigentiam utentis, cui usum rerum communium proportionatum esse vult jus omnibus comprehens (§. 27.).

§. 146.

Res aliena dicitur, quæ non est in dominio nostro, sed dominio alterius subjecta. *Res aliena quænam sit.*

Ei gr. Liber, qui est Titii, tuus non est, consequenter in eo dominium habet Titius, tu non habes. Liber igitur alienus est. Probe vero notandum est, ut res aliena dici possit, utrumque requiri, nimirum ut non habas dominium in ea, & ut alterius dominio sit subjecta. Uno eorum deficiente, res aliena non erit. Ita avis,

quæ per aerem volitat, tua non est, cum in eadem dominium non habes. Neque tamen est aliena, cum nulli adhuc hominum dominium in eadem competat, consequenter nullius sit. Hinc in communiōe prima res nulla dici potest tua, nec tamen etiam ulla dici potest aliena, sed communis dicenda.

§. 147.

De rei alienæ substantia, usu & fructu nemo pro arbitrio suo disponere potest. *Quod de re nullo modo disponere possimus.*
Etenim res aliena in dominio alterius est (§. 146.), adeoque is, in cujus dominio est, jure suo excludit omnes, in quorum dominio non est (§. 120.). Quamobrem cum illa in dominio non sit tuo (§. 146.), idem etiam te excludit jure suo. Competit autem ei, in cujus dominio est, jus disponendi de substantia, usu & fructu rei (§. 136. 137. 138.). Ergo te excludit omni jure disponendi de substantia, usu & fructu rei. Patet igitur neminem pro arbitrio suo de rei alienæ substantia, usu & fructu disponere posse.

Loquimur hic de jure disponendi de re aliena, quale nullum est: apparet ex demonstratione. Quamobrem non opus est, ut addamus, domino invito. Tacite enim supponitur, quod

non constat de domini voluntate, seu idem non fiat, domino volente. Tunc enim quod pec alium facit, per se fecisse putatur. Et de hoc casu dicemus suo loco.

§. 148.

Res corporales dicuntur mobiles, quæ de loco in locum moveri possunt salva substantia sua. *Res mobiles quænam dicuntur.*

Ita res mobiles sunt omnia utensilia, libri, pecudes, fruges, olera, vestes. Neque enim hic attenditur, num natura aut ars eas a rebus aliis separatas produxerit, ut de loco in locum transferri possint, quales sunt lapilli, pisces, pulli & gallinæ, ova gallinarum, herbulæ: an vero rebus aliis coherescent, a quibus separata de-

rum de loco in locum transferri possint, ut fructus arborum, olera. Quando nimirum salva rei, cui coherescent, suæque substantia separari possunt; coherescentia ista minime obstat, quo minus substantia sua salva de loco in locum transferri possint, nec ea ad substantiam rei alterius pertinent.

§. 149.

Res immobiles sunt, quæ salva substantia sua de loco in locum moveri non possunt. *Res immobiles quænam sint.*

Ita

Ita res immobiles sunt omnes fundi, veluti agri, prata, horti, item ædificiis.

§. 150.

Possessio quid sit. Detentio rei tanquam suæ, sive quis eam suam esse putet, sive suam esse & ab aliis pro tali haberi velit, dicitur *Possessio*. Et qui rem possidet, *Possessor* vocatur.

Sumitur possessio de facto, non de jure: cui enim competat jus possidendi, deinceps inquirendum. Sunt equidem, qui possessionem per jus definiunt; sed cum etiam rem possidere dicantur, qui jus possidendi non habent, jus possidendi & jus possessionis ab ipsa possessione distinguere malimus: qua in re etiam præeuntes habemus. Idem Romanæ possessionem non definiunt: unde in ea definienda multum defudarunt interpretes Juris & Glossæ in l. 38. ff. de V. O. notat, etiam peritissimos

nescivisse definire possessionem. *Constantinus Hermopolitanus* tit. 1. lib. 2. Epit. Jur. possessionem esse, ait, detentionem, quæ animo dominantis sit. Atque hæc definitio, si rem, non verba spectet, cum nostra coincidit. Quoniam enim res nostra est, in qua dominium habemus (§. 124.) rem tanquam suam detinet, qui in ea dominium exercere voluerit: id quod *Hermopolitanus* vocabulo dominari dicit. Dominari nimirum idem est ac ea facere, quæ jure domini facere licet.

§. 151.

Quis sit animus possidentis. Quoniam possessor rem detinet tanquam suam (§. 150.), nostrum vero est, quod in dominio nostro est (§. 124.) & qui rem in dominio habet, ejus est dominus (§. 121.); *possessor vel putat se esse dominum, vel pro domino haberi vult, etsi norit se dominum non esse.*

Qua de causa vero quis se dominum rei existimare possit, patet ex iis, quæ de modo dominium acquirendi demonstratum sumus: unde

simul constabit, quo modo quis certus esse possit, se dominum non esse.

§. 152.

Quinam rem non possideat quam detinet. Quoniam possessor rem detinet tanquam suam (§. 150.), res vero aliena nostra non est (§. 124. 146.); *Qui rem detinet tanquam alienam, ut non modo norit eam esse alterius, verum nec pro sua eam haberi velit, is eam non possidet.*

Ita qui ædes incolit ex contractu locationis conductionis, eas novit esse alterius, nec vult haberi pro suis, ædes igitur non possidet. Similiter qui librum sibi commodatum detinet, eum non modo novit esse alterius, sed nec pro suo haberi vult, eum igitur non possidet. Hinc

conductor non dicitur possessor rei conductæ, nec commodatarius rei commodatæ. Uterque enim res non utitur, nisi consensu domini, nec eidem competit usus pro arbitrio suo, sed voluntate domini definitus, prout suo loco coadjuvabit.

§. 153.

Possessor bone & male fidei. *Possessor bone fidei* est, qui rem, quam possidet, putat esse suam. *Aut male fidei* est, qui rem, quam possidet, novit esse alienam. Quamobrem cum nostrum sit, in quo dominium habemus (§. 124.), consequenter ejus dominus sumus (§. 121.), aliena vero res sit, quæ in dominio nostro non est, sed dominio alterius subiecta (§. 146.), consequenter ejus nos non sumus dominus, sed alius est (§. 121.); *Possessor bone fidei putat se esse dominum; aut male fidei possessor novit, non se, sed alium dominum esse, vult tamen dominus esse & pro eo haberi.*

Quando bonæ fidei possessor rem, quam possidet, dicit esse suam, quod pro vero habet,

asfirmat: aut quando malæ fidei possessor idem dicit, quod falsum esse novit, asfirmat.

§. 154.

Si bonæ fidei possessor rem alienam possidet, eam alienam esse ignorat. Putat enim rem, quam possidet, esse suam (§. 153.). Quamobrem cum nostrum esse nequeat, quod alienum est (§. 140. part. 1. Jur. nat.); bonæ fidei possessor ignorare debet, rem, quam possidet, esse alienam, si talis fuerit.

Ostenditur etiam indirecte hoc modo. Ponamus si fieri possit, te rem alienam possidentem non ignorare, quod aliena sit. Eam igitur alienam esse nosti (§. 27. part. 1. Phil. pract. univ.). Enimvero si noveris rem, quam possides, esse alienam, malæ fidei possessor es, non bonæ fidei (§. 153.): quod est contra hypothesein.

Quomodo fieri possit, ut quis existimet rem suam esse, quæ aliena est, adeoque alienam esse ignoret, ex modis acquirendi rerum dominia, præsertim derivativis patet.

§. 155.

Quoniam bonæ fidei possessor rem alienam possidens ignorat, eam alienam esse (§. 154.; quamprimum scit, rem, quam possidet esse alienam, in malæ fidei possessorem abit (§. 153.).

Bona fides involvit ignorantiam, quod res; quæ possideatur, sit aliena, nec absque ea subsistere potest. Sublata igitur ignorantia, bona fides expirat. Bona autem fide expirante, malæ adest. Dum inter bonam & malam fidem non

detur medium, quemadmodum ex definitionibus possessorum bonæ ac malæ fidei inter se collatis intelligitur (§. 153.); una posita, tollitur altera.

§. 156.

Qui dubitat, utrum res, quam possidet, sua sit, nec ne, malæ fidei possessor non est; bona tamen fides vacillat. Qui enim dubitat, utrum res, quam possidet, sua sit, nec ne; is nec novit, eam esse suam, nec eam esse alienam (§. 417. titio de dominio rei eff. part. 2. Theol. nat.). Quoniam itaque possessor malæ fidei non est, qui non novit rem, quam possidet, esse alienam (§. 153.); qui dubitat, utrum res, quam possidet, sua sit, nec ne, malæ fidei possessor non est. Quod erat unum.

Enimvero qui dubitat, utrum res, quam possidet, sua sit, nec ne, ei rationes quædam adesse debent, cur non impossibile videatur, rem esse alienam (§. 417. part. 2. Theol. nat. & §. 70. Ontol.), consequenter in eo hæret, num rem pro sua habere possit, quemadmodum bonæ fidei possessori persuasum esse debet (§. 153.). Quia tamen malæ fidei possessor nondum efficitur per demonstrata n. r. bona fides saltem vacillat. Quod erat alterum.

Equidem in jure civili, ubi actuum externorum saltem ratio habetur, dubitatio hæc non attenditur; in jure tamen naturæ negligenda non est, quod etiam conscientie rationem haberi vult. In hoc igitur jure inquiritur in omnes latentes animi recessus, ut a ab omni labe purgetur, quantum facultatum nostrarum usus permittit. Dubitationis illius sibi conscius est, qui dubitat. At nemo alius eam percipere potest,

nisi signis quibusdam externis prodatur. Quamobrem ea saltem expendenda venit, ut quis propriæ conscientie rationem habere voluerit, ut constet, quid in hac dubitatione faciendum, ne conscientie tranquillitas labefectur, prouti suo loco docuimus. Idem vero nosse debent, qui conscientie aliorum præficiuntur, ut, si qui suboriantur scrupuli, eos eximere valeant.

§. 157.

Cuius ius possidendi competat.

Jus possidendi non competit nisi domino. Domino enim dominium competit in re (§. 121.), adeoque ea sua est (§. 124.). Quamobrem cum dominus excludat jure suo omnes alios, in quorum dominio res non est (§. 120.); nemini quoque rem detinere licet tanquam suam, nisi qui dominus est. Quoniam itaque rem possidet, qui eam detinet tanquam suam (§. 150.); nemini quoque præter dominum jus possidendi competere potest.

Hinc patet, cur possessio male dicatur a quibusdam Juris Romani interpretibus *Jus*, cetera recte contradicentibus, *Jus* enim possidendi ab actu possessionis distinguendum est. Illud competere nequit nisi domino; possessionem vero

habere potest etiam non dominus, cui jus possidendi non competit. Ceterum jus possidendi, quod dicimus, & quod dominium continet, non confundendum cum jure possessionis, de quo deinceps dicemus.

§. 158.

Quoniam jus possidendi non competit nisi domino (§. 157.), non dominus rem non compe. alienam jure non possidet.

Si quis putat rem esse suam; cum non sit; eamque possidet, jure rem possidere nequit, cum enim nemo rem possidere velit nisi utilitatis ex ea percipiendæ gratia, non domino tribui debet jus omnem ex re utilitatem percipiendi, quod absurdum (§. 128.). Unde pos-

sessio neminem tætuat adversus dominum; sed res, quæ possidetur ab alio, in possessionem domini tradenda. Hinc etiam qui credit se dominum esse, cum non sit, bona fide, non jure rem possidere dicitur (§. 153.).

§. 159.

Quando ignorantia bonæ fidei, quando malæ fidei possessoris efficiat.

Si quis ignorat rem, quam possidet, esse alienam, & ignorantia ejus invincibilis bonæ fidei possessoris est: Si vero ignorantia fuerit vincibilis, pro possessore malæ fidei habendus. Etenim si ignorantia fuerit invincibilis, possessori imputari nequit, quod rem, quæ aliena est, patet esse suam (§. 550. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum bonæ fidei possessor sit, qui rem, quam possidet, putat esse suam (§. 153.); si quis ignorat rem, quam possidet, esse alienam, & ignorantia ejus fuerit invincibilis, possessor bonæ fidei est. *Quod erat unum.*

Enimvero si ignorantia fuerit vincibilis, possessori imputandum est, quod ignoret, rem, quam possidet, esse alienam (§. 549. part. 1. *Phil. pract. univ.*), adeoque pro sciente habetur. Quamobrem cum malæ fidei possessor sit, qui scit seu novit rem esse alienam (§. 153.); si quis ignorat rem, quam possidet, esse alienam, & ignorantia ejus fuerit vincibilis, pro possessore malæ fidei utique habendus. *Quod erat alterum.*

Qui ignorantis vincibilis laborat, cum ignorantia non excusat (*not. § 549. part. 1. Phil. pract. univ.*). Quodsi igitur possessor bonæ fidei haberetur, qui ignorans rem, quam possidet, esse alienam, ignorantis vincibilis laborat; cum ignorantia excusaret, quod rem alienam tanquam suam detraheret, nec domino restitue-

rit, consequenter ignorantia vincibilis cum invincibili in eundem censum referretur: quod utique absurdum. Propositio præsens non solum usui est, ubi conscientie rationem habueris; sed eadem quoque utemur tanquam principio ad demonstranda alia, quæ etiam usu fori comprobata sunt.

§. 160.

Possessor b. & m. f. jure de re disponat.

Possessor tam bonæ, quam malæ fidei de re aliena, quam possidet, nullo jure disponit. Etenim possessor bonæ fidei tantummodo putat se dominum esse, & malæ fidei

fidei possessor autem novit, se non esse (§. 153.), neuter igitur in re, quam possidet, dominium habet (§. 121.). Enimvero dominus jure suo de re pro arbitrio suo disponendi excludit omnem non dominum (§. 120. 118.). Possessor igitur tam bonæ, quam malæ fidei de re aliena, quam possidet, nullo jure disponit.

Ratiocinamur hic de factis hominum; quomodo ex notionibus distinctis ratiocinari datur. Quæ enim ex notionibus rerum consequuntur, ea ipsi tribuenda. Et ubi quis naturæ spectamus, nil admitti potest tanquam verum, nisi quod ex definitionibus tanquam assumpto deducitur lève absolute, sive sub certa conditione. De re

disponere pro arbitrio suo domini est (§. 118.). Quare non dominus de eadem pro arbitrio suo disponere nequit. Nec sufficit, quod ignoret rem esse alienam, & se dominum putet. Ignorantia enim hæc ex non domino non facit dominum, nec jus alterius in eam transfert.

§. 161.

Quoniam de re disponit, qui eadem utitur & fruitor, possessor autem tam bonæ, quam malæ fidei de re aliena, quam possidet, nullo jure disponit (§. 160.) *ib. & m. f.* uterque etiam re aliena, quam possidet, nullo jure utitur & fruitor; seu nullum jus utendi ipsi jus utendi & fruendi competit.

Hinc fructus, quot percipit ex re aliena, alii sunt, ejus nempe, qui dominium in re habet (§. 136.), si vel maxime ignoret; casus nam sunt, immo si putet, eas esse suas.

§. 162.

Immo quia possessor tam bonæ, quam malæ fidei de re aliena, quam possidet *Quales sunt* nullo jure disponit (§. 160.), quicquid agit, in nudo factio consistit & factum juri ejus actus. alterius, scilicet domini, contrarium.

Dicitur nimirum hic factum nudum; quod jure deficiunt. Sibi arrogat possessor, quod alterius est.

§. 163.

Cumque actus domini alterius contrarii illiciti sint (§. 123.), quicquid agit possessor tam bonæ, quam malæ fidei, dum de re aliena, quam possidet, disponit, id in se spectatum illicitum est, nisi factum possessori bonæ fidei ob ignorantiam invincibilem (§. 159. non imputetur (§. 550. part. 1. Phil. pract. univ.), ob ignorantiam tamen vincibilem (§. 159.) & scientiam (§. 153.) imputetur possessori malæ fidei (§. 549. 705. 706. part. 1. Phil. pract. univ.).

Possessor bonæ fidei non potest dici injustus, quod agit contra jus alterius, quia ignorat, se contra jus alterius quicquam ficere, nec ignorantiam evitare potuit, si voluisset voluerit. Proponit præterea proce tenenda est, utrum

enim ea suo loco ad demonstranda alia. Neque enim existimandum est, nos præter necessitatem nimis subtiliter in ea inquirere, que ex definitionibus consequuntur.

§. 164.

Si qui rem suam possidet eam putet esse alienam, quicquid agit, dum de ea disponit, jure quidem facit, attamen peccat. Quod enim res, quam possides, tua est, dominium in ea habes (§. 124.), adeoque tibi competit jus disponendi de eadem pro arbitrio tuo (§. 118.). Quicquid igitur agis, dum de ea quomodo-^{dominus} cunque disponis, jure tuo facis. Quoniam tamen putas, rem istam esse alienam, eam dominio alterius subjectam esse putas (§. 146.), consequenter quod ^{usu juris} facis, ^{suu peccare} possis.

§. 157.

Cuiusnam jus possidendi competat.

Jus possidendi non competit nisi domino. Domino enim dominium competit in re (§. 121.), adeoque ea sua est (§. 124.). Quamobrem cum dominus excludat jure suo omnes alios, in quorum dominio res non est (§. 120.); nemini quoque rem detinere licet tanquam suam, nisi qui dominus est. Quoniam itaque rem possidet, qui eam detinet tanquam suam (§. 150.); nemini quoque præter dominum jus possidendi competere potest.

Hinc patet, cur possessio male dicatur a quibusdam Juris Romani interpretibus jus, ceteris recte contradicentibus, Jus enim possidendi ab actu possessionis distinguendum est. Illud competere nequit nisi domino; possessionem vero

habere potest etiam non dominus, cui jus possidendi non competit. Ceterum jus possidendi, quod dicimus, & quod dominium continet, non confundendum cum jure possessionis, de quo dicere ceperimus.

§. 158.

Cuiusnam *Quoniam jus possidendi non competit nisi domino (§. 157.), non dominus rem non compe. alienam jure non possidet.*
tat.

Si quis putat rem esse suam; cum non sit; eamque possidet, jate rem possidere nequit, cum enim nemo rem possidere velit nisi utilitatis ex ea percipiendæ gratia, non domino tribui deberet jus omnem ex re utilitatem percipiendi, quod absurdum (§. 128.). Unde pos-

sessio neminem tuetur adversus dominum; sed res, quæ possidetur ab alio, in possessionem domini tradendus. Hinc etiam qui credit se dominum esse, cum non sit, bona fide, non jure rem possidere dicitur (§. 153.).

§. 159.

Quando ignorantia bonæ fidei, quando male fidei possessoris efficiat.

Si quis ignorat rem, quam possidet, esse alienam, & ignorantia ejus invincibilis est, bonæ fidei possessor est: Si vero ignorantia fuerit vincibilis, pro possessore male fidei habendus. Etenim si ignorantia fuerit invincibilis, possessori imputari nequit, quod rem, quæ aliena est, putat esse suam (§. 150. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum bonæ fidei possessor sit, qui rem, quam possidet, putat esse suam (§. 153.); si quis ignorat rem, quam possidet, esse alienam, & ignorantia ejus fuerit invincibilis, possessor bonæ fidei est. *Quod erat unum.*

Enimvero si ignorantia fuerit vincibilis, possessori imputandum est, quod ignoret, rem, quam possidet, esse alienam (§. 149. part. 1. Phil. pract. univ.), adeoque pro sciente habetur. Quamobrem cum malæ fidei possessor sit, qui scit seu novit rem esse alienam (§. 153.); si quis ignorat rem, quam possidet, esse alienam, & ignorantia ejus fuerit vincibilis, pro possessore malæ fidei utique habendus. *Quod erat alterum.*

Qui ignorantia vincibili laborat, eum ignorantia non excusat (not. § 549. part. 1. Phil. pract. univ.). Quodsi igitur possessor bonæ fidei haberetur, qui ignorans rem, quam possidet, esse alienam, ignorantia vincibili laborat; cum ignorantia excusetur, quod rem alienam tanquam suam detinuerit, nec domino restitue-

rit, consequenter ignorantia vincibilis cum invincibili in eundem censam referretur: quod utique absurdum. Propositio præsentis non solum usui est, ubi conscientia rationem habuerit; sed eadem quoque utemur tanquam principio ad demonstranda alia, quæ etiam usu fori comprobata sunt.

§. 160.

Possessor b. & m. f. num jure de re disponat.

Possessor tam bonæ, quam malæ fidei de re aliena, quam possidet, nullo jure disponit. Etenim possessor bonæ fidei tantummodo putat se dominum esse, malæ fidei

fidei possessor autem novit, se non esse (§. 153.), neuter igitur in re, quam possidet, dominium habet (§. 121.). Enimvero dominus jure suo de re pro arbitrio suo disponendi excludit omnem non dominum (§. 120. 118.). Possessor igitur tam bonæ, quam malæ fidei de re aliena, quam possidet, nullo jure disponit.

Ratiocinatur hic de factis hominum; quomodo ex notionibus distinctis ratiocinari datur. Quæ enim ex notionibus rerum consequuntur, ex ipsis tribuenda. Et ubi jus naturæ spectamus, nil admitti potest tanquam verum, nisi quod ex definitionibus tanquam assumpto deducitur si- ve absolute, si-ve sub certa conditione. De re

disponere pro arbitrio suo domini est (§. 118.). Quare non dominus de eadem pro arbitrio suo disponere nequit, Nec sufficit, quod ignoret rem esse alienam, & se dominum putet. Ignorantia enim hæc ex non domino non facit dominum, nec jus alterius in eam transferit.

§. 161.

Quoniam de re disponit, qui eadem utitur & fruitor, possessor autem tam bonæ, quam malæ fidei de re aliena, quam possidet, nullo jure disponit (§. 160.); b. & m. f. uterque etiam re aliena, quam possidet, nullo jure utitur & fruitor; seu nullum jus utendi ipsi jus utendi & fruendi competit.

Hinc fractus, quos percipit ex re aliena, alieni sunt, ejus nempe, qui dominium in re ha-

bet (§. 136.), si vel maxime ignoret; cujusnam sint, immo si putet, eas esse suas.

§. 162.

Immo quia possessor tam bonæ, quam malæ fidei de re aliena, quam possidet nullo jure disponit (§. 160.), quicquid agit, in nudo facto consistit & factum jure ejus alieni alterius, scilicet domini, contrarium.

Dicitur nimirum hic factum nudum, quod jure destituitur. Sibi arrogat possessor, quod alieni est.

§. 163.

Cumque actus omnes domino alterius contrarii illiciti sint (§. 123.), quicquid agit possessor tam bonæ, quam malæ fidei, dum de re aliena, quam possidet, disponit, id in se spectatum illicitum est, etsi factum possessori bonæ fidei ob ignorantiam invincibilem (§. 159. non imputetur (§. 550. part. 1. Phil. pract. univ.), ob ignorantiam tamen vincibilem (§. 159.) & scientiam (§. 153.) imputetur possessori malæ fidei (§. 542. 705. 708. part. 1. Phil. pract. univ.).

Possessor bonæ fidei non potest dici injustus, quod agit contra jus alterius, quia ignorat, se contra jus alterius quicquam fieri, nec ignorantiam evitare potuit, si voluisse ne voluerit. Propositio præfata probe tenenda est, utemur

enim ea suo loco ad demonstranda alia. Neque enim ex domando est, nos præter necessitatem istius subtiliter in ea inquirere, quæ ex definitionibus consequuntur.

§. 164.

Si qui rem suam possidet tam putet esse alienam, quicquid agit, dum de ea disponit, jure quidem facit, attamen peccat Quod enim res, quam possides, tua dominus est, dominium in ea habes (§. 124.), adeoque tibi competit jus disponendi de ea pro arbitrio tuo (§. 118.). Quicquid igitur agis, dum de ea quomodo- que disponis, jure tuo facis. Quoniam tamen putas, rem istam esse alienam, eam dominio alterius subjectam esse putas (§. 146.), consequenter quod

Wolfii Jus Natura Tom. II.

I

facis,

facis, dum de ea disponis, dominio alterius contrarium, adeoque illicitum esse censēs (§. 123.). Cum vero hoc non obstante id facias, contra conscientiam erroneam agis (§. 419. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Qui contra conscientiam erroneam agit, peccat (§. 446. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem quicquid agas, dum de re tua, quam alienam esse putas, quomocunque disponis, peccas.

Videmus adeo, quomodo dominus, dum jure necesse sit pro salvanda conscientia sua, ut suo vitare peccare possit. Unde apparet, quam quis de jure suo certus sit.

§. 165.

Contra conscientiam errorem agentis dominus non alicui injuriam facit.

Si qui rem suam possident eam putet esse alienam, quicquid facit, dum de ea disponit, nemini injuriam facit. Etenim si res tua est, non ideo delinit esse tua, quod putes eam esse alienam, quod brevitatis causa nemine contradicente sumitur. Quoniam igitur in re tua dominium habes (§. 124.), eodem jure excludis omnes alios non dominos (§. 120.), nec res tua potest simul esse alterius. Vi domini tibi competit jus disponendi de re tua (§. 118.), nemini vero præter te jus idem competere potest per demonstrata. Quamobrem quicquid facis, dum de re, quam possides, disponis, nil facis quod contra jus alterius est. Enimvero qui nihil facit, quod contra jus alterius est, nemini injuriam facit (§. 859. part. 1. *Jur. nat.*). Ergo si rem, quam possides, putas esse alienam, quicquid facis, dum de ea disponis, nemini injuriam facis.

Nemo est, qui de injuriis suis factis conquiri possit, cum nemo sit, qui affirmare queat, contra jus suum quicquam fuisse factum. Peccat enim dominus qui rem suam putat esse alienam

(§. 164.) non quod injuriam faciat alteri, sed quod habeat voluntatem injuriam alteri faciendi, idem omnino facturum, quod nunc infans jure suo facit, etiam si nosset rem esse alterius.

§. 166.

Quale jus transeat in dominium ubi res a domino subji- ciuntur.

Dum res, quæ erant nullius, dominio subji- ciuntur; jus, quod erat omnium commune, transit in unum. Etenim res in dominium deducuntur, dum sublata communione primæva fiunt singulorum (§. 139. 140.). Enimvero in communione primæva omnibus hominibus in rem quamcunque idem jus competit (§. 24.), dum vero fiunt singulorum, in eandem rem non nisi uni cuidam soli in rem quandam in singulari convenit (§. 5.). Jus adeo, quod erat omnium commune, transit in unum, dum res dominio

Cum nobis jam ostendendum sit, quomodo dominus re sua uti debeat, ne eadem abistatur, quale sit jus domini paulo accuratius inquirendum. Sane etsi dominium liberam dicat dispositionem de re sua (§. 118.), cum tamen nemo non fateatur, homines te sua abuti posse, quilibet hoc ipso largitur, libertatem istam lege naturali limites recipere, ultra quos extendi nequeat, seu non debeat. Quamobrem cum in locum communionis primævæ succedat dominia, quid liceat domino adjudicandum ex eo, quod licitum erat in communione primæva, & quod exigit jus proprium loco communia exur-

gens. Unde perpendendum est jus, quod in dominos transit, communionem primævam sublata. Sani autem præter ut sine probatione, dum dominia introducuntur, jus, quod erat omnium commune, transferre in singulos herique singulorum proprium. Unde & dominium per jus proprium definitivum (§. 118.). Ceterum hic non repetimus, quod jam aliquoties inculcavimus, quomodo quoad dominium plures simul spectentur instar unius personæ (not. §. 110.), & quo respectu hominum quædam multitudine representent unam personam (§. 113.).

§. 167.

Qualis rei usus competat domino.

Dominus re sua non aliter uti debet, quam ut satisfaciat obligationi cuidam naturali. Etenim dum res, quæ erat nullius, dominio subji- ciuntur, jus, quod erat omnium commune, transit in unum, nempe dominum (§. 166.). Enimvero in

in communione primæva rerum nemini præter usum rerum corporalium necessarium jus quoddam in eas competere potest (§. 21.). Quamobrem dum res quædam, quæ nullius erat, dominio subicitur, usus ejus necessarius transit in dominium, qui antea promiscue patebat omnibus (§. 19.). Domino adeo non competit usus alius, nisi necessarius. Enimvero usus necessarius est, qui ad hoc requiritur, ut obligationi nostræ naturali satisfaciamus (§. 12.). Quamobrem dominus re sua aliter uti non debet, quam ut satisfaciat obligationi cuidam naturali.

Lex naturæ hominibus non tribuit jus rebus utendi, nisi quis sine hoc usu obligationi suæ naturali satisfacere nequeat (§. 459. part. 1. Phil. præf. univ.). Quamobrem ubi eadem non repugnante dominio res subiciuntur, non alium dominis usum permittit, quam sine quo obligationi suæ naturali satisfacere nequeant. Ultra hunc adeo usum libertas disponendi de re sua quæ domino comperit (§. 118.), non extendenda. Nemini hominum jus sine ulla restrictione faciendi, quod libet, competere potest (§. 148. part. 1. Jur. nat.), nec libertas tol-

lit obligationem naturalem (§. 159. p. 1. Jur. nat.) unde est libertas etiam disponendi de re sua, quemadmodum ex demonstratione superiorum liquet (§. 117.). Falluntur itaque, qui sibi persuadent, vi dominii sibi licitum esse non attenta obligatione naturali, qua tenemur, pro lubitu disponere, quasi usus rei suæ nulli subiciatur legi, libertatem utique in licentiam vertentes (§. 150. part. 1. Jur. nat.), quam Deus alicui ut det fieri haud quaquam potest (§. 151. part. 1. Jur. nat.).

§. 168.

Quoniam dominus re sua non aliter uti debet, quam ut satisfaciat obligationi cuidam naturali (§. 167.); si re sua usurus quid facit, quod obligationi cuiusdam naturali repugnat, re sua male utitur, seu abutitur (§. 61. part. 1. Jur. nat.).

Abusus rerum suarum qui nam sit.

Ex. gr. Homo obligatur ad corpus suum conservandum (§. 349. part. 1. Jur. nat.), quod sine poru conservari nequit (§. 380. p. 1. Jur. nat.). Quodsi quis vinum bibit, quod sanitati suæ nocet,

vel tantum bibit, quantum eidem officit, vino male utitur, seu abutitur. Propositio præfens principium fœcundum est, vi cuius abusus rerum facit definitur in casu particulari.

§. 169.

Natura nemo alteri rationem reddere tenetur, quomodo re sua utatur, nec ulli jus est abusus rerum impediendi, quamdiu qui rebus suis abutitur nil facit contra jus alterius. Etenim natura homines omnes liberi sunt (§. 146. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum qui liber est nulli hominum rationem reddere teneatur actionum suarum (§. 158. part. 1. Jur. nat.); nemo etiam natura alteri rationem reddere tenetur, quomodo re sua utatur. Quod erat unum.

Abusus rerum num impediend.

Porro qui liber est, ejus conscientia relinquendum, quid agat, seu utrum actionem quandam committere, an omittere velit (§. 157. part. 1. Jur. nat.), nec ulli competit jus rationem actionum suarum ab altero exigendi, quamdiu nil facit contra jus alterius (§. 158. part. 1. Jur. nat.). Quoniam itaque dominus jure suo, quo de re disponit pro arbitrio suo (§. 118.), excludit ceteros omnes, in quorum dominio res non est (§. 120.); sive re sua bene, sive male utatur, seu abutatur, nil facit quod est contra jus alterius. Quamobrem sive re sua bene, sive male utatur seu abutatur, ipsius judicio relinquendum, quomodo eadem uti velit, nec ulli competit jus rationem ab eodem exigendi, cur eodem male utatur seu abutatur, consequenter multo minus ulli hominum jus est abusus rerum impediendi, quamdiu qui rebus suis abutitur nil facit contra jus alterius.

Nos hic loqui de abusu rerum, qui in statu naturali obinet, quamdiu homines prorsus sui juris sunt, nemo non videt. Quid vero con-

veniat statui civili, suo loco dispiemus. Ceterum hinc vides, quomodo respectu dominium dicitur jus de re disponendi pro arbitrio suo.

Pro arbitrio nimirum suo disponere domino integrum est respectu aliorum, in quorum dominio res non est. Quemadmodum vero libertas naturalis non tollit obligationem (§. 159. *part. 1. Jur. nat.*); dum de re sua disponit dominus, legi namque convenienter de eadem disponere debet. Ceterum ex presenti quoque

propositione intelligitur; quo sensu a nonnullis interpretibus Juris Romani dicitur, domino posse rem suam perdere. Etiam si eam perdit, non licite hoc facit, sed peccat: nempe tamen hoc impedire licet oec rationem a domino exigere, cur perdidit, ubi hoc fecit.

§. 170.

Abusus rei sua nam lege naturali prohibitus. Abusus rerum suarum lege naturali prohibitus. Etiam abusus rei suae obligationi cuidam naturali repugnat (§. 168.), consequenter officio cuidam contrariatur (§. 224. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Enimvero homo obligatur ad rectum faciendum juris sui usum, (§. 62. *part. 1. Jur. nat.*), adeoque ad eum, quem officia exigunt (§. 62. *part. 1. Jur. nat.*), & ad evitandum abusum, seu usum minus rectum (§. 62. *part. 1. Jur. nat.*), adeoque ad eum, qui officio cuidam contrariatur (§. 62. *part. 1. Jur. nat.*). Abusus adeo rerum suarum lege naturali prohibitus (§. 163. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

Offenditur etiam hoc modo. Qui re sua abutitur, dominio, quod in ea habet (§. 124.), adeoque jure suo abutitur (§. 128.). Sed abusus juris sui illicitus (§. 63. *part. 1. Jur. nat.*). Ergo etiam abusus rei suae illicitus, consequenter lege naturali prohibitus (§. 170. 163. *part. 1. Phil. pract. univ.*).

Si dominus re sua abutitur; peccat (§. 440. *p. 1. Phil. pract. univ.*), et si nec tuum, nec alterius sit impedire, nec peccat, cum nec tui, nec alterius juri subjectum sit exercitium dominus alieni. Qui animo probe comprehendit,

quae de libertate naturali demonstratae sunt, nihil in hisce difficultatibus reperit, modo observet ante statum civilem introductum licet dominus statum libertatis integrum perdidisset (§. 147. *p. 1. Jur. nat.*).

§. 171.

Primordia dominii, quae usu consumuntur. Si quis in communiione primæva res mobiles, quæ usu consumuntur, usus futuri gratia apprehensas detinet, ceterosque usu earum, antequam ipse actu utatur, excludit; eas dominio suo subjicit. Etiam in communiione primæva nemo excluditur a jure utendi hoc quacunque (§. 103.); sed unus ceteros tantummodo excludit usu actuali rei (§. 35. 36.). Quod si ergo quis in communiione primæva res mobiles, quæ usu consumuntur, usus futuri gratia apprehensas detinet, ceterosque usu earum, antequam ipse actu utatur, excludit; in communiione primæva res illas non relinquunt. Enimvero cum communiione primæva sublata dominia introduci necesse sit (§. 140.); si qua res in communiione primæva non relinquatur, ea dominio subjiciatur necesse est. Quamobrem si quis in communiione primæva res mobiles, quæ usu consumuntur, usus futuri gratia apprehensas detinet ceterosque usu earum, antequam ipse actu utatur, excludit; eas dominio suo subjicit.

Nemo facile dubitabit, hoc modo primævam dominii introductum fuisse. Etiam prudentia, quam haud longa experientia suggerit, iuvat, ut usus futuri gratis asserventur res mobiles, quæ usu consumuntur. Unde etiam in brutis imaginem quandam hujus prudentiæ observare licet. Neque apes alio hinc mel conficiunt, quam ne hieme fime ipsis sit periculum. Ad prudentiam colendam homines obligant (§. 258. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem ubi in communiione primæva futuræ indigentiae providere coeperunt homines, ut a communiione primæva discederent ipsa naturæ lege invitati fuisse videntur. Dum vero usum rerum

quarundam mobilium ita sibi proprium fecerant; qui indigentiae futuræ providere voluerunt, ut sibi soli vindicarent facultatem de eo disponendi; quin res dominio suo subjecerint dabitur nequit (§. 218.). Atque adeo patet, quæsi fuerint dominiorum primordia. Hinc etiam videas apud gentes, quibus fixa sedes non erat, res mobiles in dominio fuisse, quarum usus vitæ necessitati serviebat, veluti apud Scythas, de quibus dictum est in superioribus (*var. §. 68*). Cum in primæva communiione viverent homines, nulla domini notio ipsis erat. Ratio igitur aliqui requirebatur, ob quam domini notio mentem illorum subiret. In isto hominum

genus in vitæ simplicitate acquiescebat, adeoque sponte nascentibus, contentum erat (§. 68.), rebus industrialibus & artificialibus insuper prope modum habitis. Quamobrem fieri haud quaquam potuit, ut in re quodam jus quoddam

proptium appeterent, quam ut res quoddam mobiles, quæ usu consumuntur, futuri usus gratia eidem subicerent, non invidentibus ceteris, quibus eosdem imitari & futuræ necessitati eodem modo prospicere integrum erat.

§. 172.

Si quis in communione primæva agrum exerceat, hortos colit & pratium quoddam vel sue pecuaria destinat, ut fruges & fructus solus percipiat, & suo usui agrum, hortum & pratium dicat; fundos, agrum scilicet, hortum & pratium, dominio sub- Progressus dominium.

Et enim in communione primæva omnibus laborandum communis utilitatis gratia (§. 41.), adeoque exercendi sunt agri, colendi horti, res pecuaria faciendæ non propriæ, sed communis utilitatis gratia, ita ut res industriales, fruges, fructus, pecora & hinc nascentia commoda sint communia (§. 29.). Quamobrem si quis agrum exerceat, hortum colit eo animo, ut ipse fruges & fructus solus percipiat, & huic usui suo agrum & hortum, pratium vero quoddam rei suæ pecuariae soli destinat; is fundos in communione primæva non relinquit, huic etiam subducit res industriales. Enimvero in communione primæva sublata dominia introduci necesse est (§. 140.). Quodsi igitur quis in communione primæva agrum exerceat, hortum colit, ut fruges & fructus solus percipiat, huicque suo usui agrum ac hortum destinat, sicuti rei pecuariae suæ pratium aliquid; is fundos, agrum scilicet, hortum & pratium, dominio subicit.

Atque hinc discere licet, quomodo dominio subijci etiam ceperint re immobiles. Cumenim multiplicato genere humano ipsa vitæ simplicitas exigeret res industriales (§. 72.), & proprii juris jam esse capissent res mobiles, quæ usu consumuntur (§. 171.), consequenter dominii notio hominibus jam esset; commodius utique visum fuit, si res suæ industrialis debitas etiam suæ essent, quas communes, consequenter fundi quoque rerum industrialium gratis dominio subicerentur. Omnes quoque lateant, quibus vetusta monumenta non sunt ignota, res mobiles ante in dominium fuisse deductas, quam immobiles: id quod denuo exemplum Scytharum confirmat (not. §. 68.). Pecora

enim & supellex erant ipsi propria; at agri, quos non exercebant, praxi sanquæ ceteri omnes in communione subdebant. Et quoniam humano genere nondum in nimium multiplicato, nec vitæ simplicitate prorsus relicta, unusquisque tantum de fundis sibi asserere poterat, quantum usus suis sufficere existimabat, cum non deesset illi, quos ceterorum quisque usus sui vindicaret; nec hic ulla erat ratio, cur ceteri oblitrent, si quis fundos dominio suo subijcere vellet, præsertim cum nemo tunc praxi appeteret, quam quæ vitæ necessitati sufficerent, nec superflua ullius essent usus. Res adeo immobiles citra invidiam dominio subijci ceperunt.

§. 173.

Si quis in communione primæva actu quodam externo declarat, quod ipse solus Modus do-
ve quadam uti frui velit, seu usum ejus sibi soli asserit; eandem dominio suo sub- minium ac-
ijcit. Et enim in communione primæva usus rerum indifferenter patet omnibus quirendi in
(§. 19.) & fructus sunt tantummodo in numero rerum, nec ab iis distinguun- communio-
tur (§. 22.). Quamobrem si quis in communione primæva actu quodam exter- ne prima-
no declarat, quod ipse solus re uti frui velit, seu usum ejus sibi soli asserit; va.
eandem in communione primæva non relinquit. Enimvero si communio primæ-
va tollitur, dominia introducuntur necesse est (§. 140.), consequenter res,
quæ in communione primæva non relinquitur, dominio subijcitur. Si quis ergo
in communione primæva actu quodam externo declarat, quod ipse solus ea uti
frui velit, seu usum ejus sibi soli asserit; dominio suo eandem subijcit.

In communione primæva res omnes sunt communes (§. 22.), adeoque omnibus idem jus ad eandem competit (§. 4.), ut quæcumque ad usum necessarium eripere possit, qui voluerit,

nec apprehensam invito quisquam alius eripere licite queat (§. 36.). Quamobrem si quis velit rem quandam dominio suo subijcere, quæ indiget, cum ipsius iudicio relinquendum sit. In qua

quum usus rerum ipsi necessarius & quibus indigentia sua sit (§. 43.) & suis unicuique sufficienter voluntas ad usum rei casualis sibi soli asserendum, consequenter ad eandem dominio suo subiacendam; Rex adeo, quæ antea erat communis usus, sit sua, quis vis eandem tuam esse. Atque adeo ad dominium in communione primavæ acquirendum sufficere videbatur usus voluntatis. Enimvero dominus jure suo excludit ceteros omnes (§. 120.), ipsi competit jus non patendi, ut quis alius faciat se invito, quod vi domini fieri licet (§. 121.), consequenter quando res communis in communione primavæ subijetur dominio, præter dominum nemini jam re illa uti frui datur, cum usus antea promissive pateret omnibus. Necessè igitur est ut voluntas, quæ usum rei casualis quibus sibi appropriat, actu quodam externo sufficienter declaratur; alias enim ceteris constare nequit, se usu ejus rei exclusos esse. Qui consensum ceterorum ad acquirendum dominium in communione primavæ requiritur & hinc ex pacto quodam sive expresso, sive tacito originem dominiorum deducunt, non perpendunt, communionem primavæ non nisi quidem posse nisi in statu originario (§. 121.), in qua da-

tur libertas nullo modo restituta, seu jus libertatis naturalis plenus viget (§. 121. p. 1. Jur. nat.). Unde porro non revocant ad animum, quomodo unusquisque de usu rerum communium suo iudicio decernat (§. 43.), nec consensu demum aliorum eandem debent, nec nisi si eorum iudicio cum ceteris consilio sibi demum utatur. Præterea non advertunt, qualis fuerit voluntas simpliciter, antequam à communione primavæ discederet homines, quodque in ille iam linquere vis datum fuerit, quemadmodum ex iis intelligitur, quæ de viâ simplicitate in superioribus demonstrata sunt (§. 70. & seq.). Quis de causa sibi persuadet, eum, qui rem quandam sibi propriam facit, jus suum ceteris auferre: id quod omnino sine ipsorum consensu fieri minime potest. Ne igitur nebula quædam obscuraret intellectum, jus communionis primavæ in superioribus accuratius declarare visum fuit, quæ huc usque ab aliis factum. Relegenda quoque est, quæ modo ad paragraphos præcedentes (§. 171. 172.) annotavimus, cur citra invidiam res tam mobiles, quam immobiles dominio subijci potuerint in communione primavæ.

§. 174.

Occupatio Occupatio est factum, quo quis declarat rem nullius suam esse debere & eam quæ sit in hunc statum redigit, ut sua esse possit.

Nihil notius est, quam occupationem haberi pro modo originis acquirendi rerum dominia & modum antiquissimum celebrari, quo homines à communione primavæ discedentes dominio res subjecerunt. In ea vero definienda mire se torquent auctores, nec inter se consentiunt, & in casibus particulatibus definituri, quando res dici debeat occupata, huius raro in diversis sententiis abeunt. Nostrum non est examinare definitiones aliorum: tam vero de diffide contencimus, quæ usui loquendi respondeat & ex qua in casu quovis particulari citra omnem difficultatem ostendi possit, utrum res occupata dici debeat, nec ne, ne jura commune ullo modo violetur. Ad occupationem itaque requiritur 1. ut res, quæ occupatur, sit nullius, quod sit enim jura sit in dominio alterius, ea tua esse nequit (§. 125.) 2. ut velis, eam esse tuam, alias enim manet nullius: 3. ut facta quodam delecta, quod eam tuam esse velis, alias enim alius constare nequit de voluntate tua: 4. ut facta hoc in eum statum cedigatur, quo tua esse possit, alias enim absurdum est velle, quod esse nequit. Ex. gr. Ponsius te pullos avium ex nido tecum auferre. Nemo est, qui negare audeat, res a te esse occupatas. Hoc vero factum tale est, ut omnis ei convenient, quæ ad occupationem requisivimus. Et enim 1. pullos a tum in nido sunt nullius, quod nemo non concedit, & contra negantem sumi potest exempli causa. 2. Qui pullos ex nido secum auferit, eos vult esse suos, alias enim in

nido eisdem relinqueret: 3. nemo non ex eo 2. quod pullos ex nido secum auferit, colligit, quod eos suos esse velit, adeoque factum hoc voluntatis declaratio est, seu ita, quo voluntas alterius declaratur: 4. factum quoque tale est, ut pullos avium, qui erant in nido, redigantur in eum statum, quo sui esse possunt, hoc est, ne de iis pro arbitrio suo disponendi facultas ei competere queat, seu quod dominum constituitur vult, qui esse vult. Tolle unum horum requisitorum, quodeunque volueris, non amplius dici poterit, pullos in nido fuisse occupatos. Ponsius te pullos in nido manu apprehendere & velle, ut sint tui: alii cum jura communium non sit, ut eos tecum statim auferas, eos in nido relinqueret. Nemo asserere audebit, quod eos occupaveris, sed tantummodo concedet, quod eos occupare decreveris. Nimirum ex facto tuo alteri nondum constare poterit de voluntate tua, nec tu pullos in eum cederis statum, quo tui esse possint, seu possibile est, ut de iis pro arbitrio tuo disponas. Enimvero demus etiam exemplum ceteri immobilis occupatæ. Si quis agrum, qui nullius erat, colit & sementem suam eidem committit & agrum occupare dicitur. Et enim adfuit denuo omnia requisita, quæ ad occupationem exigat definitio. Primum per se patet, quod sit res nullius. Cum agrum non colimus, nisi frugum percipiendum gratis: dum agrum colis & sementem eidem immittis tuam, nemo dubitabit, quin velis fruges percipere, adeoque agrum esse tuum. Unde

Unde liquet; factu huic convenire requisitum secundum & tertium. Dum vero agrum actu colis, eum esse in eo statu, ut de ejus usu pro arbitrio tuo disponere possis, nequis in dubium revocabit, cum actu disponas? Adest igitur etiam requisitum quartum. Eodem modo intelligitur, te pisces & aves, quos capis, occupare; occupare etiam lapillos, quos ad ripam fluvii colligis & domum appones. Non est, quod excipias factum tale esse posse, ut ex eo certo colligi non possit voluntas alterius. Ex gr. heri

posse, ut quis lapillos domum apporet, non quod velit eos esse suos, sed quis eos alteri monstrare cupit, quo facto eos denno abjecturus est. Sufficit enim factum esse tale, ut eodem alter voluntatem suam rem dominio suo subiciendi declares, adeoque pro occupant ab aliis haberi possit. In probabilibus enim recte inferitur, quod factu quodam quis voluntatem suam declarare voluerit, quo eam declarare potest (§ 178 Log); quale quid etiam obtinet in aliis bene multis, ubi de animo alterius statuendum,

§. 175.

Rerum, que sunt in communiione primæva, dominium occupando acquiritur. Res, que sunt in communiione primæva, nullius sunt (§. 7. 9.) & si quis in eadem declarat factu quodam, quod ipse solus ea uti frui velit, seu usum ejus sibi soli asserit, eandem dominio suo subicit (§. 173.). Quoniam itaque qui rem occupat declarat rem nullius suam esse debere, & eam in hunc statum redigit, ut sua esse possit, consequenter ut ejus usum sibi soli asserere queat (§. 124. 121.); in communiione primæva qui rem occupat, eam dominio suo subicit, seu quod perinde est, rerum que sunt in communiione primæva, dominium occupando acquiritur.

Quomodo rerum dominium in communiione primæva acquiritur.

Atque adeo patet, occupationem esse modum dominium acquirendi, ubi a communiione primæva disceditur (§. 112. p. 1 Jur. nat.)

§. 176.

Modus acquirendi originarius est, quo acquiritur dominium rerum nullius.

Modum acquirendi in genere definivimus jam alibi (§. 112. p. 1. Jur. nat.); que definitio non modo valet de dominio, sed de jure quovis

alio, quod homini non concessitur. Hic vero in specie definimus, quoniam modus acquirendi dominium dicitur originarius.

Modus acquirendi originarius quoniam fit.

§. 177.

Modus acquirendi derivativus est, quo acquiritur dominium alicujus rei, que in dominio alterius existit.

Dari rerum modos acquirendi etiam derivativos, hoc est, nos acquirere posse dominium earum que jam in dominio alicujus sunt, suo loco demonstrabimus. Quia modus acquirendi deriva-

tivus distinguitur ab originatio, tum hic definire libuit, ut appareat, cur quidam dicatur originarius, est in hoc capite definitione hac nominatur.

Modus acquirendi dominium derivativus quoniam fit.

§. 178.

Occupatio est modus acquirendi dominium originarius. Occupatione acquiritur rerum dominia in communiione primæva (§. 175.). Quare cum non occupentur nisi res, que sunt nullius (§. 174.); occupatio est modus acquirendi dominium rerum nullius. Enimvero modus acquirendi originarius est, quo acquiritur dominium rerum nullius (§. 176.). Ergo occupatio est modus acquirendi dominium originarius.

Occupatio qualis modus acquirendi dominium fit.

Modo acquirendi originario res primum in dominium deducuntur, que juri proprio non-

dum subiectæ sunt: id quod fit, dum res occupantur, que communes totius generis homi-

ni

hi sunt; & in quibus nemini in singulari has aliquod competit. Dicitur occupatio a nonnullis etiam modus acquirendi maxime naturalis, quem originarium appellamus; sed non opus est, ut eandem rem diversis nominibus exprimamus. Nimirum similitudine eademque superflua contendentes modum maxime naturalem acqui-

rendi dominium esse p^{er}sonaliter speciem modorum acquirendi, quos probat *ius naturæ*, ita ut ex præmissa definitione demonstrandum sit occupationem esse modum acquirendi maxime naturalem; neque enim tam multiplicanda sane præter necessitatem.

§. 179.

Jus occupandi cuiusnam competit in communione primæva.

Si a communione primæva receditur, jus occupandi rem quamcumque omnibus indifferenter competit, qui eadem indigent. Si enim a communione primæva receditur, dominia introducuntur necesse est (§. 140.). Quamobrem cum rerum, quæ sunt in communione primæva, dominium occupando acquiratur (§. 175.); jus occupandi competit a communione primæva recedentibus (§. 156. part. 1. *Phil. præf. univ.*). Cum vero dum res, quæ erant nullius, dominio subiciuntur, jus, quod erat commune, in unum transeat (§. 166.), commune vero hoc jus consistat in usu necessario (§. 21.) unicuique patente, prouti ipsi opus est (§. 27.), seu re ista indiget; jus quoque rem quamcumque occupandi omnibus indifferenter competere debet, qui eadem indigent, ubi a communione primæva receditur.

Natura, quæ res omnes fecit communes (§. 7.), nemini in singulari hæc vel istam rem occupandam assignat. Quemadmodum itaque jus rebus utendi omnibus promiscue competit, prouti

hæc vel ista re quis indiget; ita similiter jus occupandi rem quamcumque, qua quis indiget, indifferenter competere omnibus debet.

§. 180.

Quousque jus occupandi extendatur & quousque eadem definitur debeat.

Jus occupandi, ubi a communione primæva receditur, proportionatur indigentia uniuscujusque; quanta vero sit hæc indigentia, uniuscujusque iudicio relinquendum. In communione primæva usus rerum necessarius proportionatur indigentia uniuscujusque (§. 27.). Enimvero si ab eadem receditur, jus occupandi rem quamcumque unicuique competit, qua indiget (§. 179.), & qua occupando dominium acquiritur (§. 175.), jus, quod erat omnium commune, usus nempe rerum occupatarum necessarius (§. 21.), transit in unum (§. 166.). Quamobrem dubitari nequit, quin etiam jus occupandi proportionari debeat indigentia uniuscujusque. *Quod erat unum.*

Enimvero communio primæva obinet in statu originario (§. 11.), adeoque jus occupandi, ubi a communione eadem dilcedendum, in eo statu sub hæc conditione jam competit. Quoniam itaque in statu originario quilibet homo liber est (§. 144. part. 1. *Jur. nat.*), adeoque ipsi permittendum, ut in determinandis actionibus suis suum sequatur iudicium, quam diu contra jus alterius nil facit (§. 156. part. 1. *Jur. nat.*), suo autem jure utitur, qui rem occupat (§. 179.); uniuscujusque iudicio etiam relinquendum, quanta sit ipsius indigentia. *Quod erat alterum.*

Quodsi propositionem præsentem non explicet, nisi per definitiones in anterioribus datas, & principia, quibus in demonstrando utitur, animo comprehendere; nihil circa eandem difficultatis favoriti poterit. Rebus indignitas, quatenus et unus usus nobis necessarius, consequenter quatenus sine earum usu obligationi non sit satisfecere non potius (§. 12.). Quamobrem si quis in rebus ista indigentia sua non modo rationem hæbet officiorum erga seipsum,

verum etiam officiorum erga alios: hæc ipsum reprehendendum non est, sed laudandum. Ita si quis in communione primæva usus futurigratis dominio suo subicit res mobiles, quæ usui consumuntur (§. 171.), & non modo pro re, verum etiam aliorum nec sibi præstat; non idcirco dicitur plus occupare, quam in liget. Deinde notandum est, nos hic supponere, quod status civilis non existeret, communione primæva adhuc subsistente: ad eam enim introducendum

Sum dominia potissimum causam acederunt, quemadmodum suo loco plenius constat. Immo non opus est, ut de facto sciamus contentione cum aliquo reciproca. In propositione enim presentis originarius a communione primæ, quæ statui originarius coherer, ut is sine ea subsistere non possit, difcedit in statu originario, adeoque enunciat, quid hic conveniat. Non igitur ex principiis aliena, quæ statui civili conveniunt, hic rationis admodum. Supra etiam jam notavimus, quod dominia rerum introducta fuerint in eo generis humani statu, quo nemo præter necessarium appetebat, superfluo vero non nisi molesta existimabat, nimirum simplicitate vitæ adhuc persistente. In tali itaque rerum

statu non facile metuendus erat libertatis naturalis in rebus occupandis abusus. Prolatius hoc ostendi poterit, si quidem ex principiis philosophicis coniecitur vellemus, quomodo successive status originarius tandem degeneraverit in præsentem, & quasnam alterationes passus fuerit appetitus hominum pro diversis eorum inclinatione naturali in diverso statu: quod eius nonnullis non magis incertum, quam utile videtur foret, facta scilicet præsertim a priori coniectando assequi, non tamen insolitum præsertim convenit, ubi jus, non facta explicamus, quam vis illustrationis gratia ad hæc subinde provocemus.

§. 181.

Si quis, ubi dominia introduci cœperunt, res mobiles nullius apprehendit, nec eas iterum abijcit, vel suo loco reponit; eas occupat. Ubi enim dominio res subijci cœperunt, notionem sui habent homines (§. 124.), & facta aliorum videntur, quibus, quibus eas sibi asserere volunt, ea notio succurrit (§. 117. *Pfych. empir.*). Quoniam itaque res mobiles nullius apprehendens, eas in eum statum redigit, quo sua esse potest (§. 118. 124.); ubi eas non iterum abijcit, vel suo loco reponit, ex hoc facto intelligitur, quod eas suas esse velit, consequenter tali facto voluntas ejus declaratur. Enimvero si quis facto suo declarat rem nullius suam esse debere eamque in hunc statum redigit, ut sua esse possit, eandem occupat (§. 174.). Quamobrem si quis, ubi dominia introduci cœperunt, res mobiles nullius apprehendit, nec eas iterum abijcit, vel suo loco reponit; eas occupat.

Quando res mobiles occupantur.

In communione primæ res apprehendantur solius usus gratia, nec hominibus adhuc dominii notio est. Unde nisi dominia jam primordia cœperint, quod quomodo fieri possit, paulo ante demonstravimus (§. 171.), nemini factum apprehensionis notionem sui in memoriam revocare valet, ut inde colligat, alteram velle, ut res, quam apprehendit, sit sua. Et, si eandem non statim abijcit, vel suo loco reponit, hinc saltem inferitur, quod ea uti velit tantquam communi. Videmus itaque cur in hypothesi propositionis presentis sumamus non præter necessitatem, dominia introduci cœpisse. Enimvero quamvis hominibus jam sit notio sui, ex sola tamen actuali apprehensione nondum constare potest ac animo alterius, quod scilicet rem, quam apprehendit, velit esse suam, cum adhuc aliter esse possint rationes, cur eas apprehendat, veluti ut eas contempletur. Ad actuale adeo apprehensionem factum quoddam adhuc aliud requiritur sive positivum, sive negativum, ut animus eam sibi habendi, quemadmodum vulgo dicitur, inde colligi possit. Tale factum negativum, quod in omni casu obinet, esse debet, si res, quas apprehendit, non statim iterum abijcit, vel suo loco reponit. Unde si quis pullos in nido manu sua apprehendit, sed eos iterum reponit, in reditu eosdem secum abstrahit, quamvis animam habeat ut pulli sint sui, actualis tamen eorum apprehen-

sio dicitur nequæ occupatio. Neque enim de voluntate apprehendens constare potest, si rem apprehensam non retinet, id quod tamen necesse est, quia jure suo alterum usu non modo ejusdem res, sed omni actu domino licito excludere valet, ut adeo aliter scire debeat se esse exclusum. Nullus dubito, quin illi, qui occupationem per apprehensionem actualem rei cum animo eandem sibi habendi definiunt, recte supponerent rem apprehensam retineri & in eum statum deduci, ut intelligi possit animus rem sibi habendi. Equis vero dubitabit, nos recte facere, quod, quæ recte supponuntur, discretis verbis exprimamus, ne tacite suppositionis ignarus definitionem male applicet. Nihil enim frequentius est, quam quod propositiones ac definitiones non factis intellectibus perperam applicentur ac falsæ inde conclusiones inferantur. Et quis interpretum juris reprehendit, si interpretatione restricta adjectantur legi tacite determinationes a legislatore omisse, ne male applicentur. In communione primæ res usus etiam gratia apprehenduntur, quamobrem ubi a communione primæ recedat, ex sola apprehensione dignosci nequit, utrum res tantummodo uti, an vero eam tuam esse velis. Nec aliter statendum, ubi res quædam in primæ communione relinquuntur, dominia licet eorum ceterarum introductis.

Wolffii Jus Naturæ Tom. II.

K

§. 182.

§. 182.

Rerum mobilium nullius dominium quomodo acquiritur.

Quoniam rerum, quæ sunt in communione primæva, dominium occupando acquiritur (§. 175.), occupantur autem res mobiles nullius, ubi dominia introduci cœperunt, si quis eas apprehendit, nec iterum abjicit, vel suo loco reponit (§. 181.); si quis, ubi dominia introduci cœperunt, res mobiles nullius apprehendit, nec eas iterum abjicit, vel suo loco reponit; earum dominium acquirit.

Atque hic est modus originarius acquirendi res mobiles (§. 176.), qui non modo obtinuit, ubi a communione primæva discesserunt homines; verum etiam hodiernum adhuc viget. Ita

dominus pullorum evadit, ubi eos ex nido tecum auferis, & piscium, qui in fluvio natant, ubi captos aquæ in vase quodam contentæ immitris.

§. 183.

Quale jus acquiritur modo apprehensivæ.

Si quis, ubi dominia rerum introduci cœperunt, rem mobilem nullius apprehendit; tam ipsi eripere non licet. Etenim aut eam apprehendit usus cujusdam gratia, aut eo animo, ut sit sua, eam adeo non iterum abjecturus, vel suo loco repositurus. Quodsi res adhuc nullius est, in communione primæva est (§. 79.). Enimvero si usus necessarii gratia, de quo judicium unicuique relinquendum (§. 43.), rem quandam apprehendis, nemini licet tibi invito eandem eripere (§. 36.), & si eo animo eandem apprehendis, ut sit tua, eam non iterum abjecturus, vel loco suo repositurus, dominium acquisis (§. 182.), adeoque jus perfectum in ea habes (§. 122.), contra quod nemo quicquam facere debet (§. 910. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem si quis, ubi dominia rerum introduci cœperunt, rem mobilem nullius apprehendit; eam ipsi eripere non licet.

Videmus adeo apprehendenti rem mobilem eripi non posse, etiam si nondum constet de voluntate ipsius, utram scilicet eam suam esse velit, nec ne, consequenter num occupaverit (§. 174.). Quamobrem cum ad occupationem rei mobilis requiratur apprehensio (§. 181.); si quis ex ea probabiliter colligit animum dominantis (§. 576. Leg.), non inveniendum est, ut quid faciat contra jus alterius, vel suo juri desit. Expectandum enim est, donec facta quodam declararet eam rem suam esse nolite, ante-

quam de usu jura sui statuit. Quamprimum itaque quis rem mobilem nullius apprehendit, quodsi alios perinde est, siue eam velit esse suam, siue minus. Unde quodsi alios pro occupante haberi potest, modo rem apprehenderit, consequenter & pro domino haberi (§. 175.), quamvis eam tenet. Atque hoc sensu admitti potest, apprehendentem habendam esse pro domino, & ubi rem abjicit, eam iterum dereliquisse.

§. 184.

Alius modus occupandi mobilia.

Si quis, ubi dominia rerum introduci cœperunt, rem mobilem nullius in eum statum redigit, quo eam apprehendere potest, & factum tale fit, ut una declares quod eam velit esse suam; eam occupasse censetur ejusque dominium acquisit. Etenim si facto suo rem mobilem nullius in eum statum redigit, quo eam apprehendere potest, quin ipsius esse possit, si velit, nemo dubitare potest. Quodsi vero dominia rerum introduci cœperunt, ut non modo notio domini animo hominum succurrat, quoties de eo cogitandi occasio offertur, verum etiam modi, quibus res mobiles occupari solent, perspecti sint, quo rerum in communione primæva existentium dominium acquiritur (§. 175.); ex facto alterius, quo rem in istum statum redigit, quo eam apprehendere potest, facile intelligitur, num velit rem in eo statu existentem esse suam. Enimvero si quis facto quodam declarat rem nullius suam esse debere & eam in hunc statum redigit, ut sua esse possit, eam occupat (§. 174.). Quamobrem si quis, ubi dominia rerum introduci cœperunt, rem mobilem nullius in eum statum redigit, quo eam appreh-

apprehendere potest, & factum tale est, ut una declaret, quod eam velit esse suam; eam occupasse censendus est. *Quod erat unum.*

Qui rem nobilior occupat, eam dominio suo subiicit (§. 175.). Quamobrem qui rem nobilior nullius, ubi dominia introduci ceperunt, in eum statum redigit, quo eam apprehendere potest, & factum tale est, ut una declaret, quod eam velit esse suam; ejus dominium acquirit. *Quod erat alteram.*

Sunt quaedam etiam in Jure Romano contraria de acquirendo rerum communium dominio, quae decidi non possunt, nisi modi occupandi satis fuerint perspecti. Quamobrem ne desinat principia, quibus veritas evincatur; nostrum omnino esse modum occupandi accuratius ad examen revocare. Omnes omnino consentiant in eo, quod occupando acquiratur rerum, quae sunt in communione primava, dominium; ubi vero desinat debent, utrum actus aliquis pro occupatorio haberi debeat, nec ne, subinde haesitant. Non alia sane ratio est, quam quod modum, quo quis occupari possit, non satis expendierint. Res, quae erat communis, non alia de causis fit tua, quam quod tuam esse velis, quemadmodum in communione primava non actu ueris re communi, quamquod eadem uti velis; sublata nimirum communione primava in locum usus succedit dominium (§. 21. 140.). Quemadmodum vero in primava communione factum quodam declarare debes, quod ea re uti velis; ita similiter dominium rerum receptis fa-

cto quodam declarare debes, quod eam velis esse in dominio tuo statum. Apprehensio rei nobilioris in communione primava sperte loquitur; quod eadem uti velis; eitenim in numero usum etiam nuda ejus contemplatio. Quoniam vero introductis dominis non tollitur jus utendi, quod in communione primava solum obtinebat (§. 21.), sed tibi adhuc integrum est; ex sola apprehensione nondum consistit potest, quod rem velis esse tuam. Quamobrem actus occupatorii nec in nuda apprehensione consistunt, nec eam semper requirunt, modo tales sint, ut ex his colligi possit saltem probabiliter, te velle ut res tua sit. Notandum praeterea actus occupatorios ita definitivos seu determinandos esse, ubi a communione primava receditur, ut evidentiur lites, quales oriri debere, si alter frustraret operam tuam, quam reus in eum statum redigendis impendisti quo tua esse possit, sine qua autem alterius fieri non poterat, nemo est qui non intelligat.

§. 185.

Si quis, ubi dominia introduci ceperunt, fundum aliquem limitibus circumscribit, Quomodo aut actu usui cuidam suo non transitorio destinat, eum occupat. Etenim si quis fundum aliquem limitibus circumscribit, nemo non intelligit, ubi dominia rerum introduci ceperunt, quod eum esse velit suum, quemadmodum clarius patet per ea, quae jam aliquoties de occupatione rerum mobilium dicta sunt. Per se autem patet, fundum quendam limitatum tuum esse posse, ut adeo nullo actu alio in eum demum statum sit redigendus, quo tuus esse possit, instar avis, quae volare, vel ferre, quae aufugere non potest. Enimvero si quis factum quodam declarat rem nullius suam esse debere & eam in hunc statum redigit, ut sua esse possit, eam occupat (§. 174.). Quamobrem si quis, ubi dominia introduci ceperunt, fundum aliquem limitibus circumscribit, eum occupat. *Quod erat unum.*

Quodsi quis fundum aliquem usui cuidam suo minime transitorio destinat, veluti si in eo arbores planter suo demum tempore fructus edituras, aut agrum colit spe mellis futurae; hoc ipso actu declarat, quod hunc fundum suum esse velit, ubi dominia introduci ceperunt ut res industriales non amplius sint communes (§. 29. 140.). Dum vero res quaedam immobilis actu servit usui tuo, quin in eo statu sit, ut tua esse possit, denuo dubitari nequit. Quoniam itaque rem occupat, qui eam in eum statum redigit, ut sua esse possit, & declarat quod suam esse velit (§. 174.); qui fundum aliquem usui cuidam suo minime transitorio destinat, eum occupat.

Homines primum res pure naturales mobiles occupare ceperunt, & ad horum imitationem occuparunt etiam fundos rerum industrialium casus. Inde per se sequatur, quod fixa quoque sibi constituere deberent sedes; quo sine

etiam fundos occuparunt adium extruendarum causa. In communione primava communis utilitatis gratis omnibus foret laborandum (§. 41.), ut res & industriales & artificiales in communem usum proficerent (§. 317.). Enimvero cum

res mobiles pure naturales dominio subijci competant, ansequam de industrialibus cogitentur homines (§. 171.); omni probabilitate destituerunt, quod communio primæva tandiu duraverit, donec rebus illibis terrarum obviaverit, & is status unquam ullibi terrarum obviaverit, quo communis utilitati gratis laborantur homines, ne defleat sufficiens rerum industrialium & artificialium in communem usum proficiantur copia. Quamobrem ex eo, quod rerum industria-

lium causa quis laboret, statim collegerunt alii; quod fundum velit esse suum. Atque adeo patet fundos, qui sunt res immobiles pure naturales rerum industrialium acquirendarum causa limitibus circumscripti, aut, ubi sedes sua placuit hominibus, adium extruendarum. Supponi autem hic fundos adhuc esse nullius, me non movente patet: cum alias occupari minime possent (§. 174.).

§. 186.

Rerum immobilium dominium quomodo originario acquiratur. Si quis, ubi dominia introduci cœperunt, fundum aliquem limitibus circumscriptis, aut adu usui suo cuidam minime transitorio destinat; dominium ejus acquirat. Utroque enim facto fundum, qui erat in communione primæva, occupat (§. 185.). Quoniam itaque occupando acquiritur dominium rerum, quæ sunt in communione primæva (§. 175.); dominium fundi acquirat, si quis, ubi dominia introduci cœperunt, fundum aliquem limitibus circumscriptis, aut adu usui cuidam suo minime transitorio destinat.

Partem aliquam hujus propositionis jam in superioribus demonstravimus, cum ostenderemus, quomodo dominia ad res immobiles extendi cœperunt (§. 172.), quamvis, si subtiliter

distingueret, non prorsus eadem dici possit propositio ibidem demonstrata cum parte altera præsentis.

§. 187.

Alius modus occupandi rem immobilem & ejus dominium acquirendi. Si quis fundo cuidam limitato insitens verbis declarat, se velle eum esse suum; præsentibus aliis; eum occupat & dominium ejus acquirat, ubi dominia introduci cœperunt. Etenim hoc facto declarat se velle, ut fundus hic sit suus, qui, quod per se patet, in eo statu est, ut suus esse possit, cumque fundus limitatus sit, præsentibus quoque intelligitur quidnam suum esse velit. Quamobrem cum rem, quæ adhuc nullius est, occupet, qui facto quodam declarat, quod velit eam esse suam, & ubi res in eo statu est, ut sua esse possit (§. 174.); qui fundo cuidam limitato insitens verbis declarat, præsentibus aliis, quod eum suum esse velit, eundem occupat. Quod erat unum.

Quamobrem cum rei, quæ est in communione primæva, dominium occupando acquiratur (§. 175.); quin in casu propositionis præsentis dominium fundi acquiratur, dubitandum non est. Quod erat alterum.

Equidem si quis res immobili scitu utitur usquam sua, hoc ipso eandem dominio suo subijcit, ubi a communione primæva receditur (§. 185.), ut adeo superfluum videatur verbis demum declarare voluntatem suam, quod ea sua esse debeat, aliis præsentibus; non tamen ideo modus præsentis acquirendi dominium rei immobilis pro nullo haberi debet; neque enim semper extempore re immobili uti datur, quam vis esse suam. Hoc solum minime obstat, quo minus eandem dominio tuo subijcere valeas: Non est quod excipias aliquibus præsentibus non sufficienter declarari voluntatem, cum illiusmodi requiratur declaratio, quæ omnibus consistere possit, rem aliquam ex communione fuisse exem-

tam & dominio subiectam. Antequam enim re utaris fieri potest ut ab alio, qui ignorat eam a te jam fuisse occupatam, occupetur. Etenim cum dominium per testes, qui erant præfentes, probare & fundum tibi vindicare potes: de qua vindicatione dicitur suo loco. Præfentes utique, ubi hoc metuendum, signo quodam externo indignitari, quod fundus jam sit occupatus, jure naturæ per se talis argente ad præfrendendum lites: ideo tamen negandum non est, dominium jam tibi esse acquisitum. Ceterum fundus aliquis limitatus esse potest vel per fundos adiaceos dominio jam subiectos, vel per termines naturales, quos habet, quales sunt montes, fluvii, viz publicæ.

§. 188.

Si quis rem mobilem nullius apprehendit aliisque presentibus verbis declarat, quod eam velit esse suam; eam occupat & dominium ejus acquirit. Ostenditur eodem modo, quo propositio precedens. Modus quidam res mobiles occupandi &

Modus hic acquirendi rei mobilis dominium ferre inutilis est. Quia enim rem mobilem suam esse vult, eam non iterum abiecit (suo loco deponit). Quamobrem eum hinc jam constat de voluntate ejus, ut dominium ab ipso acquisitum in dubium vocari nequeat (§. 181.); necesse non

est, ut aliis presentibus verbis declaret; quodeam dominium suam esse velit. Quoniam tamen fieri potest, ut hoc faciat; et hoc faciat; casus hic prætermitti non debet. Neque profus inutilis ceteri debet, cum usui esse possit in rei vindicatione, prouti suo loco ostendetur.

§. 189.

Si plures conjunctim eandem rem occupant, dominium conjunctim acquirunt. Cum quod meum est tuum esse non possit (§. 225.), fieri non potest, ut plures simul dominium in solidum in eadem re acquirant. Quamobrem cum occupando dominium acquiratur (§. 175.). Si plures conjunctim eandem rem occupant, omnes nonnisi conjunctim dominium in eadem acquirunt. Quando occupando dominium conjunctim acquiratur.

Quod conjunctim fit, in idem faciendum omnes consentire debent. Quamobrem eum occupantes rem, quæ nullius adhuc est, eam suam esse velint (§. 174.); qui in occupationem rei conjunctis viribus faciendam consentiunt, in eam etiam consentiant, quod res occupanda debeat

esse sua. Quoniam vero implicat, ut sit singulorum in solidum; occupando nec sit Titii solius, nec Meviti, nec Caji, sed omnium simul. Atque ea de causa jam sæpius inculcavimus, plures simul repræsentare nonnisi unam personam morealem, quæ unus dominus est.

§. 190.

Quoniam si plures conjunctim eandem rem occupant, dominium conjunctim acquirunt (§. 189.); singuli aut dominium in re indivisa acquirunt provata, vel pro conjunctim partibus equalibus, vel inaequalibus, aut nonnisi jus utendi re univ[er]sa propria facta occupant ut inter se communi, prouti inter ipsos convenerit. Quamobrem cum communio positiva sit, in qua plures in re indivisa conjunctim habent dominium, pro parte rata (§. 126.); mixta vero, in qua res equidem sunt in dominio univ[er]saliter, verforum, omnibus tamen non competit nisi usus earum indifferenter, prouti scilicet unicuique opus fuerit (§. 129.); occupatione conjunctim facta res, quæ eras nullius, seu in communione primæva, aut in communione positivam, aut in mixtam deducitur, prouti inter occupantes conventum fuerit. Quod in occupatione conjunctim acquiratur.

Atque hinc clarissime patet, quantum a vero distet illorum opinio, qui contendunt, communione primæva sublata res primum transisse in communione positivam, antequam fierent singulorum propriæ. Tacite nimirum supponunt, quasi genus humanum ante cooverit in populos, quam dominia introducerentur, & populi conjunctim occupaverint regionem quendam una cum rebus mobilibus inibi contentis, aut jura eisdem occupandi an equam quietam esse singulorum: id quod tamen nec necesse est ad acquirenda rerum tam mobilium, quam immobilium dominia vi eorum, quæ modo demonstrata sunt, nec naturæ humanæ convenit, quætenus facta ex eis conjectantur, nec fide historica opætas, exemplo vel Scythiarum contrarium

insinuante: sit ita, quod populos terras vacuas quærentes ad imitationem aliorum populorum fixam sedem habentium regiones occupasse ex migratione gentium palam sit. Enimvero cum in Jure naturæ non agatur de questione facti, sed de questione juris, quæ illam præcedit & in his discutendis prolitiora esse nolumus. Ceterum si de facto sermo fuerit, non diffiteor, ubi genus humanum a communione primæva discessit, haud facile contigisse, ut conjunctim occupata deducerentur in communione mixtam: cum enim revera negativa sit in usus eorum, qui in communione vivunt, quæ primævam, tanquam negativam (§. 105.), tollit suscitans rationes, viz univ[er]sam occupantibus persuadere potuerunt eandem inter se retinere.

tueri. Quoniam tamen difcessus a communione primæva in mixtum per occupationem conjunctam factam in se non impossibilis, immo hodie exemplum facile habiurus es, modo non defessent terræ vacuæ occupantes patentes, cum non desint, qui primævorum Christianorum

communione introducere nallent; siquidem fieri posset, neque præfate negari potest, nullum unquam in orbe existisse exemplum, etiam si in Historicorum monumentis non conservatum; tanto minus convenire videtur, ut eam inter ea referremus, quæ fieri non possunt.

§. 191.

*Quomodo
divisione
acquiratur
dominium.*

Quoniam dominium conjunctim acquiritur, si plures conjunctim eandem rem occupant (§. 189.), nec singulari in re indivisa nisi pro rata vel æquali, vel inæquali parte dominium competere potest (§. 190.); *singuli acquirunt dominium in certa parte rem dividendo prout inter ipsos conventum fuerit, seu rei divisione pariem ratam unicuique assignando, si res conjunctim occupetur.*

Sane adeo diversa sunt pro parte eisdem dominium, & partis esse dominium. Pro parte qui dominus est, omnem eisdem utilitatem ex re proveniente pro ea parte percipit, veluti sextam partem fructuum horti, si pro sexta parte dominus est; non tamen certa pars rei eidem assignata, de qua tanquam sua disponere possit, sed de re indivisa semper disponendum omnium consensu, cum omnes simul, qui pro parte domini dicuntur, non nisi æquæ dominus sunt. Enimvero partia dominus est, cujus pars certa rei divisione subiecta est, de qua adeo tanquam re sua solus pro arbitrio suo disponere potest, & ex qua proveniente utilitatem solum ipse solus percipit, si ve ea superet ra-

tam, quam habet in communione, si ve ab eadem deficit. Immo divisione facta, pars respectu juris, quod in ea univærsis erat, non amplius dici potest pars, sed sit res simpliciter dicta, quemadmodum ceteræ, quæ sunt in dominio. Unde qui sit partis dominus per divisionem, deinceps non dicitur dominus partis, sed rei hujus simpliciter. Dum enim partes rei transeunt in dominium singulorum, dominium, quod erat in re indivisa, existit, quippe quod cum isto subsistere nequit. Apparet adeo, quanta sit differentia inter dominium in rei divisione parte & dominium in re indivisa pro rata parte acquiratum.

§. 192.

Quando divisio sit modus acquirendi originarius.

Quod si plures conjunctim rem occupant, ut inter ipsos dividatur; divisio est modus acquirendi dominium originarius. Etenim si plures conjunctim rem occupant, ut inter ipsos dividatur; singuli volunt partem quandam ejus esse suam. Quamobrem occupatione conjunctim facta quoad occupantes res censetur in eam statum redacta, ut sua fieri possit, divisa vero transit in dominia singulorum. Atque adeo singuli acquirunt dominium in parte (§. 191.), tanquam in re, quæ erat in communione primæva seu nullius. Quoniam itaque modus acquirendi originarius est, quo acquiritur dominium rei nullius (§. 177.); si plures conjunctim rem occupant, ut inter ipsos dividatur, divisio modus acquirendi dominium originarius est.

Quod si plures conjunctim non aliter rem occupant, quam ut inter ipsos dividatur; dominium univærsis acquiri nolunt, sed singulis in determinata quadam parte, adeoque nolunt, ut tota sit univærsorum, volunt vero, ut partes determinate sint singulorum, seu singuli volunt partem quandam determinatam rei esse suam. Nemo igitur non videt, perinde esse, ac si uniusquisque partem sibi assignatam occuparet (§. 174.), nec dici potest, quod dominium univærsis fuerit acquiratum in re indivisa, cum dominium non acquiratur nisi valenti, quemadmodum ex omnibus propositionibus anterioribus elucet, quibus diversis occupandi modos, quibus dominium originarie acquiratur (§. 178.), demonstravimus. Non est quod excipias occupantes simul re tota, quæ occupatur,

ceteros omnes excludere velle quod dominium proprium est (§. 120.). Accurate enim loquendo singulis non nisi animus est parte certa rei occupandæ excludendi non modo ceteros omnes, verum etiam sociorum quolibet. Et hoc modo intelligitur, quo sensu divisio a Grævio lib. 2. c. 2. §. 2. n. 6. pro modo dominium acquirendi originario habitus fuerit. Hinc etiam denuo confirmatur, ubi a communione primæva difcesserunt homines, non ante res in communionem positam ex negativa deducendas fuisse, quam herent singulorum propriæ. In hypothese propositionis præsentis plures conjunctim rem occupantes inite personæ unius spectari nolunt, quemadmodum necesse est, ut univærsis acquiratur dominium in re indivisa pro parte.

§. 193.

§. 193.

Si plures in eo consentiant, ut fundum quandam, qui nullius est, veluti agrum, Alius modus insulam &c. inter se dividant, cum adhuc nullius sit; divisione singulis acquiritur acquirendi dominium ejus partis, quæ ipsi cedit. Fundus, quem plures inter se dividere, dominium volunt, necessario limitatus esse debet, quod per se patet: illimitatum enim per divisionem in certas partes seu in data ratione non admittit. Dum plures consentiunt, quod eum inter se dividere velint, unusquisque voluntatem suam declarat, quod certam hujus fundi partem suam esse velit, omnes vero simul declarant sibi invicem, quod fundum integrum omnium esse velint. Quoniam vero divisio actu institui nequit, nisi eidem insistant; ubi plures in eo consentiunt, ut fundum quandam inter se dividant, omnino perinde est, ac si quis fundo cuidam limitato insistentibus aliis presentibus verbis declararet, se velle eum esse suum. Quomobrem cum fundo cuidam limitato insistentibus, si aliis presentibus verbis declararet, se velle eum esse suum, eum occupet (§. 187.); ubi plures in eo consentiant, ut fundum quandam, qui adhuc nullius est, inter se dividant, perinde sane est, ac si eundem conjunctim occuparent, dum divisionem actu instituunt. Enimvero si res conjunctim occupetur, singuli dominium in certa parte rem dividendo acquirunt (§. 191.). Quare si plures in eo consentiant, ut fundum quandam, veluti agrum, insulam &c. inter se dividant, cum adhuc nullius sit; divisione singulis acquiritur dominium ejus partis, quæ ipsi cedit.

Ostenditur etiam hoc modo. Dum plures fundum aliquem, qui adhuc nullius est, actu inter se dividant, pars unicuique assignata limitibus circumscriptur, neque enim pars totius intelligitur sine limitibus, quæ determinata esse debet. Perinde igitur est, ac si unusquisque eorum fundum aliquem, qui nempe pars est ipsi assignata, limitibus circumscriberet. Quodsi vero quis, ubi dominia introduci coperunt, fundum aliquem limitibus circumscribit, ejus dominium acquirit (§. 186.). Quomobrem si plures in eo consentiant, ut fundum quandam, uti agrum, insulam &c. inter se dividant, cum adhuc nullius sit; divisione singulis acquiritur dominium ejus partis, quæ ipsi cedit.

Nonnulla nobis hic monenda sunt, ut intelligatur quantum propositio præsens convenit eum anteriore (§. 192.), quantum ab eadem differat. In propositione anteriore supponitur, rem dividendam ante conjunctim fuisse occupatam, antequam divisio actu fuerit instituta, et si occupata fuerit animo dividendi; in præsentem autem sumitur, consentientes in divisionem statim ad actum divisionis procedere, nullo actu peculiari occupationis conjunctim factæ prævio. Ut casum diversitas appareat, demus exemplum. Ponamus plures conjunctim agrum posthac inter se dividendum limitibus circumscribere, quos nec natura, nec factio hominum habet. Hoc factio ager eo animo conjunctim occupatur, ut inter singulos dividatur, adeoque occupatio conjunctim facta præcedit divisionem actus. Ponamus vero agrum assuescens habere terminos, veluti sylvam, fluvium & visum

publicam, aut inter agros alios dominio jam subiectos iucere, quem plures inter se dividere decernunt. In hoc casu divisio statim instituitur, nullo occupationis universim factæ actu divisionem præcedente. Manifesta igitur est differentia inter casum propositionis præsentis, & casum superioris, nec idem in præsentem alius tantummodo verbis dicitur. Demonstratio posterior independens a priori casu; prior autem casum præsentis propositionis ad casum superioris reducit, quatenus facti divisionis ex consensu factæ inest occupatio conjunctim factæ, quoniam omnes simul respectu uniuscuiusque considerantur instar præsentium, quibus voluntas uniuscuiusque declarat, quod velit rem totam esse omnium. Ceterum propositionis præsentis casus videtur insam dedisse Grassio, quod divisionem habuerit pro modo acquirendi dominium originatio occupationi contradistinctum.

§. 194.

Si plures in eo consentiant, ut fundum quandam, qui adhuc nullius est, inter se dividant, divisio acquirendi dominium modus originarius est. Etenim cum fundum inter se dividant, qui adhuc nullius est, singuli autem divisione acquirunt.

Divisio
quando mo-
dus acqui-
rendi origi-
narius.

runt dominium ejus partis, quæ ipsis cedit (§. 193.); evidens est, singulos acquirere dominium rei, quæ adhuc nullius fuit. Enimvero modus, quo acquiritur dominium rei, quæ adhuc nullius est, modus acquirendi dominium originarius est (§. 176.). Si ergo plures in eo consentiunt, ut fundum quandam, qui adhuc nullius est, inter se dividant; divisio acquirendi dominium modus originarius est.

Sunt qui divisionem omnem pro modo acquirendi dominium derivativohabent, cum *Grævus*, quemadmodum paulo ante (*nos*, §. 192.) annotavimus, eam inter modos acquirendi dominium originarios referat. Nostrium igitur ef-

se existimavimus; ut in hoc sententiarum divortio ostenderemus, quid veri in utraque sententia insit, cum nemini impetum erroret, quamdiu vera quis cogitasse, est non sufficienter mentem suam expressisse videtur.

§. 195.

Quando divisio modus acquirendi derivativus.

Si res, quæ in communione positiva est, dividitur inter eos; qui rem communem habent; dominium, quod singulis acquiritur in parte, modo derivativo acquiritur. Etenim si res in communione positiva est, dominium in re indivisa pluribus simul conjunctim competit (§. 126.). Quamobrem si inter hosce dividitur, singuli acquirentes dominium in parte sibi assignata acquirunt dominium rei, quæ jam in dominio exitit alterius, cum omnes conjunctim spectentur tanquam persona ab ea diversa, quæ in parte quadam rei divisæ dominium acquirit. Enimvero modus acquirendi dominium derivativus est, quo acquiritur dominium alicujus rei, quæ in dominio alterius existit (§. 177.). Quamobrem si res, quæ in communione positiva est, dividitur inter eos, qui rem habent communem; dominium, quod singulis acquiritur in parte, modo derivativo acquiritur.

Qui divisionem pro modo acquirendi dominium derivativo habent, supponunt rem, quæ dividitur, esse in communione positiva: *Grævus* vero supponit, rem, quæ erit in communione prima, dividendo statim subijci dominio sin-

gularum, non ante indivisam deduci in dominium pluribus conjunctim competens, quam dividatur. Hanc vero casum non minus esse possibilem, quam qui est propositioni præsentis, ex anterioribus liquet (§. 192. 194.).

§. 196.

Occupatio fieri dicitur per universitatem, si plures conjunctim rem quandam, veluti terrarum quandam tractum, occupant. Occupatio per fundos fieri dicitur, si singuli fundos singulares occupant.

Ita *Grævus* occupationem distinguit de J. B. & P. lib. 2. c. 2. §. 4. Equidem in occupationem per universitatem potissimum refert ad populum terram quandam vicuam & incultam occupantem: enimvero cum universitatem superius usu loquendi non repugante in latiori significato definiavimus (§. 112.), nil quoque obstat, quo minus occupationem per universitatem in latiori

quoque significato sumamus. Et quamvis occupatio per fundos proprie non intelligatur nisi de fundis, adeoque rebus immobilibus occupatis, occupatio tamen per universitatem eadem extenditur ad res mobiles per se: atque autem inest occupatio rerum mobilium & rerum etiam incorporalium, quatenus istæ insunt rei mobili hæc autem cum dominio inesse intelliguntur.

§. 197.

Quod per universitatem occupatur, in dominio universitatis est, seu id universitatis est. Quod enim per universitatem occupatur, id plures conjunctim occupant (§. 196.). Enimvero si plures conjunctim occupant rem, in ea dominium conjunctim acquiritur, consequenter universitati (§. 112.). Quicquid ergo per universitatem occupatur, id universitatis est, seu in ea dominium universitati competit.

Atque

Atque hinc patet; quomodo quædam originarie acquirantur universitati (§. 178.).

§. 198.

Res usus inexhausti esse dicuntur, quarum usus omnibus sufficit hominibus & iidem patet, quoties eodem indigent.

Quænam res sint in, exhausti usus.

Non jam queritur de eo, num res usus in exhausti pro præfenti rerum statu possit fieri usus exhausti pro alio rerum statu. Hic enim nobis perinde est, siue rei usus semper inexhaus-

sus sit, siue pro aliquo rerum statu. In utroque enim casu de rebus usus inexhausti idem pronuntiandum.

§. 199.

Res naturales usus inexhausti dominio subjiçienda non sunt. Etenim earum usus sufficit hominibus omnibus & iidem patet, quoties eodem indigent (§. 198.). Quamobrem cum natura hominibus omnibus indifferenter pateat rerum pure naturalium usus (§. 19.); nulla sane ratio est, cur tu vel plures simul alios eodem usu excludere velitis. Quamobrem cum dominus usu rei suæ excludat ceteros omnes (§. 136. 110.); res naturales usus inexhausti dominio subjiçienda non sunt.

An dominio subjiçienda.

Non alia sane ratio fuit, cur res pure naturales in dominium deducæ, quam quod usus earum non sufficeret omnibus in universum, ut deinceps industria ac arte augerent rerum numerum, ne descenderet ad vitæ necessitatem, uti-

litatem & commoditatem requiritæ. Quamobrem nec ullum fuit hominibus motivum, cur res usus inexhausti suas esse vellent, cum non magis ipsis prodessent, ubi propriæ factæ, quam ubi in primæis communione relinquuntur.

§. 200.

Res pure naturales inexhausti usus sunt communes, seu communes manent, etiam si cetera dominio subjiçiantur. Res enim omnes aut communes sunt, aut propriæ (§. 134.), consequenter cum dominio proprietatem contineat (§. 136.), dominio subjiçta. Quamobrem cum res pure naturales inexhausti usus dominio subjiçienda non sint (§. 199.); communes esse debent, consequenter quia natura communes sunt (§. 7.), communes manent, etiam si cetera dominio subjiçiantur.

Quales sint.

Nos hic loquimur de jure, non de facto, consequenter negamus homini competere jura dominio suo subjiçendi rem inexhausti usus. Quamobrem si quis vel maxime rem usus inexhausti dominio suo subjiçere velle ponatur, nul-

lo tamen hoc facit jure, quin potius cum factum foret contra legem naturæ prohibitivam (§. 199.), illicitum foret ejus usus (§. 170. part. 1. Phil. præct. univers.).

§. 201.

Nemo rerum pure naturalium inexhausti usus dominium acquirere valet. Etenim res pure naturales, quæ sunt inexhausti usus, dominio subjiçti non debent (§. 199.), consequenter jure naturali permissum non est, ut quis eas dominio suo subjiçere velit (§. 170. part. 1. Phil. præct. univers.). Nemo igitur rerum pure naturalium, quæ inexhausti usus sunt, dominium acquirere valet.

An dominium rerum inexhausti usus acquiri possit.

Quodsi dominis in genere lege naturali prohiberentur, adeoque illicita essent (§. 170 p. 1. Phil. præct. univers.); dominium quoque foret jus nullum, sed factum illicitum, consequenter de jure non inquam fore possessio illicita (§. 150.).

Occupando adeo acquireretur dominium, quod jus quoddam est (§. 118.), sed possessio illicita & quatenus juri communionis repugnat (§. 134.), quod tolli nequit (§. 200.) in jure (§. 239. part. 1. Phil. præct. univers.).

Wolffii Jus Naturæ Tom. II.

L

§. 202.

§. 202.

Quoniam nemo rerum pure naturalium inexhausti usus dominium acquirere valet (§. 199.), nemo vero nisi dominus jus habet ceteros omnes usu rei suæ excludendi (§. 120. 136.); nemo quoque alterum usu rerum, qui inexhausti usus sunt, excludendi jus habet.

As usu rei inexhausti usus aliquis sunt, excludendi jus habet.

Quodsi adeo quis tale jus sibi arrogat, jus sibi fingit, quale nullum datur: neque enim volente sua homines sibi jus constituere possunt, quale non datur, immo dari non potest.

§. 203.

Quicquid dominio subjicitur, illud limitatum esse debet. Siqua enim res dominio subjicitur, ea ceteros omnes excludit dominus (§. 121.), veluti omni ejus usu (§. 136.). Enimvero si quem omni actu vi domini licito, veluti usu rei, excludere velis, necesse est ut constet, quouque pertingat res tua: quod cum sine limitibus intelligi nequeat (§. 468. *Onsol.*), quicquid dominio subjicitur, illud limitatum esse debet.

Cur dominio subjiciendum limitatum esse debeat.

Ex.gr. Agrum illimitatum nemo occupare & dominio suo subjicere potest. Cum enim tibi soli competere velis jus agrum colendi & fructum omnem inde percipiendi; necesse est ut aliis constet, quo usque ager tuus pertingat,

ne quid faciat, quod est contra jus tuum (§. 123.). Atque hinc vidimus in superioribus fundum occupari, & hoc facto dominio suo subjici si eum limitibus circumscribit (§. 186.), ut aliis constet, quouque eum esse velit suum (§. 174.).

§. 204.

Quoniam limitatum esse debet, quod dominio subjicitur (§. 203.), si quid limites omnes respicit, illud dominio subjici nequit.

Cur limitatum esse debet, quod dominio subjicitur, si quid limites omnes respicit, illud dominio subjici nequit.

Facile apparet, nos hic non loqui de eo, quod naturaliter nullos habet terminos, verum cui nec a nobis termini ulli præfigi quocunque

modo possant, sive qui in sensum incurrunnt; sive qui ex aliis in sensum incurrentibus colligi possant.

§. 205.

Limites seu Termini alii sunt naturales, quos ipsa natura constituit; alii artificiales, qui facto quodam humano constituuntur. Sunt etiam alii sensibiles, qui per se in sensum incurrunnt; alii intelligibiles, qui ex aliis in sensum incurrentibus demum colliguntur.

Termini artificiales sunt.

Termini naturales sunt mare, fluvij, montes, sylva, arbores, quemadmodum supra jam indicavimus (*not. §. 187.*); artificiales sunt lapides terminales, vernacula *Marctsteine*, qui & uno nomine termini appellantur, arbores eo sine plantatæ, ut fines distinguant, pali terræ infixi, septa. Sensibiles termini sunt naturales & artificiales omnes, quos huc usque commemoravimus. Termini mere intellectuales sunt latitudo & longitudo geographica. Constat enim ex *Mathesi* longitudinem & latitudinem geographica non posse definiti nisi ex observationibus astrorum (§. 55. 56. *Geogr.*). Quodsi et-

go dicas tractum aliquem terræ contentum esse debere intra duos meridianos datos & duos parallelos notos, ut constet, a quo gradus longitudinis incipiat & in quo desinat quoad longitudinem & in quo gradu latitudinis constituendum sit principium, in quo finis; non minus certi sunt ejus termini, quam si sensibilibus sive naturalibus, sive artificialibus includatur. Non est, quod excipias, subtilitates mathematicas esse, de quibus diximus, Mathematicas relinquendas, nec *Juri* naturæ inferendas. Videmus enim suo loco, nos hinc terminis carere non posse in hoc *Jure*, eosque dudum fuisse receptos, nec a nobis demum eosdem admitti.

Cetera

Ceterum terminos, quos intelligibiles in dato exemplo dicimus, per se in seculis non incurere, vix puto aliquem in dubium revocaturum. Si quis tamen ad censendum alios pronus, quales hodie inter nos sunt plurimi, impugnare audeat, quæ non intelligitur haud difficile est, ut erroris redarguatur. Benius si in tellure descripti essent Meridiani & paralleli, quemadma-

dum in Globo artificiali depicti cernantur; terti-
mini forent sensibiles, utpote in oculis incur-
rentes. Quoniam veto in eodem descripti non
sunt, sed ex observationibus astronomicis demum
colliguntur; nemo non videt, eos non in nu-
merum terminorum sensibilibus, sed intelligibi-
lium vi definitionum, quos dedimus, esse refer-
rendos.

§. 206.

*Quod adeo omnes limites respicit, id nec naturales, nec artificiales, nec sensibi-
les, nec intelligibiles habet, vel recipere potest (§. 205.).*

*Quidam
omnes limi-
tes respicit.*

§. 207.

Aer, aqua profluens & lumen solis sunt res usus inexhausti. Aeris enim usus
potissimum in respirando consistit, nec sine eo vitam vel per breve temporis
spatium continuare possunt homines ac animantia bruta: id quod in Philoso-
phia experimentalis experimentis docetur, nec a quovis in dubium vocatur.
Usus adeo aeris omnibus in universum hominibus quovis momento necessarius
est, non modo physice, quod sine eo vivere non possumus, verum etiam mor-
raliter (§. 12.), quia quivis vitam suam conservare tenetur (§. 350. *part. 1 Jur.
nat.*). Enimvero aer totum nostrum globum terraqueum circumfluit, & om-
nia spatia ab aliis corporibus vacua occupat, ita ut ubivis ad respirandum suf-
ficiens copia reperitur, ubicunque fueris. Et si eodem in loco fuerint quot-
cumque homines, aer ibidem singulis ad respirandum sufficit. Atque adeo pa-
tet, usum aeris omnibus sufficere hominibus iisdemque patere, quoties eodem
indigent, hoc est, omni in loco quovis momento. Quamobrem cum res inex-
hausti usus sit, cujus usus omnibus sufficit hominibus iisdemque patet, quoties
eodem indigent (§. 198.), aer usus inexhausti est. *Quod erat primum.*

*Aer, aqua
profluens &
lumen solis
quales sunt
res.*

Aquæ usus multiplex neminem fugit, cum eadem quotidie indigeamus. Uti-
mur aqua ad potandum, ad lavandum, ad coquendum, ad jumenta adquan-
da, ad prata irriganda. Aqua in fluviis profluens nunquam deficit, alia conti-
nuo in ejus locum succedente, ut, quamvis accolæ inde hauriant aquam in
usus suos, non tamen ideo fluvius detumescat. Quodsi flumen fuerit navigabi-
le, navigando nihil prorsus aquæ profluenti decedit, nec cursus ejus ullo mo-
do mutatur. Quamobrem patet aquam profluentem omnium usui sufficere,
quotquot ad eundem accedere possunt. Idem quoque experientia patet de fon-
tibus aquam continuo emittentibus. Quoniam itaque res usus inexhausti est,
si ejus usus omnibus sufficit hominibus, qui eadem uti volunt, & iisdem pa-
tet, quoties eodem indigent (§. 198.); aqua profluens usus inexhausti est.
Quod erat secundum.

Denique luminis solis, quod lucem efficit diurnam, potissimus usus est ad
videndum: directo solis lumine utimur ad corpora madida exsiccanda. Lumen
solis directum per quævis spatia libera diffunditur: lux vero diurna per aper-
turas in ipsas interiores ædium partes quascunque penetrat & spatia quævis re-
plet, ad quæ lumen solis directum pertingere prohibetur. Nemo non novit,
lumen solis & lucem, quam efficit, diurnam omnibus sufficere hominibus, nec
usus unius aliquid decedere usui alterius: immo quam primum sol oritur, ac
lucem per atmosphæram nostram diffundit, usum hujus patere omnibus, qui
eodem indigent. Quamobrem cum res usus inexhausti sint, cujus usus omni-
bus sufficit hominibus iisdemque patet, quotiescunque eodem indigent (§. 198.);
lumen solis res usus inexhausti est. *Quod erat tertium.*

Aeris & luminis solaris usum inexhaustum quivis statim largitur, propterea quod nemo non sibi conficius est, aerem ac lucem esse ubivis, & illum ad respirandum, hunc ad videndum sufficere omnibus, quotquot simul in eodem loco esse possunt. Sed aqua profluens in fluviis non videtur comparanda cum aere & luce, cum non aere diffusatur per omnia spatia, ad quae accessus non prohibetur, sed intra angustos, si minores fuerint fluvii, terminos continetur. Enimvero considerandum hic quoque est, quod ad fluvium usum cuiusdam gratia non accedant nisi accolis, nehi quidem aquam ad omnem usum ex fluvio petant, cum etiam puteos foveant, quorum aquae extra terram defluere non possunt. Unde nec ad fontes ab ædibus præsertim remotiores, quorum extra terram continuo profluit aqua, omnes accolæ cuiusvis

usum gratia accedunt. Respectu igitur ejus usus quem habet aqua fontana, non minus ea usum inexhausti dici potest, quam aqua in fluviis continuo fluens. Quodsi præterea consideres aquas puteales extra terram non profluentes, aqua non minus per omnia terræ loca diffunditur, quam aer & lumen solare, quantum exigite usus necessarius. Ceterum nostrum jam non esse duximus in omnes aeris, aquae profluentis & luminis solaris usum inquirere; sed sufficit recensuisse eos, qui quotidiani sunt ac omnibus manifesti: usus singulares, si qui sunt, ob ipsam raritatem erunt inexhausti. Manifesti autem si qui non sunt, veluti aeris ad sonum propagandum, consequenter ad audiendum, hoc ipso seculo inexhaustos probant, quod nemo deficientem sibi experietur.

§. 208.

Aerem aquam profluentem & lumen solis dominio subijcere licet. Aer, aqua profluens & lumen solis dominio subijci non debent. Aerem, aquam profluentem & lumen solis esse res pure naturales, per se patet. Sunt vero etiam usum inexhausti (§. 207.). Enimvero res usum inexhausti pure naturales dominio subijci non debent (§. 199.). Aer igitur, aqua profluens & lumen solis dominio subijci non debent.

Non solum hic ostendimus, quod aer, aqua profluens & lumen solis dominio subijci non possit: verum etiam quod illicitum sit, si hoc fiat (§. 170. par. 1. *Phil. præf. univ.*). Dominio rem qui subijcit, ejus usum alius excludit (§. 120. 136.). Quamobrem si aer, aqua profluens & lumen solis dominio subijcerentur, aut aliqui rerum harum usu forent excludendi, aut non nisi titulo oneroso is foret acquirendus, quemadmodum deinceps patebit, ubi de translatione domini agemus. Quodsi aeris usum quis excluderetur, cum sine respiratione vivere

non detur, ipsi foret moriendum. Si excluderetur usum luminis solis, in carcerem tenebrosam foret detrudendus, ex quo in publicum procedere non liceret. Quodsi usum demum pecunia foret redimendus; præter necessitatem sumptus redderetur, qui natura omnibus indifferenter patet, prouti uniusquisque eodem indigeat (§. 27.). Absurdum itaque non modo foret aerem, aquam profluentem & lumen solis dominio subijcere velle, verum etiam injustum. Uremur hoc principio suo loco ad alia demonstranda.

§. 209.

Quales res sint aer, aqua profluens & lumen solis, qui adeoque communes manere debent, ubi res alia dominio subijciuntur. Quoniam in communione primæva relinquuntur, quæ dominio non subijciuntur (§. 140.), consequenter res communes manent, ubi dominia introducuntur (§. 24.); aer vero, aqua profluens & lumen solis dominio subijci minime debent (§. 208.); aer, aqua profluens & lumen solis in communione primæva relinquuntur, adeoque communes manere debent, ubi res alia dominio subijciuntur. Inferitur etiam ex eo, quod res usum inexhausti maneant communes, etiamsi ceteræ dominio subijciantur (§. 200.).

Unde recte *Marcianus* l. 2. ff. de div. rerum. Naturali, inquit, jure omnium communia sunt aer & aqua profluens: quibus etiam addere poterat lumen solis. Et *Mantius* in Commentario ad Institut. de rer. div. §. 1. bene observavit, Jæcis Romanis res communes dici, quæ

in communione primæva relictae sunt. *Duarenus* vero ad tit. ff. de rerum div. optime reddit rationem, cur in primæva communione res istæ fuerint relinquendæ, scilicet quia non poterant dividi, nec expediebant.

§. 210.

Si res quædam pure naturalis præter usum inexhaustum usum quoque admittit alium, qui inexhaustus non est; quoad hunc usum juri proprio subijci licite potest. Etenim quodsi res quædam pure naturalis præter usum inexhaustum usum quoque admittit alium, qui inexhaustus non est; quoad hunc ipsum usum non censetur res usus inexhausti. Quamvis adeo dominio subijci nequeat quoad usum inexhaustum (§. 199.); nil tamen obstat, quo minus ea quoad usum exhaustum unius juri ita subijciatur, ut jus ad eum non competat nisi ipsi soli. Quoniam itaque jus proprium est, quod uni cuiusdam homini in singulari soli competit (§. 2.); si res quædam pure naturalis præter usum inexhaustum usum quoque admittit alium, qui inexhaustus non est, quoad hunc usum juri proprio subijci licite potest.

Quoniam res quoad usum unum vel alterum juri proprio subijci possunt.

§. 211.

Res dominio subijciuntur propter usum, quem nobis præstare possunt. Introducuntur enim dominia, dum a communione primæva recedunt (§. 140.), & dum res dominio subijciuntur, jus, quod in eadem erat commune (§. 3.), transit in proprium (§. 118.). Enimvero in communione primæva præter usum rerum necessarium jus nullum competere potest (§. 21.). Quamobrem usum rei, qui erat communis, dum hæc dominio subijciuntur, sit domini proprius. Patet itaque res dominio non subijci nisi propter usum, quem nobis præstare possunt.

Cum res dominio subijciuntur.

Ita armo agrum vale esse suum, quam ut eundem colere & fruges percipere possit. Quodsi ager esse adeo sterilis, ut culturam non ferret; nemo quoque in eo dominium habere vellet. Ager *isque dominio subijciuntur propter usum; quem nobis præstare potest. Idem patet in re quæcunque alia.*

§. 212.

Quicquid terminatum est, dominio subijci potest. Quod enim terminatum est, undeque limites habet, adeoque si in dominio esse debet, intelligi potest, quousque res tua sit (§. 468. *Ontol.*), consequenter fieri potest, ut alii omni ejus usu adeoque jure domino competente abstineant. Quamobrem cum dominus ceteros omnes jure in re sua sibi competente excludat (§. 120.); quicquid terminatum est, dominio subijci potest.

Cum terminatum dominio subijci possit.

Propositio hæc non eadem cum superiore, qua ostendimus, quod dominio subijciuntur, limitatum esse debere. Hic enim ostenditur, quod terminatum est, id tale esse, ut dominio subijci possit, seu in eo nobis dominium esse posse. *Non autem ideo effectus, quod omne terminatum dominio subijci debet. Possunt enim alie esse rationes, cur eam dominio subijci necesse non sit, imo cur non debeat. Mox autem hoc principio utemur.*

§. 213.

Piscina & stagna dominio subijci possunt. Piscinæ enim & stagna suis limitibus comprehenduntur, atque adeo limitata sunt. Quamobrem cum dominio subijci possit, quod terminatum est (§. 212.); piscinæ & stagna dominio subijci possunt.

An piscina & stagna in dominio esse possint.

Piscinæ & stagna non nisi magnitudine differunt. Magnitudo autem signosum non obstat, quo minus ea dominio subijci possint, quemad- *modum ex demonstratione propositionis præcedentis patet, ubi nulla supponitur magnitudo.*

§. 214.

Cujusform sunt pisces in piscina & stagnis.
Pisces in piscina & stagnis ejus sunt, cujus est piscina & stagnum. Etenim & piscinæ, & stagna dominio subici possunt (§. 213.), & quando eidem subiciuntur, hoc fit propter usum, quem nobis præstare possunt (§. 211.). Enimvero piscinarum & stagnorum usus est, quod pisces, qui in eisdem generantur, alimentum nobis præbeant, quemadmodum poma, quæ edit arbor frugifera. Quamobrem si quis piscinam vel stagnum dominio suo subicit, piscium in iis generandorum vel jam inclusorum gratia hoc facit: unde & in piscina numerum piscium industria sua multiplicare studet, quemadmodum frugum proventum in agro promovere solemus. Pisces igitur in piscina & stagnis inclusi, ut elabi nequeant, ejus sunt, cujus est piscina & stagnum.

Nervus filius l. 3. ff. de acquir. possess. pisces, quos in piscinas conserimus, a nobis possideri affirmat: negat autem eos pisces, qui in stagno sunt, a nobis possideri. Vult itaque pisces in piscina esse ejus, cujus est piscina; qui vero sunt in stagno, eos esse nullius. Contrarium defendit *Grotius* de J. B. & P. lib. 2. c. 2. §. 2, atque hæc sententia verior est. *Quæritur* hæc reddit rationem, quod pisces non minus stagno privato includantur, quam piscinas: id quod in dubium minime vocasse videntur *Nervus*. Hic enim pisces, antequam occupentur, habet pro rebus nullis. Pisces vero, quos in piscinam conserimus, jam sunt nostri, & ex iis nati sunt quasi fructus ex rebus nostris provenientes, veluti poma, quæ arbor edit nostra; id quod de piscibus in stagno dici nequit. Enimvero pisces stagno inclusi in custodia sunt, ut inde elabi

nequeant, adeoque non modo cum stagno occupari possunt, sed & propter eos potissimum stagnum occupatur. Quamobrem sum occupatione acquiratur dominium eorum rerum, quæ natura fuerant communes (§. 175.); nil sane obstat, quo minus & piscium dominium acquiratur, dum stagnum dominio nostro subicitur. Qui vero in stagno nostro nascuntur pisces, non minus spectantur tanquam fructus ex re nostra provenientes, quam qui nascuntur in piscina nostra. Dum sylva dominio subicitur, eidem subiciuntur una cum fundo arbores & fructus, neque opus est peculiaris sctæ, quo arbores singule, singuli fructus, & sandus in quo radicanus, occupantur; sed omnia simul una occupationis sctæ acquiruntur. Quidam igitur uno sctæ occupatur & stagnum cum aqua & piscibus in eo contentis.

§. 215.

Pisces in fluvio & mari sunt res nullius. Etenim pisces alveo fluminis non sunt ita inclusi, quemadmodum qui in stagno sunt eidem includuntur; sed per *fluvium & hosce pisces,* qui in hac fluvii parte sunt, volo esse meos. Quamobrem fieri nequit, ut una cum parte quadam fluvii occupentur (§. 174.), adeoque in dominium alicujus transeant (§. 175.). Manent igitur, quales sunt natura. Enimvero natura res omnes sunt nullius (§. 5.). Ergo etiam pisces in fluvio sunt nullius. *Quod erat unum.*

De piscibus in mari multo magis patet, quod non perinde ac ii, qui in stagno sunt, inclusi intra terminatum spatium veluti in custodia detineantur. Quamobrem porro eodem, quo ante, modo liquet, pisces in mari seu per vastum oceanum libere vagantes esse nullius. *Quod erat secundum.*

Ponamus in determinata quadam fluvii parte pisces tuos esse debere, in parte alia alterius. Quoniam pisces, qui nunc in parte tua sunt, mox in partem alterius evagantur; qui tui erant, mox erunt alterius, & ulterius progressi nec tui, nec alterius. Quodsi ex parte alterius re-

vertantur in tuam, denuo qui erant alterius, fient tui. Videmus adeo nullum stabile jus, quale est dominium (§. 172. & seqq.), in piscibus ulli competere posse, qui in fluvio atque mari sunt.

§. 216.

Res etiam incorporeales dominio subijci possunt. Etenim res incorporeales, quales sunt v. gr. jus piscandi, jus venandi, cum sint in numero rerum, etsi sensu externo non percipiuntur (§. 207. part. 1. Jur. nat.), non minus ac corporales, quae sensu percipiuntur (§. 206. part. 1. Jur. nat.), suum habent usum (§. subijci 495. part. 1. Jur. nat.), nec minus earum usu ceteros excludere licet, quam rerum corporalium usu: immo & de rebus incorporalibus ipsis earundemque usu, perinde ac de corporalibus pro arbitrio suo disponere possumus, quod per se patet. Quoniam itaque juris proprii fieri potest res, cujus usu ceteros omnes excludere possumus (§. 119.), dominium vero jus proprium est de re pro arbitrio suo disponendi (§. 118.) & propter usum res dominio subijciuntur, quem nobis praestare possunt (§. 211.); res etiam incorporeales dominio subijci possunt.

Hinc superius (§. 118.) dominium definiimus per jus proprium de re pro arbitrio suo disponendi, etsi communiter scilicet dicant dominium esse jus in re corporali, ubi idem definiunt. Suos sane etiam alii, qui dominium ad res etiam incorporeales extendunt. Ratio distinctus inter eos potissimum ex eo est, nam menti scilicet Romanorum conformiter dominium quoque rerum incorporalium dici possit. Disputant et de re *Haberus* & *Thomachus*, quorum ille non admittit dominium rerum nisi corporalium, hic vero etiam incorporalium. Rationes utriusque vide apud *Haberum* in Praelect. ad Institut. de rerum div. Nobis hic non quaeritur, quid menti scilicet Romanorum; sed quid veritati convenientius sit. Atque ideo

questio hac redit, nam definitio dominii etiam conveniat rebus incorporalibus, veluti juri venandi. Nemo non per se videbit, quae de dominio dicuntur, non minus de re incorporali, quam corporali praedicari posse. Quodsi jus venandi mihi cooptet, periode de eodem tanquam de re mea disponere possum, ac de re corporali quascunque. Possum enim idem exercere, prouti visum fuerit; possum idem locare alteri; possum alteri concedere, ut venetur in praedio meo: possum quoque jus istud alienare. Dubium adeo in Jure naturali nullum est, quod etiam rerum incorporalium sit dominium, atque adeo non minus dominio subijci queant, ubi a communione primae receditur, quae in eadem erant communes.

§. 217.

Quoniam res incorporeales dominio subijci possunt (§. 216.), ubi vero a communione primae receditur, res in eadem communes dominio subijciuntur (§. res incorporeales 140.); ubi ab eadem receditur, res etiam incorporeales, quae in eadem erant communes, dominio subijci possunt.

Obtendimus in superioribus (§. 11.), in communione primae praeter usum rerum corporalium jus nullum in eas homini competere posse. Enimvero ut res usui nostro actu adhibeamus, pro earum diversitate diversi requiruntur actus, quibus earundem reddimus composit. Ita homini in communione primae non aliud competit jus in pisces, qui in fluvio nstant, quam ut istidem velcatur, quando cibo indiget, aut, si quis alius detur usus, eos in eundem convertat, veluti us cultro anatomico piscem subijciat, vel ad experimenta physica adhibeat, ubi rerum naturalium fuerit studiosus. Enimvero nihil harum facere potest, nisi piscem comperit. Cum adeo res redigenda sit in nostram potestatem, antequam istdem uti detur, jus quoque homini competere debet in communione primae;

va ad omnes, quibus res usui ipsius inservitque in potestatem ejus rediguntur, ut de eodem uti suere possit, prouti opus videbitur. Quomodo res quoad usum necessarium omnibus communes sunt; ita quoque jus ad istos actus omnibus commune est. Jus vero ad quemlibet horum actuum res quaedam incorporaliter, veluti jus piscandi seu capiendi pisces in fluvio nstantes (§. 207. part. 1. Jur. nat.). Atque adeo patet dari in primae rerum communione etiam res incorporeales communes, veluti jus piscandi, quod exempli loco modo adduximus. Cum igitur non repugnet res incorporeales in dominio esse, veluti ipsum jus piscandi; nulla sane ratio est, cur eadem, ubi a communione primae receditur, non minus propriis fieri ac dominio subijci possint, quam res corporales.

§. 218.

An jus piscandi in fluvio dominio subijci possit.

In fluvio non occupato jus piscandi dominio subijci potest intra certos limites. Etenim dominia introducuntur, pisces tamen in fluviiis res nullius sunt (§. 215.), adeoque occupari (§. 174.) & occupando eorum dominium acquiri potest (§. 175.). Idem etiam patet inde, quod eorum dominium non nisi originarie acquiratur (§. 176.), occupatio vero modus acquirendi originarius sit (§. 178.). Ad occupationem vero piscium intra aquas natantium requiritur piscatio, quod tanquam nemini non notum sumo. Quamobrem cum jus piscandi sit res incorporalis (§. 497. part. 1. Jur. nat.), res vero incorporales etiam dominio subijci possint (§. 216.) & quæ eidem subijcitur limitata esse debeant (§. 203.); quin in fluvio non occupato jus piscandi dominio subijci possit intra certos limites, dubitandum non est.

Ita non repugnat, ut possessor fundi fluvio adjacentis jus piscandi occupet in eo fluvii parte, quæ fundo ipsius respondet, etiam si aqua

profuens maneat in primæva communiõne, nec sive illa pars, in qua piscandi jus habet, ab ipso fuerit occupata.

§. 219.

Quomodo res incorporales dominio subijciantur.

Si jus quoddam, quod commune est in communiõne primæva, exercet, ubi dominia introduci cœperunt, & eodem se invito usi volentes ne utantur prohibet; jus istud dominio suo subijcitur. Etenim cum res nullius sit, ad quam nemini hominum jus quoddam proprium (§. 6.), consequenter soli competit (§. 2.); jus, quod in communiõne primæva commune est, spectatur instar rei incorporalis, quæ nullius est (§. 497. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum res nullius occupentur, si quis factum quoddam declarat rem nullius suam esse debere & eam in hunc statum redigit, ut sua esse possit (§. 174.), qui vero jus quoddam, quod in communiõne primæva commune est, exercet, ubi dominia introduci cœperunt, nec patitur, ut alii eodem posthac se invito utantur, hoc ipso declarat, jus istud suum esse debere (§. 121.), ipsum vero exercitium juris loquatur, rem hanc incorporalem in eum statum esse redactam, ut sua esse possit; si quis, ubi dominia introduci cœperunt, jus quoddam, quod commune est in communiõne primæva, exercet, nec patitur, ut alii se invito eodem utantur, jus istud tanquam rem incorporalem occupat, consequenter cum rerum, quæ sunt in communiõne primæva, dominium occupando acquiratur (§. 175.), res vero etiam incorporales dominio subijci possint (§. 216.), idem dominio suo subijcitur.

Cum res incorporales tangi nequeant (§. 497. part. 1. Jur. nat.) & nec eo modo occupari possunt, quo res corporales occupantur. Quocumque enim modo res quædam corporalis, sive mobilis, sive immobilis occupetur, factum semper erit tale, quod supponit, rem occupandam

tangi posse. Res itaque incorporales, quæ in juribus consistunt, cum ad occupationem non sufficiat solus animus, seu actus voluntatis interius, aliter occupari nequeunt nisi exercitio & non patientia, qua alios eodem exercitio excludit dominus.

§. 220.

Quomodo jus piscandi proprium fiat.

Quoniam jus quoddam dominio suo subijcitur, qui eo utitur, nec patitur ut alii, quibus in communiõne primæva fuerat commune, se invito eodem utantur (§. 219.), jus vero piscandi in fluvio non occupato dominio subijci potest (§. 218.), ubi vero actus subijcitur, pars ista fluvii certis limitibus comprehendi debet (§. 203.); si quis in certa fluvii non occupati parte piscatur, nec ut alii se invito in eadem piscantur patitur, jus piscandi in ista fluvii parte dominio suo subijcitur, consequenter sibi proprium facit (§. 128.).

Equi-

Equidem in antecedentibus jam monuimus, non deesse istos qui res etiam incorporales in dominio esse posse affirmant (not. §. 176.), nec a Gerstii mente abhorret, quod etiam jura, quae fuerant in communione primæ communis non minus, quam res corporales occupari possint: quodsi tamen quis dominium non nisi rerum corporaliū esse velit, nec occupationem agnoscere nisi in iisdem corporaliū rebus; id dicitur, jura in communione primæ communis

propria fieri posse eo sensu; quem supra explicavimus (§. 2.) veluti te jus piscandi in certa fluvii non occupati parte tibi proprium facere posse: ultra enim consisti debet, hoc a te fieri non posse; nisi ut eodem jure utaris, nec ut alii te invito eodem utantur partem. Ceterum per se patet, propositionem præsentem non esse extendendam ultra modos acquirendi dominii rerum originarios: de hisce enim in præfati folii loquimur.

§. 211.

Si instrumenta qualiacunque, quibus pisces capiuntur, veluti retia, in fluvio fuerint collocata, ubi piscandi jus habes; pisces ita inclusi, vel alio quocunque modo detenti, ut elabi nequeant, tui sunt. Pisces enim in fluvio nullius sunt, etiam si dominia rerum fuerint introducta (§. 215.), quales sunt nata (§. 7.). Eo-
Quomodo dominium piscium instrumentis acquiratur.
 quodsi igitur dominium occupando acquiritur (§. 176. 178.). Enimvero cum jus piscandi in fluvio etiam non occupato dominio subijci possit (§. 218.), dominus vero eodem excludat ceteros omnes (§. 120.), pisces occupare, seu piscari in fluvio etiam non occupato non licet nisi ei; qui piscandi jus habet. Quodsi instrumenta qualiacunque, quibus pisces capiuntur, veluti retia aut hami, in fluvio a te fuerint collocata; pisces iis inclusi, vel alio quocunque modo detenti ut elabi nequeant, in eum statum redacti sunt, quo eos apprehendere potes, & collocatio istorum instrumentorum tale factum est, quo declaras, te pisces hisce instrumentis capiendos tuos esse velle. Quoniam itaque ubi dominia introduci cœperunt rem occupasse censuris mobilem ejusque dominium acquiris, quamprimum eam in eum redigis statum, quo eam apprehendere potes, & factum tale fit, ut una hoc ipso declaratur, quod velis rem istam esse tuam (§. 184.); si instrumenta qualiacunque, quibus pisces capiuntur, veluti retia, in fluvio fuerint collocata, ubi piscandi jus habes; pisces ita inclusi, vel alio quocunque modo detenti, ut elabi nequeant, tui sunt.

Jus piscandi in communione primæ communis est omnibus: quodsi vero a communione primæ recedatur, cum tunc piscatio abeat in occupationem, omnibus adhuc indifferenter competit, qui piscibus indigent (§. 179.). Jus hoc commune omnium transit in unam, quamprimum dominio subijciunt (§. 118 §.). Propositio præfata vera erit, si jure piscandi communi, siue proprio utaris. Habet vero ea nihil prorsus difficultatis, si singulae determinationes rite expendantur, nec principia supponantur a

veritate aliena. Quod occupationem rei mobilis requirant eisdem apprehensionem mobilis factam; illi se torquent, ubi definire debent, utrum pisces instrumentis a te in fluvio collocatis detenti tui sint, nec ne. Idem quoque evenit, ubi non advertitur, jus piscandi tanquam rem incorporalem non minus occupari ac in dominio esse posse, quam corporalem. Si vero anteriora animo probe comprehenderis, nihil difficultatis deprehendes.

§. 222.

Qui re aliena utitur, invito domino, injuriam ipsi facit. Etenim dominus excludit jure suo, adeoque etiam jure utendi (§. 136.), ceteros omnes, in quo-
Usus rei alienae quando fit injuria.
 rum dominio res non est (§. 120.). Quodsi ergo invito domino re ipsius utaris, contra jus ipsius, quod perfectum est (§. 122.), agis. Enimvero qui contra jus alterius perfectum quid facit, injuriam ipsi facit (§. 879. part. 1. jur. nat.). Quamobrem injuriam facis domino, si re ipsius eodem invito utaris.

§. 223.

Si instrumenta aliena, invito domino, in fluvio a te fuerint collocata, ubi piscandi jus habes; injuriam quidem facis instrumentorum domino, pisces tamen iisdem instrumentis detenti.

sciem in
strumentis
alienis
occupatur

detenti, ut elabi nequeat, sui sunt. Qui enim re aliena utitur, invito domino, injuriam ipsi facit (§. 222.). Quare si instrumenta aliena in fluvio a te collocentur piscium capiendorum gratia, invito domino, injuriam ipsi facis. *Quod erat unum.*

Quoniam tamen instrumenta a te non collocantur nisi in fluvio, ubi piscandi jus habes, *per hypoth.* ipsa instrumentorum collocatio jure tuo fit. Quamobrem cum in tali instrumentorum collocacione pisces iidem detenti tui sint (§. 221.); nulla adest ratio, cur tui esse non debeant, quod rei alienæ usu injuriam alteri feceris *vi num. 1.* Dicendum adeo est, quod sint tui.

Actus occupationis in se spectatus, quatenus scilicet est acquisitivus, nihil vitii habet, nec defecta quodam laborat (§. 221.): quod vero per accidenti accedit vitium, quatenus instrumento alieno uteris, consensu domini non impetrato, id acquisitioni juris, quæ hujus scilicet effectus est, nocere nequit. Dantur multi actus alii, qui vitio quodam insciuntur, effectum ta-

men juris hoc non obstante, producant, quem per se producere ipsi sunt. Agnoverunt hoc non modo Juri Romani; verum etiam Juri Romani interpretis. Hinc *Badius & Vissubachanus ad L. si. de acquir. rer. dom.* cum illis essent, seram esse nullius, ubicunque moretur, in alieno fundo captam capientis esse affirmarunt, licet domini fundo injuria fiat: de quo inferius

§. 224.

*Cujusnam res occupatur in fundo, vel districtu, in quo jus occupandi mihi soli competit, seu in dominio meo est; res occupata non fit sua, sed mea. Etenim si jus res quædam in hoc fundo, vel districtu occupandi in dominio meo est, ego eodem jure excludo ceteros omnes (§. 120.), consequenter eum occupando acquiratur dominium rei (§. 175.), ibidem nemo præter me dominium rei occupabilis acquirere valet. Quamobrem si tu rem, quæ in se nullius est, in eo fundo, vel districtu occupes, in quo jus occupandi mihi soli competit seu in dominio meo est, occupando rei dominium non acquiris, consequenter ea non fit tua (§. 124.). *Quod erat unum.**

Enimvero dominium continet jus utendi & fruendi (§. 136.), consequenter percipiendi omnem utilitatem, quam dominus inde percipere potest. Quoniam itaque jus occupandi res certas in aliquo fundo vel districtu in dominio meo est *per hypoth.* mihi etiam soli, cum eodem jure excludam ceteros omnes (§. 120.), competit jus percipiendi omnem utilitatem, quæ ex jure isto occupandi haberi potest, consequenter cum non alia detur hujus juris utilitas, quam acquisitio dominii rerum ibidem occupatarum, quod per se patet, nec alio sine quis jus illud suum facit, quod denique per se evidens est, mihi quoque acquiri debet dominium rei ibidem occupatæ, consequenter si tu in eo fundo vel districtu rem occupes, res occupata mea fit. *Quod erat alterum.*

In definiendo casu propositionis præsentis non omnes inter se consentiunt, nec rationes decidendi afferuntur quæ satisfaciunt. Accidit hoc non alia de causa, quam quod ex notionem occupationis deducere volunt, quod ex notionem dominii erat deducendum, quemadmodum a nobis factum est. Sane si in occupationem totus fueris intentus, quocunque te vertas, in difficultates incidis inextricabiles, cum ex adverso omnis pars ac perspicua sint, ubi mentis sciens in dominium convertis, in quo est jus occupandi tanquam res incorporalis eodem prorsus modo, quo in eodem sunt corporales. Neque enim de rebus incorporalibus, quatenus in dominio sunt, aliter ratiocinandum, quam de corporalibus, quatenus eidem subsunt. Nihil a nobis assertum de jure occupandi, quod in dominio est, quam quod ultro conceditur ab om-

nibus de rebus corporalibus, in quibus dominium habemus. Quoniam analogia inter dominium rerum corporalium & dominium incorporalium hæcenus non satis expressa; non inconsultum judicamus eandem quoad casum propositionis præsentis explanare, præsertim cum in aliis etiam usui esse possit. Conferamus itaque jus piscandi, quod in dominio est, cum agro, qui dominio nostro subiectus est. Nemo rem quandam corporalem, veluti agrum, dominio suo subiecit nisi propter utilitatem inde percipiendam, veluti fruges, quas bene cultus proferit. Ita similiter nemo jus piscandi in dominio suo habere valet, nisi propter utilitatem inde percipiendam, quæ in acquisitione dominii piscium captorum consistit. Quemadmodum itaque fructus agri acquiruntur domino; ita etiam pisces acquiruntur ei, cui jus piscandi proprium est.

est. Hinc; piscari deinceps videbimus, capti etiam ab alio pisces tibi acquiruntur, quemadmodum fructus a possessore agri tui non ipsi, sed tibi acquiri nemo dubitat & suo loco ostenditur. Jus possideri nequit nisi ejus exercitio seu usus qui ergo jus occupandi tuum sibi arrogat hoc faciens, quod non nisi tibi facere licet.

non male comparatur cum possessore agri tui qui eum voluit, te non consentiente. Videmus adeo, expensis analogis dominii rerum corporaliū & incorporaliū sine ulla difficultate casum propositionis præsentis definiri, quem alius tamopere intricare solent.

§. 225.

Si tu pisceris in ea fluvii parte, in qua piscandi mihi proprium est; pisces Cujusnam capti non sunt tui, sed mei. Cum enim pisces, qui intra fluvium natant, sint *suis piscibus* nullius, etiam dominii introductis (§. 215.), neque adeo ejus, cui jus piscandi in aliqua fluvii parte proprium est; piscatio, ubi dominia introducta *alio, ubi sunt, actus occupatorius est (§. 174.).* Enimvero si tu rem nullius ibi occupas, in quo jus occupandi mihi soli competit, seu proprium est (§. 2.); res occupata non fit tua, sed mea (§. 224.). Ergo si tu pisceris in ea fluvii parte, *di mihi propria.* in qua jus piscandi mihi proprium est; pisces capti tui non sunt, sed mei.

Quæ ad illustrationem propositionis præsentis faciunt, ex his petenda, quæ ad præcedentem annotavimus. Quod si in præcedente generaliter non demonstravimus, quid valeat occupatio con-

tra jus proprium alterius facti, præsentem eodem prorsus modo demonstrare posuimus, quo anteriore demonstravimus.

§. 226.

Si tu pisceris in ea fluvii parte, in qua piscandi jus mihi proprium est, inju. An piscatio riam mihi facis. Etenim si jus piscandi mihi proprium est, ego te eodem ex. *in fluvio* cludo (§. 119.), consequenter tibi in ea fluvii parte piscari non licet (§. 170. *ubi jus piscandi* *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quod si tamen hoc facis, id ipsum fit contra jus *scandi alteri-* meum. Quoniam itaque injuriam mihi facis, si quid facis, quod est contra jus *ri proprium* meum (§. 819. *part. 1. Jur. nat.*); si me non consentiente pisceris in ea fluvii parte, in qua piscandi jus mihi est proprium, injuriam mihi facis.

Juri alterius detrahi, si quis piscetur, ubi alteri soli jus piscandi competit, agere solent omnes: sed an damnum detur, quod juxta inferiora sit reparandum, id demum est, quod dubium ac anceps videtur in casu præsentis. Dubium hoc potissimum inde est, quod pisces non ita sunt conclusi parti fluvii, ubi piscandi jus tibi proprium est, ut inde non elabuntur, consequenter ibidem adhuc sint, quando tu jure tuo usus piscari volueris, adeoque eosdem capturus postea fuisset, quos cepit alter. Videtur itaque is, qui te non consentiente tibi piscatur, ubi jus piscandi tibi proprium est, occupare rem nullius, nec illum tibi hoc pacto inferre damnum. Etenim ratio est, cur quidam Juri defendant, eum

pisces captos suos facere naturali jure (§. 179.). sumunt enim ubi jus proprium non exercetur, jus autem naturale omnibus commune sine damno alterius exerceri potest, reviviscere jus illud naturale. Atque adeo casum præsentem comparat cum eo, quo quis in fundo alieno capere avertit, quam capere licet jure naturali: ubi injuriam quidem facit domino fundi, quod iustitiam ejus ipso non consentiente infringitur, actus autem occupationis nullum eum inferre damnum. Etenimvero speciem omnem huius opinionis detraxit analogia dominii rerum corporaliū & incorporaliū, quæ acquisitionem dominii piscium captorum exhibet itaque fructus ex te tuis percipiendos (*not. §. 224.*).

§. 227.

Aves in aere res nullius sunt. Etenim aves in aere libere huc illucque volunt. Quales res tant, ut nemo prohibere possit, ne volent nunquam rediretur. Quamobrem *sunt aves in* facile apparet, nemini jus quoddam proprium in iis competere posse, ante. *aere.* quam occupentur (§. 2.). Sunt ergo nullius (§. 6.).

Quamdiu aves in libero aere huc illucque volent, nulli allegari potest ratio, cur sint tuæ.

Si enim tuz sint, necesse est ut eorum dominium acquiveris cum natura res omnis nullius sint, quæ natura largitur (§. 7.). Non dici possunt sicut occupari, quod velis esse tuas: voluntate enim tus non ita rediguntur in potestatem tuam, ut de ipsis earumque usu pro ar-

bitrio tuo disponere possis. quemadmodum etiam dominium (§. 118.). Requiritur præter animam eas habendi etiam actus quo in sumptuum rediguntur, ut tuz esse possint (§. 174.). consequenter ut tibi competere possit libera de iisdem disponendi facultas (§. 124. 118.).

§. 228.

*Jus aucupii
quum in do-
minio esse
possit.*

Jus aucupii in certo fundo dominio subjeci potest. Etenim jus aucupii res incorporalis est (§. 497. part. 1. Jur. nat.) & aves res nullius sunt, quæ in aere volitant (§. 227.), ut adeo earum dominium acquiri possit eas capiendo (§. 176. 178.). Quoniam igitur, ubi a communione primæva receditur res non minus corporales, quam incorporales dominio subjeci possunt (§. 227.), quod vero dominio subjeci, limitatum esse debet (§. 203.); quin jus aucupii in certo fundo dominio subjeci possit, dubitandum non est.

Poteramus hoc sumere vi principii generalis de rebus incorporalibus domino subficiendis. Quicquid enim dominio subjeci potest, id etiam ubi a communione primæva receditur, dominio subijcere licet. Sane perinde est, sive ex agro occupato omnem percipias utilitatem, quam inde percipere licet, sive ex jure piscandi, aucupandi alioque quocunque. Quemadmodum nemini injuria fit, quod agrum solus colas, qui antea eras communis, ac solus percipias fructus in rem tuam vendidos; ita nec injuria fieri potest cuiquam, quod jus piscandi in certa quadam fluvii parte vel aucupandi in certo fundo solus exerceas ac utilitatem, quæ inde sperari potest, habas solus. Quodsi aves non egredierentur fundum, in quo includuntur; nullum

est dubium, quin nas cum fundo dominio subijcerentur, quemadmodum arbores cum suis fructibus, quos edunt, in eodrm extantes aut posthac nascituræ. Quodsi igitur extra ceterorum injuriam eum fundo simul dominio subijcere licet jus aves in eo capiendi, quæ ibidem commorantur? Quodsi vero injuria nemini fit, si cum fundo occupetur jus in eodem aucupandi & egerit non idem jus occupari etiam potest sine fundo, quatenus exercitium hujus juris non nocet fundo alterius, sed in ejus usu innocuo consistit, siquidem fundus jam in dominio alterius esse ponatur; ubi jus aucupandi in eodem occupatur? Preterit ex sequentibus usum innocuum non posse denegari alteri, dominis licet introductis.

§. 229.

*An jus capiendi cor-
tas aves oc-
cupati pos-
sit.*

Quoniam jus aucupii in certo fundo occupari potest (§. 228.), quin etiam *jus capiendi certa tantummodo speciei aves occupari possit, dubitari nequit.*

Jus aucupii in genere continet jus capiendi aves. Quodsi ergo jus capiendi aves quæcumque occupare licet (§. 228.), acqui in dubium revocari posse etiam occupari jus capiendi aves saltem certæ speciei, quod rariores sint. Sane

quo rariores sunt res, eo minus datur ratio quædam naturalis, quæ eorum occupationi obstat, vel etiam juri, quod dominium antever-
tunt.

§. 230.

*Quomodo
jus aucupii
dominio
subjiciatur.*

Si quis aves capit ubi a communione primæva receditur in eo fundo, in quo non iisdem infidatur aut in fundo suo, nec patitur, ut alius ibidem aves capiat; jus aucupii dominio suo subjecit. Ostenditur eodem modo, quo supra evicimus (§. 220.), jus piscandi in fluvio non occupato dominio subjeci posse.

§. 231.

*Quomodo
aves instru-
mentis oc-
cupantur.*

Si instrumenta, quibus capiuntur aves, veluti decipulas ibi collocaveris, ubi eas capiendi jus habes; aves iisdem ita detentæ, ut avolare nequeant, tuæ sunt. Etenim si instrumenta, quibus aves capiuntur, ibi colles, ubi eas capiendi jus ha-

habes; aves ibidem capere atque eo fine instrumenta, quibus capiuntur, collocare licet (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quodsi ergo iidem aves ita detineantur, ut avolare nequeant, in eum statum redactæ sunt, quo eas apprehendere potes, & collocatio instrumentorum tale factum est, quo declaras, te aves iidem captas esse velle. Quoniam itaque; postquam dominia introduci cœperunt, rem mobilem occupasse censeris ejusque dominium acquiris, quam primum eam in eum statum redigis, quo eam apprehendere potes, & factum tale est, ut una eodem declaratur, quod velis rem esse tuam (§. 184.); si instrumenta, quibus aves capiuntur, veluti decipulas, ibi collocaveris, ubi eas capiendi jus habes, aves iidem detentæ, ut avolare nequeant, in dominio tuo sunt, consequenter, tuæ sunt (§. 124.).

Non hic sapponimus, jus occupandi fuisse occupatum, ut sit alicui proprium, vel in communione positiva. Valet etiam, si indifferenter competit omnibus, qui avibus indigent, adeoque eas capere volunt. Per se autem liquet, ubi instrumenta tibi non licet collocare, ibi aves iidem capere non licere. Hinc quidam addunt, instrumenta collocata esse debere in fundo proprio, non alieno: id quod tamen funde fallere potest. Fieri enim potest, ut jus

occupandi, quod tibi proprium est, etiam commpetat in fundo alieno; quo in casu cum eo conjunctum est jus instrumenta, quibus aves capiuntur, in fundo etiam alieno collocandi, neque dominus fundi ullo modo impedire potest, quo minus jure utaris tuo. Vides itaque, cur nos in propositione præsentem hanc adjecterimus determinationem, instrumenta esse collocanda ibidem, ubi aves capiendi jus tibi competit, sive jus illud fuerit proprium, sive commune.

§. 232.

Si instrumenta aliena, non consentiente domino, ibi a te collocentur, ubi aves capiendi jus habes, injuriam quidem facis instrumentorum domino, aves tamen iidem detentæ, ut avolare nequeant, tuæ sunt. Idem dicendum, si alienis instrumentis, domino non consentiente, aves quocunque modo capias, ubi eas capiendi jus habes. Valet quoque idem de piscibus alienis instrumentis, domino eorundem non consentiente, ibi captis, ubi piscandi jus habes. Eundem in modum hæc ostenduntur, quo supra demonstravimus, pisces tuos esse, qui alienis instrumentis, domino non consentiente, ibi collocatis, ubi piscandi jus habes, ita detinentur, ut elabi nequeant (§. 223.).

§. 233.

Si tu aves capias in eo fundo vel districtu, in quo jus aucupii tibi proprium est, aves captæ non tuæ sunt, sed meæ. Ostenditur eodem prorsus modo, quo supra de piscibus contra jus piscandi proprium alterius captis idem vicivimus (§. 225.).

Cujusnam sunt aves capta ab alio, ubi tibi jus aucupii proprium est.

Quemobrem quæ ibidem sanximus, de casu propositionis præsentis etiam tenenda sunt.

§. 234.

Si jus occupandi res certæ speciei fuerit in dominio tuo, & alius se non consentiente, eas occupat, eas non tibi, sed tibi acquirit, tibi que simul injuriam facit. Quando jus occupandi res certæ speciei est in dominio, per se patet, illud restrictum esse debere ad certum districtum, quantumcumque demum is fuerit. Perinde igitur est ac si jus occupandi res certas seu in aliquo districtu tibi fuerit proprium, in dominio tuo. Enimvero si quis rem quamcumque, quæ nullius est, occupet in eo districtu, ubi jus occupandi est in dominio alterius, rem occupatam non tibi, sed ei acquirit, cui jus occupandi proprium est (§. 224.). Ergo si jus occupandi res certæ speciei fuerit in dominio tuo, & alius te non consentiente eas occupet, eas non tibi, sed tibi acquirit. Quod erat unum. Enim.

Cujusnam sunt res occupatae contra jus proprium alterius occupatae.

Enimvero quoniam jus occupandi res illius speciei in dominio tuo est, *per hypo.* adeoque jus perfectum (§. 122.) ; qui te non consentiente rem istius speciei occupat, contra jus tuum perfectum agit. Cum itaque alteri injuriam faciat, qui contra jus perfectum alterius quid facit (§. 559. part. 1. *Jur. nat.*) ; qui rem istius speciei occupat, cujus speciei res occupandi jus in dominio tuo habes, te non consentiente, injuriam tibi facit. *Quod erat alterum.*

Injuria, quæ inferitur alteri, cujus jus usurpatur, distinguenda est ab eo, quod usurpatione hujus juris acquiritur & alteri debetur. Patet enim suo loco, utriusque rationem habere.

dam esse, ubi determinandum quomodo ei, qui jus occupandi in dominio habet, ab altero, qui idem violavit, sumum sit reddendum.

§. 235.

Quando occupatio ista citra injuriam alterius fiat.

Si quis jure suo occupandi usus rem ejus speciei casu occupat, cujus occupandi jus alteri in dominio est, & rem occupatam huic tradit; nullam ipsi injuriam facit. Etenim in casu propositionis præsentis dominium rei occupatæ non sibi, sed alteri acquirit, cujus in dominio est resistius speciei occupandi jus (§. 234.). Quamobrem si alteri eandem tradit, ipsi reddit, quod suum est (§. 122.), consequenter hoc ipso nil facit contra jus ipsius, adeoque nec injuriam eidem facit (§. 859. part. 1. *Jur. nat.*). Enimvero cum occupatio sit effectus casualis *per hypo.* adeoque occupanti imputari nequeat (§. 638. part. 1. *Phil. pract. univ.*), præsertim cum jure suo occupandi ulus eundem evitare non potuerit, nec actum occupationis tanquam in genere sibi licitum (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*) omittere obligatus fuerit (§. 639. 640. part. 1. *Phil. pract. univ.*) ; nulla ratione dici potest, quod occupando rem ejus speciei, cujus occupandæ jus alteri soli competit, contra jus alterius sciens ac volens quicquam feceris (§. 460. part. 2. *Theol. nat.*). Quamobrem nec hoc actu ipsi injuriam facis (§. 559. part. 1. *Jur. nat.*).

Duplici modo injuria fieri potest ei ; qui occupandi jus proprium habet, vel quatenus quod occupatur ab occupante retinetur tanquam sibi acquiritum, vel quatenus actus occupatorius est contra jus alterius. Utrumque cessat in hypo-

thesi propositionis præsentis. Quamobrem omnis quoque abest injuria ab occupatione. Immo in casu propositionis præsentis injuria non alteri fieri potest, quam si res occupata non tradatur ei, qui jus occupandi in dominio habet.

§. 236.

Res se moventes quomodo dicantur.

Res se moventes dicuntur, quæ principio quodam intrinseco moventur ex uno loco in alterum.

Contradistinguantur iis mobilibus, quæ ex loco uno in alterum pervenire nequeant, nisi ex illo in hunc transferantur, aut ex uno in alterum projiciantur, consequenter se ipsas ex loco uno in alterum movere nequeant. Res se moventes sunt omnia animalia, veluti pisces, aves, feræ, præcedes. Continentur sub rebus mobilibus tanquam genere suo (§. 148.), peculiariter tamen earum speciem constituunt, quod

modus, quo de loco in locum moveri possunt ; diversus est in ipsis & mobilibus aliis (§. 712. *Lg.*). Unde & jam olim Sæi Romani eas a ceteris mobilibus, ubi opus est, distinguunt veluti l. 1. ff. de ædili. edicto. Dicuntur etiam subinde simpliciter *moventia*, quævis *Cæle* inculeantur mobilis, & moventis commaniter idem significant l. 93. ff. de Verb. signif.

§. 237.

An ex eo, En eo, quod res se movens nullius sit in fundo tuo, nullum tibi jus in eam nascitur, quod res se scitur. Quoniam cum res se movens principio quodam intrinseco de loco in locum movetur (§. 236.), quæ nunc est in fundo tuo mox in alio existit, neque

neque limitibus, quibus fundus aliquis continetur, coercetur. Ita avis, quæ ^{lius fit in} nunc est in horto tuo, mox avolat in alium, inde in campum parentem, vel ^{fundo tuo} sylvam. Quomobrem cum non ita fundo tuo designatur, ut inde elabi ^{tibi nascatur aliquod} queat; per hoc, quod res se movens nullius sit in fundo tuo, dici non potest in eum statum redacta, quo eam apprehendere potes, neque per hoc declaratur voluntas tua, quod tuam esse velis, quippe quæ facta quidem tuo, sed non rei se moventis, declarari potest, consequenter eâ de causa res ista tua dici nequit (§. 184.). Immo quia a te non pendet, ut res se movens nullius nunc sit in fundo tuo, quæ sua sponte te infcio & inconsulto de fundo uno in alterum movetur; per hoc, quod nunc est in fundo tuo, jus occupandi eam dominio tuo subiectum dici nequit (§. 219. & not. ej.). Quoniam itaque in rem nullius jus aliud acquiri nequit, nisi ut vel ipsa vel jus eam occupandi dominio subiciatur, quod ubi a communione primæva receditur omnibus indifferenter competit (§. 179.); ex eo, quod res se movens nullius sit in fundo tuo, nullum tibi jus in eam nascitur.

Natura res omnia sunt communes & eam quælibet nullus est (§. 7.): quando autem dominio subiciatur, ex communibus fiunt propria (§. 132. 136.). Res quæ sunt in communione primæva dominio subiciuntur occupando (§. 175.) & ubi a communione primæva receditur, jus occupandi omnibus indifferenter competit (§. 179.), nec idem dominio subicitur nisi occupando (§. 219. & not. ej.). Hæc qui perperdit facile percipiet, per hoc, quod res se movens nullius nunc sit in fundo tuo, nec rem, nec jus occupandi eam occupari, consequenter nec reindominium acquiri, nec jus eam occupandi in dominio suo esse. Non datur autem jus aliud, quod in rem nullius acquiri potest, nisi aut dominium ipsius rei, aut jus occupandi, quemadmodum ex his, quæ diximus, una elucet. Nec acquisitione dominii, nec juri occupandi a fundo pendet. Jus occupandi eoque homini natura competit, quemadmodum

ex supra demonstratis patet (§. 179.). Eâ autem jus occupandi res se moventes nullius perinde ac res ipsa occupari possit, ut in dominio transeat (2. 216.); non tamen occupatur una cum fundo, sed fundus sine hoc jure, & jus idem sine fundo occupari potest, cum modus occupandi fundum a modo occupandi jus rem quamdam occupandi prolixius sit (§. 185. & §. 219.). Agnovit Imperator, eum res se movens nullius sit in fundo tuo, ideo tibi non plus juris competere in eam, quam cuius non domino fundi, ubi §. 12. Infit. de rer. div. Non interest, inquit, seras bestias & volueris utrum in tuo fundo quis capiat, an in alieno. Quia in diversam abeunt sententiam, non distinguant, utrum a domino fundi jus occupandi fuerit occupatum, nec ne, nec originarium modum jus istud acquirendi a derivativo discernant, quorum tamen hic ab illo pendet, nec sine illis intelligitur.

§. 238.

Quoniam ex eo, quod *res se movens nullius* est in fundo tuo, nullum tibi jus in eam nascitur (§. 237.); quando est in fundo tuo manet nullius & jus occupandi eidem salvum, cui competebat. Quid inâ sequatur.

Nimirum si jus occupandi adhuc fuerit commune, commune manet si cuiusdam proprium fuerit, proprium manet: nulla hic accedit quoad

rem vel jus occupandi, seu quoad jus in rem illius mutatio.

§. 239.

Si quis rem se moventem nullius, cui eam occupandi jus est, occupet in fundo alieno, eam sibi, non domino fundi acquirat. Quod si tamen fundum alienum ingrediatur, inuito domino, eidem injuriam facit. Et enim si tibi fuerit jus rem se moventem nullius occupandi, eam occupare tibi licet (§. 170. part. 1. Pbil. pract. univ.). Quomobrem cum hoc jus maneat salvum, etiam si res in fundo alieno existat (§. 238.); in eodem adhuc eandem occupare licet. Quoniam itaque occupando acquiritur dominium rei (§. 175.), nec per hoc, quod ea est in fundo alieno, jus ullum domino fundi in eam nascitur. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam domino fundi de ingressu in fundum suum pro suo arbitrio statuere integrum (§. 118.); pati haud tenetur, ut tu ipso iuvito utilis

tis cujusdam tuæ gratia in fundum ipsius ingrediaris. Quodsi tamen illo prohibente hoc facis, contra jus ipsius hoc facis. Enimvero quando quid facis contra jus alterius, injuriam ipsi facis (§. 859. part. 1. Jur. nat.). Ergo si rem se moventem nullius occupaturus ingrediaris in fundum alienum, quamvis tibi jus sit eam occupandi, injuriam domino fundi facis.

Dum supponimus ei, qui rem se moventem occupat in fundo alterius, occupandi jus esse, simul sumitur, domino fundi non esse jus occupandi proprium in isto fundo. Pone enim tale jus ipsi competere, cum te eodem excludat

in fundo suo (§. 119.), non potes habere jus occupandi in eodem fundo, etiam tibi competet. Jus igitur occupandi, quod tui est, non limitatur dominio fundi, sed proprietate juis occupandi in isto fundo.

§. 240.

Cujusnam Si tibi jus capiendi aves, eas in fundo alieno captas tuas facis. Quodsi vero defuit aves in fundo alieno fuerit jus eas capiendi proprium, captas non tuas sunt, sed domini fundi. Sunt enim aves in numero rerum se moventium (§. 236.). Enimvero si quis rem se moventem nullius, cui eam occupandi jus est, occupet in fundo alieno, eam sibi acquirit (§. 239.). Ergo si aves, quas capiendi jus habes in fundo alieno capis, eas tuas facis.

Quando aves capis, ubi jus capiendi mihi proprium aves captæ non tuæ sunt, sed meæ (§. 233.). Quamobrem ubi jus capiendi aves domino fuerit proprium in suo fundo; aves a te in eodem captæ non tuæ sunt, sed domini fundi. Quod erat secundum.

Non superfluum videri debet, quod adjiciatur in prima propositionis parte, si aves in fundo alieno captas tuas facere velis, tibi jus eas capiendi esse debere, quod §. 12. Instit. de rerum div. simpliciter asseritur, volucres in fundo alieno cap. et esse tuas. Romani enim supponebant, aves in communione primæva relictas oc-

cupandi jus manere omnibus hominibus commune, nec a quoquam occupari posse; cuius tamen contrarium & supra demonstravimus (§. 228. 229.), & moribus nostris convenit. Abiit adeo, ut tibi persuades ad occupationem rei nullius sive in fundo alieno, sive sibi ubicunque non requiri jus occupandi in Jure Romano.

§. 241.

Quid tenentur Si jus capiendi aves certæ speciei tibi sit proprium, qui se non consentiente capiunt circa capiendi, non tuas, sed tuas facis, tibi que simul injuriam facis. Quodsi vero jus capiendi piscium certæ speciei tibi sit proprium, eos qui capis, tuos facis, sed nullam tamen injuriam facis, modo tibi reddat. Etenim in genere constat, si tibi competat jus proprium occupandi res certæ speciei, & alius te non consentiente eas occupat, quod eas tuas faciat, non tuas, simulque injuriam faciat (§. 234.), nisi casu occupatam rem tibi reddat (§. 245.). Quamobrem si tibi est jus occupandi aves vel pisces certæ speciei proprium, eos non facis suos, qui capis, sed tuos, & cum aves dignosci possint, antequam capiantur, pisces autem, ad quos tibi jus proprium est, non capiantur nisi casu, si aves capis tibi injuriam facis, si vero pisces, injuriam nullam facis, modo captos tibi tradat.

Moribus nostris convenit, ut alicui competat jus occupandi & piscandis, excipiuntur tamen certæ speciei aves et pisces, quorum illas capere prohibetur, hos suos facere nequit, ubi casu capiat. In casu adeo prior, ipse actus occupatorius est contra jus alterius tibi que impeditur, quatenus ab eodem abstinere poteris & debebas (§. 228. part. 1. Phil. pract. univ.), et in posteriori non item, quis Jure tuo piscandi usus capis casu piscem, quem tuum facere non potes,

& quem a te captum tibi prævidere non poteris. Non jam inquiri, quandomodo fieri possit, ut nec tibi impuiri possit, quod avem ceperis ejus speciei, quam capiendi jus proprium alteri habet. Quæ enim de impuisione in genere demonstrata sunt in Philotophæ prædicæ universalis parte prima, ea uniusquique in casu quolibet specialiter facile applicabit, qui sufficienter attentione utitur, ne nimis prolixus esse teneatur.

§. 242.

Pulli avium in nido, qui est in fundo tuo, non sunt tui; sed nullius. Idem va- Cujusnam
 let de ovis in eodem exclusi. Aves enim nullius sunt (§. 227.), & quando sunt sunt pulli
 in fundo tuo manent nullius (§. 238.). Quamobrem si nidum extruunt in fun- avium in
 do tuo, ac in illa ova ponunt, ex his vero pullos excludunt, neque ova, de- natio, qui est
 que pulli sunt res ex te tua provenientes, consequenter non sunt fructus ex in fundo
 te tua percipiendi (§. 956. part. 1. Theol. nat.), multo minus adeo referri pos- sunt.
 sunt inter fructus ex fundo tuo provenientes. Quamobrem etsi tibi competat pos-
 jus percipiendi omnem fructum fundi tui (§. 136.), non tamen ideo ova & pul-
 li avium in nido, qui est in fundo tuo, tui sunt: quod cum multo magis in-
 telligatur de alio quocunque, patet omnino tam ova, quam pullos in nido,
 qui est in fundo tuo, nullius esse.

Idem adhuc evidenter patet, si demonstrationem ad formam indirectæ redu-
 cere velis. Pone nimirum pullos avium & ova, ex quibus excluduntur, in ni-
 do, qui est in fundo tuo, esse tua. Quoniam aves nidum extruunt, ova in eo-
 dem deponunt & ex iis pullos excludunt, exclusosque educant; tam ova,
 quam pulli sunt fructus avium (§. 956. part. 1. Theol. nat.), adeoque fructus
 avium ideo sunt tui, consequenter in dominio tuo, quia nidificantes pullos
 gignunt in fundo tuo. Sunt vero aves istæ nullius (§. 227.) atque in numero
 rerum se moventium (§. 236.), adeoque ex eo, quod res se moventes nullius
 sint in fundo tuo, cum dominium sit jus proprium (§. 128.), consequenter &
 jus fruendi, quod ipsum continet (§. 136.), tibi jus quoddam proprium in eas
 nascitur: quod cum sit absurdum (§. 237.), pulli avium ac ova in nido, qui
 est in fundo tuo, tua non sunt, sed nullius.

Quod aves nidos extruunt in fundo tuo, nul-
 lo modo a fundo dependet, sed aliæ sunt ratio-
 nes, quæ ipsas ad nidificandum ibidem deter-
 minant. Nulla igitur ratio a fundo, quod tuat

est, derivari potest, cur tibi aliquid sui acqui-
 ratur in ova vel pullos; sed tui jus quoddam
 competere debet, id aliunde arcessendum.

§. 243.

Si mihi est jus proprium capiendi aves ejus speciei, quæ nidificant in fundo tuo, Quid licet
 tibi ova & pullos, qui sunt in nido, occupare non licet. Etenim si mihi est jus tuum in casu
 proprium capiendi ejus speciei aves, quæ nidificant in fundo tuo, eum ego te juris pro-
 excludam isto jure (§. 119.), nec ex eo, quod aves sint in fundo tuo, jus ali- prii.
 quod in eas nascitur, quod non habes (§. 237.) per se patet, pullos in nido,
 qui est in fundo tuo, tibi occupare non licere (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.).
 Quod erat unum.

Enimvero quoniam pulli excluduntur ex ovis, nec tanto numero multipli-
 carentur aves, siquidem ex nidis auferentur ova; cui competit jus proprium
 capiendi aves certæ speciei, ei etiam competit jus, ne ova, ex quibus exclu-
 dendæ, ex nidis auferantur prohibendi, consequenter si aves certæ speciei ca-
 pere non licet, nec ova eorum ex nidis auferre licet. Quod tibi ergo mihi est jus
 proprium capiendi aves ejus speciei, quæ nidificant in fundo tuo, nec tibi ova
 earum ex nidis auferre licet. Quod erat alterum.

Pulli jam sunt in numero avium, adeoque
 quod in aves competit jus, idem etiam in pul-
 los est. Nemini ea de re scrupulus esse potest.
 De ovis idem adeo manifestum non est, proprie-
 res quod ova & aves sunt res diversæ. Enim-
 vero cum in rerum natura existere nequeant
 aves, nisi ova conserventur, ex quibus exclu-

dendæ; nemo non levi attentione usus intelli-
 git jus tuum capiendi aves distinctum, si ovis au-
 ferantur, nec pulli inde excludi ac educari possi-
 sint, consequenter ablationem ovarum ex nido
 non minus esse contra jus tuum proprium, ac
 captum avium est (§. 239 part. 1. Phil. pract.
 univ.).

Presumptio **Presumptio** est collectio probabilis rei dubiæ in casu singulari, vel ejus, quod dubium est in casu singulari.

quid sit.

In jure Presumptio opponitur probationi tit. ff. de prob. & præsumt. De quibus in foro litigatur, res singulares sunt, veluti quod hoc sit, vel factum sit, ex. gr. num res, quam possides, sit tua; nam pecunia, quam tibi solusm feceris, sit indubite soluta; num Titius, qui Mevium gladio interfecit, habuerit occidendi animum. Quæ igitur in foro probantur, vel præsumuntur, res singulares sunt, non veritates universales, de quibus disputatur in disciplinis. Quod probari potest, pro certo habetur; quod vero præsumitur, donec contrarium probeatur, veluti te habere dominium rei, quam iusto titulo possides, donec alter dominium suam probaverit, vel pecuniam tibi debite solutam, donec alter probaverit solutionem factam fuisse indubite, dubium est. Objectum ideo præsumtionis sunt res dubiæ in casu singulari: sub rebus autem hic comprehenduntur etiam facta, quæ admodum ferti significantur rei in genere (§. 243. Ontol.). Quoniam vero quod dubium est, sumitur tanquam verum; ideo tantummodo ex aliis, quæ certo cognoscuntur, probabiliter colligitur (§. 278. Log.). Atque ideo præsumtio nonnisi collectio probabilis est, quæ in probatione certa esse debet. Hinc etiam nonnulli sibi præsumtionem dicunt probabilissimam quædam. Vid. Cel. *Bohemus* noster in Introduct. in Jus Digestorum d. t. §. 11. pag. 44. part. 2. Neque vero a mente scilicet alienum est, ut præsumtiones in numerum collectionum referantur. Vid. *Huberus* in Prælect. Jur. civ. d. t. ff. §. 14. part. 4. pag. 88. Vocabulum adeo præsumtionis sumimus in recepto in Jure significatum. Neque aliud est significatum, qui communiter obtinet. Ita præsumere dicitur causam, cur collegam aliquod extra ordinem fuerit congregatum, vel cur Titius Sempronium adierit. Vi præsumendi se excelluisse statetur *Cicero* epist. 6. ad familiares lib. 6. & *Plutarchus* tam tantum facit, ut integro, antequam evenirent, decennio res futuras prædicere potuerit. Addunt non-

nulli in definitione præsumtionis collectionem; quam dixerunt, fieri debere ex eo quod fit ut plurimum. Enimvero quamvis negari possit, hujus principii magnam esse vim in præsumtione; hæc quædam tamen affirmaverunt, quod tam totam conficit, multo minus autem affirmare licet, quod conficit sola. Consentit omnino *Domllus* ad dict. t. qui præsumtionem vocat judicium rei litentia, quod per rationes & signa colligitur, quemadmodum & juxta *Oladradum* in præsumtione res dubiæ ex aliquibus signis extrinsecis quæritæ colligitur. Et si quæ plura præsumtionum exempla, quæ ipsi indices offeruntur, percurrere voluerit; facile deprehendat, ad præsumendum non sufficere id; quod fit ut plurimum. Enimvero nec opus est, ut in definitione exprimentur rationes, per quas colligitur res dubiæ in præsumtione. Quoniam enim præsumtio probabilis collectio est, de rationibus ad probabile quod concludendum sufficientibus statuendum ex his, quæ de probabilitate demonstrantur (§. 278. & seqq. Log.). Ubertior vero tractatio pertinet ad Logicam probabilium. Nonnulli, cum quibus *Huberus* loco suo citato facit, præsumtionem per anticipationem iudicij debnuit, quia iudicium fertur de re adhuc incerta, antequam scilicet adint rationes sufficientes ad assensum præbendum. Quemadmodum vero in foro præsumtionibus carere non possumus, tam in civilibus, ubi existus absque his inveniri nequit, quam in criminalibus; ita etiam amplissimus earum usus est in negotiis humanis quibusvis, ita ut prudentiæ satisfieri nequeat absque præsumtionibus: quæ suo loco clarius patebit, ubi in Philosophia morali prætin virtutis hujus intellectus tradendus. Tanta igitur cum sit præsumtionum necessitas & utilitas, vel ex eo intelligitur, quantum interfit, ut non modo determinatam præsumtionis notionem habeamus, verum etiam theoria ejus exacta proficit.

Voluntas **Hinc voluntatem & noluntatem alterius præsumere** dicitur, qui probabiliter colligit, quid aliter velit, vel non velit in dato casu singulari: ut adeo *Voluntas* & *noluntas* *presumpta* dicatur actus volitionis in dato casu singulari probabiliter collectus, & *Noluntas presumpta* actus nolitionis in dato casu singulari probabiliter collectus. Communiter noluntas præsumta sub voluntate præsumta comprehenditur, quatenus non minus nolitio, quam volitio habetur pro actu voluntatis sumto vocabulo voluntatis in sensu latiori, ut etiam noluntatem sub se comprehendat. Ceterum tam voluntas, quam noluntas præsumta non modo sub se comprehendit volitionem & nolitionem præsentem, verum etiam præteritam & futuram.

Nimirum non solum præsumitur, quid quis velit in presenti, verum etiam quid voluerit, vel ut velit futurum sit. Quomodo voluntas præsumatur, nostrum jura non est inquirere.

Pertinet hoc ad Logicam probabilium, ut ex natura voluntatis fontes præsumptionis deducantur.

§. 246.

Quod præsumitur falsum esse potest. Quod enim præsumitur non nisi probabile est (§. 244.). Enimvero propositio probabilis falsa esse potest (§. 291. Log.). Et ergo etiam quod præsumitur falsum esse potest.

An quod præsumitur sit verum.

Quod præsumitur est propositio quædam, si logice enuncietur, veluti Titius, qui iusto prædium titulo possidet, est ejus dominus, seu pro domino habendus; Sybilla gravida pariet unum

infantem, non gemellos, si nimirum ex eo colligitur, quod hoc plerumque fit; Titius Mævio non indebite solvit pecuniam.

§. 247.

Quoniam quod præsumitur, falsum esse potest (§. 246.), pro vero tantum habetur, donec contrarium fuerit probatum, consequenter præsumtio fallere potest, seu infallibilis non est.

Præsumtio non fallere potest.

Nimirum non alius præsumptionis finis est, quam ut pateat, quid interes habendum sit pro vero, donec de veritate constet, aut quid sta-

tendum, antequam de veritate constare possit, vel ubi de eadem nobis constare nequit, nisi solius curiositatis gratia fiat.

§. 248.

Quod plerumque fit, id præsumitur, non quod rarius, ubi nullæ rationes peculiariæ præstant. Præsumptioni locus est, quando de re dubia ferendum iudicium (§. 244.), & interea quid habendum pro vero, donec contrarium probatur (§. 247.). Ubi igitur dubium est, num quia fit, nec ullæ præstant rationes peculiariæ, num quod rarius accidit potius videatur verum, quam quod plerumque fit; a sola possibilitate concludendum ad actum. Enimvero si quid plerumque fit, plures in hac rerum serie continentur casus, in quibus ponuntur rationes actum determinantes, quam in quibus ponuntur rationes determinantes actum ejus quod fit rarius (§. 118. Ontol.). Quoniam igitur de his rationibus nihil prorsus constat per hypoth. id potius esse sumitur, quod plures habet in hac rerum serie casus, quam quod pauciores, ubi periculum errandi minus esse debet. Præsumendum igitur, quod plurimum fit, non quod rarius, ubi nullæ rationes peculiariæ præstant, cur scilicet rarius præsumatur.

Non præsumendum fit.

Ex gr. Si Trisquilla fuerit gravida, nec præterea quid constet, quam quod fit gravida, nemo non præsumat fore, ut unum pariet infantem, quam ut pariet gemellos, aut plures, non sit de causa, quam quis illud contingit

plerumque, istud rarius, hoc rarissime. Quod enim plerumque contingit, id magis possibile intelligitur, si possibilitatem extrinsecam spectas, quam quod accidit rarius.

§. 249.

Rem derelinquere dicitur, qui, cum sua esset, eam non amplius suam esse nude vult, parum scilicet sollicitus, quinam eandem suam facere velit. Hic vero actus voluntatis animus derelinquendi vocatur. Unde Res derelicta appellatur, quam tuam non amplius esse nude vis.

Res derelicta quæ sit & animus derelinquendi.

N 2

Nude

Nude quis vult rem, quæ sua fuerat, non amplius esse suam, si actus voluntatis sive voluntatis nil amplius continet, quam quod sua esse non debeat. Ex grat. qui rem suam abicit ex mente, ut eandem in retum suam numero esse velit, nude vult eam non amplius esse suam, atque ideo eandem derelinquit. Enimvero si rem suam alteri vendis, eam quoque non amplius tuam esse vis, sed non nude: vis enim simul ut sit alterius. Voluntatis ideo tuæ actus præter hoc, quod rem, quam vendis, tuam amplius esse nolis, simul includit voluntatem, quod esse debeat venditoris. Hinc explicatio-

gratis adijcimus, derelinquntem parum sollicitum esse, quoniam eandem suam facere velit. Ceterum vocabulum derelictionis sumitur in Gignietu recepto in Jure Romano. In eadem Imperator Inlius tit. de rei. div. §. 36. Pro derelicto, inquit, habetur, quod dominus ea mente abjecerit, ut id in rerum suarum numero esse nolis. Quoniam tamen ad derelictionem non semper requiritur, ut res abijcitur, verba Imperatoris pro definitione accipi non possunt, adeoque definitio verbis generationibus concipienda fuit, ut omnia in eam satisfiat.

§. 250.

Rei derelictæ dominium quomodo incipit. Qui rem derelinquit, statim dominus ejus esse definit. Qui enim rem derelinquit, eam non amplius suam esse vult (§. 249.), adeoque statim ejus esse definit (§. 153. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum dominus rei non sit, cujus res non est (§. 124.); si quis rem derelinquit, statim dominus ejus esse definit.

Nimirum a tua voluntate pender, utrum rei tuæ dominus manere velis, nec ne, cum actionem tuam nemini rationem reddere tenearis, quamdiu nil facti, quod est contra jus alterius (§. 148. part. 1. Jur. nat.): id quod non fit, si jus quoddam tuum, veluti hic dominium, habere non vis. Ex libertate adeo naturali stat, quod rem derelinquendo dominus ejus esse debeat. Hinc etiam in demonstratione ad liber-

statem naturalem eodem modo provocamus. Tuum est, non alterius iudicare, utrum dominus rei manere velit, nec ne (§. 156. part. 1. Jur. nat.), quemadmodum a tu, non vero alterius voluntate pender, utrum rem nullius occupare (§. 174.) & occupando tuam facere velis, nec ne (§. 175.). Inde est, quod affirmatur, eisdem modis res deponere esse posses, quibus acquiruntur.

§. 251.

Res derelicta fit nullius. Etenim si rem derelinquit, statim dominus ejus esse definit (§. 250.), & quoniam nude vis eam non amplius esse tuam, parum sollicitus, quinam eandem suam facere velit (§. 249.), nec jus quoddam proprium ad eam ulli nascitur ex derelictione (§. 2.). Enimvero res nullius est, ad quod nemini jus quoddam proprium competit (§. 6.), quale etiam dominium est (§. 118.). Res igitur derelicta nullius est, seu, quia derelinquitur, ideo fit nullius.

§. 252.

Quomodo rei derelictæ dominium acquiritur occupando. Etenim res derelicta nullius est (§. 251.), adeoque non alius datur modus eam acquirendi nisi originarius (§. 176.). Quoniam itaque modus acquirendi dominium originarius occupatio est (§. 178.); rei derelictæ dominium acquiritur occupando.

Res derelicta, quia nullius (§. 251.), occupabilis est, seu in numero earum est, quæ occupari possunt. Quamobrem cum occupando so-

quiritur dominium (§. 175.), rei derelictæ eisdem occupando dominium acquiri debet.

§. 253.

Quoniam rei derelictæ dominium occupando acquiritur (§. 252.), jus verè suavis facere rem quamcunque occupandi indifferenter omnibus competit, qui eadem indige possunt (§. 179.), quamdiu ipsum dominio subiectum non fuit (§. 219.); Quamdiu jus

jus rem derelictam occupandi in nullius dominio est, seu nulli proprium est, eam suam facere potest qui eadem indiget, consequenter qui vult (§. 120.), cumque qui jus occupandi in dominio habet eodem excludat ceteros omnes (§. 120.), ubi jus occupandi rem derelictam in cujusdam dominio est, rem suam facere nequit nisi qui jus istam occupandi in dominio habet.

Equidem §. 46. Inst. tit. de rer. div. simpliciter pronunciat, si rem derelictam occupaverit quis, istam eum dominum effici; non tamen id contrarium assertio nostro: in Jure enim

Romano supponitur, jus occupandi mansisse commune, nec ullius proprium factum esse. Certe Romanum idem omnibus commune esse voluerunt.

§. 254.

Rem suam jactare dicitur, qui nullo urgente officio, nec necessitate ulla, sine ulla utilitate eam non vult esse suam.

*Rem suam jactare qui-
nam dicitur.*

Dictionem hanc expliramus secundum receptam loquendi usum. Nemo non est, qui non dicat, Titium jactare suum, si venditori istum solvit, quod exigit, pretium, viliori rem vendituro, nisi in idem exemplo consentisset. Quod ultra vilius pretium solvit, id nullo urgente officio absque ulla utilitate sua suum esse non vult. Ac ideo non alia de causa suam jactare dicitur, quam quod suum esse non vult absque ulla utilitate, etiam si nullam urges officium, quemadmodum accidit, ubi ego danda elec-

mosyns; si ita quod perinconstantiam loquendi tanquam scienti ac libere volenti tribuatur, quod inconsultus facit. Quando enim homines de aliis judicant, in applicandis definitionibus seu notionibus, quæ eorum locum sustinent, consulti non satis accurati sunt. Ubi vero de vocabulorum significatu agitur, non queritur, quomodo respondentes istdem notionem applicentur, sed quatenus istdem responderent, aut quatenus eas applicantium animo overteretur ides.

§. 255.

Nemo suam jactare presumitur. Videmus enim quotidie homines rerum suarum esse amantes, ut, nisi rationis usu destituantur, veluti infantes & amentes, qui quod faciunt non intelligunt, absque ulla urgente ratione, quod suum esse alterius esse nolint. Sane infantes atque amentes, quando pecuniam temere abiciunt, ejus usum non intelligunt, aut non considerant. Immo vix reperis hominem, qui nullo urgente officio, cui satisfacere decreverit, ubi nullam utilitatem sperat, qualiscunque tandem illa fuerit, pro diversitate opinionum, rem suam esse nolit, consequenter qui suam jactare velit (§. 254.). Quoniam itaque presumitur quod ut plurimum fit (§. 248.); ulro quilibet concedet, quod nemo suam jactare presumatur.

An hominis suam jactare presumatur.

Quod presumitur, pro vero casum habetur; donec probetur contrarium (§. 247.), nec obtinet presumtio, nisi quamdiu dubis res est, de qua statuendum. Non igitur questio de eo est, num quidam suam jactare dicantur, ubi de actione nobis perfecta ferendum judicium, sed quid affirmandum sit in casu dubio. In hoc ubi queritur, num Titius suam sic jactaturus: qu-

sibet eam hoc facturum negabit, immo plerisque ridicula videbitur questio. Pro certo potius habendum putabunt, quod suam jactaturus non sit, quam ut negent id presumendum esse. Qui prodigi sui, non ideo suam jactare volunt, dantur enim rationes prodigialium, quæ dilapidationem honorum suorum prodigio commendant, quemadmodum suo loco videbitur.

§. 256.

Domino competit jus rem suam derelinquendi. Etenim cum dominium propriam contineat (§. 136.); dominus habet jus de ipsa substantia rei suæ pro arbitrio disponendi (§. 131.), consequenter cum natura nemo alteri rationem reddere teneatur, quomodo re sua utatur, nec ulli jus est abusum rerum impediendi, quamdiu qui rebus suis abutitur nil facit, quod est contra jus alterius.

An dominus habeat jus rem suam derelinquendi.

rius (§. 169.), rem quoque suam e numero rerum suarum eximendi, seu dominio suo se se abdicandi. Quoniam igitur qui nude vult rem suam non amplius esse in numero rerum suarum, eam derelinquit (§. 249.); dominus quoque rem suam derelinquendi jus habet.

Jus derelinquendi opponitur juri occupandi quemadmodum enim occupando dominium acquiritur (§. 175.), ita derelinquendo amittitur (§. 250.). In communione primaeva usus rerum accelerarius pater omnibus, pro ut unicuique opus fuerit (§. 27) & unicuique jure relicto relinquendum, in quantum usus rerum sit necessarius (§. 43.). Quando itaque a communione primaeva receditur, juri res in usum suum pro arbitrio apprehendendi respondet jus occupandi. Si in communione primaeva re quadam, quae usum consumitur, acta uteris; nemo alius ejusdem usum licite praetendere potest: si vero uteris re, quae usum non consumitur, nemo alius eodem tempore usum ejusdem licite praetendere potest (§. 35.). Quando res, quae erant nullius, dominio subijciuntur, jus quod erat omnium commune transit in unum (§. 166.). Quomorem nunc usum excludit usu rei iustitiam ceteros, quemadmodum in communione primaeva quilibet habebat jus usu actuali excludendi ceteros. Et hinc dominium involvit hoc jus excludendi. Denique in communione primaeva finito rerum usu, quae usum non consumuntur, alius quicumque usum licite uti potest, nec is, qui usus ante fuerat, eum ab ea-

randem usu arcere potest (§. 38.). Res adeo; quae durante usu juri proprio erat subiecta (§. 2.), finito usu iterum sit nullius. Ubi igitur a communione primaeva receditur, si rei cujusdam usus domino non amplius in potestate est, idem denuo patet cuiquam, qui eandem apprehendit in usum suum valeat, & ubi quis usum ejus non curat, eandem usum reliquorum cur relinquit, nil obstat. Atque hinc nascitur jus rem suam derelinquendi, sive quis necessitate adductus, sive sponte suus hoc faciat. Hec ideo paulo distinctius inculcari visum fuit, ut appareat, quomodo jus domini non penitus intelligatur, nisi agnoscatur, quomodo a jure communione primaeva dependat. Introductis enim domini jura in communione primaeva homine competentia immutatur, quantum juri proprio a communi differentia exigit, nec alia praeter haec jura immutata quoad res eidem competere possunt. Ceterum hinc quoque intelligitur, cur homini jus rem suam derelinquendi competere evicerimus, ut consistat cum hoc licite fieri posse, & necessitatem quoque derelictionem imperare vel invito, quoniam jus nullum extendatur ad impossibile.

§. 257.

An cum possessione dominium amittatur. Si possessio amittitur, non ideo dominium amittitur, sed ejus saltem exercitium suspenditur. Si quis possessionem amittit, rem suam non amplius detinet (§. 150.); adeoque de eadem actu disponere nequit pro arbitrio suo, consequenter exercitium domini suspenditur (§. 138.). Quod erat unum. Enimvero quoniam ideo, quod rem tuam non amplius detines, ut de eadem pro arbitrio tuo actu disponere possis, non vis enim non amplius esse tuam; rem tuam ideo non derelinquis (§. 249.); consequenter nec ideo desinis esse dominus (§. 250.). Quamvis adeo possessio amittatur, non tamen ideo dominium amittitur. Quod erat alterum.

Propositio praeterea illustrari potest jure libertatis. Vi enim libertatis homo facere potest, quod sal. a sua obligatione facere libet (§. 158. part. 1. Jur. nat.) & ejus conscientiae relinquendum, quid. stat (§. 157. part. 1. Jur. nat.), nec alii hancquam rationem reddere tenetur suarum

actionum, quamvis nil faciat contra jus alterius (§. 158. part. 1. Jur. nat.). Quando vero vi facere prohibetur, quod libet; non ideo jure libertatis privatur, sed ejus exercitium saltem suspenditur. Eodem prolixo modo se res habet, si dominus possessionem rei suae amittit.

§. 258.

Num rei dominium solo animo retineatur. Dominium retinetur solo animo. Pone enim dominium solo animo non retinetur. Amittitur itaque, quamprimum amplius non detines rem, ut de ea actu pro arbitrio tuo disponere possis, consequenter quando possessionem amittis (§. 150.). Quod cum sit absurdum (§. 257.); dominium solo animo retineatur necesse est.

Dominium originarie acquiritur occupando (§. 178.); adeoque voluntate tua (§. 174.), nec

etiam in alium nisi voluntate tua, quemadmodum suo loco videbimus. Dominus igitur certis

neris; quis vis esse dominus, & dominus maneat, quamvis esse volueris. Esti adeo actu externo opus fit ad dominium acquirendum, quo declaras, te ejus rei dominum esse velle, ut de voluntate, consequenter de jure tuo consistat alius, nullo tamen actu externo opus est, quo declaras, te dominium retinere velle, quis ne-

mo suam iactare presumitur (§ 155.). Unde necesse est, ut vel actu quodam externo declaras, te dominium amplius esse nolle, vel ut ex aliis rationibus idem probabiliter colligatur, cum tandem habendus sis pro domino, donec de contraria voluntate tus constat (§ 157.).

§. 259.

Possessio solo animo retineri nequit. Ut enim rem possideas, necesse est, ut eam actu detineas tanquam tuam (§. 150.). Enimvero nemo non intelligit, te ideo rem non actu detinere, ut de eadem pro arbitrio tuo actu disponere possis, quia eam retinere vis. Quamobrem impossibile est, ut possessio solo animo retineatur.

Nam possessio solo animo retineri possit.

Contradictionem omnino involvit, quod possessio solo animo retinetur. Qui enim vult eam possidere, eam vult detinere tanquam suam

(§. 150.) adeoque acta non detinet: Possessionem itaque solo animo retinere idem est ac eandem actu detinere & non detinere.

§. 260.

Jus possidendi solo animo retinetur. Etenim dominium solo animo retinetur (§. 158.). Enimvero jus possidendi non competit nisi domino (§. 157.), adeoque a dominio inseparabile est, consequenter qui dominium retinet, jus etiam possidendi retinet. Jus itaque possidendi solo animo retinetur.

Nam jus possidendi.

Quamprimum igitur pater tibi dominium rei competere, simul mansuetum possessionem tibi debere, cum nemo praeter te eam licite possideas. Equidem non ignoro Ictus Romanos ita visisse, quod possessio solo animo retineatur, quae etiam communis est Ictorum modernorum, Interpretum Juri Romani, sententia; non tamen existimandum est, quasi in re sit dissensus, qui non nisi in verbis est. Non distinguunt illi jus possidendi ab ipsa possessione, adeoque illud vago quodam significato possessionis nomine compellant. Possessio etiam ab ipsa definitur per detentionem cum animo sibi habendi, quae definitio a nostris, si memras, non verba spectes, non differt (§. 150.). Equis igitur dixerit, rem actu detineri, ut tanquam tua uti pro arbitrio possis, si tantummodo detineri velis? Bene autem observat Struvius in Synt. Jur. civ. Exercit. 42. §. 22. pag. 154. part. 3. edit. Mulleri, rem detineri vel actu secundo, cum ipso corpore teneatur, si nimirum mobilem comprehendimus, immobili insitimus, jus quod in ea habemus exercemus; vel actu primo, quando

res ita comparata est, ut licet res jam manibus non teneatur, aut et insitatur, aut jus exercetur, ea tamen corpore & actu a nobis, quandoque volumus, teneri possit saltem remoto obitaculo, si quod adest, non excludens facultatem rem mobilem complectendi, vel immobili insitendi, veluti si quis absens est. Quod si cum Ictis Romanis eorumque interpretibus dicere velis actu primo possessionem retineri tantummodo animo, in verbis utique dissensus est, sed non in re. Qui enim actu primo rem detinet, non eam tantummodo detinere vult, vocabulo detentionis in latiori hoc significato accepto, sine quo possessio non concepitur. Quamvis autem possidendi jus non competit nisi domino (§. 157.), in casu tamen dubio tribuendum est ei, qui dominus praesumitur, quemadmodum suo loco uberius explicabitur. Videbimus autem suo loco, quod, quae Icti ex eo deducunt, quod possessio solo animo retinetur, etiam ex principis nostris recte colligantur. Nec mirum, cum omnes quaestiones huc redierit, cui jus possidendi sit tribuendum.

§. 261.

Si volucres ferae ex aviario vel cavea, aut custodia tua quacunq; avolant, per hoc eorum possessionem, sed non jus possidendi, nec dominium amittit. Si enim ex custodia tua, veluti ex aviario vel cavea avolant, non amplius a te detinentur tanquam tuae, ut de iis pro arbitrio disponere possis. Quoniam itaque possessio in istiusmodi detentione consistit (§. 150.); quod possessio amittatur, dubitari nequit. Quod erat unum.

Volucrum possessio sive dominium quomodo amittatur.

Enim-

Enimvero quoniam ideo non amittitur dominium, 'quia possessio amittitur (§. 257.), jus autem possidendi domino soli competit (§. 157.); propterea quod volucres & custodia tua avolant, ut eas non amplius possideas *per demonstrata*, cum non minus jus possidendi, quam dominium solo animo retineatur (§. 268. 258.), jus possidendi eas earumque dominium non amittitur. *Quod erat alterum.*

Nimirum ex eo, quod avis avolvit, quæ erat tua, nondum colligi potest, quod eam tuam amplius esse nolis, consequenter quod eam derelinquas. Actus voluntatis determinari debet per aliquod motivum, aut ponitur, quia actus voluntatis contrarius tendit ad impossibile, sive absolute, sive hypotheticè tale. Motivum voluntatis est representatio boni (§. 80. *Psych. empir.*), adeoque volitio cessat, si nulla adsit bona representatio (§. 88. *Psych. empir.*). Nolle autem tamenur, quod ut sit voluntate nostra efficere non possimus. Quoniam aves, quæ sunt in custodia tua, vis esse tua, siquod motivum voluntatis adesse debet, quo earum possessio representetur tanquam bona, consequenter etiam dominium, sine quo non est possessio iusta (§. 157.). Hoc motivum, qualecunque isdem illud fuerit pro diversis hominum opinione, non

mutatur per hoc, quod avis, quam habere vis, avolat. Unde voluntas eam habendi subsistit & neque adeo ex eo solo, quod avolat, colligitur animus eam derelinquendi (§. 249.). Atque inde est, quod eam recuperari oportet & ex recuperatione voluptatem percipias. minimum est tibi non ingratis accidat. Diversæ enim rationes hominum de rebus suis opiniones, nec omnium idem prorsus est animus. Videmus itaque homines adhuc animam avem sibi habendi habere, etiam si avolaverit, consequenter animo dominium & cum eo connexam jus possidendi retinere. Volunt nimirum avem adhuc esse suam, volunt eandem a se possideri, nec aliter hunc animum deponunt nisi sub conditione, si eam recuperari impossibile sit; prout ex sequentibus clarius constabit.

§. 262.

Cujusnam Quoniam dominium & jus possidendi non amittitur, si volucres feræ ex avia-
fit avis, rio vel cavea, aut custodia tua quacunquæ avolant (§. 261.); *si avis tua, quæ*
quæ avola- *avolaverit & ab alio capta fuit, internosci ab aliis possit, ea tibi tanquam rei red.*
vis, capta- *decenda (§. 244. part. 1. Jur. nat.).*
ab alio, si
internosci
possit.

Non refert, unde avis tua, quæ avolvit, internoscatur ab aliis, sive signa quædam aditus naturalia, sive artificialia, quæ Græci *σημεία* dicunt, *Απειρος* crepandi a vocat. Nulla igitur ratio est, cur *Quædam* de J. B. & P.

lib. 2. c. 8. §. 3. propositionem ad casum posteriorem signorum artificialium solum restringat, nisi dicas eum hunc casum exempli saltem loco referre, proprietates quod rarius sit, ut ex signis naturalibus internoscantur aves.

§. 263.

An aves Ex eadem ratione patet, *aves non ideo fieri nullius, quod ex custodia nostra*
avolantes *elapsæ libertati suæ restituantur.*
statim fiant
nullius.

Hinc etiam videtur rationem, quæ in contrarium asserta, esse nullam, scilicet quod res facile redeat ad suam naturam & nativam libertatem vid. *Manzini* ad Inst. de rerum div.

§. 12. n. 29. Libertati nimirum suæ restitutæ hic non aliud significare potest, quam a possessione liberari.

§. 264.

Quando de- *Si possessio recuperatu impossibilis, aut saltem spes nulla eam recuperandi superest;*
vel. etro rei *dominus rem derelinquere præsumitur.* Etenim si possessio amittitur, exercitium
presuma- *dominii suspenditur (§. 257.).* Quodsi ea recuperatu impossibilis, fieri quoque
127. *non potest, ut ullum actum edas vi domini tibi competentem, & ubi spes*
nulla est eam recuperandi, nulla tibi spes relinquatur fore, ut ullus actus vi
dominii tibi competens in tua potestate sit. Res igitur, cujus possessionem
amisti, æquiparanda rei, ex qua nulla prorsus utilitas percipi potest, & in
ea dominium nullius prorsus valoris est. Quamobrem cum nemo hominum ap-
petat

petat ea, quæ ipsi prorsus inutilia sunt & quæ nullum habent valorem; si possessio amissa recuperatu impossibilis aut saltem spes nulla eam recuperandi superest; ex eo colligitur, quod eam dominus suam esse non amplius velit, parum sollicitus, utrum alius eandem occupaturus sit, nec ne. Quoniam itaque istiusmodi collectio præsumtio est (§ 244.), & rem derelinquit, qui eam suam non amplius esse vult, parum sollicitus, utrum alius eandem occupaturus sit, nec ne (§. 249.); si possessio amissa recuperatu impossibilis, aut saltem spes nulla eam recuperandi superest, dominus rem derelinquere præsumitur.

Si res quædam tibi nulli prorsus usui, nec ejus ullus valor est, ut eam sua permutare aut habere ejus loco recipere possis; eam cur habere velis, ratio sane nulla est. Quamobrem nec fieri potest, ut eam appris seu tuam esse velis (§. 83. ff. de emp. r.). Quoniam igitur res, cujus amissa possessio recuperatu impossibilis, minimum difficillima, quæ vix ac ne vix quidem sperari potest, istiusmodi rei acquirenda venit & præsumtio superstruitur principio evidenti, & a nemine in dubium revocando. Ipsa omnino experientia docet, homines rem suam pro derelicta habere, quamprimum

possessionis recuperandæ spes nulla appareat. Et quidem cum sint rerum suarum amantes, ut possessionem amissam recuperent optant, adeoque mallent eam esse suam, quam fieri alterius. Inde est, quod, ubi videntur rem recuperatu esse possibilem, de cujus possessione iterum acquirenda desperarunt, voluntatem suam facile mutant. Emittunt hie tantummodo attenditur, quænam sit voluntas sub circumstantiis presentibus, ubi quaeritur, quid præsumi debeat; non vero quænam hinc mutata futura sit voluntas. Admittendæ autem sunt præsumptiones in casu dubio, ne jura hominum nuncent incerta.

§. 265.

Quamprimum res a dominio derelicta præsumi potest, pro re nullius habenda. Quanto vet. Etenim si res derelicta a domino præsumitur, probabiliter pro tali habenda pro re nullius (§. 244.). Enimvero res derelicta nullius fit (§. 251.). Ergo quamprimum res derelicta a domino derelicta præsumi potest, pro re nullius habenda.

Equidem præsumtio fallere potest (§. 247.), consequenter etiam fieri potest, ut pro re nullius habeatur quæ non est, sed cujus dominium (§. 258.) & jus possidendi animo adhuc retinet dominus (§. 260.): non tamen ideo effectus, præsumptionis naturæ nullus est, excusat enim occupantem, ne dici possit dolose re-

linquisse rem alterius (§. 705. part. 1. Phil. præf. amb.), quam eidem reddere debebat. Immo sufficienti ratio est, cur dominum ei tribuatur, qui iusto titulo possessionem acquisivit, lege præsertim positiva: id quod suo loco evidentiùs patet.

§. 266.

Quamdiu spes recuperandi rem, cujus possessionem amissam adhuc superest; eam Quamdiu derelictam a te esse non præsumitur. Etenim si spes recuperandi rem, cujus possessionem amissam, adhuc superest, sine ulla urgente necessitate, nec ulla tua possessio amissæ utilitate eam tuam non esse amplius velles, consequenter rem tuam jactares, derelictam (§. 254.). Quoniam itaque nemo rem suam jactare præsumitur (§. 255.); nec hinc præsumitur eam a te derelictam esse præsumi potest, quamdiu spes recuperandi rem, cui iniqui-
tus possessionem amissam, adhuc superest.

Poterat hæc propositio sumi sine probatione, postquam eviceramus præsumtionem locum esse in casu opposito, cum alius derelictio semper esset præsumenda, ubi possessio amissa & contra quod mixta præsumtio, quod nemo res suas jactet

(§. 255.). Consultius tamen visum fuit eandem demonstrari, ut clarius elucescat, quomodo dicta modo præsumtio mixta contra universalem præsumtionem derelictionis rei, cujus possessio amissa.

§. 267.

Si rei tuæ notas manifestas easque sufficientes alteri recensere vales, per quas eam a ceteris individuis ejusdem speciei distinguere certo potest, etiam si
Wolffii jus Nature Tom. II.

Discernibi-
le & indi-
ante

discernibile
quodam
modo.

ante non viderit; res ista discernibilis est: sin minus, indiscernibilis. Dicuntur autem notæ manifestæ, quarum notio, vocabulo audito, statim succurrit.

Dominiis rerum introductis, quarum possessio multis modis antici potest; tenent tamen dominio & iure possidendi (§. 257. 258. 260.), haud parum refert discernibilis ab indiscernibilibus accurate distingui. Notandum vero pro notis manifestis eorum haberi, quos confuse percipiunt alii, qui rem viderunt, modo de eorum fide certus sit per ea, quæ alibi de eadem demonstravimus (§. 612. & 594. Leg.). Testimonium enim testium oculatorum certam tibi vicem nocarum rei tuæ ab aliis individuis ejusdem speciei distinguendæ sufficientium. Ceterum quæ hic de individuum discernibilitate dicuntur non confundenda sunt cum pronatio-

ne, quæ evincitur rem esse tuam: fieri enim potest, ut etiam rei indiscernibilis dominium probetur. De probatione vero domini hic non agitur, sic ita quod discernibilis rei tuæ etiam ad probandum dominium tuum facere possit. Quod discernibilitatem vero perinde est: sive notæ petantur ab iis, quæ rei natura insunt, sive ab iis, quæ supra signa artificialia dixerimus (not. §. 262.). Notandum præterea, subinde notam unam esse sufficientem, subinde requiri plures. Sed talis in casu dato facile intelliguntur, ut hic de iis multa morari non sit opus.

§. 268.

Quando de
relicto avia
ex custodia
avolantis
presuma-
tur.

Si volueris indiscernibilis fera ex custodia tua avolans conspectui tuo sese subducit, & ea loca petit, ubi alia ejusdem speciei individua commorari solent; ea a te derelicta præsumitur: minime autem, si discernibilis fueris, vel ea loca non petit, in quibus alia ejusdem speciei individua deprehendi solent. Etenim si volueris fera ex custodia tua avolans conspectui tuo sese subducit, tibi constare nequit ubinam ea jam sit. Quodsi ergo petit loca, ubi alia ejusdem speciei individua commorari solent, cum sit indiscernibilis per hypoth. adeoque per notas manifestas a ceteris individuis distingui nequeat (§. 267.); etiam ab alio ibidem occupetur, non tamen constare potest, utrum ea tua sit, nec ne, consequenter nulla tibi eam recuperandi spes superest. Enimvero si possessionem amissam recuperandi spes nulla superest, dominus rem dereliquisse præsumitur (§. 264.). Quamobrem si volueris fera indiscernibilis ex custodia tua avolans conspectui tuo sese subducit & ea loca petit, ubi alia ejusdem speciei individua commorari solent; ea a te derelicta præsumitur. Quod erat unum.

Enimvero si volueris fera ex custodia tua avolans conspectui tuo sese subducit, ut ignores, quo avolaverit, fuerit autem discernibilis, eam esse tuam constare potest, ubi ab alio occupatur (§. 267.). Idem constat, si vel maxime indiscernibilis in eo fuerit loco, ad quæ istiusmodi volucris ad volare non solet, cum inde colligatur, eam esse istam, quæ ex custodia tua avolavit. Quoniam itaque in hoc casu spes eam recuperandi adhuc superest, postquam possessionem amissisti; eam a te derelictam esse non præsumitur. Quod erat alterum.

Nemo suam iurare præsumitur (§. 255.). Quamvis igitur spes ultra superest, te rem amissam recuperare posse, eam esse vis tuam, adeoque dominium non minus, quam jus possidendi animo retines (§. 258. 260.). Etsi ad necesse ubinam sit res tua, cujus possessionem sive casu, sive alia quacunque de causa amissisti, minime tamen vis, ut aliter eandem sum sciat, in cujus potestatem quomodocumque venit, sed vis potius, ut tibi restituatur, ubi constitit eam esse tuam. Nemo dubitaverit, hunc esse hominum animum, nisi adnotat causæ, quæ eundem iurari jubent. Derelictio igitur præsumitur nisi in eo casu, ubi spes rem amissam recuperandi profus decollata est. Hoc sane obtinet, si res tua fuerit indiscernibilis & inter alia individua ejusdem speciei deprehendatur

quæ nullius sunt, qui est casus propositionis præsentis quoad partem primam. Quoniam vero tandem vis rem tuam, si in possessionem alterius deveniret, tibi tanquam tuam restitui, ubi constare potest, eam esse tuam; equis præsumere recte potest, te eam derelinquere (§. 249.). Quamvis res tua ab alio intermodi potest, impossibile non est, ut post sessionem amissam recuperes. Atque hic est casus propositionis præsentis quoad partem secundam. Si igitur accurate definire volueris, quandonam avis a custodia tua avolans pro derelicta haberi debeat a non aliter decidenda quæstio est, quam eo, quo factum in propositione præsentis, modo. Ostendimus (§. 246. Cofmal.), in rerum natura existere non posse duo individua ejusdem speciei similis, consequenter singula esse discernibilia

subilia. Videatur adeo in propositione præfente univèrsaliter pronuntiandum, quod dominium volucris ferae, quæ ex custodia tua avolvit, etiam ignores ubinam ea sit, animo retines cum jure eam possidendi. Enimvero dubium hoc facile solvitur. Quæ in te spectata discernibilia sunt, non tamen ideo talia dicenda respectu tui. Multo minus dici potest, te in casu dubio semper probare posse, quod avis, quam alter cepit, sit ea, quæ ex custodia tua elapsa fuit, præsertim si non statim, nec in vicinia fuerit capta. Videndum itaque, quid præsumendum sit in casu dubio. Esti vero Imperator §. 12. I. de rer. div. asserat, volucres naturalem recipere libertatem, cum vel oculos tuos effugerint, vel ita sint in conspectu tuo, ut difficultis sit earum persecutio; ea tamen non contrariatur principis, quibus in stabilienda præsumtio-

ne utimur. Quodsi enim quæviseris, cur volucres naturalem recipiant libertatem, cum vel oculos tuos effugerint, vel ita sint in conspectu tuo, ut difficultis sit earum persecutio, non aliam reddi posse rationem apparet, quam quod de earum recuperatione sit desperandum. Dominium vero derelinquere præsumitur, qui possessionem amissam recuperandi spem nullam habeat. Imperator itaque existimat derelictionem præsumendam esse in eo casu, quo volucris vel oculos tuos effugit, vel ita est in conspectu tuo, ut ejus persecutio difficultis sit. Pendet adeo receptio libertatis naturalis volucrum a derelictione præsumta. Esti autem præsumtio tum non satis sit fundata, si jus naturæ spectes, non tamen hoc obstat, quo minus admittatur in jure civili, quemadmodum suo loco patebit.

§. 269.

Aves in aere libero hinc inde volitantes præsumuntur nullius, nisi adsint rationes Præsumtio per quas contrarium patet. Etenim aves in aere res nullius sunt (§. 227.), nec de avibus dominio subiciuntur, nisi quando capiuntur (§. 176. 178.). Enimvero si aves in aere non discernibiles sint, sive minus, non tamen inde agnoscitur quod jam fuerint ab *littantibus* aliquo captæ in dominio & possessione ejus. Quamobrem cum præsumtione tantum locus sit, donec contrarium constiterit (§. 247.); aves in aere hinc inde volitantes nullius esse præsumuntur, nisi adsint rationes, per quas contrarium patet.

Ostenditur etiam hoc modo. Illud præsumitur, quod plerumque obtinet (§. 248.). Enimvero cum originarie aves omnes in aere libero hinc inde volitantes nullius sint (§. 227.); nemo negaverit, quod nullius sit avis, quam libere in aere hinc inde volitantem conspicit, id plerumque obtinere. Præsumendum igitur est avem, quæ in aere libero hinc inde volitat, esse nullius, nisi adsint rationes, per quas contrarium patet.

Restrictionem addimus: ex superfluo in eorum gratiam, qui non omnia satis accurate pensant. Præsumtio enim cum obtineat in casu dubio (§. 244.), per se patet, aves non posse

præsumi nullius, si per rationes quasdam contrarium patet. Quinam vero sit præsumtionis hujus effectus, ex sequentibus elucefcet.

§. 270.

Quamprimum volucris fera indiscernibilis, quæ ex custodia tua avolat, conspectui tuo se subducit & ea loca petit, ubi alia ejusdem speciei individua commorari solent; res nullius sit & tu dominus esse definit. Etenim si volucris fera indiscernibilis ex custodia tua avolat & conspectui tuo sese subducit, eaque loca petit, ubi alia ejusdem speciei individua commorari solent; ea a te derelicta præsumitur (§. 268.). Quoniam itaque res derelicta nullius sit (§. 251.) & qui rem derelinquit statim ejus dominus esse definit (§. 250.); quamprimum volucris fera indiscernibilis, quæ ex custodia tua avolat, conspectui tuo se subducit & ea loca petit, ubi alia ejusdem speciei individua commorari solent, avis sit nullius & tu statim ejus dominus esse definit.

Quando dominium avium avolantis amittitur.

Dubium nullum est, quod illud, quod præsumitur; pro vero tantum habendum, donec contrarium fuerit probatum (§. 247.), consequenter non recte inferatur, avem avolantem

fieri nullius & te dominium ejus amittere. In hypothese enim propositionis præfentis probatum impossibile est, avem captam esse tuam, etiam si illa fuerit, quæ ex custodia tua avolvit. Sem-

per itaque præsumendum est, eam a te esse derelictam. Immo si vocabulum præsumptionis difficultatem faceret, dicendum est, necesse esse ut a te derelinquatur, sive velis, sive nolis. Neque enim hic præsumitur, nisi quod a te fieri necesse est, quatenus nimirum absurda velle nemo præsumitur. Si dominium aut jus possiden-

di in hypothesi propositionis præsentis animo retines, quod in te non repugnat; ea tibi recte prorsus inutilis est, nec effectum juris ullum habere potest, cum impossibile sit, ut nisi casu incitus avem, quæ ex custodia tua avolavit, recuperes, eoque rarissimo, in probabilibus pro nullo prorsus habendo.

§. 271.

Quando retinetur.

Si avis, quæ ex custodia tua avolat, discernibilis fuerit, vel ea loca non petit, ubi alia ejusdem speciei individua deprehendi solent; ea manet tua tibi que debetur possessio. Etenim si avis, quæ ex custodia tua avolat, discernibilis fuerit, vel ea loca non petit, ubi alia ejusdem speciei deprehendi solent, præsumi nequit, quod eam dereliqueris (§. 268.), conseqüenter præsumendum potius est, quod tuam adhuc esse velis (§. 249.), immo nullum prorsus dubium est, quin tuam esse dicturus sis & possessionem ejus prætenturus, ubi tibi constiterit, eam esse ab alio captam. Quoniam igitur non minus possidendi jus (§. 260.), quam dominium solo animo retinetur (§. 258.); avis manet tua (§. 244.), tibi que adhuc competit jus possidendi (§. 157.), conseqüenter cum unicuique suum sit reddendum (§. 924. part. I. Jur. nat.), possessio tibi debetur (§. 170. part. I. Phil. pract. univ.)

Non nego casum propositionis præsentis esse rarissimum, conseqüenter rarissime te avem, quæ avolavit, recuperaturum; quoniam tamen hic non queritur, quid raro contingat, sed

quid de jure tuo struendum sit, casus propositionis præsentis a casu præcedentis omnino distinguendus erat.

§. 272.

Quid obtinet.

Si quis avem naturaliter discernibilem domino tibi capis, ubi alia ejusdem speciei nequit, si a. aves capi solent, aut in casu opposito rescire nequit, ex cujusnam custodia elapsa vis domino fuerit; eam bona fide possides & tanquam dominus de ea disponis: quamprimum tan naturaliter men constiterit, eam ex custodia tua avolasse, eam tibi reddere tenetur. Quoniam discernibilis enim aves in aere libere volitantes nullus esse præsumuntur, nisi adsint rationes, per quas contrarium patet (§. 269.), quando autem avis capitur, ubi alia ejusdem speciei aves capi solent, etiamsi domino naturaliter discernibilis sit, nullæ tamen adsunt rationes, per quas tibi constare potest, quod ea ex custodia avolaverit; avis naturaliter licet domino discernibilis, si ibidem capitur, ubi alia ejusdem speciei aves capi solent, pro ave nullus recte habetur. Idem obtingit in casu opposito, ubi rescire nequit, ex cujusnam custodia fuerit elapsa; quoniam enim fieri nequit, ut dominus possessionem amissam recuperet, eam dereliquisse præsumendus (§. 264.), conseqüenter ea pro ave nullus habenda (§. 265.). Enimvero qui rem, quam possidet, pro re nullius habet, cum eam occupando suam faciat (§. 176. 178.), suam esse putat, adeoque bona fide possidet (§. 153.), & de ea tanquam dominus disponit (§. 124. 118.). Quamobrem si quis avem naturaliter discernibilem domino tibi capis, ubi alia ejusdem speciei aves capi solent, aut in casu opposito rescire nequit, ex cujus custodia elapsa fuerit; eam bona fide possides & tanquam dominus de ea disponis. *Quod erat unum.*

Quod præsumitur tamdiu habetur pro vero, donec contrarium fuerit probatum (§. 247.). Quamobrem quamprimum constiterit, avem ex custodia tua esse elapsam, quæ ab altero capta fuit, eam pro re nullius amplius habere nequit, antequam caperetur (§. 265. 266.), nec pro sua, postquam capta fuit; sed sed tuam esse, agnoscit (§. 258.), tibi que possessionem deberi novit (§. 260.). Quoniam

niam itaque suum culque reddendum (§. 224. part. 1. Jur. nat.); avem a se captam tibi reddere tenetur. *Quod erat alterum.*

Non ignoro a nonnullis objici, quasi hoc pacto qui aves capiunt in perpetua incertitudine versentur, an non ea, quae captae sunt avis, forsitan sit aliterius, iisdemque metuendum sit, ne forsitan quis eam vindicturus sit: sed haec difficultas non tanta est, quae veritate eorum, quae ex notione domini consequuntur, immutari possit. Eadem sane multo fortius urgenda ad verius emtionem a non domino factam, quo tamen dominium transferri nemo defendere sudet. Quidam igitur quod in translatione domini non attenditur, idem in acquisitione ejus originaria etiam attendendum? Difficultatem hanc, si revera talis existimari potest, in praesenti casu minus attendendum esse, quam in domini translatione; ex his patet, ad quae

dominus obligatur avem capienti, ejus recuperatio in ipso non erit potestatis: id quo praesenti loco nondum offendi potest. Notandum praeterea, lege positiva aliter statui posse. Hic vero, ubi quaeritur, quid sit legis naturalis, seu rationi conveniat (§. 259. part. 2. Phil. pract. univers.). pro vero utique habendum; quod ex reum notionibus deducitur. Neque enim hic quicquam valent litigia infinita, & nunquam terminanda, quae metuenda sint, & propositio praesenti admittitur tanquam vera; praeterea enim quod rarissime idem locus esse possit, ea veritatem juris naturalis non mutant, sed saltem fusaent, ut in lege positiva a naturali rariis per recedatur.

§. 273.

Si avis eo in loco, ubi tibi aucupii jus est, scilicet trajecta vel alio quocunque modo vulnerata, ut avolare nequeat; tua est, antequam eam manu apprehenderit. Etenim si avis quocunque modo necatur vel vulneratur, ut avolare nequeat, in eum statum redacta est, quo eam apprehendere potes, & actu tuo, quo eam necas vel vulneras, satis declaras, te avem capiendam tuam facere velle: cumque tibi aucupii jus sit, ubi hoc facis, per hypoth. eam capiendam tuam facere licet (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.). Quoniam itaque, postquam dominia introducti coeperunt, rem mobilem occupasse censeri dominium acquiris, quamprimum eam in eum statum redigis, quo eam apprehendere potes, & factum tale est, ut una eodem declaratur, quod velis esse tuam (§. 184.); si avis eo in loco, ubi tibi aucupii jus est, scilicet trajecta vel alio quocunque modo vulnerata, ut avolare nequeat, tua est, antequam manu eam apprehenderit.

Cum naturaliter aves in aere nullius sint (§. 227.); atque adeo avis omnis in aere hinc inde volitans nullius praesumitur nisi ad finem rationes, per quas contrarium patet (§. 269.); immo rarissime accidat, ut avis aliqua ex custodia domini volans in illarum numero sit, eu-

jus a domino dominium animo retinetur, pro uti per modo demonstrata abunde patet: quod de vibus capiendis simpliciter loquimur, eas esse nullius supponimus, ut adeo opus non sit hanc determinationem semper adici.

§. 274.

Ferae in sylvis apertis aut agris & campis libere circumvagantes nullius sunt. Ferae in sylvis apertis statum redactae, quo tanquam de rebus tuis pro arbitrio tuo de his disponere libere non possis, adeoque in dominio tuo esse nequeunt, etiam si tuas esse velis (§. 118.), quae consequenter quamdiu libere circumvagantur, ut nunc hic, nunc alibi sint, *libere* res sunt manent, quales sunt natura, etiam si a communione primae recedat & do-naturaliter. minia introducuntur (§. 140.). Enimvero natura nullius sunt (§. 7.). Quamdiu itaque in sylvis apertis aut agris & campis libere circumvagantur nullius sunt.

Quae supra annotavimus, cum aves in aere inter res nullius collocavimus (not. §. 227.); & ex quoque propositioni praesenti illustrandae inservire possunt: Nullum tibi jus proprium in

feris, quae per sylvas circumvagantur, competere posse utique certum est, quamdiu nullis al-legari potest ratio, eae dici possint a te occupatae. Qui enim vult eas esse suas, ei probandum est.

est, quomodo dominium earum acquisiverit, standere valet. modum vero nullum, quo id acquisiverit, o-

§. 275.

*Venatio
quid sit &
ejus spe-
cies.*

Occupatio ferarum, per sylvas apertas libere circumvagantium, vel in agris & campis oberrantium, proprie *Venatio* dici solet. Receptus tamen est apud Autores, juris præsertim naturalis, significatus latior, quo etiam pisces & aves comprehenduntur. Quoniam vero piscium occupatio speciali nomine *Piscatio*, & occupatio avium *Aucupium* dici solet, & ferarum occupatio nullum peculiare nomen nata est præter venationem; ad evitandam ambiguitatem Venationis nomen nonnisi ferarum occupationi reservare libuit. Quodsi tamen quis in genere Venationem dicere velit animalium quorumcunque ferarum occupationem, & hanc deinde distinguere in piscationem, aucupium & venationem in specie sic dictam, per nos hoc faciat.

Diversi dantur modi capiendi feras, pisces & aves: sed actuum physicorum, in quibus consistunt, differentia nihil ad jus facit, de quo hic loquimur.

§. 276.

Jus venandi in certo fundo dominio subijci potest. Etenim jus venandi res in-
corporalis est (§. 497. part. 1. Jur. nat.) & feræ, quæ per sylvas apertas, agros
dominio ef. atque campos libere vagantur, nullius sunt (§. 274.), ut adeo earum dominium
se possit. eas occupando (§. 176.), consequenter venando acquiri possit (§. 275.). Quo-
niam vero res non minus incorporeales, quam corporales dominio subijci pos-
sunt, ubi a communione primæva discedit (§. 217.), quod vero dominio sub-
ijciendum, limitatum esse debet (§. 203.); jus venandi in certo fundo dominio
utique subijci potest.

Quæ supra annotavimus (§. 218.), cum de positionem quoque præsentem illustrant.
jure aucupii dominio subijciendo ageremus, pro-

§. 277.

An jus venandi feras jus venandi feras certa speciei dominio subijci possit, dubitandum non est.

*certa spe-
cies occupa-
bile sit.*

Repetenda hic sunt, quæ de jure capiendi
aves certæ tantummodo speciei occupando an-
notavimus (not. §. 229.). Ubi a communione
primæva receditur, jus occupandi indifferenter
competit unicuique, proæti ipsi visum fuerit

(§. 179. 180.). Qui ideo jus in certo fundo
vel districta venandi occupare voluerit, vel sine
ulla restrictione, vel ad certas feras restrictam
occupare potest.

§. 278.

*Quomodo Si quis venatur, ubi a communione primæva receditur, in eo fundo, in quo ne-
jus venan- mo adhuc jus venandi dominio suo subijcit, aut in fundo suo, nec patitur, ut
di dominio alius ibidem venetur; jus venandi dominio suo subijcit. Jus enim, quod erat com-
subijcia- mune, dominio subijcitur, si tu eodem utaris, nec patiaris, ut alii eodem utan-
tur. tur (§. 219.). Quamobrem patet, jus venandi, quod adhuc nullius est, sed
omnium hominum commune, in certo fundo dominio aliter non subijci posse
tuo, quam si tu in eo fundo veneris, nec patiaris, ut in eodem venetur alius.*

§. 279.

Si jus venandi nemini proprium in aliquo fundo; fera a te in fundo alieno capta tua est. Sunt enim feræ in numero rerum se moventium (§. 236.). Sed si quis rem se moventem nullius, cui eam occupandi jus est, occupet in fundo alie. na, eam sibi, non domino fundi acquirit (§. 239.). Quamobrem cum jus venandi in aliquo fundo nemini proprium sit *per hypoth.* adeoque tibi tanquam omnium commune (§. 134.) denegari non possit; fera a te in fundo alieno ca. pta non domino fundi, sed tibi acquiritur, consequenter tua est.

Cujusnam sit fera in fundo alie. no capta.

Quæ de dubio, quod ex Institutionibus *Ju. Anianæ*, moveri potest erat etiam contra propositionem præsentem, monimus, cum de avibus in fundo alieno captis ageremus; hic loci quoque tenendum. Quoniam enim Romani Juri sup-

posuerunt, jus venandi in communiōe primæva esse relictum, & relinquendum esse censuerunt quando dicunt, feram in fundo alieno captam esse tuam, utique supponunt scilicet, si jus venandi nemini proprium in isto fundo.

§. 280.

Si tu veneris in eo fundo vel districtu, ubi jus venandi tibi proprium est; fera capta non tua, sed mea est, mibique simul, dum eam capis, injuriam facis. Est *per se* enim venatio ferarum occupatio (§. 275.). Enimvero si rem nullius occupes in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi mihi proprium est; res occupata non fit tua, sed mea (§. 224.). Quamobrem si tu veneris in eo fundo vel districtu, ubi jus venandi mihi proprium est; fera capta non tua, sed mea est.

Quod erat unum.
Negare autem non potes, dum venaris in eo districtu vel fundo, ubi jus venandi mihi proprium est, te hoc facere contra jus meum perfectum. Enimvero injuriam alteri facit, qui quid facit contra jus perfectum alterius (§. 819. part. 1. Jur. nat.). Ergo in casu propositionis præsentis mihi injuriam facis.

Quod erat alteram.

§. 281.

Si jus capiendi feræ certæ speciei tibi fuerit proprium, qui te non consentiente capis, non suas, sed tuas facis, tibi que simul injuriam facis. Ostenditur eodem prædicto modo, quo supra idem evicimus de jure capiendi aves certæ speciei (§. 224.).

Quid tenendum de jure capiendi certarum ferarum.

Convenit hoc & quod propositione præcedente dictum moribus nostris, ut eisdem sit jus venandi quod feræ certæ speciei, quod alius vero eisdem negetur: id quod aliter erat moribus Romanorum. Nostris autem moribus non minus suæ juri naturæ conformes, quam Roma-

norum, quædammodum ex demonstratis liquet. *Græcis* non videtur mores nostros probare nisi in statu civili; sed per demonstrationes nostras patet, eos juri naturæ convenire etiam extra statum civilem.

§. 282.

Retibus a nobis tibi positis, ubi venandi jus habemus, irretita fera, ut sese extricare nequeat, vel instrumentis aliis quibuscunque ibidem collocatis quocunque modo, ita tamen detenta, ut effugere nequeat, nostra est. Cum feræ per sylvas & campos libere vagantes nullius sint (§. 274.), perinde ac pisces in fluvio (§. 215.) instrumentis præfens eodem modo ostenditur, quo supra demonstravimus, pisces retibus ita inclusos, ut elabi nequeant si a te fuerint collocata, ubi piscandi jus habes, tuos esse (§. 221. 223.).

Cujusnam sit fera retibus nostris irretita, vel alio instrumento detenta.

Unde

Unde etiam ad propositionem præsentem illustrandam faciunt, mutatis mutandis, quæ ibidem annotavimus. Ceterum in propositione præsentem non determinamus, utrum res, vel instrumenta alia a te posita sint tus, an aliens, & num aliens posita a te fiat domino consentiente, an dissentiente. Quemadmodum enim

supra demonstravimus; pisces adhuc tibi acquiriti, etiam si instrumenta fuerint aliens isdemque domino invito utris; in quoque idem valet de feris, quæ capiuntur instrumentis aliens, quibus invito domino uteris. Ceterum cum præsentem propositionem consentient, quæ *Proculus* consulus respondit l. ff. de acquir. rer. dom.

§. 283.

Cujus in Si fera a te occupabilis sclopeto prostratur, aut ita vulneretur, vel lassata fuerit fera pro-
vit, ut manus tuas effugere nequeat; jam tua est, antequam eam actu apprehenderis
strata vel vis. Ostenditur propositio præfens eodem profus modo, quo paulo ante evi-
vulnerata, cimus, aves eo in loco, ubi tibi aucupii jus est, sclopeto trajectas vel alio
ut effugere quocunque modo vulneratas, ut volare nequeant, tuas esse, antequam eas
nequeat. manu apprehenderis (§. 273.).

Brevitatis gratia diximus, feram a te esse occupabilem. Cui enim termini perspecti sunt, is satis intelligit, non nisi eam rem nobis occupabilem esse, si ejus occupandæ jus sive commune, sive proprium nobis competit. Suo equidem, qui contrarium statuunt, propter quod ad occupationem omnem rei mobilis cujusunque adeoque etiam feræ, actuslem apprehensionem insubstantiam requirunt. Sed hi sunt, qui non ex suo fonte, primis nimirum principis, jura deducunt. In communiõne primævis usus rerum promiscue pter omnibus, qui eodem indigent (§. 27.), & hinc cuilibet competit jus rem, quod indiget, in usum suum apprehendendi. Quando itaque rei apprehendendæ operam dæ, jure suo utitur, consequenter nemo ipsam impedire debet, quo minus eodem utatur (§. 180. par. 1. phil. pract. univers.). An non vero iter a te impeditur in exercitio juris sui, si in commu-

nione primævis rem in eum statum redigit, in quo eam apprehendere potest; & tu eundem impedis, quo minus apprehendere possit? Jam ubi dominus rerum introducantur, apprehensio rei in usum suum, quæ erat in communiõne primævis, degenerat in occupationem (§. 174.). Nonne igitur similiter statuendum, te impedire alterum in exercitio juris sui, ubi impedis quocunque modo, ne apprehendere possit rem, veluti feram, quæ in eum statum redigit, ut apprehendere possit? Quoniam itaque occupatio modus acquirendi originarius est (§. 178.), annon occupasse rem dicendus es, & occupandi eam fecisse tuam, ubi eandem in eum statum redigisti, quo eam apprehendere potes? Non satis profunde jura scrutantur, qui ab istius apprehensione dominii acquisitionem suspendant in omni casu.

§. 284.

Cujus in Fera in vivario & sylva eo sine a te circumscripta, ne fera inde effugere possint,
sua fera in inclusæ tue sunt. Feræ enim, quæ vivario a te includuntur, tuæ sunt, quod
vivario & hic supponitur. Eidem vero inclusæ cum effugere nequeant, a te detinentur
sylva cir- tanquam tuæ, consequenter possidentur (§. 150.). Nulla igitur ratio est, cur
cumscripta. vivario inclusæ manent tuæ. Quod erat unum.

Quod si sylvam circumscriptas eo sine, ne feræ inde effugere possint, eandem in hunc statum redactæ sunt, quo eas capere possis, quando visum tibi fuerit, & hoc ipso facto declaras, quod eas velis esse tuas. Quamobrem cum res mobiles, qualis etiam est res se movens fera quælibet (§. 236.), a te occupata censeatur & tu dominium ejus acquiras, quamprimum eam in eum statum redigis, quo eam apprehendere potes, & factum tale est, quod declaratur, quod velis rem esse tuam (§. 184.); si sylva a te circumscriptatur eo animo, ne feræ inde effugere possint, isdem inclusæ tuæ sunt. Quod erat alterum.

Nerva filius l. 3. ff. de acquir. poff. primam propositionis partem concedit, alteram negat. Utrumque defendit *Grotius* de J. B. & P. lib. 2. c. 8. §. 2. sylvam circumscriptam pro vivario magna habens. Nobis tamen paulo sicut, utramque propositionis partem demonstrare visum

est, ne differentia inter feras vivario & sylva circumscriptas inclusas intercedens objici possit. *Nerva* utique supponit, feras adhuc manere in libertate sua naturali, adeoque nullas, quod in sylva circumscripta eodem adhuc modo libere circumveniantur, sicuti ante: quod est omnimode verum.

veram non sit, cum jam intra certos limites coercerant, quos egredi nequeant, ut adeo hoc respectu sylva circumseptas dicenda sit vivarium magnum, si tamen dominium hoc facta a te acquiritur, xgre quis admittat, cum etiam jus venandi occupari possit (§. 176.), in dubium revocare nequit, jus in hac sylva venandi a te esse occupatum, quam eo sine circumsepsis, ne feræ hinc aufugiant. Si vero jus venandi in eadem tibi proprium est, nemo præter te feras in sylva circumseptas suas facere potest (§. 119.). Parum igitur referre videtur quoad effectum juris, sive dicat in sylva circumseptas jus venan-

di tibi proprium esse, sive concedas, feras in ea esse suas. Quoniam tamen jus venandi proprium tibi esse potest, etiam si sylva non fuerit circumseptas, & proprium tibi sit, dum non patéris, ut alius quis in eadem venerit (§. 178.) ; ubi sylvam circumsepsis, non modo jus venandi, sed ipsas feras in sylva inclusas tuas esse vis, consequenter occupa (§. 184.), quemadmodum ostendimus. Mox etiam elucefcat, esse effectum quandam jura, si feras in sylva circumseptas tuas sit, qui nullus est, si tibi tantummodo competis jus in sylva illa venandi proprium (§. 186.).

§. 285.

Si fera ex custodia tua elabitur; per hoc ejus possessionem, sed non jus possidendi, nec dominium amittit. Ostenditur utraque pars propositionis eodem prorsus modo, quo idem supra de volucribus feris evicimus (§. 261.).

Possessio feræ quomodo amittatur sine dominio.

Feræ in vivario & sylva circumseptas inclusæ sunt in custodia tua, quatenus a te prohibentur ultra limites a te positos evagari & ex fundo tuo in alienam aufugere. Quomobrem pro-

positio præfens etiam de feris ex vivario & circumseptas sylva elabentibus intelligenda. Ceterum hic repetenda sunt, quæ supra annotavimus (not. §. 185.).

§. 286.

Quoniam dominium feræ & jus eam possidendi non amittitur, si ex custodia tua glabitur; qui eam capis, eam tibi reddere tenetur, ubi ab aliis internosci potest.

Cujusnam si fera ex custodia tua. p̄sa & ab alio capta.

Quæ supra de avibus in hoc casu annotavimus (not. §. 161.); ea etiam de feris intelligenda.

§. 287.

Ex eadem ratione patet, feras non ideo fieri nullius, quod ex custodia tua lapsæ libertati suæ restituantur.

An fera ex custodia tua. p̄sa statim fuerit nullius.

Feræ in libertate sua naturali sunt, quando in sylva apertis, agris & campis libere circumvagantur. In hoc statu sunt naturæ, antequam ab aliquo in potestatem suam rediguntur. Unde quando dicitur feras in sylvis apertis, agris

etque campis libere circumvagantes esse nullius, non ideo hoc asseritur, quod in libertate sunt, sed quod nemo adhuc eas suas fecerit, prouti ex demonstratione superiori abunde patet (§. 174.).

§. 288.

Si fera indiscernibilis ex custodia tua elapsa in sylvas aut campos aufugit, ubi alia ejusdem speciei individua circumvagantur; ea a te derelicta præsumitur: minime autem, si discernibilis fuerit, vel in ea loca se non recipit, ubi alia ejusdem speciei individua deprehendi solent. Ostenditur eodem fere modo, quo supra de volucribus feris ex custodia tua avolantibus utrumque demonstratum fuit (§. 268.).

Quando derelictio feræ ex custodia elapsæ præsumatur.

Expendenda etiam hic sunt, quæ ibidem prolixè annotavimus.

§. 289.

Quando de. Quamprimum fera indiscernibilis ex custodia tua elapsa conspectui tuo se subducit minimum, se & in sylvas aut campos recipit, ubi alia ejusdem speciei individua commorari solent; te ex custo, res nullius sit & tu dominus esse definis. Demonstratur eodem modo beneficio dia elapsa propositionis præcedentis (§. 288.), quo supra idem de volucris feris ex cu- amittitur. Rodia tua avolantibus ostendimus (§. 270.).

Quæ de volucris ibidem annotavimus, ad feram quoque applicari possunt, ac debent.

§. 290.

Quando re- Si fera ex custodia tua elapsa fuerit discernibilis, vel in ea loca fugit, ubi alia ejusdem speciei individua deprehendi minime solent; ea manet tua tibi que debetur possessio. Ostenditur eodem modo vi præsumtionis modo stabilitæ (§. 288.), quo utrumque demonstravimus de volucris fera in casu simili. (§. 271.).

Non obstre raritatem casus, quo minus a tursales, quemadmodum civiles disponant de eteteris distinguitur in Jure naturæ, supra jam eo, quod sit ut plurimum, Cæso monente & annotavimus (not. §. cit.). Non perinde leges na- Pomponii l. 3. & seqq. ff. de LL.

§. 291.

Fera in sylvis apertis & campis libere circumvagantes nullius esse præsumuntur, Præsumtio nisi adsint rationes, per quas contrarium patet. Cum feræ in sylvis apertis & de feris in agris ac campis libere circumvagantes naturaliter sint nullius (§. 274.), præ- sylvis aper- tiens propositio porro iisdem modis ostenditur, quo hanc præsumtionem de avi- bus in aere libere hinc inde volitantibus stabilivimus (§. 269.).

§. 292.

Quid obti- Si quis feram naturaliter discernibilem domino ibi capit, ubi alia ejusdem spe- neat, si fera ciei individua commorari solent, aut in casu opposito rescire nequit, ex cujusnam aamino na- custodia elapsa fuerit; eam bona fide possidet & tanquam dominus de ea disponit: turaliter di- quamprimum tamen confiterit, eam ex custodia elapsam esse, eam tibi reddere re- scernibilis netur. Vi propositionis præcedentis veritas præsentis eodem modo evincitur, aut cujus quo in casu simili idem ostendimus de avibus (§. 272.).

dominus ignoratur, Haic propositioni, ut & superiori de avibus (§. cit.) placitum lucis affunderet per ea, quæ capiatur ab inferiori de rebus deperditis demonstrantur.

§. 293.

Quid sta- Quodsi feram a te vulneratam persequi definis, ea sit occupantis. Quodsi enim tenendum de feram a te vulneratam persequi definis, nondum a te in eum statum redacta, fera vulne- quo eam capere potes, consequenter nec tua censetur (§. 284.). Et si vel ma- vata, quæ xime lethaliter vulnerata cadat, ut capi possit; ubi tamen eam non amplius persequi de- persequeris, cum hoc ipso significes te deposuisse animum eam tibi habendi, sis. si vel maxime tua fuisset, eam tamen dereliquisti (§. 249.); Quoniam itaque res, quæ nullius est (§. 175.), & quæ ab alio derelicta, occupantis fit (§. 252.); si feram a te vulneratam persequi definis, ea sit occupantis.

Equidem Imperator l. 13. Instit. de rer. div. rejicit, oppositam aliorum confirmans, qui sententiam hinc olim nonnullis Jâis probatam non aliter tuam esse feram, quam si jam cepes- rit.

ris, putaverunt: ex anterioribus tamen abunde elucescit, priorient sententiam cum principiis Juris naturalis magis coherere. Jure Saxonico confirmata sententia, quæ nobis verior visa. Permittitur enim hoc jure feram vulneratam fugientem in alterius etiam territoria persequi, utut sine clamore & clangore, quod ibidem ve-

nandi jus tibi non competit. Vid. Land-Necht lib. 2. art. 61. Hoc vero jure tuo fieri non poterat, nisi admittatur, feram vulneratam ut capi possit (id quod in dubio præsumitur) esse tuam, antequam ceperis eam (§. 283.).

§. 294.

Apes sylvestres nullius sunt. Etenim perinde ac feræ in sylvis & pratis libere *Cujusnam* circumvagantur & favos efficiunt. Unde eodem, quo de feris idem demonstra- *fines apes* tum fuit, modo ostenditur eas esse nullius (§. 274.). *sylvestres.*

Studio dico, apes sylvestres. Constat enim, eas posse alveo includi, & quando in eodem favos efficiunt, avolare & revolare, ut a te detineantur tanquam tuæ (§. 118. 124.), conse-

quenter a te possideantur (§. 150.), ut adeo dubitari nequeat, alveo inclusas in dominio esse posse.

§. 295.

Jus favos eximendi in sylvis dominia subjicis potest. Ostenditur eodem modo, quo supra demonstravimus jus venandi in certo fundo dominio subjici posse (§. 276.). *An jus fa-*

Quoniam spes sylvestres nullius sunt (§. 294.), favi quoque, quos efficiunt, nullius esse debent: quod nemo in dubium revocaverit.

vos eximen-
di in sylvis
occupati
possit.

§. 296.

Si examen apium conspectui tuo sese subducit, pro re nullius habendum. Etenim *Quamprimum* si examen apium conspectui tuo sese subducit, ea plerumque petit loca, ut *exam* *exa.* ignoretur, quo avolaverit. Et, si vel maxime, te inficio, in arbore aliqua, *men apium* quæ in vicinia est, adhæserit, non tamen diu ibidem commoratur, nisi statim *fiat nullius* conveniente modo alveo indatur, sed potius avolat nunquam rediturum. *Quamprimum* igitur conspectui tuo sese subducit, ut idem persequi non possis, spes ipsum recuperandi nulla superest, consequenter a te derelictum præsumitur (§. 264.), atque adeo pro re nullius habendum.

Ideo Imperator §. 14. Inst. de rer. div. definit, examen apium, quod ex alveo tuo evolavit, eo usque intelligi tuum, donec in conspe-

ctu tuo est, nec difficile persequitio ejus est; alioquin occupantis fieri.

§. 297.

Quoniam tamen dominium animo retines, quemadmodum retineri potest (§. 258.); *si exemplo, quando examen conspectui tuo sese subducit, perconteris, alio inclu-* *sum resti-* *tendum.* si *exam* *exa.* in vicini cujusdam arbore confederit, adeoque idem quantum datur persequeris, vicinus, qui idem alveo suo inclusit, tibi restituere tenetur.

Equidem Jure Saxonico contrarium obtinet; quod examen apium ad vicinum evolans & ab eo inclusum includenti acquisitionem pronunciat, *Beitstild* art. 119. principiis tamen juris naturalis convenientius est, ut tibi restituatur, si ani-

mus idem non derelinquendi fuerit manifestus. Hoc vero non obstante non negamus, jure civili sanciri posse, ut maneat incidententis, prouti suo loco constabit.

§. 298.

*An ex eo tibi jus us-
satur in
examen a-
pum, quod
in arbore
tua conse-
dit.* Si examen apium in arbore tua confederit; non ideo tuum est. Etenim apes res se moventes sunt (§. 236.) & maxime examen apium, quod ex improvise ite- rum procul hinc avolat & conspectui tuo sese subducit. Enimvero ex eo quod res se movens nullius sit in fundo tuo, nullum tibi jus in eam nascitur (§. 237.), ergo nec in examen apium ex eo tibi dominium, quod jus proprium est (§. 118.), nasci potest, quod in arbore tua confederit, consequenter nec ideo tuum est (§. 124.).

Consentit Imperator loco citato (*nov. §. 297.*). Quando enim de apibus loquitur, de examine apum accipiendus est, quod dicit. Cesserunt hic tanquam notum suppono, per examina apum intelligi novam earum sobolem,

quæ insar novæ coloniz, siveum, in quo genitrix, relinquere coguntur alia sibi fedes quæ situræ: eo enim in casu apes examinare, economiz ruralis peritis pervulgatum est.

§. 299.

Cujusnam sit examen apum in arbore tua confidens. Quoniam itaque examen apum, quod in arbore tua confederit, non ideo tuum est (§. 298.); si nullius fuerit, nullius manet.

Quoniam ex eadem ratione patet, quod maneat domini ex cujus alveo evolavit, si adhuc animo dominium retinet, hinc quoque demon-

strari poterat, quod a te alveo tuo inclusam non tibi acquiratur, sed domino restituendum veniat (§. 297.).

§. 300.

Quando favos occupantis. Quoniam dominium rei nullius occupando acquiritur (§. 176. 178.); si examen apum, quod in arbore tua confedit, nullius fuerit, a te alveo includatur, tuum sit; si vero includitur ab alio quocunque, hujus idem fieri debet.

Monet Imperator loco ante (*nov. §. 297.*) citato, dominum fundi, si te integra te fundum suum ingredientem praverit, te hanc prohi-

bere posse, ne ingrediaris. Quod utique ex no- tione domini liquet (§. 118.), ut demonstra- tione nulla indiget.

§. 301.

Cujusnam sint favos, quos apes efficiunt in arbore tua. Si apes favos effecerint in arbore tua, hi nullius sunt. Apes, quæ favos efficiunt in arbore tua, cum hic supponantur vel sylvestres, vel derelictæ, spe omni examen ex alveo evolans recuperandi decollata, nullius sunt (§. 294. 296.). Favi igitur, quos efficiunt, non sunt res ex rebus tuis provenientes, consequenter nec fructus (§. 936. *part. 1. Theol. nat.*), a te percipiendi (§. 136.), multo minus autem haberi possunt pro fructibus arboris tuæ, aut horti tui; in quo ea vegetatur. Ex eo igitur, quod apes favos effecerint in arbore tua, nullum tibi jus in has competere potest proprium. Sunt adeo nullius (§. 6.).

Demonstratio fere coincidit cum ea, quam supra dedimus, cum offenderemus, si aves nidum efficiant in arbore tua, nec ova, nec pullos ideo fieri tuos, sed nullius esse. Neque hoc mirum videri debet. Casus enim apum in arbore tua favos efficiunt casui avium in tua

arbore nidos facientium similis. Quod etiam Imperator *§. cit. de rer. div.* agnovit, qui ad hoc ad illum concludit. Posset sane vi principii reductionis demonstratio ita concinnari, ut casus præfatus apum ad superiorem avium reduceretur.

§. 302.

Quoniam favi, quos apes efficiunt in arbore tua, nullius sunt (§. 301.); jus autem occupandi commune est, seu cuilibet indifferenter competit (§. 179.); Favos, quos effecere apes in arbore tua, eximere quilibet potest; quodsi tamen jus eximendi a te fuerit occupatum, quod occupari posse per superiora patet (§. 216.), nemo præter te eos eximere potest.

Quinam favos eximere possit, quos effecere apes in arbore tua.

Imperator nude pronunciat prius, Ratio ex anterioribus manifesta. Romani jus occupandi res certas noluerunt fieri proprium. Esti autem jus eximendi favos, utpote quod non nisi semel exercetur, seu uno actu absolvitur, non videatur ex rerum incorporalium numero esse, quæ occupari possunt (§. 219.); non tamen ideo occupatio hujus juris habenda pro impossibili. Etiam favi, quos effecere apes in arbore tua, jam sunt in eo statu, ut a te apprehendi pos-

sint, quando visum fuerit. Quodsi ergo tantummodo signo quodam declares, te pati nolle, ut alius eos eximat; equis dubitabit, hoc pacto jus favos eximendi tibi fuisse acquiritum (§. 219.). Non prorsus ab hisce abluunt, quæ Imperator dicit, si re integra prævideris ingredientem fundum tuum, te cum jure prohibere posse, ne ingrediaris: quo facto jus, quod ipsi commune erat, eximendi favos tibi proprium facit.

§. 303.

Quodsi examen apum in arboris tuæ cavitare favos efficiat, licum arbor hæc sit loco alvei, cui includuntur industria humana, dominium autem contineat jus fructu (§. 136.), favi utique tui sunt.

Quando nam istius sint.

Casus hic rarissimus est, ut adeo in jure præsertim positivo habendus sit pro nullo; in jure tamen naturali a ceteris distinguendus.

§. 304.

Quemadmodum Animalia fera dicuntur, quæ hominum consuetudinem suscipiunt, adcoque ex custodia, si datur, aufugiunt vel avolant nunquam reditu- ra; ita ex adverso mansueta appellantur, quæ hominum consuetudine gaudent & abeunt redeuntque, vel avolant revolantque, nec longius abire vel revolant solent.

Animalium mansueta, non a feris discernuntur.

Nemo non videt animalibus feris annumeranda esse, quæ ferarum nomine vulgo compellantur & volucres, quis feras dicere solemus: de quibus dictum est in anterioribus. Mansueta animalia cum hominum consuetudine gaudeant, non vero eandem fugiant, ferarum instar, domesticis etiam appellari solent. Tales sunt gallinæ, anseres, anates ex genere volatulum; equi,

vicæ, boves, capræ, canes, felæ ex genere quadrupedum. Animalia adeo mansueta in dominium cur non æque veniant, ac res mobiles inanimatæ, ubi domini rerum introducebantur, nihil prorsus obitabatur, quemadmodum ferarum animalium natura urgebat, ut eadem in communione primarum relinquerentur.

§. 305.

Animalia mansueta nemo derelinquere præsumitur, etiamsi conspectui ipsius sese subducant, dum abeunt, vel avolant. Quoniam enim animalia mansueta non longius abeunt, vel avolant, dum conspectui tuo sese subducunt (§. 304.), nec aliis suæ speciei individuis, quæ nullius sunt & a quibus discerni nequeunt, commiscetur, quemadmodum animalia fera e custodia clapsa, spes quoque eadem recuperandi superest, etiamsi ignores, ubinam sint. Immo cum hominum consuetudine gaudeant (§. 304.), in aliorum ædes sese recipere solent, ubi quilibet statim agnoscit ea non esse sua, sed alterius. Eorum itaque recuperata.

Cum animalia mansueta conspiciantur, qui nostro se subducant, non habentur pro derelictis.

peratio in se non impossibilis. Quamobrem nulla ratio est, cur quis animalia mansueta non velit esse amplius sua, quia abierint vel avolarunt & conspectui ipsius sese subduxerunt. Quoniam rem non derelinquit, nisi qui, cum sua esset, eam non amplius suam esse vult, parum sollicitus, quinam eam suam facere velit (§. 249.); nemo etiam animalia mansueta derelinqueret præsumitur, quamvis conspectui ipsius sese subducant, dum abeunt, vel avolant.

Experientia confirmat, neminem animalia mansueta derelinqueret, etiam si abierint, vel avolarint, nec ipse norit, ubinam sint. Quod si etiam scrutari rationes, cur dominum animo retineant, non alias esse deprehendes, quam quibus usi sumus in evincenda veritate propo-

tionis præsentis. Immo si attendas sanctorum ad consuetos hominum sermones, ubi animalia mansueta abesse vel non redire, aut, se præsentibus, abeunt vel avolant; has ipsas, non alias esse rationes abinde verbis, quæ profertur, significat.

§. 306.

Car non ha. Quoniam nemo præsumitur animalia sua mansueta derelinqueret, si abierint vel avolarint, ut ignoret ubinam sint (§. 305.); propterea haberi nequeunt pro re nullius, quod eorum dominus ignoratur (§. 251.).

Car non ha. Animalia mansueta non carent domino, quemadmodum fera: quod nemini ignotum. Nullius ideo fieri nequeunt nisi derelictione (§.

250. 251.). Quamdiu itaque pro derelictis haberi nequeunt, nec pro re nullius haberi possunt.

§. 307.

Animalia mansueta. Animalia mansueta, quocunque loco sint, etiam si ignores, ubinam sint, manent tua. Etenim animalia mansueta derelinqueret nemo præsumitur, etiam si conspectui ipsius sese subducant, dum abeunt vel avolant (§. 305.), ut adeo ignoret, ubinam sint. Quamobrem quocunque loco sint, etiam si ignores ubinam sint, non tamen ideo quod potestatem tuam evaserint velle desinis, ut sint tua (§. 249.), consequenter cum dominium solo animo retineatur (§. 258.), eorum dominus manes, adeoque ipsa manent tua (§. 224.).

De gallinis & asinibus idem pronunciat Imperator §. 16. In st. de rer. div. ratio autem cum petenda sit a mansuetis eorum natura, de man-

suetis animalibus in genere idem nobis demonstrandum fuit.

§. 308.

An ab alio possideri possint. Quoniam animalia mansueta, quæ potestatem tuam evaserunt, tua manent, quocunque loco sint (§. 307.); nemo ea tanquam sua detinet, consequenter possidere potest (§. 150.). Quod si ergo quis ea tanquam sua detinet, possessor malæ fidei est (§. 153.).

Nondum ostendimus, quando furtum committat, qui ea detinet (§. est. Inst. nov. §. 307.), cum quid sit furtum nondum explicaverimus, neque hoc loco explicandum sit. Neque etiam hic ostendimus, quo casu tua fieri possint, cum

id deinceps in genere ostendendum sit de rebus amissis, quarum utique in numero sunt animalia mansueta, quæ abeunt, nec redeunt, & quorum dominus ad ea ignoratur, in cuius potestatem venerunt.

§. 309.

Quo animo detineri queant. Si animalia mansueta aliena in potestatem tuam veniunt; eo animo a te detineri possunt, ut dominus ea recuperare possit. Quando enim in potestatem tuam veniunt, manent adhuc domini sui (§. 307.), nec nisi ipsi adeo competit jus ea posside-

possidendi (§. 157.). Quamobrem cum unicoique jus suum sit tribuendum (§. 922. part. 1. Jur. nat.), jus vero suum alteri tribuat, qui quid eidem convenienter facit (§. 921. part. 1. Jur. nat.); animalia mansueta aliena eo animo a te detineri possunt, ut dominus ea recuperare possit.

Officium humanitatis alteri præstat, qui animalia mansueta, quæ ipsius potestatem evaserunt, ubi in suam veniant, eo animo detinet, ut recuperatio sit domino non difficilis, certe non impossibilis.

§. 310.

Animalia mansueta dicuntur, quorum natura fera est, sed quæ ex consuetudine abeunt redeuntque, vel evolant revolantque. *Animalia mansueta quæ nam fieri.*

Talia animalia sunt pavones & columbæ, ex consuetudine evolantes & revolantes; id quod etiam faciunt apes. Immo Imperator §. 15. Inst. de rer. div. jam observavit, cervos quoque ita mansuetos fieri posse, ut in sylvam eant redeantque. Et experientia malupitæ constat, feras etiam alias mansuetam induere posse naturam. Et memini me audivisse, quod monachi quidam in Bohemia habuerint aves adæcoricis, ut per apertas fenestras e Refectorio in hortum evolaverint revolaverintque.

§. 311.

Quoniam *animalia fera* sua natura a consuetudine hominum abhorrent & ex custodia elapsa non redeunt, sed in solitudinem se recipiunt (§. 304.), *quamdiu mansueta ex consuetudine abeunt redeuntque, vel evolant revolantque, pro suis habitibus habentur; quando autem redeundi, vel revolandi consuetudinem deserunt, beantur pro feris.*

Hinc ad ea applicantur, quæ de mansuetis demonstrata sunt, quamdiu abeunt redeuntque; quæ vero de feris ostendimus, quando revertendi consuetudinem deserunt.

§. 312.

Animalia mansueta dicuntur *habere animum revertendi*, quamdiu ex consuetudine abeunt redeuntque, vel evolant revolantque. Hinc *animalia mansueta tamdiu habentur pro mansuetis, quamdiu animum revertendi habent; feris animalium autem denuo annumerantur, si revertendi animum habere deserint* (§. 310.). *Animus revertendi animalium quid sit.*

Animus revertendi cum brutis tribuatur in Jure Romano §. 15. Inst. de rer. div. ut usus Juris Naturæ in Romano explicando sit magis conspicuus, quid eodem significetur, exponendum & in eodem significati termino isto utendum nobis erat.

§. 313.

Res domino adhuc carentes cum *Grotio* lib. 2. c. 8. §. 7. dicuntur *adversæ*, *adversæ* sive occupando in dominium nondum fuerunt deducæ, sive a dominis derelictæ, sive casu quodam dominio exemptæ: Utemur autem hoc vocabulo de rebus tantummodo inanimatis. Dicuntur etiam *Res dominio vacuæ*.

Ita inter *adversæ* referuntur metalla in visceribus terræ latentia, quæ cum fundi occuparentur certo quodam fine, veluti agriculturæ aut domus extruendæ gratia, non fuerunt simul occupata. In eorundem numero sunt thesauri, quorum dominus ignoratur, si vel maxime aliquis adhuc superflus sit, qui dominium in eis habere deberet, ita ut impossibile sit probatum, utrum adhuc aliquis sit, nec ne, cui dominium competat. Hi igitur casu quodam domino fuerunt exempti. Refert etiam *Grotius* l. c. in eundem numerum Insulam desertam Aconthon, quæ

quæ carebat domino ; quod nondum ab aliquo esset occupata. Quo jure autem *adivora* appellantur, quorum dominium casu interitit; eodem quoque hoc nomine compellari possunt, quorum dominium voluntas domini desitit, hoc est, res delictæ (§. 165.). Ita iisdem annumeranda sunt bona ejus, qui intestatus decedit, nec hæredem ab intestato habet. Ex enim casu dominio eximuntur. Similiter apparet, posse etiam pisces, aves & feras, quæ diu a nemine occupantur, ad *adivora* referri, cum & ipsa hæc animalia domino careant : id quod

etiam menti *Grotii* l. c. convenire videtur. Quodsi cum nonnullis hoc nomine compellere tantummodo liberet res istas, quæ in fundo in dominium deducto inoccupata manserunt; circa arbitrium vocabuli significatum nemini litem movebimus. Cur vero nos vocabulo tantummodo utamur de rebus inanimatis, hæc potissimum ratio est, quod de rebus animatis domino carentibus non per omnia eodem modo rationandum, quo de inanimatis, ut adeo has ab illis nomine distingui interfit.

§. 314.

Quales res
sint.

Omnia adivora res nullius sunt. Etenim domino carent (§. 113.), consequenter cum dominium sit jus proprium in rebus (§. 118.), de iis pro arbitrio suo disponendi, nemo hominum de iisdem pro arbitrio suo quomodocunque disponere potest, ita ut præter ipsum nemo alius hoc facere possit (§. 121.). Quoniam itaque nemini jus quoddam proprium in ea competit (§. 2.), res vero nullius est, ad quam nemini hominum jus proprium competit (§. 6.); *adivora* omnia res nullius sunt.

Offendi etiam potest hoc modo. Cum dominium contineat proprietatem (§. 136.), res, quæ domino carent, adeoque *adivora* omnia (§. 313.), proprie non sunt (§. 132.), consequenter communes (§. 134.). Sed ad res communes nemini in singulari jus quoddam competit (§. 4. 2.). Ergo ad *adivora* omnia nemini jus quoddam proprium competit (§. 2.). Quamobrem cum res nullius sint, ad quas nemini hominum jus proprium competit (§. 6.); omnia *adivora* res nullius sunt.

Ipsa demonstratio loquitur, *adivora* hic sumi in sensu latissimo, ita ut perinde sit, ac si

dicas: Res omnes, quæ domino carent; nullius sunt.

§. 315.

Quomodo
illorum do-
minium
acquiratur.

Eorum, quæ sunt adivora, seu domino adhuc carent dominium acquiritur occupando. Sunt enim res nullius (§. 314.), adeoque non nisi modo originario acquiri possunt (§. 176.). Sed modus acquirendi dominium originarius occupatio est (§. 178.). Ergo eorum, quæ *adivora* sunt, seu domino adhuc carent (§. 313.), dominium acquiritur occupando.

§. 316.

An jus ea
occupandi
dominio
subjici p-
ssit.

Jus occupandi adivora dominio subjici potest. Jus occupandi *adivora* res incorporalis est (§. 497. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum etiam res incorporales dominio subjici possint (§. 216.); jus etiam occupandi *adivora* dominio subjici potest.

Nostris moribus hoc convenit, & suo videbimus loco, cur in civitate *adivora* sisco adjudicari possint: quod licite fieri non possit, nisi lege naturali occupatio jure occupandi *adivora* esset licita. Quamobrem nos, qui ju-

ra ex primis fontibus deducere decrevimus, quid extra societatem civilem licitum sit demonstrare tenemur, ne desint principia demonstrandi ea, quæ licite fiunt in civitate.

§. 317.

Quinam
adivora
acquiran-
tur.

Si jus occupandi adivora nemini adhuc fuerit proprium; ea statim sunt occupantis: si vero jus istud jam fuerit in dominio, ei acquiritur, cui hoc jus proprium est.

est. Etenim si jus occupandi *adversura* nemini adhuc fuerit proprium, nemo quoque alios eodem jure excludit (§. 119.). Quare cum cuilibet indifferenter competat jus occupandi rem quamcumque ab alio nondum occupatam (§. 179.), nisi jus occupandi jam fuerit alicui proprium factum (217. 120.), & occupando acquiratur dominium (§. 178.), consequenter res occupantis fiat (§. 124.); si jus occupandi *adversura* nemini adhuc fuerit proprium, ea statim fiunt occupantis. *Quod erat unum.*

Altera pars propositionis hoc modo ostenditur. *Adversura* res nullius sunt (§. 314.). Sed si tu rem nullius occupas, quam occupandi jus mihi proprium est, ea non fit tua, sed mea (§. 214.). Quamobrem si jus occupandi *adversura* fuerit in dominio, adeoque alicui proprium (§. 118.); res a quocumque occupata ei acquiritur, cui hoc jus proprium est.

§. 318.

Metalla & mineralia in visceribus terræ latentia sunt adversura, seu res domini vacuæ. Originarius acquirendi modus occupatio est (§. 178.). Quamobrem cum res occupari non possint nisi facta quodam tuo in eum redigantur statum, quo tux esse possunt, & quo simul declaras, te tuas esse velle (§. 174.), de metallis vero & mineralibus in visceribus terræ latentibus hoc affirmari non possit, antequam ex terræ visceribus eruantur (§. 118. 124.); metalla quoque & mineralia in visceribus terræ latentia nullius esse possunt, antequam eruantur. Dominio igitur carent, quamdiu in terræ visceribus latent, consequenter *adversura*, seu dominio vacua sunt (§. 313.).

Metalla & mineralia in visceribus terræ latentia quales sunt res.

Non licet excipere, quod metalla & mineralia in visceribus terræ latentia occupantur una cum fundo, adeoque propositionem præsentem non posse esse *veram*, nisi in fundo non occupato, qui & ipse inter *adversura* sit referendus (§. 315.). Etenim si fundi occupantur, propter usum occupantur, quem habere possunt, veluti agriculturæ, horticulturæ vel ædium extruendarum gratia. Fundus igitur eo usque tuus est, quatenus usum prædat, ob quem tuum esse voluisti. Quæ igitur in terra latent, nullo modo a te dici possunt cum fundo occupata, præsertim cum tantum non semper igaoretur, quæ-

niam in fundo latent. Quodsi suspicio sit ut aliquo modo consistat, metalla & mineralia alicubi in visceribus terræ latere, jus quidem ea occupandi & sus faciendi occupari potest (§. 316.), ut adeo nemini præter te ea erueri & sus facere liceat; non tamen ipsa metalla & mineralia in dominio tuo esse possunt, antequam fuerint eruta. Jus occupandi proprium cum dominio occupatione acquisito confundi minime debet. Equidem non ignoro esse nonnullos, quibus contrarium videntur; non tamen eorum sententia satis firmo nititur titulo.

§. 319.

Si jus effodiendi metalla & mineralia in aliquo fundo nemini adhuc fuerit proprium; qui ea eruit, statim sua facit, in casu opposito ejus sunt, cujus ea effodiendi fuerit proprium. Metalla enim & mineralia in visceribus terræ latentia sunt *adversura* (§. 318.). Quoniam itaque *adversura* statim fiunt occupantis, si jus ea occupandi nemini adhuc fuerit proprium; in casu autem opposito ei acquiritur, qui jus istud in dominio habet (§. 317.); metalla quoque & mineralia in eo fundo, ubi nemini adhuc jus ea effodiendi proprium est; statim sua facit, qui ea eruit; in casu autem opposito ejus sunt, cui jus ea effodiendi fuerit proprium.

Cujusnam sunt metalla & mineralia ex terra eruta.

Qui metalla & mineralia in visceribus terræ latentibus una cum fundo occupari existimant, quoad effectum juris non dissentiant; Negare enim non possunt, & tux pendere voluntate, utrum ea, quæ in terra latent, cum fundo simul occupare velint, nec ne. Quodsi non ita, nec jus erant, sed inane *adversura*, qualia natura sunt, consequenter ea libi

acquirat, qui eruit. Quodsi vero volueris, tua erunt, adeoque qui ea eruit, sus facere nequit. Idem vero cum obtinet, quemadmodum pars altera propositionis habet, si jus occupandi in visceribus terræ latentia una cum fundo, aut, postquam fundus jam fuerit in dominio tuo, occupaveris; quoad effectum juris omnino petunde est, live que intra terram latent

rent eas sint, five jus ea occupandi tibi fuerit proprium. Verior tamen dicenda sententia, ne ipsam repugnet, quæ notionibus nullam vim infert, nec Schola-

§. 320.

Cujusnam Quoniam qui eruit metalla & mineralia in aliquo fundo, ubi jus ea effodiend-
ant, si effo- di nemini adhuc proprium est, statim sua facit (§. 319.) ; *di in* si quis in fundo tuo
riantur in metalla vel mineralia alia quacunque ex terra eruit, cum jus ea eruendi a se non
fundo alia fuerit occupatum, ea sua facit.
no.

Ponamus ex. grat. operarios jussu tuo effodere terram in fundo tuo, veluti si cella condenda sui adium substructa fieri debet, & intra ejus viscera reperiri munitas sui mineralis quoddam; in casu propositionis præsentis dubium non est, quin quod inveniatur sit operatiorum, modo quod inveniatur occupare, adeoque occupando

suam facere velint (§. 175.). Ut enim ipsorum sit, non sufficit, quod quid effodiant, sed præterea requiritur etiam animus id sibi habendi (§. 174.). Quare si quod effodiunt abjiciant, non minus tu, quam alius quicunque idem occupare potest.

§. 321.

An occupa- Si cui constat rem quandam dominio vacuum in fundo tuo latere, tibi vero jus
tio rei do- eam occupandi non fuerit proprium; haud quaquam tamen pati debes, sed prohibe-
minio va- re potius potes, ne quis eam ex terra eruat. Etenim domini est de fundo tuo
cia a do- disponere pro arbitrio suo (§. 118.) & ipsi competit jus interdicendi cuivis non
mino fundi domino omni actu vi domini licito, nec patiendi, ut quis alius quicquam fa-
impediri ciat se invito, quod sibi vi domini facere licet (§. 121.). Quamobrem cum
possit, effo- tibi tanquam domino in fundo tuo terram effodere liceat, prout visum fuerit;
jus occupan- ne alius hoc faciat prohibere potes, nec ut faciat ferendum, si velit. Quo-
di ipsi pro- niam itaque rem dominio vacuum, quæ intra terram in fundo tuo latet, erue-
prium non re & occupando suam facere nequit (§. 319.), nisi terram effodiat; etiam si
fit. cuidam constet rem quandam dominio vacuum in fundo tuo latere, tibi vero jus eam occupandi non fuerit proprium, haud quaquam tamen pati debes, sed prohibere potius potes, ne quis eam ex terra eruat.

Consensu hæc sunt principia Juris Romani. Sine Imperator, dum §. 12. Instit. de rer. diversis & volucres in fundo alieno captas ei adjudicavit, qui capto, dominus tamen, si se præviderit, non admittit jus prohibendi, ne ingrediatur, qui fundum ejus ingreditur venandi aut occupandi gratis. Si dominus ne pati quidem deest, ut quis se invito fundum spiritus ingrediatur, multo minus pati debet, ut in eo terram fodiat. Quodsi hoc facit eo animo, ut aperimet rem dominio vacuum intra terram la-

tentem effodiat; quin hoc ipso jure eandem occupandi dominio suo subiciat dubitandum non est (§. 319.). Suppono nimirum animum alteri significari, cum ad occupationem non sufficit, ut velis aliquid esse tuum, sed voluntas tua etiam aliis sufficienter indicanda sit, ut de eadem constet. Cavendum præterea, ne dum intermissa effusione ejus, quod in terra latet, animum id tibi habendi depositum præsumaris, aut jus occupandi pro derelicto habeatur (§. 149.).

§. 322.

An prohibi- Si tibi jus est occupandi rem dominio vacuum seu nullius quancunque; occupatio-
tio domini ne in fundo alieno facta contra prohibitionem domini, ne fundum ipse ingrediaris,
acquistio- tuam tamen facis. Si enim tibi jus est occupandi rem dominio vacuum seu quæ
nem impe- nullius est, licite eandem occupas (§. 170. part. v. Phil. præf. univ.), consequenter
diat. cum occupatio sit modus dominium acquirendi originarius (§. 178.), adus in se talis est, quo dominium rei acquirere, adeoque rem tuam facere potes (§. 124.). Et quoniam nemo alterum impedire debet, quo minus jure suo
ut.

utatur (§. 180. part. 1. *Pbil. pract. univ.*); dominus quoque fundi prohibere nequit, ne alter rem nullius occupet, quam occupare jure suo potest. Quamvis vero prohibere possit, ne fundum suum ingrediariis, nec, si ad occupationem opus fuerit, terram fodias (§. 320.), consequenter si contra prohibitionem hoc facias injuriam ipsi facias (§. 859. part. 1. *Jur. nat.*); ingressus quidem in fundum alterius illicitus est, effusio terræ illicita (§. 911. part. 1. *Jur. nat.*), actus tamen occupatorius manet, qualis est, adeoque licitus & acquisitivus *per demonstrata*. Quamobrem quod eodem acquiritur, tibi acquiritur, nec ulla est ratio, cur ob prohibitionem domino fundi acquiri debeat, quemadmodum ipsa ratio rationis suggerit (§. 56. *Ontol.*). Quodsi igitur tibi jus sit occupandi rem dominio vacuum seu nullius quamcunque; occupatione rei in fundo alieno facta contra prohibitionem domini, ne fundum ipsius ingrediariis, tuam tamen facias.

Res, quam occupas, cum nullius sit *per hypoth.* domino fundi nullam in eam jus proprium competit (§. 6.), quo te excludere poterat, quo minus eam occupares (§. 119.), adeoque a te nulla peti potest ratio, quod tui esse nequeat. Prohibere potest, ne fundum ipsius ingrediariis, videmini (§. 121.) & hactenus usum juris tui impedit, cum in collisione juris tui occupandi & domini ipsius exceptio faciendi sit. Pro dominio, quemadmodum mox ostendetur, ut adeo prohibitio non sit illicita, sed ingressus contra prohibitionem illicitus fiat. Quoniam tamen actus occupatorius acquisitivus est, quatenus in se licitus, nec quatenus acquisitivus est juri alterius repugnat; prohibitoio quoque alterius, ne fundum ipsius ingrediariis effici nequit, ne maneat acquisitivus, consequenter ut res a te occupata maneat nullius seu do-

minio vscus, multo minus autem, ut hoc actu dominium acquiratur prohibeatis domino fundi, cui vi domini jus nullum competit prohibendi ipsam occupationem, hac ipsa prohibitione potius illicita existeret (§. 910. part. 1. *Jur. nat.*). Videmus adeo, nullam, quemadmodum in demonstratione diximus, idelle rationem, cur res, quam occupando tuum facere poterat, tu minime esse debeat, propterea quod contra prohibitionem domini fundum ipsius ingredi non debeas. Aliis vero jam quaestio est, quis licet domino fundi in contemtorem prohibitionis suae, quatenus ipsi competit jus puniendi (§. 1061. part. 1. *Jur. nat.*) & jus exigendi reparationem damni, si quod datum, quod suo loco domino competere ostendimus. Sed de hac quaestione in praesenti non agimus, ubi tantummodo definitendum, cuiusnam esse debeat, quod occupatur.

§. 323.

Si jus omnium hominum commune cum jure proprio collidatur; proprium vincit Quomodo commune. Si enim jus tibi fuerit proprium, eodem excludis ceteros omnes *exceptio facta* (§. 119.): si vero jus fuerit omnium hominum commune, alius quicumque *eo-cio-da in* idem te excludere nequit. Quodsi ergo jus omnium hominum commune cum *collisione* jure proprio collidatur, adeoque aliquid fieri debeat vel contra jus tuum *pro-juris con-* proprium, vel contra jus omnium commune (§. 510. *Ontol.*); qui jure communi *munis &* uti vult cedere potius debet ei, qui jure utitur proprio, quam ut *praetendere* proprii. possit, hunc in gratiam sui juri proprio cedere debere. Exceptio igitur, quae hic facienda (§. 510. *Ontol.*); cum fieri debeat pro jure proprio; jus proprium commune vincit (§. 208. part. 1. *Pbil. pract. univ.*).

Aliter. Si jus commune cum jure proprio collidatur cum jus sit facultas moralis agendi (§. 156. part. 1. *Pbil. pract. univ.*), actio tibi licita (§. 170. part. 1. *Pbil. pract. univ.*), repugnat actui, quo alter vi juris proprii te excludere potest, non quidem per se, sed ex accidente, quatenus scilicet illa patrari nequit, nisi facias, quod invito altero a te fieri haud quaquam potest (§. 119. part. 1. *Jur. nat.* & §. 510. *Ontol.*). Quodsi ergo te eodem excludere voluerit alter, aut omitendum est, quod alias licite facere poterat, aut faciendum; quod est contra jus alterius, consequenter injuria alteri facienda (§. 859. part. 1. *Jur. nat.*). Quoniam igitur alter jure suo usus ne tu hoc facias prohibet, atque adeo tibi injuriam non facit, nemo autem alteri injuriam facere debet (§. 910. part. 1. *Jur. nat.*), tu potius ab usu juris abstinere debes quam alter, consequenter jus proprium alterius vincit commune.

Quodsi jure tuo uti non potes, nisi quid facias, quod prater alterum nemo ipso minime consentiente facere potest, adeoque actus accedat, quo alter te excludit jure suo; usus juris tui in hoc casu habendus est pro moraliter im-

possibili. Enimvero cum alter te eodem excludere possit jure suo usus, exclusio ipsa est actus moraliter possibilis. Equit ergo negare usum juris proprium commune vincere debere in casu collisionis.

§. 324.

Quomodo exceptio facienda, si jus occupandi commune colliditur cum domino. Quamdiu jus occupandi res certas nullius, seu dominio adhuc vacuas, in nullius fuerit dominio, hoc ipsum jus indifferenter omnibus competit (§. 179.), adeoque omnium hominum commune est (§. 2.). Quamobrem cum dominio sit jus proprium (§. 118.), jus autem proprium commune vincat, quando hoc cum isto colliditur (§. 323.); si jus occupandi res nullius seu dominio adhuc vacuas commune colliditur cum proprio alterius; dominium jus occupandi vincit, consequenter prohibitione ingressus in fundum suum impeditur licet occupationem rei dominio vacua alias non impediendam (§. 180. part. 1. Phil. pract. univ.).

Ex iis; quae de occupatione rei dominio vacuae in fundo alieno contra prohibitionem domini facta annotavimus (not. §. 322.), liquet, prohibitionem posse videri illicitam, quia impedit jus occupandi alterius, propterea quod nemo alterum impedire licite possit, quo minus jure suo naturali utatur (§. 180. part. 1. Phil. pract. univ.). Quae de causa diximus jus occupandi commune alterius & jus tuum proprium seu dominium inter se collidi, cum nec alter quicquam facere debeat, quod est contra jus tuum per se (§. 970. part. 1. Jur. nat.), quale est dominium (§. 128.), ne ipsi injuriam faciat (§. 869. p. 1. Jur. nat.), lege naturali prohibetur. Hoc igitur dubium jam sustulimus: quod ut clarus eluceat, haecena dicta ad casum aliquem particularem applicare lubet. Jus aviculae ex nido suscitandae, antequam evolent, hodiernum commune mansit, etiam si jus occupandi fuerit proprium factum. Ponamus itaque te ex nido, qui est in horro meo, aviculae eximere velle. Cum jus eximendi supponatur commune,

quod tibi est, id etiam mihi est. Actus adeo tibi licitus, etiam mihi licitus est. Jure tuo tu me non excludis eo actus, qui vi juris tui tibi licitus. Enimvero facere hoc non potes, nisi hortum meum ingrediaris. De ingressu in hortum meum non tuum, sed meum est statuere (§. 218.). Mihi is licitus tanquam domino (§. cit.): Sed cum ego te jure ingrediendi hortum meum excludam (§. 120.), ego interdicere possum, ne hoc facias (§. 121.) consequenter non licet tibi ingredi, nisi me consentiente ac permittentem. Vi libertatis naturalis mihi integrum est de usu juris mei eximendi aviculae ex nido statuere, quod lubet (§. 152. part. 1. Jur. nat.), consequenter aviculae ex nido eximere possum, si lubet, possum etiam permittere ut avolent. Enimvero tibi non exque integrum est, num hortum meum ingredi velis, an nolis (§. 121.). Equit ergo dixerit, jus commune potius esse debere proprio, si ut ego juri proprio cedere debeam, quo tu licere possis, quod perinde mihi in ac tibi facere licet?

§. 325.

An jus occupandi rem in statu naturali fieri possit in statu naturali. In statu naturali jus occupandi res nullius seu dominio vacuas in fundo tuo te invito nemo occupare, seu dominio suo subdicere potest. Etenim si jus quoddam, quod commune est, in communione primæva dominio tuo subdicere volueris, recesse est ut prohibere possis, ne alii te invito uti volentes eodem utantur (§. 219.). Enimvero cum dominus fundi vi domini prohibere possit, ne fundum ipsum ingrediaris (§. 121.), actus, quo jus occupandi commune dominio tuo subdicere vis, pugnat cum actu domino licito, consequenter jus commune dominio tuo subjiacendi jus occupandi colliditur cum jure proprio alterius (§. 510. Ontol.). Quoniam itaque jus occupandi rem nullius, qualis hic est incorporealis, & jus occupandi rem corporealem nullius, ubi colliditur cum dominio alterius, dominio cedit (§. 324.); in statu naturali jus occupandi res nullius seu dominio vacuas in fundo tuo te invito nemo occupare seu dominio suo subdicere valet.

Ita nemo in fundo tuo aves capiendi, vel venandi jus tibi proprium facere potest, te invito,

quoniam tu prohibere, nec pati debet ingressum in fundum tuum. Cur vero in statu naturali

civili licitum fieri possit, quod in naturali fieri nequit, suo ostendatur loco. In fundo non occupato jus quoddam occupandi dominio subijci posse dubium non est (§. 216.), cum occupatio sit cetera injuriam alterius. Ubi vero jus occupandi fuerit in dominio suo, antequam aliter fundum occupet & suo subijciat dominio;

per se patet, fundi occupationem aliter non esse possibilem, quæ ut tibi maneat jus occupandi in eodem proprio. Alia fundi occupatio foret cum injuria tua conjuncta, cum tibi invito jus quoddam auferret, quod acquisisti.

§. 326.

Lapilli, gemma & cetera, quæ in mari inveniuntur, aliena sunt. Natura enim, quemadmodum res ceteræ omnes, nullius sunt (§. 7.), consequenter cum modus acquirendi dominium originarius occupatio sit (§. 178.), quamdiu a nemine fuerit occupata, domino carent. Enimvero res domino carentes aliena sunt (§. 313.). Ergo lapilli, gemmæ & cetera, quæ in mari inveniuntur aliena sunt. Que in ma-
ri inveniuntur
sunt quales
sunt res.

§. 327.

Lapilli, gemma & cetera, quæ in mari inveniuntur, statim inventoris sunt, quamdiu jus occupandi nemini adhuc proprium: in casu opposito sunt ejus, cui hoc jus fuerit proprium. Sunt enim aliena (§. 326.). Enimvero si jus occupandi aliena nemini adhuc fuerit proprium, ea statim sunt occupantis; in casu autem opposito acquiruntur ei, cui jus istud fuerit proprium (§. 317.). Quamobrem lapilli, gemmæ & cetera, quæ in mari inveniuntur, statim inventoris sunt, quamdiu jus occupandi nemini adhuc proprium: in casu autem opposito ejus sunt, cui hoc jus proprium fuerit. Cuius ac-
quiruntur
occupando.

Romani supposuerunt, jus occupandi aliena manifeste commune. Hinc Imperator §. 12. Inst. de rer. div. simpliciter pronunciat, jure naturali lapillos, gemmas & cetera, quæ in mari inveniuntur, statim fieri inventoris. Ratio vero, quam vulgo reddunt Interpretes, quod res istæ ejusdem sint juris, cujus sunt littora, quæ natura communis sint, nulla est,

cum littora possint occupari & in dominium deduci salvo jure communi occupandi ea, quæ in littoribus inveniuntur, quemadmodum cum fundo non occupatur jus occupandi aliena in fundo existentis, veluti metalla & alia mineralia in visceribus terræ latentia, vel cum fluvio jus piscandi, aut cum sylva jus venandi.

§. 328.

Thesaurus sunt res mobiles aditæ, præsertim pretiosæ, quarum dominus ignoratur. Thestrum
quid sit.

Tales imprimis sunt pecunia, aurum & argentum. Hinc Paulus l. 3. ff. de acquir. rer. dom. thesaurum definit, quod sit vetus quedam depositio pecuniæ, cujus non erit memoria, ut jam dominum non habet. Plerumque enim homines melius casu vel custodiarum pecunia in loco abdito recondere solent. Quod si ergo subita morte extinguatur, nec alius præter ipsos conset, quod eam & ubi eandem recondiderint, ubi longo tempore post casu quodam inveniatur, dominus ignoratur. Non tamen ideo thesaurus de sola dicitur pecunia, sed etiam de re mobili alia vocabulum usurpatur a Juris interpretibus. Immo latius significatus

communis quoque usui loquendi convenit: sit ita quod vulgus eundem erahat ad res potissimum pretiosas. Ubi autem de Jure quaeritur, quantitas pretii nulla habetur ratio. Quando vero dicitur dominus ignorari, necesse est ut ignorantia inventoris sit invincibilis, ita ut adhibita omni diligencia detegi minime possit, quinam res illas mobiles in loco abdito veluti suo terra, aut intra murum recondiderit. Ideo Paulus requirit, ne depositio existet memoria. Inde enim inferit, quod jam non habet dominum, quia deficiunt indicia, ex quibus colligi possit, quandonam & a quonam res istæ absconditæ fuerint.

§. 329.

§. 329.

Quando res mobiles addita non sunt. Quodsi igitur constat, a quoniam pecunia vel res mobiles alia fuerint recondita, et si qui recondidit per errorem vel oblivionem non repetit, res mobiles addita thesaurus non sunt. Tum enim dominus non ignoratur, sine qua ignorantia thesaurus non intelligitur (§. 328.).

Ex. gr. Ponamus tempore belli te sub terra recondere pecuniam, sed postea oblivisci, quoniam præcite loca eam sepeliveris, ut repetere non possis. Quodsi jam casu inveniatur ab alio, pro thesauro haberi nequit, præsertim cum nummi recentius casu loquantur, eam recentius sub terra reconditam fuisse. Similiter si domum emas & in muro reperias pecuniam a vendito-

re vel ejus parentibus reconditam, ea pro thesauro haberi nequit, eum jam constat, a quoniam ibidem recondita fuerit. Nimirum res addita ubi invenitur, non sicut haberi possunt pro thesauro, quam nullo modo fieri possit ut constat, a quoniam fuerint recondita: id quod ex circumstantiis colligendum.

§. 330.

An nummi infusi in vase emsa sint thesauri. Similiter quia thesaurus non intelligitur, quamdiu dominus non ignoratur (§. 328.); si vesi, quam emisi, reperiantur infusi nummi; pro thesauro iidem haberi nequeunt.

Nosti enim, a quoniam vastem emeris, adeoque constare potest, a quoniam nummi eidem infusi fuerint, consequenter dici nequit, dominum ignorari, si vel maxime satis certus fueris, venditorem hoc non fecisse. Est nimirum in hoc casu ignorantia vincibilis, cum inquirere possis, quinam illorum nummorum sit do-

minus. Equidem cupiditas habendi facile persuadet hominibus, ut rebus additis, quas inveniunt, inhiant easque a se inventas reticere soleant; non tamen hic queritur, quid perveris hominum moribus convenit & quoniam excusationem iidem præstent, sed quid veritati consentaneum sit.

§. 331.

Thesauro quales sint res. Thesauro sunt, aliorum. Etenim thesauro sunt res mobiles addita, quarum dominus ignoratur (§. 328.). Enimvero res, quarum dominus ignoratur, perinde est ac si dominum non haberent, consequenter domino adhuc carere censentur. Quoniam itaque res, quæ domino adhuc carent, aliorum sunt (§. 313.). Thesauro sunt aliorum.

Sane Grotius de J. B. & P. lib. 2. cap. 8. thesauros inter aliorum refert, addita ratione, quod non apparet pro eo esse quod non sit.

consequenter perinde esse, ac si nullus sit dominus, si dominus ignoratur.

§. 332.

Cuiusmodi thesauro acquirantur res. Si jus occupandi thesauros nemini adhuc fuerit proprium, ii sunt inventoris: in casu opposito acquiruntur ei, cui hoc jus proprium est. Sunt enim aliorum (§. 331.). Enimvero si jus occupandi aliorum nemini adhuc fuerit proprium, ea statim sunt occupantis; in casu autem opposito ejus, cui jus fuerit proprium (§. 317.). Quamobrem si jus occupandi thesauros nemini adhuc fuerit proprium, iidem sunt inventoris: in casu opposito acquiruntur ei, cui hoc jus proprium est.

Ita sentit Grotius loco paulo ante citato (not. §. 331.). Thesauri, inquit, naturaliter sunt inventoris, id est, ejus, qui loco moverit apprehenditque. Et idem quoque statuit Divus Adrianus §. 39. Instit. de rer. div. Quando vero

additur, si quis in alieno loco, non data id hoc opera, sed fortuito invenerit, dimidium domino soli & dimidium inventorii debere, adeoque si quis in Cæsaribus loco invenierit, dimidium inventoris & dimidium Cæsaribus esse consequen-

requentē etiam, si quia in fiscali loco, vel publico, vel civitatis invenerit, dimidium esse debere fisci, vel civitatis, dimidium vero inventoris; id profus civile est, nec facti convenit principis Juris Romani ipsius de occupatione rerum nullius in fundo etiam alieno. Theaurorum occupatione acquiritur dominium, quia dominium non habentes censentur nullius. Ubicumque igitur reperiantur, nullius sunt, & jus occupandi commune manet, quantum nemini propriam factam juxta superiora. Ipsa vero hujus juris occupatio cum legi naturæ consentanea sit (§. 116.).

ob rationes civiles suo loco expendendas legi civili dominium thesauri inventi variis modis defini potest, cui sit tribuendum. Unde & l. un. C. de thes. thesaurus in loco alieno inventus totus ascribitur loci domino. Dimidia vero pars inventori non relinquatur, nisi quando esu, non studio perfructuandi fuerit inventus. Per se autem unicuique patet, quæ superiores de occupatione rerum dominio vacuum demonstrata sunt in anterioribus (§. 321. & seq.), ad thesauros quoque applicari posse, immo applicanda esse.

§. 333.

Quæ ex animalibus tuis nata sunt, tua sunt, seu, fetus animalium tuorum tui sunt. Fœtus enim animalium cum sint res ex re tua provenientes, res autem ex re tua provenientes fructus sint (§. 956. part. 1. Theol. nat.); fœtus igitur animalium tuorum sunt fructus ex eis percipiendi. Enimvero dominium etiam continet jus fruendi (§. 136.); consequenter rei fructu pro arbitrio disponendi (§. 135.), atque adeo rei tuæ fructus non minus ac res ipsa in dominio tuo (§. 118.), adeoque tui sunt (§. 124.). Quamobrem fœtus animalium tuorum tui sunt.

Cujusnam
sint fœtus
animalium.

Idem statuit Imperator §. 19. Instit. de rer. div. Idem quoque §. 37. h. t. fœtus in pecudum fructu esse statuit. Cum igitur fructus referendi sint ad eam utilitatem ex rebus percipiendam, ob quam dominia introducta fuerunt; non alia ratione opus est, cur tua esse debeant, quæ ex animalibus tuis nata sunt, quam quod

in numero fructuum sint. Rationes adeo, quas vulgo sserre solent interpretes juris civilis & quas videre licet apud Manuzium in Commentario, quoque etiam concite refert Pomerius in Tyrocinio juris ad §. 19. hoc t. nullam in Jure naturæ attentionem merentur.

§. 334.

Fœtus adeo pecudum tuarum, agni, bœdi, vituli, equuli, fuculi statim tui sunt; quamprimum in lucem eduntur.

Quando
sua esse in-
cipiant.

Non igitur ullo acta opus est ad acquirendum fœtus pecudum dominium.

§. 335.

Si equus tuus prægnantem feceris equam meam, quod ex ea nascitur meum est, aut in genere, si animal tuum imprægnaveris meum, mas nempe feminam, quod sit fœtus, natum est, meum est, non vero utriusque. Si enim equus tuus prægnantem fecerit equam meam, aut in genere animal tuum imprægnaverit meum, hoc tamen non obstante, quod animal tuum concurrat ad conceptionem, nec hæc absque ejus concursu concipiatur possibilis, fœtus adhuc res est ex re mea proveniens, consequenter fructus rei meæ (§. 956. part. 1. Theol. nat.). Unde porro eodem, quo ante modo sequitur, quod ex equa mea, vel in genere ex animali meo nascitur, esse meum (§. 333.), adeoque non est utriusque.

Cujusnam
sit fœtus,
qui nascitur
ex animali
meo a tuo
imprægna-
to.

Prior sententia placuit Pomponio & Ulpiano lib. 7. ff. de rei vindic. postea magis arridet Grozio de J. B. & P. lib. 2. c. 8. §. 15. modo de patre probabili ratione constat. Rationem hanc reddit, quod certum sit patris partem esse quod nascitur. Non jam urgere lubet, ex notione patris ostendi minime posse, quod fœtus sit pars genitoris, immo nec facti quidem intelli-

gi, quo sensu dicatur pars ejusdem, nisi forsitan quod, ubi spectatur tanquam effectus & genitore & genitrice productus, effectus hic ad genitorem ex parte sit referendus tanquam ad suam causam; id quod tamen ad præsentem questionem definiendam nullum momentum offert. Notasse sufficit, non jam quaeri, quomodo fœtus a patre & matre dependeat quoad actum; sed cupit

cujusmodi esse debeat; non invito dominio in alterum animaliter generante jus acquisitio. Fœtus cum nondum existeret, antequam nasceretur, per se nullius dominio subiacet. Videbatur adeo referendus inter ea, quorum dominium occupando acquiritur: id quod de fructibus arborum similimodo affirmandum. Enimvero cum dominia rerum acquiramus propter usum, quem eadem nobis præstare possunt, usus vero non postremus sit, quod res quædam fructus edant; dominium involvit jus fructus percipiendi, quatenus has fructus occupandi simul cum re, quæ fructum proferre potest, occupatur. Atque hinc est, quod dominus rei jure percipiendi fructus excludat ceteros omnes, & hoc sensu fructus jam dicuntur ipsius antequam eos percipit, quia nemini nisi ipsi per naturam juris proprii acquiri possunt, quamprimum existunt. Quodsi igitur quaeratur, an fœtus tantummodo matris, an vero patris fructus simul sit, cum in fructu tantummodo spectatur res, unde provenit, insuper habitis casibus ceteris, quæ ad actum ipsius concurrunt, nemo non affirmaverit, fœtum non esse nisi fructum matris. Alia vero profructus est ratio liberorum, in quos liberos jus nascitur ex obligatione eos educandi, & qui non sunt in numero rerum, quæ dominio nostro utilitatis

nostræ gratia subsistentur. Jæi igitur Romani fœtus animantium ab humanis recte distinxerunt, & de illis ex jure rerum judicium tulerunt, cum seductrix sit analogia, quæ fingitur, inter fœtus animantium & hominum. Ad fructus arborum etiam concurrat sol. Equis vero ideo dixerit, fructus arborum ex parte esse arboris, ex parte vero solis, consequenter cum arbor sit in dominio, sol minime, sed usus, quem nobis præstat, omnium communis, eos ex parte domini arboris, ex parte communes esse debere? Natura ipsi fœtus indicat, fœtus non esse tali parentum juri subiectos, quale est dominium rerum. Videmus enim promiscuum esse cotum, ut pater ignoretur, ubi sola mater fœtui educando sufficit, ut adeo dici nequeat, natura factum esse & patris, & matris, consequenter eorum, quorum in dominio est pater & mater. Hæc multo clarius evident, ubi jus parentum in liberos evolverimus: tum enim dilucide constat, jus istud profructus diversum esse a dominio, consequenter ut eo ad dominium argumentationem fieri non possit. Atque tum etiam intelligitur, cur decipiat analogia, quæ ducitur a liberis ad fœtus animantium: quæ ipsi *Græci* viro alius valde acuto nebulas offudit.

§. 336.

An jus ac-
quisitum
alteri invi-
to auferri
possit.

Jus acquisitum nemo alteri invito auferre potest. Etenim jus est facultas agendi moralis (§. 156. part. 1. *Phil. præd. univ.*). Quamobrem cum natura homo liber sit (§. 146. part. 1. *Jur. nat.*), adeoque in agendo independens a voluntate alterius (§. 152. part. 1. *Jur. nat.*), ipsique permittendum, ut in determinandis actionibus suis suum sequatur judicium, quamdiu contra jus tuum nil facit (§. 156. part. 1. *Jur. nat.*); eisi jus acquisitum homini auferri simpliciter non repugnet (§. 67. part. 1. *Jur. nat.*), ipsius tamen est de jure suo statuere quid velit, scilicet an velit manere suum, an fieri alterius. Jus igitur acquisitum nemo alteri invito auferre potest.

Offendi etiam potest hoc modo. Jus suum unicuique tribuendum (§. 922. part. 1. *Jur. nat.*), consequenter nemo quicquam facere debet, quod est contra jus alterius, sed nonnisi ea facere tenetur, quæ salvo jure alterius fieri possunt (§. 921. part. 1. *Jur. nat.*). Multo minus igitur alteri invito jus suum, consequenter etiam acquisitum auferre potest.

Demonstrationem priorem ideo attulimus ut apparet, ex quo fonte fiat moralis impossibilitas alteri invito jus suum auferendi, nimirum ex libertate naturali. Hoc observasse utile erit in aliis, quæ suo loco demonstrabuntur. Per se

sciret peti, nos hic non alius tradere, nisi quæ convenienter statum naturalem, adeoque non extendens ad statum civilem, nisi quatenus per hunc naturalis non fuit immutatus.

§. 337.

Dominium
quale sit
jus.

Dominium est jus acquisitum. Natura enim res communes sunt (§. 7.) & quando a communione primæva receditur, dominia introducuntur (§. 140.), originarie occupando (§. 175.), adeoque factis quodam tuocquirenda (§. 174.). Quoniam itaque jus acquisitum est, factis ex sola quadam obligatione connata non oritur, sed interveniente demum quædam humano resultat (§. 35. part. 1. *Jur. nat.*); dominium jus acquisitum est.

Ex obligatione naturali tum erga se ipsos, tum erga alios oritur jus communionis primavæ, sed factio demum humano, nempe occupatione, interveniente in ejus locum succedit dominium, quod adeo ex conata obligatione sola non oritur.

§. 335.

Quoniam dominium jus acquisitum est (§. 337.), jus vero acquisitum nemo alteri invito auferre potest (§. 336.); nemo quoque alteri dominium sui suæ in invito auferre potest, consequenter quod meum est, me invito non potest fieri tuum. *An invito auferri possit.*

Hinc omnino etiam sequitur, quod nemo alterum cogere possit, ut rem suam sibi vendat. Invito enim auferres dominium, quatenus in te transferre cogitur invito, quod ipse retinere mallet, etiamsi pro re pretium solvas. Sed de hoc suo loco.

§. 339.

Species appellari solet res singularis seu individuum certæ speciei. Hinc species & eam facere vel specificare dicitur, qui ex materia aliqua facit rem certæ cujusdam speciei, sed diversæ ab ea, cujus est materia. Unde & intelligitur, quid sit *specificatio*, nimirum actus, quo ex materia quadam efficitur res alterius speciei. *Species & specificatio quid sit.*

Ex. gr. Si quis ex avis vinum, olivis oleum fecerit, ex medicamentis emplastrum compotuerit, ex auro, argento vel ære vas quoddam, ex tabulis ligneis navem vel mensam fabricaverit, ex lupulo & hordeo cerevisiam coxerit, ex saxo statuum sculpscrit: vinum, oleum, emplastrum, vas, navis, mensa, cerevisia, statua dicuntur species, & qui speciem fecit specificans, actus vero, quo fecit, specificatio.

§. 340.

Si quis ex aliena materia speciem fecit, ea communis est materiae domino & speciei auctori pro rata ejus, quanti unumquodque est. Si quis enim ex aliena materia speciem facit, cum quod meum est, me invito non possit fieri tuum (§. 338.), materiae dominus dominium in eadem retinet. Enimvero cum plura sit species nova, quam materia fuerat; forma quoque, unde nova species pendet, perinde ac materia æstimabilis; & quoniam formam materiae induxit specificans, quin ea non domini materiae, sed speciei auctoris sit dubitari haud quaquam potest. Species itaque nova cum constet ex materia & forma, forma autem sine materia subsistere non possit, quod per se notum; illa communis fieri debet pro rata ejus, quanti unumquodque est. *Specificatiois jus.*

Si quis ex argento vas aliquod fecerit, vas argenteum commune erit argenti domino & fabri, qui vas fecit. Cumque vas argenteum majoris sit pretii quam massa argenti, ex qua factum; forma valis, quam induxit argento faber, non minus æstimari potest quam argentum ipsum. Vas igitur pro rata commune erit. Similiter si quis ex alienis tabulis navem fabricavit, navis pluris est, quam tabulae erant. Atque adeo denuo forma navis non minus suum habet pretium, quam materia. Navis ergo communis est pro rata ejus, quanti sunt tabulae & quanti est forma navis. Idem tenendum de exemplis ceteris, quæ paulo ante adduximus (not. §. 239.). Probatur nobis *Grotius* sententia lib. 2. de J. B. & P. cap. 8. §. 19. est in Jure Romano aliter statuitur §. 25. Inll. de rer. div. Nimirum in

ter *Sabinianos & Proculianos*, seu *Sabini & Proculi* Actorum sectatores, agitata olim fuit controversia de dominio speciei ex aliena materia factæ. *Sabiniani* ejus esse dominium volebant, qui materiae fuisset dominus, ea dubio procul de causa, quod tuum fieri nequeat altero invito, quod suum est (§. 338.). Enimvero qui formam inducit, quæ materiam in novam speciem mutat, cum ea non minus ac materia sit æstimabile quid, formam pro re sua habet, consequenter nec ipsi quod suum est auferri invito potest (§. cit.). Eadem adeo ratione rejicitur *Sabinianorum* sententia, quæ admittitur *Proculiani* speciem ejus esse volebant, qui eam fecisset, quia per eam esse cepisset, quod ante non existeret. Videbatur igitur ipsis nova species res, quæ antea nullius fuerat, adeo acquiri-

quiritur ei, qui effecit; consequenter ut existeret voluit & fecit. Enimvero hinc omnino sequitur, quod meum est me invito seu non volente posse fieri tuum, quia dominus materiam dominium, quod habet in te sua, amittit circa voluntatem suam, quod atque absurdum (§. 117.). Imperatori media placuit sententia existimantium, si ea species ad priorem & rudem materiam reduci possit, eum videri dominum ejus esse, qui materiam dominus fuerit. Si non possit reduci, eum potius intelligi dominum, qui fecerit. Ex. gr. vas conflatum ex argento ad rudem materiam argenti reduci potest: vasia ergo dominus dicendus erit dominus argenti. Oleum ad olivas referri non potest: dominium adeo olei trahendum ei, qui ex olivis id expressit. Enimvero quis non videt, sententiam hanc non minus pugnare cum principio, quod tuum ce

notente meum fieri non possit; quam sententiam *Sabinianorum* & *Proculianorum*. Equidem *Constantinus* non immerito improbat istam sententiam non tamen meliorem substituit, dum hoc unum videri vult, referente *Grotio* l. cit. plus ne sit pretii in opere (sive forma), an in materia, ut quod plaris est, id prevalens sua ad se trahat, quod minus est. Etiam hic dango sive dominus materiam, sive speciem se invito alterius fieri pati debet quod suum est. Patet adeo *Grotii* sententiam cum principio Juris naturalis magis coherere, quam ceteras, & bene idem observat loc. cit. §. 21, ut majus ad se trahat minus, naturale esse facti, non juri, cum qui fundi pro vicinia parte dominus fit, tamen maneat dominus, quam qui partes habet novemdecim.

§. 341.

An hic attendenda sit mala fides.

Quoniam in demonstratione propositionis precedentis tantummodo supponitur, novam speciem ex aliena materia esse factam, minime vero, quod bona fide eam fecerit specificans; nova species ex aliena materia facta ad jus communis erit domino materia & speciei auctori pro rata ejus, quanti unum quodque est, etiamsi hic in mala fide versetur, hoc est, etiamsi norit materiam esse alterius.

Mala igitur fides nihil immutat. Quod vero nulla sit objectio, quasi hoc pacto securitati dominorum periculum creetur, si cuilibet liceat pro lubitu suo ex aliena materia cum suo lucro

speciem facere, nec teneatur nisi de pretio materiam refundendo; ex propositione sequente patet.

§. 342.

Quod specificans mala fidei injuriam faciat domino materiae.

Si ex aliena materia mala fide speciem feceris, injuriam facis domino materiae. Quoniam enim dominus materiam jure suo in ea te excludit (§. 120.), dum ex ipsius materia mala fide speciem facis, sciens ac volens contra jus ipsius agis, adeoque ipsi injuriam facis (§. 859. part. 1. Jur. nat.).

Ecce igitur tibi! Domino materiam, ex qua mala fide speciem fecisti, competit jus te puniendi (§. 1061. part. 1. Jur. nat.), adeoque impune hoc non facis. Unde *Grotius* loc. cit. §. 20. bene observat, quod specificans malae fidei speciem perdat, aut potius operae premium juxta l. 12. ff. ad exhibend. esse poenale, adeoque

non naturale, non tamen ideo inique constitutum. Etiam ut specificans male fidei punctum, juri naturae convenit: quod vero poena semper esse debet juxta formam, aut, si majoris, pretii operae; id quidem lege naturali determinatum non est.

§. 343.

Quid sit jus, si ex parte materiae fuerit specificantis.

Si partim ex tua, partim ex aliena materia speciem feceris, species denuo tua est, pro parte materiae & forma seu operae, & domini materiae pro ea materia parte, quae ipsius est. Ostenditur eodem modo, quo communionem speciei demonstravimus, si ea materia integra fuerit aliena (§. 340.).

Imperator loc. cit. dominium in hoc casu tribuit specificanti soli, eum non solum operam suam dederit, sed & partem ejusdem materiam

praestiterit. Enimvero contra hanc definitionem militat, quod paulo ante ad §. 340. contra *Constantinum* monuimus.

§. 344.

Si quis ex aliena materia alieno nomine speciem fecerit, ea communis est pro rata materiae domino & ejus, cujus nomine species facta. Etenim si alius tuo nomine speciem fecit, perinde est, ac si ipse eandem fecisses, consequenter in locum ejus succedis & pro specificante haberi. Quamobrem cum domino materiz & specificanti pro rata communis sit nova species ex aliena materia facta (§. 340.); erit ea tibi & domino materiz communis, si quidem alius tuo nomine ex aliena materia speciem fecerit.

Nimirum quantum valet forma ob operam a specificante praestitam, id tuum censetur, quem admodum alius ejus, qui suo nomine fecit.

§. 345.

Si quis ex aliena materia alieno nomine mala fide speciem fecerit, injuriam facit domino materiae. Eodem prorsus modo ostenditur, quo ante demonstravi, mus, eum injuriam domino facere.

Per ea, quae paulo ante (not. §. 343.) annotavimus, intelligitur, specificantem non impune alieno nomine speciem facere, si in mala fide versetur. Qualis vero esse debeat poena, jure civili non videtur definitum. Quodli dicas ope-

ram perdere specificantem (not. cit.); hae poena erit ejus, cujus nomine species facta. Dimittendum igitur est, quod poenam inter se communitent.

§. 346.

Excussio frumenti ex spicis non est specificatio. Qui enim frumentum ex spicis excutit, grana excutit, quae sub ea, qua comparent, forma in spicis jam continentur, consequenter ex spicis non facit rem diversae speciei ab ea, cujus est materia, unde fit, sed tantummodo partem a parte separat, una qualibet primitivam formam retinente. Quoniam itaque specificatione fit res ex quadam materia diversae prorsus speciei ab ea, cujus est materia (§. 339.); excussio frumenti ex spicis specificatio non est.

Perperam igitur in Institut. §. 15. de rer. divid. specificationem refertur. Quamobrem & male ad eandem applicatur justificationis. Unde non mirum, quod secundum jus institutio-

num scyphus sit domini argenti, frumentum vero ejus, qui ex spicis idem excussit; quod contra omnem rationem merito videtur in Comment. ad h. t. l. 163. b. n. 13.

§. 347.

Alienis spicis excussum frumentum ejus est, cujus & spicae fuerunt. Etenim grana frumenti jam ea forma, quam excussa habent, in spicis inexistunt, nec nisi excussa usui sunt. Quamobrem talia, qualia sunt, postquam excussa fuerunt, jam sunt in dominio ejus, cujus sunt spicae, ab ipso etiam excutienda, nisi id factum fuisset ab alio. Quoniam igitur quod alterius est ipso nolente tuum fieri nequit (§. 338.); nec grana, quae ex spicis alienis excutiuntur, invito earum domino tua fieri possunt, sed ipsius manent. Patet itaque alienis spicis excussum frumentum ejus esse, cujus sunt spicae.

Propositio praesens est Gaji, quae totidem verbis legitur l. 7. §. de acquir. rer. domini. Ad-

dit etiam in rationem, quod grana, quae spicis continentur, perfectam habent suam speciem,

R 2 nec

neq. quæ excussit speciem faciat? quæ est illa ipsa ratio, ob quam excussioem frumentæ numero specificationum emendam esse demon-

stravimus (§. 346.). Recte igitur *Vossianus* reprehendit compilatores Institutionum, quod *Gajæ* declarationem in inseribendo omiserint.

§. 348.

Accessorium quid sit & Accessio.

Accessorium dicitur, quod rei propriam formam jam habenti, vel per se certæ speciei adjicitur, ut eidem quomodocunque cohæreat, vel inexistat. Unde etiam intelligitur, quid sit *Accessio*, nimirum ipsa rei cuiusdam ad alteram certam formam jam habenti adjectio, ut eidem quomodocunque cohæreat, vel inexistat. Sit ita, quod *Accessorium* & *Accessio* pro synonymis venditentur ab aliis, veluti *Serbario* in Lexico Juridico, qui: *Accessorium*, inquit, idem est quod *accessio*.

Accessio dicitur l. 19. ff. de aur. & arg. leg. quod alterius rei ornandæ vel augendæ gratia adjicitur. E. gr. Si scypho ansa, lecto fulcrum additur, ansa & fulcrum sunt *accessorium scyphi* ac lecti. Si scypho aureo inferuntur gemmæ, hæc erunt *accessorium scyphi*. Si purpura aluitur vestimento ornatus gratia, erit ea vestimenti *accessorium*. Observavit vero jam *Manzius* in Comment. ad §. 17. Instit. de rer. div. n. 9.

ut *accessorium* a re principali discernat; respiciendum subinde esse animum facientis: id quod etiam ex definitione nostra sequitur. Ex. gr. Si aurum margaritarum aut gemmarum causa adhibitum fuerit, ut eo commodius geri possint, aurum erit *accessorium*: quod si vero margaritæ vel gemmæ auro ornandæ causa adhibita fuerint, margaritæ & gemmæ erunt *accessorium*.

§. 349.

Res principalis quæ.

Res principalis vocatur, cui alia accedit.

Ita in exemplis, quæ dedimus; scyphus & lectus respectu ansæ & fulcri sunt *res principalis*. Talis etiam scyphus est respectu gemmarum, purpura respectu vestimenti. Ex his autem, quæ ad illa exempla annotavimus, apparet, nunc *accessorium* esse posse, quod alias

principalis res est. Ut ecce in exemplo dato aurum *accessorium* est gemmarum ea de causa adhibitum, ut hæc commodius geri possint, idem vero *res principalis* est, si gemmæ ornatus gratia addantur.

§. 350.

Accessio, quam natura facit, *naturalis*; quam facit homo, *artificialis* appellatur. *Divisio* ac-
cessionis. ri fœvit. Addunt alii *mixtam*, ubi natura & industria humana concurrunt, quæ ad imitationem divisionis rerum *industrialis* dici poterat.

Accessio naturalis sunt fluvialia incrementa, quæ fundus fluvio adiacens insensibiliter capit; artificialis exempla sunt, quæ dedimus ante (not. §. 348.). Qui olera in orto pro accessione fundi habent, hanc ad accessionem *mixtam*

fieri *industrialem* referunt. *Artificialis* parum convenienter *industrialis* appellatur, quia usu recepto loquendi *industrialis* dici fœvit, quod nature beneficio & industriz humana simul debetur.

§. 351.

Alluvio quid sit.

Alluvio est *accessio naturalis*, quæ vi fluminis fundo adjacenti, veluti agro, insensibiliter adjiciuntur particulæ quædam terræ.

Hinc §. 20. Instit. de rer. div. *alluvio* dicitur incrementum latens, & per eam adjici dicitur, quod ita paulatim adjicitur, ut intelligi non possit, quantum quovis temporis momento fuerit adjectum. Recte autem *alluvio* ad accessionem *naturalem* refertur tanquam species ad ge-

nua suum: Etenim ager est *res immobilis* certæ speciei, & eidem adjicitur incrementum quoddam, cum eodem tanquam parte cohærens, quemadmodum fieri debet in accessione (§. 348.). Fit autem hoc vi fluminis, consequenter non aëris, sed nature facit hoc incrementum. Atque
ideo

ideo accessio naturalis est (§. 310.) . Ne autem hæc accessio confundatur cum aliis, qua incrementum quoddam acquirit ager seu fundus flumini adjacenti; alluvio ab alia cognatis accessio-

nibus per hoc distinguitur, quod incrementum sit latens, hoc est, a successiva particularum in terra insensibiliter facta accessione pendat.

§. 332.

Si res interit, dominium, quod in ea habes, interit. Quodsi enim res interit, Dominium existere definit (§. 341. Ontol.). Quamobrem impossibile est, ut de ea amplius quicquam disponas, cum non amplius sit. Quoniam itaque jus disponendi de re pro arbitrio tuo dominium est (§. 118.); dominium tuum in ea definit, consequenter dominium, quod in ea habes, interit (§. 341. Ontol.).

E.g. Si pomis tuis vescaria, dominium, quod tibi in iisdem erat, interit. Si ædes tuæ incendio conflagrant, dominium interit. Si pecus moritur putredine consumtum, dominium interit.

§. 333.

Species interire dicitur, quando ejus forma perit, materia tamen adhuc residua. Species quando interit.

Constat res constare ex materia & forma; & ob hanc eandem certæ esse speciei. Ita poculi argentei materia argentum est, sed forma, quæ argento inducta fuit a fabro, dat esse poculi. Quodsi poculum argenteum liquefat, ut forma pereat, massæ tamen argenti adhuc residua; species interisse dicitur, poculum nempe non amplius extat. Similiter species interit, si olla frangitur. Interit etiam species, si frangitur culter.

§. 334.

Si species interit, materia adhuc dominus manes. Quoniam enim res quælibet materia & forma constat, dominium tibi non modo in materia, verum etiam in forma, ob quam res certæ speciei efficitur, habes. Quodsi ergo species interit, forma quidem ejus rei perit, adeoque eam dominii partem amittis, quæ interente a forma pendet, quatenus nullus amplius est ejus usus, quem ob formam habes, nullum etiam pretium, quod propter hunc usum eidem tribuitur, ut adeo hujus respectu tibi non amplius integrum sit de re tua disponere, consequenter dominium nullum sit (§. 118.), materia tamen adhuc residua manet (§. 333.), adeoque de hac tibi adhuc integrum est disponere pro arbitrio tuo, consequenter ea dominii capax (§. 118.). Quamobrem cum tibi dominium in re competat, quatenus ex hac materia & forma constat, quod per se patet; si species interit, materiæ adhuc dominus manes.

Si poculum argenteum liquefat, massa; in quam argentum liquefactum confluit, tua manet. Si olla frangitur, fragmina adhuc tua sunt. Neque enim jam quaeritur, num ea tanquam nullius usus ac pretii tua amplius esse noles, adeoque abjiciendo derelinquas (§. 149.); ut derelictione tua esse desinant & nullius fiant (§. 251.). Acute nimirum discernenda ratio est, ob quam dominium amittis.

§. 335.

Res perire dicitur, sive ipsa intereat, sive ejus saltem species.

Ex.g. Si incendio ædes conflagrant, res ipsa interit, ædes adeo perire dicuntur. Si poculum argenteum liquefat, vel olla frangitur, species interit; poculum adeo & olla perire dicuntur. Equidem vulgo non distinguitur; an rei intereat, an pereat; non tamen inutile est, hæc a se invicem distingui.

§. 336.

§. 356.

Quinam res perit. Res perit sua domino. Etenim quando res perit, vel ipsa interit, vel ejus saltem interit species (§. 355.). Quoniam itaque res interit, dominium interit (§. 352.), si vero interit species, materiæ saltem dominus manes (§. 354.); ubi res perit, ea vel profus non, vel saltem, quatenus erat hujus speciei, tua est, se, amplius nequit (§. 124.). Tibi igitur domino perit.

Nimirum si res interit, cum dominium intereat res totius, quatenus scilicet materia & forma constat (§. 352.), tibi vero est dominium, tu amisisti dominium, non alius, quem eodem excludas (§. 120.). Idem eodem modo patet, si species interit, quod scilicet tibi pereat res, quatenus hanc habet formam, seu hujus speciei est. Ita si poculum liquebit, poculum tibi perit, est adhuc argentum, quod hquetum in massam confluit, tuum sit, cum

nulla sit ratio, cui dominium in materia amittere debeat, quod adhuc subsistere potest. Res tibi perit, quatenus amittis dominium, quod in ea habes. An vero damnum, quod indeferat, tu ferre debeat, an alii sit imputandum, suo loco disquirendum. Res semper perit domino suo, sed non semper damnum, quod inde emergit, ferre debet. Aliud enim est amittere jus quoddam, quod habes, aliud ferre damnum, quod inde resultat.

§. 357.

Quomodo dominium in parte fundi fluvio adjacentis amittitur. Si fluminis vi particula quadam terræ insensibiliter abraduntur, ut successu temporis fundus tuus eidem adjacentis sensibile patiatur decrementum, vel etiam partes sensibiles uno impetu abripiuntur, & in aqua dissolvuntur vel a flumine auferuntur; in ea parte, quæ fundo tuo detrahatur, dominium amittis. Etenim in utraque hypotheseos propositionis præsentis parte patet, partem fundi tui interire (§. 541. Ontol.). Quoniam itaque dominium interit (§. 352.), & res, quæ perit (§. 355.), tibi domino perit (§. 356.); dominium illius partis fundi amittis.

Si dominium interit, impossibile est, ut idem retineas, adeoque id amisisse utique dicendus es. Non licet excipere, interire saltem speciem, cum materia non annihilatur sed adhuc supersit in rerum natura. Neque enim usibi in unam massam conservata existit, ut dicere possis hanc terram esse, quæ a fundo tuo fuit detracta, quemadmodum cæto constat, nullam argenti esse eam, ex qua constabat poculum tuum, vel fragmina viti esse ea, ex quibus componebatur tanquam partibus scyphus vitreus tuus. Sane quando alluvio fit, non omnes particule terræ

quæ a fundo tuo abraduntur, fundo alterius adjiciuntur, nec ex solæ, ut totum incrementum, quod alluvioni debetur, dici possit a fundo tuo venire. Alia igitur prorsus ratio est, si species interit, quam si flumen fundo tuo damnum aliquod infert, & vel hac materia utitur ad aliud producendum, quod ante non erat. Sæpe omne corpus, si interit, ita dissolvitur, ut materia non in nihilum abeat, sed dispergatæ, ut nemo eandem rursus in unam massam cogere possit, quemadmodum accidit, ubi vi fluminis pars quadam fundi adjacentis interit.

§. 358.

Crius flumen suæ quod per alluvionem adjicitur. Quod per alluvionem flumen fundo adjacenti adjicit, incrementum natura nullius est. Per alluvionem enim insensibiliter adjiciuntur particule, ut cum fundo adjacente coalescant & sensibile tandem incrementum oriatur, per modum partis fundo cohærens (§. 351. 348.). Hæc pars est res nova naturæ vi producta ex materia rei alterius intereuntis, in qua dominium suum amisit dominus (§. 357.). Quoniam igitur natura res omnis nullius est, incrementum quoque, quod per alluvionem flumen fundo adjacenti adjicit, nullius est.

Non contradicere hoc juri Romano, quo tibi acquiritur, quod per alluvionem agro tuo adjicitur. Neque enim hic quaeritur, cuiusnam sequi debeat fluviale hoc incrementum, sed quæ

le sit, si in se spectetur. Producitur hic naturæ ope pars fundi, quæ ante non existeret, ex particulis terræ, quæ fluvio infant, aliorum suorum partibus successive se insensibiliter percutit.

perennibus, quemadmodum res omnis, quam natura facit, producit ex materia, quæ est ex interitu rerum aliarum. Natura vero nemi- ni tribuit jus quoddam proprium in re, quæ producit. Sed eam communem facit omnibus, adeoque nullus in singulari.

§. 359.

Quod per alluvionem flumen fundo adjacenti adjicit, occupantis fit, quamdiu jus occupandi nemini fuerit proprium. Est enim natura nullius (§. 358.), adeoque dominium ejus originarie acquiritur. Quamobrem cum occupatio sit modus acquirendi originarius (§. 178.), & jus occupandi indifferenter competat omnibus (§. 179.), quamdiu nullius dominio subiectum (§. 217.), consequenter nemini proprium fuerit (§. 118.); quod per alluvionem fundo adjacenti flumen adjicit, occupantis fit, quamdiu jus occupandi nemini proprium fuerit factum. A quonam acquiritur.

Hæc minime contrariis sunt meci *Græci*, quemadmodum haud obscure intelligitur ex iis, quæ lib. 2. c. 8. §. 11. leguntur: quæ enim ibidem & in aliis articulis diversa tradit, utique supponunt, jus occupandi a populo in dominium esse deductum. Nos cum hic homines non-

dum consideremus, quatenus in populos coiverunt, sed quatenus adhuc in libertate naturali vivunt, de jure, quod obtinet, imperio introducto hic nondum agimus, suo loco demonstraturi, quæ huic statui convenient.

§. 360.

Si vis fluminis de tuo fundo partem aliquam detraxerit & vicini fundo attulerit, tua manet, quam diu eam non derelinquit. Etenim si vis fluminis de tuo fundo partem aliquam detraxerit, cum adhuc extet, minime interit (§. 541. *Conjunctam sit pars a fundo alte.*); sed locum saltem mutavit. Quamobrem cum alterius te invito fieri nequeat, quod tuum est (§. 338.), pars de fundo tuo detracta & vicini fundo allata tua adhuc manet. *Quod erat unum.* Cujusnam sit pars a fundo alte. rius vi fluminis detracta.

Enimvero domino competit jus rem suam derelinquendi (§. 256.), consequenter etiam partem vi fluminis fundo tuo detractam & vicini fundo allatam. Quoniam igitur dominus esse definit, quamprimum quis rem derelinquit (§. 250.), & ea pro re nullius habenda, quamprimum derelicta præsumi potest (§. 265.); si vis fluminis de tuo fundo partem aliquam detraxerit & vicini fundo attulerit, tua non manet, nisi quamdiu eam non derelinquit. *Quod erat alterum.*

Conveniunt hæc cum iis, quæ tradit Imperator §. 21. Inst. de rer. div. c. 1. nondum definitum, quandonam derelictio præsumi debeat. Notandum vero, bene jam observatum fuisse a *Græco* l. c. §. 8. quæ de hoc argumento ab Au-

toribus traduntur; ea magnam partem esse ex instituto quarundam gentium, nedumquam a naturali jure, quanquam ipsi sæpe antiqua sua eo nomine venditant.

§. 361.

Violenta ablatio partis de fundo tuo in alienum vi fluminis aut alio casu facta Avulsio dici solet.

Cum ab alluvione manifesto differat (§. 351.), nomine quoque ab eadem recte distinguitur, præsertim cum jus alluvionis & avulsionis non idem sit (§. 351. & seqq.). Ceteram avulsionem non modo vi fluminis fieri exemplo esse potest, si pars quædam montis violento casu

avulsa una cum arboribus in agrum vicinum transferat, ut, qui præsum fuerat, subito in sylvam mutatus apparet: quale quid ante annos haud ita multos in loco aliquot millibus Francofurti ad Mœnam distante accidisse meminimus.

Avulsio quid dici solet.

§. 362.

*Agrorum
divisio.*

Agri vel certa mensura comprehenduntur, puta per centurias & jugera, vel certis limitibus circumferibuntur, sive artificialibus, sive naturalibus, quales sunt montes, fluvii, sylvæ. Illos cum *Grotio* de J. B. & P. lib. 2. c. 3. §. 26. n. 1. assignatos, istos limitatos, hos *arcifinius* appellare lubet.

Romani agros distinxerunt in assignatos, limitatos & arcifinius; sed non eodem profus sensu. Ager enim limitatus dicebatur, qui certa centuriarum & jugerum mensura comprehendebatur; assignatus, qui tantummodo per extremitatem mensuram comprehendebatur; arcifinius denique, qui nulla mensura continebatur. Unda *Grænovius* in *Notis Grotium* reprehendit, quod auctores finium regendorum valde defectorie legerit. Erat autem centuria 100. vel 150. jugerum; jugerum vero in longitudinem numerabat pedes 240. in latitudinem 120. Divisio agrorum, prout a nobis datur, instituto præsentis conveniunt. Etenim si divisione simul occupantibus assignatur ager juxta certam mensuram (§. 193.), erit assignatus; si quis

fundum occupat limitibus circumferibendo (185.), ager limitatus est; si denique quis fundo limitibus naturalibus habenti insitit verbis declarat, præsentibus aliis, se velle eum esse suum (§. 187.), hoc modo occupatus ager arcifinius est. Videmus ideo agrorum divisionem, quam dedimus, optime responderi diversis modis immobilia occupandi, quibus originarie acquirunt eorum dominium. Mox etiam patebit, hanc agrorum divisionem percommodatam esse in jure alluvionis definiendo. Nemo igitur nobis vitio vertet, quod terminos Romanorum nostræ divisioni aptaverimus, cum Romanorum divisio extrinsecis rationibus nobis non eundem præstat usum.

§. 363.

*Quando jus
alluvionis
cum agro
occupetur.*

Si ager fuerit arcifinius & fluvio adiaceat, qui occupatur, jus alluvionis simul occupatur, minime vero, si assignatus vel limitatus fuerit. Si ager arcifinius est, terminos naturales habet (§. 362.), consequenter si fluvio adiacet, terminus ipsius fluvius est. Quodsi ergo eum occupas, eo utique animo eundem occupas, ut fluvius sit terminus agri tui. Quoniam vero hoc fieri neque nisi tuum fiat, quod per alluvionem adjicitur, hoc ipsum vero occupantis fit (§. 359.), jus autem occupandi dominio subijci, seu & ipsum occupari potest (§. 216.); qui agrum tanquam arcifinium occupat, jus occupandi quod per alluvionem adjicitur simul occupat (§. 351.). Quod erat unum.

Si ager assignatus est, certa mensura comprehenditur; si vero limitatus, limites artificiales habet (§. 362.). Quodsi ergo eum occupat ut assignatum aut limitatum, hoc ipso non vult, ut hic ultra limites, ille ultra mensuram, qua comprehenditur, extendatur. Quamobrem si vel maxime ager limitatus & assignatus attingat fluvium; non tamen dici potest, quod occupator voluerit jus occupandi quod flumen adjicit sibi esse proprium. Qui ergo agrum occupat tanquam assignatum, vel limitatum, jus alluvionis minime occupat (§. 351.). Quod erat alterum.

Non est, quod dicitur, propositionem præsentem adhuc esse veram, etiamsi termini sumuntur in eo significati, quæ ipsi tribuerunt Romani. Etenim cum ager limitatus certa centuriarum & jugerum mensura, assignatus vero tantummodo per extremitatem mensura comprehendatur (ver. §. 368.); per altera propositionis adhuc vera erit & eodem modo demonstrabitur, si Romanorum significatum retines.

Quoniam vero ager arcifinius nulla mensura comprehenditur; non repugnat, ut per alluvionem augetur. Etenim hoc pacto saltem non repugnat, ut jus alluvionis cum agro qui arcifinio una occupetur, non vero jus alluvionis dominio, quod occupando acquiritur, simul inest, quemadmodum ex prima demonstrationis parte intelligitur.

§. 364.

*Quando jus
alluvionis*

Si inter agrum arcifinium, quem occupas, & fluvium via publica intercedit; jus alluvionis cum agro simul non occupatur. Etenim si inter agrum arcifinium & flu-

& fluvium via publica intercedit, cum ager arcifinius terminos habeat naturalis (§. 362.), via publica terminus est, ad quem usque ager, qui occupatur, pertingere debet. Quoniam igitur quod flumen per alluvionem adjicit, ultra viam publicam situm est & per eam ab agro sejungitur; occupator, dum agrum occupat tanquam arcinnium, hoc ipso facto minime declarat, quod jus occupandi per alluvionem ripæ adjectum suum esse velit. Quamobrem nec dici potest, jus alluvionis cum agro simul fuisse occupatum, si is arcifinius fuerit & inter eum atque fluvium via publica intercedit.

Nimirum in hypothesi propositionis præsentis necesse non est, ut dominio simul in sit jus alluvionis. Quodsi dicitur terminum esse debere fluvium, sed ex lege, ut inter fluvium & agrum via publica relinquatur; casus præsentis non amplius subsistit, sed in præcedentem degenerat.

Quod veto jam ante monuimus, hic denuo inculcamus, nos jus alluvionis hic non considerare; nisi quale esse debuit in statu naturali; imperio civili nondum introducto, quod supponitur in Jure Romano.

§. 365.

Insula est terra aquis undique circumflua.

Diviso in *naturalem*, quæ semper fuit, veluti Creta, Sardinia, Corsica, & *casualem*, quæ in flumine, vel mari nascitur, cum antea ibidem nulla esset, nullius est momenti. Neque enim existimandum est, saltem probari nequit insulas istas, quas naturales appellant, cum ipso mundo cœpisse, etiã de illarum origine in Historiarum voluminibus nihil memoriæ fuerit proditum. Certe in præsentem nullum habet usum,

ubi omnisi de iis insulis loquimur; quæ in mari & fluvio nunc demum nascuntur. *Pirænia* Insula vocat ædes, quæ nullis ullis ex parte contiguas habent. Idiomate vernaculo *frenstende* Häuser appellamus. In hoc significata vocabulum etiam occurrit in Jure Romano.

Insula quid sit.

§. 366.

Quoniam insula terra est aquis undique circumflua (§. 365.); *insula* quemadmodum recte *Pomponius* observat l. 30. ff. de acqu. rer. domin. *in flumine fit, cum agrum qui alvei non fuit, amnis circumfluit; cum locum, qui alvei esset, siccum relinquit & circumfluere capit; cum denique paulatim colluendo locum eminentem supra alveum facit & cum alluendo auxit.*

In casu primo ager, qui jam erat & adhuc subsistit, insula fit, non vero insula oritur: in duobus autem casibus reliquis cum terra, quam aqua circumluit, antea non existeret, saltem

aquis submersis piræ alvei existeret, insula demum oritur (§. 541. *Ontol.*), seu nascitur. Et in tertio in primis casu nascitur successively & per insensibilia incrementa surgitur.

§. 367.

Si insula in flumine fit, cum agrum, qui alvei non fuit, amnis circumfluit; insula ejus est, cujus fuerat ager. Quodsi enim insula in flumine fit, cum agrum, qui alvei non fuit, amnis circumfluit; ager tuus adhuc extat, nec in ipso quicquam mutatum, idem adhuc, qui fuerat ante. Nulla igitur ratio est, cum invito te dominium tibi auferri non possit (§. 338.), cur dominium amittere debeas. Ager igitur adhuc tuus est, consequenter insula tua est (§. 70. *Ontol.*).

Idem statuit *Pomponius* l. c. Hoc enim modo causam proprietatis non mutari ait. Valet autem hoc in omni statu, non minus in civili, quam naturali, prout ex demonstratione facile intelligitur. Non omnia jura, quæ in statu na-

turali sunt, per civilem immutantur, sed saltem ea, quæ introductum imperium civile vel immutata fuisse, vel fuisse, prout suo loco ostendetur.

Wolffii Jus Naturæ Tom. II.

S

§. 368.

§. 368.

Cujusnam
ea, que se-
cundo modo
oritur.

Si insula in flumine fit, cum locum, qui alvei fuit, siccum relinquit & circumfluere cepit, alveus vero fuerit occupatus; insula ejus est, cujus est alveus; in casu opposito nullius est, a quolibet occupanda, quamdiu jus insulas in flumine natas occupandi nemini proprium fuerit. Quodsi enim insula in flumine fit, cum locum, qui alvei fuit, siccum relinquit & circumfluere cepit; insula non est nisi pars alvei. Et quamvis fluvius recedens ex vicinis agris terram detrahat, ut alveum ex parte mutet, in ea tamen parte, quæ iis detrahitur, dominium extinguitur (§. 357.), nec dici potest insula ex terra agri cui facta. Quomobrem si alveus occupatus fuerit, pars quoque alvei, quæ sicca relinquitur ejus adhuc est, cujus ante fuerat (§. 338.). Quodsi ergo insula in flumine occupato fit, cum locum, qui alvei esset, siccum relinquit & circumfluere cepit; insula ejus est, cujus est alveus. Quod erat unum.

Enimvero si fluvius adhuc a nemine fuit occupatus, alveus adhuc nullius est (§. 7.). Eodem igitur, quo ante, modo patet, in casu propositionis præsentis insulam esse nullius, consequenter cum jus occupandi omnibus indifferenter competat (§. 179.), quamdiu nemo id dominio suo subicit (§. 217.), a quolibet occupanda, quamdiu jus insulas in flumine natas occupandi nemini proprium fuerit (§. 118.).

Non contradicant hæc iis, quæ *Grotius* habet lib. 2. c. 8. §. 9. sed potius principia sunt, ex quibus suo loco demonstrabitur, quod statuit *Grotius*, ubi inquiremus, quæ sint jura, in præterito civili introducta, postquam homines in populos coiverunt. Ceterum in se non repugnat, ut partem alvei in statu naturali etiam occupet, qui voluerit. Et si autem jus piscandi

occupari possit in aliqua fluvii parte (§. 218.) non tamen hinc sequitur, eam quoque alvei partem ab eo fuisse occupatam, cui est in ea jus piscandi proprium. Etenim alveus occupari potest sine jure piscandi & jus vicissim piscandi absque alveo, neque ideo repugnat, ut alius sit jus piscandi, alius vero alveus.

§. 369.

Cujusnam
ea, que se-
cundo modo
fit.

Si insula in flumine fit, cum amnis paulatim colluendo locum eminentem supra alveum fecit & cum alluendo auxit; insula nullius est, adeoque cuilibet occupanda, qui voluerit, quamdiu jus occupandi nemini proprium. Etenim insula in flumine fit, cum amnis paulatim colluendo locum eminentem supra alveum fecit & eum alluendo auxit; eodem modo ea oritur, quemadmodum incrementum, quod per alluvionem fluvius agro adjacenti adjicit (§. 351.). Quoniam itaque hoc incrementum natura nullius est (§. 358.; insula quoque in casu propositionis præsentis nullius esse debet. Quod erat unum.

Enimvero quod per alluvionem flumen fundo adjacenti adjicit, incrementum occupantis fit, quamdiu jus occupandi nemini fuerit proprium (§. 359.). Quomobrem in casu propositionis præsentis insula quoque in flumine nata a quolibet occupari potest, quamdiu jus occupandi nemini proprium fuerit. Quod erat alterum.

Nihil refert in casu propositionis præsentis, utrum alveus fuerit occupatus, nec ne. Neque enim in præterito casu insula est pars alvei, quemadmodum in casu propositionis præcedentis, est in parte alvei nascatur. Dum enim col-

luendo primum, deinde alluendo nascitur insula, ut locus, qui fuerat pars alvei, ejus pars amplius esse non possit, ea pars alvei interisse censetur, consequenter si in ea dominium habueris, hoc ipsum inseris (§. 351.).

§. 370.

§. 370.

Insula in mari nata nullius est & fit occupantis, quando Jus occupandi nemini proprium fuerit. Si enim insula in mari nascitur, seu oritur, existere incipit, cum antea non esset (§. 541. *Ontol.*), nec quisquam dicere potest, eam ex materia sua a natura esse factam, quod per se patet. Quamobrem cum natura res nemini faciat proprias, sed natura potius res omnes nullius sunt (§. 7.); quin insula in mari nata nullius sit dubitandum non est. *Quod erat unum.*

Insula in mari nata cujusnam sit.

Eodem igitur modo, quo idem de insula modo secundo in flumine nata demonstravimus (§. 368.), porro ostenditur, insulas in mari natas fieri occupantis, quamdiu jus occupandi nemini proprium factum. *Quod erat alterum.*

Hinc Juri Romani, qui jus occupandi omnibus voluerunt esse commune, nec cuiquam proprium fieri posse agnoverunt, insulam in mari natam occupantis esse statuerunt tanquam rem nullius l. 7. ff. de acq. rer. dom.

§. 371.

Si flumen tam violentum decurrat, ut alveum mutans ab agro tuo faciat insulam, hæc tua est: quodsi ex communi fecerit, pro rata ejus, quod uniuscujusque fuit, communis erit. Etenim si flumen tam violentum decurrens, ut alveum mutans ab agro tuo faciat insulam, eam ex materia tua fecisse creditur. Quamobrem cum eo in loco jam flumen decurrat, in quo erat ager tuus, & insula facta, ubi antea decurrebat, ex materia agri tui facta fuit, flumen agrorum in alium locum transtulisse censetur eo, quo ante erat, loco occupato. Quoniam igitur hæc locorum permutatio nulla ratio est, cur dominium amississe videaris (§. 56. *Ontol.*); quin dominium in re in alium locum translata adhuc retineas invito non auferendum (§. 338.), dubio caret. Insula igitur, quam ab agro tuo fecit flumen adeo rapidum decurrens & alveum mutans tua est. *Quod erat unum.*

Cujusnam sit insula, quam flumen violentum ab agro tuo facit.

Non ab simili modo patet, insulam communem pro rata ejus, quod uniuscujusque fuit, esse debere, si eam ex communi fecit flumen. *Quod erat alterum.*

Casus hic non fingitur, sed exemplo Padi, qui Italiz fluvius est, defenditur. Et *Aggeris Urbicus* de limitibus agrorum tit. de controvers.

his auctor est, eam, que nobis placet, sententiam arrisibile *Cassio Longino*, cum circa Padum ageretur.

§. 372.

Naturalis alveus a flumine ad aliam partem fluente in universum derelictus ejus manet, a quo antea fuerat occupatus: in casu opposito nullius est, a quolibet occupatus, qui voluerit, quamdiu jus occupandi nemini proprium factum est. Per se patet, si flumen ad aliam partem fluens alveum naturalem in universum derelinquit, cum adhuc totus extet, ejus esse debere, cujus erat antea: quando flumen per eum decurrebat (§. 338.). Quamobrem si alveus fuerat occupatus, adeoque in alicujus dominio (§. 175.), ejus manet, a quo antea fuerat occupatus. Quodsi vero a nemine fuerat occupatus; consequenter adhuc nullius (§. 174.), nullius etiam erit, ubi derelinquitur. Unde cum occupatio modus acquirendi originarius sit, (§. 178.), quo acquiruntur res nullius (§. 176.), a quolibet occupari poterit, qui voluerit (§. 179.), quamdiu jus occupandi nemini adhuc proprium factum est (§. 217.).

Cujusnam sit alveus derelictus.

Non absunt hæc a mente *Gratij* lib. 1. c. 8. §. p. modo statum naturalem, cum quo nobis jam negotium est, non confundas cum civili, ad quem totum animum convertit *Gratius*, que-

quemadmodum jam ante monuimus; nec sine ratione iterato inculcamus. Quod vero Jōtis Romanis placuit Infl. §. 13. de rer. div. & §. 7. ff. de acqu. rer. domin. id civile est & perperam

pro jure naturali vendicatur; Poteramus pro positionem præsentem etiam reducere ad modum secundum, quo insula fit in flumine (§. 368.).

§. 373.

Alveus fluminis & Ripæ quid sint: item Littus.

Quemadmodum hæcenus per *Alveum fluminis* intelleximus fossam, per quam flumen decurrit, ita *Ripæ* vocantur alvei extremitates: ut adeo alveus non concipiatur sine ripis, atque adeo hæc ejus sint partes. In mari *Littora* dicuntur.

Idiomate Germanico Ripæ & Littus communi termino dicuntur *das Ufer*; ita tamen ut in prioribus casibus addito dicamus *das Ufer des*

Flusses; in posterioribus *das Ufer des Meeres*; ober der See; nisi jam ex contextu apparet, de quo sermo fit.

§. 374.

Cujusnam sint ripæ.

Quoniam ripæ alvei partes sunt (§. 373.), *cujus totus alveus est, ejus etiam ripæ sunt.* Sed quia ripæ simul sunt termini, seu extremitates fundorum seu agrorum fluvio adjacentium, & eas adversus vim fluminis muniri haud raro interest domino fundi seu agri: *ripæ qua termini fundi seu agri sunt ejus, cujus est fundus, seu ager fluvio adjacentis; qua pars alvei ejus, cujus alveus est.* Unde porro sequitur, *ripas oppositas qua terminos fundorum & agrorum in diversorum dominio esse posse, etsi qua extremitates alvei in unius dominio sint.*

Nihil absurdum habet, quod in uno eodemque re, quæ diversis hominum usus una servit, respectu usus unius tibi competat in eadem dominium, respectu vero alterius alteri, consequenter cum dominium etiam involvat proprietatem (§. 136.); adeoque jus disponendi de ipsa subilantis rei (§. 135.), quatenus hoc usus exigit, cujus respectu dominium alicui compe-

tit. Aqua fluminis qua aqua in communione positiva est, immo in primæva relicta (§. 108.), quatenus tamen per alveum fluit, adeoque flumen constituit, in dominio populi vel Principis, qui populi jus habet, quemadmodum suo loco ostendetur, id quod nemo non largitur. Una igitur eademque res diverso respectu diversis juris est.

§. 375.

Circa usum hujus juris observanda.

Quia dominium riparum qua terminorum fundi & dominium earundem qua partium alvei duo diversa jura sunt (§. 374.), quorum unum qui habet eodem excludit alterum (§. 120.), nemo autem quicquam facere debet, quod est contra jus alterius (§. 170. part. 1. Jur. nat.); si dominium riparum qua partium alvei et dominium earundem qua terminorum agri diversorum fuerit, quilibet eorum jure suo uti debet, ne quid fiat contra jus alterius.

Non existimandum est, quæ de diverso dominio riparum hic traduntur steriles esse subtilitates. Etiam ex hoc fonte fuit resolutio multorum questionum in Jure naturali, quæ adeo

intricatae habentur, ut in iis resolvendis interesse concordare non potuerint viri juris peritissimi.

§. 376.

Reditus alveus ad speciem pristinam, quam scilicet ante habuerat. Si enim flumen alveum vel ad speciem novum, per quem fluere cepit, iterum derelinquit, cum is non amplius aqua tegatur, fundus erit, qui prati vel arvi usum præbet, aut in quo ædes extrui possunt. Enimvero antequam aqua tegetur & flumen per eum fluere, fundus

Si enim flumen alveum vel ad speciem novum, per quem fluere cepit, iterum derelinquit, cum is non amplius aqua tegatur, fundus erit, qui prati vel arvi usum præbet, aut in quo ædes extrui possunt. Enimvero antequam aqua tegetur & flumen per eum fluere, fundus

dus idem erat, qui prati vel arvi usum habebat, & in quo, si commodum videretur, ædes extrui poterant. Derelictus igitur redit ad eam speciem, cuius antea fuerat.

Triplici modo contingit, ut fluvius alveum novum, quem sibi fecit, iterum derelinquat. Etenim vel in pristinum alveum revertitur, vel novum denovo uno veluti impetu sibi facit, vel denique paulatim a ripa recedit, ut aut alveus contrahatur, aut ultra ripam oppositam extendatur.

§. 377.

Si fluvius alveo in universum derelicto ad aliam partem fluens sibi fecerit alveum ex agro tuo; possessionem agri amittis; alveus novus qua alveus ejus est, cujus flumen, aut nullius, si adhuc a nemine fuerit occupatus: in eo vero adhuc dominium retines, quatenus a flumine iterum derelinqui potest, & si ripa novi alvei fuerint pars agri tui aut ejusdem termini, adhuc tuæ sunt. Si enim fluvius alveo in universum derelicto ad aliam partem fluens sibi fecerit alveum ex agro tuo; ager tuus omnem amittit usum, quem antea habebat, & quamdiu aqua tegitur, non nisi alvei usum habet, nimirum ut aquam contineat & per se decurrere faciat. Impossibile adeo est, ut ullum agri tui usum facias, quamdiu aqua tegitur, consequenter ut eum detineas tanquam tuum. Quoniam igitur rem suam non possidet, qui eam non ita detinet, ut tanquam sua uti possit (§. 130.); si fluvius derelicto in universum alveo alium sibi ex agro tuo facit, possessionem ejus amittis. *Quod erat primum.*

Enimvero fluvius sine alveo concipi nequit, ut adeo is non nisi cum aqua per eum continuo fluente efficiat flumen. Quamobrem, cujus flumen est, ejus etiam alveus novus qua alveus esse debet, consequenter si adhuc a nemine fuerit occupatus, cum natura res omnes nullius sint (§. 7.), nullius erit. *Quod erat secundum.*

Si fluvius alveum novum, per quem fluere cepit, iterum derelinquit, ad speciem pristinam redit, quam ante habuerat (§. 376.), ut adeo usui tuo denovo inservire possit, quemadmodum ante inserviebat, quam a flumine occuparetur. Quamobrem etsi possessionem amittas *vi num.* 1. cum tamen nemo inventus designat esse dominus rei suæ (§. 338.), ac solo animo sine possessione retineatur dominium (§. 357. 258.), nulla sane ratio est, cur dominium retinere nequeas in alveo novo, quatenus ad pristinam speciem reverti potest, quam antea habuerat. Quamobrem tuus erit, ubi flumen eum iterum derelinquit (§. 124. part. 1. *Jur. nat.* & §. 70. *Ontol.*). *Quod erat tertium.*

Denique si ripæ sint pars agri tui aut ejus extremitates, cum antea essent tuæ qua agri tui partes; nulla est ratio, cur non adhuc qua partes agri tui tuæ manere debeant (§. 338.), etsi qua partes alvei ejus sint, cujus alveus est (§. 374.). *Quod erat quartum.*

Ager, cujus possessionem amisisti, nec recuperare potes, quamdiu flumen per novum alveum fuit, duplici omnino modo considerari potest in hypothesei propositionis præsentis, nimirum tanquam res, quæ aliam speciem assumpsit, hoc est, tanquam alveus, & tanquam res, quæ ad pristinam speciem redire valet, ut nemp: alveus esse designat & agrorum in numero esse incipiat. Quamobrem non repugnat, ut, quatenus spectatur tanquam res, quæ ad pristinam speciem redire valet, sit in dominio tuo, qua alveus vero in dominio alterius, quemadmodum paulo ante de ripis ostendimus, eos duplici respectu duorum dominiorum diverso-

rum esse spaces (§. 374.). Sine domini exercitio possessio non subsistit. Ubi in eo statu est, ut hoc tibi denegetur, possessionem utique amisisti. Ager igitur, ex quo flumen sibi alveum fecit, non dicit potest a te possideri, quamdiu alveus manet, nec ullus quo agri usus ejusdem est. Nemo non agnoscat, æquitati convenientius esse, ut alveus a flumine in pristinum alveum revertente relictus in potestatem ejus veniat, cujus erat iter, ex quo factus, quam ut alius juris sit. Æquitas vero hæc nimirum propositione præsentem, quemadmodum mox clarus elucefcet.

§. 378.

*Derelictio
alvei, qua-
tenus a flu-
vio iterum
derelinqui
potest.*

Quoniam homo qua dominus habet jus rem suam derelinquendi (§. 256.), alveus vero, quem flumen sibi fecit ex agro ejus, ipsius est, quatenus a flumine iterum derelinqui potest, & ripæ quoque ipsius sunt quatenus pars agri fuerunt (§. 377.); si quis voluerit, alveum quoque quem sibi fecit flumen ex agro suo, quatenus a fluvio iterum derelinqui potest, atque ripas, quatenus pars agri sui fuerunt, derelinquere potest, consequenter cum res derelicta nullius fiat (§. 251.); alveus quoque, quatenus a fluvio iterum derelinqui potest cum ripis, quatenus pars agri fuerunt, a domino agri derelictus nullius fit.

§. 379.

*Restitutio
agri a flu-
mine ad
priorem al-
veum re-
vertente.*

Si flumen, quod ex agro tuo alveum fecit, ad priorem reversum fuerit alveum, vel ad aliam partem fluat; ager restitutus tuus est & qualibet ejus pars restituta tua est. Etenim si flumen alveum in universum dereliquerit & ad aliam partem fluens novum sibi ex agro tuo fecerit; dominium in eo retines, quatenus a flumine iterum derelinqui potest (§. 377.). Quamobrem si flumen revertatur ad priorem alveum, vel ad aliam partem fluat, derelictio, quem ex agro fecerat, alveo, & hoc pacto agrum restituat, vel etiam aliquam ejus partem; ager restitutus tuus est & qualibet ejus pars restituta tua est.

Contrarium habetur Instit. §. 23. de rer. div. est propositio præfens convenit cum sententia Pomponii l. 30. ff. de acquir. rer. domin. Sententiam contrariam, qua ager restitutus prædis prope ripam possidentibus jure alluvionis tribuitur, stricto jure veram agnoscit Gajus l. 7. ff. de acq. rer. dom. dum tamen addit, vix esse ut obtineat, ipse non differtur eam videri inquam. Inde est, quod Doctores sententiam Gaji, quam retinuit Imperator in Institutionibus, stricto & summo juri; alteram vero Pomponii æquitati convenire defendant; posteriorem vero priori præferant, quod æquitas rigori præferenda l. 8. C. de judiciis, cum summum jus, Cicero auctore lib. 1. officio summa injuria sit & Myltingero ad Inst. §. 23. de rer. div. inculcante, non superstitiose inhærentia sit juris subtilitatibus, quia plerumque sub auctoritate juris stricti periculose erretur. Vid. Manzus ad Instit. §. 23. de rer. div. num. 14. & seqq. Prior sententia cur rigoris juris convenire dicatur, ratio hæc est, quod, dum flumen ex agro alveum facit, ager inerat, adeoque etiam dominium (§. 352.); perit autem res domino suo (§. 356.). Jure alluvionis alveus jure placita Jæborum Romanorum pertinet ad eos, qui prædis vicina possident. Quoniam itaque prior possessor nec

jure domini, nec jure alluvionis alveum a fluvio iterum derelictum præterdere potest, stricto jure ipsius esse posse negatur. Posterior videtur, ideo æquior, quia prior possessor damnnum habet, vicinus lucrum captat & ex alterius damno locupletari videtur, consequenter illi potius de vitando damno, quam huic de lucro captando prospiciendum. Nos rigorem juris cum æquitate in concordiam revocavimus, dum ex ipsa domini notionem deduximus quod æquitati convenientius censetur. Per nostras nimirum demonstrationes liquet, quod jus strictum vult idem esse, quod suadet æquitas, modo in distinguendis iis, quæ diversa sunt, tum non desiderari pariter acumen. Pervidisse hujus aliquid videtur VVissenbæus, qui priorem possessorum æquum in re amissa dominium retinere sentit, quamdiu spes recuperandi adhuc superest. Novus enim alveus, quem fecit flumen ex agro tuo, pro re amissa haberi potest, cuius recuperandæ spes adhuc superest, quatenus flumen eum dereliquerit potest, ut, qui fuerat alveus, rursum fiat ager. Dominium adeo in agro tuo, qui alveus factus est, retinetur, quatenus alveus ad pristinum agri speciem reverti potest. Videmus itaque subtilitates nostras a mente Jæborum acutiorum non abhorere.

§. 380.

*An prior
possessor
agri, ex quo
alveus fa-
ctus habent
jus alluvio-
nis.*

Si flumen alveum suum in universum derelinquens ex agro tuo novum sibi fecerit alveum, & ripæ fuerint pars agri tui, quod per alluvionem ripæ adjicitur, tuum est. Dominium enim in alveo retines, quatenus est fundus, qui ad speciem agri reverti potest, quemadmodum ex demonstratione superiori elucescit (§. 377.). Enimvero si flumen paulatim recedendo per alluvionem aliquid adjicit ripæ, quæ fuit pars agri tui; fundum in speciem agri restituit. Quamobrem quod

quod per alluvionem adjicitur ripæ, quæ fuerat pars agri tui a flumine occupati, tuum esse debet.

Non ignoro, jure Digestorum distingui, utrum fluvius uno impetu pristinum alveum repetat & novum derelinquat, an vero paulatim recedendo alluvionem faciat, nec nisi in priori casu alveum derelictum ad priorem dominum reverti, jus vero alluvionis vicinis prædii possidentibus concedi. Etenimvero posterius non minus æquitati repugnat, quam prius & siquidem alveum speciem tanquam fundam, qui ad pristinam speciem reverti potest, non minus rigori juris convenit, ut ager per partes restitutus tuus sit, quam si totus uno actu restitutus. Si rem amissam, non solum tota sua manet quamdiu recuperandi spes superest, sed etiam quælibet ejus pars, quæ recuperari potest, tui adhuc est. Neque hic obstat, quod novam quid, non tuam esse videtur quod per alluvionem adjicitur flumen. Etenim ubi integrum alveum uno im-

petu derelinquit, non tibi restituitur fundus tuus, qualis erat ante, quam a fluvio occuparetur, sed vi fluminis immutatus. Pars igitur fundi immutata per alluvionem & in pristinum statum agri restituta, quemadmodum totus restituitur derelictione, cur tua non esse debeat ratio nulla est. Sufficit in utroque casu, quod erat alveus nunc esse agrum, ubi alveus esse desit. Dominium vero a te retinetur, quatenus ad speciem agri revertitur alveus, non quatenus ager præcise talis restituitur, qualis fuerat antea. Ceterum ex præfenti propositione & ejus imprimis demonstratione etiam intelligitur, quid per alluvionem unicuique restitutus, si alveus ex plurium agris fuerit factus: cujuslibet nimirum est id, quod per alluvionem adjicitur eo in loco, ubi erat ager ipsius.

§. 381.

Si flumen alveum fecit ex agro tuo, tu vero alveum qua fundum, qui ad pristinam speciem reverti potest, derelinquis; alveus pleno jure ejus fit, cujus est flumen. Quanto alveus novus pleno jure ejus, cujus flumen est.
 Quod si enim alveum, quem fecit flumen ex agro tuo, qua fundum, qui ad pristinam speciem reverti potest, derelinquis; in eo etiam qua fundo, qui ad pristinam speciem reverti potest, dominium tuum prorsus interit (§. 250.). Quoniam igitur cessat ratio, cur alveus spectetur tanquam fundus, qui ad pristinam speciem reverti potest; alveus nunc nude spectatur tanquam alveus, consequenter pleno jure ejus fit, cujus fluvius est (§. 377.).

Non est, quod excipias, alveum semper considerari posse tanquam fundum, qui ad speciem pristinam reverti potest, consequenter cum etiam jura occupando dominio subijci possint (§. 217.), ubi a domino derelinquitur dominium, quod in alveo qua fundo ad pristinam speciem revertente habet, id ab alio occupari posse, nec opus esse ut consolidetur cum dominio alvei qua alvei. Etenimvero dominium oc-

cupando quaerendum in alveo qua fundo ad pristinam speciem reversuro non differret a jure occupandi alveum derelictum, aut quod per alluvionem adjicitur. Quoniam igitur licet ius locus est, si alveus fuerit tuus (§. 174.); quam primum jus alterius in eo qua fundo ad speciem agri reversuro derelictione extinguitur (§. 251.), nil amplius obstat, quo minus alveus jure pleno tuus sit.

§. 382.

Quemadmodum aqua continuo fluens intra alveum *flumen* vocatur; ita quæ non fluit, si perpetua fuerit, *Lacus*; si non fuerit perpetua, *Stagnum* dicitur. Flumen, lacus & stagnum quo modo differant.
Aqua autem dicitur *perpetua*, quatenus non certo tantummodo anni tempore, sed potius quolibet fundum, quem occupat, tegit.

Perpetuitati igitur non obstat, quod etiam lacus subinde exarefcatur non minus, quam stagna.

§. 383.

Quando lacus & stagna crescunt vel decrefcunt, nil hinc decedit, vel accedit vicinis fundis; sed quod suum erat, quilibet retinet. An jus alluvionis obstat in linea in lacubus & stagnis.
 Lacus enim & stagna suos habent limites, quibus a fundis vicinis dirimuntur. Quamvis adeo nunc crescant, cubus & nullam tamen ratio est, cur dominium ejus, cujus lacus vel stagnum est, vel *stagnus* etiam

etiam vicinorum propter hanc inconstantiam ultra suos limites protendi, vel intra arctiores coarctari debeat. Quia potius unusquisque dominium retinet in fundo suo, quousque limites ipsius pertingunt. Quamobrem patet, quod lacus & stagna crescunt, nihil hinc decedere, vel accedere vicinis fundis; sed quod suum erat, quemlibet retinere.

Ita ob eandem rationem sentiunt *Callistratus* l. 12 ff. de acq. rer. dom. & *Alfenus* l. 24. de acq. plu. Ille enim discrete ait: in lacubus & stagnis jus alluvionis non agnoscitur, licet interdum crescant, interdum decrescant, quia suos retinent terminos. Et hic negat, ideo quia crescunt & decrescunt, in iis accessionis vel decessionis rationem habendam esse. Si nostra in jure alluvionis principia sumantur, nihiles quoad

præsentem propositionem difficultatem fecerunt: per ea enim tamdiu unusquisque in re sua jus, quod habet, retinet, quamdiu nulla necessitas urget, ut id amittat. Ast qui principia Juris Romani probant, quibus jus alluvionis superstructum; illis dubium videri poterat, cur scripto jure jus alluvionis non etiam obtinere debeat in lacubus & stagnis. Sed tamen non est, ut de hoc dicimus discretus.

§. 384.

Inundatio quid sit. **Inundatio dicitur, quando flumen extra ripas defluens fundos vicinos operit.**

Deest vocabulum commodum, quo hoc naturæ factum inquam per genus definiiri possit. Non vero opus est, ut rigori Logicæ in definiendo inhæreamus, ubi vocabula desunt, qui-

bus genera indigitari possunt. Sufficit terminos sua explicari, ut satis intelligatur, quid eos denoteat.

§. 385.

Jus inundationis. **Si ager tuus totus fuerit inundatus; dominium in eo retines, nec, si inundatio per longum tempus, veluti per plures annos duret, fundus tuus esse desinit, quamdiu eum non derelinquis.** Communiter inundatio non diu durat, sed quo impetu venit aqua, iterum recedit. Quamobrem cum nemo velle præsumatur, agrum inundatum non esse suum, quem mox in pristinum statum restitutum iri novit, quod vero tuum est te invito tuum esse non desinit (§. 338.); quin dominium in agro inundato retineas extra omnem dubitationis aleam positum. **Quod erat unum.**

Quodsi inundatio per longum tempus, veluti per plures annos, duret, eandem adhuc ratio subsistit, quod tuum esse non desinat te nolente, quod tuum est (§. 338.). Dominium igitur in fundo retines, quamdiu volueris. Quoniam tamen jus derelinquendi tibi competit (§. 256.), quamprimum vero fundum derelinquis, ejus dominus esse desinit (§. 250.); si inundatio per plures annos duret, non ante fundus tuus esse desinit, quam eum derelinquis. **Quod erat alterum.**

Inundationem nihil mutare in dominio ea de causa pronunciat Imperator §. 24. Inst. de acq. rer. dom. quod ipsemet fundi non commutet. Hinc inferunt Doctores, si inundatio diu duret, tunc idem quod de alio dicendum, quia species fundi mutatur. Recte hoc *Gravius* lib. 2. cap. 2. §. 10. negat qui ne quidem juxta principia Juris Romanorum hoc concedi posse contendit. Nam ut maxime ipsa viri summi verba recte) summa pars agrî in arenam dissolvatur, manet tamen solida pars fun-

di inferior & ut de qualitate quid mutet, substantiam non mutat. Principis vero, quibus nos uti sumus, in adstruendo jure alluvionis, id profus repugnat, quemadmodam ipsi propositionis præsentis loquitur demonstratio. Ceterum quamdiu durat inundatio, fundus aqua tectus omnem usum amittit, quem antea habebat. Quamobrem ubi perpetuo duratura videtur, fieri omnino potest, ut dominus eum non amplius suum esse velit, consequenter eum derelinquat (§. 249.), non impossibile est.

§. 386.

Si res aliena, quæ rei tuæ accedit, absque rerum detrimento ab ea separari possit, ea manet domini sui. Etenim si res aliena, quæ rei tuæ accedit, ab ea absque rerum detrimento separari possit, in eo statu est, ut dominus eam recuperare queat. Quoniam itaque quod suum est ipso nolente alterius fieri nequit (§. 338.); si res aliena, quæ rei tuæ accedit, ab ea absque rerum detrimento separari possit, manet domini sui.

Nos vocabulum accessionis sumimus in significato strictiori superius, quam in Jure civili communiter accipitur (§. 348.); ita ut accessio artificialis nobis sit, quæ nomine speciali *Adjunctio* appellatur. Non tamen significatus strictior

abhorret ab usu Juris Romanorum, neque enim solum significatus strictior occurrit in Rubrica §. 16. Init. de acquir. rer. dom. verum etiam in Digestis l. 19. de sur. & arg. leg. quemadmodum supra jam annotavimus (not. §. 348.).

§. 387.

Quoniam gemma ab annulo, cui inclusa; purpura vestimento, cui affuta, *Casus per abque detrimento separari potest; gemma tua alieno annulo inclusa & purpura siculares. sua alieno vestimento affuta tua manet.*

Hinc facile patet, possessorem annuli ad hoc teneri, ut gemmam eam tibi restituat; & possessorem vestimenti obligari ad purpuram

separatam tibi reddendam. Casus placet partem culares cumlati superfluum foret;

§. 388.

Si res tua, quæ rei alienæ accedit, absque rerum detrimento separari non possit, *Jus accessio- nis arti- ficialis, si res separari non possit.* *eris res principalis cum accessoria communis pro rata, nisi rem, quæ alteri accessio fieri velis.* Quoniam res tua, quæ rei alienæ accedit, absque rerum detrimento separari nequit *per hypoth.* fieri non potest, ut unusquisque retineat, quod suum est. Quoniam tamen quod tuum est, te invito, alterius fieri nequit (§. 338.); nec dici potest, quod ideo fiat ejus, cujus rei accessit, quia ab eadem separari nequit. Quamobrem cum uterque dominium retineat in eo, quod suum est, res principalis cum accessoria pro rata communis esse debet, nisi tu rem tuam, quæ alteri accessit, alterius esse velis.

Dantur omnino rationes, quibus quis permoveri potest, ut res sua, postquam alteri ita accessit, ut absque detrimento ab eadem separari non possit; sciam esse nolit, consequenter cur malit pretium ejus tibi restitui, quam rem communem habere, præsertim cum de re communis postea transigendum sit, ut negotium habeat exitum. *Gratius* itaque non male justificat, lege civili determinari posse, cujus esse debeat, ut negotium facilius habeat exitum: id quod suo loco ostendimus. Quamobrem quod nonnulli etiam in Jure naturali distinguunt, quænam rerum, quarum una alteri accessit, sit præstantior altera, & dominium ei adjudicent, cujus

res ob raritatem, affectionem, operas, curam & culturam magis pretium admittat, id naturale non est, cum ea notione dominii innoce sequatur, sed civile, quæpe non alio sine inventum, quam ut negotium faciliorem habere possit exitum. Quod Juri nata ali conveiat de communi dividendo, quando communitio subsistere nequit, aut rem communem habere non licet; suo loco inquiramus. Ceterum ea res, quæ d. mo citata modo sunt, liquet jus accessionis aut si jalis, si res quæ accessit absque detrimento separari nequit, non differre a jure specificationis (§. 340.).

§. 389.

Quoniam purpura aliena vestimento tuo intexta ab eo separari nequit absque detrimento: si quis alienam purpuram vestimento suo intexerit, *Intextura cum domino purpure pro rata commune habebit (§. 388.).*

Wolffii Jus Naturæ Tom. II.

T

Hoc

Hoc casu utitur Imperator §. 16. Instit. de acq. rer. dom. ad illustrandum jus accessionis. Quando autem purpuram vestimento cedere statuit tanquam accessorium rei principali: id omnino civile est. Jure enim Romanorum: *Accessorium sequitur suam principale*, cum hoc

jure non attendendum sit; quodnam sit pretiosius, sed quid alteri accedat l. 19. ff. de aur. & arg. leg. Qua de causa etiam imperator intertexura purpuræ jus accessionis declarat, quemadmodum verba textus satis innunt.

§. 390.

Quale sit jus, si quis ut tabula tua, qua quis navem suam refecit, ab ea separari velit, ut integram recipias, qualis antea fuerat, nec sine detrimento navis; si te tua rem quis tabula aliena navem suam refecit, erit navis pro vasa communis (§. 388.).

Monuimus jam superius cum *Greis* (Inst. §. 140.), nihil absurdum in eo esse, ut, qui pro parte dominus sit, vel pro millesimo aut quocunque alia parte adhuc minor dominus sit. Sane qui in casu separationis difficilis sui dominus rerum inutilis se parum proficue statuunt rem prin-

cipalem cum suo accessorio alterutri adjudicandam esse, communionem tacite supponunt. Ubi ergo porro inquirunt, causam esse adjudicandam sit, non aliud agunt, quam ut desistant, quid fieri conveniat, & in communium divisione teat, quæ dividenda erat, divisionem non admittat.

§. 391.

Si quis mala fide rem alienam suæ adjungit; domino hujus injuriam facit. Ostenditur eodem modo, quo idem supra de specificatione demonstravimus (§. 342.).

Mala fides

quatenus

specianda

In accessione aut, si malis, adjunctione non spectandam esse malam fidem, contendunt Doctores Juris, rationes vero, quas afferunt, nullius sunt momenti. Vid. *Mazzini* ad §. 17. Instit. de ter. div. n. 7. Enimvero cum ipsi domino rei principalis tribuant dominium accessorii, quando dicunt in adjunctione non rationem habendam esse malæ fidei, hoc tantummodo vo-

lunt, malam fidem minime obstat, quo minus accessorium cedat rei principali, quemadmodum nec nos admittimus, malam fidem in jure accessionis seu adjunctionis quicquam immutare (§. 388.). Propterea tamen iidem minime negant, mala fide rem alienam suæ adjungentem domino eius injuriam facere, consequenter de injuria facta teneri.

§. 392.

Confusio dicitur, quando duorum vel plurium dominorum materiarum liquidæ Confusio aut liquefactæ invicem miscentur, ut prodeat massa quædam ex utraque mixta.

quid nica.

int.

Ex. gr. Ponamus vinum generosum cum vino ignobiliori misceri, ut prodeat vinum quoddam mixtum. Vini hæc confundi dicuntur. Quoniam vero in jure hæc confusio tantummodo consideratur, quatenus materiarum, quæ confunduntur, diversorum dominorum existunt; ideo in definitione additur materiarum confundendis duorum dominorum esse debere: id quod ex definitione exulare debet, siquidem in Physica tantummodo adhibentur. Addunt quoque nonnulli, mixtionem non prodire debere novam speciem, propterea quod ius specificationis divertit est a jure confusio in jure Romano. Enimvero cum in jure naturali idem sit jus specificationis & confusio, quemadmodum mox patebit; parum refert, utrum duæ materiarum invicem mixtæ novam faciant speciem, nec ne.

Quando aurum & argentum invicem permiscantur, ut in unam confusam massam, perinde confundantur, ac si argentum tuum cum argento alterius confundatur. Mixtum ex auro & argento nova est species, quam electrum dicunt. Quomobrem hæc mixtio ad specificationem referri debet, non ad confusioem. Nobis vero perinde est, sive ad specificationem, sive ad confusioem referas. Mixtum quando novam constituit speciem, nemo non videt ex duabus materiis novam fieri speciem eorum confusione, consequenter si opus sit confusioem a specificatione distingui, per ipsam definitionem specificationis hoc manifestum esse, ut adeo necesse non sit in definitione confusioem addi, mixtum non esse debere novam speciem.

§. 393.

Commixtio dicitur, quando arida, & solida corpora duorum vel plurium dominorum ita permiscetur, ut, quæ unius sunt, distincta quidem maneant, ab aliis, quæ sunt alterius, omnia tamen simul totum quoddam constituent, quod *Commixtio* *quid sit.* *totum per aggregationem* appellatur Scholastici.

Ita frumentum tuum commiscetur frumento alterius, cum singula quidem grana frumenti tui distincta manent a singulis granis frumenti alterius, utraqueque vera illa cum his in unum coalescant, omnis tamen grana simul sumpta acervum unum frumenti constituent. Idem dicendum est de ovibus unum gregem constitua-

tibus. Sæpe in Jure Romano confusionem pro commixtione & vice versa poni post alios adnotavit *MANNIUS* sd §. 29. Inst. de rer. div. ut idæo contra mentem Scriptorum Romanorum confusionem a commixtione distingui arbitretur *HUBERUS* ad ut. de rer. div. n. 45.

§. 394.

Si res duorum vel plurium dominorum confunduntur, vel quæ sine detrimento separari nequeunt commiscetur; confusa vel commixta communes sunt pro rata & *Jus confu-* *sionis &* *commixtio-* *nis.* *quanta pars unicuique debeatur, ex quantitate & qualitate ejus, quod ante habuerat, estimandum. Quodsi vero quæ commiscetur a se invicem absque detrimento separari possunt, unusquisque retinet, quod suum est. Quodsi enim res confunduntur, ita invicem miscetur, ut a se invicem aut profusus non, aut saltem non sine detrimento separari possint (§. 392.). Quamobrem si res duorum vel plurium dominorum confunduntur, fieri non potest, ut unusquisque recipiat quod suum est. Quoniam tamen quod tuum est absque voluntate tua fieri non potest alterius (§. 338.); quilibet in eo, quod suum erat, dominium retinet, consequenter quod per confusionem prodit mixtum commune pro rata erit. Quod erat primum.*

Quodsi quæ commiscetur absque detrimento a se invicem separari nequeunt, patet ut ante, res commixtas pro rata communes esse debere. Quod erat secundum.

Quoniam vero quæ confunduntur, vel commiscetur, si vel maxime fuerint ejusdem speciei, vel generis, ut eandem admittant mensuram, non tamen sunt ejusdem bonitatis. Ita in commixtione frumentum unum frumento alterius melius est & in confusione vinum unum generosius vino alterius. Rata igitur determinanda est ex quantitate & qualitate ejus, quod unusquisque ante habuerat, quam res confunderentur, vel commiscerentur. Quod erat tertium.

Quodsi quæ commiscetur a se invicem absque detrimento separari possunt, unusquisque facta separatione quod suum est recipere potest. Quamobrem cum unusquisque dominium in eo, quod suum est, retineat (§. 338.); nec quicquam obstat, quo minus idem recipiat per demonstrata; unusquisque suum recipere debet. Quod erat quartum.

Communione in confusione quoque agnoscitur Jus Romanum rationem naturalem secutum. Cuiusque communioni locus sit, sive res dominorum voluntate, sive unius tantum voluntate, & facte confunduntur & commiscantur, non opus est ut hi casus a se invicem distinguantur, quemadmodum fecit Imperator §. 27. Instit. de rerum div. In commixtione communionem non adhibuit Jus Romanum, si casu mixtio facta vel sine tua voluntate, quia singula corpora in suis substantiis durant, non vero in unam massam coeunt, quemadmodum in confusione, nec speciem mutant, quemadmodum in specificatio-

ne. Enimvero cum in confusione communio obtineat, quia quæ invicem permixta fuerint a nobis separari nequeunt, vel saltem sine detrimento separari non possunt. ut unusquisque recipiat quod suum est; quando eadem ratio obtinet in commixtione, idem quoque jus obtinet re debet. Hinc cum in specificatioe species hæc beatur pro re, quæ a materia separari nequit, ut conservetur, Jus specificatioe differre nequit a jure confusionis, prouti supra a nobis demonstratum (§. 340.). Quemadmodum vero aliquoties jam monuimus, ita non sine ratione denuo inculcamus nos in presenti jura non co-

viderent nisi quatenus in statu naturali obtinent, hoc est, suas habent rationes naturales, veluti in presenti negotio ex ipsa rerum natura & notione domini consequuntur. Sed cum in statu civili ratio in primis habenda sit exitus ne-

gotiorum; altioris omnino indaginis est, quantum valeat Jus Romanum; quod cum dijudicandum sit ex principis theoriae naturalis legem civilem, hic loci doceri nec potest, nec debet.

§ 395.

Ferrum-natio & Adplumbatura quid sit.

Ferruminatio est adjunctio, qua metalla ejusdem generis, formata, vel non formata, nulla alia materia interveniente consolidantur. At *Adplumbatura* dicitur adjunctio, qua duae ejusdem vel diversae generis res mediante alia quadam ab ipsis diversa materia coagmentantur.

Si ferrum ferro jungitur contusione, junctura haec dicitur *ferruminatio*; si vero vasi figulino jungatur operculum argenteum, sive alicuius glaciae, junctura *adplumbatura* vocatur. Quatu-

vis enim *metymologia* vocum eorum significatum multum restringere videtur, usus tamen loquendi eundem extendit, prout ex definitionibus liquet.

§. 396.

Jus ferruminatum & Adplumbatura.

Si quae per ferrunionem aut adplumbaturam junguntur a se invicem sine detrimento separari possunt, uniuscujusque manet quod suum est, in casu opposito res principalis cum accessorio erit communis pro rata. Ostenditur eodem modo, quo idem supra de accessione vel adjunctione in genere demonstravimus (§. 386. 388.)

In quo Jus Romanum a propositione praesentis abt. l. 27. ff. de acq. rer. dom. & l. 23. de

R. V. id civile est: quemadmodum in antecedentibus satis superque inculcavimus.

§. 397.

Solum quid sit.

Postquam homines certas terrae portiones dominio suo subjecerunt, ut in aedificia extruerent eandemque colerent ac variis usibus suis aptarent, pro diversitate usus diversa quoque portionibus istis imposuerunt nomina, qualia apud Istos Romanos occurrunt *Fundus, Ager, Area, Solum*. *Solum* vocabulum Istis proprium appellat *Seneca* lib. II. Natur. Quae sit. Dicitur autem ita, quatenus homines & res alias sustinet. Et in hoc significato vocabulo isto etiam nos utemur. Lingua vernacula in genere eodem sensu partem Telluris, quae Terra vocatur in oppositione ad aquas, dicimus *den Erdboden*/ quatenus vero tantummodo spectantur ejus certae quaedam portiones, *den Boden*/ ita *solum meum* dicimus *meinen Boden*.

Esti vocabulorum significatus arbitrarius sit; adeoque idem a Philoopho tribui possit, qualis commodus visus fuerit: non tamen consultum duximus a significato eo recedere, qui in Jure Romano obtinet, quantum patitur visus significatus, qui subinde in isto Jure occurrit. In Jure nimirum Naturae fixas quidem & sufficienter determinatas requiritur significatus. Ce-

rerum eum, quem diximus in Jure Romano obtinere, probari potest ex l. 31. ff. de contr. emt. §. 29. & seqq. Instit. de rer. div. & II. al. Hic vero vocabuli significatus postea in causa fuit, ut per translationem nunc navium, aet avium, caelum stellarum solum dicatur, veluti dum *Ovidius* canit: *Astra tenent caeleste solum*.

§. 398.

Aedes & villa quid sint.

Aedificia in urbe Isti Romani *Aedes*; rure autem *Villas* appellant. Diserte enim *Florentinus* l. 211. de V. S. In usu, inquit, urbana aedificia *Aedes*, rustica villae dicuntur.

Villarum nomine *Vitruvius* etiam omne ædificium rusticum designat l. 6. c. 9. & *Columella* lib. 1. c. 6. villam dividit in tres partes, urba-

nam, rusticam & fructuosam: sed ea minutim persequi non est hujus loci.

§. 399.

Florentinus l. 211. de V. S. Locus, inquit, sine ædificio in urbe *Area*, rure autem *Ager* appellatur & ager cum ædificio *Fundus* dicitur. Hæc tamen differentia nec in Jure Romano perpetuo attenditur, quin potius vocabula ager & fundus promiscue usurpantur, immo fundus etiam dicitur subinde de loco in urbe. *Connanus* lib. 4. c. 3. n. 7. *Fundus* generis nomen esse ait, & species sub se habere arbutum, vineam, hortum, pratium, arvom, villam. Appellatio generalis ad ipsam quoque urbem extensa nobis maxime placet, cum ea ad omnes Autores promiscue intelligendos faciat & omnem in intelligendo ambiguitatem tollat, ut adeo etiam inter species fundi referatur area. Hoc significato vernaculo idiomate fundum cum solo conjungentes dicimus Grund und Boden; Agrum autem, quatenus denotat rure omnem locum sine ædificio, Land & Aream den D. quod tamen vocabulum etiam rure usurpatur de loco, in quo ædificium extrui potest.

Area, Ager, fundus quid sit.

Non jam inquirimus, quid arbutum proprie species; neque enim hæc usum aliquem habent appellavit Romani & quænam hortorum sint in tractatione præsent.

§. 400.

Superficies dicitur, quicquid supra solum existit eidemque cohæret. Ita plantæ, vites arbores dicuntur superficies l. 13. ff. de serv. præd. rust. *Gaji* Inst. *Superficies quid sit.* lib. 2. tit. 1. §. 4. & domus superficies appellatur l. 1. 7. ff. de usufr.

§. 401.

Ædificatio est constructio ædificii cujuscunque tam urbani, quam rustici. Quatenus ædificium extruitur in solo, vocatur etiam *Inædificatio*.

Ædificatio quid sit.

§. 402.

Si quis in solo suo ex aliena materia, vel in solo alieno ex sua materia ædificaverit; ædificium domini materie ac soli commune erit pro rata ejus, quod ante suum ius fuerat, nisi ædificium mobile sit. Etenim cum ædificium ex solo & superficie tanquam partibus constet, cum solo innitatur, quod eidem inædificatur; si soli ac superficie fuerint diversi domini, cum nemini dominium suum auferri invito possit (§. 338.), quilibet dominium in eo, quod suum est, retinet. Quoniam tamen superficies sine solo existere nequit, & solum nullius usus est domino, quamdiu superficies non auferatur; si ædificium non fuerit mobile, at de loco in locum moveri possit (§. 148.), pro rata quoque uniuscujusque fuerat commune erit ædificium: at si mobile fuerit, cum quilibet retinere possit, quod suum est, dominus soli solum, dominus vero superficie superficies retinet.

Jus Romanorum superficiem considerat tanquam accessorium fundi, consequenter cum eodem jure accessorium sequatur suam principale, ædificium solo cedit, §. 29. 30. Inst. de rer. div. Recte autem *Gravius* lib. 2. c. 8. §. 22. hoc pro civile habet & communionem juris naturalis facit. Quodsi quis ex aliena materia in solo suo ædificet, superficies species est & ædificii con-

structio ad specificationem referenda (§. 339.). Enimvero cum jure naturali species quoque communis sit (§. 340.) & nullam hæc differentia in ipso jure mutationem facit, ut adeo opus non sit duos istos casus a se invicem distingui, quemadmodum in Jure Romano intuitu materie sit, quæ ædificantis vel propriæ, vel alienæ.

§. 403.

§. 403.

Plantatio *Plantatio* dicitur, qua planta solo immittitur, ut radices in eo agat & inde quid sit. nutrimentum capiat.

Sumitur hic vocabulum plantæ, quemadmodum etiam Physicis solemne est, in significatu latiori pro omni vegetabili, quocunque tandem nomine veniat. Unde plantatio intelligitur de

arboribus, fructibus, herbis, oleribus; quæ juniores ex solo uno in aliam translatæ ibidem radices agere & crescere solent.

§. 404.

Satio quid sit. *Satio* dicitur, quando semen terræ committitur, ut plantæ inde progerminent. Unde significatu strictiori potissimum intelligitur de semine agris commisso.

§. 405.

Jus plantationis, si planta salva tolli potest.

Si alienam plantam in solo tuo posueris, vel plantam tuam in solo alieno, antequam radices egerit, in casu primo ejus manet, cujus ante fuerat, in posteriori autem manet tua. Idem juris erit in utroque casu, si planta, etiam postquam radices egerit, citra metuendum interitum tolli potest. Etenim si planta & solum fuerit diversorum dominorum, cum nec cuiquam invito dominium auferri possit, ut quod suum erat ipso nolente fiat alterius (§. 338.), nec re, quæ est alterius, ipso invito pro suo arbitrio quis uti possit (§. 120. 136.); quamdiu planta salva tolli potest, adeoque quamdiu radices non egerit, ratio nulla est, cur vel dominus plantæ dominium amittat, vel dominus soli usu ejusdem excidat, quem facere poterat & voluerat. Quamobrem planta a domino tollenda & liber soli usus soli domino relinquendus. Quodsi ergo alienam plantam in solo tuo posueris, vel plantam tuam in solo alieno, antequam radices egerit, aut si etiam, postquam radices egerit, citra metuendum interitum tolli potest, in casu primo ejus manet, cujus ante fuerat; in posteriori tua.

Dantur plantæ, quæ etiam post plantationem jam radices egerunt, hoc tamen non obstante, ex terra erui & alio in solo plantari possunt, si tantummodo caveatur, ne juniores radicem ramuli lædantur, sive una cum terra, cum qua radices coaluerunt, eximantur: quod

rerum hortensium generis non ignotum. Dantur ex adverso plantæ alie, quorum repetita transplantatio nocet. Quid igitur conveniat, experientia magistra definiendum, ne lex naturæ male applicetur.

§. 406.

Jus plantationis, si planta salva tolli nequit.

Si plantam alienam in solo tuo posueris, vel plantam tuam in solo alieno, & postquam ea radices egerit, citra metuendum interitum tolli nequeat; erit planta communis pro rata ejus, quantum valet planta, dum in solo ponitur, & nutrimentum, quod ex solo attrahit, ac impense, si quas cultura exigit. Ostenditur eodem prorsus modo, quo paulo ante communionem evicimus de ædificio in solo alieno extracto, vel in solo suo ex materia aliena (§. 402.).

Jus communionis tanquam naturale agnoscit *Gravius* lib. 2. c. 8. §. 22. At in diversum abire Jus Romanum, quod plantam tanquam accessorium solo tanquam rei principali cedere vult. Difficilis equidem videtur nutrimenti, quod

ex solo attrahit planta; æstimatio; non tamen impossibilis æstimari potest, cum constet quanti æstimetur usus soli certum plantarum istiusmodi numerum capientis alteri concedendus. Neque vero jam queritur, num determinatio sit difficilis.

cilis: sed num veritati consentanea: ubi vero discernendum, quid cuiusvis sit, nemo non videt eam esse plantam, quæ in terra ponitur, alterius vero, cuius solum est, in quo ponitur, nutrimentum plantæ, cui incrementum acceptum referatur, quatenus eo in loco alia planta

crescere poterat eodem nutrimento. Physicis vero notum est, ut nutrimentum hoc faciat ad plantæ vegetationem non solo, sed ipsi plantæ, quæ in eo ponitur, deberi, ut adeo incrementum dici nequeat solius domini soli esse.

§. 407.

Si vicini arbor in fundum tuum radices egerit & ex his stolones nascuntur; stolones tui sunt. Nascuntur enim in fundo tuo solius naturæ opera & arbore vicini illæsa ex terra erui & in alio quocunque loco poni possunt, ut in arborescunt. Quoniam itaque sunt fructus soli tui (§. 918. part. 1. Theol. nat.), jus vero fruendi tibi tanquam domino soli competit (§. 136.), quia tui sint stolones dubitari nequit.

Cujusnam sit stolones, ex radicibus arboris aliene in fundo tuo nati.

Non est quod excipias; stolones provenire ex radicibus alterius, adeoque non esse fructus soli tui. Etenim & radices tuæ sunt, quæ in fundo tuo cresunt: sit ita quod te succidi nequeant, quamdiu fuscio arbori nocet, cum nemo alteri damnum dare debeat. Esti autem stolones nocent arbori, si numero præsertim copiosiores ad magnitudinem majorem excrescant, non tamen propterea in numerum rerum inutilium referuntur, quia ex his arbores &

frutices educari possunt multo breviori tempore, quam ex seminibus. Sane rosa, ribes, crispa, uva frutices in horis communac non aliter, quam per stolones propagantur. In arborum genere pruni imprimis stolones frequentissimus, ex quibus per inoculationem mali Armeniacæ educari solent. Similiter eodem fine malicydoniz stolonibus inferuntur gemmæ meliorum hortensium & pyrorum.

§. 408.

Si herbæ vel ex radicibus intra terram longe lateque sparsis, vel cauliculis humi tum emissent novellas herbas emittunt; quæ ex herbæ aliene emisse fundo tuo ingeruntur, tuæ sunt. Quoniam eodem modo generantur quo stolones nascuntur in casu primo, in altero autem non ab simili, seu in præsentis negotio omnino æquipollente, stolones autem ex radicibus aliene arboris in fundo tuo nati tui sunt (§. 407.); tuæ quoque esse debent herbæ, quæ ex herbæ aliene radicibus intra terram excurrentibus, vel cauliculis humi repentibus emissæ fundo tuo ingeruntur.

Jus herbæ tum emissent.

Exemplum casus prioris mentha, posterioris fragaria præbet. Neque enim existimandum est, herbas esse adeo viles, ut de jure in iis nullæ metuentæ sint lites, ubi enim de jure questio est, quanto pretio nulli habeatur ratio

in jure naturali: fecus se res habet in jure civili, quod communis utilitatis gratia transactionem subinde facit necessariam eamque libertati naturali subducit: de quo disertius dicemus suo loco.

§. 409.

Cujus est solum, ejusdem quoque est spatium eidem perpendiculariter imminens, spatium in quo usque a superficie aliqua occupari potest. Quoniam enim superficies supra solum existit (§. 400.) & ab eodem sustinetur (§. 397.), adeoque sine hoc existere nequit; solum propter superficiem dominio subjicitur (§. 211.). Enim vero superficies omnis certum intra aerem solo imminens spatium occupat. Quamobrem qui dominio suo solum subjicit, eidem quoque subjicit omne spatium intra aerem, juxta lineam perpendiculariter imminens, propterea quod quæ solo sustinentur, juxta lineam perpendiculariter eidem inniuntur. Cujus ergo solum est, ejusdem quoque spatium est eidem perpendiculariter imminens, quousque a superficie aliqua occupari potest.

Equi-

Equidem aer dominio subici nequit (§. 108.), sed communis manere debet, etiamsi fundi dominio subiciantur (§. 109.); non tamen hinc sequitur, quod spatium intra aerem, quod fundo imminet, in dominio esse nequeat: sine si spatium intra aerem, quod solo tuo imminet, non esset tuum; nec ædificium in solo tuo extruere liceret. Hoc enim extracto, usu illius spatii exclusis ceteros omnes: id quod nonnulli

domini est (§. 110.). Quod vero nullis limitibus terminetur hoc spatium versus superiora; sed eo usque tuum sit, quousque superficies tua exurgit, vel exinde patet, quod sine solo superficiem sustentante spatium intra aerem nullius usus sit. Vulgo non attenditur dominium spatiorum intra aerem; patebit tamen suo loco multas quaestiones absque hoc dominio definiti non posse.

§. 410.

*Quenam
vi domini
hujus confi-
quantur.*

Quoniam Dominus competit jus utendi (§. 136.), adeoque etiam jus disponendi de quolibet rei suæ usu (§. 135.); domini soli est pro arbitrio suo disponere, quemnam spatium intra atmosphæram fundo suo perpendiculariter imminens usum facere velit (§. 409.); cumque hoc jure excludat ceteros omnes (§. 120.), eisdemque competat jus non patendi, ut quis alius se invito ullum faciat spatii sui usum (§. 121.); nec ferre is debet, ut quis usum illius spatii se invito faciat, vel quem ipse facere poterat, eum sibi arroget.

Non aliter de spatio intra atmosphæram; quod fundo tuo imminet, ratiocinandum, quam de ipso fundo. Quemadmodum resque usus, quem habet lumen solis directum, ros, pluvia, aer, quatenus fundum tuum contingit, ad te pertinet, non ad alium; ita similiter usus luminis solaris directi, seu radiorum solarium, ventis, pluvia, aëris, venti; qui in isto atmosfæ-

phaera spatio esse potest, quod solo tuo imminet; ad te pertinet, non ad alium. Quemadmodum invito domino non licet ingredi fundum ipsius; ita nec in spatio atmosphære fundo ejusdem imminente linteamina madida eodem invito siccare datur; sed sicuti ingressum, ita etiam linteaminum in isto spatio siccationem prohibere valet.

§. 411.

*Spacium
atmosphærici,
cum quid
dicatur.*

Spacium istud intra atmosphæram, quod perpendiculariter fundo cuidam imminet, *Spacium atmosphæricum* appellare lubet, sermone patrio den *Luft-Raum*. Quoniam itaque spatium solo perpendiculariter imminens ejus est, cuius est solum, quoque ipsam superficiem aliqua occupare potest (§. 409.); *Spacium atmosphæricum tuum est, quod fundo tuo perpendiculariter imminet.*

§. 412.

*Jus sublu-
candi ar-
boris alie-
nam quan-
do compr-
dat.*

Si arbor vicini ramos suos per spatium atmosphæricum tuum diffundit & rami obstrant, quo minus ejus usum, quem vis, facere possis; tibi competit jus subluccandi arborem. Etenim tibi tanquam domino soli competit jus de spatii atmosphærici tui usu disponere, quemnam facere velis, nec ferendum tibi est, ut alius usum quandam ejus te invito sibi arroget (§. 410.). Quamobrem nec tibi ferendum, ut rami arboris alienæ impediunt usum spatii atmosphærici tui, quem facere vis. Quodsi ergo rami, quos arbor vicini per spatium atmosphæricum tuum diffundit, usum istum impediunt, cum impedimentum aliter non tollatur, nisi decidantur; tibi jus subluccandi arborem competat necesse est.

Jus subluccandi arborem vicini agnoscat *Jus vvechuldicum* art. 125. Nullum ex eo dænum sentit arbor, si vel maxime rami solo tuo in-

minentes succidantur, quale metuendum est, si planta, quæ radices agit in fundo tuo, nec transplantationem denuo admittit, eruat.

§. 413.

Cujusnam Rami arboris vicini fundo tuo imminentes tui sunt. Si enim rami fundo tuo *sua rami* imminet, in spatio atmosphærico tuo existunt. Et quoniam ordinarie arbor quoque

quoque radices per fundum tuum spargit, ubi ramos per spatium atmosphæricum tuum diffundit, & ex Physicis constat, ex radicibus per truncum succum nutriticum advehi iis potissimum ramis, qui cum iisdem versus eandem partem siti sunt; idem ex solo quoque tuo nutrimentum capiunt. Ostendimus autem in Physicis, in plantis nutriendis & vegetandis non minus usui esse rorem & pluviam in spatio tuo atmosphærico super ramos cadentem, immo ad eorum vegetationem concurrere quoque aerem & ventum per atmosphæricum tuum spatium spirantem una cum calore a radiis solaribus ibidem excitato, quorum omnium usus ad te pertinet (not. §. 410.). Rami igitur ac inde quotannis prognati furculi assimilantur herbis, quas emissariæ alienæ fundo tuo ingerunt. Quamobrem cum hæ herbæ tuæ sint (§. 408.); rami etiam arboris vicini fundo tuo imminentes tui esse debent.

Dixi arbores, quæ ramos per spatium atmosphæricum tuum explicant, ordinari quoque radices per fundum tuum spargere: id quod experientia confirmantem, quæ docetur, arbores perinde ac ramos quasque verum radices emitte, nisi impediatur. Sed hoc rarissime accidit, ut radices rectè propagandæ retrocedere

cogantur, non amplius in orbem, sed retrorsum porrectæ. Exemplum commemorat *Mansoni* ad Inst. §. 32. de rer. div. num. 15. Succus nutritivus in radicibus potissimum ac foliis præparatur, ut adeo trunci, per quem ex radicibus in ramos ascendit, non magnopere habenda sit ratio.

§. 414.

Quoniam vicino tanquam domino competit proprietas (§. 136.), adeoque jus pro arbitrio suo disponendi de ipsa ejus substantia (§. 135.); licet rami tui sint, qui fundo tuo imminant (§. 413.), hæc tamen non obstante vicinus arborem suam cadere potest, quando libuerit.

An dominium tuum ramorum obstat quo minus arbor a domino cedatur.

Dominium ramorum fundo tuo imminenti dependens est a dominio arboris ac interim quando rami amplius vegetari nequeant trunco sublato, quo facto liber tui restituitur spatium

tui atmosphærici ac fundi usus ramorum in isto vegetatione ante impeditus: Ramorum tuorum interitus spectari debet inlar interitus arborum, qui casui cuidam tibi inevitabili debetur.

§. 415.

Quia rami arboris vicini fundo tuo imminentes tui sunt (§. 413.), domino vero competit jus fructus percipiendi (§. 136.); si rami arboris vicini fundo tuo imminant, fructus, quos edunt, tui sunt.

Fructus vero tui in fundo tuo imminenti

Consentit *Jus Vveichbildicam* art. 125. item *Land Recht* lib. 2. art. 52. In statuto ultrajectino Rubr. 27. art. 11. propendentes fructus communicantur, quod Batavia crebro in usu esse observat *Haberus* in Pralect. ad Inst. de rerum div. num. 41. Communionem suadere videntur, quæ supra de jure plantationis demonstravimus (§. 406), si scilicet tam in spatio tuo atmosphærico vegetati spectentur tanquam planta aliena in solo posita. Vegetationem tamen, quam suo loco in Physica explicaturi sumus, si intimus percipias, rectius arbores ramosos

per spatium atmosphæricum tuum explicantes comparantur cum plantis, quæ novellas plantas in fundum alienum emittunt unde sunt jus proprietatis (§. 413.). Ceterum proprietates etiam sequitur ex principii istorum Romanorum, si rami spectentur tanquam accessorium spatio atmosphærici, ut vi juris accessionis hæc cedant. Illud tamen principium cum naturale non sit, sed ad facilius transigendum negotii tanquam modo inventum; hic considerari non meretur, ubi de jure naturæ quæritio est.

cujusnam fructus

§. 416.

Arbor in confinio duorum fundorum posita pro rata communis est. Arbor enim in confinio duorum fundorum posita & truncum in communi confinio habet, & radices in utrumque fundum æqualiter agit, & ramos per spatia atmosphærica.

Wolffii Jus Naturæ Tom. II.

V

rica

Cujusnam sit arbor in confinio po-

rica utrique fundo imminetia propagat, adeoque non minus solo & spatio atmosphærico tuo vegetationem debet, quam solo & spatio atmosphærico vicini. Tantundem igitur rationis est, cur tua esse debeat quam eius vicini. Erit adeo communionis pro rata.

Communione hoc in casu etiam agnoscit Jus Romanum §. 21. I. de rer. div. quamvis communionem extendere etiam videtur ad eum casum, quo arboris truncus totus non nisi in uno fundo existit. In eo tamen juxta nostra principia truncus totus ejus est, in cujus solo existit (§. 414.). Romani ad radices potissimum animum attenderant, cum ab eis unice vegetationem pendere existimaverint, aliter philoso-

phisturi; si omnem vegetationis rationem interius perspexissent. In jure Saxonico (quod perperam a nonnullis pro Jure Germanico in genere venditur) quemadmodum ante vidimus (not. §. 412. & 417.), ramorum potius habetur ratio, quam radicum, non tam ex naturali ratione, quam sequi voluerunt Jcti Romani, quæ ex civili quod inde jus unicusque que facilius definiiri possit.

§. 417.

Jus sutionis. Si quis semina in agro tuo sparserit; frumenta communia erunt pro rata ejus, quod valent semina & cultura atque usus agri. Ostenditur eodem modo, quod supra communionem plantarum adstruximus in casu separationis aut impossibilis, aut cum metu interitus conjunctæ (§. 406.).

Qui jus Romanorum §. 32. I. de rer. div. secuti frumenta domino soli adjudicant cum onere præbandæ estimationis seminum & impensarum in culturam facturam, quod civile est cum naturali confundunt. Civile etiam est, non naturale, si dominus soli messem ei, qui agrum suum negligenter concessit, pro julta

pensione relinquere jubeatur. Quid enim juri naturali conveniat, ex principia de refarciendo damno diducendum, quemadmodum etiam ex superioribus jam satis patet, quid conveniat in casu malæ fidei, ne, quæ quodammodo eadem videntur, toties repeti necesse sit.

§. 418.

Jus scripturæ & picturæ. Si quis in chartis vel membranis tuis scripserit, v. gr. carmen, historiam, orationem, vel in tabula tua pinxerit; corpus in utroque casu pro rata erit commune. Cum enim tua sit charta, membrana vel tabula, scriptura vero ejus, qui scripsit, pictura illius, qui pinxit, nemini autem quod suum est invito auferri possit (§. 338.); nec tu propterea chartæ, vel membranæ, aut tabulæ dominus esse definis, quia alter te inscio ac invito in ea scripsit, vel pinxit, nec idem alter scripturæ vel picturæ dominus esse definit, quia scriptis in charta vel membranæ tua, aut in tua pinxit tabula. Quoniam tamen impossibile est, ut literæ a charta vel membranæ, pictura a tabula separaretur, ut unusquisque recipiat quod suum est; corpus in utroque casu pro rata commune esse debet.

Juri communionis minime obviare, si maleo plus pretii sit in eo, quod unius est, quam in illo, quod est alterius, supra jam annotavimus, eum de specificatione ageremus (not. §. 340.). Absurdum inde tantummodo sequitur, si scriptura Jctorum Romanorum more consideretur tantquam accessorium tabulæ. Cum enim quod accedit cedere debet rei principali, operis dominus esse debet, cujus sunt chartæ aut membranæ, vel cujus est tabula: quod est Impera-

tor admiserit in scriptura; absurdum tamen agnovit in pictura, cum ridiculum pronunciet, picturam Apellis vel Parrhasii in accessorium vilissimæ tabulæ cedere §. 33. 34. Inst. de rerum div. In communiione autem nihil absurdum alit dominium vel pro millefimo, immo vel milliesimo tantummodo parte. Quid vero æquius naturali conveniat in tanta differentia, ubi de rei individuarum divisione agitur, suo loco disquiramus.

§. 419.

Res amissa dicitur, quæ eo, qui illam habet, inadvertente in humum cadit Res amissa & eodem abrunte ibidem relinquitur. Rebus adeo amissis accensenda, quæ de quantum rbeda corrente non intelligentibus dominis, aut de curru auriga non intelligente sunt. cadunt.

Per se apparet; res non amitti nisi mobiles tamen terminus non usurpatur nisi de rebus mobilibus se non moventibus. Atque hic strictior significatus valet, cum de rebus se moventibus, quæ ex potestate nostra elabuntur, supra jam egerimus.

§. 420.

Res amissa manet ejus, cujus fuerat, seu cum re non amittitur dominium, quod quis in ea habet. Quoniam res amittitur, si non advertente domino aut eo, qui eandem habet, in humum cadit ac ibidem eodem abrunte relinquitur (§. 419.); ex eo, quod amittitur, minime sequitur, quod dominus eam nolit adhuc esse suam. Quamobrem cum dominium solo animo retineri possit (§. 258.); qui rem amittit, dominium in eadem retinet. Manet igitur res amissa, cujus fuerat (§. 124.).

An dominium cum res amissa.

Animum retenti dominii satis prodit; qui quinam eandem invenerit, seu præmium pollicem rem amittit, dum eam quaerit, vel inquitur, ceatur inventori, si eam attulerit.

§. 421.

Qui rem amissam invenit, ideo non efficitur dominus ejus. Res enim amissa manet ejus, cujus fuerat (§. 420.). Quamobrem cum quod tuum est sine voluntate tua non possit fieri alterius (§. 338.); nec res amissa inventoris fieri potest, quia eam invenit, consequenter qui rem amissam invenit, ideo non efficitur ejus dominus (§. 124.).

An inventio rei amissæ sit novus dominus acquirendi dominium.

§. 422.

Patet adeo, tuum non esse, quod invenisti (§. 421.); sed alienum, et si ignores cujusnam id sit (§. 146.); consequenter si rem, quam invenisti, vel quam invenisti alius, detines tanquam tuam, te rem alienam possidere (§. 150.).

An quod invenisti sit tuum.

Quando in Jure Romano inventio refertur in lictore maris, vel quod a domino fuerint derelictæ. Quando autem res amissæ pro derelictis haberi possint, ex sequentibus patet.

§. 423.

Si nosti, quinam rem inventam amiserit, hoc tamen non obstante eam detines tanquam tuam; rem amissam mala fide possides. Quod si enim rem amissam detines tanquam tuam, sive ipsa, sive alius eam invenerit, rem alienam possides (§. 422.). Quamobrem si nosti, quinam rem inventam amiserit, cum eadem manet ejus, cujus fuerat (§. 420.); si ipse dominus eam amiserit, nosti cujusnam res, quam detines, sit, si vero ipse dominus eam non amiserit, ex eo rescire potes, quinam sit dominus. Sed mala fide rem possides, qui novit, cujusnam

Quando res amissa mala fide possideatur.

ea sit (§. 153. 159.). Ergo si nosci, quinam rem amiserit, hoc tamen non obstante eam detinet tanquam tuam, rem amissam mala fide possides.

Potes rem inventam ab inventore accipere, quam inventam esse ab eo vel nosti, dum accipis, vel sciscit postea, postquam accepisti, nec opus adeo est, ut qui possidet rem amissam ipse

invenierit, Præfens itaque propositio intelligenda est de possessore rei amissæ, quomodoocunque tandem res ad ipsum pervenerit;

§. 424.

Quando res amissa fiat inventoris. Si dominus rem amissam derelinquit, ea fit inventoris, quamdiu jus res derelictas occupandi in nullius dominio. Etenim si dominus rem amissam derelinquit, ejus dominium acquirit, qui eandem occupat (§. 252.). Quamobrem cum eam occupando suam facere possit, qui eadem indiget, adeoque qui voluerit, quamdiu jus occupandi res derelictas in nullius fuerit dominio (§. 253.); inventor vero, qui eam apprehendit, dum invenit, & suam esse quia velit, ubi a domino derelinquitur, dubitari nequit, eandem occupasse censendus est ubi a domino derelinquitur (§. 174.); si dominus rem amissam derelinquit, ea fit inventoris, quamdiu jus res derelictas occupandi in nullius dominio fuerit.

Undentem constat, dominum rem amissam dereliquisse, suo ostendemus loco, quando nimirum de derelictione præsumta agemus. Non

omnia, quæ de rebus amissis tenenda sunt, hic loci demonstrari possunt, eo loco tradenda, ubi per antecedentia eadem demonstrare datur.

§. 425.

An re inventa uti liceat. Re amissa, quam invenisti, uti non licet, quamdiu a domino non fuerit derelicta. Quamdiu enim dominus rem amissam non derelinquit, quam invenisti, ea non fit tua, sed ipsius manet (§. 420. 424.). Quamobrem cum dominus te excludat omni jure, quod ipsi in re, quam invenisti, competit (§. 120.); jus autem utendi in dominio contineatur (§. 136.); omni quoque rei usu te excludit. Quamdiu itaque res amissa, quam invenisti, a domino non fuerit derelicta, eadem uti tibi non licet.

Ostenditur etiam hoc modo. Quod invenisti, alienum est, etiamsi ignores, cujusnam id sit (§. 422.), nec fieri potest tuum, quamdiu dominus idem non derelinquit (§. 424.). Enimvero de re aliena nemo pro arbitrio suo disponere potest (§. 147.). Ergo nec de usu rei inventæ disponere potes, quamdiu eam non derelinquit dominus, consequenter re amissa, quam invenisti, uti non licet, quamdiu a domino non fuerit derelicta.

Cam rei amissæ dominus ignoretur, nisi præfens videris eum, dum amittit, videtur ea convenire cum thesuro, cujus dominus ignoratur (§. 318.), consequenter inter alios referri debere videtur (§. 331.), quæ statim occupantia sunt, quamdiu jus occupandi nemini fuerit proprium (§. 317.). Videris adeo tamdiu dominus rei inventæ esse, quamdiu certo non conitat, quinam sit dominus, consequenter non repugnare videtur, ut re inventa tanquam tua utaris, quamdiu dominium non redit ad primitivum dominum. Enimvero non latet firmo as-

titur talo hæc argumentatio. Neque enim thesaurus intelligitur, nisi quando pro impossibili habetur, ut de domino constare possit (§. 319.). At rem amissam habere adhuc dominum, manifestum est, & eandem inquirendo detegi posse pro impossibili non habendum, quemadmodum suo loco disertus docetur. Dominio itaque vel interemissio locus esse nequit nisi ex derelictione præsumta, de qua suo loco. De jure naturali non ratiocinandum, nisi ex notionibus rerum, ut unus sit omnium concepitur.

§. 426.

Quoniam inventor re, quam invenit, ne quidem uti potest, quamdiu a domino derelicta non fuit (§. 425.); eidem non competit nisi rei inventæ custodia, si inventori donec de domino conflet, aut res ab eo derelicta fuerit.

Hinc facile patet, qui non habet animum rem inventam custodiendi, donec de domino constare possit, eam nec eandem tollere debere. De Bibliis narrat *Ælianus* lib. 4. Var. c. 1. quod nihil in via, in quod incidebant, tollere voluerint, quod non posuerant, hoc non inven-

tum, sed furtum esse arbitrati. Et idem lib. 3. c. 46. auctor est, *Stagiritarum* hanc fuisse legem: Quod non deposuisti, ne tollas. Enimvero hoc non convenire legi naturæ, quamvis primo intuitu justitiæ conforme videatur; suo ostendens loco.

§. 427.

Qua in tempestate levandæ navis causa in mare projiciuntur, suorum dominorum manent. Quæ enim navis levandæ causa in mare projiciuntur, ea non hoc animo ejiciuntur quod quis ea habere nolit, sed quo magis cum ipsa navi maris periculum effugiat. Domini adeo in iis, quæ navis levandæ causa in mare projiciuntur, dominium, quod solo animo retineri potest (§. 258.), retinent (§. 338.), consequenter quæ in tempestate levandæ navis causa in mare projiciuntur, suorum dominorum manent.

Facta in mare levandæ navis causa cujus finis.

Poterant quæ in tempestate levandæ navis causa in mare projiciuntur, cum rebus amissis conferri, quatenus fluctibus abreptæ conspectui proficientis subducuntur, ut perinde sit ac si se non advertente res quædam sua in terram ceci-

derit & ipse cum abierit postea ignoret, ubi nam locorum ea hæreat. Intuitu juris inter res amissas & in tempestate in mare projectas nulla differentia.

§. 428.

Bona naufragorum manent dominorum suorum. Cadunt enim in mare & fluctibus abrepta conspectui dominorum subducuntur, ut ipsi ignorent, ubi nam sint. Quoniam itaque rebus amissis æquiparanda (§. 419.), res amissæ vero manent dominorum suorum (§. 420.); bona quoque naufragorum dominorum suorum manent.

Cujusnam finis bona naufragorum.

Idem jus est in rebus, quæ in tempestate navis levandæ causa in mare projiciuntur, & in rebus naufragis. Nihil enim refert, quod in priori casu res in mare projiciantur voluntarie; in posteriori vero a fluctibus abripiantur te invito. In utroque naturam casu dominus est animus res suas auferendi, siquidem eas invenerint, atque hic animus cum ipsa despera-

tione eas recuperandi consistit. Nemo est, quæ non velit rem inventam esse adhuc suam, & etiam si de ea recuperanda desperaverit. Quodsi recuperandi spem abiciens interroget, num rem suam esse nolit, si ab aliis inventa fuerit; quod velit esse suam affirmabit. Atque hæc in genere tenenda sunt de rebus amissis & quomodocumque ex potestate nostra elapsis.

§. 429.

Si quis res navis levandæ causa ejctas vel naufragas sive fluctibus expulsas, sive in ipso mari nanciscatur; eidem non competit nisi illarum custodia, donec de domino confiterit, aut res ab eodem derelictæ fuerint: quodsi vero a domino fuerint derelictæ, ea sunt ejus, qui easdem nactus fuerat, quamdiu jus res derelictas occupandi in nullius fuerit dominio. Quoniam res, quæ navis levandæ causa in tempestate ejiciuntur, & res naufragæ manent dominorum (§. 427. 428.), quemadmodum res amissæ (§. 420.); propositio quoad singulas partes eodem modo ostenditur, quo idem de rebus amissis demonstravimus (§. 424. 426.).

Quale sit jus inventoris rerum ejctarum & naufragorum.

Possunt nimirum res levandæ navis causa in mare ejectione, adeoque multo magis naufragæ cum rebus amissis conferri (not. §. 427.). Vigiur principii reductionis ad utraq; applicari debent, quæ de rebus amissis demonstrantur. Identitas, quæ res similes hic facit, in eo consistit, quod tam res ejectione ac naufragæ, quam

amissæ sint res; quæ ex domini potestate elapsæ ubinam sint ignoratur & quarum recuperatio viderur si non impossibilis, difficilis tamen, sur, si mavis, quod sint res, quæ dominum habent, sed quarum dominus ab eo, qui easdem invenit, ignoratur.

§. 430.

Cujusnam Res a bestiis rapta, veluti oves a lupo, vel gemma ab ave transvolante ablata, sit res a tamdiu manent domini, quamdiu recuperari possunt. Ostenditur eodem prorsus modo, quo res amissas ejus manere, cujus antea fuerant, supra demonstravimus (§. 420.).

Possunt nimirum etiam res a bestiis rapte ad res amissas reduci (not. §. 429.).

§. 431.

Cujusnam Immo in genere res, quæ quomocumque potestati tuæ subducitur tamdiu manet sit res, quæ tua, quamdiu recuperari potest. Eodem modo ostenditur, quo antea demonstravimus rem amissam manere domini sui (§. 420.).

Propositionem hanc generalem, quæ universaliæ suæ multas antecedentes complectitur, addere visum fuit, cum conductæ ad ceteras memorias facilius reinendas. Quodsi eandem primo loco demonstrare voluissimas, ceteras per modum corollarii inde deducere licuisset. Nec

obstat, si potestati tuæ subductæ veniant in possessionem alterius; neque enim cum possessione dominium amittitur, sed ejus saltem exercitium suspenditur, quod etiam contingit, si res potestati tuæ subducta a nemine possidetur.

§. 432.

Cum fructus in numero rerum sint (§. 956. part. I. Theol. nat.), perinde ac res in genere dividuntur in naturales & industriales. Et Naturales quidem dicuntur Fructus, quos natura sua sponte producit; Industriales vero, quos nonnisi interveniente opera humana, seu cultura & cura, producit.

Applicantur nimirum ad fructus definitiones generales rerum naturalium & industrialium (§. 503. 504. part. I. Jur. nat.). Ita poma, nuces, glandes accipiuntur fructibus naturalibus, quæ nulla fere hominum cura interveniente a natura producuntur. Quodsi tamen curam & culturam paulo majorem adhibeas, quem ut ex pro nulla reputari possit; nec absurdum erit, poma etiam & cerealia ac pira fructibus industria-

libas accenseri. Vanæ ideo sunt lites eorum; qui inter se contendunt, utrum poma & cerealia siveque arborum fructus haberi debeant pro naturalibus, an industrialibus, per definitiones in casu dato facile dirimendæ, in genere nunquam terminandæ. Sine controversiâ vero fructus industriales sunt fruges, olea, vinum, oleum.

§. 433.

Fructus pendentes vocantur, qui a re, ex qua proveniunt, nondum fuerunt separati: Percepti autem, qui a re, ex qua provenerunt, jam sunt separati & plene collecti: Percipiendi autem appellantur, quos quis percipere poterat, modo voluisset, vel si jam natos a re, ex qua provenerunt, separare non neglexisset, vel omnia debita cultura atque cura non in causa fuisset, ne nascerentur.

Ita poma, pira, cerealia, quamdiu arbori coherrent, fructus pendentes sunt; quamprimum

vero decerpuntur & in cellam deferuntur, percepti dicuntur. Similiter fruges fructus pendentes

res sunt; quamdiu in agris adhuc extant, nec ab eo separatae sunt: enimvero si demesse & ab agro in horreum aereâ fuerint, si grana ibidem excussa fuerint, fructus percepti sunt. Fructuum perceptio pluribus constat actibus, raro simpliciter absolvitur. Immo subinde fructus percipiuntur sola destinatione ad usum quandam factam, veluti si glandes sponte in terram cadentes non colligas, sed subis illius actus vendendas relinquis. Eodem modo percipiuntur gramina in prato, quae pecudes tunc depascunt. Etenim fues in casa priori glandes conlumunt, in posteriori pecudes gramina depascunt tua voluntate, ut adeo actus pecudum succedant in locum actuum, quibus fructuum perceptio absolvitur, a quoque tiliu enim in casa prior; glandes

colligere ac domum apportare; in posteriori gramina a terra separare & in stabulum deorsum debere, ut in pabulum pecudum tuarum eederent. Si fructus naturales, veluti poma & pira sylvestria, ex quibus acetum vel vinum crematum facere poteras, non decerpis ac colligis fructus, quos colligendos neglexisti, sunt fructus percipiendi. Immo ipsam etiam acetum & vinum crematum, quod facere neglexisti, inter fructus industriali percipiendos recte referitur. Similiter si agrum segnitur colis ut esse non ferat fruges, quas laurus esset diligentia cultus; fruges uberores, quas percipere potuisses, nisi in agro colendo negligentem te praebuisses, fructibus percipiendis annumerantur.

§ 434.

Fructus extantes dicuntur, quos possessor rei, ex qua provenerunt, adhuc habet; *consumti* vero appellantur, qui non amplius extant.

Fructus extantes & consumti.

Lana est fructus ovium. Quamdiu eam habes, fructuum extantium numero est; quando vero eam habere desinis, consumtis accensetur. Similiter lac fructus vaccae est; quamdiu ipsam in vase asservas, ad fructus extantes pertinet; quando vero bibis vel alius bibendum das, con-

sumtis annumeratur. Frumentum etiam, quamdiu in granario tuo, fructibus extantibus annumeratur; at si in farinam fuerit conversum & ex hac panis coctus, ad fructus consumtos referatur.

§ 435.

Perceptio dicitur *inchoata*, quae ad unum vel alterum tantummodo actum processit; *consummata* vero, quae nullum amplius actum requirit.

Perceptio fructuum inchoata & consummata.

Ita ad frumenta percipienda requiritur, ut fruges in agro extantes metantur, demesse in mergetes colligentur, colligatæ curru imponantur, curru impositæ in horreum vehantur, tandemque ex spicis trituro grana excutiantur loco comodo asservanda, donec de iis porro disponatur, prout visum fuerit. Hinc ita facile intelligitur, quandenam perceptio frumentorum dici possit consummata, & quandenam inchoata haberi debeat.

per loco comodo asservanda, donec de iis porro disponatur, prout visum fuerit. Hinc ita facile intelligitur, quandenam perceptio frumentorum dici possit consummata, & quandenam inchoata haberi debeat.

§ 436.

Omnes hominis actiones, tam interna, quam externa libera, æquiparantur rebus, quae sunt in dominio ipsius. Etenim actiones hominum liberæ, tam internæ, quam externæ, pendunt a voluntate ejus libera (§. 12. part. 1. *Pbil. pract. univ.*), adeoque fieri potest, ut de iisdem disponat, prout libuerit. Enimvero natura homines omnes liberi sunt (§. 146. part. 1. *Jur. nat.*), adeoque in agentibus non dependent ab ullo alio homine nisi a seipso (§. 153. part. 1. *Jur. nat.*), & uniuscujusque conscientiae relinquendum, utrum actionem quandam committere, an omittere velit (§. 157. part. 1. *Jur. nat.*). Quamobrem homini competit jus de actionibus suis disponendi pro arbitrio suo (§. 156. part. 1. *Pbil. pract. univ.*). Per se autem patet, quod actiones ipsius tam internæ, quam externæ liberæ usui eidem sint cum ad vitam conservandam & commode ac tranquille transigendam, tum ad animæ atque corporis perfectionem quomodocunque promovendam. Actiones igitur liberæ hominis tam externæ, quam internæ æquiparantur rebus (§. 495. part. 1. *Jur. nat.*), de quibus ipse jus est pro arbitrio suo disponendi *per demonstrata*. Quare cum res, de quibus pro arbitrio suo disponendi jus est homini, sint in dominio ipsius (§. 118.); omnes hominis actiones liberæ

Hominum actiones liberæ quae sunt in dominio rebus æquiparantur.

liberæ tam internæ, quam externæ, æquiparantur rebus, quæ sunt in dominio ipsius.

Principii hujus multus usus in demonstrando, postquam dominia rerum introducta sunt. Ceterum ex eodem intelligitur, qui naturali adhuc pollet facultate agendi, cum non habere nihil: habet enim actiones suas, quas quando-
cunque visum fuerit; tam suæ, quam aliorum utilitatis gratia edere potest. Patebit etiam suo loco, eas cum rebus permutari posse, ac non minus quam has æstimationem recipere.

§. 437.

*Quibusnam rebus com-
paretur ope-
ra, cultura
citanti & cu-
ra totum.* Quoniam opera humana & cultura ac cura rerum certis actionibus liberis constat, quod per se notum; opera quoque hominum non minus, quam cultura & cura rerum æquiparatur rebus, quæ sunt in dominio ipsorum.

Opera tua non minus tua est, quam res non tua est: quod idem valet de cultura & cura rerum. Quomodo modum meum est statere de eæ meæ, prouti liberit; ita tuum est statere de opera tua, de cultura item & cura, quæ res exigunt, prouti tibi visum fuerit. Quæ de rebus, quæ sunt in dominio, demonstrantur, quatenus in dominio sunt; eas etiam ad operam tuam, nec non ad culturam & curam rerum applicari possunt.

§. 438.

*Res artificiales qua-
rens in fru-
ctuum na-
tura sint.* Res artificiales quæ species sunt fructus operæ tuæ. Res artificiales arte humana parantur (§. 505. part. 1. jur. nat.), dum scilicet ex materia operæ tuæ sic species (§. 339.). Quoniam igitur opera tua æquiparatur rei, quæ est in dominio tuo (§. 437.); res artificialis quæ species est res ex re tua proveniens. Quoniam igitur res ex re tua proveniens fructus ejus est (§. 956. part. 1. Theol. nat.), res artificialis quæ species est fructus operæ tuæ.

Quælibet res constat ex materia & forma & a forma habet, ut sit hujus speciei, consequenter sensu Juridico species (§. 339.). Quamobrem si res artificiales considerantur tanquam species, non ad materiam, sed ad formam respicitur, quæ opera tua materiam inducit. Res igitur artificialis quæ species ab opera tua pro-
venit. Summas in superioribus tanquam facile concedendum, formam materiam inductam esse specificantis, cum de jure specificationis ex aliena materia ageremus (§. 340.). Quodsi vero quis in eo admittendo scrupulosior fuerit: ex præsentî propositione idem facile demonstratur.

§. 439.

*Fructus industriales
cujusnam rei fructus sint.* Fructus industriales non minus sunt fructus cultura ac cura tuæ, quam rei, ex qua proveniunt. Etenim fructus industriales sunt, quos natura non nisi interveniente opera tua, cultura scilicet ac cura, producit (§. 432.). Quamobrem cum cultura & cura æquiparentur rebus, quæ sunt in dominio hominum (§. 437.); fructus quatenus debentur culturæ ac curæ tuæ, non minus ex re tua proveniunt, quam quatenus ex re illa, quæ culturam & curam tuam exigit, nascuntur. Quoniam igitur fructus sunt fructus ejus rei, ex qua proveniunt (§. 956. part. 1. Theol. nat.); fructus industriales non minus sunt fructus culturæ ac curæ tuæ, quam rei, ex qua proveniunt.

Ex. gr. Si tu agrum colas & curam omnem adhibes, quam exigit, ut larga messis sperari possit; frumentum non minus fructus est culturæ & curæ tuæ, quam æri. Quomodo modum enim fruges non nascuntur, nisi in agro, atque ideo æri fructus existimantur; ita nec pro-
veniunt absque cultura & cura tua, atque hæc de causa eodem jure censentur fructus culturæ ac curæ tuæ, quo res artificiales fructus æris, seu operæ tuæ sunt (§. 438.). Similiter si proveniunt fructuum, quos edunt arbores, hærum cultura & cura tua promoves, id quod fieri posse

posse nemō nisi reſem horrenſium ignarus ne- pira, cereſa; non minus culturæ ſe curæ tuæ; gaverit; arborum etiam fructus, veluti poma, quam arborum fructus ſunt.

§. 440.

Fructus pendentes jam ſunt domini rei, ex qua proveniunt. Quoniam enim do-
minium continet jus fruendi (§. 136.), domini quoque eſt jus disponendi de
fructu rei ſuz, quamprimum ex ea proveniant (§. 135.), conſequenter, ubi a
re nondum ſeparati, adeoque adhuc pendentes ſunt (§. 433.). Sunt igitur fru-
ctus pendentes in dominio ejus, cujus res eſt, ex qua proveniunt (§. 118. i),
conſequenter domini rei ſunt (§. 134.).

Fructus
pendentes
cujusnam
ſunt.

Ex. gr. ſi tua eſt arbor, fructus quoque non- ſta quoque ſingule tuæ ſunt, & qui ariſtas ſu-
dam decerpit tui ſunt, conſequenter ſi quis fert, rem tuam auferit. Immo cum etiam ſeges
pomum decerpit & auferit, rem tuam auferit. ſit fructus agri a te culti, qui ſegeti damnou
Similiter ſi tuus fuerit ager & a te cultus, ari- inferit, rei tuæ damnou inferit.

§. 441.

Domino competit jus fructus percipiendi, nec ipſo invito alius eodem percipere
poſteſt. Domini enim rei ſunt fructus adhuc pendentes, qui ex re ipſius pro-
veniunt (§. 440.), adeoque ipſius ſunt, antequam a re, ex qua provenerunt,
ſeparantur & colligantur (§. 433.). Quoniam itaque de re ſua pro arbitrio ſuo
diſponere poteſt (§. 118.); fructus quoque a re ſua ſeparare & ſeparatos colligere
valet, nec ipſo invito alius quiſpiam hoc facere poteſt (§. 121.). Quamobrem
cum fructus percipiat, qui eodem a re, ex qua provenerunt, ſeparat
ſeparatoſque colligit (§. 433.); domino competit jus fructus percipiendi (§. 156.
part. 1. Phil. praſt. univ.), nec ipſo invito alius eodem percipere poteſt.

Cujusnam
ſit jus fru-
ctus perci-
piendi.

Si arbor tua eſt, tibi competit jus poma decerpere & colligendi, neque te invito quiſ-
quam alius ea decerpere & decerpt colligere
poſteſt. Similiter ſi ager fuerit tuus & tua cura
cultus; nemo fruges demetere & in ſciſticulos
collectos in horreum ſuum avehere poteſt te in-
vito; ſed tibi domino competit jus hoc facien-
di.

§. 442.

Fructus industriales communes ſunt pro rata domino rei, ex qua proveniunt, &
rei, cujus cultura ac cura debentur. Etenim fructus industriales non minus ſunt
fructus culturæ ac curæ, cui debentur, quam rei, ex qua proveniunt (§. 439.).
Quamobrem cum fructus ſint domini rei, ex qua proveniunt (§. 440.); fructus
industriales pro rata communes eſſe debent domino rei, ex qua proveniunt,
& ei cujus culturæ ac curæ debentur.

Fructuum
industria-
lium com-
munio.

Si tuus fuerit ager, meſ vero cultura & cu- get igitur communes eſſe debent, pro rata ſci-
ra, fruges ſpectantur tanquam res ex re communi provenientes (§. 437.). Ex re communi
ac cura mea.

§. 443.

Quoniam fructus industriales communes ſunt pro rata domino rei, ex qua
proveniunt, & ei, cujus culturæ ac curæ debentur (§. 442.); Si tu fundum
meum ſive bona, ſive mala fide poſſideas, fructus industriales communes ſunt mei & alieni ſint
tui, pro rata, quantum nimirum valet uſus fundi mihi & cultura ac cura tua fructus in-
dustriales.

Welfſi jus Natura Tom. II.

X

Quod

Quod ergo Imperator §. 35. l. de rer. div. velit, possessorem bonæ fidei suos facere fructus perceptos pro cultura & cura, id civile est: personale vero, adeoque itidem naturale non est: quod possessor malæ fidei cum fundo etiam fructus restituere debeat. *Grotius*, qui idem agnovit, lib. 2. c. 4. §. 23. 24. utriusque potest: tribuit jus fructuum deducendi pro impendis factis & operi utili, residuum domino iundi adjudicans. Mirum vero videri poterat, cum

in aliis veluti in specificatione; plantatione & scriptura, communionem juri naturali conformem defenderit, cur hic a communiōe discedat, & fructus industriales domino rei tribuat, ex qua proveniunt, salvo jure deducendi impensis & id, quod valet operi utilis. Non attendit vir alius acutus, agrum & culturam cum cura facere rem communem, ex qua proveniunt fruges (not. §. 441.).

§. 444.

Perceptio fructuum non est modus eos acquirendi.

Perceptio fructuum non est modus eos acquirendi. Ponamus enim, si fieri potest, perceptionem fructuum esse modum eos acquirendi. Quoniam fructus percipit, qui eos a re, ex qua proveniunt, separat atque colligit (§. 433.); fructus occupando acquiruntur (§. 274.), consequenter cum occupatio sit modus acquirendi originarius (§. 278.), fructus, quamdiu non percipiuntur, sunt nullius (§. 136.): quod cum sit absurdum (§. 440.), perceptio fructuum modus eos acquirendi esse nequit.

Directe ostenditur hoc modo propositio præsens. Fructus pendentes jam sunt domini rei, ex qua proveniunt (§. 440.), consequenter ipsius sunt, antequam a re separantur & colliguntur (§. 433.). Quoniam itaque quod meum est me invito tuum fieri nequit (§. 338.), & jus fructus percipiendi soli domino competit (§. 441.); haud quaquam fieri potest, ut ideo fructus sint tui, quia eos a re, ex qua proveniunt, separas atque colligis. Perceptio igitur fructuum non est modus dominium eorum acquirendi.

Loquimur hic de modo acquirendi naturali, quem Jus naturæ probat; non de eo, quem Jus civile pro tali declarat.

§. 443.

Cujusnam sint fructus sunt, & si eos consumis, fructus meos consumis. Fructus enim pure naturales natura sola producit (§. 432.); adeoque toti ex fundo meo, qui a te quacunque fide possidetur, proveniunt. Quamobrem cum jus fruendi (§. 136.), adeoque de fructibus pro arbitrio disponendi mihi competat (§. 135.), nec ideo, quod a te fundus possidetur, hoc jus a me fuerit amissum (§. 257.), sed animo retineatur (§. 258.), nec quia fructus percipis, dominium eorum acquiris (§. 444.); fructus pure naturales toti mei sunt (§. 118. 124.). *Quod erat primum.*

Si tu fundum meum sive bona, sive mala fide possides, fructus pure naturales mei sunt *per demonstrata*. Quodsi ergo eos consumis, te fructus meos, non tuos consumere patet. *Quod erat alterum.*

Nulla hic est ratio, cur fructus naturales rei alienæ participare velit possessor eum domino, sicuti industriales (§. 443.). Neque enim opera, quam perceptioni impendit, vel etiam sumtus, quos th. h. percipiendis facit, æquivalent rei, ex qua proveniunt fructus. Alia vero qua-

stio est, num impendia in perceptionem facta deducendi jus competat percipienti, quatenus ea fieri debeant a domino, si ipse eos nre suo usus (§. 441.), percipere debuisset. De hinc enim re dicemus suo loco, quid conveniat juri naturali.

§. 446.

Perceptio fructuum ex re aliena quando sit injuria.

Qui re aliena fruatur invito domino, injuriam ipsi facit. Quoniam jus fruendi perinde in dominio continetur ac jus utendi (§. 136.); eodem modo propositio demonstratur, quo supra ostendimus, injuriam domino facere eum, qui re ipsius eodem invito utitur (§. 222.).

Osten-

Ostenditur etiam hoc modo. Jus percipiendi fructus domino competit, nec ipso invito alius eisdem percipere potest (§. 441.). Quodsi ergo ex re aliena invito domino fructus percipis, contra jus ipsius perfectum agis (§. 235. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum injuriam alteri faciat, qui contra jus perfectum ipsius agit (§. 859. part. 1. *Jur. nat.*) ; si re aliena frueris invito domino, injuriam ipsi facis.

§. 447.

Cum possessor male fidei fructus ex re aliena percipit, injuriam domino facit; minime autem possessor bonæ fidei. Perceptio fructuum ex re aliena invito domino facta in se spectata injuria est (§. 446.). Quamobrem cum possessori malæ fidei factum suum imputetur, minime autem possessori bonæ fidei (§. 163.); possessor quidem malæ fidei, dum fructus ex re aliena percipit, injuriam facit domino, non vero possessor bonæ fidei (§. 527. part. 1. *Phil. pract. univ.*).

Differentia inter possessorem b. & m. f. quoad fructuum perceptionem.

Juri adeo naturali convenit, quod Imperator quoad perceptionem fructuum iacet possessorem bonæ ac malæ fidei distinguit (*nov. §. 443.*), et si quod quoad utrumque definit ex sese eidem non consentiat. Defendimus in superioribus communionem fructuum industrialium non minus quoad possessorem malæ, quam bonæ fidei (§. 443.). Foras igitur erunt qui circa propositionem præsentem hærent, quod perceptionem fructuum ad injuriam referat in malæ fi-

dei possessore. Enimvero nebulæ, quæ menti ofunduntur, facile dispellentur. Etenim malæ fidei possessor ratam fructuum industrialium percipit tanquam dominus, non vero omnes, adeoque injuria inest perceptioni fructuum, quatenus communes sibi soli vindicat. Deinde ipsi etiam ratæ inest injuria, quatenus ea involvit usum rei alienæ invito domino factam, quem esse injuriam constat (§. 222.).

§. 448.

Res, quæ sunt in dominio, univèrsim, non sigillatim spectatæ, nullo attentio earum discrimine, dicuntur generatim *Bona*, vernaculo sermone *Güter*, item in singulari *das Gut*.

Bona quid sint.

Nimirum res, quando bona dicuntur; considerantur tantummodo, quatenus earum pretium pecuniæ determinari potest, seu quatenus pro eis pecuniæ recipere datur. Hinc partem bonorum dicimus, quæ bona, quæ quis possidet, consideramus tanquam aliquod totum. Non-puto definitionem nostram abire a significato, qui receptus est in Jure Romano. *Africanus* enim discrete: Bonorum appellatio, sicut hereditatis,

univèrsitatem quandam ac jus successionis, non singulas res demonstrat. Et in bonis esse dicitur, quod domini nostri vel quasi domini est. Vid. *Schardius* in Lexico. Nobis equidem de significato in Jure Romano non multum laborandum, modo eum retineamus in sequentibus, quem vocabulo tribuimus; ad multos tamen textus Juris civilis intelligendos accurate perspicuus esse debet.

§. 449.

Quoniam bona in dominio nostro esse debent (§. 448.); si in numero rerum tuarum fuerint res aliena, aut si are alieno labores, bona non intelliguntur, nisi rebus alienis sublatis, aut are alieno deducto.

Quomodo bona determinantur quæ quis habet.

Consentanea hæc sunt Juri Romano. Discrete enim *Paulus l. 39. de V.S.* Bona, inquit, intelliguntur cuiusque, quæ deducto are ali-

no superant. Ex hac lege sola demonstrari poterat, definitionem bonorum, quam dedimus, significatam in Jure Romano recepto venire.

§. 450.

Ex eadem ratione patet, si res quam tuæ fuerint penes alios, eas appellatio expenditur.

Idem porro ne

ne bonorum tuorum contineri, consequenter etiam nomina ad bona tua referenda esse.

Hoc denuo convenit Juri Romano l. 49. de V. S.

§. 451.

*Adhuc ul-
terius ex-
penditur.*

Ex eadem ratione, cum etiam res in corporales in dominio sint (§. 216.), omnia quoque jura nostra in bonis nostris computanda.

Consentit etiam quoad hoc *Ulpianus* loc. cit. Quid sit res alienum, quid sint nomina, nondum equidem explicavimus; sed suo demum loco exhibebitur distincta notio, iis præmissis notionibus, in quas ea resolvitur; quoniam tamen, terminis satis intelliguntur per consuetudinem;

quas habemus, notiones, nemo sanus reprehendet, quod iisdem hic usi simus, ubi ad tuendum significatum Bonorum tanquam in Jure Romano receptum quædam ex definitione nostra inferenda fuerunt, quæ id aperte loquuntur.

§. 452.

Patrimonium quid sit.

Omnium bonorum, quæ quis habet, universitatem *Patrimonium* appellamus.

Bona nimirum omnia simul sumta constituunt patrimonium. Equidem primo patrimonium nonnisi ea bona continebat, quæ a parentibus obveniant, patre nimirum atque avo, deinde vero ad idem quoque relata fuerunt, quæ a matre proveniant; atram tandem ad ea quoque bona extensum, quæ quis propriis acquisivit diligentia, ut adeo patrimonii appellatione omnia contineantur bona, undecunque proveniant. Et in hoc laxiori significato vocabulum accipere lubet. Notandum porro in Jure Romano patrimonium non esse nisi eorum, qui sui juris sunt. filii enim, qui erant in potestate patris, & servus, qui essent in potestate

dominorum, non concedebatur nisi *peculium*; de cujus a patrimonio differentia dicere non est hujus loci. Enimvero nemo a nobis requisiverit, ut hac in parte definitionem patrimonii hypothesebus Juri Romano accommodemus. Immo suo loco constabit, definitionem patrimonii, supposita bonorum definitione, in quam ea resolvitur, a nobis datam non obstarè, quo minus differentia juris Romani & Juris naturæ quoad patrimonium & *peculium* citra ullam hæsitacionem, aut, ex confusione eorum, quæ discernenda sunt, metuendum errorem significatur.

§. 453.

Patrimonium amplum & tenue.

Patrimonium amplum dicitur, quod multa bona continet; *tenue* autem, quod pauca.

Videbimus suo loco, pecuniam fungi vice bonorum, adeoque etiam pecunias in patrimonio contineri. Idiomate patrio patrimonium dicitur *Bermögen* & amplum vocamus *ein grosses Bermögen*; tenue autem *ein schle-*

chtes Bermögen. De eo autem, qui amplum patrimonium habet, dicimus: *Er hat viel Geld und Gut*; hoc est, multum pecuniarum & bonorum habet.

§. 454.

Patrimonium quomodo datur.

In communione primæva patrimonium nullum datur; quamprimum vero ab ea renuntiamur, *patrimonia oriuntur*. Etenim in communione primæva res omnes sunt nullius (§. 7.), adeoque nullius hominis juri proprio (§. 6.), consequenter dominio subjicitæ (§. 118.). Quamobrem cum bona sint res, quæ sunt in dominio tuo (§. 448.); in communione primæva nec tu, nec alius bona habere potest. Quoniam itaque bonorum, quæ quis habet, universitas patrimonium est (§. 452.); in communione primæva nemo hominum aliquod patrimonium habet, adeoque in ea nullum patrimonium datur. *Quod erat unum.*

Enim.

Enimvero quamprimum a communione primæva receditur, dominia intro-
duci necesse est (§. 140.), consequenter homines res quasdam in dominio ha-
bere incipiunt. Sublata igitur communione primæva bona habent (§. 448.),
consequenter patrimonium aliquod (§. 452.). Patet itaque patrimonia oriri,
quamprimum a communione primæva receditur.

Videmus itaque patrimonia cum ipso domi-
nio cœpisse, & initio uniuscujusque patrimo-
nium constitisse ex his rebus, quas occupavit,
immobilibus præsertim ac mobilibus, quæ usu
non consumuntur (§. 175.), vel etiam se mo-
ventibus (§. 236.), postea vero amplificatum
fuisse rebus artificialibus tanquam fructibus ope-
ræ (§. 438.), & fructibus tam industrialibus,
quam naturalibus (§. 422. 439.), utpote vi do-

minij percipiendis (§. 441.); Nostrium vero
jam non est neque ex historia, neque rationi-
bus, quæ abunde prostant in superioribus, do-
cere, quam tenae initio fuerit patrimonium ho-
minum, & quomodo quibusque de causis idem
fuerit postea amplificatum, quæ de causa orta
fuerit magna patrimoniorum diversitas. Neque
enim hæc faciunt ad jus rerum intimius perspi-
ciendum, quod hic tradere nobis propolamus.

§. 455.

Unusquisque patrimonio suo non aliter uti debet, quam ut satisfaciat obligationi *Usus patri-*
cuidam naturali: omnis vero abusus lege naturali prohibitus. Patrimonium enim *movi licit-*
est bonorum, quæ habemus, univertitas (§. 452.), adeoque continet res, quæ *ut, abusus*
sunt in dominio nostro (§. 448.); consequenter res nostra (§. 124.). Sed unus- *illicitus.*
quisque re sua non aliter uti debet, quam ut satisfaciat obligationi cuidam natu-
rali (§. 167.). Quamobrem unusquisque patrimonio suo non aliter uti debet,
quam ut satisfaciat obligationi cuidam naturali. *Quod erat unum.*

Quoniam abusus rerum suarum lege naturali prohibitus (§. 170.), patri-
monium vero bonis, quæ habemus (§. 452.), adeoque rebus, quæ sunt in domi-
nio nostro (§. 448.), consequenter rebus nostris constat (§. 124.); omnis omni-
no abusus patrimonij lege naturali prohibitus. *Quod erat alterum.*

In quoniam consistat abusus patrimonij, in-
telligitur ex eo, quod de abusu rerum nostrarum
demonstravimus (§. 168.), nimirum si

quis quid facit patrimonio suo usus quod ob-
ligationi cuidam naturali repugnat.

§. 456.

De patrimonio suo quilibet pro arbitrio suo disponere potest, nec ulli rationem de *Jus in pa-*
eo, quod disponit, reddere tenetur. Patrimonium enim continet omnia bona,
quæ habemus (§. 452.), adeoque non nisi res, quæ sunt in dominio nostro
(§. 449.). Enimvero vi domini unusquisque de re sua disponere potest pro ar-
bitrio suo (§. 118.), nec ulli rationem reddere tenetur, quomodo re sua utar
(§. 169.). Quamobrem de patrimonio suo quilibet pro arbitrio suo dispone-
re potest, nec ulli rationem reddere tenetur de eo, quod disponit.

Patrimonij jus non diversum est a jure do-
minij, propterea quod constat rebus, quæ sunt
in dominio nostro (§. 449. 452.), nec ortum
suum referri nisi ad dominium (§. 454.). In

communione primæva res omnes sunt bonæ toi-
tatis generis humanicommunis, quod univertum
unicum quasi habet patrimonium.

§. 457.

Qui amplum habet patrimonium, ei non prorsus otiaandum, seu totam in otio vi- *An am-*
plum patri-
plum consumi non licet; sed perinde ac alius, qui tenuerit aut nullum habent, labo-
monium se
randum. Etenim nemini hominum prorsus otiaandum (§. 525 part. 1. Jur. nat.), *dispenses a*
sed unicuique laborandum (§. 514. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem nec ei, qui *labore.*
amplum

amplum patrimonium habet, vitam omnem in otio consumere licet, sed potius ac aliis, laborandum, qui tenuis ac nullam habent.

Nemini dubium oritur circa propositionem præteritam, qui videtur, quod laboris nomine intelligitur (§. 512. p. 1. Jur. nat.). Non nobis solis vivimus, sed etiam aliis, nec nobis solis laboramus, sed etiam aliis, hoc est, non nostram tantummodo intendimus utilitatem labore nostro, sed etiam aliorum. Oppido falluntur, qui ex patrimonio amplo privilegium otiosi nasci sibi aut aliis persuadent: id quod nulla modo demonstrari potest. Quod si verum esset, non nisi ea de causa laborandum esse, ut habeas, unde vivas: verum omnino foret, ei vitam omnem in otio consumere licere, qui tam am-

plum patrimonium instructus ut ex eo habeat, unde vitam necessitati ac iucunditati prospiciatur. Enimvero cum aliis procius ratio sit, cur homines laborare debeant (§. 514. part. 1. Jur. nat.) & privilegium istud, quod amplum patrimonium habenti a nonnullis conceditur, nullo nititur fundamento. Sed hæc spectiora evident, ubi demonstraturi sumus, quænam in acquiritendis bonis & in iis administrandis hominum officia sint. Neque enim hic loci ea doceri possunt. Absit adeo ut istillime, a nobis esse prætermissa, quæ alii loco reservari leges methodi, quam tenemus, jubent.

§. 458.

Obligatio hominis quoad patrimonium. Homo obligatur ad patrimonium suum conservandum & amplificandum, quantum in potestate sua fuerit. Obligatur enim ad statum suum externum perficiendum & ad imperfectionem vitandam (§. 152. part. 1. Phil. præd. univ.). Cum patrimonium constet bonis, quæ quis habet (§. 432.), adeoque rebus, quæ sunt in dominio ipsius (§. 448.); quod si pertineat ad statum rei externum, & hic quoad patrimonium perficitur, si numerus rerum, quæ sunt in dominio, si ve bonorum augeatur, imperfectior vero reddatur, si idem minuat, nemo non videt. Quoniam itaque patrimonium conservatur, si idem manet bonorum, qui in eodem continentur, numerus, amplificatur vero, si is augeatur (§. 453.); quin homo obligetur ad patrimonium suum conservandum & amplificandum dubitari nequit. Enimvero nemo obligatur ad ea consequenda, vel vitanda, quæ in potestate sua non sunt (§. 176. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem homo obligatur ad patrimonium suum conservandum & amplificandum, quantum in potestate sua fuerit.

Quondam conservatio & amplificatio patrimonii sit in potestate nostra ex definitione eorum, quæ in potestate nostra sunt & non sunt intelligitur (§. 175. part. 1. Jur. nat.). Nimirum in potestate tua est, si facultatum, virtutum ac rerum rursus usa, aliorumque ope ac auxilio eam consequi, vel diminutionem patrimonii evitare possis; non est, si hoc fieri nequeat. In moralibus vero pro impossibili habetur, quod salva obligatione naturali fieri minime potest. Unde etiam ratio habenda est, quod de usu ac abusu patrimonii paulo ante demonstravimus. Hinc vero confirmatur, quod in propositione præcedente ostendimus, nec ei vitam in otio consumere licere, qui amplum patrimonium habet, sed perinde ac alius laborandum esse,

qui tenuis ac nullam habent (§. 457.). Equidem non ignoro esse haud paucos, qui inter licita quidem referunt amplificationem patrimonii; contemere autem nequeunt obligationem, quam defendimus: immo nec ea fugit esse nonnullos, qui eorum amplificandi patrimonium in eorum numerum referunt, quæ illicita sunt, quasi omnia fortunæ, aut, si mavis, providentiæ divinæ sint committenda: enimvero nebulæ, quæ ipsorum menti offunduntur, ut quod verum est perspicere nequeant, suo locodispellent: Præjudicia nimirum ista locum tenent inter impedimenta, quæ obstant, quo minus obligationi naturali satisfiat. Ea vero removenda sunt in Philosophia morali. In Jure naturæ sufficit demonstrasse, ad quænam facienda obligemur.

§. 459.

Bona sua. Patrimonium vel bona sua dilapidare dicitur, qui abusu illud, vel hæc minus, quæ in potestate sua sunt, dilapidat. Lingua vernacula dicimus sein Vermögen / oder das Seinige verschwenden.

Abusus constat per ea; quæ de abusu rerum factum demonstravimus (§. 168.). Quodsi ergo usus patrimonii non subsistat sine ejus diminutione;

qui ipso usu id diminuit, bona sua dilapidare minime dicendus.

§. 460.

Nemo patrimonium vel bona sua dilapidare debet. Patrimonium enim vel bona sua dilapidat, qui abusu illud vel hæc minuit (§. 459.). Enimvero abusus patrimonii, consequenter bonorum suorum (§. 452.), lege naturali prohibitus (§. 455.). Ergo etiam lege naturali prohibitum esse debet, ne quis patrimonium vel bona sua dilapidet, consequenter nemo hoc facere debet (§. 163. p. 1. *Phil. pract. univ.*).

Bona sua dilapidare j. n. prohibitum.

Non obstat, quod de patrimonio suo unusquisque pro arbitrio disponere possit (§. 456.). Hoc enim non tollit obligationem naturalem (§. 167.).

CAPUT III.

De Obligationibus & Juribus ex dominio oriundis.

§. 461.

Res dicitur esse in potestate nostra, si nobis est potentia physica de ea disponendi pro arbitrio nostro.

Quenam res sint in potestate nostra.

Difert itaque rem habere in potestate sua a dominio, quod est jus proprium (§. 118.), adeoque potentia moralis (§. 156. *part. 1. Phil. pract. univ.*) de re pro arbitrio nostro disponendi. Nimirum si res fuerit in potestate nostra, non impossibile est, ut faciamus ea, quæ dominus facere potest: sed nobis non perinde ac domino hoc facere licet (§. 170. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Ex. gr. si res mea fuerit in

potestate tua, tibi non impossibile est ut eam des, cuiuscumque volueris: sed si hoc facis, factum tuum illicitum est. Similiter si ager alterius fuerit in potestate tua, eum colere ac fructus percipere potes; sed hoc facere tibi minime licet. Nimirum ex eo, quod res veniat in potestatem tuam, nullum tibi nascitur jus ad eos scilicet, qui domino competunt. Quod vero jus nascatur aliud, hic disquirendum venit.

§. 462.

Hinc simul intelligitur, quandonam res potestati tue subducatur, nimirum si non amplius tibi integrum est de ea pro arbitrio tuo disponere.

Quando nam res potestati nostre subducatur.

Res res potestati tue subducitur, si eam amittis: similiter fera subducitur potestati tue, si ex custodia tua aufugit, ut ignores ubinam sit; avis item, si ex cavea, cui inclusus erat, avo-

lat. Unde apparet, necesse non esse, ut res, quæ potestati tue subducitur, veniat in potestatem alterius: fieri enim potest, ut in nullus sit potestate.

§. 463.

Qui rem possidet, eam in potestate sua habet: sed non contra qui rem in potestate sua habet, eam possidet. Qui enim rem possidet, eam detinet tanquam suam (§. 150.), adeoque non modo fieri potest, ut de ea pro arbitrio suo disponat, verum etiam actu disponit (§. 218. 224.). Enimvero si physica tibi fuerit potentia de re pro arbitrio tuo disponendi, ea in potestate tua est (§. 461.). Patet itaque eum, qui rem possidet, eandem in potestate sua habere. *Quod erant unum.*

An possidere rem in potestate sua habere se mutuo possint.

Qui rem in potestate sua habet, ei non impossibile est ut de eadem pro arbitrio suo disponat (§. 461.). Enimvero quod ut faciat fieri potest, non ideo facere vult, nemo enim est qui nesciat multa a se fieri posse, quæ facere non vult. Atque adeo

adeo patet, qui rem in potestate sua habet, non eo ideo animo eam detine-
re, ut de ea pro arbitrio suo disponere possit, consequenter non ideo eam de-
tinetur tanquam suam (§. 124.). Quoniam itaque rem non possidet, qui eam
tanquam suam non detinet, seu animo eam sibi habendi (§. 150.); rem quoque
non possidet, qui eam in potestate sua habet. *Quod erat alterum.*

Ex gr. Si rem invenisti, cujus dominus igno-
ratur, eamque animo custodiendi detines; in
potestate quidem tua eandem habes (§. 461.),
sed non possides (§. 150.). Quodsi vero accedat
animo eam tibi habendi, adeoque tanquam
tuam detines, nec domino reddis, etiam si no-
veris, cujusnam sit, eam omnino possidere di-
cendus es (§. 150.), ceteri male hanc possides

(§. 153.). Similiter si ego rem meam tibi com-
modavi, eam in potestate tua habes (§. 461.),
sed propterea non eam possides (§. 150.). Ra-
tione namque ex notionibus, retento isto signifi-
catus vocabulorum, quod isdem tribuimus pa-
rum solliciti, nam quod affirmamus, vel nega-
mus, vago eorumdem significatus, quem incon-
sistens loquendi introduxit, conveniat.

§. 464.

Res qua est in potestate domini, ei non impossibile est, ut de eadem pro arbitrio suo disponat
domini, ab eo possidet. Si dominus rem in potestate sua habet, eam possidet. Etenim si res est in pote-
state domini, ei non impossibile est, ut de eadem pro arbitrio suo disponat
(§. 461.), adeoque eandem actu detinet. Et quoniam res ista domini est (§.
124.), eam detinet tanquam suam. Enimvero qui rem detinet tanquam suam,
eam possidet (§. 150.). Ergo si dominus rem in potestate sua habet, eam pos-
sidet.

Fieri equidem potest, ut res veniat in pote-
state domini, ipse vero ignoret eam esse suam,
adeoque eam detineat tanquam alienam, animo
nimis non sibi habendi, sed custodiendi,
donec da domino constet, cui reddenda; non
tamen in hoc casu dici potest, quod rem, quam

in potestate sua habet, possidet (§. 150.). E-
nimvero nemo non videt, quando de domino
simpliciter dicitur, quod rem in potestate sua
habet sine ullo addito tacite supponi, quod
norit se esse dominum, immo omnes hoc sup-
ponunt, nisi expresse contrarium monetur.

§. 465.

Quinam competat domino jus rem in potestate sua habendi, nec quisquam alius sine ipsius
consensu sive expresso sive tacito rem alienam in potestate sua jure habet. Etenim
jus rem in potestate sua habendi, nec quisquam alius sine ipsius
consensu sive expresso sive tacito rem alienam in potestate sua jure habet. Etenim
jus possidendi domino competit (§. 157.). Quoniam itaque qui rem possidet,
eam in potestate sua habet (§. 463.); domino quoque competit jus rem in po-
te habendi, eam habendi. *Quod erat unum.*

Ponamus jam non dominum sine consensu domini expresso, sive tacito rem
alienam in potestate sua habere. Quoniam tunc fieri non potest, ut dominus
de re sua pro arbitrio suo actu disponat (§. 461.), invitus pati cogitur, ut alius
ipsum impediatur, quo minus jure suo utatur (§. 118. part. 1. Jur. nat. & §. 660.
part. 1. Phil. pract. univ.), consequenter ut alter quid faciat contra jus suum
(§. 239. part. 1. Phil. pract. univ.), adeoque jus suum ipsi non tribuat (§. 921.
part. 1. Jur. nat.). Quod cum sit absurdum (§. 922. part. 1. Jur. nat.); nemo alius
præter dominum sine ipsius consensu expresso sive tacito rem alienam in pote-
state sua jure habet. *Quod erat alterum.*

Multiplici modo accidit, ut res tua sit in po-
testate alterius, etiam si eam minime possidet,
quemadmodum suo loco constabit, & in vulgus
notum est. Exemplo esse potest, si rem amissam
tollis eamque detines, donec de domino
constet. Non dici potest in hoc casu, quod in-

juris fiat domino, quemadmodum olim nonnulli
visum (not. §. 426.). Quoniam enim domi-
nus vult, ne res amissa pereat, sed ut eam
recuperet, recte quoque in hoc consentit, ut
alius custodiendi animo eam in potestate habeat,
a quo eam recuperare possit.

§. 466.

Qui rem suam in potestate sua habet, omnem operam dare debet, ut in potestate sua rem suam veniat. Quoniam enim tibi domino competit jus rem tuam in potestate tua habendi, nec quiquam alius eam sine consensu tuo in potestate sua habere jure potest (§. 465.); si, qui rem tuam in potestate sua habet, operam non dat, ut in tuam veniat, is non facit, quod juri tuo convenienter fieri debebat, consequenter jus tuum tibi non tribuit (§. 921. part. 1. Jur. nat.). Quoniam itaque jus suum unicuique tribuendum (§. 922. part. 1. Jur. nat.); qui rem tuam in potestate sua habet, omnem omnino operam dare debet, ut in potestate tuam veniat.

Obligatio
efficitur, ut
res aliena
veniat in
potestatem
domini.

Idem etiam ex principio generali ostenditur hoc modo. Nemo non ultro concedere debet jus rem suam in potestate sua habendi pertinere ad statum nostrum externum (§. 706. Ontol.), atque adeo statum domini, cui hoc jus competit (§. 465.), reddi perfectiorem, si eodem fruitur, imperfectiorem vero, si eodem carere cogitur. Jam vero omnem facere tenemur facultatum nostrarum usum, qui ad perficiendum statum alterius & ad imperfectionem omnem ab eodem arcendam requiritur, quatenus id absque neglectu officii erga seipsum fieri potest (§. 609. part. 1. Jur. nat.). Ergo si quis rem tuam in potestate sua habet, omnem omnino operam dare debet, ut in potestatem tuam veniat.

Propositionem præsentem totidem fere verbis enunciat *Grotius* lib. 2. c. 10. §. 1. num. 2. Ita enim ille: Tenetur, inquit, qui rem nostram habet in sua potestate, efficere, quantum in se est, ut in nostram potestatem veniat. Qui enim omnem dat operam, ut ea in nostram potestatem veniat, utique efficit, quantum in se est, ut illa veniat in potestatem nostram. Sensus autem propositionis præsentis latior est, quam præcepti de re aliena domino restituenda. Neque enim solum urget rei alienæ restitutionem, verum etiam operam a nobis impendendam, ut restitutio fieri possit. Ex gr. qui domino potestatem rem suam restituit, præcepto de restituendo satisfacit, minime autem officio, quod urget propositio præsens, quod discrete etiam monuit *Grotius* & ex mox sequentibus clarius elucescit. Restitutionem rei alienæ ex natura domini fluere facile agnovit *Grotius*, sed quomodo inde fluat obligatio, quam præsens urget propositio, perspicere non potuit; unde eam ex tacito pacto

derivat; quod quasi societatem inter dominos contractam vocat, cujus hanc reddit rationem quod absque hac obligatione nimis debile futurum fuisset dominium & nimis sumptuosus cultus. Hoc scilicet motivum est, cur homines introducti dominii velint, ut, qui rem alienam in sua potestate haberet, eam domino redderet. Quamobrem hinc colligitur, quod dominii introductis in hoc consensissent, siquidem rogati fuissent primi rerum domini. Immo inde etiam colligitur, quod hodiernum quilibet dominus, si interrogetur, num hoc velint, se velle respondurus sit. Pactum igitur tacitum nihil absurdum habet. Enimvero ad obligationem voluntariam, qualis ea est, quæ ex pacto oritur, non confugiendum, quantum naturalis datur, quam ex istis rerum notionibus deducere licet & quæ officii honorum naturalibus consentanea. Aliter itaque, quam *Grotius*, obligationem operæ in rei restitutionem impendendæ stabilire voluimus.

§. 467.

Quoniam qui rem alienam in potestate sua habet, omnem dare debet operam, ut in potestatem domini perveniat (§. 466.), ea autem in potestatem domini venit, si eidem reddatur, seu restituatur (§. 461.); Qui rem alienam in potestate sua habet, & novit, cujusnam ea sit, eam domino restituere debet, siue situnde hic norit, quod in ipsius potestate sit & eandem possit, siue ignoret.

Obligatio
rei alienæ

Urgent nonnulli restitutionem rei alienæ ex de causa, quod, cum invito domino meum fieri non possit, quod est alterius (§. 338.), inutilis sit rei alienæ detentio. Enimvero hoc mo-

tivum quidem esse potest, ut rem alienam domino restituamus; sed non est ratio, cur ad restituendum obligemur.

§. 468.

Obligatio inquirendi, cuiusnam sit res aliena. Ex eadem ratione patet, si nosci rem, quæ est in potestate tua, esse alienam, inquirendi, quoniam si quis sciat rem esse alienam, tenetur diligenter inquirere, ut sciat, cuiusnam sit dominus.

Quodsi cupido habendi nemini persuaderet ut rei alienæ inhiaret, inuitibus rei alienæ detentio quemvis facile adduceret, ut in dominum inquireret a custodia rei nullo ipsi emolumento futuræ liberandus.

Non tamen hinc derivari potest diligentia in inquisitionem domini rei, quæ in potestate nostra est, impendenda.

§. 469.

Ex eadem ratione porro liquet, celandum non esse, quod res aliena in potestate tua sit, seu in eandem venerit.

An celare liceat, quod res aliena sit in potestate nostra.

Hoc denuo non faciet, nisi qui non habet animam rem alienam domino restituenti. sed eam potius sibi habere vult eam mala fide possessurus. Alias enim inutilis rei alienæ detentio

tale quid non funderet. Apparet vero hic quod, ex inutili detentione derivari minime potest obligationem non celandi, quod res aliena sit in potestate nostra.

§. 470.

Immo hinc etiam sequitur, se satis circumspicendum esse debere, ne res, quando minimo restituere intendis, veniat in potestatem non domini.

Qua circumspicendo, ne opus sit in te restituenda.

Fieri nimirum potest, ut, qui profiteatur se eandemque possit, non sit dominus, vel ut ab aliis dominus vendiderit, qui non sit.

§. 471.

Obligatio possessoris rei alienæ. Possessor rei alienæ domino rem suam restituere tenetur. Etenim qui rem alienam possidet eam in potestate sua habet (§. 463.). Sed qui rem in potestate sua habet alienam, & novit, quinam sit dominus, eam domino restituere debet (§. 467.). Ergo possessor rei alienæ domino rem suam restituere tenetur.

Valeat hoc de possessore tam bonæ, quam malæ fidei. Utrumque eadem tenet obligatio. Quoniam tamen possessor bonæ fidei se domi-

num esse putat (§. 163.), adeoque rem alienam esse ignorat, non ante dicit potest officio suo deesse, quam ubi in bona fide esse desinit (§. 163.).

§. 472.

Obligatio eius, qui rem amissam invenit. Qui rem amissam invenit, eam domino etiam non poscenti restituere tenetur: quodsi vero ignoret, quinam eam amiserit, omni diligentia inquirere debet, quinam is sit. Qui enim rem amissam invenit, eamque detinet, rem alienam in potestate sua habet (§. 422. 461.). Enimvero qui rem alienam in potestate sua habet & novit, cuiusnam ea sit, eam domino restituere debet, etiam non poscenti (§. 467., si vero ignoret, cuiusnam res aliena, quam habet, sit, omni diligentia inquirere debet, quinam sit dominus (§. 468.). Quamobrem qui rem amissam invenit, eam domino etiam non poscenti restituere tenetur: quodsi vero ignoret, quinam eam amiserit, omni diligentia inquirere debet, quinam is sit.

Quinam adus requirantur ad inquirendam in dominum rei amissæ, hic loci definiendum non est. Pro circumstantiarum enim diversitate differre possunt, & eadem facile in dato casu illos facerent animum ad ipsas attendenti. Ex præterea autem propositione intelligitur, quo animo tollenda & in potestatem suam deducenda sit res amissa, quantum animo efficiendi, ut

dominus rem amissam recuperet. Qui alio animo tollit, vitio non caret. Quamobrem cum perpauci sint, qui non alio animo rem amissam tollunt; ea dubio procul de causis prohibere nonnulli, nec res amissa tolleretur (not. §. 426.), & ipsi Platonis hoc iustum visum fuit, etiam sit a veritate alienum.

§. 473.

Quoniam ad res naufragas & navis levandæ causa in mare ejectas applicanda, quæ de rebus amissis demonstrantur (§. not. §. 429.); si res naufragas aut res navis levandæ causa in mare ejectas in potestate tua habes, eas domino non possenti restituere teneris, quodsi vero ignores, quinam sit eorum dominus, omni diligentia inquirere debes, quinam is sit (§. 472.).

Item ejus, qui res naufragas vel in mare ejectas navis.

Non igitur opus est, ut propositionem præsentem peculiariter demani demonstremus, etiam demonstratio ex principiis anterioribus independenter a propositione præcedente contexti potest.

§. 474.

Si tu pisceris in ea fluvii parte, in qua jus piscandi tibi proprium est; pisces a te capti tibi sunt tradendi. Quodsi enim tu pisceris in ea fluvii parte, in qua jus piscandi tibi proprium est, pisces a te capti non tui, sed mei sunt (§. 225.), consequenter res meas in potestate tua habes (§. 463.). Enimvero si res meas in potestate tua habes, eas mihi tanquam domino restituere debes (§. 467.). Ergo pisces in ea fluvii parte, in qua jus piscandi tibi proprium est, a te captos mihi tradere teneris.

Quando pisceris a te capti tibi tradendi.

Dicere malumus pisces esse tradendos, non restituendos, quia proprie loquendo restituuntur ea, quæ jam habuimus, non vero, quæ

nondum habuimus, etiam nobis per alium acquisita.

§. 475.

Si tu rem nullius occupes in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi tibi soli competit, res occupata tibi tradenda. Quodsi enim tu rem nullius occupes in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi tibi soli competit; res occupata mea est (§. 324.), consequenter si eam detines, rem meam in potestate tua habes (§. 461.). Quoniam itaque si rem meam in potestate tua habes, eam mihi restituere teneris (§. 467.); si tu rem nullius occupes in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi tibi soli competit, rem occupatam mihi tradere teneris.

Quando res occupata alteri tradenda.

Quoniam piscatio species occupationis est (§. 375.), propositionem præcedentem præsentem quoque demonstrare poteramus, eodem proforsas modo, quo sequentem demonstramus. Minime autem inconsumtum est, ut diverso modo demonstrantur, quæ eodem demonstrari poterant; neque enim solum veritatem in aperto ponere intendimus, sed ipsam veritatem demonstrantem methodum exemplis docere nobis positum est.

§. 476.

Si tu aves capis vel feras in eo fundo vel districtu, ubi jus aucupii vel venandi tibi proprium est; aves vel feras captas mihi tradere teneris. Etenim aucupium aves & fe.

*re capte
reddenda
alteri.*

& venatio occupationis species sunt (§. 275.), adeoque aves & feræ sunt hæc occupatæ, eademque res nullius (§. 227. 274.). Enimvero si tu rem nullius occupes in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi mihi proprium est, feu mihi soli comperit (§. 2.); res occupata mihi tradenda (§. 475.). Ergo etiam si aves vel feras capis in eo fundo vel districtu, ubi jus aucupii vel venandi mihi proprium est; aves vel feras captas mihi tradere teneris.

Poterat etiam independenter a propositione præcedente demonstrari hunc in modum. Si tu aves capis in eo fundo vel districtu, in quo jus aucupii mihi proprium est, aves captæ non tuæ sunt, sed meæ (§. 233.), & similiter si tu veneris in eo fundo vel districtu, ubi jus venandi mihi proprium est, fera capta non tua, sed mea est (§. 280.), consequenter in utroque casu res meas in potestate tua habes (§. 461.). Hinc porro ut paulo ante (§. 474.) infertur, in casu priori aves, in posteriori feras a te captas mihi esse reddendas.

§. 477.

Si jus capiendi pisces, aves vel feras certæ speciei mihi fuerit proprium, pisces, Alius casus. aves vel feras ejus speciei a te captas mihi tradere teneris. Etenim si jus capiendi pisces, aves vel feras certæ speciei mihi fuerit proprium, pisces, aves vel feræ captæ, quæ sunt ejusdem speciei, meæ sunt (§. 241. 280.), adeoque si a te fuerint captæ, res meæ in tua potestate sunt (§. 461.). Quamobrem porro ut ante (§. 474.) hinc infertur, quod pisces, aves vel feræ a te captæ mihi sint tradendæ.

§. 478.

Immo in genere si jus occupandi res certæ speciei fuerit in dominio tuo & alius Casus gener. te non consentiente eas occupet, res occupatæ tibi tradendæ. Quod si enim jus occupandi res certæ speciei fuerit in dominio tuo & alius, te non consentiente, eas occupet, eas tibi acquirit (§. 234.), consequenter tuæ sunt. Quamobrem eodem prorsus modo porro ostenditur, quo in propositione præcedente in casu speciali idem intulimus, res occupatas tibi esse tradendas.

§. 479.

Si animalia mansueta in potestatem tuam veniunt, domino suo reddendæ, aut si Animalia mansueta is ignoretur, omni diligentia inquirere debes, quinam sit eorum dominus. Etenim animalia mansueta, quocunque loco sint, manent domini sui, etiam si is ignoret, ubinam sint (§. 307.). Quamobrem si in potestatem tuam veniunt, res alienas in potestate tua habes (§. 146.). Eodem igitur porro modo ostenditur, animalia mansueta, quæ in potestatem tuam venerunt, domino suo reddendæ esse, aut, si is ignoretur, omni diligentia inquirendum esse, quinam eorum sit dominus, quo utrumque de rebus amissis demonstravimus (§. 472.).

§. 480.

Quoniam animalia mansueta facta tamdiu habentur pro mansuetis, quamdiu Quando re. animam revertendi habent, seu ex consuetudine abeunt redeuntque, avolant situenda revolantque (§. 312.); animalia etiam mansueta, quæ in potestatem tuam veniunt, domino suo reddendæ sunt, aut, si is ignoretur, omni diligentia inquirere debes, quinam sit eorum dominus (§. 479.).

Nemo non videt, propositionem præsentem intelligendam esse tam de volucris, quam de feris quadrupedibus.

§. 481.

Si res aliena, quæ rei tuæ accessit, absque verum detrimento ab ea separari possit, vel si res duorum dominorum fuerint confuse aut commixta, sive etiam per ferruminationem aut adplumbaturam junctæ, quæ absque detrimento a se invicem separari possunt; separatio fieri debet in omni casu & qui rem alterius in potestate sua habet domino eandem reddere tenetur. Si enim res aliena, quæ rei tuæ accessit absque verum detrimento ab ea separari possit, ea manet domini sui (§. 386.). Similiter si res duorum dominorum absque detrimento a se invicem separabiles confunduntur, vel commiscuntur (§. 394.), aut per ferruminationem vel adplumbaturam junguntur, uniuscujusque manet quod suum est (§. 396.). Enimvero qui rem alienam in potestate sua habet & novit, cujusnam ea sit, eandem domino restituere debet (§. 467.). Quamobrem rem alienam, quæ rei tuæ accessit atque absque verum detrimento ab ea separari potest, domino suo restituere debes, & similiter si res duorum dominorum fuerint confuse vel commixtæ, sive etiam per ferruminationem aut adplumbaturam junctæ, quæ absque detrimento separari possunt, qui rem alienam in potestate sua habet, eam domino restituere debet, consequenter ut restitutio in omni casu fieri possit, res a se invicem separandæ sunt.

Nimirum restitutio cum fieri non possit sine separatione, si lex naturæ urget restitutionem, necesse est ut etiam præcipiat separationem: ne

§. 482.

Si jus occupandi ad rem alicui fuerit proprium, occupata ab alio quocunque huic reddenda, qui jus proprium habet. Etenim in genere res occupatæ reddendæ sunt ei, qui jus proprium eas occupandi habet (§. 478.). Ergo etiam ad rem a quocunque occupata reddenda ei sunt, qui jus ea occupandi proprium habet.

Exemplo esse potest succinum, quod in litore maris colligitur, inter utique numerandam, sed quod nemo privatus in Borussia occupando, suum facere potest.

§. 483.

Quoniam thesauri sunt ad rem (§. 331.), hæc vero occupata reddenda sunt ei, qui jus proprium habet (§. 482.); thesauri etiam a quocunque inventi ei reddendi sunt, qui jus eos occupandi proprium habet.

Poterat etiam independentè, quemadmodum eo demonstrari, quod thesauri acquiruntur ei, proposito in præcedente citata (§. 478.), ex qui eos occupandi jus proprium habet (§. 322.);

§. 484.

Si res mea a Titio in potestatem tuam pervenit, eam non Titio, sed mihi restituere debes, ubi nosci rem meam esse & Titio nullum in ea jus competere. Et ab alio enim si rem meam in potestate tua habes, omnem operam dare debes ut incepta domineam potestatem perveniat (§. 466.). Quoniam igitur per hoc non definit esse res mea, quod per Titium in potestatem tuam pervenerit; igitur eandem mihi, non Titio restituere debes, ubi nosci rem meam esse & Titio nullum in ea jus competere.

Restitutio nimirum ex dominio fuit, quemadmodum ante vidimus (§. 466.). Dominium nemini invito auferri potest (§. 338.); ergo nec extingui potest invito domino obligatio eadem

Quando in accessione, confusione, commixtione, ferruminatione & adplumbatura restitutio fieri debet.

Quando ad rem occupata a quocunque reddenda.

Thesauri inventi quandoque reddendi.

rem suam restituendi, quomodoque in potestatem alterius pervenerit. Utetur hoc principio in contractuum doctrina ad casus plures definiendos, de quibus dicere nondum est hujus loci. Falluntur, qui dicere solent: Rem reddo ei, a quo eandem accepi, seu a quo in potestatem meam venit. Evenit quando dubium est,

cujusnam res aliena sit, quæ in potestate tua jam est, omni diligentia inquirere debes, quinam sit dominus, ne temere rem restituendo non domino violetur jus domini (§. 467.). consequenter eidem injuria fiat (§. 289. part. 1. Jur. nat.), a qua abstinendum (§. 921. part. 1. Jur. nat.).

§. 485.

Fructus naturales, sicut et fructus domini restituntur. Possessor tam bonæ, quam malæ fidei fructus extantes naturales domino restituere tenetur. Fructus enim pure naturales domini sunt (§. 445.). Quodsi vero adhuc extant, possessor rei tuæ, ex qua provenerunt, eos adhuc habet (§. 434.), consequenter res tuæ in potestate ipsius sunt (§. 461.). Evidens autem est, perinde hic esse, si quis bonæ, sive malæ fidei possessor sit (§. 461.). Enimvero qui rem alienam in potestate sua habet, & novit, cuiusnam ea sit, eandem restituere debet (§. 467.). Ergo possessor tam bonæ, quam malæ fidei fructus extantes pure naturales domino restituere tenetur.

D: fructibus industrialibus tam extantibus, quam consumptis, & de naturalibus consumptis quid statuendum sit, suo videimus loco.

§. 486.

Dammum quid sit. Jactura sui dicitur *Dammum*. Quamobrem cum tuum sit, in quo jus aliquod perfectum habes (§. 131. part. 1. Jur. nat.); si jacturam rei facis, in qua jus perfectum aliquod habes, vel etiam jure, quod in ea habes, privaris, damnum pateris.

Ex. gr. Si ædes tuæ feræ flamma consumuntur, si rem, quam amisti, non recuperas, si jure piscandi, quod tibi erat proprium, priva-

ris, si damnum pateris: Similiter si libertas adimitur, quæ jus quoddam est tibi natura competens in actiones tuas, damnum pateris.

§. 487.

Jacturam sui quando faciat. Jacturam vero sui facere dicitur is, cujus potestati res quædam corporalis, vel incorporalis ita subducitur, ut eam nunquam recuperare possit, absque voluntate sua.

Ita jacturam ædium tuarum facis, quæ feræ flamma absumit: jacturam mercium facis, quæ navis levandæ causa in vasto oceano eji-cuntur, nunquam recuperandæ: jacturam juris tui facis, quod injuria judicis sententia tibi auferatur & in alium transferatur. Hanc defi-

nitionem addere visum fuit, ne jacturam sui male interpretaris, consequenter damni definitio minus recte applicetur. Quamdiu enim res tua adhuc extat, ut eam recuperare possis; te jacturam ejus fecisse, consequenter damnum passum esse dici nondum potest.

§. 488.

Dammum dare qui. *Dammum dare* dicitur agens, quod facto quodam, vel etiam non facto in causa est, ut jacturam tui facias.

Consulto dicimus damnum dari ab agente, quia non solum homo, sed etiam res naturales tam animatæ, quam inanimatæ damnum dare possunt. Ita grando segetem prostruens, ut vel nulla, vel modice admodum speranda sit messis, damnum dat. Similiter incendium, quo

ædes tuæ consumuntur, damnum dat. Qui corpus tuum vulnerat, damnum infert corpori, quatenus efficit nequit, ut corpus non sit vulneratum. Idem dicendum est, si manus impetatur.

§. 489.

Dammum voluntarium sive dolosum dicimus, quod intentione sive directa, sive indirecta datur.

Dammum voluntarium sive dolosum.

Ita si quis gladio stricto te aggreditur; ut vulnus corpori infligat, & vulnus scita infligit, intentione directa damnum corpori tuo dat (§. præc. & §. 621. part. 1. *Philos. præc. univ.*, & damnum igitur corpori tuo datum voluntarium vel dolosum est. Quodsi vulnus intendi; sed manum amputat, amputationem manus indirecte intendit (§. 621. part. 1. *Phil. præc. univ.*). Damnum igitur corpori datum iudem volunta-

rium, sive dolosum est. Similiter si quis rem tuam, quæ usu consumitur, absque voluntate tua consumit, damnum tibi dat directa intentione; adeoque damnum denuo voluntarium sive dolosum est. Damnum hic eodem modo distinguere lubet in voluntarium, culpofum & casuale, quæmodum homicidium, quo damnum corpori inferitur (§. 448.), utpote quod vita privatur.

§. 490.

Dammum culpofum vocamus, quod nonnisi culpa specialiter sic dicta datur.

Dammum culpofum quodnam sit.

Ex. gr. Si uror fueris negligens in administrandis bonis pupilli; damnum culpa datur pupillo, adeoque culpofum est. Ita si equis in-

consideratus ignotabulum in equis relinquit, ut inde incendium oritur, quo ædificium conficitur; damnum, quod datur, culpofum est.

§. 491.

Dammum casuale denique appellamus, quod nonnisi casu improvise, nec evitabili datur.

Dammum casuale quodnam sit.

Itiæmodi damna ut plurimum sunt, quæ ab agentibus naturalibus dantur, veluti a vento, grandine, fulmine, inundatione. Dico ut plurimum; subinde enim in nostra potestate est,

ut damnum evitemus, quod ægenna naturalia dare possunt, consequenter ubi culpa nostra casui accedit, damnum casuale in culpofum abit.

§. 492.

Omne damnum, quod patimur, statum nostrum imperfectiorem reddit. Omne Imperfectio enim damnum: consistit in jactura rei cujusdam, sive ea corporalis, sive incorporealis fuerit (§. 486.). Nemo est, qui nesciat, res iam corporales, quam instrui ex da. corporales pertinere ad statum nostrum (§. 705. *Ontol.*), eundemque imperfectiorem reddi, si eadem potestati nostræ subducuntur nunquam recuperandæ. Quæmobrem cum earum jacturam faciamus, si res nostræ potestati nostræ ita subducuntur, ut eas recuperare nequeamus (§. 487.), damnum omne, quod patimur, statum nostrum imperfectiorem reddit.

Poteramus propositionem præsentem absque demonstratione inlar axiomatis sumere. Constat tamen fuit visum esse ex notionibus ant-

terioribus deducere, ut clarius percipiat eus veritas.

§. 493.

Quilibet operam omnem dare debet, ut damnum quodvis, quantum in se est, a se avertat. Quilibet enim omnem facere tenetur facultatum suarum usum, consequenter omnem operam dare debet, ut, quantum in se est, omnem a statu suo imperfectiorem arceat (§. 173. part. 1. *Jur. nat.*). Quæmobrem cum

Obligatio damni a se avertendi.

omnem damnum, quod patimur, statum nostrum imperfectiorem reddat (§. 492.); omnem omnino operam dare quilibet tenetur, ut damnum quodvis, quantum in se est, avertat.

Malis, quæ sub hac propositione tanquam casus speciales continentur, jam alibi a nobis demonstrata sunt. Ita ostendimus, quod integritatem omnium membrorum corporis conservare (§. 372. part. 1. *Jur. nat.*), & periculum eam laedendi evitare debeamus (§. 373. part. 1. *Jur. nat.*). Læsiō autem hæc utique damnum est, quod corpori datur, & quo status ejus redditur imperfectior: id quod prolixè hic demonstrari non opus existimamus. Similiter ostendimus, quod homo famam servare debeat (§. 377.

part. 1. *Jur. nat.*). Fama vero ad statum nostrum externum pertinet & ejus jactura damnum est. Enimvero consultius existimavimus propositionem generalem demonstrari, ex qua cetera ambages alia demonstrantur, quæ ex aliis principiis specialibus non sine ambagibus demonstrari poterant, præsertim cum de rebus nostris, quæ maximam statum externi partem constituunt. In parte prima nihil demonstrare potuerimus, antequam de dominio ageremus, quo nostræ sunt (§. 124.).

§. 494.

Dammum a patrimonio aver-
tendum. Quoniam patrimonium nostrum constat bonis nostris (§. 452.), adeoque rebus, quæ sunt in dominio nostro (§. 448.), consequenter si jacturam quandam rerum facimus, quæ sunt in dominio nostro, damnum inferitur patrimonio nostro, aut, si malis, nobis quoad patrimonium nostrum (§. 486.), damnum vero omne, quantum in nobis est, avertere a nobis debeamus (§. 493.); omnem utique operam dare debemus, ut cavemus ne patrimonio nostro, aut, si malis, nobis quoad patrimonium nostrum damnum aliquod inferatur.

Suum latius scire quam patrimonium satis notum est, adeoque propositio quoque præcedens latior præcedente.

§. 495.

Obligatio damni ab se est, ab altero avertere debet. Nemo alteri damnum dare, sed omne potius damnum unusquisque, quantum in damni ab se est, ab altero avertere debet. Omnem enim facere tenemur facultatum nostrarum usum, qui ad perficiendum statum aliorum hominum & ad arcendum omnem imperfectiorem ab eodem requiritur, quatenus id absque neglectu officii erga seipsum fieri potest (§. 609. p. 1. *Jur. nat.*). Enimvero damnum omne, quod patimur, statum nostrum imperfectiorem reddit (§. 492.). Quamobrem unusquisque, quantum in se est, damnum omne ab altero avertere, cumque lex præceptiva simul contineat prohibitiveam contrarii (§. 722. part. 1. *Jur. nat.*), nemo alteri damnum dare debet.

Obligatio non dandi damnum facilius agnoscitur, quam avertendi. Et qui a damno dando abstinet, non idcirco quoque sollicitus est de damno ab aliis avertendo. Defectum vero cha-

ritatis perfectæ arguit neglectus damni ab aliis avertendi. Sed de hoc potius dicendum est in Philosophia morali.

§. 496.

An damnum culposum lege naturali prohibetur. Damnum enim culposum est, quod culpa datur (§. 490.). Sed quælibet culpa lege naturali prohibita (§. 299. part. 1. *Jur. nat.*). Quamobrem cum lege naturali prohibetur, ne damnum alteri demus (§. 493.); damnum etiam culposum lege naturali prohibendum esse debet.

Constat culpam aliam esse commissionis, quæ actioni positivæ inhæret, aliam vero omissionis, quæ privativam afficit (§. 710. part. 1. *Phil. præf. nov.*). Ad posteriorem referendum neglectus

electus eorum, quæ faciunt ad damnum ab aliis
 svertendum: id quod etiam de damno dolofo
 seu dolo dato (§. 490.) tenendum (§. 721. p. 1.
Phil. præf. univ.). Obligatio naturalis, omni-
 modam actionem restitucionem urget (§. 189.

part. 1. Phil. præf. univ.), adeoque non tolerat
 quicquam culpofi in quovis actionem humanam
 tam positivam, quam negativam gene-
 nere (§. 696. *part. 1. Phil. præf. univ.*).

§. 497.

Nemo alteri invito rem suam auferre debet, quocunque tandem animo id fiat. Ete-
 nim qui alteri aufert rem suam eo animo, ut suam fieri velit; alteri domi-
 nium, quod in ea habet, invito aufert (§. 124.). Enimvero nemini invito do-
 minium rei suæ auferre licet (§. 338.). Quamobrem alteri invito nemini licet
 auferre rem suam eo animo, ut suam faciat. Et quoniam dominus omni suo
 jure excludit ceteros omnes, quod in re sua habet (§. 120.), adeoque sui ple-
 num ipsi fuerit dominium, quale hic supponitur, & proprietate, & jure uten-
 di ac fruendi (§. 138.); nemo quoque invito domino rem suam auferre potest
 eo animo, ut quocunque modo pro suo arbitrio de eius substantia, vel de ejus
 usu ac fructu disponat. Quoniam itaque qui rem alteri invito suam aufert, id
 facit vel animo eam sibi habendi, vel animo de proprietate, usu aut fructu
 aliquo modo prout sibi visum fuerit disponendi, quod per se patet; nemo al-
 teri invito rem suam auferre debet, quocunque tandem animo id fiat.

*Ablatio rei
 aliena qua-
 ritus probi-
 bita.*

Qui rem suam alteri invito aufert, aut id fa-
 cit animo eam restituendi, aut non restituendi.
 Si animum non restituendi habuerit, aut eam
 sibi habere vult, aut eam perdere intendit, vel
 alii dare. Si animus restituendi adfuerit, ne-
 cesse est ut eadem uti vel fructum quandam inde
 percipere velit. Qualiscunque itaque fuerit
 auferentis animus, dominio alterius semper con-
 trarius apprehenditur ob jus exclusionis, quod
 domino per se inest (§. 120.). Non jam agi-
 mus de his, quæ per jocum sunt, sed quæ quis

seria animi intentione facit: quod monendum
 esse duximus, ne quis arguetur, nos animum
 auferentis non sufficienter distinxisse. De jocis
 peculiaris tractatio est, quæ non est hujus lo-
 ci. Quando aliquid per jocum fieri supponit-
 ur, id discrete monendum est: in omni alio
 casu jocus abesse sumitur. Ceterum obligatio nat-
 uralis rei alienæ non auferendæ quoad omnem
 suam latitudinem probe percipiendæ, ne quis
 sibi licere existimet, quod illicitum est, quem-
 admodum sapissime fieri experimus.

§. 498.

Ablatio rei alienæ incito ac invito domino animo eam sibi habendi vel suam
 faciendi facta *Furtum* a nobis dicitur. Unde intelligitur, *Furem* esse eum, qui
 furtum committit.

Imperator §. I. Instit. de oblig. quæ ex dol.
 nasci, furtum definit, quod sit contractatio frau-
 dulosa lucrifaciendi gratia vel ipsius rei, vel
 etiam usus ejus possessionive. Hæc definitio, si
 excipias ea, quæ objectum attingunt & de quibus
 mox plura, a nostra nonnullis verbis differt.
 Contractatio enim explicatur ab interpretibus
 Juris Romani per ablationem rei de uno loco
 in alium, nec simplicem actum tangendi ad fur-
 tum faciendum sufficere admittitur. Ut igitur
 definitionem furti ab ambiguitate liberemus citra
 explicationem subnectendam, generis loco po-
 nere malimus ablationem rei alienæ, quam con-
 tractationem. Dum furtum dicitur contractatio
 fraudulosa, hoc ipso indigitur, quod dolus
 malus adesse debet, consequenter quod qui rem
 alienam aufert norit eam esse alienam & ani-
 mum habeat rem alienam auferendam (§. 705.

part. 1. Phil. præf. univ.). Ut igitur definitio
 esset clarior, nos dicere malimus, quod fur
 rem auferat alienam: quod enim fiat a sciente
 ac volente, consequenter dolus adfit (§. vit.)
 ex iis, quæ de animo dicuntur, liquet. Quan-
 do denique additur furtum requirere animum
 lucrifaciendi, non aliud indigitur, quam
 quod fur sibi jus arroget in re aliena, quod
 nonnulli domino competit, juxta nostram nimi-
 rum definitionem, quæ restrictor est, dominium
 plenum. Quod vero furtum fieri debeat incito
 & invito domino tacite supponit Imperator;
 consultus tamen est expressis verbis idem in-
 digitur. Ceterum in Jure Romano, ubi fur-
 tum spectatur tanquam delictum pri. sum, fur-
 tum extenditur etiam ad usum & possessionem
 rei; sed malum hæc maleficia a jure distin-
 guere communem loquentem usum secuti:

§. 499.

Obiectum furti. Quoniam non nisi res corporales mobiles auferri possunt de loco in locum (§. 496. part. 1. *Jur. nat.* & §. 148. part. 2.) . furtum vero est ablatio rei alienæ (§. 495.); furtum non committitur nisi in re corporali mobili, in re immobili committi nequit.

Ita poculum argenteum vel anulum aureum furari quidem datur, sed non domum, hortum aut agrum. Similiter patet jus venationis vel aucupii furari quempiam non posse. Quando enim dicimus jus alicui auferri, id non proprie intelligendum, sed perinde est ac si diceremus, eum jure suo privari, ut ipsi eodem uti non amplius concedatur.

§. 500.

Furtum diurnum & nocturnum. *Furtum diurnum* vocatur quod interdiu committitur; *nocturnum* vero, quod noctu fit. Unde patet, *Furem diurnum* esse, qui interdiu furatur; *nocturnum*, qui noctu furatur.

Hæc distinctio usum habet in Jure naturali; tum etiam de Jure puniendi furem non minus tum ubi agitur de Jure in furem nocturnum, in statu naturali, quam civili.

§. 501.

Res furtiva dicitur, quæ furto ablata fuit.

Ita si poculum argenteum emas a fure, quod furatus est, poculum hoc res furtiva dicitur & tu rem furtivam possides.

§. 502.

Furtum manifestum & nec manifestum. *Furtum manifestum* dicitur, quando fur in ipso actu furandi & res furtivas in alium locum nondum perlatas adhuc habens deprehenditur. *Furtum vero nec manifestum* appellatur, qui in ipso furandi actu & antequam res furtivas alium in locum pertulit, non deprehenditur.

Nec manifestum obsoleta Latinitate idem est ac non manifestum.

§. 503.

Furtum usus. *Furtum usus* dicitur juxta principia Juris Romani, quando quis infcio ac invito domino de usu rei alienæ instar domini disponit.

Fit hoc multis modis, veluti si quis usus gratia domino infcio ac invito rem suam auferat finito usa restituendam; si re aliter utitur, quam ad usum a domino sibi concessum, vel diutius, quam permiserat dominus; si rem alienam alteri utendam tradit. Enimvero furtum usus non satis intelligitur, nisi explicatis contrariis. Cum hodie furtum ultimo supplicio vindicetur aut poena infamante, si minus fuerit, furtum

usus a furto rei separare & ad injuriam referre maluimus, qualem esse supra jam aliquibus in casibus demonstravimus. Ceterum si quis injuriam domino quoad usum rei suæ factam furtum usus appellare voluerit, nos minime contradicentes habebit; vernaculo tamen sermone non convenit furem tunc *Dieb* appellari, qui furtum usus committit.

§. 504.

Furtum possessionis dicitur juxta principia Juris Romani, quando alicui invito possessio rei mobilis intervertitur. *Furtum possessionis.*

Exemplum vulgo datur, si debitor subtraxerit creditori invito rem mobilem, quam pignori gratia dedit. Factum hoc propius accedit ad furtum rei, quia res debitoris voluntate ipsius est penes creditorem loco rei suae, veluti pecuniae creditae. Sed haec furei species denno intelligitur rectius contractuum doctrina ante explicata. Et quae praeterea ad definitionem praecedentem annotavimus, ad praesentem etiam accommodari possunt.

§. 505.

Rapina est ablatio rei alienae domino invito vi ereptae animo eam sibi habendi, seu suam faciendi facta. Dicitur etiam *viz bonorum raptorum*. *Rapina quid sit.*

Differt a furto nonnisi in eo, quod fur clam rem alterius, vim adhibeat adversus dominum eidem renitentem.

§. 506.

Qui rapinam committit *Prado* dicitur, sermone vernaculo ein Räuber.

Idiomate Germanico distinguimus rapinam in via publica factam ab ea, quae fit alibi, magis propter usum civilem, qui in civitate obtinet, in irrogandis poenis, quam qui in statu naturali atque defendendus sit. Vocatur autem rapina in via publica vel loco deserto, veluti in prado aut sylva, facta ein Strassen-Raub, & qui hoc delictum committit ein Strassen-Räuber. Quamvis vero jus Romanum furtum etiam ad possessionem extendit, non tamen rapinam ad eandem trahit.

Prado quid sit.

§. 507.

Si quis, qui nullum jus possidendi habet, alterum vi possessione sua vel immobili dejicit, *Invaser* dicitur, & ipsum factum *Invasio* appellatur.

Invasio quid sit.

Contingit hoc non modo, quando dominus possessione rei suae immobilis dejicitur; verum etiam quando possessor eadem dejicitur, quamdiu de domino certo nondum constat.

§. 508.

Si dominus rem mobilem suam alteri eam detinenti vi eripit, rapinam non committit. Etenim si quis rem mobilem suam ei, qui eandem detinet, vi eripit si domino invito non eripit rem suam, consequenter nec alienam (§. 146.). Enimvero qui rem alienam domino invito non eripit, rapinam non committit (§. 550.). Ergo nec rapinam committit, qui rem mobilem suam alteri eam detinenti vi eripit.

An rapina committatur alteri rem suam vi eripiendo.

Ex. gr. Ponamus te habere librum meum quotque tandem modo in potestatem tuam devenerit. Quodsi ego eum tibi reluctanti vi eripio & vi ereptum aufero, librum meum rapina non est.

§. 509.

*An is sit
prædo.*

Quoniam qui rem mobilem suam alteri eam detinenti vi eripit, rapinam non committit (§. 508.), prædo autem non est, qui eam non committit (§. 506.); nec prædo esse potest, qui rem mobilem suam alteri eam detinenti vi eripit.

§. 510.

*An domi-
nus rem
suam alte-
ri auferens
furtum com-
mittat.*

Si dominus rem suam mobilem alteri eam detinenti clam aufert, furtum non committit, nec fur est. Si dominus rem suam alteri eam detinenti clam aufert, is non aufert rem alienam infcio & invito domino. Enimvero qui non aufert rem alienam infcio & invito domino, furtum non committit (§. 498.). Ergo furtum non committit, qui rem suam mobilem alteri eam detinenti clam aufert. Quod erat unum.

Quoniam itaque fur non est, qui furtum non committit (§. cit.); nec fur dicendus dominus, qui rem sibi propriam alteri eam detinenti clam aufert. Quod erat alterum.

Furtum & rapina non committantur in re sibi habendi, qui non minus ad rapinam, quam ad furtum requiritur (§. 498. 505.). vel rapere nequit. Deest animus rem alienam

§. 511.

*An domi-
nus posses-
sorem rei sue
immobilis
alterum vi
deiciens
sit invasor.*

Si dominus possessorem rei sue immobilis possessione vi deiecit, invasor non est. Etenim domino soli competit possessio rei sue immobilis (§. 157.), nec alius eam jure possidet (§. 158.). Quamobrem cum alterum possessione ejus vi deiecit, non eum deiecit possessione ejus rei, cujus possidendi jus nullum habet. Quoniam itaque is demum invasor est, qui, cum nullum habeat jus possidendi, alterum possessione vi deiecit (§. 507.); si dominus possessorem rei sue immobilis possessione vi deiecit, invasor non est.

Invasor jure naturali esse nequit nisi non dominus, sive possessor rei immobilis sit dominus, sive non sit. Mox enim videbimus nonnulli do-

mino competere jus alterum possessione vi deieciendi, siquidem eam potenter retinere nolit.

§. 512.

*Quando
furtum com-
mittatur
in re nullius
occupata.*

Si tu rem nullius occupes in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi mihi soli competit, aut rem ejus speciei, cujus speciei res occupandi jus mihi soli est, & rem occupatam tuam facere vis; furtum committis. Etenim si tu rem nullius occupes in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi mihi soli competit, aut si rem ejus speciei occupes, cujus speciei res occupandi jus mihi soli est, res occupata non tua, sed mea est (§. 224. 234.). Quamobrem si eam tuam facere vis, rem alienam infcio ac invito me domino aufers, utique animo eam tuam faciendi. Enimvero qui rem alienam infcio ac invito domino aufert animo eam suam faciendi furtum committit (§. 498.). Furtum itaque committis, si rem nullius occupas in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi mihi soli competit, aut rem ejus speciei, cujus speciei res occupandi jus mihi soli est, & rem occupatam tuam facere vis.

Ex principio hoc generali per modum corollariorum sunt multa particularia eodem modo alias ex principiis superioribus demonstranda.

§. 513.

Quoniam piscatio, aucupium, venatio species occupationis sunt (§. 275.), si *Furtum in pisceris in ea fluvii parte, vel aves capias in eo fundo vel districtu, aut veneris piscibus, in eo fundo vel districtu, ubi jus piscandi, vel aucupii aut venationis tibi proprium est, & si pisces, aves vel feras ejus speciei capias, eujus speciei pisces, aves vel feras capiendi jus tibi soli competit, & captos pisces, capias aves vel feras tanquam tuas auferas; furtum committis* (§. 512.).

Qui pisces, aves vel feras capit, non hoc facit nisi animo sibi habendi, adeoque ipse actus piscandi, aucupandi, & venandi jam furtum est, excepto eo casu, quo pisces certæ speciei alteri debiti casu capiuntur (§. 224.).

§. 514.

Eodem modo patet, si jus occupandi alienorum, in specie thesauros, alieni fuerit proprium & tu alienorum occupata, in specie thesauros inventos tibi habere vis te furtum committere.

Non inutile est, si qua demonstrationem propositionis generalis, quam de furto in rebus occupatis commisso dedimus, vi principiorum superiorum ad casus particulares applicare voluerit; tunc enim clarior elucefcit veritas; id quod in moralibus apprime necesse est, ubi assensui rationi præbendo reluctatur appetitus sensitivus. Caveant adeo sibi temerarii censorum, ne iniussim accuset prolixitatem, ubi tam urget ipsa rerum natura. Quomodo vero demonstrationes particulares contextæ, ex sequentibus intelligitur, ubi ostenditur furtum committi in iis, quæ a te retinentur, nec mihi restituantur, cum mea sint.

§. 515.

Si animalia mansueta vel mansuescæta aliena in potestatem tuam venisse celas & furtum in percontantibus aliis negas, ne dominus ea recuperare possit, furtum committis animalibus.

Si enim celas, immo percontantibus aliis negas animalia mansueta aliena in alienis ad potestatem tuam venisse, eo animo, ne dominus ea recuperare possit; non modo ad nos, sed etiam ad te tibi animus est rem alienam tibi habendi, verum etiam eam infcio ac invito domino auferas. Enimvero furtum committit, qui rem alienam, infcio ac invito domino, auferat animo eam tibi habendi (§. 498.). Quomobrem furtum committis, si celas vel percontantibus aliis negas animalia mansueta vel mansuescæta aliena in potestatem tuam venisse, ne dominus ea recuperare possit.

Ablatio rei alienæ nullum supponit locum, ex quo auferatur, sed quocunque loco ea fuerit, auferi ab aliquo potest. Non igitur necesse est ad furandum animalia mansueta, vel mansuescæta alterius, ut auferantur ex ædibus domini & auferi etiam ipsa a te possunt in ædibus tuis, si in eas sese receperunt. Ex eo enim quod res te movens sit in fundo tuo, nullum tibi jus in eam nascitur, etiam si nullus sit (§. 237.); multo minus itaque nasci potest aliquod in eam jus, si fuerit alterius, qui omni jure in ea ceteros omnes excludit (§. 120.). Mirum itaque videri poterat, quomodo homines, qui turpe esse existimant animalia mansueta vel mansuescæta auferre infcio se invito domino ex ædibus ipsius animo sibi habendi, sibi tamen persuadent, turpe non esse, si idem faciant, ubi in tuas ædes venerint, nisi constaret, quantum capido habendi obscurare possit intellectum, ne veritatem perspiciat. Videmus itaque vera esse, quæ modo ad propositionem præcedentem annotavimus.

§. 516.

Qui rem amissam invenit ac a se inventam celat, ne dominus eam recuperare possit, vel ubi novit, quinam eam amiserit, eandem non restituit, furtum committit. Etenim qui rem amissam invenit, ideo non efficitur ejus dominus (§. 421.); sed manet ea ejus, cujus ante fuerat (§. 420.). Quomobrem ubi a te inventam celas,

celas, ne dominus eam recuperare possit, vel eam non restituis domino, ubi nosti, quinam is sit, vel quinam rem amiserit, non modo animum habes eam tibi habendi, verum etiam rem alienam infcio ac invito domino auferes. Enimvero qui rem alienam animo eam sibi habendi infcio ac invito domino auferit, furtum committit (§. 498.). Furtum igitur & tu committis, si rem amissam invenis, a te vero inventam celas, ne dominus eam recuperare possit, vel eandem non restituis, ubi nosti, quinam eam amiserit.

Ne quis arguetur qui rem amissam tollit; eam, eandem domino non auferens eadem repetenda sunt, quæ ad propositionem præcedentem modo annotavimus. Rem enim utique auferens ejus, cujus est, dumque animum habes eam tibi habendi, invito domino hoc fecit, quippe qui non habet animum rem suam derelinquendi. Quod vero idem facias eodem infcio per se patet. Nullam inique dubium est, quin hic adint omnia furti requisita (§. 498.).

§. 517.

Officium
ejus qui
videt ab
alio rem
quendam
amitti.

Si vides rem quandam ab alio amitti, monendus a te est, ut ipse eandem tollat, aut, si tu eam tollis, extemplo eidem restituenda. Etenim si eum, qui rem quandam amittit, mones ut eandem tollat; eo ipso caves, ne iacturam rei suæ faciat (§. 487.), consequenter damnum ab eo avertis (§. 486.). Quamobrem cum damnum omne, quantum in te est, ab altero avertere debeas (§. 495.); si vides rem quandam ab alio amitti, monendus utique a te est, ut ipse eandem tollat. Quod erat primum.

Enimvero si ipse eandem tollis, cum noris, quinam eam amiserit, eam a te domino extemplo restituendam esse ex superioribus jam constat (§. 470.). Quod erat alterum.

Quos perveris cupido habendi non seducit, illi quoque hoc facere solent ipso quasi naturæ ductu. Non tamen ideo omittenda erant demonstratio, qua evincitur naturalis id hoc faciendum obligatio: demonstranda enim etiam sunt,

quæ vulgo æque ac bona signoscuntur absque demonstratione, tum ut certa sit eorum cognitio, tum ut intelligatur, quamam sine peccato a nobis omitti minime possint.

§. 518.

Furtum in
rebus nau-
fragis &
ejectis com-
missum.

Si quis res naufragas aut navis levandæ causa in mare ejectionis, vel fluctibus expulsas, vel in ipso mari neglectus animo sibi habendi auferat, furtum committit. Res enim naufragæ aut navis levandæ causa in mare ejectionis æquiparantur rebus amissis (not. §. 429.). Quoniam itaque furtum committit, qui res amissas animo sibi habendi auferat (§. 516.); furtum etiam committere debet, qui res naufragas aut navis levandæ causa in mare ejectionis, sive fluctibus expulsas, sive in ipso mari neglectus animo sibi habendi auferat.

Consentaneum hoc est Juri Romano §. 47. I. de rer. div. quod adeo cum Jure naturæ convenit. Hinc autem advertitur moris illorum, qui res naufragas & ejectas pro rebus nullius habent easque occupanti concedunt: sit ita quod in locis nonnullis jus occupandi hæc tributum.

ut adeo furtum in hisce non committitur, nisi si quatenus hæc subducantur, quemadmodum furtum committitur in piscibus, vivibus & feris contra jus aliorum proprium capitis (§. 513.) - Juris naturæ norma non sunt gentium mores: sed horum potius norma jus naturæ esse debet.

§. 519.

Furtum &
rapina lege
naturæ pro-
hibita.

Nemo furtum facere, nec res alterius vi vapere debet, seu furtum & rapina lege naturæ prohibentur. Qui enim furtum facit, alteri infcio ac invito rem suam auferit animo sibi eam habendi (§. 498.) & qui alterius rem vi rapit, eandem denuo invito eodem domino auferit (§. 505.). Sed nemo alteri invito rem suam auferat.

auferre debet, quocumque tandem animo id fiat (§. 497.), consequenter nec animo eam sibi habendi auferre debet. Nemo igitur furtum facere, nemo res alterius vi rapere debet.

Pater adeo non minus furtum, quam rapinam lege naturæ prohiberi. Et si enim natura res omnes sint communes (§. 7.), dominia vero communiõne primæva subacta ab hominibus fuerint introducta (§. 140.), adeoque a factõ quodam hominum dependeat; legi tamen naturæ non repugnat, ut dominia introductantur (§. 141.) consequenter eidem etiam consentaneas sunt, quæ ex notione dominiõni fluunt. In his vero etiam locus est prohibitioni furti ac rapinæ, quemadmodum resolutio demonstrat: non in sua principia facile prodit. Hinc & *Pandus* l. 1. §. de furtis furtum naturali juræ prohibitum recte di-

xit, & natura turpe l. 43. ff. de V. S. vocat *Ulpianus*. Quod adeo apud multas gentes, veluti apud Lacedæmonios, teste *Xenophonte*, & *Ægyptios*, *Diodoro Siculo* autore, ut alios taceamus, furta fuerint licita, id ex civili ratione factum, veluti ut cives ad solertiam & vigilantiam excitarentur, quemadmodum jam observavit *Tesmarus* in notis ad *Grotium* lib. 1. c. 1. §. 10. Istiusmodi autem leges tantummodo dant impunitatem agendi, non vero jus: factum adeo sua natura turpe tale manet, etiam si laudabile habetur hominum opinione.

§. 520.

Res rapta & Bona rapta dicuntur, quæ domino invito vi erepta fuerant. *Res & bona rapta.* Vernaculo sermone, dicimus geraubete *Gache* / item geraubetes *But* / quemadmodum ex adverso res furtivas gestohiene *Bäßen* / item gestohienes *Eut* appellamus.

§. 521.

Dominium in re furtiva & bonis raptis a domino retinetur. Cum enim res furtiva furto (§. 501.), adeoque domino invito auferatur (§. 498.), & bona rapta in re furtiva eidem invito vi eripiantur (§. 520.), invito autem dominio rei suæ auferri nequeat (§. 338.); fur equidem & prædo rem, non vero dominium in ea nanciscuntur. Dominium itaque, quod solo animo retineri potest (§. 258.), cum dominus nolit rem suam fieri furis (§. 498.), vel prædonis (§. 505. 506.), in re furtiva & bonis raptis retinet.

Genes, quorum legibus furta permittuntur, immo que furtum pro facto laudabili habuerunt, rem furtivam sacri fieri, consequenter

cum re dominum in faciem transire statuerunt. Enimvero perveris errantium opinio non derogat veritati.

§. 522.

Quoniam dominus dominium in re furtiva & bonis raptis retinet (§. 521.), *Ad quem res furtiva & bona rapta manent domini, in cuiuscunque potestatem pervenerint cumque perueniant.* (§. 124.), & qui rem furtivam vel bona rapta detinet, res alienas detinet (§. 146.).

Vitium adeo rei furtivæ ac bonis raptis semper inheret, quamdiu extant. An vero lege civili ab eo purgari possint, non est huius loci disqui-

tere. Hic enim tantummodo ostenditur, quid ferat rigor legum naturalium,

§. 523.

Qui rem furtivam vel raptam in potestate sua habet, & noxii, quinam sit dominus, eam domino restituere debet. Etenim qui rem furtivam vel raptam in rei potestate sua habet, rem alienam in eadem habet (§. 522.). Sed qui rem alienam in potestate sua habet, & novit, cuiusnam ea sit, eam domino restituere debet (§. 467.). Ergo qui rem furtivam, vel raptam in potestate sua habet, & novit, quinam sit dominus, eam domino restituere debet.

Facile

Facile apparet, hic non attendi, quomodo res furtiva vel rapta in potestatem tuam pervenerit, sed sufficere, ut eam in potestate tua

habeas. Ex hoc enim solo nascitur obligatio rei alienæ restituendæ, nec luc facia modus, quo in potestatem tuam pervenerit.

§. 524.

Obligatio furtivæ vel raptæ rem restituere debet, qui eam in potestate sua habet, & novit, quinam sit dominus (§. 523.); ipse etiam fur & prædator, ille rem furtivam, hic raptam domino restituere tenetur, si eam adhuc in potestate sua habet.

Et enim si ex ipsius potestate jam in potestatem alterius venit, aut si res ablata fuerit consumpta, nec amplius extet, restitutio fieri nequit. Ad impossibile vero nulla datur obligatio. Non tamen ideo expirat obligatio omnis,

qua domino tenetur furi; vel prædatori: Qualis autem adhuc superest, in sequentibus demonstratur. Quodlibet enim suam in locum referri jubet methodus, qua utimur.

§. 525.

Similiter quia rem furtivam vel raptam domino restituere debet, qui eandem in potestate sua habet, & novit, quinam sit dominus (§. 523.); eam non furi vel prædatori restituere debet, domino vero etiam fure vel prædone inscio restituit.

Res furtiva vel rapta manet domini (§. 522.); nec quicquam in ea juris habet fur, vel prædator (§. 120.). Quomobrem in restitutione ejus nulla furti vel prædonis habenda est ratio, adeoque perinde est, sive noverit se eam restitui,

sive ignoret, sive in restitutionem consentiat; sive minus. Neque enim in eo, quod lex naturæ imperat, a voluntate furti vel prædonis dependens.

§. 526.

Qui rem alienam aufert, invito domino, de eadem quocunque modo pro arbitrio suo dispositurus, injuriam domino facit. Et enim domino competit jus pro arbitrio suo de re sua disponendi (§. 121. 118.). Quoniam itaque jure suo excludit ceteros omnes, in quorum dominio res non est (§. 120.); si quis alius dere ipsius pro arbitrio suo quocunque modo disponere audeat, eodem invito, idem contra jus ipsius, quod perfectum est (§. 122.); hoc facit (§. 239. part. 2. Phil. præf. univ.). Qui contra jus perfectum alterius quid facit, injuriam ipsi facit (§. 859. part. 1. Jur. nat.). Ergo qui rem alienam aufert, invito domino, de eadem quocunque modo pro arbitrio suo dispositurus, injuriam ipsi facit.

Hinc denuo patet, quod supra jam demonstravimus, qui se aliena utitur invito domino, eum ipsi injuriam facere (§. 222.). Disponit

enim pro arbitrio suo contra voluntatem domini de usu rei ipsius.

§. 527.

Quando Si dominus rem sibi invito ablatam non recuperat, ab auferente ipsi damnum datur. Et enim si dominus rem sibi invito ablatam non recuperat, jacturam ejus facit (§. 487.). Quoniam igitur damnum dat, qui jacturam rei suæ ut faciat dominus in causa est (§. 488.); quin ab auferente damnum detur domino, ubi is rem sibi invito ablatam recuperare nequit, dubitandum non est.

Propositionis præsentis veritas adeo manifesta est, ut nemo non de damno sibi dato conque-

ratur, quando rei sibi invito ablatæ denuo recuperandæ spes nulla ipsi superest.

§. 528.

§. 528.

Quoniam tam fur (§. 498.), quam prædo (§. 505. 506.), rem domino invito auferunt; & dominus rem furto, vel rapina sibi ablatam non recuperat, *damnum ipsi a fure, vel prædone datur* (§. 527.). *Damno fur- tum & rapina datum.*

Damnum nempe datum non ante dici potest, quod ignoretur, in cuiusnam potestatem pervenit, quam ubi certum est, se rem tuam recuperare non posse, vel quod non extet amplius, vel

§. 529.

Fur & prædo non modo damnum dare domino intendunt; verum etiam eidem injuriam faciunt. Etenim non minus fur, quam prædo rem domino invito auferunt animo eam sibi habendi (§. 498. 505. 506.), consequenter instar domini de eadem pro arbitrio suo disponendi (§. 118. 124.). Quoniam itaque injuriam domino facit, qui rem eodem invito auferit de eadem pro arbitrio suo dispositus (§. 526.); fur pariter ac prædo domino injuriam faciunt. *Quod erat unum.*

Et quia fur ac prædo rem alienam auferunt, ut eam sibi habeant, *per demonstrata*, haud quamquam intendere possunt, ut dominus eam recuperet (§. 616. *part. 1. Phil. præd. univ.*), quin potius contrarium intendere debent. Enimvero si dominus rem sibi invito ablatam non recuperat, ab auferente ipsi damnum datur (§. 527.). Patet itaque, quod fur ac prædo domino damnum dare intendant. *Quod erat alterum.*

Non est quod excipias, furem intendere lucrum ex re ablata faciendum; lucrum enim furis cum damno domini conjunctum est, ut adeo qui illud intendit, hoc simul intendere debeat. Non tamen dici potest, quod fur & prædo furto & rapina actu dent damnum, quia damnum non ante patitur dominus, quam ubi rem ablatam recuperare nequit: id quod non sequitur ex eo, quod res ipsi fuerit ablata, sed & ab aliis causis pendet, vel quod ea consumpta fuerit usu, vel quod

ignoscitur; in cuius potestatem venerit. Quamvis adeo domino res a fure vel prædone ablata restituitur, vel ubi restitutio fieri nequit, damnum datum refarcitur, ac de damno sibi dato conquæri minime possit, non tamen propterea cessat justæ quæritæ causa. Jure enim adhuc conquæritur de injuria sibi facta, quæ per hoc non obli- scitur, quod res ablata restituitur, vel damnum datum refarcitur. Quamobrem tam in furto, quam rapina damnum ab injuria distinguendum.

§. 530.

Qui alteri injuriam facit, eum lædit, seu injuria omnis læsio est. Omnis enim injuria fit contra jus perfectum alterius (§. 859. *part. 1. Jur. nat.*). Qui vero quid facit contra jus alterius, eum lædit (§. 920. *part. 1. Jur. nat.*), consequenter: quicquid contra jus perfectum alterius fit læsio est. Quare qui alteri injuriam facit, eum lædit, consequenter injuria omnis læsio est. *Injuria omnis læsio*

§. 531.

Quoniam læsio omni juri securitatis adversatur (§. 919. *part. 1. Jur. nat.*), *Adversatur omni juri securi- tatis.* omnis autem injuria læsio est (§. 530.); *injuria omnis juri securitatis adver- satur.*

§. 532.

Qui alteri damnum dat, eum lædit, seu omnis damni illatio læsio est. Omne enim damnum statum nostrum imperfectiorem reddit (§. 499.). Lædit autem alterum, qui status ipsius imperfectiorem promovet, & factum, quo is imperfectior redditur, læsio est (§. 669. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem qui alteri damnum dat, eum lædit, seu omnis damni illatio læsio est. *Damni illatio læsio*

Wolffii jus Naturæ Tom. II.

A a

Prin-

Principia hæc præmittimus per modum lemmatum ad demonstranda sequentia.

§. 533.

Missio da. Nemo alteri damnum dare debet. Qui enim alteri damnum dat, eum lædit *unicur pro.* (§. 532.). Sed nemo alterum lædere debet (§. 695. part. 1. Jur. nat.). Ergo etiam nemo alteri damnum dare debet.

Propositionem hanc jam demonstravimus in superioribus (§. 495.); demonstrationem tamen præsentem ideo addere visam fuit, ut appareat, prohibitionem damni dandi sub principio generali: *Neminem lædere contineri*. Facit hoc ad pleniorum intellectum principiorum Juris civilis, quæ Imperator recenset §. 3. l. de

J. & J. Ceterum quod damni datio in numero læsionum sit, ex eo etiam demonstrari poterat, quod alterum lædat, qui ipsum bono quodam suo privat (§. 692. part. 1. Jur. nat.); hoc enim facere eum, qui dat damnum, ex ipsa definitione damni dati facile intelligitur (§. 486.).

§. 534.

Furtum & rapina læsio est. Qui furtum vel rapinam committit, dominum, cujus res auferit, lædit, seu furtiva læsio est, & rapina læsio est. Etenim qui furtum vel rapinam committit, consequenter fur (§. 498.), atque prædo (§. 506.), non modo damnum domino, cujus res auferunt, dare intendunt, verum etiam eidem injuriam faciunt (§. 529.), immo, si dominus rem ablatam recuperare nequit, damnum actu dant (§. 528.). Enimvero lædit alterum non minus, qui ei injuriam facit (§. 530.), quam qui damnum dat (§. 532.). Omnino itaque dominum lædit, qui furtum & rapinam committit, adeoque furtum & rapina læsio est.

Videmus ideo, quænam turpido naturalis inest furto ac rapinæ, quæ utrumque factum reddit in se illicitum, ac in se turpe, ut nulla lege positiva licitum ac honestum fieri possit, nisi quævis impune fieri permittitur, nec civiliter infamari facientem. Duplex furto ac rapinæ inest læsio. Et si enim fieri possit, ut dominus rem furtivam vel rapinam recuperet,

adeoque nullum actu sentiat damnum, vel etiam damnum datum restituitur, nondum tamen ipsa facti factum est ob injuriam, quæ juri securitatis violatum. Damni a seo restitutum cum hac satisfactione, seu restitutione juri securitatis minime confundenda, etiam si furtum ac rapinam nondum spectentur nisi in statu naturali, in quo unusquisque jus securitatis suum ipse tuetur.

§. 535.

Furtum & rapina juri securitatis adversantur. Homini competit jus non patiendi, ut alius ipsum lædat (§. 913. part. 1. Jur. nat.). Quoniam itaque furtum & rapina læsio est (§. 534.); tam furtum, quam rapina juri huic adversantur. Enimvero jus non patiendi, ut quis te lædat, jus securitatis est (§. 917. part. 1. Jur. nat.). Furtum itaque & rapina juri securitatis adversantur.

Brevius ostenditur hoc modo. Furtum & rapina læsio est (§. 534.). Sed læsio omnis juri securitatis adversatur (§. 919. part. 1. Jur. nat.). Ergo furtum & rapina securitatis juri adversantur.

Eademque juri securitatis hic tantummodo spectamus in statu naturali, quemadmodum modo monuimus (not. §. 345.); principio tamen huic

locus est, ubi de pœna furti ac rapinæ in statu civili statendum, prouti suo loco apparebit.

§. 536.

Furtum & rapina læsio est. Nemo furtum & rapinam committere debet. Etenim qui furtum & rapinam committit alterum lædit, dominum scilicet, cujus res auferit (§. 534.). Sed nemo alterum lædere debet (§. 695. part. 1. Jur. nat.). Ergo etiam nemo furtum & rapinam committere debet.

Equi-

Equidem jam superius (§. 519.) ostendimus furtum & rapinam lege naturali prohiberi: plerumque tamen idem adhuc alter demonstrare: ut patet, furtum & rapinam ipsa lege generali *sempiterna lege* prohiberi esse. Ideo animum furtum & rapinam ad lationem revocavimus, ut qui dubitant vel negant, furtum & rapinam esse facta naturaliter turpia, seu per se & in se mala, tanto evidentius hoc comprehendant, in moralibus ubi appetitus sensitivus vel avaritia sensitiva assensu reluctatur, vel in casu emergente ex firmo vacillante reddat, non eadem

demonstratio ubivis eandem vim in convincendo exerit, quemadmodum in Geometria contingit, quomvis etiam hic subinde claritas superius fertur evidentia, ut nec in ea demonstrationes breviores semper praefertenda. Qui naturam animae intus perfectam habent, ut non modo generalium facultatum dependentiam a se juxta percipiunt, verum etiam suspectorum diversas dispositiones tan naturales, quam acquisitas non ignorent: illi factus patebant, quae dicuntur.

§. 537.

Fur res furtivas & praedo raptas mala fide possidet. Fur res furtivas & praedo raptas domino abstulit animo eas sibi habendi (§. 498. 505. 506.), adeoque uterque eas detinet tanquam suas. Quamobrem cum rem possideat, qui eam detinet tanquam suam (§. 150.), uterque res, quas abstulit, possidet. Manent autem res furtivae & raptae domini sui, ut qui eas detinet res alienas detinet (§. 522.). Quamobrem cum fur & praedo noriat, eas esse alienas, mala autem fide rem possideat, cui eam alienam esse novit (§. 153.); fur res furtivas, praedo raptas mala fide possidet.

Res furtivae ac raptae potestati domini subdantur, cum nullo amplius modo de eis instar domini disponere possit (§. 462.). Dominus adeo possessione rei suae excidit, dum a fure vel

praedone auferitur, & ablata ipso invito venit in possessionem furis vel praedonis, ut ut jus possidendi domino indiviso nexu cohaerens (§. 157.), animo ab ipso retineatur (§. 260.).

§. 538.

Possessor rei furtivae vel raptae eam domino restituere tenetur, quocumque tandem modo ea in potestatem suam venerit. Etenim qui rem furtivam vel raptam detinet, eam domino restituere tenetur (§. 523.): quod cum simpliciter verum sit sine ulla restrictione, tenetur utique, quocumque tandem modo in potestatem suam pervenit. Quoniam itaque possessor rei furtivae ac raptae eam detinet (§. 150.), eandem omnino restituere tenetur, quocumque tandem modo res in potestatem ipsius venerit.

Ostenditur etiam hoc modo. Res furtiva & rapta manet domini sui, cui ablata fuit, in cujusque potestatem pervenerit (§. 522.), consequenter qui eam possidet, rem alienam possidet (§. 146.). Enimvero possessor rei alienae domino rem suam restituere tenetur (§. 471.). Ergo possessor rei furtivae vel raptae eam domino restituere tenetur, quocumque tandem modo in potestatem suam venerit.

Propositio praesens tanquam essus particularis sub universali continetur, quem supra demonstravimus (§. 533.), quemadmodum ex demonstratione priori patet. Potest tamen etiam in-

dependentem ab ea demonstrari, prout ex posteriori liquet. Non inconciliatum itaque fuit, utramque in medium mitteri.

§. 539.

Quoniam fur rem furtivam, praedo raptam possidet (§. 537.), possessor autem rei furtivae vel raptae eam restituere tenetur, quomodoque in potestatem suam ea venerit (§. 538.); hinc denuo sequitur, quod supra jam demonstravimus (§. 524.), *furem & praedonem rem furtivam & raptam domino restituere debere.*

Quodnam *bet, & si eam restituere non vult, cum vi adigendi, ut faciat.* Domino enim competit jus interdicendi cuivis non domino omni actu vi domini licito, nec patendi, ut quis alius quicquam faciat se invito, quod sibi vi domini facere licet (§. 121.). Quoniam itaque si res est in alterius potestate, hic quidem de eadem pro arbitrio suo disponere potest, non vero dominus, cui soli hoc facere licet (§. 118. 120.); domino ferendum non est, ut res sua sit in alterius potestate. Habet igitur jus rem suam exigendi ab eo, qui eandem in potestate sua habet.

Ostenditur etiam hoc modo. Domino competit jus rem suam in potestate sua habendi, nec quisquam alius sine ipsius consensu sive expresso, sive tacito rem alienam in potestate sua jure habet (§. 465.). Ipsi adeo ferendum non est, ut res sua sit in alterius potestate, consequenter jus eam exigendi ab eo, qui eandem in potestate sua habet, competit. *Quod erat primum.*

Qui rem alienam in potestate sua habet, eam domino restituere debet (§. 467.). Quod si ergo hoc facere nolit, aut domino ferendum, ut sine ipsius consensu res sua sit in alterius potestate, aut eum, qui eandem in potestate habet, vi adigat necesse est, ut ipsam restituat. Enimvero domino ferendum non est, ut res sua sit in potestate alterius, *per demonstrata.* Ergo eidem competere debet jus vi adigendi eum, qui rem suam in potestate sua habet, ut eandem sibi restituat.

Ostenditur etiam hoc modo. Quoniam jus omne, quod respondet obligationi, qua alter tibi tenetur in singulari quoad quidpiam singulare, perfectum est (§. 908. part. 1. Jur. nat.); jus exigendi rem tuam ab eo, qui eandem in potestate sua habet, utpote respondens obligationi eam restituendi (§. 467.), perfectum est. Quamobrem si quis poscenti rem suam restituere non vult, jus perfectum eidem non tribuit suum (§. 921. part. 1. Jur. nat.). Sed si quis jus perfectum tuum tibi tribuere non vult, illud vi persequi licet (§. 1101. part. 1. Jur. nat.). Ergo etiam restitutionem rei tuæ vi persequi licet adversus eum, qui restituere non vult, consequenter hoc facere detrahentem vi adigere licet, ut faciat. *Quod erat alterum.*

Obligationi restituendi respondet jus rem suam ab eo exigendi, qui eam restituere potest. Nulla vero foret obligatio ista, nullum hoc jus, nisi etiam dominus jus haberet restituere nolen-

tem ad restitutionem vi adigendi. Utrumque adeo membrum propositionis presentis admittit, qui inficiari non audeat, domino rem suam restituendam esse.

§. 341.

Quoniam qui rem alienam possidet, eam in potestate sua habet (§. 463.), qui vero rem alienam in potestate sua habet, ab eo dominus eandem exigendi jus habet, & ubi eam restituere non vult, jus etiam ipsum vi adigendi, ut hoc faciat (§. 340.); *Domino competit jus rem suam exigendi a possessore quocumque & si eam restituere nolit, ipsum vi adigendi, ut hoc faciat.*

Idem porro expenditur.

Nimirum cum hoc jus fuit ex notione dominii, quod dominus voluntate sua retinet (§. 258.), consequenter non mutatur, mutata

possessione (§. 257.); salvis utique semper manet, quocumque tandem factus fuerit ejus possessor.

§. 542.

Similiter quia dominus in re furtiva & rapta dominium retinet (§. 521.) ^{Etiamsquand} *quamdiu res furtiva in furis, rapta in praeconis potestate est, domino competit jus* ^{furum &} *furum & praedonem vi adigendi, ut rem sibi ablatam restituant (§. 540.).* ^{praedonem.}

Comprehenditur quoque hic casus sub pro- praeo, quamdiu rem furtivam & raptam in
positione antecedente, propter quod fur & potestate sua habent, eandem possident (§. 532.).

§. 543.

Jus rem suam vi persequendi adversus quemlibet possessorem aut quemcun- ^{Jus rem} *que alium, qui eam in potestate habet, dicitur Vindicatio rei vel etiam jus* ^{suum vin-} *dicandi.* ^{dicandi.}
rem suam vindicandi.

Definitur hic vindicatio rei, qualis est vi mutationem subeat in civili, suo loco ostendi-
originis suae in statu naturali: qualem enim mus.

§. 544.

Domino competit jus rem suam vindicandi adversus quemlibet possessorem, aut Jus rem
quemcunque alium, qui eandem in potestate sua habet. Competit enim eidem jus ^{suum vin-} *rem suam* ^{dicandi do-} *exigendi a quolibet possessore & quocunque alio, qui eandem in* ^{mino com-} *potestate sua habet, eumque vi adigendi ut eam restituat, si hoc facere non*
vult (§. 540. 541.). Enimvero jus rem suam vi persequendi adversus quemlibet ^{potens.} *possessorem aut quemcunque alium, qui eam in potestate sua habet, est jus*
rem suam vindicandi (§. 543.). Domino igitur competit jus rem suam vind-
icandi adversus quemlibet possessorem, aut quemcunque alium, qui eandem in
potestate sua habet.

Jus nimirum vindicandi rem suam datur con- scendi, ut eam actu restituta, &, ubi potest
tra omnes, qui eam restituendi facultatem phy- eam restituera non vis, vi te adigendi, ut re-
sicam habent. Nimirum si fieri potest, ut a te stituta. Nulla hic vislet adversus dominum ex-
restituatur; domino quoque competit jus pe- ceptio.

§. 545.

Dominus rem suam vindicaturus probare debet dominium, seu rem, quam sibi re- ^{'Dominium} *stituendam petit, esse suam.* Etenim qui rem alienam in potestate sua habet, ^{in rei vin-} *eam domino restituere debet, si noverit quinam sit dominus (§. 467.), & cir-* ^{dications} *cumspectus esse debet, ne res, quam domino restituere intendit, veniat in* ^{probandum.} *potestatem non domini (§. 470.).* Rem adeo domino restitutus certus esse ^{probandum.} *debet, eum, cui eam restituit, esse dominum.* Enimvero ex eo, quod quis se ^{probandum.} *dominum esse dicit, nondum constare potest, quod sit dominus: id quod ne-*
mo non admittit. Quamobrem qui dicit se esse dominum, quod sit probare
debet. Quoniam itaque dominus rem suam vindicaturus rem sibi restitui pe-
tit, cujus se dominum esse dicit (§. 543.); dominium suum, seu quod res sua
fit, probare debet.

De possessore adeo rei suae vel quocunque dem injuriam sicut, qui non restituit, quando
alio, qui eam habet in potestate sua, conqueri dominum probare nequit. Dominus enim, cui
nequit dominus, si sibi non restituitur, quam- restituito fieri debet, non agnoscitur nisi do-
diu dominum non probavit. Neque etiam et- minio probato.

§. 546.

Quando vi restituitio nem uterri liceat.

Quoniam dominus rem suam vindicaturus probare debet rem esse suam, quam sibi restituendam petit (§. 545.); antequam probaverit dominium, vi adigere nequis eum, qui rem in sua potestate habet, ut restituat.

Nimirum non probato dominio, qui eam in potestate sua habet, certus non est, eam esse suam, adeoque verendum, ne eam non domino restituit, quod contrarietur circumspeditioni, qua in rei restitutione utendum.

§. 547.

Jus belli quando fit in eum, qui rem suam domino restituit non vult.

Natura domino competit jus belli in eum, qui rem, quam suam esse probavit, ipsi restituere non vult. Domino enim competit jus rem suam vi persequendi adversus omnem possessorem, aut quemcunque alium, qui eandem in potestate sua habet, ubi eam restituere non vult (§. 540.). Quoniam vero hoc faciens rem suam vindicat (§. 543.), rem vero vindicaturus ad vim recurrere nequit, nisi dominio probato (§. 546.); domino quoque nulla vis licita in eum, qui rem restituere non vult, antequam dominium fuerit probatum (§. 170. part. 1. *Phil. praes. univ.*). Jus vi persequendi jus suum adversus alterum, qui idem nobis tribuere non vult, jus belli est (§. 1103. part. 1. *Jur. nat.*). Natura igitur domino competit jus belli in eum, qui rem, quam suam esse probavit, ipsi restituere non vult.

Pater ideo rei vindicationem in statu naturali esse speciem belli, quando nimirum is, qui rem restituere non vult, novit se esse dominum.

§. 548.

Quando bello locus fit.

Quoniam domino jus belli non competit nisi in eum, qui rem, quam suam esse probavit, ipsi restituere non vult; antequam ad bellum progrediatur dominus, restitutionem rei, quam suam esse probavit, petere debet.

Atque ideo patet, quem ordine prescribat jus naturae in re sua vindicanda. Nimirum (1) amice movendus est, qui rem tuam in potestate sua habet, quod res tua sit, (2) si opus fuerit, probandum dominium, (3) petenda restitutio, (4) si haec denegatur, ad bellum progrediendum. Hoc probe notasse praeerit suo loco.

§. 549.

Jus puniendi in eum, qui injuriam facit.

Natura homini competit jus puniendi eum, qui ipsi injuriam facit. Natura enim cuilibet homini competit jus puniendi eum, qui ipsam laesit (§. 1061. part. 1. *Jur. nat.*). Enimvero injuria omnis laesio est (§. 530.). Natura igitur homini cuilibet competit jus puniendi eum, qui ipsi injuriam facit.

Videmus ideo rationem, cur damnum ab injuria sit distinguendum, si uno eodemque actu & damnum deus & injuria fiat. Aliud enim est jus, quod ex facto alterius nobis nascitur ob damnum datum, situd, quod ex eodem oritur ob injuriam factam.

§. 550.

Jus vindicandi injuriam.

Qui poenam sumit ab eo, qui ipsi injuriam fecit ob factam injuriam, *Injuriam vindicare* dicitur: ut adeo *Vindicatio injuriae* sit jus poenam sumendi ab eo, qui ipsi injuriam fecit. Quoniam itaque natura homini competit jus puniendi

niendi eum, qui ipsi injuriam facit (§. 549.); *Homini cuilibet competit jus injuriam sibi illatam vindicandi.*

De jure puniendi jam demonstravimus, quae tenenda sunt, ubi (§. 1061. & 1099. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum vindicatio injuriae non fit nisi jure puniendi eum, qui injuriam fecit, ob injuriam factam (§. 1061.); superfluum foret ea ad vindicationem injuriae applicare.

Abiit autem ut vindicationem injuriae confusio cum cupidine vindictae; quod enim haec ab illa abesse possit ac debeat, ex his patet, quae jam alius demonstravimus (§. 1078. part. 1. Jur. nat.).

§. 551.

Domino, cui fur vel praedo rem suam abstulit, competit jus furem & praedonem jure puniendi, consequenter injuriam sibi factam vindicandi. Etenim fur & praedo^{di furem} domino, cui rem suam auferunt, injuriam faciunt (§. 529.). Sed natura homini^{& praedo.} competit jus puniendi eum, qui ipsi injuriam fecit (§. 549.). Ergo domino^{ntm.} etiam competit jus puniendi furem & praedonem, qui res ipsius abstulit, consequenter eidem competit jus injuriam sibi illatam vindicandi (§. 550.).

Vindicatio inique rei suae a fure vel praedone, qui eam adhuc in potestate sua habet, a vindicatione injuriae differet. Quamobrem etiam fur et praedo rem ablatam restituant; non tamen ideo cessat injuriae vindicatio. Aliud enim damnum est, quod rei restitutione tollitur; aliud vero injuria, quae cum in facto juri tuo

adverso consistat, rei restitutione non deletur; cum factum infectum fieri nequeat. Fur & praedo obligantur non modo ad rem ablatam restituendam (§. 539.); sed & ad poenam subeundam, quemadmodum in sequente propositione ostenditur.

§. 552.

Fur & praedo obligantur ad poenam patiendam. Etenim fur & praedo injuriam faciunt domino, cui rem suam auferunt (§. 529.), consequenter eum laedunt (§. 530.). Enimvero qui alterum laedit, ad poenam patiendam obligatur (§. 1071. part. 1. Jur. nat.). Ergo fur & praedo obligantur ad poenam patiendam.

Obligatio juris & praedonis ad poenam subeundam.

Non opus est, ut hic inquiremus, quanam esse debeat furti ac rapinae poena in statu naturali. Novimus enim jus puniendi infinitum esse (§. 1063. part. 1. Jur. nat.), ut adeo in ge-

nera nulli eidem praescribi possint limites, ut pote ex circumstantiis singularibus demum praehendendi (§. 977. part. 1. Jur. nat.).

§. 553.

Domino competit jus puniendi eum, qui re ipsius eodem invito utitur. Qui enim^{Jus punien-} re aliena utitur, invito domino, injuriam ipsi facit (§. 222.). Enimvero natu-^{di eum, qui} ra homini competit jus puniendi eum, qui ipsi injuriam facit (§. 549.). Ergo^{invito do-} etiam domino competit jus puniendi eum, qui re ipsius eodem invito utitur.^{mino re}

aliena uti-

Jus puniendi in aprico positum est, nec in dubium revocari potest, nisi ab eo, qui principis juris naturalis non factis cognitis habet atque perspectis. Quanta vero conventat poena,

& quando omittenda sit, ex his intelligitur, ut quae de jure poenarum in parte prima demonstravimus.

§. 554.

Quoniam domino invito re ipsius utitur, qui sine omni ejus consensu instru-^{Jus punien-} mentis ejus pisces, aves vel feras capit, domino vero jus competit puniendi alienis^{tor.} eum, qui re ipsius eodem invito utitur (§. 553.); *Qui instrumentis alienis sine instrumen-*
omni

§. 546.

Quando vi restituito. nem utgere licet.

Quoniam dominus rem suam vindicaturus probare debet rem esse suam, quam sibi restituendum petit (§. 545.); antequam probaverit dominium, vi adigere nequit eum, qui rem in sua potestate habet, ut restituat.

Nimirum non probato dominio, qui eam in potestate sua habet, certus non est, eam esse tuam, adeoque verendum, ne eam non domino restituit, quod contrariatur circumspectioni; qua in rei restitutione utendum.

§. 547.

Jus belli quando sit in eum, qui rem suam domino restituit non vult.

Natura domino competit jus belli in eum, qui rem, quam suam esse probavit, ipsi restituere non vult. Domino enim competit jus rem suam vi persequendi adversus omnem possessorem, aut quemcunque alium, qui eandem in potestate sua habet, ubi eam restituere non vult (§. 540.). Quoniam vero hoc faciens rem suam vindicat (§. 543.), rem vero vindicaturus ad vim recurrere nequit, nisi dominio probato (§. 546.); domino quoque nulla vis licita in eum, qui rem restituere non vult, antequam dominium fuerit probatum (§. 170. part. 1. Phil. praef. univ.). Jus vi persequendi jus suum adversus alterum, qui idem nobis tribuere non vult, jus belli est (§. 1103. part. 1. Jur. nat.). Natura igitur domino competit jus belli in eum, qui rem, quam suam esse probavit, ipsi restituere non vult.

Patet ideo rei vindicationem in actu naturali esse speciem belli, quando nimirum is, qui rem restituere non vult, novit se esse daturum.

§. 548.

Quando bello locus sit.

Quoniam domino jus belli non competit nisi in eum, qui rem, quam suam esse probavit, ipsi restituere non vult; antequam ad bellum progrediatur dominus, restitutionem rei, quam suam esse probavit, petere debet.

Atque ideo patet, quem ordinem praescribat jus naturae in re sua vindicanda. Nimirum (1) amice movendus est, qui rem tuam in potestate sua habet, quod res tua sit, (2) si opus fuerit, probandum dominium, (3) petenda restitutio, (4) si haec denegatur, ad bellum progrediendum. Hoc probe novisse proderit suo loco.

§. 549.

Jus puniendi in eum, qui injuriam facit.

Natura homini competit jus puniendi eum, qui ipsi injuriam facit. Natura enim cuilibet homini competit jus puniendi eum, qui ipsum laesit (§. 1061. part. 1. Jur. nat.). Enimvero injuria omnis laesio est (§. 530.). Natura igitur homini cuilibet competit jus puniendi eum, qui ipsi injuriam facit.

Videmus ideo rationem, cur damnum ab injuria sit distinguendum, si uno eodemque actu & damnum detur & injuria fiat. Aliud est jus, quod ex facto alterius nobis nascitur ob damnum datum, aliud, quod ex eodem oritur ob injuriam factam.

§. 550.

Jus vindicandi injuriam.

Qui poenam sumit ab eo, qui ipsi injuriam fecit ob factam injuriam, Injuriam vindicare dicitur: ut adeo Vindicatio injuriae sit jus poenam sumendi ab eo, qui ipsi injuriam fecit. Quoniam itaque natura homini competit jus puniendi

niendi eum, qui ipsi injuriam facit (§. 549.); *Homini cuilibet competit jus injuriam sibi illatam vindicandi.*

De jure puniendi jam demonstravimus, quæ vitanda sunt, alibi (§. 1061. & seqq. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum vindictio injuriæ non sit nisi jus puniendi eum, qui injuriam fecit, ob injuriam factam (§. 549.); superfluum foret ea ad vindicationem injuriæ applicare.

Abstinet autem ut vindicationem injuriæ confundas cum cupiditate vindictæ: quod enim hæc ab illa abesse possit ac debeat, ex his patet, quæ jam alias demonstravimus (§. 1078. part. 1. Jur. nat.).

§. 551.

Domino, cui fur vel prædo rem suam abstulit, competit jus furem & prædonem jus puniendi, consequenter injuriam sibi factam vindicandi. Etenim fur & prædo^{di furem} domino, cui rem suam auferunt, injuriam faciunt (§. 529.). Sed natura homini^{di prædo.} competit jus puniendi eum, qui ipsi injuriam fecit (§. 549.). Ergo domino^{ntm.} etiam competit jus puniendi litem & prædonem, qui res ipsius abstulit, consequenter eidem competit jus injuriam sibi illatam vindicandi (§. 550.).

Vindictio iustique rei sive a fure vel prædone, qui eam adhuc in potestate sua habet, a vindicatione injuriæ differt. Quamobrem etiam fur ac prædo rem ablatam restituant, non tamen ideo cessat injuriæ vindictio. Aliud enim damnum est, quod rei restitutione tollitur; aliud vero injuria, quæ eum in facto jure tuo

adverso consistit, rei restitutione non deletur; eum factum infectum fieri nequit. Fur & prædo obligantur non modo ad rem ablatam restituendam (§. 539.); sed & ad penam subeundam, quemadmodum in sequente propositione ostenditur.

§. 552.

Fur & prædo obligantur ad penam patiendam. Etenim fur & prædo injuriam faciunt domino, cui rem suam auferunt (§. 529.), consequenter eum lædunt (§. 530.). Enimvero qui alterum lædit, ad penam patiendam obligatur (§. 1071. part. 1. Jur. nat.). Ergo fur & prædo obligantur ad penam patiendam.

Obligatio juris & prædonis ad penam subeundam.

Non opus est, ut hic inquiramus, quantum esse debeat furci ac rapinæ poena in statu naturali. Novimus enim jus puniendi infinitum esse (§. 1063. part. 1. Jur. nat.), ut adeo in ge-

nerè nulli eidem præscribi possint limites, ut pote ex circumstantiis singularibus demum prælegendi (§. 977. part. 1. Jur. nat.).

§. 553.

Domino competit jus puniendi eum, qui re ipsius eodem invito utitur. Qui enim^{Jus punien-} re aliena utitur, invito domino, injuriam ipsi facit (§. 222.). Enimvero natu-^{di eum, qui} ra homini competit jus puniendi eum, qui ipsi injuriam facit (§. 549.). Ergo^{invito do-} etiam domino competit jus puniendi eum, qui re ipsius eodem invito utitur.^{mino re}

Jus puniendi in aprico positum est, nec in dubium revocari potest, nisi ab eo, qui principis juris naturalis non satis cognita habet atque perspecta. Quanta vero conveniat poena,

& quando omittenda sit, ex his intelligitur, ut quæ de jure poenatum in parte prima demonstravimus.

§. 554.

Quoniam domino invito re ipsius utitur, qui sine omni ejus consensu instru-^{Jus punien-} mentis ejus pisces, aves vel feras capit, domino vero jus competit puniendi alienis^{di eum,} eum, qui re ipsius eodem invito utitur (§. 553.); *Qui instrumentis alienis sine instrumen-*
omni

*vis pisces, omni consensu domini pisces, aves vel feras capit, eum puniendi jus competit de-
aver, vel se-
ras capien-
tem.*

Ostendimus in superioribus instrumentorum alienorum usu piscantem (§. 232.), aves capientem (§. 232.) injuriam facere instrumentorum domino, si instrumentis utatur, non impetrato ipsius consensu. Unde etiam hinc inferri poterit jus puniendi domino competens (§. 253.). Ceterum si usu instrumentorum damnum fuerit datum, hoc perinde ac in furto & rapina ab injuriis distinguendam, consequenter nec reparatio damni, de qua deinceps, cum

pœna; qua injuria vindicatur, confundenda. Equidem non dubito fore nonnullos, qui nimium juris rigorem, qui nimiam in distinguendo subtilitatem accutent: sed hi erunt, qui minime prævident rigoris ac subtilitatis hujus usum in determinandis ac dijudicandis legibus civilibus hominumque moribus censendis, ac propriis reëdicandis. Nos nihil in præsentî præmittimus nisi in cæritissimam ac proclivem indispenabilem usum futurum.

§. 555.

*Qui rem nullius occupat in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi mihi
Injuria oc-
cupatione
rerum nul-
lius facta.* proprium est, me non consentiente, injuriam mihi facit. Ostenditur eodem pro-
sus modo, quo de jure proprio occupandi res certæ speciei idem demonstravi-
mus (§. 234.).

Quoniam in superioribus, cum de rebus occupatis contra jus alterius proprium ageremus (§. 224.), injuriæ nullam fecimus mentionem,

ideo hanc propositionem hic adjicere visum est: ubi eadem ad alia demonstranda opus habemus.

§. 556.

*Injuria in
aucupio fa-
cta.* Quoniam aucupium occupationis quædam species est (§. 275.); si quis aves
capiat in eo fundo vel districtu, in quo jus aucupii mihi proprium est, me non con-
sentiente, injuriam mihi facit (§. 555.).

§. 557.

*Quando
quis piscan-
do, aves ca-
piendo, ve-
nando pa-
nam merca-
tur.* Qui pisces, aves vel feras ibi capit, ubi jus piscandi, aucupii vel venandi mi-
bi fuerit proprium; mihi competit jus eum puniendi. Qui enim piscatur in ea flu-
vii parte, in qua piscandi jus mihi proprium, injuriam mihi facit (§. 226.).
Similiter injuriam mihi facit, qui aves capit in eo fundo vel districtu, ubi jus
aucupii mihi proprium est (§. 556.), & qui venatur in eo fundo & districtu,
ubi jus venandi mihi proprium est (§. 280.). Enimvero natura homini compe-
tit jus te puniendi eum, qui ipsi injuriam facit (§. 549.). Ergo etiam mihi com-
petit jus te puniendi, si pisces, aves vel feras ibi capis, ubi jus piscandi, au-
cupandi, venandi mihi proprium est.

Atque adeo patet, etiam si pisces capti (§. 474.), aves se feræ capte mihi tradantur (§. 476.), vel si jam fuerint consumæ, & damnum datum jam alio modo fuerit reparatum; remanere tamen adhuc injuriæ vindicationem, qua pœna sumta consulitur securitati futuræ. Qui

ea probe perspexit, quæ de Jure puniendi in parte prima demonstravimus, ei hinc obcurum, multo minus paradoxum videbitur, cur nemo impune debeat violare jus piscandi, aucupii vel venandi alterius proprium.

§. 558.

*Quando in
genere occu-
pando.* Immo in genere: si quis res nullius occupat in eo fundo vel districtu, in quo
jus occupandi mihi proprium est, me non consentiente; mihi competit jus eum pu-
niendi. Quoniam enim mihi injuriam facit (§. 555.), natura vero mihi com-
petit jus puniendi eum, qui mihi injuriam facit (§. 549.); mihi quoque jus
te

te puniendi competit, si res nullius occupas in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi mihi proprium est, me non consentiente.

.Poteramus propositionem præcedentem per modum corollarii inferre ex præfenti (§. 275.).

§. 559.

Si jus capiendi certæ speciei aves vel feras tibi fuerit proprium, qui eas te non consentiente capit, eum puniendi jus habes. Si enim jus capiendi aves certæ speciei tibi sit proprium, qui te non consentiente eas capit, tibi injuriam facit (§. 241.). Idem contingit in casu juris proprii capiendi feras certæ speciei (§. 281.). Sed qui tibi injuriam facit, eum puniendi jus habes (§. 549.). Ergo etiam eum puniendi jus habes, qui te non consentiente capit aves vel feras certæ speciei, quas capiendi tibi jus proprium est.

Alius casus puniendi aves vel feras capiendi.

Cur hic piscium nulla fiat mentio, patet ex superioribus (§. 241.).

§. 560.

Immo in genere: Si jus occupandi res certæ speciei fuerit in dominio meo, & tu me non consentiente eas occupas; mihi competit jus te puniendi: quod si tamen occupatio rem casu occupatam dum jure tuo utebaris, mihi tradis, nullum mihi est jus te puniendi. Etenim si jus occupandi res certæ speciei fuerit in dominio meo, & tu me non consentiente eas occupas, injuriam mihi facis (§. 234.). Quoniam itaque natura mihi competit jus puniendi eum, qui mihi injuriam facit (§. 549.); mihi etiam competit jus te puniendi, si mihi fuerit in dominio jus certæ speciei occupandi & tu easdem occupas. *Quod erat unum.*

Quando occupatio rem casu occupatam dum jure tuo utebaris, mihi tradis, nullum mihi est jus te puniendi.

Enimvero si tu jure tuo occupandi vius rem ejus speciei casu occupas, cum jus occupandæ jus in dominio meo est, & rem occupatam mihi reddis, nullam mihi injuriam facis (§. 237.). Quamobrem cessat ratio juris te puniendi mihi competentis per demonstrata, consequenter nec jus ullum te propterea puniendi (§. 70. Ostol.). *Quod erat alterum.*

Patet prima propositionis difficultate omnes: res: demonstratio convenit cum ea, quam in casu particulari dedimus in propositione præcedente (§. 159.). Pars altera non minus evidens est, modo demonstrationem rite expendat. Etenim ex demonstratione prima patet, non aliam juris puniendi rationem esse, quam injuriam

mihi factam. Nescitur adeo jus tuum ex maleficio alterius, facto nimirum in te injurioso. Tale igitur si non adfuerit, nec jus ullum nasci potest. Nimirum posita injuria, ponitur jus puniendi: nullis vero injuria posita, nec jus puniendi poni potest.

§. 561.

Si quis capiat pisces, aves, feras, ubi jus piscandi, aucupii, venandi tibi fuerit proprium, vel pisces, aves, feras ejus speciei, quas capiendi jus proprium tibi di alteri p. est; captos pisces, aves & feras captas ipsi etiam vi, si veniatur, eripiendi jus tibi est. Etenim si quis piscetur in ea fluvii parte, in qua jus piscandi tibi proprium est, pisces capti tui sunt (§. 215.); immo etiam tui sunt, si pisces capti fuerint ejus speciei, quos capiendi jus tibi proprium est (§. 241.). Similiter tui sunt aves (§. 233.), tui etiam sunt feræ, quas capit alius in eo fundo & districtu, in quo jus capiendi aves vel feras tibi fuerit proprium (§. 280.); sunt etiam tui aves (§. 241.), tui sunt feræ ejus speciei, quas capiendi jus tibi proprium est (§. 281.). Enimvero domino competit jus rem suam exigendi ab eo, qui eandem in potestate sua habet, & si eam restituere non vult, adigendi vi ut hoc faciat (§. 540.). Ergo tibi competit jus pi-

Jus eripiendi alteri p. scilicet, aves & feras captas quando competas.

Ices captos, aves & feras captas capienti etiam vi, si renitatur, eripiendi, si pisces capit in ea fluvii parte, in qua jus piscandi tibi proprium est, aut aves, vel feras, in eo fundo & districtu, ubi jus aucupii vel venandi tibi proprium fuerit, vel si pisces, aves, feras ejus fuerint speciei, cujus speciei pisces, aves, feras capiendi jus tibi proprium est.

Faciunt hoc vulgo homines, quorum jure violato pisces, aves vel feras ceperunt sibi, etiam si juris naturæ fuerint imperiti. Non tamen ideo superfluum censeri debet, quod talia demonstrantur, quæ homini per se, seu, ut vulgo loqui amant, natura nota esse dicuntur. Etenim cum lex naturæ sit actionum humanarum nor-

ms; ea jure esse debet, num quod faciunt homines recte faciant, num quod faciunt sic tantummodo licitum, an debitum. Nisi ergo demonstratum fuerit, quid veri jubeat, quid permittat lex naturæ, ex eo solo, quod vulgo hæc faciunt homines, constare nequit, factum esse juri naturæ conforme.

§. 562.

Immo in genere: *Si quis res nullius occupat in eo fundo vel districtu, in quo jus vi eripiendi res occupatas, quaslibet quando competat.* occupat tibi proprium est, vel res ejus speciei, quas occupandi jus tibi proprium; res occupatas ipsi etiam vi, si renitatur, eripiendi jus tibi est. Etenim si quis rem nullius occupat in eo fundo vel districtu, in quo jus occupandi tibi soli competit, res occupata tua est (§. 324.): tua etiam est, si ea fuerit ejus speciei, cujus res occupandi tibi soli jus competit (§. 334.). Unde pro eodem prolixo modo, quo in casu particulari (§. 561.), ostenditur, tibi competere, jus etiam vi, si resistatur, eripiendi res occupatas.

Si accedis, quando res occupatur, ut adeo consistat eas esse a te occupatas, non alio modo acquiritur, nulla opus est probatione, quod aliter occupaverit, quod tibi debetur. Actus enim

occupationis manifestus est & jus tuum pro ve loquitur, quod non minus manifestum supponitur.

§. 563.

Qualis pœna exceptioni accedere possit. Si quis res quandam contra jus tibi proprium occupat, tibi, dum eam eripis, occupantem quoque verbis non modo blandis, verum etiam malis, præsertim minacibus, immo etiam colaphis & flagris objurgare licet, prouti futura securitas imperat. Etenim si quis rem quandam contra jus tibi proprium occupat, tibi non modo competit jus rem occupatam eidem eripiendi (§. 562.), verum etiam eundem puniendi (§. 560.), adeoque utroque jure una uti, consequenter dum rem occupatam eripis, eum qui occupavit una punire potes. Quoniam vero qui alterum punit, non intendit nisi averisionem periculi læsionis futuræ sibi & aliis ex præterita metuendæ (§. 1074. part. 1. Jur. nat.) & jus puniendi in se infinitum (§. 1063. part. 1. Jur. nat.) limites suos ex circumstantiis præsentibus sibi præfixos habet (§. 977. part. 1. Jur. nat.); num securitati futuræ objurgando verbis blandis, an malis & minacibus, immo num colaphis aut flagris consularur, ex circumstantiis præsentibus æstimandum. Quamobrem si quis rem quandam contra jus tibi proprium occupat, dum eam eripis, occupantem quoque verbis non modo blandis, verum etiam malis, præsertim minacibus, immo etiam colaphis & flagris objurgare licet, prouti futura securitas imperat.

Consistat denno hoc vulgo ab hominibus fieri: hic vero inquirendam eras, num recte fiat, & quomodo evitandus sit excessus. Ne vero existimes, objurgationem verbis blandis factam non posse pœnæ loco haberi, probe considerandam est, objurgationem simpliciter factam esse peccatam, quatenus alteri pudor injicitur exprobratione facti sui & eidem penitentia supersece-

dit, affectus utique molesti, qui dum torquent animum pro malo physico habendi, qualis est pœna (§. 1077. part. 1. Theol. nat.). Quamobrem ubi hi affectus excitantur, erit tibi verbis blandis gratia, & idem sufficit periculo futuræ læsionis averiendæ, in hac pœna utriusque acquiescendum (§. 1074. part. 1. Jur. nat.). præsertim si emendatrice opus sit tantummodo mihi.

minime autem exemplari: id quod suo loco securarius discutimus. Quæ enim de pœnarum legitima executione, in genere tradenda, sunt

commodo loco; in casu particulari hic doceri superfluum foret.

§. 564.

Quoniam piscatio, aucupium & venatio occupationis species sunt (§. 375.); *Etiam in casu particulari piscationis, aucupii & venationis.*
Dum pisces, aves & feras contra jus tuum proprium copiosè capienti, eandem quoque verbis non modo blandis, verum etiam malis, præsertim minacibus, immo etiam colapbis & flagris objurgare licet, prouti futura securitas imperat.

Poterat idem vi principiorum anteriorum (§. 557. 559. 561.) eodem modo demonstrari, quo in casu occupationis in genere ostendimus (§. 563.). Dantur etiam adhuc alii puniendi modi, qualis est ablatio instrumentorum, quibus pisces, aves vel feræ capiuntur. Sed nostrum jam non est in pœnarum genera hic inquirere ob rationem modo datam (not. §. 563.).

§. 565.

Si ex aliena materia speciem mala fide feceris, sive proprio, sive alieno nomine, *Jus puniendi mala fide de specificis.*
domino materiae competit jus te puniendi. Si enim ex aliena materia (speciem mala fide feceris sive proprio, sive alieno nomine, domino materiae injuriam facis (§. 342. 345.). Enimvero si alicui injuriam facis, ipsi natura competit jus te puniendi (§. 349.). Ergo domino materiae natura competit jus te puniendi, si ex ipsius materia sive proprio, sive alieno nomine mala fide speciem feceris.

Juris adeo naturalis est, ut pœna aliqua deernatur specificanti mala fide: quod vero semper perdere debeat speciem & operas, id naturale non est, cum eadem pœna in omni casu jure naturæ locum minime habeat, utpote ex aversione periculi læsionis futuræ ex præteritis tibi & alia metuentæ determinanda (§. 1074. §. 1. Jur. nat.). Ceterum ubi quis alieno nomine ex materia aliena mala fide speciem facit, per se non patet, jus puniendi domino materiae competere duplex, nimirum primo puniendi specificantem, deinde etiam puniendi eum,

ejus nomine specificatio facta. Ita si tu ex argento Mævris fieri curas salsum poculum, & hic novis, argentum non esse tuum; Mævris jus competit & te, & salsum puniendi. Quoad dominium rei qui suo nomine speciem fieri curavit habetur: puniendū, cum ipse per se fecisse putatur, quod per alium fecit: ut pœna inter utrumque communicatur, si uterque fuerit in mala fide. Quod si vero specificans fuerit in bona fide, & non nisi is, qui speciem fieri curavit, in mala fide; specificantis ut in domino, ita etiam in pœna nulla habetur ratio.

§. 566.

Si rem alienam mala fide tuæ adjungis, domino illius competit jus te puniendi. *Jus puniendi in adjunctione.*
 Quod si enim rem alienam tuæ adjungis, domino illius injuriam facis (§. 391.). Patet igitur ut ante (§. 563.), huic competere jus te puniendi.

Relegenda hic sunt, quæ de mala fide in accessione non attendenda juxta Doctores Juris civilis supra jam annotavimus (not. §. 391.). Ceterum quod de jure puniendi in specificacione & adjunctione demonstravimus; idem quoque in consensione, commixtione, ferruminatione, adplantatione, plantatione, edificatione, statione, scriptura & pictura locum habere, ubi mala fides intercedit, haud obscure intelligitur. Mala fides semper operatur injuriam, ex

qua jus puniendi nasci demonstratio præcedens loquitur. Minime igitur opus esse existimamus, ut idem in quovis casu hic in medium allato demonstravimus, quod in casu specificacionis & adjunctionis ostendimus. Ne quis tamen objiciat omnia esse esse, quibus tanquam principis opus habemus in sequentibus, lubet generale apponere principium, unde per modum corollarii omnes isti casus particulares inferuntur nuda subsumptione.

§. 567.

Qui quomodoque de re aliena disponit invito domino, ipsi injuriam facit, ei de re sua disponere pro arbitrio. *Jus puniendi domini.*

nium gene-
raliter af-
fectum.

arbitrio suo (§. 118.), hoc autem jure excludit ceteros omnes, in quorum dominio res non est (§. 120.); qui invito domino quomodocunque de re aliena disponit, contra jus ipsius, quod perfectum est (§. 122.), agit (§. 239. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum alteri injuriam faciat, qui contra jus perfectum ipsius quomodocunque agit (§. 859. part. 1. Jur. nat.); domino injuriam facit, qui ipso invito quomodocunque de re aliena disponit. *Quod erat unum.*

Enimvero natura homini competit jus puniendi eum, qui ipsi injuriam facit (§. 549.). Ergo etiam natura domino competit jus puniendi eum, qui de re ipsius ipso invito quomodocunque disponit. *Quod erat alterum.*

Videmus adeo, quomodo jus puniendi oritur ex quolibet dominii violatione, inquam maleficio, seu actu juri alterius contrario.

§. 568.

Jus punien- Si quis mala fide materias liquidas, vel liquefactas confudit (§. 392.), di in confu- aut solida corpora commiscet (§. 393.), vel rem alienam cum sua sive per- sione, com- feryminationem, sive per adplumbaturam jungit (§. 395.), vel in solo suo mixture, ex aliena materia, aut in solo alieno ex sua edificat (§. 401.); vel in so- ferramina. lo suo plantam alienam, aut in alieno saam ponit, vel sementa sua in agro tione, ad- alieno aut contra spargit, vel in charta aliena scribit, vel denique in tabula alie- plumbatur- na pingit; evidens omnino est, eum in casu omni de re aliena invito domino pro arbitrio suo disponere, consequenter is rei alienae domino injuriam facit & huic jus ipsum puniendi competit (§. 567.).

Videmus adeo, casus particulares nullo ne- adjunctionem, de quibus sigillatim egimus antea. Immo ille- gatio ex principio generali inferri: immo ille- dom quoque annumerari possespecificacionem & (§. 565. 566.).

§. 569.

Jus punien- Natura domino competit jus puniendi possessorem mala fidei, quod fructus ex re di possesso- ipse percipit. Etenim possessor malae fidei injuriam facit domino, cum fru- rem m. f. ctus ex re ipsius percipit (§. 447.). Sed natura homini competit jus puniendi eum, qui ipsi injuriam facit (§. 549.). Ergo natura domino competit jus puniendi possessorem malae fidei, quod fructus ex re ipsius percipit.

Paret hinc ulterius, quod Imperator, quem- jure puniatur, ille minime: Sed qualis & quan- admodum supra jam annotavimus (not. §. 447.), ta poena conveniat, suo demum loco disqui- quoad perceptionem fructuum inter possessorem rendam. bonae ac malae fidei recte distinguat. Hic enim

§. 570.

Jus punien- Si rem contra jus proprium alterius occupatam, in specie pisces, aves vel feras di non red- captas, & thesauros inventos ei non reddis, cui jus occupandi proprium est, huic dentem res natura competit jus te puniendi. Etenim si rem contra jus proprium alterius oc- cupatam huic non reddis furtum in ea committis (§. 512.). Ac idem commit- titur in piscibus, avibus vel feris captis (§. 513.), ac thesauris inventis in ea- dem hypothesi (§. 514.). Quoniam itaque domino, cui res sua fuit ablata, competit jus puniendi furem (§. 551.); jus quoque te puniendi mihi competit, si rem contra jus mihi proprium occupatam, in specie pisces, aves vel feras captas & thesauros inventos, mihi non reddis.

Hæc poena non confundenda est cum altera, quæ vindicando injuriam, non obstante, quod

res contra jus proprium occupata fuerint red-
ditae, exigitur (§. 558. & 599.), nec tollit ob-
ligationem ad damnum datum refarciendum, si

res non amplius extant, quemadmodum dei-
ceps ostenditur.

§. 571.

Si animalia mansueta vel mansueta aliena in potestatem suam venisse celas & percontantibus aliis negas, ne dominus ea recuperare possit; si rem amissam invenis ac a te inventam celas, ne dominus eam recuperare queat, vel, ubi nosti, quinam eam amiserit, eam non restituis; si denique res naufragas vel ejectas animo tibi habendi auferas; domino in omni casu competit jus te puniendi. Etenim in omni casu furtum committis (§. 515. 516. 518.). Eodem igitur, quo ante (§. 570.), modo colligitur, domino rerum competere jus te puniendi.

*Quando pui-
nere licet
animalia
aliena, res
amissas,
naufragas
& ejectas
detinentem.*

Differunt hi casus a praecedentibus (§. 570.). Etenim in istis jam inhæret injuria actus, quo res venit in potestatem nostram; in praesenti-
bus autem actus nihil vitii habet: neque enim in se vitiosus est actus, quo rem amissam tollis, vel res naufragas & ejectas ex undis extrahis.

vel etiam animalis mansueta & mansueta in custodia tua deducta. Sed tum demum actus vitiosus evadit, ubi accedit animus rem ha-
bendi, nec domino eam restituendi. Quamobrem hic simplex tantummodo injuria adest, cum in casibus praecedentibus duplex deprehendatur.

§. 572.

Damnum refarcire dicitur, qui tantundem restituit alteri, quantum valet res, cujus jacturam fecit, seu, qui pretium rei restituit.

*Damnum
refarcire
quid sit.*

De valore rerum dicemus suo loco, quando de domini translatione agitur sumus. Ut valor rerum definiti facilius ac certius posset, rerumque commutatio nullam pareret difficultatem; pecunias iaventa est, de quo suo loco ex in-
stiti-

tuto dicemus. Tumque clarius patebit, quomo-
do damnum datum refarciri queat. Sufficit in praesenti stabilire obligationem, qua tenemur ad damnum datum refarciendum, & eidem respon-
dens jus hoc exigendi perpenderit.

§. 573.

*Cui damnum datum est, vel qui damnum passus est, is minus habet, quam si damnum non com-
bere debebat. Cui enim damnum datum est, vel qui damnum passus est, is jacturam quandam rei suae sive corporalis, sive incorporalis facit (§. 486.), adeoque ea ita subducitur potestati ipsius, ut eam nunquam recuperare possit (§. 487.). Quoniam itaque minus habet, qui re quadam sive corporali, sive incorporali caret, quam antea habebat, quod per se patet; is omnino minus habet, quam habere debebat, cui damnum datum est, vel qui damnum passus est.*

Equidem nonnullis dubium oriri poterat, quod non semper minus habere dici possit, quam ante habuerat, qui damnum passus est, quoniam damnum etiam dari dicitur corpori, pudicitiae, famae; quod si tamen rem curatius consideres, dubium protinus evanescit. Ponamus enim tibi amputari manum, membri sicutis jacturam facis, adeoque minus habes, quam antea. Ponamus insuper corpori vulnus, pars adeo corporis sanitate caret, adeoque rei

cujusdam jacturam fecisti, consequenter minus habes, quam antea, cum pars illa esset sana. Ponamus damnum inferri famae, jacturam adeo facis rei incorporalis, integritatis nimirum famae, consequenter denovo minus habes, quam antea habebas, quam famae tux detraheretur. Modo itaque perpendas, damnum non consistere in sola jactura rei cujusdam corporalis, quae extra te est; nihil erit in propositione praesenti obicuri, unde dubium oriri possit.

§ 574.

Ex aptitudine sola dominium non nascitur.

Id alicui suum non est, ad quod aptus est. Ad quod enim quis aptus est, ad hoc ipsi non nisi jus imperfectum competit (§. 237. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Enimvero ad quod aliquis jus tantummodo imperfectum habet, id ipsi suum non est (§. 232. part. 2. *Jur. nat.*). Ergo id alicui suum non est, ad quod aptus est.

Ex sola adeo aptitudine non nascitur dominium. Ex gr. Qui egenus est, is eam habet aptitudinem, quæ requiritur, ut qui opibus abundat ipsi elemosinam det (*not. §. 237. p. 1.*

Phil. pract. univ.). Sed jus ad elemosinam, quam a Titio petis, imperfectum est, nec dici potest egenum in eo dominium habere, & eam esse non ipsius.

§ 575.

An damnus leso jure imperfecto.

Qui non nanciscitur, ad quod aptus est, consequenter jus tantummodo imperfectum habet; is damnus non patitur. Etenim id alicui suum non est, ad quod aptus est (§. 574.), consequenter ad quod jus tantummodo imperfectum habet (§. 237. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem si id non nanciscitur, non sui iacturam facit (§. 487.). Quoniam itaque damnus non consistit nisi in iactura sui (§. 486.); qui id non nanciscitur, ad quod aptus est, consequenter ad quod jus tantummodo imperfectum habet, is damnus non patitur.

Ita qui cum egenus sit Titio elemosinam, quam jure petis, nullum patitur damnus. Cum enim elemosinam, quam petis, non sit res sua, nec iacturam sui facit, si eam

non nanciscitur. Ad hoc enim, ut quis iacturam sui faciat, requiritur, ut quod suum erat potestati ejus subductum recuperare impossibile (§. 487.).

§ 576.

An dano quando id, ad quod quis aptus est, dano damnus.

Qui tibi denegat, ad quod aptus es, consequenter jus imperfectum habes; is tibi damnus non dat. Quoniam enim damnus non pateris, si non nanciscaris id, ad quod aptus es, consequenter jus tantummodo imperfectum habes (§. 575.); si quis tibi denegat, ad quod aptus es, consequenter jus tantummodo imperfectum habes, is in causa non est, ut damnus patiaris, adeoque iacturam tui facias (§. 486.). Enimvero qui factio quodam, vel non factio suo in causa non est, ut iacturam tui facias, is damnus tibi non dat (§. 488.). Ergo nec tibi damnus dat, qui tibi denegat ad quod aptus es, consequenter ad quod jus non nisi imperfectum habes.

Quamobrem si Titius dives denegat egeno petenti elemosinam, hic conquiri nequit de damnus sibi a Titio dato. Hinc & *Arif. Nicom.* lib. 5. c. 4. negat contra proprie dictum iustum quicumque committere eum, qui pecuniam suam alteri non succurrit prae tenentate. Quæ hic demonstrantur de damnus a jure imperfecto removendo, probe tenenda sunt, ubi de damnus da-

to refarciendo agitur, ne hanc obligationem laetius extendas, quam par est. Esti autem contra iustitiam proprie sic dictam nil committat, qui tibi denegat, ad quod aptus es, neque propterea tibi de damnus dato iustum querendi causa sit, non tamen ideo facti, quod legi naturali conveniebat, adeoque peccat.

§ 577.

Efectus damni resarci.

Si damnus datum refarcitur, non amplius minus habes, quam habere debebas. Si tibi damnus datur, minus habes, quam habere debebas (§. 573.). Enimvero si damnus datum refarcitur, tantundem tibi restituitur, quantum valet res, cujus iacturam fecisti (§. 572.), consequenter quam recuperare nequis (§. 487.).

Qua.

Quamobrem perinde est, ac si rem datam recuperasset. Damno igitur refarcito tantundem habes, quantum ante habebas, quam damnus dabatur, adeoque non amplius minus habes, quam habere debebas.

Ex.gr. Ponsmus tibi damnus datum esse, quod valet 100. aureorum. Centum igitur aureos non habes, quos habere debebas. Quodsi adeo damnus datum refarciatur, tibi restituuntur centum aurei, atque tum non amplius minus, sed tantundem habes, quam habere debebas. Nimirum damnus refarciendo patrimonium

tuum in eum restituatur statum, qualis futurus erat, si damnus nullum tibi datum fuisset. Etsi enim non amplius res ista fuit in patrimonio tuo, quas antea habebas, veluti vasa argentea; non tamen propterea id deminutum est, cum vasa ista per hypothecam valeant 100. aureos.

§. 578.

Quoniam damnus tibi dato minus habebas, quam habere debebas (§. 573.), eodem autem refarcito, non amplius minus habes (§. 577.); si damnus datum refarcitur, perinde est ac si nullum datum fuisset. *Idem ulte- rius expan- ditur.*

Factum infectum fieri nequit, consequenter si damnus datum fuerit, impossibile est ut datum non sit. Enimvero si damnus refarcitur, factum quasi infectum redditur, dum si restituatur bonorum tuorum status, qui fuerat, antequam damnus daretur.

§. 579.

Nemo efficere debet dolo, vel culpa sua, ut alter minus habeat, quam habere debet. Etenim nemo alteri damnus dare debet (§. 495.). Et damnus etiam culposus lege naturali prohibetur (§. 496.). Quoniam igitur is minus habet, quam habere debebat, cui damnus datur (§. 573.), consequenter is efficit, ut alter minus habeat, quam habere debebat, si eidem damnus dederit; nemo omnino efficere debet sive dolo, sive culpa sua, ut alter minus habeat, quam habere debebat. *Obligatio non dimi- nuendi, quod alter habet.*

Nemo alteri invito dominium rei suae auferre potest (§. 338.), adeoque dominium in se inviolabile jus est. Cum hic inviolabilitate utique pugnat permissio efficiendi, ut alter minus habeat, quam habere debet; neque enim minus habere intelligitur, quam quatenus non amplius in dominio ipsius est, quod in eodem erat ac esse debebat.

§. 580.

Damnus omne dolo vel culpa datum est refarciendum, seu, si tu alteri sive dolo, sive culpa tua damnus dedisti, id eidem refarcire teneris. Pone enim, si fieri potest, damnus datum dolo, vel culpa datum non esse refarciendum. Quoniam is minus habet, quam habere debebat, cui damnus datur (§. 573.); dolo vel culpa tua efficere licet, ut alter minus habeat, quam habere debebat, consequenter ad hoc non efficiendum minime obligaris (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.). Quod cum sit absurdum (§. 579.), damnus datum sive dolo, sive culpa refarciendum. *Obligatio refarciendi damnus datum.*

Ostenditur etiam hoc modo. Nemo alteri damnus dare debet (§. 495.), adeoque si dolo, vel culpa sua damnus dedit, alterum, cui dedit, in pristinum statum restituere tenetur, ut perinde sit, ac si damnus nullum datum fuisset. Enimvero perinde est ac si damnus nullum datum fuisset, ubi damnus datum refarcitur (§. 578.). Quamobrem qui damnus dedit sive dolo, sive culpa sua, id refarcire tenetur.

Obligatio damni non dandi nulla foret, nisi datum, quemadmodum obligatio alteri invito eidem adhereret obligatio refarciendi damnus rem suam non auferendi nulla foret, nisi e- deus

dem quoque cohæret obligatio rem ablatam restituendi. Restituitio locus est, ubi res extat: ubi vero non extat, quod restitui possit, in ejus locum succedit reparatio damni. Qui adeo admittit restitutionem rei adhuc extantis, ita sine omni ratione in dubium revocat damni reparationem. Ceterum Jus naturæ quemadmodum restitutionem rei alienæ omnem sine ulla exceptione urget, ita etiam damnum omne re-

farciri jubet, qualescunque & quantumcunque fuerit, sive dolo, sive culpa quoscunque datum. Jus naturæ non attendit differentiam inter magnum & parvum, cum res minima non minus tum sit, quam magna, & jactura rei minimæ non minus damnum sit, quam jactura magnæ, nec propter parvitatem muet genus. Tuetur adeo rigorem summum tam in rebus restituendis, quam in damnis refarciendis.

§. 381.

Dammum refarcire pertinet ad retributionem sui. Quoniam suum alteri tribuit, qui eidem præstat, ad quod præstandum ipsi obligatur (§. 233, part. 1. Jur. nat.), qui vero alteri damnum datum refarcit, alteri præstat, ad quod præstandum ipsi obligatur (§. 380.); *Qui damnum refarcit, alteri suum tribuit.*

Abfit, ut hinc inferas damnum datum esse refarciendum, quod suum cuique tribuendam: committeres enim circulum in demonstrando,

quemadmodum demonstratio corellarii præsentis loquitur.

§. 382.

Quinam locupletior factus.

Locupletior factus dicitur, qui plus habet, quam antea habebat. Quando igitur bonis suis res quadam corporalis, vel incorporalis superaccedit, illis non diminutis, locupletior fit.

Ex. gr. Ponamus omnia bona tua valere centum aureos: quodsi iis superaccedit vel obulus, quem antea non habebas, ut bonorum universitas obulo aucta dici possit, in tantum fit locupletior. Hinc idiomate vernaculo dicere solemus: *Ich bin un eiuen Heller reicher worden.* Nimirum quod plus jam habes, quam antea habebas, valet obulum unum. Quando quis lo-

cupletior fieri dicitur, minime attenditur; quantum antea haberet, nec quantum sit illud, quod plus habet: sufficit enim, quod plus habeat, quam antea. Quodsi rem quandam, quæ erat in bonis tuis, cum aliis, quæ tantundem valet, permutes; facta permutatione non plus habes, quam antea habebas, nec hac permutatione locupletior factus.

§. 383.

Re alterius quando quis locupletior fit.

Hinc etiam intelligitur, quandonam quis *locupletior fit re alterius*, nimirum quando res, quæ bonis ipsius superaccedit, alterius est, sive quando plus habet est res quadam alterius, sive corporalis, sive incorporalis.

Ex. gr. Qui rem amissam, quam invenit, non restituit, re alterius locupletior fit: quod enim jam plus habet, quam antea habebat, res alte-

rius est. Similiter fur locupletior fit re furivæ, hoc est, re, quam alteri inficio ac injavio abstulit.

§. 384.

Quandonam ex re alterius.

Apparet etiam, quandonam quis *locupletior fit ex re alterius*, nimirum quando id, quod plus habet, ex re alterius venit, vel ejus loco succedit.

Ex. gr. Ponamus te rem quam tibi commodavi, pro certa mercede commodare alteri; mero-

ces, quæ te locupletiozem reddit, ex re mea provenit; locupletior itaque sis ex re mea.

§. 585.

* *Nemo locupletior fieri debet cum damno alterius.* Quando enim locupletior sis, plus habes, quam antea habebas (§. 582.). Et quoniam damnum in jactura sui consistit (§. 486.), quando locupletior sis alterius cum damno, alter jacturam ejus facit, quod tu plus habes, consequenter tu in causa es, seu dolo vel culpa tua efficis, ut alter minus habeat, quam habere debebat. Enimvero nemo efficere debet dolo vel culpa sua, ut alter minus habeat, quam habere debebat (§. 579.). Ergo etiam nemo locupletior fieri debet cum damno alterius.

An cum alterius damno locupletior fieri liceat.

Offenditur etiam hoc modo. Qui locupletior fit alterius damno, cum damnum in jactura sui consistat (§. 486.), in causa utriusque est, ut alter jacturam sui faciat, consequenter alteri damnum dat (§. 488.). Sed nemo alteri damnum dare debet (§. 495.). Ergo etiam nemo locupletior fieri debet cum damno alterius.

Videmus adeo regulam iuris notissimam l. 206. ff. de R. J. esse ipsam naturae legem, unde multa definiunt Jcti Romani, immo etiam Doctores, illius interpretes, observante *Gratio* lib. 2. c. 10. §. 2.

§. 586.

Si ex re mea non amplius extante factus es locupletior, tantum mihi restituere teneris, in quantum locupletior factus es. Quodsi enim ex re mea locupletior reddendi, factus, quod plus habes, quam habere debebas, ex re mea venit. Quoniam quod quis ex re mea, quae mihi restituenda erat (§. 467.), non amplius extat; si nihil aliud mihi restituitur, ego jacturam rei meae facio (§. 487.), adeoque tu sis locupletior cum meo damno. Enimvero nemo locupletior fieri debet cum damno alterius (§. 585.). Damnum igitur ut refarciatur, tantundem mihi restituere teneris, in quantum locupletior factus es (§. 572.).

Si tu ex re mea factus es locupletior, plus de igitur est, ac si meum apud te esset, aucti habes, quam habere debes (§. 582.), ego vero utriusque reddendum (§. 467.) quae rem meam non teneo, minus habeo. Perin-

§. 587.

Si res casu perierit, bonae fidei possessor non tenetur ad ullam restitutionem. Et. Quando enim si res perierit, possessor eam non amplius habet, quod per te patet, consequenter impossibile est, ut ea restituatur, adeoque ad restitutionem rei ipsius teneri nequit (§. 309. part. 1. *Pbil. pract. univ.*). Quoniam possessor bonae fidei ignorat, rem esse alienam, sed potius putat eam esse suam (§. 553.), nec ipsi imputari potest, quod eam non restituerit (§. 550. part. 1. *Pbil. pract. univ.*), quemadmodum, si novisset, cuiusnam ea sit, facere debuisset (§. 467.), consequenter quod casu apud ipsum perierit, alias non peritura apud dominum (§. 638. part. 1. *Pbil. pract. univ.*). Non igitur in causa es; cur alter jacturam fecerit rei suae (§. 487.), consequenter nec damnum ipsi dedisti (§. 488.), adeoque nec ad damnum refarciendum teneris (§. 580.). Et quia res perierit, per se patet, quod nihil ex re ista ad te venerit, consequenter nec ex re aliena locupletior factus fueris (§. 526.). Quamobrem nec hoc nomine quicquam tibi restituendum venit (§. 586.). Jam vero si quid alteri restituendum, aut restituenda est res, aut tantum, quantum ea valebat, quod sit quando damnum refarciatur (§. 572.), aut denique tantum, quantum ex re factus es locupletior. Nihil itaque horum cum obtineat in hypothesi propositionis praesentis,

Wolffii Jus Naturae Tom. II.

C_c

per

Per demonstrata; si res casu perierit, possessor bonæ fidei non tenetur ad ullam restitutionem.

Nimirum nihil apud ipsam est, quod restituere possit, nec res nec lucrum ex re, neque etiam ea non facta, omnia nempe restitutione tenetur, quis obligatio de re aliena restituenda non ante vim suam exierit, quam ubi nulli rem non esse suam & cupissimam ex sit (§. 467.).

§. 388.

Quando ad nullam restitutionem tenetur in venditor rei amissa. Si res amissa, quam invenisti, casu apud te perierit, antequam explorare poteris, quinam sit dominus, non teneris ad restitutionem ullam. Rem, quæ perierit, restitui non posse, nec ad eam restituendam inventorem obligari patet ut ante. Sive autem ignores, rem esse alienam, sive saltem nescias, quinam sit dominus, restitutionem a te non factam tibi imputari non posse denuo patet ut ante. Unde etiam eodem prorsus modo, quo ante, porro colligitur, tibi imputari non posse, quod res perierit restitutione facta non peritura, consequenter te nullum alteri dedisse damnum, quod rem ipsius in potestate tua haberis. Eodem igitur prorsus modo, quemadmodum ante (§. 387.), ostenditur, te non teneri ad ullam restitutionem, si res amissa, quam invenisti, casu apud te perierit, antequam de domino constare poterit.

§. 389.

Alius casus. Quoniam eadem demonstratio adhuc subsistit, quando res casu perit, antequam eam domino, qui amisit, restituere possis, etiamsi constet, quinam sit, adhuc non teneris ad ullam restitutionem.

Nemo non videt, supponi a nobis, quod restitutio non tua culpa differatur, consequenter nec mora tibi imputari possit.

§. 390.

Quando res siturio quo ad res naufragas & ejectas nulla. Si res naufragæ vel in mare navis levanda causa ejectæ casu perierint, quas vel in ipso mari, vel in littore nactus es, antequam de domino tibi constare, aut domino a te restitui potuerint, non teneris ad ullam restitutionem. Idem denuo ostenditur applicata demonstratione superiori (§. 387.) de possessore bonæ fidei data ad res naufragas vel ejectas, quemadmodum ad amissas (§. 388, 389.).

Qui non amissis, naufragis vel ejectis detinent animo eas domino restituendi, quamprimum de eo certo constiterit ac restituenda occasio commode adfuerit, referri nequeunt inter possidetes, nisi significati vocabuli vim inferre velis (§. 190.). Quamobrem hi casus non poterant sub eo comprehendendi, quod de possessore bonæ fidei demonstravimus (§. 387.).

§. 391.

Quando male fidei sunt per istam se tenentur. Si res casu perierit, apud dominum eodem casu non peritura; male fidei possessor damnum reparare tenetur. Etenim possessor malæ fidei novit rem, quam possidet esse alienam (§. 153.), neque adeo ignorare supponitur, quinam sit dominus. Quando itaque rem, quam domino restituere debet (§. 467.), non restituit; non factum suum ipsi imputatur (§. 163.), consequenter pro causa libera habetur ejus, quod mali domino ex hoc non facta consequitur (§. 527. par. 1. Phil. pract. univ.). Quod si ergo res casu perierit, eodem casu apud dominum non peritura, malæ fidei possessor in causa est, quod res perierit, consequenter dominus ejus jacturam fecerit (§. 487.). Quoniam itaque damnum dat domino

mino (§. 488.), damnum autem datum refarciendum (§. 580.); si res casu periiit, apud dominum eodem casu non peritura, malæ fidei possessor damnum refarcire tenetur.

Apparet hinc, quomodo malæ fidei possessor ex facto suo ultra rei rationem tenetur, quemadmodum *Grævus* ait lib. 2. c. 10. §. 91. teposita poena ob rem male possessam, ad quam verba *Grævi* trahit *Grævovius* in Notis. Poena enim

ab injuria deferendit, quæ possessioni malæ fidei factæ adhæret (§. 567. 153.): reparatio autem damni ad imputationem non factæ restitutionis est, quæ effectus casualis, rei nempe interitus, averti poterat (§. 639. p. 1. *Phil. pract. univ.*).

§. 592.

Si res casu periiit, apud dominum eodem casu peritura, malæ fidei possessor non tenetur ad ullam restitutionem. Etenim si eodem casu res periisset apud dominum tenentem, quo apud malæ fidei possessorem periiit; perinde est ac si dominus eam habuisset, consequenter propterea, quod possessor malæ fidei rem domino non restituerit, effectus casualis eidem imputari nequit (§. 639. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem nec haberi potest pro causa libera jacturæ rei, quam fecit dominus (§. 527. part. 1. *Phil. pract. univ.*), adeoque ad damnum datum nullo modo concurrat (§. 488.). Cum igitur damnum refarcire non tenetur (§. 580.), nec res, quæ periiit, restitui possit, non tenetur ad ullam restitutionem.

Casus hic rarissimus est. Et quamvis nihil poena ob possessionem malæ fidei continuatam, adsit, quod restitui debeat, non tamen cessat donec casus contigerit.

§. 593.

Si res culpa possessoris bonæ fidei periiit, hoc tamen non obstante damnum refarcire non tenetur. Possessor enim bonæ fidei putat rem esse suam (§. 153.), consequenter si res perit, eam sibi perire existimat (§. 376.), nec se teneri ad restitutionem alteri reddendam, quomodo re sua usus fuerit (§. 169.). Ignoravit igitur, re percunte alteri damnum inferri (§. 486. 487.), ac se de eodem refarciendo teneri (§. 580.). Patet etiam ignorantiam ipsius esse invincibilem (§. 28. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem cum ignorantia invincibilis imputari nequeat (§. 550. part. 1. *Phil. pract. univ.*); nec imputari ipsi potest, quod in avertendo damno ab alio culpam evitare non studuerit, adeoque nec in causa fuisse dici potest, cur alter jacturam rei suæ fecerit (§. 527. part. 1. *Phil. pract. univ.* §. 486. part. 2. *Jur. nat.*). Damnum adeo domino culpa sua dedisse non censetur (§. 488.), consequenter nec idem refarcire tenetur (§. 580.).

Equidem qui culpa sua damnum dat alteri, damnum dare non intendit (§. 217. 616. p. 1. *Phil. pract. univ.*), adeoque perinde videtur, siue quis noverit rem esse alienam, siue putet eam esse suam; fallitur tamen, qui nullam hinc quoad damnum alterius differentiam adesse sibi persuadet. Etenim qui noverit rem esse alienam, illi etiam perspicuum est, re culpa sua percunte damnum alteri dari. De eo autem cogitare nequit, qui rem suam esse existimat. Quamobrem cum de culpa vitanda non cogitat, ne alteri damnum detur, qui dari noverit sui noffe potest ac debet, ut damnum alterius indirecte vult (§. 621. 623. part. 1. *Phil. pract. univ.*); id

quod dici nequit de possessore bonæ fidei. Rigorem juris naturalis ultra sortem humanam extenderet, qui in casu propositionis præsentis damnum refarciendum urgeret. Nos male Interpretes Juris Romani possessorem bonæ fidei inlar domini esse dicunt, de quo adeo ratiocinandum si eodem, quo de domino, modo, nisi quatenus vel re, vel ex re alterius locupletior factus, & pius habet, quam habere debet, alteri restituendum. Ex facto nimiram suo non tenetur ulli, cum alius non esset inlar domini; sed tantummodo ex re, quatenus scilicet habet, quod est alterius. Lubet itaque apponere principium generale.

§. 594.

Possessorem bonæ fidei non tenetur domino ex facto & non facto ullo, hoc est, propterea non obligatur ad aliquid dandum vel faciendum domino, quia hoc fecit, vel non fecit. Quicquid enim facit possessor bonæ fidei, solum de re aliena disponit, id ipsi imputari nequit (§. 163.). Cumque sub facto etiam comprehendatur non factum, seu sub actione positiva etiam negativa, nisi expresse contrarium moneatur, vel aperta appareat repugnantia; facile intelligitur, possessori bonæ fidei etiam non factum imputari non posse, scilicet quod hoc facere omiserit (§. 24. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem nec haberi potest pro causa libera mali, quod inde domino resultat (§. 527. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Nulla igitur ratio est, cur propterea quod fecit, vel non fecit, domino aliquid dare vel facere debeat. Atque adeo patet, possessorem bonæ fidei non teneri domino ex facto & non facto ullo (§. 70. *Onsol.*).

Hinc inferri poterat, quod in propositione enī ex facto, vel non facto suo, cum nec res precedente demonstratum (§. 593.), si res culpa alterius penes eum sit, nec aliud quid ejus loco successerit;

§. 595.

Teneri tam mala fidei possessorum. Possessor malæ fidei tenetur domino ex facto quocunque & non facto, hoc est, propterea obligatur ad aliquid dandum vel faciendum, quia hoc fecit vel non fecit. Quicquid enim agit malæ fidei possessor, dum de re aliena disponit, id ipsi imputatur (§. 163.). Et eodem modo intelligitur, imputari etiam non factum, seu quod hoc facere omiserit (§. 24. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quamobrem recte habetur pro causa libera mali, quod inde domino resultat (§. 527. part. 1. *Phil. pract. univ.*), consequenter domino ad dandum vel faciendum id obligatur, ad quod eum obligari ex facto vel non facto ostendi potest. Possessor itaque malæ fidei tenetur domino ex facto quocunque & non facto.

Quando in genere demonstratur, malæ fidei possessorem ex facto & non facto suo teneri domino, dici nequit, ad quid dandum vel faciendum tenetur. Quoniam enim ex omni facto vel non facto non tenetur ad idem, ad quid

tenetur, in casu demum speciali ostendi poterit, veluti ad reparationem damni, ubi culpa ipsius integrit, quemadmodum paulo ante ostendimus.

§. 596.

Fructus industrialium extantium restituendæ. Possessor tam bonæ, quam malæ fidei tenetur domino ad ratam fructuum industrialium extantium restituendam. Fructus enim industriales communes sunt pro rata rei dominio, ex qua proveniunt, & ei, cujus culturæ ac curæ debentur (§. 442.), sive quis fundum alterius bonæ, sive malæ fidei possideat (§. 443.). Ratam igitur domino rei competentem si detinet possessor, rem alienam possidet (§. 150.). Enimvero possessor rei alienæ domino rem suam restituere debet (§. 471.). Ergo possessor tam bonæ, quam malæ fidei tenetur domino ad ratam fructuum industrialium extantium restituendam.

Ne quid dubii suboritur illis, qui in Jure Romano versati sunt, repetenda hic sunt, quæ supra annotavimus (not. §. 443. 447.).

§. 597.

Possessor bonæ fidei in tantundem tenetur, in quantum ex fructibus naturalibus consumptis & consumpta rata industrialium domino debita locupletior. Etenim cum fructus consumti non amplius extent (§. 434.), nec naturales, nec rata industrialium domino debita restitui possunt, quemadmodum fieri debeat, si extarent (§. 485. 596.). Quoniam vero possessor bonæ fidei non tenetur ex facto suo, quo de fructibus perceptis disposuit (§. 594.), nec ex eo tenetur, quod alieno vixerit, vel liberaliter vixerit, quam si rem alienam non possedisset. Cum tamen quilibet tantum restituere tenetur, in quantum ex re alterius locupletior factus est (§. 586.); possessor quoque bonæ fidei in tantundem tenetur, in quantum ex fructibus naturalibus consumptis & consumpta rata industrialium domino debita locupletior est.

Quatenus fructus consumti restituendi a possessore bonæ fidei.

Qui ex consumptione fructuum naturalium & ratæ industrialium locupletior factus, ut domino restituat quod loco rei ipsius penes sese est, æquitate conveniens nemo non agnoscere tenetur, nisi negare velit ex re aliena locupletior factum in tantum teneri, in quantum locupletior factus, quod maxime absurdum (§. 486.). Neque tamen hoc concessio absurdum videri debet, quod qui fructus inutiliter consumpsit, ut

ex iis locupletior factus non sit, nihil restituere tenetur, adeoque fructus lucratur. Duram enim merito videretur, si possessor bonæ fidei teneretur ex facto, quo de fructibus, quos suos esse putavit, ignorantis condonanda disposuit cum aliis, si novisset, rem non esse suam, sed cum fructibus a se restituendam, vel æctius contentiusque vixisset, vel de modo alio vicium & amictum acquirendi sollicitus fuisset.

§. 598.

Si possessor bonæ fidei tantundem habet in bonis, quantum valent fructus naturales consumti & rata fructuum industrialium domino debita; tantundem quoque restituere tenetur: si minus in bonis habuerit, minus; si nihil, nihil quoque restituere tenetur. Quoniam cum damno alterius locupletaretur, qui alieno viveret, ut suum servaret (§. 486. 582.), nemo autem alterius cum damno locupletari debet (§. 585.); nemo quoque alieno vixisse dicendus est, qui proprio vivere potuit. Quamobrem si bonæ fidei possessor tantundem habet in bonis, quantum valent fructus naturales & rata industrialium domino debita, id loco fructuum successisse adeoque ex fructibus locupletior factum fuisse possessorem dicendum est. Similiter dicendum est, possessorem rei alienæ, qui minus habet in bonis, quam valent fructus naturales consumti & rata industrialium consumptorum domino debita, in tantum factum fuisse locupletior factum ex consumptione fructuum, quantum in bonis habet. Quodsi vero in bonis nihil habet, nec locupletior factus est ex fructuum alienorum consumptione. Enimvero possessor bonæ fidei in tantundem tenetur, in quantum ex fructibus naturalibus consumptis & consumptione ratæ industrialium domino debita locupletior factus est (§. 597.). Ergo si possessor bonæ fidei tantundem habet in bonis, quantum valent fructus naturales consumti & rata fructuum industrialium domino debita, tantundem quoque restituere tenetur: si minus in bonis habuerit, minus; si denique nihil, nihil quoque restituere tenetur.

Restitutio ista porro restituenda

Hæc admodum evidenter colliguntur ex principiis, ipsis non modo Jûris Romani, verum etiam Juris Romani interpretibus admodum familiaribus. Civile adeo, non naturale est, quod Imperator §. 31. I. de rer. div. possessorem bonæ fidei ab omni onere restituendi fructus consumtos liberet, nec dominum, si fundum vindicer, de fructibus consumptis agere posse pronunciet, et si dicat, naturali ratione placuisse, ut fructus, quos bonæ fidei possessor percepit, sint ejus pro cultura & cura. Quæ a nobis sta-

bilis fuit sententia, consentanea quoque est principio per vulgato, quod bona fides veritati æquiparetur & tantum possidenti præstet, quantum veritas l. 136. ff. de R. J. Ceterum in eandem quoque sententiam visse Doctores nonnullos, videre est apud Manzum ad Inst. de reb. div. §. 36. n. 38. nec adeo procul ab eo se abest Gratius lib. 2. c. 10. §. 5. dum possessorem bonæ fidei ait teneri ad restitutionem & rei, & fructuum consumptorum, si modo alias quoque tantundem consumpturus fuerat.

§. 599.

§. 599.

Quatenus
possessor b.
f. fructus
consumtus
restituere te-
neatur.

Possessor malæ fidei simpliciter tenetur ad æstimationem fructuum naturalium consumptorum & ratæ industrialium domino debitæ consumis restituendam. Tenetur enim ex quolibet facto suo (§. 595.), adeoque etiam ex consumptione fructuum domino debitorum. Enimvero cum fructus consumti non amplius extant, ut dominus eos recuperare possit (§. 434.), possessor malæ fidei, dum fructus domino debitos, hoc est, naturales (§. 445.), & ratam industrialium (§. 443.), consumit, in causa est, ut iacturam sui faciat (§. 487.), adeoque damnum eidem dat (§. 488.), & quidem, cum norit fructus esse alienos (§. 153.), dolo (§. 705. part. 1. Phil. pract. univ.). Quamobrem cum damnum datum sit resarciendum, quando dolo datur (§. 580.); possessor quoque malæ fidei damaum consumptione fructuum naturalium & ratæ industrialium domino debitæ datum resarcire debet. Tantundem igitur eidem restituere tenetur, quantum valent fructus naturales & ratæ naturalium domino debita (§. 572.), seu, quod perinde est, ad horum æstimationem restituendam tenetur.

Non est quod excipias, si tantundem non habuerit in bonis eum nec tantundem restituere posse, quantum valent fructus consumti domino debiti, consequenter si nihil habuerit eum quoque nihil restituere posse, adeoque nullam esse inter possessorem bonæ fidei & possessorem malæ fidei quoad restitutionem fructuum consumptorum differentiam (§. 598.). Etenim hic queritur, quid possessor rei alienæ ob fructus domino debitos consumtos debeat, minime vero quid restituere possit. Etsi enim debitor non sit solvendo, manet tamen debitor, nec qui restituere nequit, quod debet, ab obligatione re-

stituendi liberatur. Cumque poena mereatur possessor malæ fidei ob fructus perceptos (§. 569.), tanto majore poena dignus, quod fructus domino debitos consumserit, probe gnavus se æstimationem restituere non posse. Immo æstimationem adhuc restituere tenetur, si postea ad meliorem fortunam pervenerit. Magna itaque differentia est quoad restitutionem fructuum consumptorum inter possessorem malæ fidei ac possessorem bonæ fidei. Supra vero jam annotavimus (not. §. 443.), poenale esse, quod Imperator jubet possessorem malæ fidei restituere fructus industriales consumtos omnes.

§. 600.

Num posses-
sor b. f.
teneatur
ad restitu-
tionem
fructuum
percipiendos.
rum.

Possessor bonæ fidei non tenetur ad fructus percipiendos restituendum. Etenim bonæ fidei possessor non tenetur ex non facto ullo (§. 594.), adeoque nec ex neglectu fructuum, quos percipere poterat. Quoniam igitur fructus percipiendi sunt illi, quos, cum percipere potuisset, percipere neglexit (§. 433.); bonæ fidei possessor non tenetur ad fructus percipiendos restituendum.

Consentit *Grotius* lib. 2. c. 10. sed ob hanc rationem, quod nec rem habet, nec quicquam quod rei loco succedit. Enimvero per hanc rationem tantummodo apparet, quod nihil habeat, quod restituere possit, consequenter quod restituito sit physice impossibilis: hic vero questio de eo est, num possessor bonæ fidei præstare debeat culpam omissionis domino damnosam, qui carere debet, quod lucrari poterat, si ipse rem factam possedisset, & curatius admi-

nistrasset, ceu decet prudentem ac diligentem patremfamilias. Quid quod eadem ratio, quam assertit *Grotius*, adhuc subsistat in possessore malæ fidei, de quo tamen dici nequit, quod non tenetur ad fructus, quos percipere neglexit. Ceterum ex demonstratione nostra manifestum est, possessorem bonæ fidei non teneri ex ulla culpa, adeoque nec ex supina & crassa negligentia.

§. 601.

An teneatur posses-
sor m. f.

Possessor malæ fidei tenetur ad fructus percipiendos restituendum, seu ad resarciendum damnum domino datum, quod fructus percipere neglexit, quos percipere poterat. Etenim possessor malæ fidei tenetur ex non facto quocunque (§. 595.), adeoque etiam ex neglectu perceptionis fructuum, quos percipere poterat.

Quo

Quoniam itaque in causa est, quod dominus carere debeat eo, quod habiturus fuerat, si ipse rem suam possedisset & diligentius curasset, conseqentur iacturam sui faciat (§. 487.), ac ideo damnum dedit domino (§. 488.), culpa sua (§. 758. part. 1. Pbil. pract. univ.), damnum vero culpa datum resarciendum (§. 380.); domino utique damnum datum resarcire, adeoque restitutionem fructuum, quos percipere neglexit, restituere (§. 372.) debet. Tenetur igitur possessor malæ fidei ad fructus percipiendos restituendum (§. 433.).

Negligentia sua non minus bonæ, quam malæ fidei possessor domino dat damnum: quod vero hunc tenet obligatio damnum datum resarciendi, illum minime, inde est, quod hic tenetur ex non factio suo, ille ex eodem non tenetur, prout ex collatione demonstrationis manifestum est. Constatit jus Romanum l. 27.

C. de R. V. Sit ita quod Doctores nonnulli limitationes quasdam adijciant in legibus minime expressis, quarum nullitatem etiam ex anterioribus facile demonstrare possemus, nostrum tamen in præsentem non est in examinanda Doctorum opinionibus tempus fallere.

§. 602.

Quoniam malæ fidei possessor naturaliter habet ratam fructuum industrialium (§. 443.), dum ad fructus percipiendos restituendum tenetur (§. 601.); non tenetur nisi ad restitutionem rata fructuum industrialium percipiendorum domino debita. Obligatio
ejus utile
suis expenditur.

Nimirum damnum domino dedit nonnulli in 222 ipsi debuit, adeoque ultra eam non datur, quod resarcire debeat. Hinc vero est, quod jus Romanum l. 5. C. de R. V. concedat possessori malæ fidei impensas fructuum necessarias deducendi: quod non minus attendendam venit in fructibus percipiendis. Manifesta enim foret ini-

quitas (§. 485.), si quis iacturam facere deberet impensarum ac operæ suæ, que non minus res sue sunt quam fructus alteri debiti (§. 632.). Sed cum nos in superioribus (§. 443.) communionem fructuum industrialium adstruxerimus, non opus est, ut ubi de eorum restitutione agitur, impensarum ac operæ habeatur ratio.

§. 603.

Impense dicuntur sumtus, quos in rem impendimus, sive ejus conservandæ, sive utendæ ac fruendæ gratia, vel etiam in fructuum perceptionem. Vocantur etiam *Impendia*, vernaculo idiomate angemendete Rosten. Impense
quid sint.

Ita sumtus, quos facimus in ædes reficiendas, ut conserventur, nec collapsantur, sunt impensæ. Similiter sumtus, quos facimus, ut ager sterilibus fertilibus reddatur, impensæ sunt.

Et merces, quam solvimus operariis, ut fructus colligant & ad locum convenientem deferant, impensæ sunt in fructuum perceptione factæ.

§. 604.

Impense necessariae sunt, quæ sunt rei conservandæ gratia, seu, ut *Passus* ait l. 79. ff. de V. S. quæ si factæ non sint, res aut peritara, aut deterior futura sit, & sine quibus fructus percipi non possunt. Impense
necessariae
quænam
sint.

Ita impensæ necessariae sunt, quæ sunt ædium veterum impulsandam vel rehicendam gratia, item dam arbores in locum inoperturum reponi, curamus, vel flumina avertimus, ne sint noxia.

§. 605.

Impense utiles sunt, quibus factis res sit utilior & fructuosior, scilicet plures habeat usus pluresque ferat fructus: quod dum fit, *Res meliorari* dicitur. Impense
utiles quæ
nam sint.

Ita ædificia meliorantur, si ad plures usus aptantur, & quæ eo sine sunt impensæ utiles sunt. Similiter ager melioratur, si ex sterilibus fertilibus reddatur, & sumtus, qui eo sine sunt, impen-

impensæ utiles sunt. Sont etiam impensæ utiles, si quis plantat arbores plures in orto, quam antea in eodem fuerant, vel arbores minus frugiferas substituit minus frugiferis.

§. 606.

Impensæ voluptuarie quam sint. Denique *Impensæ voluptuarie* sive *voluptuosæ* sunt, quæ nec necessariæ, nec utiles sunt, aut, quæ solius voluptatis percipiendæ gratia fiunt.

Res voluptuarie non nisi ad vitæ iucunditatem faciunt (§. 501. part. 1. Jur. nat.). Quæ in eas impenduntur impensæ, voluptuarie sunt. Hæc pertinent; quæ ad ædificium ornandum faciunt, item viridaria, aviaria, prætoris.

§. 607.

Impensæ in fructuum perceptionem que nem que- nam possi- fori restituenda. *Impensæ necessaria in perceptionem fructuum naturalium factæ possessori cuiusque restituenda.* Etenim sine impensis necessariis fructus naturales percipi non poterant (§. 604.). Quamobrem si dominus ipse fructus percipisset, sumtus hosce facere debuisset (§. 603.). Quamobrem si possessor domino restituit fructus naturales extantes, aut non extantium æstimationem (§. 485. 598. 599.), nec dominus vicissim ipsi restitueret impensas necessarias, dominus utique locupletaretur cum damno possessoris (§. 583. 486.). Quoniam itaque nemo cum damno alterius locupletari debet (§. 585.); impensæ necessariæ in perceptionem fructuum naturalium factæ possessori cuiusque restituendæ.

Fructuum industrialium nulla hic fit mentio, quis impensæ jam insunt ratæ possessori debent (§. 443.).

§. 608.

Obligatio rem conser- vandi & meliorandi. *Dominus natura obligatur ad rem suam quamlibet, quantum in se est, conservandam & meliorandam, siquidem meliorari potest.* Quilibet enim homo obligatur ad patrimonium suum conservandum & amplificandum, quantum in potestate sua est (§. 458.). Enimvero cum patrimonium sit omnium bonorum, quæ quis habet, universim (§. 452.), bona vero sint res, quæ sunt in dominio nostro, univèrsim spectatæ (§. 448.); si res nostras conservamus, patrimonium conservatur, & si earum numerus sive copia multiplicatur, patrimonium amplificatur. Quamobrem dominus natura obligatur ad rem suam quamlibet, quantum in se, seu in potestate sua est, conservandum & ad rerum suarum numerum multiplicandum. Quodsi operam des, ut plures ex re tua percipere possis fructus, seu eam fructuosorem reddis, hoc ipso numerus rerum tuarum multiplicatur: immo quatenus res fructuosior pluris æstimatur, hoc quoque respectu bonis tuis incrementum aliquod accessisse censetur. Et quoniam res, quæ pluribus usibus & majori commoditati aptata utilior redditur, itidem plurius æstimatur, hoc ipso etiam, quod utilior redditur, bonis tuis incrementum aliquod accessisse dicendum est. At res melioratur, si utilior & fructuosior redditur (§. 605.). Patet itaque dominum quoque natura obligari ad rem suam, quantum in se est, meliorandam, siquidem meliorari potest (§. 309. part. 1. Phil. præd. univ.).

Natura homini non competit nisi rerum naturalium usus (§. 25.), nec in res artificiales quæ in communitate primæve nature naturalibus incorporantur (§. 31.), in eadem aliud jus habent. Hoc jus dominiorum introductione tantummodo efficitur proprium (§. 166.), adeoque homini non licet de substantiæ rei dispo-

nere nisi in suam aliorumque usum, quem designant officia, erga seipsum etque alios (§. 167.). Quamobrem hinc facile intelligitur, quod rem suam, quantum in se est, conservare debeat, ut, nisi usu consumatur, sit duraturior usus, & meliorare eandem teneatur, ut plures admittat usus. Neque obligatio naturalis, in se

immu-

immuetabilis (§. 142. *part. 1. Phil. pract. univ.*), introductione dominiorum expirat, qua ad res industriales & artificiales multiplicandas tenentur (§. 511. *part. 1. Jur. nat.*). Atque hinc patet, unde fuit obligatio rem fructuosorem efficiendi: id quod sub melioratione continetur (§. 605.). Qui adeo rem conservat, qui eandem meliorat, is facit quod est officii sui; qui vero cum conservare, cum meliorare posset, hoc non facit, is omittit, quod facere debebat. Dili-

gentis adeo patris familias, qui omnes officii sui partes adimplet, omnino est, rem suam, quantum in se est, conservare ac meliorare. Unde etiam patet, quod aequitate maxime conveniat, ut mulx fidei possessor etiam teneatur ad fructus percipiendos, seu quos percipere neglexit (§. 601.). Videmus adeo quam pulchre omnia inter se cohereant, modo jura ex primo suo fonte derives.

§. 609.

Quoniam impensæ necessariæ sunt, quæ fiunt rei conservandæ gratia (§. 604.), *Impensarum necessariorum & utilium faciendarum obligatio.* utiles vero, sine quibus ea meliorari nequit (§. 605.), homo autem, quantum in se est, natura obligatur ad rem suam, quantum in se est, conservandam & meliorandam (§. 608.); homo quoque natura obligatur ad faciendam, quantum in se est, impensas necessarias & utiles.

Impensæ adeo necessariæ ac utiles conveniunt officio boni patris familias, & qui his parit, contra officium boni patris familias agit.

§. 610.

Impensa necessaria utilibus præferenda. Quæ in rem necessario impenduntur, aut impenduntur in rem numero eandem, in quam utiles fiunt impensæ, aut *Impensa necessaria* in rem numero diversam. Quoniam sine impensis necessariis res conservari nequit (§. 604.), adeoque nec diu utilior ac fructuosior esse res potest, quæ diu *Impensa necessaria* conservari nequit aut quoad substantiam suam deterior redditur; ante omnino *Impensa necessaria* curandum est, ut res conservetur, nec quoad substantiam deterior evadat. Quamobrem patet impensas necessarias, quæ cum utilibus in eandem numero rem fiunt, utilibus esse præferendas.

Enimvero ponamus jam rem unam fieri utiliorem ac fructuosorem, aliam vero deteriorem evadere, vel proorsus interire. Quoniam homo natura obligatur ad rem quamlibet conservandam, quantum in potestate sua est, nec ad rem meliorandam tenetur, nisi quantum in se est (§. 608.); utique non tenetur ad rem quandam meliorandam cum deterioratione aut interitu alterius, nec adeo dicenda est melioratio rei in potestate sua esse, si cum deterioratione vel interitu rei alterius fieri debet (§. 175. *part. 1. Jur. nat.*). Quamobrem cum impensæ necessariæ sunt, sine quibus res conservari non potest (§. 604.), utiles vero sint, quibus res fit utilior & fructuosior, seu sine quibus meliorari nequit (§. 605.); impensæ necessariæ utilibus etiam in hoc casu præferendæ, ubi impensæ necessariæ ac utiles non in eandem rem fiunt.

Non nego in casu priori multo evidentius esse, quod impensæ necessariæ utilibus præferendæ, quam in posteriori: in casibus tamen particularibus rationes evadunt magis manifestæ. Quamobrem non piget, exemplo aliquo propositionem præsentem quoad utrumque casum illustrare. Ponamus itaque te possidere domum. Impensas necessarias facis si statim ædes reficere studes, ubi qua ex parte deteriorantur, ne posthac multo sumtu reficiendum sit, quod nunc exiguo fieri poterat, nec neglectu impendiorum necessariorum tandem toræ collabantur, aut ruinae proximæ reficere amplius nequeant. Alii utiles tantummodo sunt impensæ, si ædes pluribus usibus, vel plurium habitationi aptantur, ut lucrum inde sperari possit. Nemo non

te reprehendet, si impensas utiles quidem facis, necessarias facere non vis. Lucrum nullum censetur, quod cum majore damno conjunctum. Ponamus similiter te possidere prædium rusticum. Quodsi de agris & hortis meliorandis plurimum sollicitus fueris, de horreis autem, stabulis aliisque ædificiis reficiendis & conservandis non cogites, adeoque impensas quidem utilibus facis, necessarias tamen parcas: nemo prudens te laudabit, quin potius reprehendet. Prudens enim paterfamilias hanc primam curæ suæ partem esse jubet, ut res necessariæ, quibus œconomia rustica carere nequit, conserventur, nec deteriorentur; alteram vero, ut, quæ meliorari possunt, quantum in se est, meliorentur. Quodsi sumtus, quos facere tenetur, ter-

rum necessarium conservationi & earum, quæ meliorari possunt, non sufficienti; illis conseruari, quas habet cum illarum deterioratione sur iocietu meliorari mavult. Esti autem facile prævidem posse nonnulli non sine omni specie obijci, quasi non semper impensæ necessariæ utilibus sint præferendæ; cum tamen illa-

rum objectionum discussio longior foret, quam ut commode hic locum habeat, in tantas ambigebat descendere nolimus, nulli dubitantes quin sufficiente acumine & attentione usus splemer istam speciem detrahere possit. Sane Isti promissive omnes impensæ utiles necessariæ postponunt.

§. 611.

Impensæ voluptuariae in se licite sunt; illicitis tamen accensentur, si necessariis ac utilibus præferantur. Etenim impensæ voluptuariae voluptatis percipiendæ (§. 606.), consequenter vitæ jucunde transigendæ causa fiunt (§. 470. part. 1. Jur. nat.). Quoniam itaque homini jus est ad ea omnia, quæ ad vitam jucunde transigendam faciunt & ad omnes actus huc requisitos (§. 472. part. 1. Jur. nat.), impensæ voluptuariae in se licite sunt (§. 170. part. 1. Phil. præf. univ.). Quod erat unum.

Enimvero cum res voluptuariae non nisi ad vitæ jucunditatem faciunt (§. 501. part. 1. Jur. nat.), res autem voluptuariae utilibus & necessariis sint postponendæ (§. 502. part. 1. Jur. nat.); hinc facile conficitur, impensas voluptuarias, quæ voluptatis tantummodo percipiendæ gratia fiunt (§. 606.), adeoque non nisi propter vitæ jucunditatem (§. 470. part. 1. Jur. nat.), utilibus ac necessariis esse postponendas. Quamobrem qui necessarias ac utiles postponit voluptuarias, seu has istis præfert, contra obligationem naturalem facit: id quod admittendum est, si vel maxime contendas, non nisi prudentiæ patrisfamilias adversari tale factum (§. 258. part. 1. Jur. nat.). Quodsi itaque impensæ voluptuariae præferantur necessariis ac utilibus, illicitis accensendæ veniunt (§. 170. part. 1. Phil. præf. univ.). Quod erat alterum.

Isti omnes impensæ voluptuariae necessariis ac utilibus postponunt, ubi de relictuendis impensis agunt. Agnoscent itaque bonum patrisfamilias primum de rebus conservandis, deinde de istis meliorandis cogitare debet; quod ubi fecerit, cum reprehendi minime posse, ubi etiam de his cogitet, quæ vitam faciunt jucundiores. Cum de vitæ jucunditate ageremus, voluptatem veram, quæ ex perfectione vera oritur (§. 514. P. 1. Feb.), innocuæ saltem concupiscentissimæ (§. 471. part. 1. Jur. nat.), quæ transitoria quidem est, utpote non nisi exiguo temporis spatio durans, nunquam reditura (§. 385. part. 1. Phil. præf. univ.), non tamen in ætulum degenerat, vel tedium parit (§. 384. part. 1. Phil. præf. univ.), ut veræ æquipollens (§. 285. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum ex eo ipso, quod res nostras conservemus & meliores, voluptatem veram percipimus; non ideo vitæ jucunditæ caret, quia res mere vo-

luptuarias non curamus; consequenter ab impensis voluptuariis prorsus abstinemus, quatenus non nisi impensarum habetur ratio. Impensas necessarias ac utiles, quatenus in veram voluptatem influunt, ex rerum conservatioe ac melioratione percipiendam, urget ipsa obligatio vitam jucunde transigendi (§. 471. part. 1. Jur. nat.). Quatenus veto impensæ voluptuariae, in re mere voluptuarias factæ, tedium pariunt, quando ad animam revocamus damna ex neglectu impensarum necessarium ac utilium factis, obligationi huic adversantur (§. 471. part. 1. Jur. nat.), cum voluptas, ejus percipiendæ gratia factæ sunt (§. 606.), tum sit nocua (§. 385. part. 1. Phil. præf. univ.), & illicita ipsa (§. 283. part. 1. Jur. nat.), impensæ quoque voluptuarias illicitas efficit. Præsertim ideo propositio cum principis alibi jam demonstratis optime consentit.

§. 612.

Impensæ mixtæ sunt, si voluptuariae insint necessariis & utilibus. Dicuntur autem voluptuariae prædominari, si magis voluptatis, quam necessitatis aut utilitatis habetur ratio.

Impensarum mixtarum nulla in Jure civili sit motio. Cum enim impensæ pecuniæ æstimantur, eadem res duplex admittit pretium,

alterum quatenus in numero necessariorum est, alterum quatenus voluptuarias accedit. Pretium ideo unum ab altero discernendo impensæ volu-

præstare a necessariis separantur. Et idem tenendum est in casu altero, ubi impensæ voluptuarie permittentur utilibus. Ex. gr. Serris, quæ januis assignantur, errare minime possumus, ut eas claudere ac aperire valeamus, prout usus postulat. Impensæ adeo in ferris factæ in se necessariæ sunt, utpote ad januarum conservationem tanquam pars maxime necessaris spectantes (§. 604.), ablati nimirum ac deteriorata ferris januas deteriorari manifestum est. Quodsi ferris ornatiores ac propterea pretiosiores præferantur communibus, ut magis delectent, quatenus majoris sunt pretii, impensæ voluptuarie fiunt, quod pretium vero commune. quod tunc pretio ornatorum, impensæ sunt necessariæ. Cum itaque impensæ voluptuarie inhæreant necessariis, eas mixtas appellare lubet. Levi autem attentione apparet, quomodo voluptuarie a necessariis separantur, nimirum subtrahendo pretium communium, quibus vulgo utimur, a pretio ornatorum, quæ non sunt usus communis. Si quis in arbutu plantat arbores, quærum magis amœni, quam necessarii sunt fructus, easque certo ordine dispositas, ut sint oblectamento, ac utroque sine majores sum-

tus facit, quam si arbores fructus magis necessarios edentes nullo certo ordine plantasset gustuens plantantur arbores, ut arbutum sit fructuosus, impensæ utiles sunt (§. 605.), quatenus vero majore sumtu fructus amœni præferantur magis necessariis, & oblectamenti gratia arbores non sine arte certo ordine disponuntur, excessus sumtuum impensæ voluptuarie annumeratur (§. 606.). Atque adeo impensæ utilibus permittentur voluptuarie, ac ideo impensæ in arbutum factæ a nobis appellantur mixtæ. Pseter autem denuo attendenti, quomodo voluptuarie, quæ insunt utilibus, ab his præsentur. Quodsi in casu priori ferris ornatiores fuerint minus durabiles, voluptatis magis habetur ratio, quam necessitatis, tumque voluptuarie impensæ prædominantur. Similiter si in casu posteriori in arbutu magis amœnitate fructuum, quam necessitate habetur ratio, & psetiores arbores certa lege positæ arbutum recipit, quam si nullis lege poterantur, ut adeo minus fructuosum evadat, quam haberi poterat, impensæ denuo voluptuarie prædominantur utilibus.

§. 613.

Impensas tollere dicitur, qui ea tollit, quæ suo sumtu in re aliena facta sunt. Impensas Hinc impensas utiles tollit, qui tollit utilitatis causa facta: tollit voluptuarias, tollere quid qui tollit voluptatis gratia facta: tollit mixtas, qui tollit necessitatis vel utilitatis ac voluptatis gratia facta.

Ex. gr. Qui tollit picturas laqueari affixas, voluptuarias tollit. Similiter qui tollit ferris vel sulca, seu vela picta præcicta, impensas ornatores, impensas mixtas tollit.

§. 614.

Sine detrimento aut corruptione rei tolli dicitur, quo sublato res, a qua quid sine detrimento tollitur, non efficitur in se deterior.

Ita sine detrimento tolluntur picturæ laqueari affixæ, quia laqueare in ablati non efficitur in se deterius. Similiter sulca sine detrimento tolluntur, quia præcicti iis ablati in se non deteriorantur.

§. 615.

Si qui rem alienam domino restituent, impensas tollit, quæ sine rei detrimento tolli possunt, domino nullum dat damnum. Quodsi enim rem alienam restituentur impensas tollit, non nisi ea tollit, quæ suo sumtu facta sunt (§. 613.). Et quo tollantur nam sine detrimento rei tolli possunt per hypoth. res, a qua auferuntur, non absque ideo redditur deterior (§. 614.), consequenter nec æstimationi rei quicquam minus domini decedit. Quoniam itaque in causa non est, ut dominus ejus, quod suum fuerat, ullam jacturam faciat (§. 487.), nullum quoque ipsi dat damnum (§. 488.).

Auferet nimirum quod suum est, nec rem minus evadat. Perinde igitur est, se si impensas in rem alienam nullæ factæ fuissent.

§. 616.

Impense necessariae sine detrimento rei tolli nequeunt: in se autem non repugnant, ut utiles ac voluptuariae sine detrimento rei tollantur. Sublatis enim impensis necessariis res aut peritura, aut deterior futura (§. 604.). Quoniam itaque sine detrimento tolli nequit, quo sublato res in se redditur deterior (§. 614.); nec impensarum necessariorum sine rei detrimento tolli possunt. *Quod erat unum.* Enimvero impensis utilibus ac voluptuariis non factis, res futura non est deterior, multo minus peritura, sed tantummodo minus utilis minusque fructuosa, quam fieri poterat (§. 605.), minusque servit voluptati, quam servire poterat (§. 606.). Quamobrem in se non repugnant, ut impensae utiles ac voluptuariae sine detrimento rei tollantur (§. 614.). *Quod erat alterum.*

*Impense
quoniam sine
ne detri-
mento rei
tolli ne-
queant vel
possint.*

Nimirum ex accidente est, ut impensae utiles ac voluptuariae non tollantur sine rei detrimento, quando nimirum ea, quae utilitatis ac voluptatis gratia facta sunt, a re separari non possunt sine eius deterioratione. Vide, quae

paulo ante annotavimus (not. §. 614.). Quandoque impensae utiles ac voluptuariae sine detrimento tolli possunt, quando minime possint, in casu particulari absque ulla difficultate patet.

§. 617.

Si res aliena deterioratur, damnum datur domino, idque tantum, quanto minus res deteriorata valet. Per se patet, rem deterioratam minus valere, quam antea, cum deteriorata non esset. Quamobrem si res aliena deterioratur, tantum jacturam facit dominus, quanto minus res deteriorata valet, quam antea, cum deteriorata nondum esset (§. 487.). Quoniam itaque qui rem alienam deteriorat in causa est cur jacturam sui faciat dominus (§. 881. *Ontol.*); si res deterioratur aliena, damnum utique datur domino (§. 488.), idque tantum, quanto minus res deteriorata valet *per demonstrata.*

*Damnum
deterioratio-
ne rei da-
tum.*

Equidem sine demonstratione propositio praefata admittitur; quod si tamen quaesiveris, cur admittatur, in demonstrationem praesentem incidet, ubi notiones confusas, quae assensum pa-

riunt, ad distinctas revocas: id quod etiam in aliis casibus similibus tenendum. Philosophi vero est non sine ratione sumere, ubi ratio dari potest.

§. 618.

Qui rem alienam dolo vel culpa sua deterio-rem reddidit, in tantum domino tenetur, quanto minoris est res deteriorata. Qui enim rem alienam dolo vel culpa sua deterio-rem reddit, dolo vel culpa sua damnum dat domino (§. 617.). Quare cum damnum omne dolo vel culpa datum sit resarciendum (§. 580.), qui rem alienam dolo vel culpa sua deterio-rem reddit, domino damnum deteriorationis datum resarciendum. Quoniam itaque tantum damnum aestimatur, quanto minoris est res deterior facta (§. 617.), damnum vero resarcitur, si tantumdem restituitur, quantum valet id, cujus jacturam fecisti (§. 572.); qui rem alienam dolo vel culpa sua deterio-rem reddit in tantum domino tenetur, quanto minoris est res deteriorata.

*In quantum
quis tenetur
ex deteriora-
tione
rei aliene.*

Nemo non fateatur, unum idemque esse, si ve jacturam facias rei, quae valet duos aureos, si ve res tua, quae antea valebat duodecim, postquam deteriorata fuit, non valet nisi decem.

Cum igitur in priori casu ad resarciendum damnum (§. 580.), tibi restituenti sint duo aurei (§. 572.) & totidem quoque tibi restituen- di sunt, re tua deteriore facta.

§. 619.

Possessor bonæ fidei non tenetur domino ex rei deterioratione ad ullam restitutionem. Si enim res aliena, quam quis possidet, deterioratur, aut facta, aut non facta ipsius deteriorari debet, aut casu quodam. Enimvero possessor bonæ fidei non tenetur domino ex facto ullo vel non facto suo (§. 594.), adeoque nec ex facto, vel non facto, quo res deteriorata fuit. Neque etiam ex eo, quod res casu perierit (§. 587.), adeoque multo minus quod casu deteriorata fuerit, quasi parte quadam ejus pereunte, ad ullam restitutionem tenetur. Patet itaque possessorem bonæ fidei non teneri domino ex rei deterioratione, quomodo cunque tandem facta, ad ullam restitutionem.

An possessor b. f. tenetur domino ex rei deterioratione.

Dubium, quod hic suboriri poterat non satis perspicacibus, quasi propositio præcedens non sit universalis, cum in possessore bonæ fidei admittat exceptionem, per ea remouetur, quæ superius annotauimus (not. §. 593.). Nimirum

quem bona fides ab imputatione culpæ absoluit; respectu domini, cujus res est, quam bona fide possidet; si culpa sua alteri damnum dedisse non censetur, consequenter nec ad damnum datum refarciendum obligatur.

§. 620.

Quoniam possessor bonæ fidei non tenetur domino ex rei deterioratione ad ullam restitutionem (§. 619.), rem restituere tenetur, qualis est, ubi ipsi innotescit, rem esse alienam, quam possidet.

Qualis res a possessore b. f. restituenda.

Nimirum bona fides non diutius liberat a culpa; quam durat: cessat autem; quamprimum reficitur, rem possessam esse alienam (§. 155.).

§. 621.

Si possessor malæ fidei dolo vel culpa sua rem alienam deteriore reddidit, præter rem domino quoque tantum restituere tenetur, quanto minus valet res deteriorata. Etenim possessor malæ fidei tenetur domino ex facto & non facto quo cunque (§. 595.), adeoque etiam ex eo, quo dolo vel culpa sua res deteriorata facta est. Enimvero qui rem alienam dolo vel culpa sua deteriore reddidit in tantum domino tenetur, quanto minoris est res deteriorata (§. 618.). Ergo etiam in tantum domino tenetur possessor malæ fidei, qui dolo vel culpa sua rem ipsius deteriore reddidit, consequenter tantuamdem ipsi quoque præter rem restituere debet.

Quomodo rei fiat a possessore m. f.

Patet hinc, quod superius annotauimus (not. §. 595.), in casu speciali demum patere, ad quid præstandum teneatur possessor malæ fidei ex facto suo. Nimirum tenetur ex facto vel non facto suo in tantum domino, in quantum ex eodem facto vel non facto eidem tenetur quicunque alius.

Quamobrem quæ de obligatione ex facto quodam vel non facto oriunda in genere demonstrantur, ea vi principii generalis supra adstructi (§. 595.); recte applicantur ad malæ fidei possessorem, applicari autem nequeunt ad possessorem bonæ fidei (§. 594.).

§. 622.

Si res casu deterior facta, malæ fidei possessor ex rei deterioratione non tenetur ad ullam restitutionem, ubi eodem casu deterior facta fuisset apud dominum; in casu opposito tenetur. Ostenditur eodem modo, quo malæ fidei possessorem ad damnum refarciendum teneri, vel non teneri ostendimus, si res aliena, quam possidet, apud ipsum perierit (§. 591. 592.).

Idem ulte. vius exponitur.

Nimirum res deterior dum fit, pars ejus interire censetur. Quæ igitur de toto demonstrantur, ea quoque valeant de parte ipsius.

§. 623.

§. 623.

*Impensa-
rum neces-
sarium
restitutio.*

Possessori tam bonæ, quam malæ fidei restituenda sunt impensæ necessariæ. Impensis enim necessariis res conservatur & ne deterior fiat cavetur (§. 604.). Quoniam itaque dominus natura obligatur ad rem suam quamlibet, quantum in se est, conservandam (§. 608.); possessor rei alienæ impensas necessarias faciens non facit, nisi quod ipse dominus facere debuisset (§. 170. *part. 1. Pbil. pract. univ.*). Quodsi ergo impensæ necessariæ ipsi non restituerentur, earum iacturam faceret possessor (§. 487.), adeoque cum ipsius damno (§. 486.) locupletaretur dominus (§. 582.). Quamobrem cum nemo locupletior fieri debeat cum damno alterius (§. 585.); possessori tam bonæ, quam malæ fidei restituendæ sunt impensæ necessariæ.

Possessor malæ fidei tenetur domino ex dete-
rioratione culpa sua facta (§. 621.), adeoque
nulla adeit ratio, cur ex facto non facta, quo-
res deteriorata sunt, opposito teneri debeat.
Nihil enim inest facto, quod domino damno-
sum sit. Quamobrem inter possessorem bonæ
fidei, qui ex facto & non facta suo non tenetur

(§. 424.), & possessorem malæ fidei, qui
ex eodem tenetur (§. 595.), nulla hic diferen-
tia est. Consentit jus civile l. 1. C. de R. V.
Nemo alteri tenetur ex facto suo, nisi quatenus
damnosum, ut sit quod restitui debeat.
(§. 572. 580.).

§. 624.

*Jus tollendi
impensas
utiles ac vo-
luptuarias.*

Possessori tam bonæ, quam malæ fidei impensas utiles ac voluptuarias tollere licet, si sine rei detrimento tolli possunt. Quando enim tollit impensas utiles & voluptuarias, ea tollit, quæ suo sumtu fecit (§. 623.) & cumque sine rei detrimento tolli possint *per hypothes.* iis sublati nullum domino dat damnum (§. 615.). Quoniam itaque nihil est quod domino sit restituendum (§. 580. 572.), dum tollitur, quod suum est *per demonstrata*, nulla sane ratio est, cur possessori cui-
cunque impensas utiles ac necessarias tollere non liceat, quæ sine rei detrimento tolli possunt (§. 65. *Onol.*). Eas igitur eidem tollere licet.

Sublati impensis utilibus ac voluptuariis, quæ sine detrimento tolli possunt, nullam dampnum sentit dominus (§. 615.). Alii dampnum patitur possessor haud raro, immo plerumque fit, si eas tollit, cum res, quæ tollitur, non sit ipsi usui, nec facile inveniat alius, cui usui esse possit & qui pretium justum solvat. Quamobrem non semper possessor impensas istas tollere vult, nisi tenetur. Equidem Jus Romanum l. 38. ff. de R. V. domino tribuit *jus offerendi*

tantum, quantum habiturus est possessor, his rebus ablatiis non tamen id ex principiis Juris naturalis demonstrari potest. Idem tolli vult, quæ sine ulla possessoris utilitate, non aut efficiendi studio tolluntur, veluti si tedorium, quod induxeris, picturasque corradere velis nihil leturus. Redditur etiam ratio, quod melius indulgendum non sit: quæ juri naturæ satis consentanea.

§. 625.

*Impensæ
utiles quan-
do possessori
cuiuscunque
restituendæ.*

Impensæ utiles, quibus res fructuosior facta, possessori cuiuscunque restituendæ. Homo obligatur ad rem suam meliorandam, quantum in se est (§. 608.), adeoque etiam ad eandem fructuosiore reddendam (§. 605.). Quamobrem possessor fecit, quod ipse dominus facere debebat, immo facturus fuisset, siquidem omnes partes boni patrisfamilias adimplere voluisset. Præterea res fructuosior dum fit, etiam pretiosior fit. Patet igitur ut ante (§. 623.), nisi impensæ utiles, quibus res fructuosior facta, possessori cuiuscunque restituerentur, dominum fore locupletiore cum damno possessoris: quod cum fieri non debeat (§. 585.) impensæ utiles, quibus res fructuosior facta, possessori cuiuscunque omnino restituendæ.

stratum sit, quid juris sit, si quis in alieno solo ædificat vel plantam ponit (§. 402. 405. 406.), aut rem suam alienæ adjungit (§. 386. & seqq.); idem quod jus obtinere debeat in restitutione impensarum dubitari haud quaquam potest.

Vi hujus ipsius principii demonstrari etiam poterat, non minus possessori malæ, quam bonæ fidei competere jus tollendi impensas, siquidem ille tollere velit, huic autem præter jus tollendi non competere aliud, quando sine rei detrimento tolli potest. In possessore autem bonæ fidei etiam rationem habendam esse voluntatis, ex anterioribus patet, quemadmodum quoad possessorem malæ fidei saltem manet jus puniendi.

§. 618.

Impensa voluptuaria possessori bonæ fidei restituenda, quatenus restituenda possessori b. f. *Impensa voluptuaria, quæ tolli nequeunt simpliciter, vel sine rei detrimento, possessori bonæ fidei restituenda, quanti sunt tempore restitutionis rei.* Etenim possessor bonæ fidei non tenetur domino ex ullo facto suo (§. 594.), adeoque nec ex eo, quod impensas voluptuarias fecerit, quæ sine rei detrimento tolli nequeunt, vel etiam prorsus tolli non possunt. Quodsi vero hæc impensæ eidem non restituerentur, dominus in tantum locupletior fieret re possessoris, quanti sunt tempore restitutionis rei, consequenter in quantum res eidem restituitur pretiosior (§. 582.) & possessor iacturam faceret rei suæ (§. 487.), adeoque damnum pateretur ullo suo merito (§. 486.). Quoniam itaque nemolocupletior fieri debet cum damno alterius (§. 585.); possessori quoque bonæ fidei restituendæ impensæ voluptuariæ, quæ vel simpliciter, vel sine rei detrimento tolli nequeunt, quanti sunt tempore restitutionis rei.

Nimirum in impensis necessariis sui tantummodo rationem habere potest bonæ fidei possessor, nec dici potest, quod etiam rationem habere debeat domini, cum se, non alium dominum esse putet (§. 153.). Quamobrem hic attentionem nullam meretur, num quæ voluptuariæ possessoris serviant, ea etiam sint voluptuariæ domino.

§. 629.

*Si damnum colli-
dantur, quinam id
ferre de-
beat.* *Si damnum ejus, cujus culpa accidit, colliditur cum damno alterius, qui omni culpa vacat, damnum ferre debet is, cujus culpa est.* Si damnum tuum colliditur cum damno alterius, aut tibi damnum ferendum est, aut alter ferre debet: fieri autem nequit, ut uterque indemnitas præstetur: id quod sumitur. Jam res tua culpa in eum statum deducta, ut vel tu, vel alter damnatum pati debeat per hyp. Quoniam culpa tibi imputatur (§. 722. part. 1. Phil. præf. univ.), ex parte autem alterius nil est, quod ipsi imputari possit, cum omni culpa vacet per hypoth. tu censis causâ libera damni alterutri ferendi, alter vero ad hoc non concurrat (§. 527. part. 1. Phil. præf. univ.). Damnum adeo ferendum tibi est, non alteri.

Propositio præfens ideo evidens est, ut modo intelligatur, assensum potius in se trahat. Sane æquo non alio fitebitur, æquum esse, ut damnum potius ferat, qui culpa sua damnum passurus, quam qui passurus fuerat abique omni culpa, & iniquum e contrario, si damnum fabere debeat, qui sine omni culpa idem subiturus, ab eodem vero immunitis iudicetur, qui culpa sua in damnum incurreret. Propositio autem præfens non aliud vult, quam ut damnum in se recipiat, qui sua culpa in idem incidit, ab eodem autem immunitis præstetur, qui nulla culpa sua in idem incidere.

*Quando in
casu colli-
sionis dam-
num habet,
aut pro ca-
suali.*

Si damnum tuum colliditur cum damno alterius, uterque autem culpa vacat; alterius, necesse est, ut aut tu damnum incurras, aut alter idem incurere debeat. Etenim si damnum tuum colliditur cum damno alterius, necesse est, ut aut tu damnum incurras, aut alter idem incurere debeat:

§. 630.

beat: quod est id ipsum, quod sumitur. Jam vero uterque culpa vacat, adeoque nulla adest ratio, cur alterutri imputetur, quod res in eum deducta sit statum, ut alteruter vestrum damnum pati debeat (§. 639. part. 1. Phil. pract. univ.). Immo cum tu, & alter culpa vaces, quæ imputari posset (§. 700. part. 1. Phil. pract. univ.), nulla sane ratio est, cur alteri potius imputetur, quam tibi (§. 65. Ont.), adeoque neutri imputari potest (§. 70. Ont.). Quoniam igitur neuter haberi potest pro causa libera damni alterutri ferendi (§. 527. part. 1. Phil. pract. univ.); damnum vero casuale est, quod non nisi calu improviso, ne evitabili datur (§. 491.); si damnum tuum colliditur cum damno alterius, damnum ab alterutro ferendum pro casuali habendum.

Merum adeo infortunium est, quod ex eo, quod unus fecit, alter pati debeat damnum.

§. 631.

Quoniam damnum pro casuali habendum, si damnum tuum colliditur cum da- Quiaam id
mno alterius, uterque autem culpa vacet (§. 621.); damnum ejus esse debet, qui ferre debeat.
damnum casuale patitur necesse est.

Hinc ostendi poterat, quod supra jam evi-
ditus (§. 628. 628.), possessori bonæ fidei resti-
tuenda esse & utiles, & voluptuarias impen-
sas, non attento damno, si quod inde patitur
dominus. Damnam enim hoc in præsentis casu
habendum pro casuali (§. 621.), adeoque feren-
dum ei, cui res perit v. prop. pract. consequen-
ter domino. Minime autem admittendum, ut
impenis non restituitis dampnum sit possessoris
bonæ fidei omni culpa vacantis, quod, cum se
dominum putaret (§. 153.), non fecit nisi quod

dominus impune facere poterat (§. 169.). Fla-
cuit autem propositioem præcedentem cum
corollario præsentis addere, ne forsan quid dubi-
bil oritur vi propositionis præteritis (§. 620.)
quoad possessorem bonæ fidei, cum ex colla-
tione harum propositionum manifesta sit dis-
tinctio inter possessorum bonæ fidei & posses-
sorem malæ fidei, in hoc casu, quo vel posses-
sor, vel dominus dampnum aliquid ferre tene-
tur.

§. 632.

Si damnum tuum colliditur cum damno alterius, nec uterque vestrum omni culpa *Damnum*
vacat; illud dividendum est in ratione culpæ. Etenim si dampnum tuum collidi- *quando di-*
tur cum quodam alterius, aut damnum quoddam tibi ferendum est, aut alteri: *videndum*
quod est illud ipsum, quod sumitur. Enimvero uterque vestrum culpa omni *in casu col-*
non vacat *lisionis.*
lisionis. Quamobrem cum utrique vestrum culpa sua imputari pos-
set (§. 722. part. 1. Phil. pract. univ.), uterque vestrum habetur pro causa libera
damni pro ratione culpæ suæ (§. 527. part. 1. Phil. pract. univ.). Damnum igitur
inter vos dividendum in ratione culpæ.

Hactenus repertus non est modus culpam ad
mensuram revocandi, nec rationem culpæ unius
ad alteram dividendi. Theoria igitur etiam sit facta

evidens, praxis tamen accurata nondum in po-
testate est.

§. 633.

Impensa voluptuaria, qua possessor tollere nequit, dominus autem non facturus *Impensa*
erat, possessori malæ fidei restituenda non sunt. Si impensæ voluptuariae, quas pos- *voluptua.*
fessor tollere nequit, eidem non restituntur, jacturam sui facit (§. 613. 487.), *vic quando*
adeoque damnum incurrit (§. 486.). Quodsi dominus eas restituere debet, quas *possessori m.*
ipse facturus non erat; eodem modo patet, quod ipse damnum patitur. Qua- *f. non resti-*
tueunda.
tueunda. Quamobrem damnum possessoris & dampnum domini inter se colliduntur. Enimve-
ro cum possessor malæ fidei sit *per hyp.* adeoque norit, se impensas in rem alie-
nam facere (§. 153.); incogitantæ (§. 748. part. 1. Phil. pract. univ.), aut im-
pensis *Wolfsi Jus Naturæ Tom. II.* E e *pru-*

prudentiæ ipsius tribuendum, quod faciat impensas, quas sunt dominus facturus fuerat ignorat (§. 776. *part. 1. Phil. pract. univ.*). Quoniam itaque tam incogitantia, quam imprudentia culpa est (§. 749. 777. *part. 1. Phil. pract. univ.*); damnum, quod emergit, dum res domino suo restituenda (§. 471.), culpa possessoris emergit. Per se autem patet, cum impensæ factæ fuerint domino inconsulto, immo prorsus invito in presenti casu, quo eas ipse facturus non erit, dominum omni culpa vacare. Enimvero si damnum ejus, cujus culpa accidit, colliditur cum damno alterius, qui omni culpa vacat, damnum ferre debet is, cujus culpa est (§. 629.). Quamobrem in casu presente damnum quoque ferre debet possessor malæ fidei. Atque adeo patet, impensas voluptuarias, quas possessor tollere nequit, dominus autem facturus non fuerat, possessori malæ fidei restituendas non esse.

Eodem prorsus modo ostendi poterat, possessori malæ fidei non restituendas esse impensas utiles, quas ipse tollere nequit sine rei detrimento, vel etiam prorsus tollere non potest. dominus autem facturus non fuerat; quod paulo ante alio modo demonstravimus (§. 626.).

§. 634.

Impensas voluptuarias, quæ vel simpliciter vel sine detrimento rei tolli nequeunt, dominus possessori m. f. restituere debet, siquidem ipse eas facturus fuisset. Ostenditur eodem modo, quo supra demonstravimus, impensas utiles possessori m. f. restituendas esse a domino, quibus res fructuosior facta (§. 623.).

Jus civile promissæ denegat restitutionem impensarum voluptuarias possessori m. f. nec concedit nisi jus tollendi, si quidem tolli possunt sine sui corruptione; quæ tolluntur se sine detrimento rei: sed hoc magis potest, quam naturalis dicendum.

§. 635.

Si impensa quedam possessori restituenda; in tantum restituenda, quantum valent in quantum tempore restitutionis rei. Nimirum tanto pretiosior evadit res, quantum valent restituenda. impensæ tempore restitutionis; aut, si mavis tanto dominus fieret locupletari, si impensas non restituere, cum damno possessoris (§. 486. 582.). Quoniam itaque nemo cum damno alterius locupletari debet (§. 585.); si impensæ voluptuarias possessori restituenda, in tantum restituenda, quantum valent tempore restitutionis rei.

Nimirum cum nemo plus habere debeat; quam quod habere debet; tempore restitutionis rei possessor tantum habere debet, facta restitutione, quantum haberet, si impensas retineret. Enimvero si impensas retineret, tantum haberet, quantum eadem valent tempore restitutionis. Quamobrem nec plus ipsi restituendum a domino, ut habeat quod sumit, seu quantum habere debet. Tantumdem restituatur possessori, quantum habiturus erat, si impensas retineret; at nimirum conquiri nequit, quod minus habet, quam habere debet. Sane si plus restituere deberet dominus, quam impensæ valent tempore restitutionis rei; plus daret, quam acciperet, adeoque possessor fieret locupletior cum damno domini, quod ferendum non est (§. 585.).

§. 636.

Impensas deducere dicitur possessor, si tanto minus restituit, quantum valent tempore restitutionis rei.

Bz. gr. Possidet possessor domino cum restituere debere ob fructus consumptos centum quinquaginta aureos, impensas autem, quas fecit, eo tempore, quo restituitio fit, 200 aureis 120. Deducit impensas, si loco 150 aureorum domino non restituit nisi 30.

§. 637.

Possessori competis jus impensas, quae ipsi restituenda sunt, deducendi. Equanim Jus datur
 §. possessor ob fructus consumptos restituere tenetur 150. aureos, impensa *erendi im-*
 tem, quas vicissim dominus ipsi restituere tenetur, tempore restitutionis rei *penfas.*
 valent 130.; revera ipsi non debet restituere nisi 20. aureos, ut habeat, quan-
 tum habere debet. Quoniam itaque 20. aureos domino restituens, eidem quod
 suum est tribuit (§. 923. part. 1. Jur. nat.); obligationi naturali, qua unusquisque
 suam cuique tribuere tenetur, satisfecit (§. 924. part. 1. Jur. nat.), consequen-
 ter ultra 20. aureos domino nil restituere debet. Enimvero dum hoc facit,
 impensas deducit (§. 636.), adeoque ex mutua illa fructuum & impensarum
 obligatione nascitur jus deducendi impensas (§. 256. part. 1. Phil. pract. univ.) &
 consequenter jus deducendi impensas restituendas possessori competit.

Iustitia, quae saum cuique tribui jubet §. 926.
 part. 1. Jur. nat.), non exigit, nisi ut unusquis-
 que tantundem habeat, quantum habere debet.
 Quoniam jus deducendi impensas hoc facit, ut
 non minus possessor, quam dominus habeat,
 quantum habere debet; jus deducendi impensas
 iustitiae convenit. Probe autem notandum est,
 quod ex demonstratione liquet, jus hoc nasci
 ex mutua obligatione restituendorum fructuum
 & impensarum, sive fructus sint consumpti, sive
 adhuc extant, ut nulla habenda sit ratio
 voluntatis domini, utrum scilicet is velit im-

penfas deduci, nec ne. Eadem enim necessitas
 est, ut si tantum haberes, quantum valent im-
 pensae tempore restitutionis rei, quam ut do-
 minus habeat fructus ipsi debitos, quemadmo-
 dum ex demonstrationibus anterioribus liquet.
 & eodem momento, quo tu fructus domino de-
 bitos restituere teneris, ipse vicissim impensas
 tibi restituere tenetur. Unda restitutio, ad
 quam tenetur possessor, non intelligitur, nisi
 deductis impensis. Nimirum antequam dici pos-
 sit, ad quid restituendum domino tenetur pos-
 sessor, impensa deducenda sunt.

§. 638.

Res restituenda est domino cum fructibus naturalibus pendentibus; possessori autem Quid in re.
 competit rata industrialium pro ratione impensarum in sationem factarum, rata do- *struione rei*
 mini aestimanda ex usu fundi & impensis in perceptionem faciendis. Quilibet pos- *tenendum*
 sessor rei alienae rem suam domino restituere tenetur (§. 471.), & fructus pure *quoad fru-*
 naturales domini sunt adhuc pendentes (§. 440.). Quoniam itaque possessori jus *tus penden-*
 nullum est eas percipiendi; res omnino restituenda est domino cum fructibus *ter.*
 naturalibus pendentibus. *Quod erat unum.*

Enimvero si tu fundum meum sive bona, sive mala fide possides, fructus in-
 dustriales communes sunt mihi & tibi pro rata, quantum aimirum valet usus
 fundi mei & cultura ac cura tua (§. 443.). Enimvero cum fundum restituas,
 dum fructus adhuc pendunt *per hyp.* adeoque a fundo nondum separati sunt
 (§. 433.); impensas non fecisti nisi in sationem, dominus vero facere debet in
 fructuum perceptionem. Quamobrem rata tua aestimanda est ex impensis in sa-
 tionem, rata vero domini ex usu fundi & impensis in perceptionem. *Quod*
erat alterum.

Qui ex superioribus didicit, fructus indu-
 striales non minus esse fructus culturae ac cu-
 ra, quam rei, ex qua proveniunt (§. 439.);
 ei paradoxum minime videbitur, quod hic as-
 feritur, est cum Jure civili non conveniat.
 Quomodo vero rata possessori & domino de-
 bitis computanda sit, facile intelligitur. Etenim
 primo fructus dividantur in ratione omnium.

impensarum & usus fundi, quem suam aestima-
 tionem habere constat. Dein pars prior denovo
 dividitur in ratione impensarum in sationem
 & impensarum in perceptionem fructuum facta-
 rum, & pars respondens impensis in sationem
 possessori cedit; ceteri autem fructus manent
 domini.

§. 639.

Premium inventionis, dicitur, quod datur inventor rei amissae, quia eandem *inventionis*
 domino restituit. *quid sit.*

E e 2.

E x, g i.

Ex. gr. Ponamus me amisisse horologium portatile, quod tu invenisti. Quando ego tibi do duos aureos, quis horologium a me amissum & a te inventum mihi restituis? duo aurei sunt premium inventionis. Quoniam factus æquipollens rebus, quatenus perinde ac hæc certo pro-

cio æstimatur: premium inventionis etiam in facto consistere potest, quando nimirum fuero; quod ut facerem tu mihi quid dare deberes. Perinde igitur est, si ve ego tibi hoc faciam, quis rem meam mihi restituis, si ve tibi dem, quod tu mihi dare deberes, ut illud facerem.

§. 640.

An premium inventionis perire liceat.

Inventor rei alienæ nullum habet jus petendi a domino, cui rem amissam restituit, premium inventionis. Etenim dum inventor domino rem amissam, quam invenit, restituit, dominus recipit quod suum est (§. 420.), non quod tuum est (§. 422.). Quamobrem nec dominus plus habet, quam habere debebat, nec tu minus habes, quam habere debebas. Sola igitur restitutione rei inventæ satisficit obligationi, qua efficere prohibemur, ut quis minus habeat, quam habere debeat (§. 579.). Nulla igitur ratio est, cur dominus inventori quid dare debeat, quod ipsi rem suam restituit (§. 56.), adeoque nec habet jus premium inventionis petendi a domino (§. 70. Ortel. & §. 639.).

Vulgi opinio est, quasi dominus debeat inveniri premium inventionis dare, dum rem amissam recipit. Existimat enim, cum rem recipit, premium vero inventionis dat, cum damnum minus pati, quam si iacturam totius rei fecisset: damnum autem minus præferendum esse majori, siquidem illo hoc evitatur. Quamvis vero in eo non sit, quod reprehendas, non tamen hinc sequitur, premium inventionis esse debitum. Qui hoc sibi persuadent, non perpendant, quantum sit obligatio rem amissam domino restituendi (§. 422.), in ea ut in es factum committatur, si dolose non restituatur (§. 526.).

Etenim enim alter tibi obligatus esse debet ad dandum premium, quod tu factum committens nolueris in re ipsius. Nullum tibi jus est rem amissam tollendi, nisi animo eam domino restituendi. Restitutio non est voluntatis tua, sed necessitatis. Ex facto igitur tuo alter tibi non obligatur: nec obligatur ex re, quippe res ipsa manet, etiam si ab ipso fuerit amissa (§. 420.). nec tu ejus officios dominus, dum eam invenisti (§. 421.). Quamobrem si quis sponte tua inveniri dat premium, non facit, quod debet, sed quod libet.

§. 641.

Quando impensas ad inventionem rei amissæ factas recipere debeat inventor.

Impensæ in rem amissam adipiscendam & conservandam factæ a domino sunt restituendæ inventori. Etenim si sine impensis istis rem adipisci non potuisses, ac ideo dominus eandem vel potius non recuperasset, vel recuperatio difficilior facta fuisset; impensæ istæ una cum impensis in rei conservationem factis necessariæ sunt (§. 604.). Eodem igitur modo ostenditur porro, impensas hæc inventor a domino restituendas esse, quo supra evicimus, possessore tambonæ, quam malæ fidei impensas necessarias esse restituendas (§. 623.).

Quoniam operæ nostræ æquipollent rebus, quæ sunt in dominio nostro (§. 437.), & suo loco patet, eas æstimationem perinde ac res recipere, quemadmodum jam supra annotavi-

mus (not. §. 336.); impensis in rem adipiscendam factis etiam annumerandas esse operæ facile intelligitur per ipsam impensarum definitionem (§. 603.).

§. 642.

Quando in restitutione rei amissæ operæ fructuum & ejusdem sunt.

Quoniam res naufragæ & navis levandæ causa in mare ejectæ æquiparantur rebus amissis (not. §. 427.), impensæ autem in rem amissam adipiscendam factæ inventori a domino restituendæ sunt (§. 641.); impensæ etiam, quas inter quoque operarum æstimatio est (not. §. 641.), in res naufragas & ejectas adipiscendas factæ a domino restituendæ sunt, qui eas navis est.

Ita rebus naufragæ & ejectis multo clarius apparet, quod dominus sine istis impensis eas recuperare

Fæ non potissæ: Quamobrem cum impensæ quasi pæcto inter dominum. & eum; qui illas factæ præsumuntur voluntate domini; idem etiam alio adhæc modo demonstrari poterat ex consuet.

§. 643.

Quoniam pabulum in conservationem animalium impenditur, quod vero in rem amissam conservandam impenditur, a domino restituendum (§. 641.); *si restituere animalia mansueta & mansueta, que in potestatem tuam venerunt, domino restituenda sunt (§. 479. 480.), hic vicissim æstimationem pabuli restituere tenetur. Cumque eadem sit ratio aliarum impensarum in eorum conservationem factarum, veluti medicamentorum, si forte morbo quodam laborent; restituendæ quoque sunt impensæ quæcunque aliæ, si quas forsitan in eorum conservationem fieri necesse erat.* *Quoniam debet dominus, dum animalia sua recipit.*

Animalia sunt in numero rerum, quæ in eorum conservationem impenduntur, impensæ necessariæ sunt (§. 604.), a domino restituendæ, cum ea recipit (§. 622.). Immo in genere patet, quæ de impensarum in rem alienam factarum demonstrata sunt, (§. 622. & 604.), ea quoque ad animalia tam mansueta, quam mansueta applicanda esse. Ita si canis alienus, qui in potestatem tuam venit, collari fuerit ornatus, cum collare sit in numero impensarum volupuariarum (§. 606.), certo casu utilium numero (§. 605.), tolli suam posse salvo canis collare tollere licet, ubi restituitur canis (§. 624.).

§. 644.

Domino competit jus deducendi æstimationem fructuum & usus ex impensis in Jus deducendi æsti- conservationem animalis ab eo factis, in cujus potestatem venerat. Ostenditur eodem modo, quo supra (§. 637.) demonstravimus possessori rem cum fructibus restituenti competere jus deducendi impensas, sumto scilicet ex antecedenti fructuum & usus ex impensis in animal restitutum.

Com animalis sint in numero rerum, quomodo fructus restituendi computentur, ex superloribus abunde liquet, quæ de fructibus ex re aliena perceptis in genere demonstrata sunt.

Et quis usus, quem animalis præbent, fructibus accensetur; eius quoque æstimatio ex eisdem principis definitur.

§. 645.

Si animalia quedam aluntur propter solum usum, quicumque tandem is fuerit; dominus sine pabuli restitutione animal suum recipere debet. Etenim si animalia aluntur propter solum usum, pabulum, quod impenditur, eidem æquipollet. Quamobrem cum usum habeat is, in cujus potestate est, domino autem competit jus deducendi æstimationem usus ex impensis in conservationem animalis factis, quæ hic sunt pabulum (§. 644.); nihil relinquitur, quod animal restituenti vicissim restitui debeat. Quamobrem si animalia quedam aluntur propter solum usum, quicumque tandem is fuerit; dominus sine pabuli restitutione animal suum recipere debet. *Alimenta animalium quando non restituenda.*

Si qui canes aluntur solius animi gratia, vel custodiæ domus causâ, eos restituenti nulla debetur alimentis restitutio. Eadem est ratio in scelisibus, pavonibus, ciconis. Qui enim avi-

bus hæc alimenta præbet, hoc non facit, nisi quod vel canis officinum, vel pavonem & ciconiarum adspæctu deleceat.

§. 646.

Natura competit jus belli in eum, qui fructus vel impensas restituendas restituere Jus belli in seipso vult. Fructus & impensæ sunt in numero rerum, quod nemo non concedit, qui dicit,

fructus vel impensas restituere non vult. cedit, & *restitutio in locum fructuum & impensarum succedens*, pro re non minus habenda. Quoniam vero ex lege naturæ patet, quid fructuum & impensarum restituendum sit, quemadmodum ex superioribus abunde constat; hoc quoque probat, quoniam fructus sint res tuæ, quænam impensæ res tuæ sint, ut adeo fructus haberi debeant pro re domino suo restituenda, & eodem modo spectentur impensæ, quæ restitui debent. Enimvero natura domino competit jus belli in eum, qui rem, quam suam esse probavit, ipsi restituere non vult (§. 547.). Ergo etiam natura competit jus belli in eum, qui fructus vel impensas restituendas restituere non vult.

Propositio præsens probe notanda est, ut suo esse debeat circa rem, fructuum ex iis per se loco demonstrari possit, quid in civitate juris proutur & impensarum restitutionem.

§. 647.

Res aliena non corrumpenda, nec deterioranda. Nemo rem alterius corrumpere seu destruere aut deteriorare debet. Etenim si res corrumpitur vel destruitur, dominus ejus jacturam facit (§. 457.). Quamobrem si tu eandem corrumpis, vel destruis in causa es, ut jacturam rei suæ faciat (§. 881. *Ontol.*), consequenter tu eidem damnum das (§. 488.). Similiter si res deterioratur, pretium ejus imminuitur, adeoque dominus, qui jacturam facit partis, qua pretium deminuitur (§. 487.), jacturam partis rei suæ fecisse dicens est. Et quoniam tu, qui rem deteriorem effecisti, in causa es, ut hanc jacturam sui faciat dominus (§. 881. *Ontol.*), denuo eidem damnum das (§. 488.). Enimvero nemo alteri damnum dare debet (§. 495.). Ergo etiam nemo rem alterius corrumpere vel destruere aut deteriorem reddere debet.

Perinde autem est sive dolo, sive culpa rem alterius corrumpas, aut deteriorem reddas, quod ea ad alia demonstranda suo loco utrum cum damnum culpofum non minus lege naturali prohibuitur sit, quam dolofum (§. 496.).

§. 648.

Anid liceat dominus rem suam nulla urgente naturali obligatione destruere, corrumpere, vel deteriorem reddere non debet. Etenim dominus re sua non aliter uti debet, quam ut obligationi cuidam naturali satisfaciatur (§. 167.), consequenter ipsi permissum non est, ut nulla obligatione naturali urgente rem suam destruat, corrumpat vel deteriorem reddat, adeoque hoc facere minime debet (§. 700. *part. 1. Jur. nat.*).

Quod hoc minime repugnat liberæ de re sua dispositioni, in qua dominium consistit (§. 118.); in superioribus jam annotavimus (not. §. 167. *Jur. nat.*), adeoque ippone fiat inter homines hinc suo loco offendens, est alii ferendum (§. 449.), peccatum tamen est (§. 446. *part. 1. Jur. nat.*), ut dominus re sua male utatur (§. 169.).

§. 649.

Execrictium domini sunt actus vi. domini. domino liciti aut eidem, saltem permissi. Actus qui sunt liciti sunt; ex iis patet, quæ superius de usu rei suæ licito demonstrata sunt (§. 167.); quoniam saltem permissi, est in se illiciti, ex iis dividendum, quæ de usu rei suæ (§. 168.) jure naturali prohibito (§. 170.), sed a non domino permissio (§. 160.) demonstrata sunt. Utrumque vero actuum genus liciti ex ipsa domini notione.

§. 650.

Nemo alterum in exercitio domini sui ullo modo impedire debet. Quoniam enim exercitium domini absolvitur actibus vi domini domino licitis, aut eidem saltem permittendis (§. 649.); actus omnes, quibus dominus in exercitio domini sui ullo modo impeditur, sunt actus dominio contrarii. Quamobrem cum actus omnes dominio alterius contrarii illiciti sint (§. 123.); actus quoque omnes, quibus dominus in exercitio domini sui ullo modo impeditur, illiciti sunt, consequenter nemo alterum in exercitio domini sui ullo modo impedire debet (§. 170. part. 2. Phil. pract. univ.).

Exercitium domini nullo modo impediendum.

Equidem per ea, quæ de actibus dominio alterius contrariis illicitis annotavimus (nos. §. 123.), jam constare poterat, neminem alterum in exercitio domini sui ullo modo impedire debere: placuit tamen ob frequentiam hujus

principii usum idem disertius inculcare. Immo hujus principii etiam sua erit usus, quando de dominio emanante in civitate obtinente acturi sumus.

§. 651.

Quoniam nemo alterum in exercitio domini sui ullo modo impedire debet (§. 650.), dominium vero continet facultatem de re substantia & quolibet ejus usu atque fructu pro arbitrio disponendi (§. 135. 136.); *nemo hominum ullo modo impedire debet, quo minus de rei sue substantia, usu ac fructu pro arbitrio disponat.*

Idem specialius exprimitur.

Tot sunt actus, quos impedire illicitum; quot domino vi domini liciti aut saltem permittendi sunt. Ad tria tantum genera revocari possunt, prout aliorum consistunt vel in exercitio proprietatis, vel juris utendi, vel juris fruendi. Prolixius vero animo foret omnes istos actus recensere de in modos, quibus impediri possunt, inquirere, his contra jus proprietatis

est; si quis impedire velit; ne dominus rem suam alienare possit: contra jus utendi est, si impedire velit, ne ad usus incolæ: contra jus fruendi est, si impedire velit, ne ligna in sylva sua cadat, aut in piscina sua pisces capiat, vel alia, item ne fundum suum fructuosorem efficiat.

§. 652.

Nemo sibi actum ullum vi domini domino licitum aut saltem permittendum arrogare debet. Etenim domino obtempit jus interdicendi cuivis non domino omni actu vi domini licito, nec patiendi, ut quis alius faciat quicquam se invito, quod sibi vi domini facere licet (§. 121.). Ac idem etiam intelligitur de quovis actu domino saltem permittendo (§. 169.). Hi igitur actus, quando sibi eos arrogat alius, dominio contrarii sunt. Omnes vero actus dominio alterius contrarii illiciti sunt (§. 123.). Ergo etiam illicitus sit actus quicumque, quando sibi eum arrogat non dominus, qui domino licitus erat, aut saltem permitti debebat. Quamobrem nemo sibi actum ullum vi domini domino licitum aut saltem permittendum arrogare debet.

Abstinencia ab omni actu domino licito aut permittendo.

Hinc multa demonstrari poterant, quæ superius alio modo demonstrata fuerunt. Ceterum propositio præfata adeo evidens est, ut in dubium revocari non possit nisi ab eo, qui omni domini notionem distincta destituit. Cum enim dominium involvat jus excludendi omni actu domino licito & vi domini permittendo (§. 121. 169.); nullam omnino foret

hoc jus absque obligatione istem abstinenti: Pone enim non dominum non obligari ad hanc abstinentiam: ergo ipsi sunt liciti actus ex jure domini suæ, consequenter dominus non habet jus istem alteri interdicens: quod utique absurdum (§. 121.). Propositionem adeo præfata admittere tenetur, nisi qui contractoria asserere velit.

§. 653.

§. 653.

*Exercitium
juris in ge-
nere.*

Exercitium juris in genere consistit in actibus vi juris ei licitis, cui idem competit.

Nimirum cum jus non sit nisi facultas moralia agendi (§. 156. part. 1. *Phil. pract. univ.*); qui jus aliquod habet, ei certi actus liciti sunt, seu ipsa lege naturali eidem permittuntur. Quando igitur facit, quod jure suo facere potest, jus suum exercet. Ita jus venandi exercet, qui id habet, quando actus venatur; exer-

cet jus aucupii, quando actus aves capiti. Omnes omnium actus, qui ferarum vel avium capiendarum causa sunt, ad exercitium juris venandi vel aucupii pertinent. Quodsi ergo jus fuerit proprium, nemini nisi ei, cui jus proprium competit, actus illi liciti sunt, seu ipsa lege permittuntur.

§. 654.

*Jure suo
quoniam
utatur.*

Jure suo utitur, qui facit, quod vi juris sui facere potest, adeoque eos edit actus, qui ad exercitium juris sui pertinent (§. 653.).

Ita jure suo utitur qui feras capit in eo districtu, in quo venandi jus habet, qui piscatur in ea fluvii parte, ubi jus piscandi habet; qui aves capit ea, quas capiendi in aliquo districtu jus habet. Et dominus utitur suo jure, dum sylvam arboribus excisis in arvam convertit.

§. 655.

*Obligatio
non impe-
diendi exer-
citiu[m] ju-
ris.*

Nemo alterum in exercitio sui juris ullo modo impedire debet. Etenim nemo quicquam facere debet, quod est contra jus alterius (§. 910. part. 1. *Jur. nat.*). Quamobrem cum contra jus alterius sit, si quis usum ejus quocunque modo impedit (§. 239. part. 1. *Phil. pract. univ.*), consequenter si impedit, quo minus facere possit, quod vi juris sui facere poterat (§. 654.); nemo alterum in exercitio sui juris ullo modo impedire debet (§. 653.).

Ostenditur etiam hoc modo. Nemo alterum impedire debet, quo minus jure suo utatur (§. 180. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quoniam itaque jure suo utitur qui facit quod vi juris sui facere potest (§. 654.), & in his actibus exercitium juris consistit, (§. 653.); nemo alterum quocunque modo in exercitio juris sui impedire debet.

Lubet hic in genere demonstrare, quae de eo propter quod principiis generalibus etiam dominio in specie demonstranda erunt hoc loco. hujus raro sit locus.

§. 656.

*Absinentia
ab omni
actu vi ju-
ris proprii
alteri licito.*

Nemo sibi actum ullum vi juris proprii alteri licitum arrogare debet. Etenim jure proprio excludimus ceteros omnes eodem jure (§. 119.), consequenter nemo facere potest (§. 156. part. 1. *Phil. pract. univ.*), quod vi juris proprii nobis facere licet (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quilibet adeo obligatur ad non faciendum, quod vi juris proprii nobis facere licet (§. 118. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quoniam itaque hoc facere audeat, qui actum quandam vi juris proprii alteri licitum sibi arrogat, quod per se patet; nemo quoque sibi actum ullum vi juris proprii alteri licitum arrogare debet.

Ostenditur etiam hoc modo. Qui quandam actum sibi arrogat vi juris proprii alteri licitum; is quoad hunc actum jus alterius tollit, aut, si mavis, jus alterius dimittit, cum is vi juris proprii isto actu ceteros omnes excludat (§. 119.). Enimvero nemo quicquam facere debet contra jus alterius (§. 910. part. 1.

part. I. Jur. nat.). Ergo nemo sibi actum ullum, vi juris proprii alteri licitum arrogare debet.

Cum dominium sit jus proprium (§. 118.): quod paulo ante de dominio demonstravimus (§. 451.), per modum corollarii subsumere poteramus. Non tamen patet in genere demonstrare, quae per instituti ratione in specie demonstrata fuerunt, cum in omnibus operibus nostris methodi non modo syntheticae, verum etiam analyticae rationem habeamus. Ostendendum itaque, quomodo specialium cognitio

nos deducet ad cognitionem generalium; ita ut generalia ex specialibus antea cognitis deriventur, etsi deinde qui brevitati studii erit ac evidentiae adhaerens fuerit, specialia ex universalibus per modum corollarii inferre possit; quamvis minore claritate, cujus initio major habenda ratio est, cum aliquando ad scientiam appellimus.

§. 657.

Fundum immutare dicitur, qui certo cuidam usui destinatum alii destinat. *Fundi immutatio*

Ita fundum immutat, qui arboribus excisis sylvam in agrum fertilem convertit: fundum etiam immutat, qui ex pomario facit viretum, nec non qui rades extrahit in eo solo, in quo

erat hortus, vel ex adverso ex horto facit equile ac bovine, aut ovile, vel etiam ex agro piscinam & contra. *quid sit*

§. 658.

Qui fundum immutat, de ipsa rei substantia disponit. Etenim qui fundum immutat, eundem alii usui destinat, quam antea destinabatur (§. 657.) Enimvero cum res in iure non spectentur nisi quoad usum, quem habent (§. 495. *qualis sit part. I. Jur. nat.*); fundi quoque in suas species distinguuntur per usum, quem nobis praebent. Quamobrem qui fundum immutat, rem alterius speciei facit, quam cuius antea erat, adeoque de ipsa rei substantia disponit. *Fundi immutatio*

Non est, quod excipis, quia fundi immutatione intenditur aliquis usus (§. 657.), qui fundum immutat, eum de usu fundi disponere: quando enim dicimus disponere de usu rei, tum supponitur usus, qualem res habere potest, qualis nunc est, v. gr. qualem habere potest pomarium, quando manet pomarium, vel qualem habere potest piscina, quando piscina manet. De re igitur ipsa, consequenter recepto

loquendi usa de substantia rei disponit; qui rem immutat, ut non amplius eum usum habere possit, quem ante habuerat, sed alium pro fus ab eo diversum habere, quem ante habere non poterat. Sane nemo negabit de substantia auri disponere eum, qui ex eo annulum fieri curat, aut monetam cudi iubet. Quae autem hic accedit auri immutatio non differt ab ista, mutatione fundi (§. 657.)

§. 659.

Quoniam de substantia rei disponit, qui fundum immutat (§. 658.), de rei autem substantia disponere nequit, nisi qui jus proprietatis habet (§. 137.); *Quinam immutatio* *Fundum quoque immutare non licet ei, qui jus proprietatis non habet* (§. 270. *fundi non licita.* *part. I. Phil. praef. univ.*)

§. 660.

Dominus, seu qui dominium plenum habet, jus habet fundum immutandi pro arbitrio suo. Quoniam enim dominium plenum etiam proprietatem habet (§. 137.), proprietatis vero jus est pro arbitrio suo disponendi de ipsa substantia rei (§. 137.); qui dominium plenum habet, seu dominus de ipsa rei substantia quomodocunque pro arbitrio suo disponendi jus habet. Eminvero qui fundum immutat de substantia rei disponit (§. 658.) Ergo domino seu ei, qui *Jus immutatio* *Wolffii Jus Naturae Tom. II.* Ff do-

dominium plenum habet, competit jus fundum pro arbitrio suo immutandi.

Nemo simpliciter dominus dicitur, nisi qui dominium plenum habet. Quando enim dominium simpliciter dicitur, non intelligitur nisi plenum prout suo loco clarius elucefcet. Item nemo qui nihil proprietatis in re habet, nec sine restrictione dominus dicitur fuerit, quemadmodum suo loco patet, quando de jure in re aliena constituto agitur sumus.

§. 661.

Translatio juris in alium quid sit. *Jus suum in alium transferre dicitur, qui verbis vel factis sufficienter declarat, se velle ut jus, quod sibi compete- bat, sit alterius.*

Et gr. Ponamus mihi competere jus proprium piscandi in certa fluvii parte. Quodsi tibi dicam jus, quod mihi proprium erat, tibi proprium esse debere, jus meum piscandi in te transfero. Quod vero etiam factis & non factis meo voluntatem meam alteri declarare possim suo videbimus loco.

§. 662.

Alienatio rei quid sit. *Translatio domini, quod quis in re quadam habet, in alium Alienatio rei appellatur.*

Transfero dominium meum in te, si verbis vel factis declaro, velle me, ut res, quae mea est, sit tua. Quando itaque res a me alienatur, quod meum erat ut sit alterius volo. Ita si librum meum volo esse tuum & hanc voluntatem meam sufficienter indico, librum alienavi. Et idem eodem modo intelligitur de re alia quacunque.

§. 663.

Quomodo disponatur in alienatione rei. *Qui rem alienat, de ipsa substantia rei disponit.* Etenim qui rem alienat, dominium, quod in ea habet, in alterum transfert (§. 662.) adeoque sufficienter indicat se velle ut dominium, quod in ea habet, alteri competat (§. 661.) consequenter ut res, quae sua erat, sit alterius (§. 124.) de ipsa agitur re, aut, si mavis, substantia rei, non de ejus usu aut fructu disponit.

Liber a me alienatur, si, qui meus erat, cum volo esse tuum tibi que sufficienter indico voluntatem meam (not. §. 662.) - De ipso igitur libro, seu substantia libri dispono, quando eum alienare lubet.

§. 664.

Quinam rem alienant. *Qui proprietatem habet, rem alienandi jus habet.* Etenim qui rem alienat, de substantia rei disponit (§. 663.) Quamobrem cum de substantia rei pro arbitrio suo disponere possit, qui proprietatem habet (§. 131.), qui proprietatem habet, rem quoque alienare potest, seu eidem competit jus rem alienandi.

Domino tanquam proprietario competit jus de substantia sua quocunque modo pro arbitrio suo disponendi (§. 131.) Insuper hinc modis, quibus de substantia rei disponitur, est etiam alienatio. Quodsi ergo haec domino non competere debet, potestas ejus de substantia rei disponendi restricta esse deberet: quod a natura domini abhorret. Quare jus alienandi continetur in proprietate tanquam pars in toto.

§. 665.

Jus alienandi domino competens. *Dominus seu qui plenum dominium habet, rem alienare potest, seu domino competit.*

potest jus rem suam pro arbitrio suo alienandi. Etenim qui proprietatem habet, is rem alienare potest (§. 664.). Sed dominus, cum dominium plenum proprietatem contineat (§. 137.), proprietatem rei habet. Ergo etiam rem alienare potest, seu ipsi competit jus rem suam pro arbitrio suo alienandi (§. 136. part. I. Jur. nat.)

Si liber fuerit tuus, sola voluntate tua fieri potest aliter: jure enim proprietatis de ipsa rei substantia pro arbitrio tuo disponis, dum librum tuum posthac esse non vis, vis autem ut sit alienus.

§. 666.

Qui proprietatem non habet, rem alienare non potest. Qui enim proprietatem non habet, is nec ullo modo de substantia rei pro arbitrio suo disponere potest (§. 137.) Quoniam itaque de substantia rei disponit, qui eam alienat (§. 663.); rem quoque alienare nequit, qui proprietatem non habet. *Qui rem alienare non possit.*

§. 667.

Quoniam itaque dominus non est, qui dominium (§. 121.), consequenter proprietatem non habet (§. 131.), qui vero proprietatem non habet, rem alienare non potest (§. 664.), non dominus rem alienare non potest. Quomobrem cum porro alienatio in translatione domini in alium consistat, quod in re quadam habet (§. 662.); non dominus dominium rei aliena in alium transferre nequit. *An non dominus rem alienare possit.*

Nemo a non domino efficitur rei dominus. Si liber hic tuus est, non meus, nec ego non dominus dominium ejus in alium transferre possum. Mea voluntate efficitur non possum, ut liber, qui tuus est, tuus esse desinat & alienus fiat.

§. 668.

Nemo præter dominum rem alienare potest, seu domino soli competit jus rem alienandi. Etenim domino competit jus rem suam pro arbitrio suo alienandi (§. 136. part. I. Jur. nat.) Curiam fa- 665.), nec quisquam alius non dominus rem alienare potest (§. 667.) Præ- mandi com- ter dominum adeo nemo rem alienare potest, ac ipsi soli jus rem alienandi petas. competit.

Ostenditur etiam hoc modo. Domino competit jus rem alienandi (§. 665.). Sed dominus omni jure suo excludit ceteros omnes (§. 120.): ergo etiam jure rem suam alienandi quemvis alium excludit. Ipsi igitur soli competit jus rem alienandi.

Aliter. Dominus rem suam alienare potest (§. 665.) vi proprietatis (§. 664. 665.), consequenter domini (§. 136.). Est adeo alienatio actus vi domini domino licitus (§. 170. part. I. Jur. nat.) Enimvero dominus habet jus interdicens cuivis non domino omni actu vi domini licito, nec patiendi, ut quis alius quiequam faciat se invito, quod sibi vi domini facere licet (§. 121.). Ergo jus quoque habet interdicens cuivis non domino alienatione rei suæ, nec patiendi, ut quis alius eandem se invito alienet. Nemo igitur præter dominum rem alienare potest, consequenter domino soli jus rem suam alienandi competit (§. 136. part. I. Pbil. pract. univ.).

Aut dominus es, aut non dominus. Si dominus es, jus quoque rem alienandi habes (§. 665.); si non dominus, nec tibi jus alienandi competit (§. 667.). Equis hinc non concludat, neminem esse præter dominum, qui rem alienare possit. Quamprimum enim admittis, præter dominum alium quoque hoc ficere posse, non domino tribuendum erit jus, quod

si competere minime posse ostendimus. Jus adeo alienandi cum dominio non modo indivulso nexu cohaeret; verum etiam sine eo subsistere nequit.

§. 669.

Rei a non domino accipere num sit dominus.

Qui rem quocunque modo a non domino accipit, dominus ejus non fit. Etenim non dominus nullum habet jus rem alterius alienandi (§. 667., consequenter cum alienatio in translatione dominii consistat (§. 662.), dominium rei alienae in alium sua voluntate transferre nequit. Quamobrem qui rem quocunque modo a non domino accipit, in eum dominium non transfertur. Sed dominus non est, in cujus dominio res non est (§. 222.). Ergo qui rem quocunque modo a non domino accipit, dominus ejus non fit.

Non attenditur hic differentia, utrum scias, nec ne, te rem a non domino accipere. Nihil enim ad dominii alterius: te translationem fecit scientia, vel ignorantia tua: voluntas enim domini unicum translationis hujus principium est. Non vero ideo dominus velle dicendus est,

ut res tui sit, quae ipsius erat, quod tu per errorem existimes, qui tibi rem dat, esse dominum ejus, quemadmodum nec prodest ignorantia, quod a nondominio dominium rei translatum non possit.

§. 670.

An res incorporales alienari possint.

Res incorporales etiam alienari possunt, quae sunt in dominio nostro. Etenim alienatio est translatio dominii, quod quis in re quadam habet, in alium (§. 662.). Quamobrem dominium transfertur, si quis verbis vel factis declarat velle sese, ut res, quae in dominio suo erat, sit in dominio alterius (§. 662.), per se autem patet, quod idem velle possit, qui rem quandam incorporatam in dominio habet; evidens omnino est, res etiam incorporales, quae sunt in dominio nostro, alienari posse.

Res etiam incorporales dominio subijci posse, supra demonstravimus (§. 216.). Neque absurdum videri debet, nos habere dominium, consequenter jus proprium (§. 118.), in jure quodam, veluti jure piscandi aut venandi in aliquo districtu. Vidimus enim in superioribus (not §. 624.), definitionem dominii non minus convenire rebus incorporabilibus, quam corporabilibus. Et quavis demonstraverimus (§. 662.), qui rem suam alienat, de ipsa substantia rei disponere; nec hinc emergit difficultas, quae insuperabilis videri potest. Etenim de ipsa re, non de usu aut fructu ejus disponit, qui de substantia ejus disponit. Quamobrem eum non minus de isto jure, quod tibi proprium est, disponere possit, quam de ejus usu vel inde percipiendo fructu; absurdum censerem

nime debet, si ad conservandam universalitatem notionum de ipsa substantia rei corporalis, veluti juris piscandi vel venandi, disposuisse dicaris, ubi de ipso jure disponit, etsi aliquid substantiam humanam, quae res incorporales, quae mera accidentia, spectantur instar rerum corporaliu, quae in numero substantiarum habentur. Istiusmodi fictiones non solum frequentes sunt in jure, verum etiam in ipsa Mathesi; quemadmodum oculatiores facile percipiant. Quid quod vocabulum substantiae non eo practico sensu hic sumatur, qui Philosophis proprius est. Unde & de substantiis fundi & contractuum loquuntur Juris periti, quas esse res incorporales nemo non novit. Sed de his apertius dicemus suo loco.

§. 671.

Jura quaedam in specie alienabilia.

Quoniam jus occupandi in genere (§. 239.), jus piscandi (§. 218.), jus aucupii (§. 228.), jus venandi in certo districtu (§. 276., vel ferarum certae speciei (§. 277.) in specie, res utique incorporales (§. 497. part. 1. Jur. nat.), dominio subijci possunt; *jus etiam occupandi in genere, ac in specie jus piscandi, jus aucupii, jus venandi in certo districtu vel ferarum certae speciei alienari possunt.*

Jura etiam esse alienabilia & quoniam ea sunt, quae alienari possunt, cogitatio admodum necessaria

fariam est. Hinc enim pendet solutio quaestio- tam personali, quam servitutibus realibus, aliis-
rum maxime arduorum, quemadmodum suo lo- que jactibus acturi sumus.

§. 672.

Alienatio conditionata est; quae fit sub certa conditione: aut pura est, quae fit absque ulla conditione, seu quae conditionata non est. *Alienatio conditionata & pura.*

Ita conditionata alienatio est, quae fit ad certum tempus quo elapso domino pristino restituenda: sicut pura est, si v. gr. jus pisicandi, quod mihi erat, in perpetuum fit tuum; ut idem mihi nunquam restituere teneatis.

§. 673.

Dominus rem suam non minus conditionate, quam pure alienare licite potest, & Quoi modis sub licita quidem quacunq; conditione. Etenim dominus vi proprietatis (§. 664.), dominus quam dominium continet (§. 136.), rem suam pro arbitrio suo alienare potest rem aliena-
(§. 665.), adeoque a voluntate ipsius unice pendet, utrum sub certa conditio- re licite possi-
ne, an absque illa conditione eandem alienare velit. Quoniam itaque condi- sita,
tionata alienatio est, quae fit sub certa conditione (§. 672.); dominus quoque rem suam non minus conditionate, quam pure alienare licite potest. *Quod erat unum.*

Enimvero quoniam illicitum quod est, nemo facere debet, sed ab omni potius homine omittendum (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*); conditio, sub qua dominus rem suam alienat; licita esse debet. *Quod erat secundum.*

Et quia a domini voluntate unice pendet, in quantum rem suam alienare velit, per demonstrata n. 1. evidens omnino est, quod sub licita quacunque conditione rem suam alienare possit. *Quod erat tertium.*

Loquimur hic de ea alienatione; quae jure quaeritur, quoniam alienatio sit valida: quae de sit: unde addidimus, quod licite fieri possit re suo loco.
(§. 170. p. 1. *Phil. pract. univ.*), non vero hic

§. 674.

Nemo dominum impedire debet, quo minus sub conditione etiam illicita rem suam alienet, quando ea conditione nulla ipsi fit injuria. Quodsi dominus rem suam sub alienatio
conditione illicita alienat, omnino facit, quod obligationi cuidam naturali re- sub condi-
pugnat (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*), adeoque re abutitur (§. 168.). Enim- tione illiciti.
vero et si abusus rerum suarum lege naturali sit prohibitus (§. 170.) nemini ta- ta naturali.
men jus est abusus istum impediendi, quamdiu is, qui abutitur rebus suis, ter permit-
contra jus illius quid facit (§. 169.), consequenter quando conditione ista, sub tendit.
qua fit alienatio, nulla ipsi fit injuria (§. 259. part. 1. *Jur. nat.*). Quamobrem
nemo dominum impedire debet, quo minus sub conditione etiam illicita rem suam alienat, quando ea conditione nulla ipsi fit injuria.

In propositione precedente ostendimus, quid jure facere possit dominus, in presenti autem, quid salvo jure ipsius eidem permitti debeat ab aliis, salva nimirum libertate naturali. Neque enim ex dominio in se spectato alienatio sub

conditione illicita fuit, sed quatenus exercitium sit vi libertatis naturalis, quemadmodum ex iis intelligitur, quae supra annotavimus (not. §. 169.).

§. 673.

Dare quid sit. *Dare* idem significat, ac dominium rei suae transferre in alterum. Unde *Datio* est translatio domini, quod quis in re habet, in alterum.

Quando igitur dico: do tibi hunc librum; hoc idem significat, ac libri hujus dominium in te transfero.

§. 676.

Quinam alteri rem dare possit. *Nemo nisi dominus rem alteri dare potest.* Etenim nemo, præter dominum rem alienare (§. 668.), adeoque dominium ejus in alium transferre potest (§. 662.). Quamobrem cum datio rei sit translatio domini, quod quis in ea habet, in alterum (§. 675.); nemo nisi dominus rem quandam alteri dare potest.

Hic etiam patet, quo sensu verum sit, quod vulgo dicitur: *Quod quis non habet, alteri dare non potest.* Numquam si hoc ipso negatur, qui dominium in re quodam non habet, ipsum in alium id transferre posse. Convenit adeo cum propositione paulo ante demonstrata (§. 667.), quod non dominus dominium rei in alium transferre minime possit (§. 662.). Facili autem intelligitur, verum non esse: Quod quis habet, id alteri dare potest. Si enim vel maxime habere idem significare hic debeat, ac tibi esse jus.

quoddam in re aliquo, aut, quod idem est, te in re aliqua dominium habere, nondum tamen hinc inferre licet, te etiam id alteri dare, hoc est, jus, quod tu in ea habes, te in alterum transferre posse. Possunt enim esse rationes, cur id non liceat, veluti si dominium habes dependens a voluntate alterius, qua tibi idemcum est jus alienandi, quod inest dominio pleno per se, quemadmodum antes supponimus (§. 665.). Sed de eo speritus dicemus suo loco.

§. 672.

Quoniam nemo alteri rem dare potest nisi dominus (§. 676.); qui dominus rei non est, nec eam alteri dare potest. Quoniam itaque nemo rei alieni dominus est (§. 146.); nemo etiam alteri rem alienam dare potest.

Ita ego tibi dare nequeo librum, qui meus non est; nec dare possum nummos, qui sunt alterius. Quoniam vulgo *rem habere* dicitur is, in cujus potestate ea est; patet omnino, ambigui sensus esse, quod vulgo dicitur, te alteri dare non posse, quod non habes, & hoc sensu ex terminis manifestum est, ut veritate verum non esse, quod alteri dare possit, quod habes,

nisi dare ita explices, quod idem sit ac efficere, ut in alterius veniat potestatem: id quod significati dationis minime convenit, quemadmodum sumimus (§. 675.). Ne igitur terminorum æquivocatione deludamur, a brocardico illo, quod quis non habet, alteri dare non potest, abstinere præstat.

§. 678.

Jus domini transferendi in alterum. *Domino competit jus, sive pure, sive conditionate jus quoddam ad alium quemcumque vi domini sibi licitum in alium transferendi.* Etenim domino competit jus rem suam pro arbitrio alienandi (§. 665.), tam pure, quam sub conditione quacunque licita (§. 673.); immo etiam ipsi permittendum est, ut rem alienet sub conditione illicita, quando eadem nulla sit injuria alteri (§. 674.). Quamobrem cum alienatio rei consistat in translatione domini, quod quis in ea habet, in alium (§. 662.) & exercitium domini absolvatur actibus domini vi ejusdem licitis aut saltem permittendis (§. 649.); dominus rem alienans jus ad omnes actus vi domini sibi licitos aut saltem permittendos in eum transfert, in quem dominium transfert. Enimvero in se non repugnat, ut quis habeat jus ad certos quosdam actus non vero ad omnes. Domino igitur competere debet etiam jus in alium jus quoddam ad certum quendam actum vi domini sibi licitum sive pure, sive conditionate transferendi.

Con-

Continet dominium jus multiplex pro diversitate objecti, de quo est dominio libera disponendi facultas (§ 136. 113.), quatenus scilicet vel de substantia rei seu re ipsa (§ 131.), vel de usu, vel de fructu denique rei disponi potest (§ 135.), & ex hisce partibus resultant iura alia, veluti jus alienandi (§ 669.), jus possidendi (§ 157.), jus fundum immutandi (§ 657.), jus vindicandi (§ 124.). Cum jus omne sit facultas moralis quaedam agendi (§ 116. part. 1. *Phil. pract. univ.*), vi cujuslibet iuris multi domino liciti sunt actus (§ 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*), in quibus exercitium juris consistit (§ 653.). Libera domini de re sua disponendi potestas, cum etiam de rebus incorporalibus, qualis sunt iura (§ 497. part. 1. *Jur. natur.*) pertinet ac de corporalibus, disponi possit, quemadmodum quoad jus alienandi paulo ante vidimus (§ 670.), involvit etiam po-

testatem liberam de jure quocunque in dominio contento vel ex eodem resultantem disponendi. Atque adro iura hæc singula sive tota, sive partem aut partem quandam alicujus juris alienare seu pro lubitu suo in alium transferre potest (§ 670.). Hæc qui perpendit, clare admodum percipit, quid sibi velint iura ad actum vi domini domino licitos aut saltem permitte-ndos, nec minus percipiet non modo fieri posse, ut dominus iure ad quosdam actus se addicet ac idem alteri quocunque sive pure, sive sub conditione quocunque concedat, verum etiam hoc ipsi licere, ut, quod factis, iure suo facere possit (§ 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Ceterum præpositio præter principium secundum est, unde multa pendente, quæ in parte tertia demonstrari sumus, in qua de translatione domini ex instituto agemus.

§. 679.

Quoniam domino competit jus in alterum transferendi jus quoddam ad actum quendam vi domini sibi licitum (§ 678.), jus autem hoc conferat sub certa conditione, si tantummodo conceditur in certum tempus, ut concessio fiat sub hac conditione, non ultra hoc tempus jure sibi concessio utatur, seu tempore hoc elapso ab eodem abstinere; Domino competit jus in alium quemcumque jus ad actum quendam vi domini sibi licitum transferendi non modo in perpetuum, verum etiam in certum tantummodo tempus, prout ipsi visum fuerit, adeoque suo arbitrio determinandum, & quidem vel cum exclusione sui, vel servato etiam sibi ejus exercitio.

Translatio juris ad actum in certum tempus.

Si jus conceditur in perpetuum & quidem cum exclusione domini, jus totum in alterum transferretur: quodsi jus conceditur in perpetuum, ut dominus eodem quoque uti possit, jus proprium evadit commune: si verò jus conceditur non nisi ad certum tempus, tum pars quaedam juris transferretur in alterum, si fiat sub ea conditione, ut dominus quoque eodem uti possit, alius integrum transferretur in certum tempus: si denique jus non conferatur nisi ad

unum vel alterum tantummodo actum; particulis quædam juris in alterum transferretur. Hæc ideo monemus, ut constet quomodo dominus jus quoddam in alium transferre possit. Quando autem jus alienari dicitur, tum intelligimus translationem juris cum exclusione domini, ita ut, quod ipsi proprium erat, jam fiat proprium alterius, consequenter res, quæ fuerat sua, respectu sui jam sit aliena.

§. 680.

Defraudare alterum dicitur, qui verbis vel factis dolosis ipsum privat eo, quod suum est, vel quod eidem debetur.

Defraudatio quid sit.

Ex. grat. Si quis falso pondere vel mensura usus minus dat, quam dare debebat, alterum factis dolosis privat eo, quod ipsi debitum, adeoque defraudat. Similiter qui verbis dolosis usus alterum pecunia emungit, eum verbis dolosis privat suo, adeoque defraudat. Defraudationes innumeris modis contingere possunt, ut singulas recensere non detur. Immo pendente a

natura negotiorum hæmorum, adeoque prohorum diversitate diversæ sunt. Sufficit autem dedisse definitionem, vi cujus in quolibet negotiorum genere occurrentes facile dignoscantur singule, atque in genere ostendisse eas lege naturali prohibitas, consequenter illicitas esse (§ 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*).

§. 681.

Effectus de fraudatio. In omni defraudatione damnum alteri dolo datur. Qui enim alterum defraudat verbis vel factis dolosis eundem privat eo, quod suum est, vel quod eidem debitum (§. 680.), consequenter quod suum fieri debebat (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*). In causa igitur est, ut iacturam sui faciat (§. 487.), consequenter damnum dat (§. 488.) & quidem dolo per demonstrata. Patet adeo in omni defraudatione damnum dolo dari alteri.

Iacturam meiscio non minus, si quod meum fieri debebat, absque mala voluntate potestati meae ita subiacitur, ut idem recuperare non possim, quam si eidem hoc modo subiacitur, quod actu meum est. Quamobrem damnum dat non minus, qui alterum privat eo, quod actu suum est; quam qui eo privat, quod debebat, adeoque suum fieri debebat. Nimirum est debitum nondum actu nostrum sit, per fictionem tamen, recte consideratur inker nostri, quod est in alterius potestate.

§. 682.

Defraudatio illicita. Nemo alterum defraudare debet. Etenim qui alterum defraudat, ipsi damnum dat (§. 681.). Sed nemo alteri damnum dare debet (§. 533.). Ergo etiam nemo alterum defraudare debet.

Ostenditur etiam hoc modo. Qui alterum defraudat, verbis vel factis dolosis ipsum privat eo, quod suum est, vel quod eidem debetur (§. 680.), consequenter dolo efficit, ut minus habeat, quam habere debet. Sed nemo dolo efficere debet, ut alter minus habeat, quam habere debet (§. 579.). Ergo etiam nemo alterum defraudare debet.

Patet adeo defraudationem omnem lege naturali prohibitam esse. Quam parum autem interstitii inter furtum & defraudationem; cum clarius eluceat, ubi de pactis egerimus.

§. 683.

An damnum omnem defraudatio. Qui alterum defraudavit, damnum ipsi datum rescircire tenetur. Etenim qui alterum defraudat, damnum ipsi dolo dat (§. 681.). Sed qui alteri damnum dolo dedit, id eidem rescircire tenetur (§. 580.). Ergo qui alterum defraudavit, damnum ipsi datum rescircire tenetur.

Naturaliter defraudatio omnis illicita (§. 682.), atque ideo ad omne quoque damnum, quod defraudatione datur, rescirciendum tendit obligatio naturalis; nec ulla quantitas hic habetur ratio.

§. 684.

Jus puniendi defraudatorem. Natura homini competit jus puniendi eum, qui ipsum defraudavit. Qui enim alterum defraudat, dolo ipsi damnum dat (§. 681.), consequenter eum lædit (§. 532.). Enimvero natura homini competit jus puniendi eum, qui ipsum lædit (§. 1061. part. 1. *Jur. nat.*). Ergo etiam eidem competit jus puniendi eum, qui ipsum defraudavit.

Non adeo sufficit damnum defraudatione datum rescircire, sed etiam poena exigenda naturaliter a defraudatore, nisi poenam remittit convenientius sit (§. 1093. & 1099. p. 1. *Jur. nat.*). Hinc recte Zichzeus duplum offert ei; quem defraudavit, conscientiam suam salvaturus. Duplo enim inker præter id, quod rescirciendum, etiam poena.

§. 685.

Natura homini competit jus belli in defraudatorem, si damnum ipsi datum resarcire non vult. Defraudator enim damnum defraudatione datum resarcire debet (§. 683.), adeoque homini competit jus a defraudatore hoc exigendi perfectum (§. 23. 908. part. 1. Jur. nat.), consequenter jus perfectum non tribuit defraudator ei, cui damnum datum resarcire non vult (§. 921. part. 1. Jur. nat.). Enimvero natura homini competit jus belli in eum, qui jus perfectum suum ipsi tribuere non vult (§. 1104. part. 1. Jur. nat.). Ergo etiam natura eidem competit jus belli in defraudatorem, si damnum ipsi datum resarcire non vult.

Jus belli in defraudatorem.

§. 686.

Immo in genere: *Natura homini competit jus belli in eum, qui damnum datum ipsi resarcire non vult.* Ostenditur eodem modo, quo in casu particulari idem ostendimus in propositione præcedente.

Idem jus in casu quolibet damni resarciendi.

Videbimus suo loco; probe notandum esse, quando jus belli homini natura competit in statu naturali. Nimirum in statu naturali, atque adeo vi originis suæ, jus cogendi, quod

juri omni perfecto inest (§. 235. p. 1. Phil. pract. univ.), non est nisi jus belli: quod ut clarius appareat, in propositione sequente idem demonstrare lubet.

§. 687.

Jus cogendi alterum, si obligationi suæ satisfacere noluerit, quod per se inest omni juri perfecto, est jus belli in eum, qui obligationi suæ satisfacere recusat. Qui enim alterum cogit ad faciendum, quod sua sponte facere non vult, eum vi adigit ad faciendum: id quod per se manifestum sumitur. Jus igitur cogendi alterum, qui obligationi suæ satisfacere non vult, est jus eum vi adigendi, ut satisfaciatur, consequenter ut jus suum alteri tribuat (§. 921. part. 1. Jur. nat.). Est igitur jus vi persequendi jus suum adversus alterum, qui idem nobis tribuere non vult. Enimvero jus persequendi jus suum adversus alterum, qui idem nobis tribuere non vult, adeoque obligationi suæ satisfacere renuit (§. 618.), est jus belli (§. 1103. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem jus cogendi alterum, qui obligationi suæ satisfacere non vult, quod per se inest omni juri perfecto (§. 235. part. 1. Phil. pract. univ.), est jus belli in eum, qui obligationi suæ satisfacere recusat.

Jus cogendi qualis sit.

Postquam introducta sunt dominia, frequentissime contingit, ut homines sibi mutuo obligentur ad aliquid dandum, quod tamen dare recusat. Quamobrem cum dominium jus perfectum sit (§. 118. 2), cui jus cogendi per se inest; frequentissima quoque in statu naturali oriuntur bella. Haud difficile hoc asseritur, qui perpendit multiplices obligationes non dominorum, quæ respondent tot juribus in dominio contentis ac inde oriundis, & tot obli-

gationibus, quibus alii tenentur aliis, ex dominio tanquam fonte suo emanantibus, prout consistit, quando de translatione dominii agitur sumus. Multa istiusmodi bella jam vidimus in antecedentibus, cumque rigor juris naturalis nihil alieni alteri concedat, quantumcumque tandem id fuerit, sed omnimodam restitutionem & damni vel minimi reparationem urget, jus belli in statu naturali latissime diffunditur: id quod hic notasse suo loco proderit.

§. 688.

Quoniam jus rem suam vindicandi, quod domino competit adversus quemlibet possessorem, aut quemcumque alium, qui eandem in potestate sua habet (§. 544.), est jus rem suam vi persequendi adversus eum, qui eam restituere recusat (§. 543.), consequenter jus cogendi eum, qui obligationi suæ satisfacere

Rei vindicatio bel. lam.

Wolffii Jus Naturæ Tom. II.

G g

re,

re non vult (§. 467.); ipsa rei vindicatio, aut si mavis, jus rem suam vindicandi est jus belli in possessorem quemlibet, aut quemcumque alium, qui eandem in possessione sua habet, ubi dominio probato (§. 545.) eam restituere recusat.

Hinc patet, quod supra demonstravimus, vult, eam vindicatio rei eidem competat natura domino competere jus belli in eum, qui (§. 544.), dominio probato (§. 545.) rem, quam suam esse probavit, restituere non

§. 689.

Jus puniendi nam fit jus belli. Jus omne puniendi jus belli est. Etenim qui poenam ab eo sumit, qui ipsum laedit, bellum gerit (§. 1114. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem quoties tibi competit jus alterum puniendi, toties etiam tibi competit jus belli adversus eum, consequenter jus puniendi jus belli est.

In anterioribus saepissime demonstratum fuit, natura nobis jus puniendi quoddam competere. Unde denuo patet, introductis rerum dominis in statu naturali multiplices dari belli causas, adeoque bella frequentissime oriri. Cumque saepissime & restituere aliquid debeat, & praeteres non obstante restitutione facti poena tamen adhuc exigi jure possit; bellorum frequentis clar-

ius adhuc hinc elucefcit. Etsi enim ob duplicem causam nonnisi unum geratur bellum; cum tamen bello consequi conemur, quod nobis debeat, utur bellum una de causa fit finendum; alteram tamen ob causam adhuc continuandum; duplex adeo bellum recte reputatur, quod ob continuitatem nonnisi unum videtur.

§. 690.

Defensio Rem defendere dicitur, qui eam rapere vel destruere conanti resistit, ne raverum quid sit. pere vel destruere possit. Unde *Defensio rei* est actio, qua resistitur vi ad eam rapiendam vel destruendam adhibetur.

Defensio rerum a defensione sui non differt nisi objecto. Etenim eodem modo, quo personam nostram defendimus, rem quoque nostram defendimus. Utrobique resistitur vi, quae adhibetur vel adversus corpus nostrum, vel res

nostras! Via igitur vi repellitur non minus in defensione rerum, quam in defensione sui, de qua alius egimus (§. 572. & seq. part. 1. Jur. nat.).

§. 691.

Jus defensionis res suas affectum.

Dominio competit jus res suas defendendi. Cum enim dominus jure suo exclusat ceteros omnes (§. 120.), nec pati reneatur, ut quis alius quicquam faciat se invito, quod sibi vi dominis facere licet (§. 121.); idem nec ferre cogitur, ut quis vi rem ipsius auferat, vel destruat. Necessc igitur est, ut ipsi fit jus vi isti resistendi, quae ad res suas vel rapiendas, vel destruendas adhibetur (§. 156. part. 1. Phil. pract. univ.). Quoniam itaque rem suam defendit, qui resistit vi ad eam rapiendam vel destruendam adhibetur (§. 690.); domino utique competit jus res suas defendendi.

Ostenditur etiam hoc modo. Cum homini omni competat jus a quocumque exigendi, ne ipsum laedat, & ubi laedere conatur, eundem cogendi, ne faciat (§. 914. part. 1. Jur. nat.), qui vero vi res alterius auferat seu rapit, adeoque etiam qui destruit, dominum laedat (§. 534.); domino quoque competit jus resistendi vi, quae adhibetur vel ad rem ipsius rapiendam, vel destruendam. Enimvero qui vi resistit, quae adhibetur ad rem rapiendam vel destruendam adhibetur, rem defendit (§. 690.). Domino igitur competit jus rem suam defendendi.

Dominia rerum sine hoc jure defensionis consistere nequeunt. Si enim res suas defendere non licet, permittenda sunt rapina (§. 905.), adeoque multo magis furra permitti esse debent (§. 498.); id quod absurdum (§. 536.) & ipsi dominii notioni contradicit (§. 120. 121.).

§. 692.

§. 692.

Defensio rerum suarum licita. Cum enim domino competat jus rem suam defendendi (§. 691.), quando eam defendit, hoc jure suo facit. Sed licitum est, quod jure nostro facimus (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Ergo defensio rerum suarum licita. *Defensio rerum licita.*

§. 693.

Si res tuas defendis, ei, adversus quem defendis, injuriam non facis. Etenim *Expers* tibi domino competit jus res tuas defendendi (§. 691.), atque adeo jure tuo uteris, quando eas actu defendis. Enimvero qui jure suo usus quid facit, nemini injuriam facit (§. 75. part. 1. *Jur. nat.*). Ergo dum res tuas defendis, nec ei injuriam facis, adversus quem defendis. *Expers iuris.*

Videri eundem poterat propositio hæc superflua, cum nemo facile sibi persuadat, raptori injuriam fieri, si eidem resistatur, seu vis eius vi repellatur: videbimus tamen suo loco, quod ea alius lucem affundat in Jure Gentium: hæc tamen manifestum est, qui defensionem rerum suarum vel simpliciter illicitam pronunciant, vel saltem nimis arctis limitibus constringunt, eam vel in totum, vel maxima parte ad injuriam referre debere, modo injuriæ distinctam ac satis adæquatam habeant noticiam.

§. 694.

Jus res suas defendendi infinitum est. Etenim qui res suas defendit, eas rapere vel destruere conanti resistit ne rapere aut destruere possit (§. 690.), consequenter conservationem rei suæ & possessionis ejusdem tanquam finem intendit (§. 616. 617. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Quoniam itaque domino competit jus res suas defendendi (§. 691.); ea omnia ipsi facere licet, quæ ad vim raptoris vel destructoris rei suæ repellendam necessaria sunt (§. 170. part. 1. *Phil. pract. univ.*). Hunc vero finem non semper eadem facilitate obtinere licet, cum vis, quæ adhibetur a raptore vel destructore, non semper eadem sit, adeoque necesse est, ut tantumdem liceat, quantum ad repellendam vim fieri opus est. Quoniam itaque juri defensionis in genere nulli præfigi possunt limites, sed hi demum ex circumstantiis præsentibus determinandi sunt, istiusmodi autem jus infinitum est (§. 977. part. 1. *Jur. nat.*); jus res suas defendendi infinitum est. *Jus res defendendi infinitum.*

Ex demonstratione liquet, Jus res suas defendendi metiendum esse non ex pretio rerum, sed ex vi repellendæ. Qui enim hac animam non advertunt, circa limites hujus juris inanes difficultates movent. Labet tamen propositio nem sequentem addere, ne quid desse videatur, quod in defensione rerum ad alia cognoscenda conducit.

§. 695.

In raptorem vel eum, qui vi rem tuam destruere conatur, tantumdem tibi licet, quantum vi repellendæ sufficit. Etenim qui rem suam defendit, vi resistit ad eam rapiendam vel destruendam adhibere (§. 690.), adeoque vim vi repellere conatur, ne res sua rapiatur vel destruat (§. 727. *Ortol*). Quamobrem cum sensus sit, jus defendendi res suas, quod ipsi competit (§. 691.), infinitum sit (§. 694.), adeoque limites eidem ex circumstantiis præsentibus præfigendi (§. 977. part. 1. *Jur. nat.*); tantumdem omnino defensori licere debet in raptorem, vel eum, qui vi rem tuam destruere conatur, quantum vi repellendæ sufficit. *Quomodo definitur terminus defensionis.*

Clarissime adeo patet, quomodo vim determinare debeamus, quæ ad vim raptoris vel destructoris repellendam opus est.

§. 696.

*Quænam
provisio de
defensiois li-
cita.*

Quoniam adeo non plus licet in raptorem vel destructorem rei tuæ, quam quantum vi repellendæ sufficit (§. 695.); Si leniora media, immo lenissima sufficiunt, non utendum durioribus.

Relegenda hic sunt, quæ annotavimus (not. §. 982. part. 1. Jur. nat.), cum idem de defensione sui demonstraremus. Immo etiam repetenda hic sunt, quæ de ordine in usu medicorum observando ibidem tradidimus (not. §. 983, 984.

part. 2. Jur. nat.). Defensio enim sui & rerum suarum iisdem principiis nititur, cum corpus, quod respicit defensio sui, sit in numero rerum nostrarum.

§. 697.

*An defensor
vi rerum
suarum se
opponere li-
ceat.*

Quicquid is facit, qui defensioni licitæ rerum suarum se opponit, id licitum non est, sed injustum. Eodem modo demonstratur, quo idem de defensione sui ostendimus (§. 985. 986. part. 1. Jur. nat.).

Propositio præfens non modo intelligenda est de raptore & destructore, verum etiam vis, qui una cum ipsa rerum suarum defensori se opponunt. Additur autem in propositione,

defensionem licitam esse debere, cui alii sese opponunt. Fieri enim potest, ut defensor in defensione excedat: quod licitum non esse ex propositione sequente apparet.

§. 698.

*Excessus in
defensione
qualis sit.*

Omnis excessus in defensione rerum suarum illicitus est, & quatenus defensor modum excedit, raptorem vel destructorem lædit. Etenim in raptorem vel destructorem rei tuæ tantumdem licet, quantum vi repellendæ sufficit (§. 695.), adeoque non plus licet, quam sufficit. Qui ergo vi majore utitur ad vim raptoris vel destructoris repellendam, quam qua opus est, is facit, quod minime licet. Quamobrem cum hoc faciat, qui modum in defensione excedit (§. 1001. part. 1. Jur. nat.); excessus omnis in defensione rerum suarum illicitus est. Quod erat unum.

Quoniam autem porro nullo jure fit, quod illicitum est (§. 170. part. 1. Phil. præd. univ.); malum, quod raptori vel destructori rei tuæ excessu infertur, nullo jure infertur. Quamobrem cum malo illato raptor vel destructor aut status eius reddatur imperferior (§. 565. Pfsch. empir.); excessus in defensione læsio est (§. 669. part. 1. Jur. nat.), consequenter quatenus in defensione modum excedis, raptorem vel destructorem rei tuæ lædis. Quod erat alterum.

Relegenda hic sunt, quæ de excessu in defensione sui annotavimus (not. §. 1002. part. 1. Jur. nat.). Nemo ibi jus majus in alterum at-

rogare potest, quam quod lege naturali ipsi tribuitur (§. 695.).

§. 699.

*An raptor
interfici
possit.*

Naturaliter raptorem vel destructorem interficere licet, si res aliter conservari nequeat. Etenim tantumdem licet in raptorem, quantum vi repellendæ sufficit, ut res conservetur (§. 695.). Quodsi ergo res aliter conservari nequeat, seu vis ejus vi repelli minime possit, quo res conservetur, quam raptorem interficiendo, eum interficere licet.

Non negat Grotius lib. 2. cap. 3. §. 13. salva iustitia communitatis hoc fieri posse: ratio ta-

men, quam reddit, genuina non est. Exillimæ enim inæqualitatem, quæ inter rem & vitam est,

est, favore innocentis & odio raptoris compen-
sari. Jus enim defensionis non metiendum est
ex rei quantitate, sed ex vi, quam infert rap-
tor (not §. 699.). Absit autem ut propositio-
nem præsentem damnes. Hac enim non admis-
sa, damnanda erunt omnia bella, quæ rerum
suarum conservandarum gratia fiunt. Neque

enim jus belli, quod inter summis potestates
extra controversiam positum est, alio fundamen-
to innititur, quemadmodum suo loco videbi-
mus. Alia vero quæstio est, num quæ natura
permittit, idem lex civilis permittere debeat :
de qua iudem suo loco.

§. 700.

Quoniam raptorem naturaliter interficere licet, si res aliter conservari nequeat (§. 699.), cum etiam vulnerare, aut membro quodam truncare licet. *Vulneratio & mutilatio raptoris quando licita.*

Offendi poterat eodem prorsus modo, quo mentatio : majori ad minus in præsentem casu
jus interficiendi evicimus (§. 699.), si argu- admodum manifesta non ardeat.

§. 701.

Similiter quoniam naturaliter raptorem rei conservandæ gratia interficere li- *An furem
cet (§. 699.); furem quoque & raptorem fugientem cum re jaculo, aut, si ma- cum re fu-
gis, globo exploso prostrare licet, si res aliter recuperari non possit.* Etenim fuga gientem in-
cum re tua fugientis æquipollet vi, qua rapitur res tua, siquidem fuga non terficere li-
impedita rei tuæ perinde iacturam facis, ac vi minime repulsa. *ceat.*

Quæ paulo ante (not. §. 699.) monuimus, ea inter summis potestates vigens, prouti suo loco
hic quoque repetenda veniunt. Propositio ni- docebimus.

§. 702.

Si fur in actu furandi deprehensus vi rem tuam eripere tentat, ex fure prædo *Quando fur
fit sive raptor, consequenter idem tibi in eum jus est, quod in raptorem.* Etenim abeat in ra-
furtum committitur, quando domino incio res auferitur (§. 498.), rapina ve- porem.
ro, quando vi eripitur (§. 505.). Quando igitur fur in actu furandi deprehen-
ditur, & cum jam amplius te incio rem auferre non possit, vi eandem eri-
pere tentat, actus furandi omnino degenerat in rapinam. Quamobrem cum ex
ethymologia pateat raptorem dici, qui res alienas animo sibi habendi rapit, in
superioribus autem prædonem dixerimus, qui rapinam committit (§. 506.); si
fur in actu furandi deprehensus vi rem tuam eripere tentet, ex fure prædo
fit, sive raptor. *Quod erat primum.*

Hinc vero porro sua sponte sequitur, quamprimum fur in actu furandi de-
prehensus vi utitur ad rem tuam auferendam, idem in eundem tibi licere,
quod in raptorem licet. *Quod erat alterum.*

Ex propositione præsentem liquet, non atten- enim tota civilis est, non naturalis, ad quam
dendam hic esse differentiam inter furem diur- autores provocant, ut licitam esse defendant
num & nocturnum, ita ut amplius jus conce- interfectionem furis nocturni, illicitam vero
datur in nocturnum, quam in diurnum. Ea diurni.

§. 703.

Si raptor vel prædo, aut etiam fur in furandi actu deprehensus, vi impetit cor- *Quando jus
pus tuum aggressor quoque fit, consequenter idem in ipsum tibi jus est, quod in ag- defensionis
gressorem.* Etenim qui corpus tuum vi impetit, utique te lædere conatur quoad sensationem rei
corpus tuum (§. 670. part. 1. Jur. nat.). Quoniam itaque aggressor est, qui te concussat.
lædere

lzdere conatur (§. 979. part. 1. Jur. nat.); raptor vel prædo, aut etiam fur in furandi actu deprehensus, si vi impetit corpus tuum, aggressor quoque fit. *Quod erat unum.*

Hinc vero porro sua sponte sequitur, quamprimum raptor vel prædo aut fur in actu furandi deprehensus corpus tuum impetit, idem in ipsum tibi jus esse, quod in aggressorem. *Quod erat alterum.*

Tunc adeo defensio sui concurrit cum defensione rerum, consequenter ea, quæ de defensione sui (§. 980. & seqq. part. 1. Jur. nat.) demonstrata sunt, etiam hic locum habent. Ad hunc concursum respicere nonnulli in incidenti-

da questione, num furem nocturnum interficere liceat, qui interficere possit uterque tanquam sicarium, non vero tanquam furem, perperam scilicet rem, quæ defenditur, cum vita comparantes (not. §. 694.).

§. 704.

Defensio rei alienæ quando licita. *Qui rem alienam nomine domini tenet, ei competit jus eam defendendi adversus raptorem & destructorem.* Unusquisque, quantum in se est, damnum omne ab altero avertere debet (§. 495.), consequenter impedire, quo minus ejus jacturam faciat dominus (§. 486.). Ad idem igitur etiam tenetur, qui rem alienam nomine domini tenet. Jam vero dubium non est, quin dominus rei suæ jacturam faciat (§. 487.), si quis eam vi eripit qui eam nomine domini tenet, aut profusus destruit. Quamobrem ei, qui rem alienam nomine domini tenet, competit jus vi raptoris vel destructoris resistendi, quo minus rapere vel destruere eandem possit (§. 159. part. 1. Phil. pract. univ.), adeoque jus eam defendendi (§. 690.).

Ex gr. Qui rem alienam jactu domini venditorem defendere queat, dubitandum non dicitur debet, eam quin adversus raptorem vel destructorem defendere queat, dubitandum non est.

§. 705.

Quando non modo licita, sed & debita. *Homini non modo competit jus defendendi rem alienam, quantum potest; verum etiam obligatur ad defendendam eandem, quantum in potestate sua positum est, si dominus ipse, vel qui eam ejus nomine tenet, eidem defendendæ non sufficit.* Homini enim cuilibet competit jus ad eos actus, quibus impedire potest, ne quis lædatur ab alio (§. 989. part. 1. Jur. nat.), adeoque etiam ne destruat. Enimvero qui hoc facit, rem alienam adversus raptorem defendit (§. 690.). Ergo homini competit jus defendendi rem alienam, quantum potest. *Quod erat unum.*

Porro quilibet homo obligatur ad impediendum, ne quis lædatur ab alio, quantum in potestate sua est (§. 988. part. 1. Jur. nat.), consequenter etiam ne quis rem suam alteri eripiat, vel eam destruat per demonstrata, si nimirum dominus, vel qui eam ejus nomine tenet, eidem defendendæ ipse non sufficit (§. 608. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum rem alterius defendat, qui impedit, ne quis rem domino, aut ei, qui eandem domini nomine tenet, vi eripiat, vel destruat (§. 690.); quilibet omnino homo obligatur ad defendendam rem alienam, quantum in potestate sua positum est, si dominus ipse, vel qui eam ejus nomine tenet, eidem defendendæ non sufficit. *Quod erat alterum.*

Idem de sui defensione ostendimus (§. 990. part. 1. Jur. nat.).

§. 706.

Quando de jure sui. *Qui in defensione rei suæ modum excedit, sit aggressor ejus, qui rem rapere vel destruere intendebat.* Qui enim in defensione rei suæ modum excedit, rapere vel

vel destruere eam intendente lædit (§. 698.). Qui vero alterum lædere co-^{fit} aggressor natur, aggressor est (§. 979. part. 1. Jur. nat.). Ergo qui in defensione rei suæ ^{for raptoris} modum excedit, fit aggressor ejus, qui rem rapere vel destruere intendebat. ^{vel destru. Floris.}

Idem de defensore sui modum excedente ostendimus (§. 1003. p. 1. Jur. nat.).

§. 707.

Si defensor rei suæ modum excedit, quoad excessum ei competit jus se defendendi, qui rem rapere vel destruere intendebat, & tantundem huic in illum licet, quantum læsionis, quæ excessui inest, arcende sufficit. Quoniam in defensione rei suæ modum excedens fit aggressor ejus, qui rem rapere vel destruere intendebat (§. 706.); propositio præteris eodem modo demonstratur, quo jus aggressoris in defensorem sui quoad excessum defensionis evicimus (§. 1004. part. 1. Jur. nat.). ^{Jus raptoris vel destru. Floris in defensore rei, qui modum excedit.}

Abit ut tibi persuadens, non opus esse, ut quæ de excessu in defensione sui demonstrata fuerunt, ea ad excessum defensionis rerum suarum applicentur, adeoque inutilem accuses prolixitatem. Suo enim videbimus loco, sine his

principiis definiti non posse jus belli, quod videt inter Gentes. Immo nec satis intelligi poterit, quænam in civitate Judicis potestati subicienda veniant.

§. 708.

Quamobrem in hypothesis propositionis præcedentis raptorem & destructorem, in Quando raptorem & destructorem sui adversus excessum defensoris, defendendi jus unusquisque habet, im-^{ptorem &} mo si ipse defendere sese nequit, ad eum defendendum obligatur, quantum in pote-^{destructorem} state sua positum est (§. 1007. part. 1. Jur. nat.). ^{adjuvare licitum & debitum in defensione sui.}

Nimirum auxilium fertur raptori vel destructori rei alienæ non qua raptori vel destructori, sed qua defensori adversus vim illicitam. Quoniam tamen contra raptorem vel destructorem rei suæ duplici jure agitur, nimirum

jure defensionis rei suæ (§. 697.), & jure puniendi (§. 551.); in æstimando excessu ratio habenda est juris utriusque, adeoque cavendum, ne quod potest exigere causa sit pro excessu defensionis libeat.

§. 709.

Qui rem suam adversus raptorem defendit, possessionem suam defendit. Etenim Quid pro-^{prie defen-} qui rem suam adversus raptorem defendit, vi resistit, quam ad eam eripien-^{ditur in de-} dam adhibet (§. 690.). Quamobrem cum dominus in re rapta dominium (§. 521.), adeoque & jus possidendi retineat (§. 157.); id tantummodo agit, ne defensione rei. detentione rei suæ, sine qua tanquam dominus de ea pro arbitrio disponere nequit (§. 118.), excidat. Quamobrem cum in hac detentione possessio consistat (§. 150.); qui rem suam adversus raptorem defendit, possessionem suam defendit.

Qui rem, quam nomine domini tenet defendit, possessionem domini defendit, ut, quam habet, non amittat, vel amissam recuperare

possit, vel sibi debitam acquirat, pro circumstantiarum diversitate.

§. 710.

Quoniam possessionem suam defendit, qui rem suam adversus raptorem de-^{Jus defen-} fendit (§. 709.); jus rem suam defendendi est jus defendendi possessionem, conse-^{tionis rerum} quenter impediendi, ne eadem excidas. ^{quale sit.}

Dum res eripitur, dominium non auferitur (§. 521.), nec eidem coherens jus possidendi (§. 157.), sed possessione actuali excidit: ideo domini exercitium tibi admittitur (§. 150.

649.). Quod si possessionem amissam recuperare non possis, iacturam rei facis: quam evitaturus possessionem tuam vim raptoris vi repellendo,

§. 711.

Ad domini sui parti debeat ut possessione deiciatur. Domino ferendum non est, ut quis ipsum de possessione rei sue deiciat. Etenim domino soli cum competat jus possidendi (§. 157.); eodem jure ceteros omnes excludit, consequenter ipsi ferendum non est, ut quis alius eum de possessione rei suae deiciat.

Pone nimirum te ferre debere, si quis alius te de possessione fundi tui deiciat, juris possidendi nullus erit effectus. Immo nec ulla appareat ratio, cur tibi permittum esse debeat, ut possessionem amissam recuperes, consequenter & jus vindicandi rem nullam erit (§. 542.). Dominium retines in re rapta & furtiva (§.

521.), adeoque dum de re recuperanda sollicitus es, de recuperanda possessione cogitas, & quicquid rei recuperandae gratis facis, non alio fine fit, quam ut eam iterum deinceps tanquam tuam, ut de ea actu tanquam dominus pro arbitrio tuo disponere possis.

§. 712.

An l. n. prohibitorum de. Quoniam domino ferendum non est, ut quis ipsum possessione rei suae deiciat (§. 711.); nemo quoque dominum de possessione rei suae deicere debet, seu minus de lege naturali prohibitorum est, ne quis alterum possessione rei suae deiciat.

possessione deicere.

Hae lege dominia tuetur natura rerum. Quid enim juvat dominium, nisi rem possideas, ut ex ea utilitatem percipere actus possis, quam vi domini tibi percipere licet? Jus, cujus exercitium in potestate nostra non est, prorsum prodest. Quid juvat, aedes esse tuas, si cum velis eas incolere non possis, quin potius permittere debeas, ut alius te invito easdem incolat. Cum nemo impedire debeat, quo minus de rei suae

substantia, usu ac fructu pro arbitrio disponere possis (§. 651.), nec de possessione rei suae deicere licet dominum, quo omnis illa disponendi facultas physica ipsi admittitur, alius sibi arrogat actus domino tantummodo licitos cum exclusione ipsius, contra manifestam naturae legem, in huiusmodi usum ne quidem quomodocumque actum permittentem (§. 692.)

§. 713.

Quid inde sequatur, si quis de possessione deiciatur. Qui de possessione deicitur, ei admittitur liberum domini exercitium. Etenim de possessione dejectus rem suam non amplius detinet tanquam suam (§. 150.), consequenter de re sua non amplius pro arbitrio suo disponere potest, etiam velit, seu physice impossibile est, ut non impeditus edat actus vi domini sibi licitos. Quomobrem cum his actibus exercitium domini absolvetur (§. 649.); qui possessione deicitur, ei admittitur liberum domini exercitium.

§. 714.

Turbatio possessionis prohibita. Quoniam nemo alterum in exercitio domini sui, ullo modo impedire debet (§. 650.), omnium vero maxime hoc faciat, qui alterum possessione deicit (§. 713.), nemo dominum possessione deicere debet.

Alio adhuc modo patet, quod modo aliter ex antecedentibus intulimus (§. 712.)

§. 715.

Defensio possessionis quid sit. Possessionem defendere dicitur, qui vi invaloris resistit, qua eum de possessione deicere conatur.

Qui

Qui novit, quod possessio sit in numero rerum incorporalium (§. 497. *Part. 1. Jur. nat.*); nec dubitabit definitionem defensionis rerum ad possessionem transferre, ut a seo rem quasdam incorporalem domino eripiat, qui possessionem eam dejicit. Ne tamen quis inanes hic fingat

difficultates, defensionem possessionis definire laouit, cum definitionem nominalem tanquam arbitrarium quis admittere tenetur. Perस्पicietiores autem hinc vident, ear defensionem possessionis hoc modo definimus.

§. 716.

Quoniam possessionem defendens vi inuaforis resistit, qua eum de possessione dejicere conatur (§. 715.), qui vero de possessione dejicitur ei liberum dominiini exercitium admittitur (§. 713.); qui possessionem suam defendit, non aliud intendit, quam ut liberum dominiini exercitium retineat. *Intentio possessionem defendentis.*

E. gr. Ponsmus te dejici de possessione hori tui; postquam dejectus es, tibi non amplius horum colere ac fructus percipere licet, immo non conceditur illius ejus, quem antea cum pos-

sideres facere poteras, usus. Non alio igitur fine possessionem defendis, quam ut dominus pro arbitrio de horto tuo actu non impeditus disponere valeas.

§. 717.

Domino competit jus possessionem suam defendendi aduersus inuaforem. Cum e-*Jus defen-* nim domino ferendum non sit, ut de possessione rei suae immobilis dejiciatur *dendi pos-* (§. 712.); necesse est ut ipsi competat ius vim, quae adhibetur ad eum deji-*sessionem,* ciendum, vi repellendi, ne dejiciatur (§. 156. *part. 1. Phil. pract. univ.*), *domino* Quoniam itaque possessionem suam defendit, qui vi inuaforis resistit, qua eum *competentem.* de possessione dejicere conatur (§. 715.), inuafor vero est, qui alterum, cum jus possidendi non habeat, vi de possessione sua rei immobilis dejicit (§. 507.), quin domino competat jus possessionem suam defendendi aduersus inuaforem, dubitandum non est.

Ostenditur etiam hoc modo. Domino competit jus rem suam defendendi (§. 692.). Enimvero jus rem suam defendendi est jus defendendi possessionem (§. 710.) eo sensu, quem stabilivimus (§. 715.). Quamobrem cum inuafor sit, qui dominum de possessione rei suae dejicere conatur (§. 507.); domino utique competit jus possessionem suam defendendi.

Unum omnino idemque est, siue vi raptoris resista, ne rem mobilem eripere possit, siue vim inuaforis repellas, ne re de possessione dejicere queat: utroque nimirum casu idem obtinetur, nimirum quod intenditur, ut liberum ti-

bi maneat dominiini exercitium (§. 716.) Quamobrem qui domino concedit jus res mobiles defendendi aduersus raptorem, is eidem denegare nequit jus defendendi possessionem rei immobilis.

§. 718.

Quoniam domino competit jus possessionem suam defendendi (§. 717.); *De jure de-* vero defendendi possessionem suam non differt a jure, rem defendendi (§. 710.); *ius* *defendendi* *possessionem* *defendenda possessionis.* *qua de jure defensionis rerum suarum demonstrata sunt; ea etiam tenenda de jure tenenda.*

Non igitur opus est, ut de jure defendendi re defendendi res suas demonstrata fuerant, possessionem denuo demonstrentur, quae de ju-

§. 719.

Natura domino soli competit jus possessionem rei suae de possessione vi dejiciendi, si jus possessionem restituere non vult. Etenim si possessor domino rem suam restituere non solem videt. *Wolffii jus Naturae Tom. II.* H h vult,

de jure vult, ei competit jus ipsum vi adigendi ut hoc faciat (§. 541.) Quamobrem si qui eam possidet possessione cedere non vult, domino utique natura competit jus possessorem rei suæ de possessione vi deiciendi. *Quod erat unum.* Enimvero soli domino competit jus possidendi (§. 157.), non dominus; vero rem alienam nullo jure possidere potest (§. 158.). Quamobrem jus possessorem possessione vi deiciendi non nisi domino natura competere potest. *Quod erat alterum.*

Si alius fundum tuum possidet; dominium quidem in eo habes, sed possessione excidisti, ut dominii exercitium tibi nullum sit, Quamobrem si fundus tibi restituitur, restituenda est possessio, ut liberum tibi sit dominii exercitium. Vi igitur alterum ad restitutionem rei immobilis adigis, si eum vi de possessione, qui cedere non vult, deicias.

§. 720.

Cur non dominus neminem possessione rei alienæ de jure possit. Quoniam domino soli competit jus possessorem rei suæ de possessione vi deiciendi, si eam restituere non vult (§. 719.); non dominus possessorem rei alienæ, etiamsi fur vel prado furtis, de possessione sua vi deicere nequit.

Nimirum qui nullum habet jus possidendi, nec alterum possessione sua deicere potest, etiamsi injuste possideat, cum & ipse injuste eam possideret, nec res mutata possessione perveniret ad dominum suam, in cujus ut perveniret potestatem opera tantummodo danda (§. 466.) hac circumspicione adhibita, ne res domini soli restituenda in non domini veniat possessorem (§. 467.).

§. 721.

Quando dominus alium de possessione rei alienæ de jure possit. Dominus possessorem rei suæ possessione vi deicere nequit, antequam dominium probavit. Etenim antequam dominus probavit dominium, vi adigere nequit eum, qui rem in potestate sua habet, ut restituat (§. 456.). Quamobrem cum habeat, si possessor rei immobilis de possessione vi deiciatur; nec dominus, cui natura jus possessorem rei suæ possessione vi deiciendi competit (§. 719.), eidem facere potest, antequam dominium fuerit probatum.

Nimirum aterequam dominus dominium suum probavit, non agnoscitur dominus, consequenter adhuc dubitatur, nam eidem conveniat jus soli domino competens (§. 718.). In dubio igitur non mutanda possessio. Hac respiciunt leges civiles, quando de possessione vi dejectum restitui jubent, etiamsi dominus fecerit §. 6. l. de interdict.

§. 722.

Jus defendendi possessionem rei alienæ. Si non dominus, vel qui dominium suum nondum probavit, possessorem rei alienæ de possessione vi deicere vult; eidem competit jus possessionem defendendi. Etenim non dominus possessorem rei alienæ possessione vi deicere nequit (§. 720.), nec dominus possessorem rei suæ de possessione vi deicere potest, antequam dominium probavit (§. 721.). A vi igitur ista abstinere obligatur eum non dominus, quam dominus dominio nondum probato. Possessori adeo competit jus vi ejus, qui de possessione ipsum deicere molitur, resistendi, ne hoc facere possit. Quamobrem cum possessionem defendat, qui vi invaloris resistit, qua eum possessione deicere conatur (§. 715.); si non dominus, vel qui dominium suum nondum probavit, possessorem rei alienæ de possessione vi deicere vult, eidem competit jus possessionem defendendi.

Non dissentit Jus Romanum l. 1. ff. de vi & vi etru.

§. 723.

Vis illa, qua quis de possessione dejicitur, vocatur *Spolium* in Jure Canonico. Et hinc *Spoliatus* dicitur, qui possessione rei dejectus. Possessio hic intelligitur tum de re immobili, tum mobili. *Spolium quid sit...*

Cum hodie apud nos nomen spoliij frequens sit in Jure, non inconspicuum duximus idem quoque hic definire; ut tanto facilius doctrina juris naturæ cum Jure positivo conferri possit.

§. 724.

Jus possessionis vocatur jus possessori vi possessionis competens.

Hinc differt a Jure possidendi, quod domino competit vi dominij (§. 117.). Iliusmodi jus possessionis est, quod nemo possessorem vi de- *Jus possessionis quid sit.*

gere & possessor se adversus viam invasoris defendere possit (§. 720. & seqq.)

§. 725.

Qui de possessione vi dejectus est sive a non domino, sive a domino, qui dominium nondum probavit; ei possessio restituenda. Etenim non dominus (§. 720.), & dominus, antequam dominium probavit, possessorem de possessione vi deicere non potest (§. 721.), adeoque eidem relinquenda possessio est, quamdiu nemo jus quoddam in re probavit, vi cuius ipsi possessio potius competat, quam possessori presenti. Quamobrem si quis eum vi de possessione deiecit, perinde est ac si rem suam ipsi vi eriperet, cum possessio utique spectetur tanquam res incorporalis sua. Enimvero res rapta domino restituenda est (§. 523.). Ergo etiam ei restituenda possessio est, qui vi de eadem dejectus est sive a non domino, sive a domino, antequam dominium probavit. *Possessio quando restituenda.*

Cui res restituitur mobilis, eidem restituitur quoque immobilis restituitur. Res vero possessori erepta tandem restituenda, quamdiu de domino nondum certo constat.

§. 726.

Quoniam ei, qui de possessione vi dejectus est sive a non domino, sive a domino, Jus deicendi dominium nondum probavit, possessio restituenda; si quis eidem possessionem ensem de restituere non vult, dejecto competit jus alterum vi de eadem iterum deicendi possessione deicendo quando competit.

Nimirum possessio tamdiu spectatur tanquam res sua possessoris, donec de domino certo constiterit. Unde in hoc casu violenta dejectio convenit cum rei vindicatione (§. 543.). Ideo propositio ex Jure rem suam vindicandi etiam inferri poterit (§. 544.). Prodest talis notasse ad formando conceptus universales, quos haud exigui usus esse in scientiis nemo ignorat, cui eas intimius inspicere datum est.

Quisvis vero hoc artificio multa brevius demonstrare poteramus, consultius tamen visum fuit eodem non uti, ne tyrionibus, quibus conceptus istiusmodi generales similes non sunt, obscuriora & minus evidenti viderentur, quæ perspicacioribus plans & expedita sunt. Conceptus isti universales magis conducunt ad inveniendam veritatem, quam ad inventam demonstrandam.

§. 727.

*Vi possidere
quinam di-
catur.*

Vi possidere dicitur, qui possessorem veterem de possessione vi deiciendo possessionem acquisivit, sive is jure, sive mala fide possideret.

Hic significatus receptus est in Interdictis prætoriiis adeoque idem a nobis retineri debuit (§. 142. *Disc. generalim.*).

§. 728.

*Quinam vi
non possi-
deat.*

Quoniam de possessione vi dejectus si eum, qui ipsum dejecerat, de possessione vi acquisita iterum deicit, eandem recuperat, non vero demum acquirit, quam nondum habuerat, vi autem non possideat, nisi qui possessorem veterem vi deiciendo de possessione eam acquisivit (§. 727.); *Qui de possessione vi dejectus eum, qui ipsum dejecerat, iterum deicit, vi non possidet.*

Consentit Jus Romanum l. 1. ff. de vi & vi arm.

§. 729.

Alius casus.

Eodem modo patet, *qui vim vi repellit, ne de possessione sua deiciatur, consequenter per vim eam retinet, eum vi non possidere (§. 727.).*

Convenit etiam hoc cum Jure Romano l. c.

§. 730.

*Vi dejecto
quando pos-
seditio non
restituenda.*

Quando vi possidens ab adversario de possessione vi deicitur, possessio ipsi non restituenda. Etenim vi possidens possessionem ei restituere tenetur, qui de eadem dejectus est (§. 725.), & si id facere nolit, dejecto natura competit jus eum iterum deiciendi (§. 726.). Quamobrem evidens est, possessionem restituendam non esse ei, qui cum vi possideat ab adversario de possessione vi deicitur.

Raptor vel prædo rem raptam restituere tenetur ei, cui rem vi eripit. Enimvero si hic eam iterum eripuit, nemo non intelligit, quod nulla locum habere possit restitutio. Cum possessio vi acquisita æquipolleat rei raptæ, æquis non videt possessionem sibi ereptam, quando vi recuperatur, in favorem non esse restituendam. Civile adeo est, non naturale, quod interdicto

unde vi restitutio etiam dejecto fieri jubetur; qui vi ab eo possidet, a quo dejectus est, nisi vis præsens fuerit repulsa §. 6. l. de Interdict. Cur vero jus civile a naturali recedat, alio loco explicandum. Naturalis ratio nulla est, cur quod tibi competit jus eum, qui te deicit, in continentem iterum deiciendi, competere non debeat quocunque tempore alio.

§. 731.

*An occupatio
possessio-
nis alienæ
non violenta
licita.*

Nemo domino ignorante possessionem ipsius occupare debet. Etenim domino solè competit jus rem suam possidendi (§. 157.), consequenter qui ipso ignorante possessionem ejus occupat, is facit quod contra jus domini est. Enimvero nemo quicquam contra jus alterius facere debet (§. 910. *part. 1. Jur. nat.*). Ergo nemo quoque domino ignorante possessionem ipsius occupare debet.

Ex.gr. Si tu ad nundinas profectus (quod est exemplum *Labæris* l. 6. ff. de acq. & amit. poss.) neminem reliqueris; nemini licet possessionem fundi tui occupare, etiamsi non sit,

qui resistat. Convenit istiusmodi occupatio possessionis cum furto (§. 498.), adeoque lege naturali non minus quam furtum (§. 519.), prohibita esse debet.

§. 732.

Qui ignorante possessore possessionem sine vi occupat, *furtive eam ingredi & rem clam possidere* dicitur: ipsa vero *possessio* hoc modo acquisita *clandestina* appellatur. Clandestina possessio quantum sit.

Casum clandestinæ possessionis modo dedimus (not. §. 731.). Clam igitur a te horum possidet, qui furtive eam ingressus est, veluti te absente sc nemine in eodem relicto occupatis possessione ejus. Facile autem apparet, cur clandestina etiam detur possessio. Nimirum si quis

jus quoddam in re immobili sibi competere existimat, sibi tamen intuit, ne a possessore vi resistatur; possessionem clam potius occupare; quam hunc vi dejicere mavult. Occurrit istiusmodi possessio etiam inter Gentes, prouti suo loco in Jure Gentium videmus.

§. 733.

Domino, probato adversus possessorem rei suæ dominio, competit jus etiam possessore ignorante possessionem occupandi, si eam restituere non vult. Competit enim ipsi in hoc casu jus vi possessorem de jiciendi, si rem suam restituere non vult (§. 719.). Quamobrem si sine vi ignorante possessore possessionem recuperare vel etiam primum acquirere possit, æquis dubitabit, quin medium recuperandi vel acquirendi possessionem lenius præferre possit duriori, consequenter quod etiam ipsi competit jus possessore rei suæ ignorante possessionem occupandi, si eam restituere non vult. Recuperatio possessionis clandestina quando licita.

Si quis de possessione ædium tatarum te dejiciat, & tu sine vi, absente possessore, ædes versus ingredi & possessionem hoc pacto recuperare possis, nullum profecto dubium est, quin hoc facere liceat: immo faciuntur omnes, hoc

potius faciendum esse, quam ut ædes incolentem vi expellas. Per se suten patet, probatione domini opus non esse, ubi per se satis manifestum est, te dominum rei esse.

§. 734.

Nemo non dominus possessore rei alienæ ignorante possessionem occupare debet. Et enim non domino nullum jus possidendi competit (§. 157.). Quamobrem si quis vel maxime rem alienam possidet, non tamen ideo non dominus jus ullum occupandi possessionem nanciscitur, ut eam sibi habeat. Igitur nec possessore rei alienæ ignorante possessionem occupare debet. Quando illicita acquiritur.

Valet hoc etiam in eo casu, si possessor furtive vel prædo fuerit; neque enim in demonstratione attenditur, quomodo possessionem acquisi-

verit, sed tantummodo supponitur, quod jura habet, cui es clam auferatur.

§. 735.

Clandestina possessio illicita, sive a domino, sive ab alio possessore quocunque clam possideatur. Etenim si dominus non fueris, nec possessionem ignorante domino vel possessore alio quocunque occupare licet (§. 731. 733. 734.). Quamobrem cum clandestina possessio sit, quæ ignorante possessore occupatur sine vi (§. 732.); clandestina possessio illicita est, sive a domino, sive ab alio possessore quocunque clam possideatur. Clandestina possessio quando illicita.

Illicitam non minus clandestinam, quam violentam possessionem pronunciat Prætor in Interdictis ipsam rationem naturalem secutus, ut adeo perspicacioris vi principiorum a nobis hic

perspectorum facile judicaturi sint, quomodo interdicta ex jure naturali effecta fuerint, modo adhuc jus civitatis a nobis fuerit exploratum.

§. 736.

§. 736.

*Vis in clam-
destinum-
possorem-
licita.*

Si quis a te clam possidet, nec possessionem restituere vult, tibi jus est ipsum de clandestina possessione vi deiciendi. Etenim si quis a te clam possidet, te sive domino, sive possessore ignorante possessionem occupavit (§. 732.), consequenter cum hoc facere illicitum sit (§. 731. 734.), possessionem tibi ablatam utique restituere tenetur, quemadmodum vi dejecto ea restituenda (§. 725.). Quodsi ergo hoc facere nolit, eodem modo patet, quod tibi competat jus eum de clandestina possessione deiciendi, quo paulo ante ostendimus dejecto competere jus iterum deiciendi deiciendum (§. 726.).

Qui cogitat, quoad effectum juris perinde esse, sive vi de possessione deiciaris, sive ea tibi clam auferatur, quæ de violento possessore de-

monstrata sunt; ea sicite transferes ad clandestinum.

§. 737.

*Quando
possessionem
ignorante
possessore oc-
cupare li-
ceat.*

Quoniam clam a te possidentem vi deicere licet (§. 736.); multo magis, ut possessionem amissam recuperes, eam ignorante eo, qui clam a te possidet, occupare licet.

Notanda hic eadem sunt, quæ paulo ante in casu simili annotavimus (not. §. 726.).

§. 738.

*Quando
possessione
ignorante
possessore oc-
cupata clam-
destina non
sit.*

Si tu eo, qui te vi deiecit de possessione, vel qui clam a te possidet, ignorante possessionem occupas, clam ab eo non possides. Etenim possessionem amissam licito modo recuperas (§. 737.), non vero possessionem alienam illicito modo acquiris (§. 731. 734.). Quamobrem cum non nisi de posteriori casu intelligatur clandestina possessio (§. 732.); si tu eo, qui te vi deiecit de possessione, vel qui clam a te possidet, ignorante possessionem occupas, clam ab eo non possides.

Ne in materia de possessione, quæ satis intricata videtur non sufficiente acumine utentibus, confusio orietur, recuperatio possessionis

amissa probe distinguenda ab acquisitione ejus, cum antea eam non habuissimus.

§. 739.

Jus possessoris.

Quamdiu possessori possessionem auferre non licet, liberum ipsi permittendum est domini exercitium. Etenim possessor detinet rem tanquam suam (§. 150.), adeoque eo animo, ut de eadem instar domini disponat (§. 124.). Quamdiu itaque possessionem eidem auferre non licet, permittendum utique est, ut instar domini de re disponat. Quamobrem eum exercitium domini consistat in actibus, quibus de re disponitur [§. 649. 118.]; permittendum utique eidem est liberum domini exercitium, quamdiu ei possessionem auferre non licet.

Jus hoc possessori vi possessionis competens est libertas de re, quam possidet, instar domini disponendi, quamdiu nemo adest, qui jus habet eum possessione privandi sive dominus fuerit, sive non fuerit, libertas vero illa instar domini de re disponendi non confundenda est cum jure, in quo dominium consistit (§. 118.). Si possessor non fuerit dominus, sive bona, sive mala fide possideat, de re, quam possidet, nullo jure disponit (§. 161.). Permittendum

tamen ipsi est, ut instar domini disponat, quamdiu dominus ignoratur, aut de eo certo nondum constat. Atque adeo aliud est jus de re quodam pro arbitrio disponendi, in quo dominium consistit, aliud libertas de re, quam quis possidet, instar domini disponendi, quamdiu nemo licet possessionem ei auferre licet. Est enim jus possessori competens particulæ quædam libertatis naturalis, vi cuius etiam alteri permittendum ut faciat, quod illicitum est, quamdiu

nil sit contra jus permittentis (§. 158. part. 1. Jur. nat.), adeoque quod quis nullo jure facit (§. 170. part. 1. Phil. pract. univ.). Neque concessa hac libertate possessori non domino in casu dubio damnum datur domino, vel injuria

ipsi fieri permittitur, cum ex superioribus jam constet, quid juri conveniat, si is dominium suum ad liquidum perdat, tam contra possessorem bonæ fidei, quam malæ fidei.

§. 740.

Tandiu rem possides quamdiu hæc in eo permanet statu, ut dominium sive per te, sive per alios exercere possis, aut, quod perinde est, sive ipse, sive alius tuo aucte possid. nomine dominium exercere queat. Etenim si res in eo permanet statu, ut tanquam dominus de ea disponere possis pro arbitrio tuo, cum dominium in hoc jure consistat (§. 118.), eam utrique detines tanquam tuam (§. 124.). Consistit autem in hisce actibus domini exercitium (§. 649.), & dominium exercetur, sive ipse, sive alius tuo nomine actus istos edat. Detines adeo tandiu rem tanquam tuam, quamdiu dominium sive ipse, sive alius tuo nomine exercere valet. Enimvero rem possides, quamdiu eam detines tanquam tuam (§. 157.). Ergo tandiu rem possides, quamdiu in eo permanet statu, ut dominium sive ipse, sive alius tuo nomine exercere queat.

Ad possessionem non requiritur actuale exercitium domini, sed sufficit nuda ejus possibilitas, seu potentia physica domini exercendi. Neque necesse est, ut ipse dominium exercere possis; sed sufficit, ut alius hoc facere queat tuo nomine, cum quod alius tuo nomine facit ipse fecisse putandus sit. Sane detentio rei tanquam suæ non aliud significat, quam rem in eo esse statu, ut, quoties tibi visum fuerit, de

ea instar domini disponere valet; ubique esse hunc animum, quando visum fuerit, actu disponendi. Solus animus de re disponendi pro arbitrio tuo non sufficit ad possessionem, nisi etiam res in eo fuerit statu, ut, quod vis, a te etiam, sive tuo nomine ab alio fieri possit. Rei igitur in isto statu existentia detentionem loquitur, nec sine ea intelligitur.

§. 741.

Quoniam res mobilis tandiu manet in eo statu, ut de ea instar domini disponere possis, quamdiu a te custoditur, quod per se patet, tandiu vero eandem possides, quamdiu in statu isto permanet (§. 740.); rem mobilem tandiu possides, quamdiu eam tanquam tuam custodis. *Res mobiles custodia quomodo possideantur.*

Facile adeo apparet; rem mobilem te possidere posse, etiam si ignotis eam esse in numero rerum tuarum, modo a te custodiar tanquam tua. Immo non ideo excidis possessione, etiam si

ignores ubinam ea sit, nec quaeritum reperire possis, de ea instar domini dispositurus. Sed sufficit eam adhuc esse in custodia tua.

§. 742.

Similiter quoniam tandiu rem possides, quamdiu in eo remanet statu, ut dominus sive ipse exercere queas, sive alius tuo nomine exercere possit (§. 740.); possessio re. possessio retinetur non solo animo possidendi, sed potentia insuper proxima ad eos. tinetur. actus, in quibus domini exercitium consistit. *Quomodo*

Atque hæc ratio est, cur supra contra communem sanctorum doctrinam asseruerimus, possessionem solo animo non retineri, quemadmodum dominium retinetur (§. 258. 259.). Relegenda hic sunt, quæ supra annotavimus (not. §. 260.). Ex his enim, quæ ibidem annotavimus, intelligi potest, non in re, sed verbis esse dissentium. Nobis tamen visum est non mo-

do recte cogitare; verum etiam recte eloqui; quæ cogitamus. Sane nemo sanctorum negabit ad animum possidendi, requiri etiam potentiam proximam ad eos actus, in quibus domini exercitium consistit, cum aliis adhuc possideres, si quis vi vel clam a te possidet: quod utique absurdum.

§. 743.

An *absens*
rem posside-
re possit.

Et quoniam absentia tua minime obstat, ut quis tuo nomine dominium exerceat, res autem tamdiu a te possidetur, quamdiu in eo permanet statu, ut alius tuo nomine dominium exercere queat (§. 740.); *rem etiam absens possidet, quamdiu ea in eo permanet statu, ut alius tuo nomine dominium exercere possit.*

Nimirum a te absente res adhuc detinetur tanquam tua, quod permanet in eo statu, ut de ea tuo nomine tanquam de re tua disponi possit. Nulla sane hic differentia est, siue præ-

sens fueris, siue absens, ut absentis non alia sit possidendi ratio, quam presentis. Atque hac de causa non opus est, ut dicamus ab absente solo animo retineri possessionem.

§. 744.

Possessio re-
rum incor-
poralium
sive Jurium.

Res incorporales, aut, si mavis, Jura nobis competentia possidentur usu & facultate physica utendi. Etenim cum res incorporales in sensus minime incurrant, adeoque nec tangi possint (§. 497. part. I. Jur. nat.); alio modo a nobis detineri nequeunt tanquam nostræ, nisi quatenus iisdem utimur, quotiescunque nobis visum fuerit. Quoniam vero non continuus esse potest earum usus, ideo sufficit tibi esse facultatem utendi, quotiescunque volueris, consequenter ut res eo permaneant in statu, quo facultas utendi tibi salva est. Quamobrem cum rem possideat, qui eam detinet tanquam suam (§. 150.); res incorporales, aut, si mavis jura nobis competentia possidentur usu & facultate utendi physica.

Ex. gr. Res incorporalis est jus venandi. Jus adeo venationis possides, quatenus non modo actu venaris, quotiescunque tibi visum fuerit, & de actu venandi ac ipso jure pro arbitrio tuo disponis, verum etiam cum actus iste non sit continuus, quatenus fieri potest, ut venaris, quando tibi visum fuerit, & alii concedere potes, ut in eo districtu, in quo jus venandi habes, nunc venentur, aut ut quateram quandam tuo permisso capias. In Jure vix consideramus res incorporales alias præter Jura, quando de possessione sermo est. Atque tui propositionis præsentia veritas ex ipsa notionis juris clarior elucescit. Cum enim jus non sit nisi facultas moralis agendi (§. 156. p. 1. Phil. præf. univ.), possessio autem, prouti ex antecedentibus abunde liquet, mixta in facto, quam in jure consistit, quamvis ex hoc facto jus quoddam sequatur, quod jus possessionis appellatur (§. 724.) & in anterioribus a nobis demonstratum fuit: facultas moralis agendi a nobis detineri nequit tanquam nostræ, nisi quatenus physicam quoque agendi facultatem habeamus, ut, quod licere licet, etiam facere possiamus. Quodsi vero facere quid equidem tibi licet, nullo tamen modo fieri potest, ut facias, etiam si velis; perinde omnino est, ac si res fuerit in dominio tuo, in eo tamen fuerit ita, ut facere non possis, quod videmini tibi facere licet. Quemadmodum itaque in hoc casu possessionem amissibilem videris, quando liberum domini exerci-

tium tibi permittam non est, sed ab omni actu vi domini licito abstinere cogaris, consequenter nullus tibi est domini usus; ita similiter jus, quod tibi competit, non possides, quando excluderis usu ejusdem, nec physica utendi facultas in tua potestate est. Ceterum quæ de Juribus dicta sunt, ad res quoque alias incorporales applicari possunt, et in Jure vix sit alia quæ possessionis rationem utilitas. Ex. gr. Virtus omnino ad res incorporales referri debet (§. 497. part. I. Jur. nat.); quæ tanquam accidentis inhæret substantiæ animæ. Possidetur adeo a nobis virtus, quatenus physice possibile est, ut edamus actus ex habitu virtutis procedentes, æque adeo liberum virtutis exercitium in potestate nostra est. Neque vero existimandum est, possessionem hoc modo latissime extensam nullius esse usus. Qui enim novit, conceptus universales, etiam si aliquid fictitum continent, usui esse inveniendos, & is quoque pervidebit, possessionis conceptum universalem, cui tribuitur, omnis amplitudo, quam habere potest, hoc usu in moralibus minime destitui. Sed de istis rebus plura dicenda erant in Arte inveniendi, siquidem Deo visum fuerit, ut etiam conceptus et alique pertexamus. Quæ vero de possessione rerum incorporalium a nobis dicta sunt, conveniunt menti Juris Romani l. fin. ff. de Sævit. vid. Struvsius in Jurisprud. Romano German. forensi lib. 2. tit. 36. §. 4.

§. 745.

Quoniam res incorporales solo usu & facultate physica utendi possidentur (§. 744.); qui se vi usu rei incorporalis excludit vel facultatem physicam utendi sibi adimit, & usum istum sibi arrogat, is de possessione rei incorporalis se vi deicit & eam a te vi possidet (§. 727.).

Violenta possessio rei incorporalis.

In possessione distinguenda est potentia agendi physica a potentia agendi morali. In hac jus consistit, illa vero ad possessionem requiritur cum affectione potentie agendi moralis. Potentia moralis nemini adimi potest invito, adimi tamen potest physica, quatenus res sua subducitur potestati tuæ, ut de ea non amplius disponere possis, quammodolum lubet ac licet, vel quatenus jure, in quo res incorporalis consistit, ab altero uti prohiberis, qui eundem usum sibi arrogat. Adimita igitur potentia agendi physica adimitur possessio, est permanset licitum, ut, quod facere prohiberis, jure a te fieri possit, nec nisi injuria fieri prohibetur, seu quod minus fieri possit impediri. Ex. gr. Si jus venandi tibi fuerit proprium in aliquo districtu, hoc jus consistit in potentia morali venandi, ut scilicet tibi venari liceat citra ullius injuriam, nemo vero præter te in eo districtu abique tuo consensu licite venatur. Quod si ergo fuerit qui vi a venatione in illo districtu te abstinere cogit, ipse venaturus in eodem quousque libuerit: is ademit potentia venandi physica de possessione te deicit. Actum tuum venandi ut illicitum reddat fieri nullo modo potest, quamvis tibi fuerit in illo districtu venandi voluntas; si votus impediri potest, quo

minus deus, seu scilicet voluntate cessare potest contra voluntatem tuam, obsequio physico objecto. Et hoc modo intelligitur, quomodo dominium, in quo est res sive corporalis, sive incorporalis, animo conservetur, possessio vero adimitur. Immo clarissime quoque conspicitur, quomodo possessio retineatur etiam ab absente, vel præsentem, qui jure suo non utitur, veluti agrum, quem colere poterat, non colit; & idem, quos incolere poterat, vasas relinquere non venatur, cum venari possit. Ac evidentissime patet, retentionem possessionis non pendere a solo voluntatis actu, quo dominium seu jus retineri potest, sed præterea requirit potentiam agendi physicam, quæ morali respondet, minime impeditur. Ne autem potentia physica agendi ex parte tua impediatur & præter voluntatem tuam tu pati debeat, ut alius faciat, quod tibi tantummodo facere licebat, id a tuo minime pendet voluntate, quammodolum nemo non perspicit, qui vel levi attentione nititur. Ceterum obiter poterat, ex modo dictis manifestum esse, sine subtilitatis metaphysicis, quos ignorantes oderant, scilicet evidentem, jura intus perspicere minime posse. ut planissima luce radient.

§. 746.

Quoniam res incorporales perinde ac corporales dominio subijci possunt (§. De possessione 16.) & rerum corporalium ac incorporalium possessio non intelligitur, nisi ut rerum per potentiam physicam faciendi, quod vi domini facere licet (§. 740. 744.); incorporata de possessione rerum corporalium demonstrata fuerint, ea etiam de possessione rerum incorporalium intelligenda. Unde sequitur, quod nemo se de possessione rei de incorporalis vi deicere debeat (§. 714. 720.); nec domino competat hoc jus, nisi dominio probato, ubi possessionem ipsi restituere non vis (§. 721.).

Superfluum foret cetera, quæ de possessione rerum demonstrata sunt, ad possessionem incorporalium applicare. Sufficit enim ostendisse, quod ubi principii istis opus habemus; istodem locus sit non minus in possessione rerum incorporalium, quam corporalium.

§. 747.

Res incorporales dicuntur quasi possideri, quatenus earum possessio fingitur ad analogiam possessionis rerum corporalium, cujus fundamentum est potentia physica ad eos actus, quos edendi facultas moralis jus est domino competens (§. 742. 744.). Unde quasi possessio, quæ etiam a nonnullis analogica appellatur in oppositione ad possessionem proprie sic dictam, est possessio rerum incorporalium, quæ fingitur ad analogiam seu similitudinem rerum corporalium; hoc est, quæ in solo usu & facultate physica utendi consistit.

Quasi possessio quid sit.

In ipso etiam Jure Romano hæc quasi possessio simpliciter possessio appellari solet. Quamobrem nullis adest ratio, cur nos demum possessionem distinguamus in possessionem propriam dictam & in quasi possessionem, præsertim cum ostenderimus, si accurate rem inspicias

possessionem rerum corporalium & incorporearum una eademque notione comprehendere posse: quæ etiam ratio est, ut quoad effectum juris, qui hic unice attenditur, nulla intercedat inter utramque possessionem differentia.

§. 748.

*Turbatio
possessionis
quid sit.*

Possessio dicitur turbari, si possessor impeditur in exercitio domini ipsi permittendo quoad unum alterumve actum quocunque modo, non tamen idem totum ipsi admittitur. Turbatio adeo possessio est impeditio actuum quorumcunque vi possessionis possessori permittendum quocunque modo facta.

Nimiram actus vi possessionis possessori permittendi, minime vero impediendi sunt hi ipsi, in quibus exercitium domini consistit (§. 123.). Deinet enim possessor rem, quam possidet tanquam suam, eaque utitur & de ea disponit instar domini. Et sine exercitio domini possessio foret inutilis. Immo res incorporales non pos-

sident nisi exercitio juris, in quo consistunt (§. 247.). Ex. gr. Turbatur possessio, si quis impedit, ne agrum colere, ne fructus perciperet, perceptos vendere possit: item si quis impedit, ne ædes incolere, vel alii incolendas locare valeat.

§. 749.

*Quod sit
illicita.*

Omnis turbatio possessionis illicita. Etenim possessori permittendum est liberum domini exercitium, quamdiu possessionem ipsi auferre non licet (§. 739.). consequenter nemo in exercitio domini quoad actum ullum modo impedire possessorem debet (§. 722. part. 1. Jur. nat.). Quamobrem cum possessio turbetur, si possessor impeditur in exercitio domini quoad unum alterumve actum quocunque modo (§. 748.); nemo possessionem alterius turbare debet, consequenter omnis turbatio possessionis illicita (§. 170. part. 1. Phil. præf. univ.).

Multis omnino modis possessio turbari potest, cum non modo plures sint actus, qui ad domini exercitium possessori permittendum spectant: verum etiam actus singuli pluribus modis impediendi possunt. Cum igitur hic in genere demonstratum sit, actus omnes, quibus actus quicunque possessori permittendus, seu ad exercitium domini spectans impediatur quocunque modo,

illicitos esse non opus est, ut singulos actus ad exercitium domini spectantes recensentur sic in modos, quibus iidem impediendi possunt, sollicitè inquiramus. Ne tamen minus accuratum attentioni sese subducant, quæ ad turbationem possessionis referenda sunt, quædam saltem specialis de modo turbandi possessionem in medium afferenda sunt.

§. 750.

*Turbationis
divisa in
verbalem
& realem.*

Turbatio verbalis est, quæ fit verbis: realis vero, quæ in facto quodam consistit.

Differentiam hæc admittunt Doctores Juris civilis, nisi quod utramque turbationem tam verbalem, quam realem in judicialem & extrajudicialem subdividunt. Vid. *Struvius* in Synagm. Jur. civil. Exercitat. 42. Lib. 4. §. titul. 2.

§. 28. 29. Sed subdivisio non est hujus loci, cum in statu naturali, ultra quem jam non progredimur, judiciorum nullus sit locus. Quæ igitur de turbatione sive verbalis, sive reali hic traduntur, ea de extrajudiciali accipienda sunt.

§. 751.

*Utræque il-
licita.*

Quoniam turbatio omnis possessionis illicita (§. 749.), possessionem autem tam verbis, quam factis turbari posse ipsa experientia loquitur, ac in casibus particularibus nullo negotio patet, etque verbalis turbatio, quæ verbis, realis quæ ipso facto fit (§. 750.); turbatio possessionis verbalis non minus illicita, quam realis.

Unum

Unum sane idemque est; si ve verbis alterius obrem qui agnoscit, possessionem alterius non impeditur aliquis domini actus tibi tanquam esse turbandam, is illicitam esse perspicit non possessori permittendus, si ve facto quodam, & minus verbalem, quam realem possessionem. qualescunque tandem fuerit hoc factum. Quam-

§. 752.

Nemo alterum diffamare debet, quasi is non sit rei, quam detinet, possessor, sed possessionem sibi, vel alii competere, eo animo, ne possessor de re, quam possidet, disponere, aut ex ea utilitatem aliquam percipere queat. Qui enim possessorem impedit, quo minus de re, quam possidet, disponere vel ex ea utilitatem, quam vult, percipere queat, is possessionem ipsius turbat (§. 748.), & quidem verbis, in hypothese propositionis præsentis consequenter turbatio verbalis est (§. 750.). Quamobrem cum turbatio possessionis verbalis illicita sit (§. 751.); nemo alterum diffamare debet, quasi is non sit rei, quam detinet, possessor, sed possessionem sibi, vel alii competere, eo quidem animo, ne possessor de re, quam possidet, disponere aut ex ea utilitatem aliquam percipere queat.

Exemplum istiusmodi turbationis verbalis est, si propter diffamationem nemo fundum emere aut conducere velit, item si non poterit pos-

sesor invenire operarios, qui agrum colere vel lit metu deterriti, ne a vero possessore vi impantantur.

§. 753.

Nemo falso asserere debet, sibi jus aliquod in re, quam quis possidet, competere, eo quidem animo, ne alter libere de eadem disponere, vel utilitatem quandam ex eadem percipere possit. Eodem prorsus modo ostenditur, quo propositionem præcedentem demonstravimus (§. 752.).

Est nimirum hæc quoque diffamatio turbatio possessionis verbalis & quod dedimus exemplum ad propositionem præcedentem, ad præsentem quoque applicari potest. Plenius autem intelli-

geatur propositio præsens; ubi explicata fuerint jura, quæ quis in re ab alio possessa habere potest.

§. 754.

Nemo sibi arrogare debet actus possessori permittendos, cui possessio minime competit, seu, circa rem ab alio possessam se gerere non debet tanquam a se possessam. Qui enim sibi arrogat actus possessori permittendos, cum tamen possessio ipsi minime competat, is possessorem utique impedit, quo minus ipse libere de eadem disponere ac utilitatem omnem inde percipere possit. Enimvero qui hoc facit possessionem alterius turbat (§. 748.), cumque turbatio in facto consistat, realis est (§. 750.). Quoniam itaque realis turbatio illicita est (§. 751.); nemo sibi arrogare debet actus possessori permittendos, cum ipsi possessio minime competat, consequenter nemo se gerere debet circa rem ab alio possessam tanquam a se possessam.

Hæc realis turbatio respondet turbationi verbalis, quæ consistit in diffamatione, quasi tu, non alter sit possessor rei. Quod enim in turbatione verbalis verbis dicitur, id in reali præsentis casus re ipsa fit. In illa enim turbator se dicit possessorem, in hæc se gerit tanquam possessorem, utrobique in detrimentum possesso-

ris. Ita turbatio possessionis est, si quis agrum ab alio possessam colit, si fructus ex orto ab alio possessio percipere conatur, si rem ab alio possessam vendit vel oppignorat. Hi enim actus, domino soli competentes, possessori autem permittendi, quoadmodum possessio ipsi auferri nequit, non possessori permitti nequeunt.

§ 755.

*Cur nemo fe- Nemo factio quodam suo declarare debet, quasi res, quam tu possides, possessio alii
gerere de- competat. Quoniam enim ne verbis quidem declarare licet pro possessore, qui
beat circa non est, in præjudicium ejus, qui rem possidet (§. 752.): multo minus ipso
rem ab alio facto declarari debet, quasi possessio rei, quam tu possides, alii competat.*

as si ea alii conveniret. Nimirum possessionis turbatio realis casus præ- Altit. Plenior lux adhibebit propositioni præ-
sentis convenit cum turbatione verborum, quæ in sententiæ, ubi ostenderimus, quantum occurrant actus
dissimulatione consistit, quasi alius sit possessor circa rem ab alio possessum. De his enim con-
sistere satis nequit, antequam doctrinæ contrar-
iet, quam qui eam detinet. Exemplum vero ditionum & modi constituendi alteri jus in re sua
defusæ præsentis est, si quis rem a te possessam fuerint explicari. Sunt autem istiusmodi casus
conducere ab alio inquam possessore, quem non juri possessionis contrarii (§. 724.), adeoque
esse novit, aut, si quod præstare debet posses- illiciti (§. 910. part. I. Jur. natur.).

§ 756.

*Quibusnam Nemo resistere debet alio modo alicui ulli possessoris, quo instar domini de re,
actibus pos- quam possidet, quomodocunque disponit. Qui enim hoc facit, actum istum impe-
dit, aut saltem impedire conatur (§. 727. Ontol.), consequenter possessionem
fessionis non alterius turbat (§. 748.). Et quoniam turbatur factio, quo resistitur, turbatio
sit resisten- dum. realis est (§. 750.). Est vero omnis turbatio possessionis realis prohibita (§. 752.).
Ergo nemo resistere debet ullo modo alicui ulli possessoris, quo instar domini
de re, quam possidet, quomodocunque disponit.*

Ex. gr. Possessor agri vult agrum colere, tu intrare in hortum, quem possides, tu te oppo-
nidem resistis, ac operarios viros. Resist hæc nit, nec permittere vis, ut intret, aut quocun-
que modo efficias, ne intrare possit. Resist hæc deano possessionis turbatio est.

§ 757.

*Differentia Vis, qua possessio turbatur, dici solet Vis turbativa, quemadmodum ea,
vis, qua jus qua rei mobilis possessio alteri eripitur, Vis ablativa; ea vero, qua quis de pos-
alterius via, sessione dejicitur rei immobilis, vis expulsiua vocatur, & ea, qua quis adigitur
latur. ad rem tradendam, vel possessionem alteri cedendam, vis compulsiua appellatur.*

Cum termini hi recepti sint in Jure, no- monstrata cum doctrinis aliorum conferri pos-
strum quoque sint eos explicare, ut a nobis de- sint facilius.

§ 758.

*Minis ab Nemo minis possessorem detertere debet ab ullo actu ad dominii exercitium spe-
aibus pos- tante, seu vi possessionis ipsi permittendo. Qui enim hoc facit, utique possessio-
fessionis que rem in exercitio dominii impedit (§. 726. Ontol.), consequenter ejusdem posses-
possessionis non sionem turbat (§. 748.). Quamobrem cum turbatio omnis possessionis illicita sit
deterrenda. (§. 749.); nemo quoque minis possessorem detertere debet ab ullo actu ad do-
minii exercitium spectante, seu vi possessionis ipsi permittendo.*

Exempli loco est, si quis minis deterret pos- quum possidet; & cetera, ne in fundo a se pos-
sessorem, ne agrum colat, ne arbores in sylva, sesso ædificet.

§. 759.

Possessio rei incorporalis turbatur, si usus juris, quod quis possidet, quomodocumque impeditur. Etenim res incorporales, siue jura possidentur usu & facultate physica utendi (§. 744.). Quamobrem si quis usum juris, quod alter possidet, quomodocumque impedit; is possessorem impedit in exercitio juris ipsi permit-tendo (§. 653.). Enimvero qui alterum impedit in exercitio juris ipsi permit-tendo, is possessionem ipsius turbat (§. 748.). Possessionem itaque rei incor-poralis turbat, qui usum juris, quod quis possidet, quomodocumque impedit.

*Quomodo
possessione rei incor-
poralium
turbetur.*

Ex. gr. Ponamus tibi competere jus piscandi. Quodsi quis piscari volens resistit, ne piscari valeas; is possessionem tuam turbat. Eodem modo idem intelligitur, si tibi jus venandi, vel jus aucupii competit.

§. 760.

Quoniam quæ de possessione rerum corporalium demonstrantur, de possessione etiam rerum incorporalium intelliguntur (§. 746.); quæ de turbatione possessionis hæcenus demonstrata sunt, ad quasi possessionem, seu rerum incorporalium possessionem etiam applicanda veniunt.

*De turba-
tione quasi
possessionis
tenenda.*

Potest & hæc dividi in verbalem & realem. Et ad verbalem referri debet difinatio, quasi non tibi, sed alii vel difinanti competat jus aliquod proprium, veluti jus in eo districtu venandi: ad realem refertur arrogatio juris tibi competentis, veluti si quis venetur in eo districtu, ubi jus venandi tibi proprium, quasi

sibi hoc liceat; resistentia; quæ sit jure suo utenti, veluti si quis pati nolit, ut feras capias in eo fundo, ubi venandi jus habes; menus minus incusus, si tuo jure uti volueris, veluti si piscari velis in ea fluvii parte, ubi piscandi jus habes: Hæc turbationes esse illicitas novis demonstrationibus non demum evincendum est.

§. 761.

Si quis possessionem acquirere vult, rem possidendam factio quodam redigere debet in eum statum, quo physice possibile est, ut de ea pro arbitrio suo disponat inquit dominus. Ut enim res possideatur, necesse est rem esse in eo statu, quo dominium exercere (§. 740.), consequenter pro arbitrio suo disponere de re potest (§. 118.). Quamobrem si quis possessionem acquirere vult, rem possidendam factio quodam redigere debet in eum statum, quo physice possibile est, ut de ea pro arbitrio suo disponat tanquam dominus.

*Possessio
quomodo
acquiratur.*

Factum hoc Jcti actum corporalem vocant, quia actus omnes externi motu corporis & organorum ejus perficiuntur. Hinc possessionem animo & corpore simul acquiri affirmant. Qui enim possessionem acquirere debet, is quo ad actum internum rem possidere velit necesse est; quoniam vera sola voluntate res nondum est

in eo statu, ut eam possidere queas, ideo requiritur etiam actus externus quo in statum istum redigitur. Hic loci nobis tantummodo sermo est, quomodo possessio originarie acquiratur, adeoque in scdm istum corporalem inquirendum, quo possessio originaria obtinetur.

§. 762.

Modus possessionem acquirendi originarius est, quo res, quam nemo possidet, in possessionem redigitur.

*Modus ori-
ginarius
acquirendi*

Ex. gr. Avis, quæ per aerem volitat, a nemine possidetur. Quodsi ergo eandem in possessionem tuam redigis, factum, quo hoc fit, seu, ut Jcti loqui amant, actus corporalis, quo acquiritur possessio, est modus cum acquirendi originarius.

*possessio, a
nem.*

§. 763.

Modus derivativus.

Modus possessionem acquirendi derivativus est, quo possessionem acquirimus rei, quæ in alterius possessione est.

Ex. gr. Si ego possideo avem cavæ inclusam, & tu possessionem a me acquiris, actus ille corporalis, seu factus, quo possessio ad te venit, modus acquirendi derivativus est. Demodis de-

derivativis acquirendi possessionem hic non agitur: sed tantummodo de modo acquirendi originario. Hic enim quaeritur, quomodo res ab hominibus caperint possideri.

§. 764.

Naturam nullam possideri.

Natura res nulla possidetur. Etenim natura res sunt nullius (§. 7.) , adeoque nemini hominum in iis jus proprium competit (§. 6.) , consequenter nec eadem in ullius dominio sunt (§. 118.) . Quamobrem nec a quoquam res ulla detineri potest tanquam sua (§. 124.) . Quoniam itaque non possidetur, quod non detinetur tanquam suum (§. 130.) ; natura res nulla possidetur.

Possessio supponit dominium, quemadmodum ex ipsa definitione possessionis liquet (§. 150.) . Quando itaque dominia nulla sunt, nec possessio datur. Etsi enim vel maxime res detineatur usus ejusdem gratia, qui promissive omnibus patet, quatenus necessarius (§. 19.) ; non tamen hæc detentio possessio dici potest: res enim detinetur non tanquam sua, sed tanquam communis. Detentio vero rei tanquam communis, non tanquam sua, usus ejusdem

gratia; quo nemo natura excluditur, possessio non est (§. 150.) . Ita religiosi, qui nihil habent proprii, adeoque nec veste utuntur tanquam sua, vestem non possident, sed eam tantummodo usus a superiore concessi gratia detinent, quamvis si voluerit, exemplo eadem alii tradiduri in eundem usum, si juberit superior, cuius voluntas vi obedientiæ voti religiosorum voluntas censetur.

§. 765.

Naturalis possessio num datur.

Possessio naturalis vocatur, quæ natura possessori competit. Quoniam natura res nulla possidetur (§. 764.) , naturalis quoque possessio nulla datur, & notio possessionis naturalis non nisi deceptrix est (§. 32. Log.) .

Nimirum natura rem possidere contradictio est, cum supponatur, natura rem quandam esse in dominio alicujus, quod utique implicat vi demonstrationis præcedentis (§. 764.) . Ceterum me tacente intelligitur, sermonem hic esse de rebus a nobis diversis. Quamobrem nulla foret objectio, quod membra corporis nostri sint natura, & potentia physica proxima ad eos actus, in quibus eorum usus consistit, homini cuiuslibet natura competeat, consequenter quod unusquisque membra corporis sui natura possideat (§. 742.) . Hæc sane objectio etiam valet contra rerum omnium communionem primævam. Quodsi tamen velit etiam ea, quæ ad substantiam nostram pertinent, veluti membra corporis, sub iis rebus comprehendi, de quibus communicio negativa primæva, dominium & possessio predicatur; nec difficile nobis est ostendere, quod nec originarie seu natura hæc possideamus. Homo enim non est dominus, sed tantummodo ususrius membrorum corporis sui (§. 378. p. 1. Jur. nat.), adeoque non nisi usus eorundem ipsi competit (§. 377. part. 1. Jur. nat.) Et quoniam

in communionem primævam res industriales ac artificiales non minus communes sunt, quam naturales (§. 32.) , hominibus in eadem ob communem utilitatem laborandum (§. 514. part. 1. Jur. nat.), adeoque usus organorum corpora sui non minus ad alios spectat, quam ad se ipsum. Idem ulterius patet ex eo, quod homini natura competeat jus petendi ab aliis, ut ea conferant ad perfectionem suam statumque sui perfectionem, quæ ipse facere nequit (§. 234. part. 1. Phil. præf. univers.). Natura igitur usus membrorum corpora sui non excluduntur alii, quin potius communionem quod eundem natura quoque introduxit, dum homines obligat ad perfectionem suam statumque sui conjunctis viribus promovendam (§. 221. part. 1. Philof. præf. univ.). Neque igitur dici potest membra corporis sui detinere tanquam sua natura, adeoque nec natura eadem possidere dicendum est. Eodem modo idem patet de aliis quibuscumque, quæ ad substantiam nostram ullo modo pertinent, ac ideo nostra dicuntur.

§. 766.

§. 766.

Rerum, quæ sunt in communione primæva, possessio acquiritur una cum dominio. Rerum enim in communione primæva dominium acquiritur occupando (§. 175.). Enimvero quando res occupatur, a te redigenda est in eum statum, ut tua esse possit (§. 174.), consequenter ut tu de ea pro arbitrio tuo tanquam dominus disponere possis (§. 118. 124.). Quoniam itaque istiusmodi facto acquiritur possessio, quo res in talem statum redigitur (§. 761.), rerum quæ sunt in communione primæva, possessio occupando, atque adeo cum ipso dominio acquiritur.

Quomodo possessio rerum communium acquiratur.

Uno igitur actu cum rerum, quæ sunt in communione primæva, dominium & possessio acquiratur; non opus est, ut hic de modo acquirendi possessionem prolixius agamus.

§. 767.

Quoniam in communione primæva res sunt nullius (§. 7.), rerum vero in communione primæva existentium possessio una cum dominio acquiritur (§. 766.); verum nullius possessio una cum dominio uno eodemque actu acquiritur.

Possessio rerum nullius quomodo acquiratur.

Ita si poma sint nullius, qui pomum decerpit, cum dominio etiam possessionem acquirat, si eo decerpit animo ut sit suum.

§. 768.

Quoniam rerum nullius possessio una cum dominio uno eodemque actu acquiritur (§. 767.), quæ de modo acquirendi rerum nullius dominium in superioribus demonstrata sunt, ea etiam de modo acquirendi rerum nullius possessionem tenenda.

Quomodo eam acquirendi tenenda.

Quomodo res tam mobiles, quam immobiles corporales, tum etiam incorporales dominio subiciæ ceperint, in superioribus demonstratum fuit (§. 171. & seqq. 181. & seqq. 19.). Ea igitur omnia ad modum quoque acquirendi rerum possessionem, quæ a nemine possidentur applicari debent. Præter necessitatem vero prolixè effusum, siquidem ipsimet singulas propositiones de dominio demonstratas de possessione quoque acquirenda enumerare vellemus.

§. 769.

Occupatio est modus originarius acquirendi possessionem. Est enim occupatio modus acquirendi dominium originarius (§. 178.), consequenter rerum nullius (§. 176.). Quoniam itaque rerum nullius possessio una cum dominio uno eodemque actu acquiritur (§. 767.), occupatio etiam est modus acquirendi possessionem rerum nullius, consequenter quæ in nullius adhuc dominio (§. 618.), adeoque nec in ullius possessione sunt (§. 150.). Quoniam itaque modus acquirendi possessionem originarius est, quo acquiritur possessio rerum, quas nemo adhuc possidet (§. 762.); occupatio est modus originarius acquirendi possessionem.

Modus originarius acquirendi possessionem.

§. 770.

Possessio acquisita dicitur, cujus facti quodam nostro participes reddimur.

Possessio acquisita quomodo dicitur.

Opponitur es possessioni naturali in sensu philosophico, paulo ante (§. 765.) explicato. An jure enim Romano possessio naturalis alio sensu accipitur, eidemque opponitur civilis.

Sed illa distinctio in systemate Juris naturæ nullum habet usum, quemadmodum suo loco constabit.

§. 771.

Possessionem Quoniam possessio rerum naturalis nulla datur (§. 765.), adeoque nulla sine *verum am. facto* quodam suo homini competere potest (§. cit.); *omnis possessio rerum acquiri- nem esse* *facta est* (§. 770.).

acquisitam. Factum, quo possessionis reddimur participes, est modus acquirendi possessionem, quemadmodum de modo acquirendi Jus diximus (§. 118. p. 1. Jur. nat.). Et hinc occupatio, qua possessionem rerum nullius acquirimus, est modus acquirendi possessionem, prouti ante sapsuimus (§. 768. 769.).

Quoniam enim possessio in facto quodam consistit, jus tamen possessionis comitem habet; ideo quæ de jure dicuntur, ad possessionem quoque suo applicari possunt ac debent modo.

§. 772.

Quando *Si possessio* *acquiritur* *facto*, quo vi legis dominium acquiri potest, *titulum* *habet.* Etenim si vi legis facto aliquo dominium acquiri potest, lex declarat, istiusmodi facto dominium acquiri posse. Quamobrem cum jus possidendi soli domino competat (§. 157.); lex quoque declarare debet eodem facto, quo dominium acquiritur, possessionem acquiri posse. Enimvero ratio legalis, per quam patet factum quoddam tale jus parere posse, titulus est (§. 113. *part. 1. Jur. nat.*). Possessio itaque si acquiritur facto, quo vi legis dominium acquiri potest, titulum habet.

Si quis excipiat possessionem non esse jus; sed magis in facto consistere, quam in Jure; dubium hoc jun removimus (*vult. §. prac.*). Nimirum dominio coheret jus possidendi (§. 157.), vicibus domino soli possessio competit. Quoniam adeo nemo nisi dominus rem possi-

dera deberet; factum legitime acquirendi dominium legitimum quoque esse debet factum, quo acquiritur possessio, cum possessor, si vel maxime non sit, haberi tamen debet dominus, quandiu de hoc nondum certo constat.

§. 773.

Possessionis *originaria* *titulus.* Quoniam occupando acquiritur dominium rerum nullius (§. 175.), occupando vero etiam possessio originarie acquiritur (§. 769.); *occupatio est titulus possessionis originaria* (§. 772.).

Occupatio titulus est non qua factum; hoc enim respectu modus acquirendi est (§. 112. *part. 1. Jur. nat.*), sed quatenus continet rationem legalem possessionis acquirendæ vel acquirendæ (§. 112. *part. 1. Jur. nat.*). Hinc titulus

possessionis probiturus provocat equidem ad occupationem, non tamen absque respectu ad legem spectatam, quatenus nimirum vi legis apparet, istiusmodi facto possessionem acquiri potuisse.

§. 774.

Possessio si, *titulata.* *Possessio titulata* dicitur, quæ titulum habet.

Datur nimirum etiam possessio; quæ titulo destituitur. Etenim fur & prædo rem furivam & rapinam etiam possident, possidet etiam invasor rem immobilis, quæ alienam vi deiecit.

Sed factum & rapina, itemque vis ab invasore illata lege naturali prohibentur, adeoque titulo destituitur furti, prædonis ac invasoris possessio.

Qualis sit *possessio* *occupatio* *acquisita.*

Quoniam occupatio est titulus possessionis originariæ (§. 773.); *possessio occupatio* *acquisita titulata est* (§. 774.).

De

De aliis civilis possessionis in presenti non agimus. De ceteris dicendum in sequentibus. De aliis civilis possessionis in presenti non agimus. De ceteris dicendum in sequentibus.

§ 776.

Dominiis rerum introductis, homo etiam actiones suas tam internas, quam externas, seu facultates animæ ac organa corporis, quibus actiones externæ eduntur, possidere capit. Etenim actiones tam internæ, quam externæ liberè æquiparantur rebus, quæ sunt in dominio hominis (§. 436.), consequenter etiam organa corporis quibus eduntur actiones externæ, & facultates animæ a quibus pendet internæ, spectari debent tanquam res, quæ sunt in dominio hominis, postquam dominia rerum introducta sunt. Homo igitur facultates animæ, a quibus pendet actiones internæ, & organa corporis, quibus eduntur externæ illi respondentet tanquam res suas (§. 124.), rerum dominiis introductis, cum antea tantummodo spectaretur tanquam usuarius (§. 378. part. 1. Jur. nat.). Enimvero qui rem quandam detinet tanquam suam, eam possidet (§. 150.). Quamobrem dominiis rerum introductis homo etiam possidere capit actiones suas liberæ internas cum facultatibus, a quibus pendet, & externas cum organis corporis, quibus eduntur.

Quando capit possessio facultatum animæ & organorum motoriorum corporis.

Quemadmodum natura res omnes sunt communes, ita etiam communio est actionum humanarum, consequenter facultatum animæ, quas quis habet, & organorum corporis motoriorum, quæ ipsi sunt. Hinc videmus in communione primarè etiam res industriales & artificiales fuisse communes (§. 29.), quod fieri non poterat, cum res non minus industriales, quam artificiales sine actionibus humanis non existerent (§. 504. 505. part. 1. Jur. nat.), adeoque ad usum facultatum animæ & organorum corporis motoriorum pendente (§. 851. Quest.), nisi usus facultatum animæ & organorum corporis esset communis, qualem etiam natura hominis & in ea fundata lex naturæ exigit (§. 120. 121. p. 1. Phil. pract. juris.). Enimvero ubi dominia rerum introducta, usus rerum non manet communis, sed proprius factus: absurdum itaque foret, si usus facultatum animæ & organorum motoriorum corporis communis relinqueretur. Necessitas, cur hæc quoque homini proprius fieri deberet, suo loco clariùs elucefcet ubi de translatione domini acturi sumus. Introductis itaque dominiis homo occupare capit

se ipsum, adeoque facultates animæ & organa motoria corporis facta sunt respectu aliorum hominum. Dominium enim non nisi respectivum est, quod concipitur cum respectu ad homines alios, qui jam eorum usu excluduntur, cum in natura perierit omnibus, quantum libertas naturalis permittebat (§. 156. part. 1. Jur. nat.). Subtilis equidem videtur hæc discussio, & valde veretur, ne hebetiores istiusmodi subtilitates contemnantur; sunt tamen eadem veritatibus congruæ & ad contractus penitus intelligendos ac quid in eis iustum sit demonstrandum necessariz, propterea suo loco patebit: ubi etiam plenior lux istidem affundetur, ut facilius intelligantur etiam a minus scitis. Hic autem necesse erat originem possessionis facultatum animæ ac organorum motoriorum corporis demonstrari, ne quis perperam eam habet pro naturali (§. 265.) contra ea, quæ superius demonstravimus (§. 117.). Immo non difficile nobis foret ostendere, hæc ipsa subtilitates non esse a mente Jurorum Romanorum alienas, etsi distincte nullibi explicatas. Sed nostrum jam non est in tantis ambagibus descendere.

§ 777.

Quoniam possessio turbatur, si possessor impeditur in exercitio domini ipsi permittendo quoad unum alterumve actum quocunque modo, non tamen idem totum ipsi admittit (§. 748.); possessio actionum seu facultatum ac membrorum motoriorum corporis turbatur, si quis alterum impedit, quod minus faciat, quod in eodem modo suum quocunque modo facere potest (§. 776.).

Possessio facultatum animæ & organorum motoriorum corporis quando turbatur.

§ 778.

Quoniam turbatio omnis possessionis illicita (§. 749.), possessio autem facultatum animæ ac membrorum motoriorum corporis turbatur, si quis alterum pedire alterum.

Wolffii Jus Naturæ Tom. II.

K k

Cur illicitum sit impeditur.

*nam, ne quid
faciat in
commodum
suum.*

impedit, quo minus faciat, quod in commodum suum quocunque modo facere potest (§. 777.); *nemo alterum impedire debet, quo minus faciat, quod in commodum suum quocunque modo facere potest.*

Nimirum quando actiones considerantur tanquam res nostræ non suo modo spectantur, quam quo ex eis commodum quoddam aut utilitatem quandam percipimus, vi notionis rerum (§. 495. *part. 1. Jur. nat.*). Ex. gr. ponamus agrum impedire Mævium, quo minus operam suam pro certa mercede locare possit Cajus: tunc utique in possessionem fiscalium animæ ac organorum motoriorum corporis, adeoque etiam hoc respectu illicitum est, quod fa-

ciæ. Similiter qui impedit artificem, quo minus rem quandam artificalem perficere possit, inter turbatores professionis referendus. Notanda hæc sunt ad formandos conceptus universales, quorum usum jam supra indicavimus. Quo magis scientiæ fuerint exaltæ, eo latius quoque patebit aditus ad istiusmodi conceptus universales, magno adjuvamento ad multam rerum scientiam animo comprehendendam futuros.

§. 779.

*Possessio rei
corporalis
quando
amittitur.*

Possessio rei corporalis amittitur, si in eum pervenit statum, quo nec ipse, nec alius tuo nomine dominium exercere potest. Tandiu enim rem possides, quamdiu ea in eo permanet statu, quo sive ipse, sive alius tuo nomine dominium exercere potest (§. 740.). Quamobrem si in eo statu fuerit, quo nec ipse, nec alius tuo nomine dominium amplius exercere potest, rem quoque corporalem non amplius possides, consequenter possessionem amittis, dum in eum statum pervenit.

Ex. gr. Ponamus agrum tuum te in captivitatem abducto ab hoste occupari. Impossibile est, ut ipse, vel alius tuo nomine agrum colat; aut ut eundem alteri vendat. Possessionem igitur agri amittit. Similiter si agrum alteri vendas, tibi non amplius integrum est agrum colere, nec alius eundem tuo nomine colere potest. Possessionem igitur amittis, dum agrum vendis & alteri venditum tradis. Doctores Juris civilis multum se torquent, ubi modum amittendi possessionem explicare debent. Dux sunt hinc potissimum rationes, quæ difficultatem faciunt, nimirum quod sit tantæ possessionem solo animo retineri & quod leges tænantur possessionem ejus, qui in eadem est, dum de dominio litigatur. Etenim ex eo, quod possessio solo animo retineri possit, omnino sequitur, nec tam sine animo amitti posse: id quod tamen non tibi succedit, quemadmodum in dominio, quia sine potentia physica exercendi dominium seu, ut loqui amant, scilicet possessorem nulla concipitur possessio. Et quoniam leges tænantur possessionem ejus, qui in possessione est, nec tam amitti, definiendum omnino erat, quinam in possessione est, aut cui se debeatur, dum de dominio litigatur, nec cui sine injuria, cum possessore dominus præsumatur, si iusto possideat titulo, nec possessio alicui concedi possit nulla de causa, quamdiu dominium suum nondum probavit. Per nostra tamen principia difficultates evanescent. Etenim dominium jus est, adeoque in facultate morali agendi consistit (§. 156. *part. 1. Phil. præd. nat.*). Facultas moralis effectum nullum habere potest, nisi accedat potentia seu facultas

agendi physica. Necessæ igitur erant, ut possessionem a dominio distingueres, ita ut res supponatur in eo statu, quo non admittit potentia physica exercendi dominium sive per te ipsam, sive per alium tuo nomine. Facultatem moralem agendi habere quis potest, deficiente potentia physica, unde dominium solo animo retinetur, cum a tuo unice pendet voluntate, aut non sit habere velis, nec ne. Ad physica potentia exercendi dominium, hoc est, ad sciendum, quæ vi dominium facere licet, non pendet a voluntate tus cum supponit rem in eo statu, quo physice possibile est, ut intar dominium de ea disponas, seu acta facias, quod vi dominium facere licet. Ita patet esse possessionem amitti, si tibi amittitur potentia physica exercendi dominium sive per te ipsam, sive per alium tuo nomine. A que hoc modo sublata est prima difficultatis causa. Deinde possessor tandiu præsumatur dominus, donec contrarium probetur, & ubi constat eum dominum non esse, possessio tamen tandiu relinquenda, quamdiu quinam sit dominus certo non constat, cum res restituenda non sit nisi domino. Ex eo autem, quod quis vi vel clam ab alio possidet, cum non præsumi possit, quod is sit dominus; possessionem ejus cur tueri debeat lex adversus eum, a quo vi vel clam possidet, ratio nulla est, etiam si constet nec hunc iustum esse possessionem. Atque hoc modo sublata quoque est difficultatis causa altera. Principia hæc in antiquioribus abunde enucleavimus, ut adeo ex illis facile dirimantur lites de possessione, quemadmodum suo loco alterius docemus.

§. 780.

Si res mobilis custodiae tuae quocunque modo subducitur, vel res se movens e custodia tua elabatur, ut vel ignores, ubinam ea sit, vel is, qui eam in potestate sua rei mobilis habet, non patitur, ut dominium in ea exerceas, possessionem amittis. Etenim per *possessionem* *amittitur* se patet, in omni hoc casu tibi adimi potentiam physicam exercendi dominii, seu rem in eum pervenisse statum, quo nec ipse, nec alius tuo nomine dominium exercere possit. Quamobrem cum possessio amittatur, si res in eum venit statum, quo nec ipse, nec alius tuo nomine dominium exercere potest (§. 779.); possessionem rei mobilis utique amittis, si ea custodiae tuae quomocunque subducitur, vel res se movens e custodia tua elabatur, ut vel ignores, ubinam ea sit, vel is, qui eam in potestate sua habet, non patitur, ut dominium in ea exerceas.

Vi hujus principii non difficile erit definire, nec ne, quemadmodum casus particulares sequentes, utrum possessionem rei mobilis amittas, nec ne, quemadmodum casus particulares sequentes palam loquantur.

§. 781.

Quoniam res, quam amittis, custodiae tuae subducitur, ut ignores, ubinam ea sit (§. 419.); quamprimum res amittitur, possessionem ejus amittis (§. 780.). *Rei amittitur possessio.*

Non obstat, quod redux in eum locum, ubi eam amiseras, eandem invenias. Tandiu enim possessionem amiseras, quamdiu eam non inveneras. Potest enim possessio amissa recuperari, nec ideo dici potest, eam amissam non esse, quis statim recuperatur; tempus enim nullam affert mutationem, quae notionem amissae possessionis minime ingreditur.

§. 782.

Eodem modo patet, rerum quoque naufragarum & navis levanda causa in mare ejectarum amitti possessionem. *Item rerum naufragarum & ejectarum.*

Fluctibus enim maris abripiantur; ut ignores ubinam ex sint; & num easdem recuperandi spes ulla superfit.

§. 783.

Et quoniam res, quae clam vel vi nobis auferitur, animo non restituendi, icidem custodiae nostrae subducitur, ut vel ignoremus ubinam ea sit, vel qui abstulit non patitur a nobis dominium exerceri; si qua res mobilis, clam vel vi nobis auferitur, animo non restituendi, possessionem ejus amittimus. *Item rerum clam & vi ablatarum.*

Accidit hoc non modo in furto (§. 498.) & rapina (§. 505.) & verum alii etiam dantur casus, quo animo non restituendi clam vel vi quicquam auferitur, veluti si rem, quam alteri invidemus, clam ablatam sub terra defodimus, aut vi ereptam in flumen abjicimus; aut in utroque casu eam destruis. Etenim nemo non concedit, nos privati possessione rei in quolibet hoc casu, nec rationem aliam reddere

potest, quam quis nobis admittit potentia physica de ea instar domini disponendi. Sed nolumus plures adducere casus particulares, cum nemo non ex his, quos in medium attulimus, perspiciat, nullo negotio intelligi, utrum possessio amittatur, nec ne, modo attendamus, num nobis admittatur physica dominii exercendi potentia.

§. 784.

An possessio amittatur, si ignoret, ubinam eam reposerit. Qui rem mobilem, quam in custodia sua adhuc habet, reperire nequit nescius, ubinam eam reposerit, possessionem non amittit. Etenim si rem mobilem adhuc in custodia tua habes, tibi non ademta est potentia physica exercendi domini, sed res adhuc permanet in eo statu, ut dominium exercere possis. Quoniam tamen rem reperire nequis, ubinam eam reposeris nescius; exercitium domini tantum suspenditur quoad aliquem actum. Enimvero tamdiu rem mobilem possides, quamdiu in eo permanet statu, ut dominium exercere possis (§. 740.). Rei igitur mobilis possessionem adhuc retines, quam in custodia tua adhuc habes, sed nescius ubi eam reposeris reperire non potes.

Ex.gr. non amisisti possessionem libri, qui in bibliotheca tua aservatur, etiamsi eum reperire non possis, quando eo habes opus.

§. 785.

Rei immobilis possessio quando amittatur. Si quis dominium in re tua immobili exercet, nec patitur, ut tu idem ullo modo exerceas; possessionem ejus amisisti. Etenim per se patet, rem immobilem in eum pervenisse statum, quo nec ipse, nec alius tuo nomine dominium exercere potest. Quamobrem cum possessione rei corporalis amittatur, si ea in eum pervenit statum, quo nec ipse, nec alius tuo nomine dominium exercere potest (§. 779.); possessionem rei immobilis utique amittis, si quis dominium in re tua immobili exercet, nec patitur, ut tu idem ullo modo exerceas.

Non opus est, ut casus particulares per modum corollarii inferamus, cum hæc illatio nihil habeat difficultatis. Etenim si quis domum suam ingreditur te absente, eamque incolit, nec patitur, ut redux tu eandem incolere possis; nemo non inde colligit, te possessionem ædium tuorum amisisse. Similiter si quis agrum

tuum exercet, nec patitur, ut tu eundem exercere possis; nemo non hinc inferet, te possessionem agræ tuæ amisisse. Perinde autem est, si ve alter te vi arceat ab exercitio domini, sive minis, sive etiam tumetipsc metu deterreatis ab exercitio domini tui.

§. 786.

Quando non amittatur. Si tu sponte tua dominium in re immobili exercere negligis, nec est qui ullo modo impediatur, quo minus hoc facias; possessionem non amisisti. Etenim nemo est, qui non intelligat, in hypothesi propositionis præsentis rem immobilem, quam possides, nondum in eum pervenisse statum, quo nec ipse, nec alius tuo nomine in ea dominium exercere potest, cum tibi adhuc integra sit potentia physica exercendi domini, & a tua tantummodo pendeat voluntate, utrum id exercere velis, nec ne. Quoniam itaque tamdiu possessionem retinetur, quamdiu permanet in eo statu, ut sive ipse, sive alius tuo nomine dominium exercere possit (§. 740.); in hypothesi propositionis præsentis possessionem utique retines, consequenter eam non amisisti, si sponte tua dominium in re immobili exercere negligis, nec est, qui ullo modo impediatur, quo minus hoc facias.

Ita possessionem ædium non amittis, etiamsi nec ipse, nec alius tuo nomine easdem incolit, neque quisquam est, qui prohibeat, quo minus eas vel ipse incolat, vel alius tuo nomine easdem incolat. Similiter si agrum tuum incultum

per plures annos jacere sinis; nec est qui impediatur, quo minus ipse eundem colat, vel alius tuo nomine eundem colat; quia agrum adhuc possideas, nemo districetur.

§ 787.

Si quis jus tibi competens exercet, nec patitur, ut tu idem facias; possessionem ejus amittis. Etenim cum jura nobis competentia possideantur usu & facultate utendi (§. 744.); tamdiu retines possessionem, quamdiu tu jus tuum libere exercere potes. Quodsi ergo alius tibi quod competit, jus exercet, nec patitur, ut tu idem facias, tibi ademptus est usus juris tui, adempta est potentia physica eodem utendi, consequenter possessionem non retines, adeoque eam amittis. *Quomodo possessio rei incorporatio amittatur.*

Ex. gr. ponamus tibi competere jus venandi in certo districtu; alium vero in eodem venari, nec pati, ut tu veneris vel feram ibi capias; possessionem Juris venandi utique amittis. Idem eodem modo pater, de jure piscandi & jure aucupii, immo de alio quocunque jure partuculari.

§. 788.

Solo non usu non amittitur juris possessio, modo non patiaris, ut alius eodem utatur, nec alius prohibeat, ut tu utaris. Etenim si tu non pateris, ut alius eodem utatur, nec adest, qui ipse prohibet, ut tu utaris; animum utendi adhuc habes, & eodem uti potes, quandocunque volueris: quod vero non utaris, a voluntate tua unice pendet. Quamobrem potentia physica utendi tibi non adempta, usu quovis tempore patente. Quoniam itaque jura usu & facultate physica utendi possidentur (§. 744.); quamdiu non pateris, ut alius jure tuo utatur, nec alius prohibet, quo minus tu utaris, si vel maxime ipse eodem non utaris, idem tamen adhuc possides, consequenter solo non usu non amittitur jus tuum, modo non patiaris, ut alius libere utatur, nec alius prohibeat, ut tu utaris, adeoque is te consentiente, vel vi a te non possideat (§. 745.). *An solo non usu amittatur jus.*

Ex. gr. Si tibi convenit jus venandi in certo districtu, tu autem non venaris, jure tuo utaris. Quodsi non patiaris, ut alius venetur in eo districtu; animum alios eodem jure excludendi ostendis, consequenter ex solo non usu prorsum nequit, te jus venandi possidere, vel habere amplius nolle. Quodsi nec alius fuerit, qui tibi hoc jus arroget, ac te eodem usurum ab usu arceat; nihil sane obstat, quo minus in

illo districtu venari possis; quandocunque & quocumque volueris. Nemo igitur affirmare audebit, te jus venandi non possidere, cum ad possessionem non requiratur actualis usus juris, sed sufficiat potentia physica ad actus exercitio juris convenientes, seu possessorios. Eodem modo idem liquet de jure piscandi; de jure aucupii & alio jure quocunque.

Finis partis secundae Juris Naturæ.

CON-

CONSPECTUS

PARTIS SECUNDÆ

JURIS NATURÆ

De Dominio & juribus inde resultantibus, cumque iis connexis obligationibus.

GAPUT PRIMUM.

De primæva rerum communiõne.

1

GAPUT II.

De Dominio & modo idem acquirendi originario.

49

GAPUT III.

De obligationibus & juribus ex dominio oriundis.

167

FINIS CONSPECTUS.

IN-

I N D E X

Rerum præcipuarum & Verborum, in quo numeri Paragraphos denotant.

A

- A** *Bona* non rem possidere possit. [243](#)
Absinentia ab omni dominii actu non domino præcepta. [652](#)
Abusus rerum in quo consistat. [99](#)
Abusus rerum suarum quinam sit. [168](#) num impediendas. [169](#). nam prohibitus. [170](#)
Accessio. Definitio. [348](#). divisio. [350](#). [481](#)
Accessio artificialis. Definitio. [350](#). jus. [386](#). & seqq.
industrialis. Definitio. [350](#)
mixta. Definitio. [ibid.](#)
naturalis. Definitio. [ibid.](#)
Accessorium. Definitio. [348](#)
Actiones libera hominum quatenus recipiantur. [436](#)
Actus dominio contrarii cur illiciti. [123](#)
Actus possessorios cur nemo sibi arrogare debeat. [754](#)
Ædes. Definitio. [398](#)
Ædificata quænam sint. [313](#). quales sint res. [314](#). quando illorum dominium acquiratur. [315](#). cuiam sequitur. [317](#). quando occupata reddenda. [482](#)
Ædificatio. Definitio. [401](#). jus. [402](#)
Adlumbatura. Definitio. [395](#). [396](#). Jus. [481](#)
Ædium usus qualis in commatione primaeva. [67](#)
Aer qualis sit res, dominio introducto. [209](#). nam sit usus inæhausti. [207](#). an dominio subijci possit. [208](#)
Ager. Definitio. [399](#). Divisio. [362](#)
Ager æcificinus. Definitio. [ibid.](#)
assignatus. Definitio. [ibid.](#)
limitatus. Definitio. [ib.](#)
Agri restitutio a flumine ad alveum pristinum revertente quali juri subijciatur. [379](#)
Alienandi jus cui competat. [664](#)
Alienatio rei. Definitio. [662](#). divisio. [672](#). quomodo in ea de re disponatur. [663](#). qualis domino licita. [673](#). quando sub conditione illicita naturaliter permittenda. [674](#)
Alienatio conditionata. Definitio. [672](#) pura. [ib.](#)
Alimenta animalium quando non restituenda. [645](#)
Alluvio. Definitio. [351](#). jus. [358](#). & seqq.
Alluvionis jus non detur in lacubus & stagnis. [383](#). quale sit, si alveum novum sibi fecerit flumen ex agro tuo. [380](#)
Alveus fluminis. Definitio. [373](#)
Alvei redeuntis ad speciem pristinam jus. [376](#)
Alveus derelictus cuiusnam sit. [372](#)
Alveus novus priori in universam relicto cuiusnam sit. [377](#). [378](#). quando pleno jure ejus, cuius flumen est. [381](#)
Amplificatio patrimonii præcepta. [458](#)
Animalia fera. Definitio. [304](#)
Animalia mansueta. Definitio. [304](#). num derelicta præsumantur, si conspectui subducuntur. [305](#). an sint nullius, quamdiu ignoratur, ubinam sint. [306](#). an amissa possessione maneat tua. [307](#). an ab alio possideri possint. [308](#). quo animo detineri queant. [309](#)
Animalia mansueta. Definitio. [310](#). quamdiu pro mansuetis habeantur. [311](#). quando restituenda. [479](#). [480](#)
Animus derelinquendi. Definitio. [219](#)
Animus revertendi animalium quid sit. [312](#)
Apes sylvestres cuiusnam sint. [294](#)
Aqua profuans qualis sit res, introducto dominio. [209](#). nam sit usus inæhausti. [307](#).

307. an domino subjeti possit. 108
Arbor in consilio posita casualiam sit. 416
Area. Definitio. 399
Artium cultura in vitæ simplicitate negligatur. 74
Aves in aere volitantes quales sint res. 227. quales presumantur. 269. quando capite alteri reddendæ. 476. 477. *causam* fiat in fundo alieno capta. 249. aut ibidem, ubi jus aucupii proprium. 233. quando captas eripere liceat capiendi. 561
Avis domo naturaliter discernibilis si capiatur, casualiam sit. 272
Avis avolans num statim fiat nullius. 263. casualiam sit, si capta inermosci possit. 262. quando presumatur derelicta. 268. quando avolantis dominium retineatur. 271. quando amittatur. 279
Avis scopeto trajecta vel vulnerata casualiam sit. 273
Avium dominium quomodo instrumentis acquiratur. 231
Aucupium. Definitio. 275
Avulsio. Definitio. 361. jus. 360
Auxilium in bello communionis primæ quinam ferre debeat. 60

B

B
Bella nulla quando in communiōe primæva. 75
Bellum iniustum in communiōe primæva. 59
Bellum iustum in communiōe primæva. 57-58
Bona. Definitio. 488. quomodo determinentur. 449. & seqq.
Bona rapta. Definitio. 520
Boni & mali cognitio qualis in simplicitate vitæ. 85
Bonorum dissipatio. Definitio. 459. quod sit prohibita. 460

C

C
Casus quando a possessore malæ fidei præstandus. 591. quando non. 592
Charitas quando non violetur in simplicitate vitæ. 88. quamdiu vigeat in communiōe primæva. *ibid.* quando praxis

ejus reddatur difficilis. 80. 90
Charitatis necessitas in communiōe primæva. 75. ad conservandam communiōem primævam. 27
Cognitio boni & mali qualis in simplicitate vitæ. 85
Collisio dammorum quam pariat exceptionem. 629
Collisio dominii cum jure occupandi communi quam pariat exceptionem. 324
Collisio juris communis & proprii quam pariat exceptionem. 323
Commixtio. Definitio. 393. jus. 481
Communiō rei. Definitio. 3. ejus imago in bras. 7
Communiō rerum qualis fuerit inter Christianos primos. 3. qualis sit inter Religiosos. *ib.* cur apud Religiosos introducta. 75
Communiō mixta. Definitio. 129. quosnam excludat. 130. num legi naturali repugnet. 142. infirmitas religiosorum convenientissima. 142
Communiō negativa. Definitio. 104. cor in dicitur. *ibid.*
Communiō positiva. Definitio. 126. quinam in ea sit dominus. 127. num legi naturali repugnet. 142. quosnam excludat. 128
Communiō primæva rerum. Definitio. 9. an ejus cognitio supervacanea. *ib.* qualis sit. 105. quale sit jus. 10. in quo statu obtineat. 11. an legi nature conveniat. 106. an in ea persistere liceat. 107. an eam imitari liceat. *ib.* quinam fuerint imitati. 31. an eam colligere licuerit. 120. neminem usum rerum necessario excludit. 20. num abique charitate conservari possit. 77. cur statim præfensi non conveniat. *ibid.* quando a bello libera. 70
Communiō religiosorum qualis sit. 129
Confusio. Definitio. 392. jus. 394. 481
Conservatio patrimonii præcepta. 458
Conservatio rei præcepta. 608
Confociatio. Definitio. 112
Continentia quando obtineat in communiōe primæva. 76
Culpa quando non præfanda a possessore bonæ fidei. 593
Cultura rerum quinam rei æquiparetur. 427.
Cura rerum quinam rei æquiparetur. *ibid.*
Damnum

D

- D**annum. Definitio. 486. effectus, 492. conseqvens. 523. num detur læso jure imperfecto. 575. quando dividendum in causa collisionis. 632. quando in eodem pro casuali habendum. 630. & a quonam fereudum. 631.
- Dannum furto & rapina datum.** 528
- Dannum deterioratione rei datum.** 617. quomodo refarciendum. 618
- Dannum casuale.** Definitio. 491. *culposum.* Definitio. 490. num lege naturali prohibitum. 496. *dolosum, sive voluntarium.* Definitio. 489
- Dannum a se avertendi obligatio.** 493. a patrimonio avertendi obligatio. 494. ab aliis avertendi obligatio. 495
- Dannus dare.** quid significet. 488. quinam dare possit. 676. qui non possit. 677.
- Danni datio** num sit læsio. 332. an prohibita. 333
- Dannum num detur** jus imperfectum deoegando. 576
- Dannum refarcire** quid sit. 572. num sit retributio sui. 521
- Danni refarciendi obligatio.** 677. effectus. 578.
- Dare** quid significet. 675
- Defraudatio.** Definitio. 680. effectus. 681. illicita. 682
- Defraudator ad quid teneatur.** 683. 684
- Defensio possessionis.** Definitio. 715. an sit licita. 717. quid ea intendatur. 716
- Defensio rerum.** quid sit. 690. quod licita. 692. expers injuriæ. 693. in quo proprie consistat. 709
- Defensionis rerum excessus** qualis sit. 698
- Defensionis termini** adversus raptorem vel destructorem rei quomodo definiantur. 695.
- Defensio rei alienæ** quando licita. 704. quando debita. 705
- Defensio sui** in communione primæva in quo consistat. 51. quod sit licita. 52
- Defensor rei** quando fiat aggressor raptoris vel destructoris. 706
- Defensori rerum suarum** num se opponere liceat. 697
- Dejectio de possessione** num naturaliter prohibita. 712. ejus effectus. 713
- Destructoris jus** in defensorem rei, qui modum excedit. 707. quando ei auxilium ferre liceat. 708
- Sine Detrimto aut corruptione rei tollere,** quid sit. 614
- Diffamatio possessoris,** quasi possessor non sit, cur prohibita. 752. 753
- Divisio** num sit modus acquirendi dominium. 191. 192. quando sit modus acquirendi originarius. 192. 194. quando derivativus. 195
- Dominus.** Definitio. 121. quale jus ei competat. 121. quando peccet usu juris sui. 164. num conscientia erronea injuriam faciat alicui, 165. num habeat jus rem suam derelinquendi. 256. quodnam habeat jus quoad restitutionem rei suæ. 540. & seqq. quinam sit in communione positiva. 127. quando rem possideat. 464. an pati debeat, ut de possessione vi deiciatur. 711
- Dominium.** Definitio, 118. quale sit jus, 122. 337. an invito auctori possit. 338. excludit alios eodem jure, 120. cur res eidem subiciantur, 211. quibusnam juribus consistat, 136. quando introducti necesse sit, 140. an salva lege naturæ introducti poterit. 141. quomodo acquiratur in communione primæva. 173. 175. 191. 193. quomodo conjunctim occupando acquiratur. 180. qualla fuerint ejus primordia. 171. qualis fuerit progressus, 172. an cum re lateat. 352. an cum re amittatur. 420. an cum possessione amittatur. 257. an solo animo retineatur. 258
- Dominium in parte fundi fluviæ adjacentis** quando amittatur. 357
- Dominium in re furtiva & rapta** retinetur. 521. 522
- Dominii exercitium.** Definitio. 649
- Dominium plenum.** Definitio. 137
- Dubitatio de dominio** num efficiat malam fidem. 156

E

- E**
Xamen apum quando fiat nullius. 296.
 quando ab alio inclusum restituendum. 297. nam in arbore tua confidens sit tuum. 298. cuiusnam sit. 299. quando fiat occupantis. 300
Exceptio ex damnorum collisione. 629
 in collisione domiæ & juris occupandi communi. 324
 in collisione juris communis & proprii. 323
Execritium domini. Definitio. 649. nullo modo impediendum. 650. 651. nec alieni sibi arrogandum. 652
Execritium juris. Definitio. 653. non impediendum. 655. nec alieni sibi arrogandum. 656.

F

- F**
Acultates anima quando possideri ceperint. 776
Favi in arbore tua facti cuiusnam sint. 301. quinam eos eximere possit. 302. quando fiant tui. 303
Fera domino naturaliter discernibilis si capiator, cuiusnam sit. 292
Fera residua nostris irrisita, vel alio instrumento detenta cuiusnam sit. 282
Fera vulnerata vel lassata cuiusnam sit. 283. si eam persequi desinimus, cuiusnam sit. 293
Fera ex custodia elapsa & ab alio capta cuiusnam sit. 286
Fera in fundo alieno capta cuiusnam sit. 279.
 capta, ubi jus proprium venandi, cuiusnam sit. 280. 281
Fera capta quando alii reddendæ. 476. quando capienti vi eripi possint. 561
Fera ex custodia elapsæ num fiant nullius. 287. quando derelictæ præsumantur. 288. quando earum dominiæ amittatur. 289. quando retineatur. 290
Fera in sylvis & campis libere circumvagantes quales sint. 274. quales præsumantur. 291
Fera in vivario & sylva circumseptæ cuiusnam sint. 284
- Fera possessio** quomodo amittatur sine domino. 285
Ferruminatio. Definitio. 395. jus. 396
Flumen. Definitio. 382
Fatura jus. 333
Fatus animalium cuiusnam sint. 335. quando tui esse incipient. 334
Fatus natus ex animali meo a suo impregnato cuiusnam sit. 335
Fructus quomodo spectentur in communiõne primæva. 22. quales sint in eadem. 25. cur ab eorum usu in eadem nemo excludatur. 26
Fructus consumti. Definitio. 434. quatenus a possessore bonæ fidei restituendi. 597. 598. quatenus a possessore malæ fidei. 599
Fructus extantes. Definitio. 434. quando domino restituendi. 485
Fructus industriales. Definitio. 432. cuiusnam sint. 442. cuiusnam rei sint fructus. 439. in quantum a possessore restituendi. 596
Fructus naturales. Definitio. 432. cuiusnam sint. 445
Fructus pendentes. Definitio. 433. cuiusnam sint. 440. quid juris in iis restituendis. 638
Fructus percepti. Definitio. 433
Fructus percipiendi. Definitio. 433. cuiusnam sint. 441. num a possessore b. f. restituendi. 600. num restituendi a possessore m. f. 602
Fructus ramorum fundo alieno imminuentium cuiusnam sint. 415
Frucluum perceptio num sit modus acquirendi. 444. ex re aliena quando sit iustitia. 446
Fruentis excussio ex speciebus num sit specificatio. 346. eius jus. 347
Fundus. Definitio. 399
Fundi immutatio. Definitio. 657. quales sit actus. 658. cuiusnam licita. 680. cuiusnam illicita. 659
Fur quando fiat raptor. 702. num fugientem cum re interficere liceat. 701. quod obligetur ad rem restituendam. 524. 539. ad poenam subeundam. 552. qualis eius possessio. 537
Furtum. Definitio. 498. obiectum. 499. divisio. 500. & seqq. a quonam non committatur. 510. quando committatur in re nullius. 512. quando in piscibus. 511.

avibus & feris capiendis, 513. quando in *admiratio* & thesauris, 574. in animalibus alienis ad res nostras venientibus, 515. in re amissa, 516. in rebus naufragis & ejectis, 518. quod sit prohibitum, 519. 536. num sit læsio, 534. cui juri adverfetur, 535
Estusum diurnum. Definitio, 500
manifestum, 502
nec manifestum, 502
nocturnum, 500
possessionis, 504
vsus, 503

G

Gemma in mari inventa quales sit res, 326. cuiam occupando acquiritur, 327

H

Herbarum emissariorum jus, 408

I

Iactura rei. Definitio, 487
Ignorantia quænam possessorem bonæ fidei & malæ fidei faciat, 152
Illicitum quid sit in communione primæva, 97-98
Illimitatum cur dominio subijci nequeat, 204
Impensa. Definitio, 603. quænam aliis præferendæ, 610. quando tollantur abfque damno domini, 615. quando sine detrimento rei, 616. in quantum possessori restituendæ, 635
Impensa in animalia aliena quænam restituendæ, 643
Impensa in fructuum perceptionem quænam possessori restituendæ, 607
Impensa in rem amissam quænam inventori restituendæ, 641
Impensa in res naufragas & ejectas quænam restituendæ, 642
Impense mixta. Definitio, 612
Impensa necessaria. Definitio, 604. quod faciendæ, 609. quod possessori restituendæ, 623

Impensa voluptuaria. Definitio, 606. quando licitæ, 611. quando in mixtis prædominantur, 612. quænam possessori b. f. restituendæ, 628. quando possessori m. f. non restituendæ, 633. quando non, 634. quando tollendæ, 624
Impense utiles. Definitio, 605. quando tollendæ, 624. quænam possessori omni restituendæ, 625. quæ differentia pro bona vel mala fide possessoris in restitutione attendenda, 626. quando earum restituito attemperanda juri edificationis, plantationis, adjunctionis, 627
Impensarum deductio. Definitio, 636
Impensas tollere quid sit, 613
Imperfecti juris læsio num sit damnosa, 575
Insulas regionis num sede sua expellere liceat in communione primæva, 95
Incorporatio rerum quid sit, 30
Injuria occupatione rerum nullius facta, 555
Injuria omnis num sit læsio, 530. cuiam juri adverfetur, 532
Injuria furta & rapina facta num a damno distinguenda, 529
Injuria in aucupio facta, 536
Insula. Definitio, 365. quot modis fiat, 366. cuiusnam sit in fluvio nata, 367. & seqq. cuiusnam sit in mari nata, 370. cuiusnam sit, quam flumen ab agro tuo facit, 371
Intentura jus, 389
Invasor. Definitio, 507. qui non sit, 511
Inventor rei amissa ad quid obligetur, 472. quando ad nullam restitutionem teneatur, 588. 589
Inundatio. Definitio, 384. jus, 388
Jura quomodo possideantur, 744. quænam in dominio continentur, 136
Jura alienabilia particularia, 671
Jus quale sit in communione primæva, 21. 103. quousque in ea extendatur, 27. quale sit in communione mixta, 144. 145. quodnam in dominium transeat eo introducto, 166. quodnam domino competat quoad restitutionem rei suæ, 540. quodnam nuda apprehensione acquiratur, 183
Jure suo uti qui dicatur, 654
Jus acquisitum num invito auferri possit, 336

- Jus ad actus quale homini competat in communione primæva.* 64. varix ejus species. 65
- Jus alienandi cui competat.* 664. 665. 668. cui non competat. 666. 667
- Jus alluvionis* quando cum agro occupetur. 363. quando non occupetur. 364
- Jus aucupij* num dominio subijci possit. 228. quomodo subijciatur. 230
- Jus aves certas capiendi* num dominio subijci possit. 229
- Jus belli* in detentorem rei suæ. 547. 548. in defraudatorem. 685. in eum, qui damnum reparare non vult. 686. in eum, qui fructus vel impensas restituere non vult. 646
- Jus cogendi* quod sit jus belli. 687
- Jus commotandi, habitandi & transitus* in communione primæva. 66. imago hujus juris in bratis. *ibid.*
- Jus deducendi impensas* possessori competens. 637
- Jus deducendi estimationem fructuum & usus* ex impensis in animal restitendum. 644
- Jus deijciendi de possessione deijcientem*, quando competat. 726
- Jus defendendi res* quale sit. 710. quando domino competat. 692. quantum sit. 694. quomodo ejus termini definiendi. 695. quænam media licita. 696. quando concurrat cur. jure defensionis sui. 703.
- Jus defendendi possessionem* eui competat. 717. quænam de eo tenenda. 718
- Jus defendendi possessionem rei alienæ* cui competat. 722
- Jus defendendi se* in communione primæva quoniam habeat limites. 53
- Jus eripiendi alteri* pisces, aves, feras captas. 561
- Jus excludendi alios ab usu rerum* nunde nascatur. 116
- Jus exclusionis* contentum in jure proprio. 119. in dominio. 120. in communione positiva. 142. in mixta. 145
- Jus favos erimendi in Sylvis* num dominio subijci possit. 295
- Jus fruendi.* Definitio. 135. car non detur in communione primæva. 23. num competat possessori fundi alieni. 443
- Jus immutandi fundum* cuiam competat. 660.
- Jus in res communes* in communione primæva, quale sit. 47
- Jus interdicendi* quale domino competat. 121.
- Jus libere de re aliqua disponendi* nunde nascatur. 117
- Jus non patiendi impeditionem usus rerum* in communione primæva. 49. ad quodnam jus referatur. 50
- Jus occupandi* cuiam competat in communione primæva. 179. quousque extendatur. 180. quinam idem definire debeat. 180. num a fundo pendeat. 237
- Jus occupandi alienæ* num dominio subijci possit. 316
- Jus occupandi rem in fundo alieno* num proprium fieri possit. 325
- Jus piscandi* num dominio subijci possit. 215. quomodo subijciatur. 220
- Jus possidendi* cuiam competat. 157. num animo solo retineatur. 260
- Jus possessionis*, Definitio. 724. quale sit. 739.
- Jus proprium.* Definitio. 2. quod jus alios excludendi involvat. 119
- Jus proprium capiendi aves vel pisces certæ speciei* quando violetur, quando non. 241
- Jus puniendi* num sit jus belli. 689
- Jus puniendi defraudatorem.* 684. furem & prædozem. 551. turbatorem communionis primævæ. 55. 56. possessorem malæ fidei ob fructus perceptos. 569. occupantem res contra jus proprium alterius. 558. 560. non reddentem res contra jus proprium occupatas. 570. pisces, aves, feras alienis instrumentis. 554. item contra jus proprium alterius capientem. 557. 559. animalia aliena res amissas, naufragas & ejectas detinentem. 571. re domino invito utentem. 553. injuria alteram afficientem. 649. mala fide specificantem. 565
- Jus puniendi* in adjunctione. 566. ob violatum dominium in genere. 567. in confusione, commixtione, ferramina-tione, adplumbatura, ædificatione, plantatione, satione, scriptura & pictura. 568
- Jus rem desolandi* num domino competat. 256
- Jus rem destruendi.* 18. imago ejus in brutis.

Jus rem in potestate habendi cui competat. 465
Jus resistendi usum necessarium impediendi in communiōe primæva. 45. 52. unde fiat. 45
Jus rerum. Definitio. 1
Jus transferendi in alterum jus ad quosdam domini actus. 678. 679
Jus vendendi nom. dominio subijci possit. 276. 277. quomodo subijciatur. 278
Jus vi deijcendi possessorem cuiusnam competat. 719. cuiusnam non. 720. 721
Jus vi eripiendi res occupatas. 562
Jus vindicandi rem suam. Definitio. 543. cuiusnam competat. 544
Jus utendi. Definitio. 135. ejus exercitium cur non turbandum in communiōe primæva. 36
Jus utendi fruendi. Definitio. 135

L

Labor in communiōe primæva quo fine fiat. 41. quomodo unicoque conveniat. 42
Locus. Definitio. 382. num. in eo detur jus alluvionis. 383
Lesio juris imperfecti num. sit damnum. 575
Lapilli in mari quales sint res. 326. cuiusnam occupando acquirantur. 327
Legis natura summa in simplicitate vitæ. 86
Licium quomodo ab illicito separerit in communiōe primæva. 97. 98
Limites omnes quidam respat. 206
Littora maris. Definitio. 373
Locupletior quomodo fiat. 582. quomodo fiat re alterius. 583. quomodo ex re alterius. 584. num. quis fieri possit cum damno alterius. ib.
Lumen solis qualis sit res. dominio introducto. 209. num. sit usus inextinguibilis. 207. an dominio subijci possit. 208

M

Mala fides num. attendenda in specificatione. 341. & sequent. quatenus spectatur in re ex re tua reserata. 391
in Mari inventa quales sint res. 326. cuiusnam acquirantur occupando. 327
Melioratio rei. Definitio. 605. præcepta. 608
Metalla quales sint res. 318. cuiusnam sint in visceribus terræ latentia. 319
Meum cur tuum esse non possit. 125
Mineralia sub terra latentia quales sint res. 318. cuiusnam sint. 320
Minis deterrere possessorem ab actibus possessoris cur illicitum. 758
Modus acquirendi dominium in communiōe primæva. 173
Modus derivativus acquirendi dominium. Definitio. 177
Modus derivativus acquirendi possessionem. Definitio. 763
Modus originarius acquirendi dominium. Definitio. 175. quomodo sit. 178
Modus originarius acquirendi possessionem. Definitio. 762. quomodo sit. 769

N

Non dominus. Definitio. 121. num. rem alienare possit. 667. quo jure excludatur. 138
Noluntas præsumta. Definitio. 245
Nummi insati in veste num. sint thesauri. 330

O

Obligatio reddendi. quod quis ex alieno lucratur. 586
Occupatio. Definitio. 174. quomodo ad eam requiratur. ib. divisio. 196. qualis sit modus acquirendi. 178
Occupatio conjunctam facta. 189. quomodo in ea singulis jus acquiratur. 100
Occupatio per fundos. Definitio. 196
Occupatio per universitatem. Definitio. ib.

Occupatio rerum mobilium quomodo fiat .
 181. 184. 188
Occupatio rerum immobilium quomodo fiat .
 185. 186. 187
Occupatio rerum dominio vacuarum nam a
 domino fundi impediti possit . 321
Occupatio rerum naufragarum & ejectarum
 in mare quomam pariat juris effectum .
 327
Occupatum per universitatem cuiusnam sit .
 192
Opera cinam rei equiparetur . 437
Organa motoria corporis quando possideri
 coeperit . 776
Ova ex nido in fundo tua petita cuiusnam
 sint . 242. 243.

P

Patrimonium . Definitio . 452. quando
 coeperit . 454. usus . 455. abusus . ib.
 jus in eodem . 456. obligatio quoad
 idem . 457
Patrimonium amplum . Definitio . 453. an
 dispenset a labore . 457
Patrimonium tenue . Definitio . 453
Patrimonii dilapidatio . Definitio . 459.
 prohibita . 463
Perceptio consummata fructuum . Definitio .
 435
Perceptio inchoata fructuum . Definitio .
 435
Pictura . Definitio . 418
Piscatio . Definitio . 275. nom sit injuria
 ubi jus piscandi proprium . 226
Pisces cuiusnam sint in fluvii & mari .
 215. cuiusnam in piscina & stagnis .
 214
Piscis capti , ubi jus piscandi propriam
 cuiusnam sint . 225. alienis instrumen-
 tis cuiusnam sint . 222. quando alii ren-
 dendi . 474-477. quando alteri licite eri-
 piantur . 561
Piscina num domini capaces . 213
Piscina dominium quomodo instrumentis
 acquiratur . 221. quod alienis acquirat-
 ur . 223
Plantatio . Definitio . 403. jus . 405. 406
Pena ereptioni rei accedens . 563. 564
Possessio . Definitio . 150. quomodo acquirat-
 ur . 761. num solo animo retineat-
 ur . 259. quoad retineatur . 740.

quomodo retineatur . 742. quando restitu-
 tuenda . 725. quando vi dejecto non re-
 stituenta . 730. occupando acquisita qual-
 is sit . 775. quando habeat titulum .
 772
Possessio facultatum animae & organorum
motoriorum corporis quando coeperit . 776.
 quando torbetur . 777
Possessio rerum amissarum quando amittat-
 ur . 781
clam vel vi ablatarum quando amittat-
 ur . 783
communium quomodo acquiratur . 766
corporalium quando amittatur . 779.
 & seqq.
immobilium quando amittatur . 785.
 quando non . 786
incorporalium in quo consistat . 744-
 746. quando torbetur . 759. quan-
 do amittatur . 787. quando non .
 788
rerum mobilium quamdiu retineatur .
 741. quando amittatur . 788. quan-
 do non . 784
rerum nullius quando acquiratur . 767.
 de ea tenenda . 768.
rerum naufragarum & ejectarum quan-
 do amittatur . 782
Possessio furis qualis sit . 531. predonis
 qualis sit . ibids
Possessio acquisita . Definitio . 770
clandestina , quomam sit . 732. non
 licita . 731. 734. 735. quomam non
 sit . 738
naturalis . Definitio . 765. num de-
 tur . ibids
Possessionis originaria titulus . 773
Possessio titulata . Definitio . 774
violenta rei incorporalis . 743
Possessionis defensionis . Definitio . 715
recupratio clandestina quando licita .
 733. 737
subactio prohibita . 714
Possessor . Definitio . 150. ejus animus .
 151. quinam non sit . 152. quibusnam
 actibus ejus non sit restituendum . 754-
 cur hoc sibi arrogare non liceat . 754
Possessor bona fidei . Definitio . 153. ejus
 opinio . ib. ignorantia . 154. quando
 fiat possessor male fidei . 155. an teneat-
 ur dominio ex rei deterioratione . 619.
 num teneatur ex facto suo . 594. quan-
 do culpam prestare non teneatur . 593.
 quando ad nullam restitutionem tenet-
 ur .

- tor. 587. qualem rem debeat restituere. 620
- Possessor male fidei.* Definitio. 152. num teneatur ex facto suo. 595. quomodo rem restituere debeat. 621. 622. quando casum præstare teneatur. 591. quando non. 592
- Possessor bona & mala fidei* num de re jure disponat. 160. an jus utendi & fruendi habeat. 161. quales sint utriusque actus. 162. 163. eorum differentia quoad fructuum perceptionem. 447
- Possessori fundi alieni* num competat jus fruendi. 443
- Possessori rei furivæ & raptae* obligatio. 538
- rei alienæ* obligatio. 471
- Prædo.* Definitio. 506 qui non sit. 509. obligatio rem captam restituendi. 524. 530. pœnam subeundi. 552. possessio qualis. 537
- Premium inventionis.* Definitio. 639. an petere liceat. 640
- Presumptio.* Definitio. 244. num fallere possit. 247
- Presumi* quid non debeat. 248
- Presumptum* num sit verum. 246
- Prima natura* quænam sint. 80. 81. num convellant cum jure naturæ. 83. an ultra ea extendatur vitæ simplicitas. 82
- Prohibitio domini, ne ingrediatur fundum,* num occupationem impediatur. 322
- Proprietas.* Definitio. 131. cum dominio sæpe confunditur. *ib.*
- Pulli avium in nido in fundo suo* cujusnam sunt. 241. 243
- Q**
- Quasi possessio* quænam dicatur. 747
- R**
- Rami arboris fundo suo imminentes* cujusnam sint. 410. jus eorum. 410. & seqq.
- Rapina.* Definitio. 505. quando non committatur. 508. num sit læsio. 534. cui juri adverſetur. 535. prohibita. 519. 536
- Raptor* num interfici possit. 699. num vulnari & mutilari possit. 700. quod eidem sit jus in defensores rei, qui modum adcedit. 707. quando se defendentem adjuvare liceat. 708
- Resectionis rei tuæ ex re aliena* jus. 390
- Regionum communio* qualis in communione primæva. 25
- Religiosorum communio* qualis sit. 139
- Res* quales sint in communione primæva. 24. 37. quomodo natura utendas distribuat. 28. quales sint in communione primæva subfata. 111. car dominio subſiciantur. 211. quales dominio subſiciendæ esse debeant. 203. quando in dominium deducatur. 139. num natura possideatur. 764. quando pro rebus nullius habendæ. 265. cuiusnam intercant. 352. quales a possessore b. f. restituendæ. 260. ab alio acceptæ quando domino restituendæ. 484. a bestiiis abreptæ cujusnam sint. 430. a non domino acceptarum num sis dominus. 660. quando occupatæ alteri reddendæ. 475. 478. contra jus proprium occupatæ cujusnam sint. 234. 234. quando citra injuriam contra jus proprium occupentur. 235. potestati domini subſistæ cujusnam sint. 431
- Res in potestate nostra* quænam sint. 451. quando eidem subducantur. 462. an cum possessione reciprocetur rem in potestate habere. 463
- Res amitti videntis* obligatio. 517
- Rerum divisio.* 134. 110. communio quomodo conferretur. 75. usus quando iterum pateat aliis in communione primæva. 38. 39. quando participetur. 40. Vide usus rerum.
- Rei apprehensio* quale jus conferat in communione primæva. 36
- Rei derelictio.* Definitio. 219. quando præsumatur. 264. quando præsumi nequeat. 266.
- Res destrui* quænam dicantur. 17. quando destructio licita. 18
- Rem suam jactare* quænam dicatur. 254. an quis hoc facere præsumatur. 255
- Res usu consumi* quænam dicantur. 16
- Res perire* quando dicatur. 355. cuiusnam pereat. 356
- Rei vindictio.* Definitio. 543. num sit bellum. 688
- Res aliena.* Definitio. 146. quod non

- mo de ea disponere possit. 147. non corrumpenda, nec deterioranda. 647. in potestatem domini veniat efficiendum. 466.
- Res aliena ablatis* in quantum prohibita. 497. an sit injuria. 526. quando damnatum. 527
- Res alieni restitutio præcepta.* 467
- Res aliena usus* num sit injuria. 223
- Res amissa.* Definitio. 419. jus. 420. & seqq. quando mala fide possideatur. 423. quando fiat inventoris. 424. an ea uti liceat. 425. quando furtum in ea committatur. 516
- Res amissa inventionis* num dominium acquiratur. 421. 422
- Res amissa inventor* quale habeat jus. 426.
- Res artificiales* quales sint in communione primæva. 29. quando de his cogitare coepertit homines. 74. num in fructuum numero sint. 438
- Rerum artificialium incorporatio* in communione primæva. 31
- usus* in communione primæva cuiam competat. 32
- Res communes.* Definitio. 4. quænam sint natura. 7
- Res derelicta.* Definitio. 249. quomodo ejus dominium inteteat. 250. cuiusnam sit. 251. quomodo dominium acquiratur. 252. quoniam suam facere possit. 253.
- Res discernibilis.* Definitio. 267
- Res esse* in mari cuiusnam sint. 427. an fiant inventoris. 249. quando restituendæ. 473. quando non. 473. quando in his committatur furtum. 518
- Res furtiva.* Definitio. 501. domino restituenda. 523. non domino non restituenda. 525
- Res incorporeales* num dominio subiecti possint. 216. 217. quomodo subiciantur. 219. num alienari possint. 670. quomodo possideantur. 744
- Res indiscernibilis.* Definitio. 267
- Res industriales* quales sint in communione primæva. 29. quando a simplicitate vitæ exigantur. 72. quando earum nullus defectus in communione. primæva metueodus. 73
- Rerum industrialium incorporatio* in communione primæva. 31. usus qualis in communione primæva. 32
- Res immobiles.* Definitio. 148. quomodo occupentur. 185. 186. 187. quamdiu possideantur. 740. quomodo earum possessio amittatur. 785
- Res mobiles.* Definitio. 148. quando occupentur. 181. quomodo dominium, si nullius sunt, acquiratur. 182. 184. 188. quamdiu possideantur. 741. quando possessio amittatur. 780. quando abditæ non sint thesaurus. 329
- Res naufragæ* cuiusnam sint. 428. an fiant occupantis. 429. an restituendæ. 473. 590. quando in his furtum committatur. 518
- Res nostra.* Definitio. 124
- Res nullius.* Definitio. 6. quænam sint natura. 7. quomodo earum possessio acquiratur. 767
- Res peregrinas* num petere liceat in communione primæva. 94
- Res principalis.* Definitio. 349
- Res propria.* Definitio. 132. quænam sint. 133. nam destrui, vel deteriorari licite possint. 648
- Res pure naturales* quando in simplicitate vitæ non sufficiant. 71
- Res rapta.* Definitio. 520. cuiam restituendæ. 523. quando vi licite eripiuntur. 562. num prædona a non domino restituendæ. 525
- Res se moventes.* Definitio. 236. an existentia in fundo tuo tibi tribuat jus in eas. 237. 238. in fundo alieno occupatæ cuiusnam sint. 239
- Res singulares, sive singulorum.* Definitio. 5. num natura dentur. 7. 8. cur nullæ dentur in communione primæva. 24. num fieri poterint salva lege naturæ. 109
- Res usus inenhausti.* Definitio. 198. an dominio subijciendæ. 199. 201. quales sint. 200
- Rerum utilium* usus quoniam licitus. 15
- Rerum voluptuariarum* usus quoniam licitus. 16
- Restitutio rei aliena* quantum inferat obligationem. 468. & seqq. quam exigat circumspectionem, 470. quando vi urgente. 546. quando cesset. 587. & seqq. quando fieri debeat a possessore m. f. 621. 622. quando in accessione locum habeat. 481. in confusione, commixtio-

mixtione, ferramine, adplumbatura.
ibid.
 Ripa. Definitio. 373. cuiusnam sint. 374.
 375.

S

Satio. Definitio. 404. jus. 417
Scientia cupiditas quomodo exorta in
 animis hominum. 74
Scientiarum cultura in vitæ simplicitate
 restringenda. *ib.*
 Scriptura jus. 418
Simplicitas vita quando exigit res indu-
 striales. 72
 Solum. Definitio. 397
 Spatium. Definitio. 323
Spatium atmosphaericum. Definitio. 411.
 jus. 409. & seq.
 Species. Definitio. 339. quando intereat.
 353. cuiusnam sit materia, si interit.
 354
 Specificatio. Definitio. 339. jus. 340. &
 seq. 344. 345
Specificans mala fide num injuriam faciat
 domino. 342
 Stagnum. Definitio. 381. num dominio
 subijci possit. 213. num in eo detur jus
 alluvionis. 383
 Stolonum jus. 407
 Superficiis. Definitio. 400

T

Terminatium cur dominio subijci pos-
 sit. 212
Termini artificiales. Definitio. 205
intelligibiles. *ib.*
naturales. *ib.*
sensibiles. *ib.*
 Titulus possessionis originariæ. 773
 Tithisaurus. Definitio. 328. cuiusnam acqui-
 ritur. 332. qualis sit res. 331. quando
 inventus alit reddendus. 483. quando
 furtum in eo committatur. 514. quem-
 nam occupatio habeat juris effectum. 332
 Translatio juris. Definitio. 661
 Translatio juris ad actum in certum tem-
 pus. 678
 Turbatio communionis primæ. Definitio.
 61. an auxiliam turbatori ferre liceat.
 62. 63

Turbatio juris utendi in communione pri-
 mæ prohibita. 36
 Turbatio possessionis. Definitio. 748. num
 licita. 749. divisio. 750
 Turbatio possessionis facultatum anima &
 organorum motoriorum corporis illicita.
 777. 778
 Turbatio possessionis quasi. 762
 Turbatio possessionis realis. Definitio. 750.
 nam licita. 751
 Turbatio possessionis verbalis. Definitio. 750.
 num licita. 751
 Turbatio possessionis verbali affinis. 755

V

Venatio. Definitio. 275
 Ville. Definitio. 398
 Vindicatio rei. Definitio. 543. cuiusnam com-
 petat. 545. quando competat. *ibid.*
 Vindicatio injuria. Definitio. 550. num li-
 cita. *ib.*
 Vi possidere quoniam dicatur. 727. quoniam
 vi non possideat. 728. 729
 Virtutis agnitio num detur in simplicitate
 vitæ. 84
 Vis in possessorem clandestinam licita. 736.
 in turbatorem communionis primæ li-
 cita. 54
 Vis ablativa. Definitio. 557
compulsiva. *ib.*
expulsiva. *ib.*
turbativa. *ib.*
 Vita simplicitas in quo consistat. 68. quan-
 ta sit in eadem indigentia. 69. arcet a
 communione primæ bella. 70. non
 sufficit ad vitæ commoditatem & incan-
 diditatem. 73. num conveniat legi natu-
 ræ. 29. 91. num in ea hominibus per-
 sistendum. 92. ejus termini. 82
 Vitiorum ignorantia cur sit in simplicitate
 vitæ. 87
 Vivendi genus diversum num conveniat
 communioni primæ. 102
 Universitas. Definitio. 112. cur & quæ-
 tenus unam personam repræsentet. 113
 Volucrum possessio quomodo amittatur sine
 dominio. 261
 Voluntas presunta. Definitio. 245
 Votum paupertatis cur cum voto obedien-
 tiæ coniungendam in communione reli-
 giosorum. 63. cum divitiis cœnobiorum
 con-

- confistit. [129](#)
- Usuarii* quod sint homines in communione primæva. [96](#)
- Usus futuri gratia* num quædam assertare liceat in communione primæva. [93](#)
- Usus rei* qualis competat domino. [167](#)
- Usus rerum* qualis lege naturali homini datur. [14](#). quomodo in communione primæva commensurandas. [33](#). quinam illiciti in communione primæva. [102](#). an impeditus in eadem sit læsio. [48](#). quomodo restringatur in communione primæva. [101](#). quomodo ea sublatæ restringatur ad singulos. [114](#). quomodo ad universitatem. [115](#)
- Usus rerum necessarius*. Definitio. [12](#). quale sit jus. [46](#). quarumnam rerum sit. [13](#). lege naturali homini concessus. [14](#). quod sit licitus. [15](#). quomodo se habeat in communione primæva. [19](#). quod nemo eodem excludatur in eadem. [20](#). a quonam sit in eadem definiendus. [41](#)
- Usus rerum actualis* quomodo se habeat in communione primæva. [34](#). [35](#). quomodo in eadem determinetur. [44](#)

Finis Indicis Partis Secundæ Juris Naturæ.

